ՇԱԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1

SAMEDI
1er FÉVRIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.723 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 67e ANNÉE — No 17.723

ՀԱՊԱՇ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱՒ ԵՒ ԳԼՈՒԽՆԵՐ ԻՆԿԱՆ

ՉՈՐՍ «ՀՐԱԺԱՐՈՒՄ» ՈՐՈՆՑ ՄԷՋ՝ ՊԵՐՆԱՐ ՔԷՍԷՃԵԱՆ

Նախագահ Միթերան վերադարձաւ Հնդկաստանէն երեկոյեան, Յունուար 30-ին եւ քանի մը ժամ ետք, չորս գլուխներ ինկան, հարցն այն է սակայն թէ ամէն մարդ համոզուած չէ, որ հարկ եղած գլուխներն են, այլ պարզ քաւութեան նոխազներ :

Արդարեւ, ի՞նչ պատահեցաւ : Փարիզեան հիւանդանոց մը փոխադրուեցաւ պաղեստինեան ահաբեկչութեան ամէնէն ծանօթ դէմքերէն՝ Ժորժ Հապաշ, այն պատճառաւ որ ուղեղային տագնապ մը ունեցած էր Թունուզ : Տիկին Ժորժինա Տիֆուա, նախագահուհի Ֆրանսական Կարմիր Խաչի եւ յատուկ խորհրդատու նախագահ Միթերանի, հեռատեսիլէն բացատրեց թէ փոխադրութեան որոշումը տրուած է Կարմիր Մահիկին եւ Կարմիր Խաչին կողմէ եւ յատուկ օդանաւ մը ղրկուած էր Փարիզ բերելու համար Ժ. Հապաշը : Իրեն համար մարդասիրական հարց մըն է եւ Կարմիր Խաչին առաքելութիւնն ալ այդ է :

Ոմանք ճամբայ ելած ատեն, երբ հարց կ'ըլլար իրեն այս մասին, կը թուէր թէ Միթերան նոր իմացած էր Հապաշի ժամանումը, քիչ մը շփոթած կը թուէր եւ կ'ըսէր թէ երկար պէտք չէ մնայ... : Փարիզ հասնելէն ետք Էլիզէ կը կանչէր նախարարապետը, ներքին եւ արտաքին նախարարները եւ Տիկին Ժորժինա Տիֆուա : Կարճ խորհրդակցութենէ ետք «կը հրաժարեցուէին» չորս անձնաւորութիւններ...

Արտաքին նախարարութենէն՝ թիւ 2-ը՝ Ֆրանսուա Շէռ, մասնագէտ դաղտնի եւ փափուկ բանակցութիւններու : Ծնած է Սթրազպուր 1934-ին, բողոքական է : Նոյն նախարարութենէն Ռոլան Տիւմայի դիւանենեակին պետը՝ Պերնար Քէսէճեան : Ծնած 1943-ին, վկայուած Կրընոպլի քաղաքական գիտութեանց հիմնարկէն : 1964-էն 1974, Ելմտական նախարարութեան մէջ էր, այդ թուականին ԷՆԱ կը մտնէր, ուրկէ կ'ելլէր որպէս քարտուղար Արտաքին նախարարութեան : Դրասենեակին պետն է 1989 Դեկտեմբերէն ի վեր :

Ներքին նախարարութենէն «իր հրաժարականը» կու տայ Քրիսթիան Վիկուռու, 41 տարեկան, դրասենեակին պետն է ներքին նախարար՝ Ֆիլիփ Մառշանի : Վերջապէս, Ժորժինա Տիֆուա կը հրաժարի Էլիզէի խորհրդատուի իր պաշտօնէն, բայց, Ուրբաթ առտու դեռ չէր հրաժարած Կարմիր Խաչի նախագահուհիի իր պաշտօնէն, հակառակ անոր որ բաւական ատեն է իր համբաւը շատ փայլուն չէ, թէ՛ Կարմիր Խաչի մատակարարութեան գետնի վրայ եւ թէ մանաւանդ որպէս նախկին նախարարուհի ընկերային հարցերու : Ծանօթ է իր դերը այդ շրջանին (84 - 86) արեան վարակման (սիտա) ծանրակշիռ հարցին մէջ եւ որու համար յայտարարեց՝ «պատասխանատու կը զգամ, բայց ոչ՝ յանցաւոր» : Հաւանաբար սակայն իր քաշուիլը ժամանակի հարց է, Կարմիր Խաչի իր գործակիցները կը պահանջեն իր հեռացումը :

Այս ամբողջը սակայն, ամէն բան չի բացատրեր : Ոչ ոք կը հաւատայ, որ արտաքին, ներքին նախարար եւ մինչեւ իսկ Միթերան լուր ունեցած չըլլան Հապաշի Փարիզ գալու մտադրութենէն եւ կատարուած իրողութեան առջեւ դրուին : Արդարեւ, չորս «զոհերը» աւելի քաւութեան նոխազ կը նկատուին քան բուն պատասխանատուները, այլապէս մտա-

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՅՈՒՆՈՒԱՐ 30)

ԱՐՑԱԽ

Ղարաբաղի ինքնապաշտպանութեան ղեկավարութիւնը յայտարարեց որ Յունուար 28-ին ջախջախուած ուղղաթիռը ռազմական էր ու հետախուզութիւնը ցոյց տուաւ որ մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք կը փոխադրէր : Նոյն աղբիւրին համաձայն փոխադրամիջոցին մէջ ոչ թէ պարզ քաղաքացիներ, այլ ազերի օմոնականներ կային :

***

Յունուար 29-ին Ստեփանակերտի եւ Ասկերանի վրայ կատարուած ուժեղ հրետակոծումին հետեւանքով մէկ հոգի մեռած է եւ կան վիրաւորներ :

հոգիչ է Ֆրանսայի պէս Պետութեան մը համար, որ նման որոշում մը տրուի երկրորդական մակարդակի վրայ, առանց հաւանութիւնն առած ըլլալու ներքին, արտաքին նախարարներու եւ Էլիզէի :

Ամէն պարագայի մէջ, ընկերվարական իշխանութիւնը, այս օրերս մանաւանդ, բնաւ պէտք չունէր այս պատմութեան եւ իմանց համար անհրաժեշտ էր, երկրին պատիւը փրկելու համար, որ նախարարները հրաժարէին եւ իրենց հաշուեցոյցը ուրիշին վճարել չտային :

Մնաց որ ՊԱԿ-ը (Ե. Արաֆաթ) հրապարակած է զեկոյց մը, որ խեղ կը լեցնէ կրակին վրայ : Նախ, կը ճշդուի որ Հապաշ ծանր վիճակի մէջ չէ, այլ եկած է պարզապէս բժշկական քննութեան համար (արդէն, կ'ըսուէր թէ օդանաւէն ալ քալելով իջած է), ապա շնորհակալութիւն կը յայտնուէր «նախագահ Միթերանի, Կարմիր Խաչի պատասխանատուներուն եւ Ֆրանսայի ժողովուրդին որոնք իրենց համաձայնութիւնը տուած են բժշկական այս օժանդակութեան» :

Ոչ ոք դէմ է այդ բժշկական օժանդակութեան եւ Ֆրանսա իր աւանդութիւնն ունի այս առընչութեամբ, բայց, կարելի էր բժշկական խումբ մը Թունուզ ղրկել :

Կայ նաեւ դատաւորը՝ Պրէօկէ, որ ահաբեկիչները հանդիստ ձգելու որեւէ տրամադրութիւն ունեցող մէկը չէ եւ կազմ ու պատրաստ կը սպասէ որ հիւանդանոց երթայ եւ հարցաքննէ Հապաշը, որ արդէն դիպահ կը մնայ (garde à vue) :

Ուրբաթ առտու (Յունուար 31) Պաղեստինի ազատագրութեան ճակատը «զազրելի» եւ «չշմեցուցիչ» կը գտնէր որ Հապաշ դիպահ մնայ եւ կը պահանջէր որ նոյն օրը վերադառնայ Թունուզ :

Աւելորդ է ըսել թէ հակազդեցութիւնները շատ բուռն են, ներսը թէ դուրսը : Իսրայէլի արտաքին նախարարը՝ «ապտակ» կ'որակէ ահաբեկչութեան զոհերուն, ինչ որ Ֆրանսա ըրաւ : Հապաշի ահաբեկչական արարքներու շարքին կը դրուին ուխ Կոպենհիկը, Էնթէպպէ (Էռ-Ֆրանսի օդանաւը, 1976), Օրլիի Էլ - Ալ-ի ոճրափորձը եւլն. եւլն. : Ինք՝ քրիստոնեայ է, բժիշկ (մանուկներու մասնագէտ), 65 տարեկան, կը կարծուի որ կաթուած ունեցած է, Բ. անգամ ըլլալով :

ՓՐԱԿԱՅԻ ԺՈՂՈՎԸ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆԸ

Գրած էինք երէկ, որ Հայաստանի Արտաքին նախարարը՝ Ր. Յովհաննէսեան Փրակա մեկնած էր մասնակցելու համար Եւրոպայի Ապահովութեան և Գործակցութեան (Նախկին Հելսինքի համաձայնագիր) ժողովին : Այս առընչութեամբ, վերջերս ըսուած էր թէ Թուրքիա նախապայման դրած է Հայաստանի անդամակցութեան, պահանջելով որ ան հրապարակային յայտարարութեամբ մը ընդունի Թուրքիոյ հողային ամբողջականութիւնը, ներկայ սահմաններով եւ յայտնէ թէ հողային որեւէ պահանջ չունի Թուրքիայէն : Մոնտ կը գրէր թէ (Յունուար 30) ակիզբը Ռուսաստանն ալ ընդդիմացած էր Հայաստանի անդամակցութեան, բայց հոս պատճառաբանութիւն չէր տրուեր (չմոռնանք որ Ռուսաստանի Խորհրդարանը մերժեց վաւերացնել Հայաստանի հետ պայմանագիրը) : Թերթը կ'ըսէր սակայն թէ Թուրքիա վերցուցած ըլլալով իր նախապայմանը ՍԷ-ՍԷ-ՍԷ-Ը-ն մէկ անդամէն տասը Հանրապետութիւններն ալ ներս առած է եւ անդամներու ընդհ. թիւը հասած է 48-ի :

Բայց, տարբեր ձեւով կը բացատրուէր այս հարցը Հիւրրիյէթի կողմէ (Յունուար 31) : Թերթը կը գրէ թէ Ր. Յովհաննէսեան Փրակայի մէջ, Եւրոպայի Ապահովութեան ու Գործակցութեան ժողովին այս շրջանի նախագահ Գերմանիոյ արտաքին նախարար Կէնշէրի յանձնած է յանձնառութեան այն նամակը որով Հայաստան կը յայտնէ թէ պիտի ստորագրէ ժողովին պայմանագրութիւնը : Այս քայլը կը մեկնաբանուի այնպէս որ Հայաստան կ'ընդունի յարգել անդամ երկիրներու -որոնցմէ մէկն է Թուրքիա- հողային ամբողջականութիւնն ու սահմաններու անփոփոխելի ըլլալու սկզբունքը : Հայաստանի այս դիրքորոշումը սկիզբ մը կը նկատուի Հայաստանի ու Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն մէջ մեղմացումի մը, թէեւ Թուրքիա մտադիր է Հայաստանի յայտնելու թէ պէտք է ջնջուի նաեւ Ապրիլ 24-ի ցեղասպանութեան ոգեկոչումը : Օրակարգի յաջորդ նիւթն է Թուրք արտաքին նախարար Չէթինի Հայաստան այցելութիւնը :

Իսկ վարչապետ Տէմիրէլ Տավոս մեկնելէ առաջ կազմակերպուած մամուլի ասուլիսին ըսած է որ եթէ դիմում ըլլայ իրեն, պատրաստ է հանդիպելու Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին հետ :

***

Լիպերասիոնի թղթակիցը անդրադառնալով առաջին նիւթին, կը գրէ թէ Րաֆֆի Յովհաննէսեան խօսք առած է, արծարծելով Ղարաբաղի հարցը եւ յայտնելով թէ կողմնակից է եւրոպական խաղաղութեան ուժի մը ներկայութեան Հայաստանի եւ Ազրբէջանի միջեւ :

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (168) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ :

Միւս ազատութիւնը — ԳՐ. ՊԼՏԵԱՆ

Անթիլիասի հայկական ձեռագրերի մանրանկարները — Պ. ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԱԼԻ ՊԻՐԱՆՏԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ. — Քիչ առաջ ըսիք որ Հայաստան եւ Ադրբեջան այլեւս լուծումի մը պէտք է յանգին : Ատոր մէջ Ռուսիոյ Դաշնակցութեան դերը ի՞նչ կրնայ ըլլալ, կրնա՞յ դեր մը ունենալ :

ՊԻՐԱՆՏ. — Ռուսաստանը իր բախտը կորսնցուց : Եթէ Ղարաբաղի հարցը այ-

(Շար.-ը Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ատեանը իրաւացի գտնելով գլխաւոր դատախազութեան ամբաստանութիւնը, վճռած է փակել Համայնավար միացեալ կուսակցութիւնը : Գլխաւոր ամբաստանութիւնը այն եղած է որ յիշեալ կուսակցութիւնը խանգարող ազդակ մըն էր երկրին ամբողջականութեան : Այս ամբաստանութեան հիմ ծառայած է կուսակցութեան քրտական քաղաքականութիւնը :

ԱԶԱՏ ՈՐՄՆԱԴԻՐՆԵՐՈՒ Ֆրանսայի Կոանտ՝ Օռիանը բացատրութենէ աւելի ճշդում կը պահանջէ նախագահ Միթերանէ, որ լրագրողներու հետ մտերիմ խօսակցութեան մը ընթացքին, ոգեկոչած կ'ըլլայ «մասոնական խմբակ մը» Սաժէս խնդրին մէջ (որու առթիւ խուզարկութիւն կատարուեցաւ ընկերվարականներու կեդրոնատեղին) :

ԹԱՓԻ կը ջանայ սիրտը առնել Լը Փէնի քուէարկողներուն, ըսելով թէ բոլորն ալ սալօներ չեն, անոնց մէջ շատերը՝ ապուշներ են : Կը մնայ գիտնալ թէ Լը Փէնի քուէ տուողը ո՞ր ածականը պիտի նախընտրէ : Ֆիկարօ-ին տուած հարցազրոյցի մը մէջ ալ, կը բացատրէ թէ իր բառամթերքն է, ֆութպոլի իր խումբի տղոց ալ սալօ կ'ըսէ, երբ մրցումը կը կորսնցնեն : Նոյն օրուան Ֆիկարօ-ին մէջ (Յունուար 31) Լը Փէն ալ կ'արտայայտուի իր որակումներուն մասին, ճշդելով որ՝ «անոնք նախատինքներ չեն այլ հանրային ամբաստանութիւններ» :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ նախագահը Էօզալ առաջարկած է որ աքսորուին բոլոր այն անձերը որոնք քրտական ՓՔՔ կազմակերպութեան նեցուկ կը կանգնին : Այս առաջարկը բուռն հակազդեցութիւն արթնցուցած է յատկապէս Քիւրտերու մօտիկ ՍՀՓ կուսակցութեան շարքերուն մէջ : Վարչապետ Տէմիրէլ եւս դէմ արտայայտուած է առաջարկին, ըսելով որ Թուրքիոյ նման իրաւական Պետութեան մը համար նման միջոցառում խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ :

ՄՈՒԹԱԼԻԲՈՎ «Էսոսիէյթըտ Փրէս» գործակալութեան յայտարարած է թէ Հայաստան ձեռնարկած է պետական ահաբեկչութեան, մինչ իրենք բացարձակապէս դէմ են պատերազմի : «Այսօր թէեւ չենք գիտեր պատերազմիլ, սակայն շուտով կրնանք սորվիլ, որովհետեւ Կովկասը պաշտպանելու վճռակամ ենք. ամբողջ աշխարհ պէտք է գիտնայ այս պարագան» ըսած է ան : Ապա փափաք յայտնած է որ Միացեալ - Նահանգներու եւս մասնակցութեամբ արեւմտեան ուժեր ղրկուին Ղարաբաղ, որովհետեւ նոր Հասարակապետութեան ուժերէն վեր է հարթել այս կնճիռը :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՏԵՍԱՆԿԻՒՆԷՆ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Փակագծի մէջ աւելցնեմ որ ես անձնապէս, թերեւս գաղթական ամերիկահպատակի լաւատեսութեամբ, նոյնքան «յոռետես» չեմ, որքան այն ղեկավար տարրը՝ որուն մտավիճակը կը նկարագրեմ: Տակաւին պատրաստ չեմ հաւատալու որ ամերիկեան տնտեսութիւնը եւ անոր համաշխարհային դերը արագընթաց քայքայումի պիտի ենթարկուին: Աւելի կը հաւատամ որ Ամերիկայի եւ ուրիշ դրամատիրական մեծ երկիրներու ընտրանիներ պիտի ստեղծեն նոր, անդրազգային (թրանսնէշընըլ) տիրապետող դասակարգ մը, որ պիտի փորձէ տիրել երկրագունտին ճի՛շդ այնպէս, ինչպէս որ ֆէօտալական - ազնուական - հողատէր դասակարգը կը տիրէր Եւրոպայի, ըսենք միջնադարեան շրջանին, հակառակ թագաւորական տոհմերու գոյութեան եւ գրեթէ անդադար պայքարին: Սակայն փակենք այս փակագիծը եւ անոր ենթադրած բաւական մռայլ ապագան, ու վերադառնանք ամերիկեան ընտրանիի վերակազմուող աշխարհահայեացքին:

Ամերիկեան ղեկավար տարրը, նոյնիսկ երբ կ'ոգեւորուի դրամատիրութեան յաղթանակով, ընդվզելու պատճառներ ալ կը գտնէ: Նախ, ինչպէս ըսի, յաղթող դրամատիրութեան մէջ մեծ տեղ գրաւած են Ճափոն ու Գերման, Սինկափուրցի եւ Թայուանցի ունեւորներ եւ ընկերութիւններ: Աւելին, եւ հոս Ամերիկացիներուն դայթակղութիւնը բոմէտիի կը վերածուի, գիտէ՞ք, լսա՞ծ էք որ իրենք - գիրենք դրամատիրական կոչող Ճափոնցիները «պիզնէսմէն»ին ազատութիւնը չեն յարգեր, Թոյոթայի կամ Միցուպիշիի վարիչներուն կը պարտադրեն որ նստին, խորհրդակցին դրամատուներու վարիչներուն, աշխատաւորական միութիւններու ղեկավարներուն եւ պետութեան պաշտօնեաներուն հետ: Ո՞ւր մնաց փրի էնթըրփրայզ, դրամատէրին «կատարեալ» ազատութիւնը: Յետոյ, նոյնպէս դաղթակղեցուցիչ, լսա՞ծ էք որ բարգաւաճ Գերմանիան եւ ընդհանրապէս Արեւմտեան Եւրոպան, ինչպէս Տիկին Թաչըր կը յուշէր Ռէկընի, եթէ կարմիր չեն՝ վարդագոյն են, անձի ազատութեան եւ անձնակա՜ն պատասխանատուութեան դէմ են, — ինչո՞ւ: Որովհետեւ ընկերային (կարգա՛՝ ընկերվար, ընթերցէ՝ կարմիր) ապահովագրութիւն կը պարտադրեն, հիւանդութեան պարագային վճարումներ կարգադրելու համար, եւ այսպէս միջամուխ կ'ըլլան, ապագային, Ամերիկայի չահարեր պիզնէսներուն, որոնք բժշկական - հիւանդանոցային ընկերութիւններն են:

Որքան ալ ծիծաղելի թուի այս բոլորը, իրականութիւնը ա՛յս է: Համայնավարութեան յաղթող դրամատիրութիւնը Թաչըրի եւ Ռէկընի «մաքուր» դրամատիրութիւնը չէ: Եւ աւելին, Ամերիկայի ղեկավար դասակարգը կը զգայ որ Խորհրդային Միութեան անկումէն չահողը միայն, կամ գլխաւորաբար, ինքը չէ, հակառակ որ 1945-էն ի վեր երկրին տնտեսութիւնը արիւնաքամ եղաւ, ի խնդիր սպառազինումի: Ո՞վ պիտի չահի այդ անկումէն, եւ ինչո՞ւ:

«Ինչո՞ւ»ին պատասխանը պարզ է: Կը գոյանայ համաձայնութիւն մը՝ որ Ամերիկա պէտք է նուազեցնէ, թերեւս կիսէ իր ռազմական պիւտճէն: Եւ այդ ընել, կը նշանակէ որ ան շրջանային գերպետութիւններու (ռիճընըլ սուփըրփաուըր) պէտք է դիջի աշխարհի շրջաններուն հսկելու գործը: Այդ շրջանային գերպետութիւնները, Ամերիկայի կիսանկախ, ո՛չ, գրեթէ անկախ մարզպետներն ու տեղակալները պէտք է ըլլան հակա - համայնավար, դրամատիրական աշխարհի գործունէութեան վնաս չհասցնող, չմիջամբտող՝ անոր զարգացումին, նախընտրաբար՝ դաշնակից անոր գործունէութեան ծիրերու ընդլայնումին: Պէտք է ըլլան զօրաւոր, ժողովրդավարական դիմակով օժտուած, հոս - հոն ընտրութիւն մը կազմակերպող եւ մարդկային իրաւունքները գոնէ մակերեսային ձեւով յարգող, սակայն ոչ խախուտ վարչակարգեր: Պէտք է օժտուած ըլլան ընտրանիով մը՝ որ գիտէ իր ժողովուրդը եւ շրջանը կարգապահ պահել: Պէտք է յարգեն կրօնքներու ազատութիւնը: Նաեւ՝ փոքրամասնութիւններ կրնան թշուառացնել ու ճնշել, սակայն պէտք չէ մեծ ջարդերու ապաւինին: Եւ եթէ կան երկիրներ ու պետութիւններ, որոնք այս չափանիշերուն մէկ կարեւոր մասը կը գոհացնեն, ապա պէտք է զանոնք քաջալերել, որպէսզի գահցնեն միւսներն ալ, որպէսզի անոնց փոխանցուի թաղն ու մականը՝ շրջանային գերպետութեան դերը:

Այսօր, համայն աշխարհի մէջ, Ամերիկայի (նաեւ Արեւմտեան Եւրոպայի ղեկավար դասին) նախընտրած տիպարը ապագայ շրջանային գերպետութեան՝ Թուրքիան է: Դրամատիրական ղեկավարութեան խօսնակ Ուոլ Սթրիթ Ժուռնալը եւ Էքոնոմիսթը կ'ընդգծեն որ Թուրքիա՝ Միջին - Արեւելքի տիպար երկիրը եւ գերպետութիւնը ըլլալու կոչուած է, — մեծ շուկայ, դրամատէր դասակարգ ունեցող՝ արեւմուտքի շահերուն պաշտպան, խլամ կրօնքը իր տեղը պահող, եւ գայն ազգայնականութեամբ հակակշռող, կէս-ժողովրդավար սակայն կարգ — կանոն բանակով ու ոստիկանութեամբ օժտուած երկիր մը: Այսօր, այս թերթերը եւ ուրիշներ կը չփորեն Թուրքիոյ գիջումները, — նայեցէ՛ք՝ Հայաստանի եւ Ազրբէջանի միջեւ որքա՜ն հանդարտ կը շարժի ան: Նայեցէ՛ք՝ Յոյն եւ Հայ Պատրիարքներուն պէտք է արտօնէ, հաւանաբար պիտի՛ արտօնէ որ ճամբորդեն, առանց պետութենէն արտօնութիւն առնել տալու («Նիւ - Եորք Թայմզ», 1992, Յունուար 19): Նայեցէ՛ք՝ պէտք է արտօնեն որ Հայերը իրենց Դպրեվանքը վերբացին բանան (նոյն): Նայեցէ՛ք՝ Քիւրտերուն հողերը պիտի ստդեն եւ կարելի եղածին չափ քիչ Քիւրտ պիտի սպաննեն, եւայլն:

Դատն կատակ չէ միայն այս բոլորը: Լուրջ իրականութիւն մըն է պատահածը, որ մէկ կողմէն պիտի զօրացնէ Թուրքիան, եւ պիտի շարունակէ անոր ապահովել Արեւմտեան օժանդակութիւն: Միւս կողմէ կրնայ քչիկ մը բարելաւել Թրքահայութեան վիճակը մանաւանդ (եթէ Սփիւռքը այս իրականութիւնը օգտագործել գիտցող կազմակերպութիւն մը ունենար): Յարդ՝ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանն է որ այս կամ այն ձեւով կը փորձէ ի շահ Հայաստանի օգտագործել Թուրքիոյ փափուկ, այլ չահարեր այս վիճակը:

Աւելցնեմ: Որքան զօրանայ ուրիշ երկիրներու, օրինակ՝ Ալժերիոյ մէջ, իսլամական շարժումը, այնքան կը չահի Թուրքիա, քանի որ արեւմուտքի ղեկավարութիւնը թերեւս արդարացիօրէն համոզուած է որ Թուրքիոյ մէջ աշխարհական - ազգային ոգին յաղթած է, պիտի յաղթէ իսլամականին:

Իսկ հապա Իրա՞նը, որուն Խոմէյնին Ամերիկան «Մեծ Սատանայ» որակեց տասնամեակ մը: Նօ փրոպլէմ, հարց չկայ: Նայեցէ՛ք, ետ տուին ամերիկացի պատանդները՝ որոնք Լիբանանի իրենց ծառաներուն ձեռքն էին: Նայեցէ՛ք՝ կըռուեցան Իրաքի դէմ, ուր մեզմէ առաջ տեսան իրական թշնամին: Հոս, փակագիծի մէջ, ընդգծեմ սա իրականութիւնը: Ամերիկան «Միջին - Արեւելք» կը նկատէ Եւրոպայի, Ափրիկէի եւ Ասիոյ դարպասներուն միջեւ գտնուող հսկայ շրջան մը, — Մարոքէն՝ Եգիպտոս եւ Սուտան, այսօր նոյնիսկ Եթովպիա, Սաուտի - Արաբիայէն ու Ծոցէն՝ Թուրքիա, ներկայիս՝ Կովկաս, ապա՝ Իրան, Փաքիստան, Աֆղանիստան եւ «թրքական» կեդրոնական Ասիան: Հոս՝ Արաբը կը նկատէ վտանգաւոր տարրը: Հրէական լոպիին ազդեցութեան տակ, 1948-էն ի վեր, ամերիկեան ղեկավարներու ենթախաւ մը փորձած է նախ արգիլել արաբական ուժերու միացում (եւ յաջողեցա՛ւ), ապա՝ Իսրայէլի, Թուրքիոյ եւ Իրանի դաշնակցութիւն մը ստեղծել: Մինչեւ 1979, փաստօրէն՝ յաջողեցաւ: 1979 — 1989, խոմէյնական Իրանը դուրս եկաւ այդ դաշնակցութենէն: Ներկայիս՝ օրակարգի վրայ է Իրանի «չափաւոր»ները համոզել, որ Իրանը իր ծայրայեղական խլամէն հեռանայ, այսինքն՝ զայն չփորձէ արտածել: Ապա, կ'ուզեն ունենալ Իրան մը՝ որուն «շահերը կը յարգուին» Ծոցէն Կովկաս եւ մինչեւ Թիւրքմէնստան: Կը յուսան որ Իրան տակաւ, տասնամեակներու ընթացքին, կը չափաւորէ իր ներքին դաժանութիւնը, կ'ըլլայ քիչ մը աւելի ժողովրդավար, կը գործակցի դրամատէր աշխարհի հետ, կ'աշխատի Թուրքիոյ հետ, հսկելու համար Իրաքի, որպէսզի չատեղծուի արաբ գերպետութիւն, շրջանին մէջ...: Պէտք չէ ստորագնահատել այն հսկայ արհամարհանքը, որ գոյութիւն ունի Արաբին հանդէպ, Ամերիկայի մէջ, — ակնա նիկկըր, «աւազի խափշիկ» կ'որակէին Իրաքցիները, անցեալ տարի, երեք դարերու աչաւոր ցեղասպանութեան բեռը բարձելով Արաբին ուսերուն:

**

Ահա այս է իրավիճակը, որ իր մէջ քիչ մը 1639 տ. ունի, քիչ մը 1918 թ., քիչ մըն ալ 1948 թ.: Ու բաւական նորութիւն: Անկարելի է գուշակել թէ ե՞րբ եւ որքա՞ն նոր Ռուսիան պիտի փորձէ դեր մը խաղալ կովկասեան լեռնաշղթայէն հարաւ, անդրկովկասեան երեք Հանրապետութիւններուն մէջ: Յարդ, անոր բանակի միաւորներու եւ հրթիռային — ատոմական զէնքերու գոյութիւնը, նաեւ Արեւմուտքի մօտեցում՝ կ'երաշխաւորեն որ դէպի Անդրկովկաս թրքական կամ իրանական ներխուժում տեղի չունենայ, թէեւ երբեք պէտք չէ մոռնալ այն՝ ինչ որ Ամերիկա արտօնեց Կիպրոսի մէջ, 1974-ին: Միշտ կը մնայ կարելիութիւնը որ Թուրքիա մտնէ Նախիջեւան գոնէ: Սակայն Թուրքիա, թերեւս նաեւ Իրան, ներխուժելու պէտք չունին: Դրամ, գինամթերք, գինավարժութիւն, սպաներ, գաղտնի քոմանտօներ, վարչական մասնագէտներ, խլամ կղեր ղրկելով համալսարանական կառոյցներ, թէքնիք մասնագէտներ ու վաճառականական կապեր օգտագործելով շատ բան կրնան ընել: Ասոնք բոլորը ձեւեր են, երկու պետութիւններուն համար, Ազրբէջանի եւ Թիւրքմէնիստանի դէպքերու զարգացման ազդելու: Արդէն երկու պետութիւններն ալ, նաեւ՝ Սաուտի - Արաբիա, կը փորձեն ազդել Թիւրքմէնստանի, ինչպէս գրուած էր «Յառաջ»ի մէջ վերջերս:

Այս երկու մարզպան կամ տեղակալ — պետութիւններու «շրջանային գերպետութիւններու» քիչ մը հաւասարակշռուած, դէպի — Թուրքիա հակող իրավիճակին մէջ է որ պիտի գործեն Հայաստան եւ Սփիւռքահայութիւն: Վիճակը քաջալերիչ չէ միշտ, հայութեան համար, որովհետեւ նման մրցակցութիւն մը կըրնայ մղել երկու «գերպետութիւններն» ալ, հակահայ դիրքեր որդեգրելու, որպէսզի Ազրբէջանցիներ եւ այլ խլամներ սիրաշահին: Իրան, անշուշտ, չի փափաքիր որ իր հիւսիսային սահմանին վրայ ապրող վեց միլիոն իրանա — ազրբէջանցիները սկսին անկախ, «Մեծ Ազրբէջանի» մը մասին մտածել: Ընդհակառակն, կ'ուզէ «իսլամացնել» նախկին խորհրդային Թուրքերը, Ազրբէջանի ու կեդրոնական Ասիոյ մէջ, եւ ոչ՝ ազգայնացնել զանոնք, եւ կամ արտօնել որ անոնք մնան ղեկավարուած նախկին համայնավար, աշխարհական, ներկայիս «ազգային» դիմակը կրող ղեկավար տարրի մը կողմէ:

Վերջապէս, երկու գերպետութիւններն ալ հաւանաբար չեն փափաքիր տեսնել նոր «պլոք» մը, Ուզբէկական տիրապետութեան ենթակայ թրքախօսական ուժի մը կազմաւորումը: Երկուքն ալ, Ռուսիոյ նման, ի վերջոյ պիտի նախընտրեն բազմաթիւ փոքր հանրապետութիւններու մօտ ազդեցութիւն փնտռել՝ քան ուզբէկական «պլոք»ի մը հետ եւ դէմ աշխատիլ:

Այս տողերով նկարագրեցի ոչ այն իրավիճակը՝ որ գոյութիւն ունի այս վայրկեանիս, այլ ուրի՛շ մը: Իրավիճակ մըն է ան՝ որ հաւանական եւ նոյնիսկ «բաղձալի» ու «հաւասարակշռուած» կը թուի Ամերիկայի ղեկավարութեան, եւ ոչ վնասակար՝ անոր եւ արեւմտեան դրամատիրութեան ապագայ շահերուն: Արտաքին Գործոց Նախարարութիւն, ապա պետութեան պաշտօնական բաժիններն ու անպաշտօն տեղակալները պիտի փորձեն սատարել նման վերասահմանուած «Միջին - Արեւելք»ի մը ստեղծումին, 1992-էն 2000 թուականներուն: Ի՞նչ դիրք եւ ապագայ պէտք է ու կրնա՛յ ապահովել փոքրիկ Հայաստանը, այս հաւանական սենարիօյին մէջ, եւ ի՞նչ է Սփիւռքի սահմանուած դերը: Հարցումներ՝ որոնց պատասխանը պէտք է որոնել այս ձմեռուան ճգնաժամի անցքէն անմիջապէս ետք, 1992-ի ամրան, Երեւանի հրաւէրով եւ Սփիւռքի ղեկավար տարրերու մասնակցութեամբ ու խորհրդակցութեամբ: Իսկ ո՞վ են անոնք, այդ՝ ուրիշ հարց:

ՔԱԹՐԱ

ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Յունուար 25-ին, Սալ Կավօ սոլըրական աւելի բազմամարդ էր Քաթրայի քըսանամեայ երեկոյթին առթիւ, ինչ որ քաջալերիչ էր կազմակերպիչներուն համար:

Յայտագրի գործադրութենէն առաջ, Գր. Համբարձումեան ֆրանսերէն, ապա նաեւ հայերէն քանի մը խօսքով անդրադարձաւ Քաթրայի քսանամեայ գործունէութեան, տարած աշխատանքին, տուած առաջին բազմաթիւ ունկնդրութիւններուն եւ յայտնաբերած տաղանդներուն:

Այս երեկոյթը տարբերութիւն մը ունէր նախորդներէն, ինչ կը վերաբերի ներկայացման, քանի անհրաժեշտ նկատուած էր յայտագիրը ներկայացնող տիկին մը, որ ըստ մեզի բոլորովին աւելորդ էր, եթէ նկատի առնենք նաեւ որ ենթական բաւական կը շարշրկուէր բառեր եւ ածականներ շարելու գործերուն թէ մեկնաբանններուն ներկայացման համար: Պարզ է որ նպատակը բարի էր եւ կը ձգտէր բան մը աւելի տալու, դժբախտաբար արդիւնքը համապատասխան չէր:

Կարդացուեցան նաեւ շնորհաւորական երեք հեռագրեր՝ Անրի Վէրնէօյլէ, Գառզուէ եւ Ալեքսանդր Յարութիւնեանէ, որոնք չէին կրցած ներկայ ըլլալ:

Յայտագրին առաջին բաժնին մէջ, առիթն ունեցանք լսելու այն վարպետ ջութակահարը որ է՝ Լեւոն Ձիլինկիրեան եւ որու քառեակն ալ միշտ խոր տպաւորութիւն գործած է: Ան մեզի նուագեց Վիվալտիի չորս եղանակներէն՝ Ամառը, իսկապէս վայելք մը պատճառելով ունկնդիրներուն: Իրեն յաջորդեց պատանի Ալեքսանդր Ջաւուշեան, 13 տարեկան թաւջութակահարը, որ արդէն մեծ ունաչողութիւն գրաւած է արտասահման, մրցանակ շահած Իտալիա: Տարիքին անհամեմատ լրջութեամբ եւ երաժշտական գիտակցութեամբ, Ալեքսանդր Ջաւուշեան մեզի հրամցուց Ֆրանց - Եոզէֆ Հայտընի քոնչերթօ ան ռէ մաժէօրը: Իսկապէս վիրթիւոզ մը, որու արուեստի զարգացման համար, հարկ է ամէն տեսակէտով օժանդակել:

Այս առաջին մասը փակեց, Քաթրայի ծանօթ մասնակիցներէն՝ ջութակահար Անի Ժօարի, Սառազաթի «Գարմէնի ֆանթէզի տը քոնսէրով»: Իր դերը, այս անգամ, աւելի ապերախտ էր քանի կը ներկայանար Լեւոն Ձիլինկիրեանէն ետք:

Յայտագրին երկրորդ մասին ընթացքին, կրկին ծանօթ արուեստագէտներ լսելու հաճոյքն ունեցանք: Նախ տաղանդաւոր փողահար՝ Պերնար Սուսթրօ, որ նուագեց Ալեքսանդր Յարութիւնեանի փողի եւ նուագախումբի քոնչերթօն:

Ապա, երկու դաշնակի համար եւ այս քսանամեակին ձօնուած Նորպէր Կլանզպէրկի «Էնվիթասիոն ա լա վալս»ը նուագեցին Անի եւ Րաֆֆի Պետրոսեան եւ նաեւ 2 դաշնակի համար Ֆրանսիս Փուլէնքի քոնչերթօն: Անի եւ Րաֆֆի Պետրոսեան միշտ մնայուն եւ հաստատուն յենարաններն են Քաթրայի եւ միշտ նոյն հաճոյքով է որ գիրենք կը լսենք ու կը գնահատենք:

Ժէօն Ֆիլհարմոնի նուագախումբը կը ղեկավարէր Ժ. Ժ. Վէրնէր:

Ընդհանուր ձեւով, քսանամեակի արժանի որակաւոր երեկոյթ մըն է զոր հրամցուց Քաթրա արժանանալով համակրողներու ջերմ ընդունելութեան:

Յաջորդ օրն ալ Կալըրի Ֆրամոնի մէջ կը ներկայացուէին բազմաթիւ արուեստագէտներու գործերը: Այս քսանամեակին առթիւ հրապարակ հանուած էին նաեւ ճաշակաւոր փին'սեր, չորս «ա»երով:

Ա. Մ.

ՀՈՂԱՐՏԻՔ

ԶԱՐԵՀ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Իր ամբողջ էութենէն ազնուութեան, սիրոյ եւ յոյսի խառնուրդ մը կը ճառագայթէր. երբ իրեն մօտենայինք՝ դէմքը կը լուսաւորուէր, երբ իր նայուածքին հանդիպէինք՝ ան մեզի կը փոխանցէր իր լաւատեսութիւնն ու ապրելու հրճուանքը։

Եւ սակայն կեանքը այդքան ալ չէր շփացուցած զինք։

Իր կեանքի առաջին շրջանը՝ 1906 – 1930, կ՚անցնի Եղեռնի, գաղթականութեան եւ վերապրումի պայքարի մէջ. երկու անգամ տեղահանութիւն Ատանայէն Դամասկոս եւ վերադարձ դէպի ծննդավայր։

Ան հպարտ էր Ատանա, «Կիլիկիա» ծնած ըլլալուն եւ յաճախ իր տաքուկ, յուզիչ ձայնով կ՚երգէր «Ցանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիա»։

Հայ բողոքական ծնողքէ, եօթը քոյր – եղբայրներու կրտսերը, անսահման մեծարանք ունէր իր հօրն ու մօր հանդէպ, իր ընտանիքի անդամներուն, եւ մանաւանդ, իր մեծ եղբօր՝ Վահանին հանդէպ, որ ամբողջ ընտանիքին բեռը իր ուսերուն վրայ առած էր, իրենց հօր կանխահաս մահէն ետք։

Իր ծննդավայրի անջնջելի յիշատակներու պատմութեան ընդմէջէն երեւան կուգայ, թէ որքան կապուած էր իր ժողովուրդին, իր ազգակիցներուն, որքան տառապած էր ի տես այդ անարդար ահեղ ջարդերուն։

Տարսոնի (Կիլիկիա) ամերիկեան գոլէճի մէջ սկսուած եւ կիսաւարտ ուսումը կ՚ամբողջացնէ Դամասկոսի «Ֆրէր Մարիստ» եւ «Ֆրանսիսքէն» Քոյրերու դըպրոցին ներս, որմէ ետք կ՚անցնի Պէյրութի ֆրանսական համալսարանը։ Հոն, տարի մը բժշկութիւն, եւ երկու տարի երկրաչափութիւն ուսանելէ ետք, կը ձգէ համալսարանական ուսումը, իր ընտանիքին վրայ բեռ չըլլալու համար։

Դամասկոս եղած շրջաններուն, ան ազգային բեղուն կեանք մը կ՚ունենայ։ Տեսուչն էր հայ բողոքականաց վարժարանին, ուր կ՚աշակերտէր որբ տղեկ մը՝ Մուշեղ Ճէնտէրէճեանը, ապագայ սիրելի գրագէտ Մուշեղ Իշխանը, որ չէր մոռնար ամէն առիթով յիշելու. «Զարեհ Տօնապետեանը ... իմ սիրելի տնօրէնս»։ Արդարեւ Զարեհին հետքը կը գտնենք Մ. Իշխանի «Հացի եւ յոյսի համար» վէպի, անձնուէր Տնօրէնի տիպարին մէջ։

Ան իր ամսականը, ամբողջութեամբ կը յատկացնէր որբ աշակերտներու կարիքին։

Կ՚արժէ յիշել նաեւ, որ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ կը հիմնէ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ֆութպոլի խումբը, որ մինչեւ հիմա գոյութիւն ունի։

Սակայն աւելի հաստատուն աշխատանքի մը անհրաժեշտութիւնը պատճառ կը դառնայ որ իր նայուածքը ուղղէ դէպի ուրիշ հորիզոններ։ Միւս կողմէն, ուսանողական շրջանէն իր մէջ արթնցած էր հիացմունք մը դէպի ֆրանսական քաղաքակրթութիւնը, գրականութիւնն ու գեղարուեստը։

Եւ այսպէս պանդուխտի ցուպը զինք կը նետէ Թունուզ։

Հոս կը սկսի իր կեանքի երկրորդ շրջանը՝ 1930 – 1976։

Ան կը հիմնէ պղինձի ճարտարարուեստի գործատուն մը, Թունուզի շուկային մէջ։ Երեսունի մօտ տեղացի գործաւորներ, տասնեակներով արհեստաւորներ, իր շնորհիւ կը սկսին աշխատիլ։ Ո՞վ չէր ճանչնար «Վարպետ»ը, ինչպէս կ՚ըսէին տեղացիները։ Զարեհ անոնց ընկերային ապահովութիւնն էր, անոնց խորհրդատուն, նիւթական ու բարոյական նեցուկը. անոնք իր խորհուրդին կը դիմէին, իրենց կրօնական մեծաւորին դիմելէ առաջ։

Շուկայի աշխատանքին զուգընթաց, ան անխոնջ ծառայած է Ֆրանսական Բողոքական Եկեղեցիին։ Տարին, 52-ի վրայ 46 Կիրակի, առանց բացառութեան ներկայ է ան, նստած միշտ նոյն տեղը, երկրորդ նստարանի աջ ծայրը։ Միեւնոյն ատեն Կիրակնօրեայ դպրոցին դասատուն է, պատուելիին փոխանորդը եւ վարչութեան փոխ - ատենապետը։

Եթէ Մարսէյլի հայկական եկեղեցւոյ արխիւներուն մէջ փնտռենք, անպայման որ կը գտնենք յիշատակութիւն մը այն ճամբորդութեան որ այն ատենուան Արքեպիսկոպոսը կատարած է դէպի Թունուզ, օրհնելու համար Զարեհի ընտրութիւնը, իբր ներկայացուցիչ Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ գտնուող հայ համայնքին։ Եւ այդ պաշտօնով ան յաճախ այցելած է Հիւսիսային Ափրիկէի շրջանները եւ փորձած է կապ հաստատել զանազան հայ ընտանիքներու հետ։

Իր կեանքին մէջ առաջնակարգ տեղ գրաւած է նաեւ 1944-ին իր ամուսնութիւնը եւ իր երեք զաւակներուն ծնունդը՝ Պատրիկ, Ռոզի եւ Յակոբ։

Տիկնոջ ազնուական խառնուածքը, ամուսինին հանդէպ ցուցաբերած սէրն ու յարգանքը Զարեհին պիտի տային յաւելեալ ուժ եւ կամք, ի գործ դնելու համար իր հայրենասիրական սկզբունքները։

Իր տան դուռը բաց էր բոլորին համար, հիւրը անպակաս էր իր սեղանէն։ Բարձր դիրքի կղերականներէն, քաղաքական դէմքերէն, գեղարուեստի աշխարհէն, մինչեւ Թունուզի մէջ զինուորական ծառայութիւն ընող Ֆրանսահայ երիտասարդներ, մականունը «եան»ով վերջացող, Թունուզ ինկած չքաւորներ, նոյնիսկ անձագրի չգոյութեան պատճառով հալածուած Հայեր...։

Կը բաւէր որ մէկը իր դուռը զարնէր, Զարեհ իր սիրտը կը բանար անոր։

Բայց անգամ մը եւս, քաղաքական դէպքերու պատճառով, 1961-ին իր տարիներու աշխատանքը փուլ պիտի գար, ընտանիքին անդամները բաժան – բաժան պիտի ըլլային...։ Դժուար տարիներ ... Այս բոլորը պիտի յանգէր ամէն ինչ երեսի վրայ ձգելով Մարսէյլ հաստատուելուն։

Եւ հոս կը սկսի իր կեանքի երրորդ շրջանը։

Այն տարիքին, ուր շատեր իրենց ժրաջան աշխատանքին պտուղը կը քաղեն խաղաղ կեանք մը վայելելով, Զարեհ նոր տեսակի առեւտրական գործի մը կը ձեռնարկէ, միակ նեցուկ ունենալով, ինչպէս միշտ, իր կնոջ անխոնջ եւ յամառ աշխատանքի ուժականութիւնը։

Այդ տարիներուն, իրեն ամենամեծ գոհունակութիւնը կ՚ըլլայ դէպի Հայաստան ճամբորդութիւնը իր կնոջ եւ զաւկին՝ Պատրիկին հետ, ուրկէ կը վերադառնայ նոր եռանդով եւ խանդավառութեամբ։

Ան կը սիրէր իր խօսքերուն կցել պատկերալից նախադասութիւններ։ Մի քանին յիշելու համար՝ «Հիմա որ Հայաստանի ազատութիւնը տեսայ, կրնամ մեռնիլ»։

«Ո՞վ պիտի սիրէ քեզ, եթէ դուն չսիրես»։

ԼՈՒՍԻՆ ՄԱԼԻՔԵԱՆ
ՅԱԿՈԲ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Դեկտեմբեր 31-ին իր մահկանացուն կնքած է Յակոբ Թորոսեան, ուսուցիչ, թատերագիր, հրապարակագիր, հանրային գործիչ։ Ծնած էր 1909-ին, Ճէպել Մուսա։ Աշխատակցած է «Զարթօնք»ին եւ հեղինակ է քերթողական թէ արձակ հատորներու, նաեւ թատերգութիւններու եւ յուշագրութիւններու Մուսա լերան հերոսամարտին նուիրուած։ Գործածած է նաեւ Հայդիսակ ծածկանունը։ Հմուտ գրաբարագէտ էր, նաեւ աշխարհաբարի մասնագէտ եւ ջերմեռանդ պաշտպան Մեսրոպեան ուղղագրութեան։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանի մատրան մէջ, Յունուար 5-ին եւ մարմինը ամփոփուած Պուրճ Համուտի Հայ Կաթողիկէ գերեզմանատունը։

**

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Ս. Յարութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, Յունուար 19-ին, ոգեկոչուած է յիշատակը Եկեղեցին եւ Խասեան Վարժարանը կառուցանող Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Խասեանի։ Պատարագած է Շահան Արք., որ նաեւ քարոզած է, ընտրան առնելով բարի գործերով հարստանալ։ Խասեան Սանուց Միութեան սրահը տեղի ունեցած է աւանդական «Բաժակի Օր»ը, որու բացումը կատարած է Է.Ս.Մ. ատենապետ՝ Տոքթոր Յակոբ Երէցեան եւ հանդիսութիւնը վարելու պարտականութիւնը յանձնած է Ժագլին Էրմէնի։ Բեմ հրաւիրուած են ամենահին շրջանաւարտուհին՝ Հերմինէ Դերձակեան – Գասպարեան եւ կրտսեր աշակերտը՝ Արարատ Արշակօղլուն։ Առաջինը յուշեր պատմած է։ Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը ու կարդացուած են զանազան ուղերձներ։ Փակման խօսքը արտասանած է Շահան Արքեպիսկոպոս Սվաճեան։

ՕՐԹԱԳԻՒՂԻ Ս. Թարգմանչաց Վարժարանի 207-ամեակը տօնուած է, Կիրակի, Յունուար 19-ին։ Բոլոր Թաղերէն եկած էին իրենց նպաստը բերելու վարժարանին, որ կը ջանայ գոյատեւել 300 միլիոն Թրքական լիրայի բացով։ Ի պատիւ Օրթագիւղի բարերար՝ Հայկ Ասլանեանի, քիչ ժամանակուան ընթացքին այդ գումարը գոյացած է։ Հանդիսութեան նախագահած է Պատրիարքը, որ իր քարոզին մէջ յիշած է քանի մը անուններ այն մեծերէն զորս տուած է վարժարանը, ի շարս որոնց՝ Գրիգոր Զօհրապ, Վահան Թէքէեան, Մինաս Չերազ։ Գարեգին Արք. շեշտած է նաեւ վարժարաններու կարեւորութիւնը Եկեղեցիներու կողքին։ Հանդիսութեան աշխարհական մասին, խօսք առած է Անդրանիկ Ճինկէօզ։ Հայկ Ասլանեան կարդացած է տեղեկագիրը։ Փակման խօսքը արտասանած է Պատրիարքը։

**

ՊՈԼՍՈՅ Շերաթոն պանդոկին մէջ, Յունուար 18-ին, տեղի ունեցած է Բանկալթըի Անարատ Յղութեան Վարժարանի աւանդական պարանցիկ ճաշը։ Երեկոյթին բացումը կատարած է Բիւզանդ Ագպաշ։ Խօսած է նաեւ Վարժարանի տնօրէնուհին՝ Քոյր Հայկուհի Միմար։

**

ՊՈԼՍՈՅ ԱԹԱԹԻՒՐՔ Մշակոյթի կեդրոնին մէջ, Յունուար 21-ին տեղի ունեցած է Շահան Արծրունիի դաշնակի ունկնդրութիւնը, ճոխ յայտագրով մը։

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՎԷՀԻՊ ՓԱՇԱՅԻ ՆԱՄԱԿԵՆ ՔԻՉ ԱՌԱՋ

Ա. եւ Դ. գունդերը հերոսական կռիւներ մղած էին Մամախաթունի առաջին եւ երկրորդ աւերի առեն, բայց հիմա չէին ուզեր կռուիլ լռկ չկռուելու փիլիսոփայութեամբ համոզուած։

Մեր զինուորները տակաւին կ՚ուշանային։ Հեռագիր հեռագիրի ետեւէ, բայց հնարաւորութիւն չկար համնելու։

Կուկուշկայի ճանապարհները տեղ-տեղ դոցուած էին, եւ իրենք, ինչպէս ըսինք, պէտք էր քալէին։

Սարիղամիշէն մինչեւ Կարին քանի՞ օրուան մէջ մարդ կրնայ քալել։

Ցիշեցէք Կարնոյ ցուրտը, մանաւանդ, 1918-ի ձմեռը, ցուրտը հասած էր իր կատարելութեան գագաթնակէտին։

Անդրանիկ զբաղած էր՝

1.- Ընդհանուր ճակատի հրամանատարութեամբ։

2.- Կարնոյ Թրքական ապստամբութեան առաջքը առնելու ջանքերով։

3.- Ներքին դաւադրութեամբ։

4.- Թիֆլիսի մէջ տեղի ունեցած դիւանագիտական գործերով (այս մասին կը գրեմ իր ատենին)։

Ահա ընդհանուր կացութիւնը Վէհիպ փաշայի նշանաւոր նամակէն առաջ։

Վէհիպ փաշայի նամակը եկաւ շատ բան ըսելու մեզի, որոնց մասին մտածուած էր, բայց կշիռք տրուած չէր ուրիշներու կողմէ։

Կարնոյ ներքին վախը տակաւին վերջացած չէր։

Անդրանիկ եօթն օրուան գացած էր Կարին։

Կարնոյ մէջ կար բազմութիւն մը, որ միայն զբաղած էր ոսկիի առուտուրով։

Կ՚առնէին, կը փոխէին, կը ստանային, վերստին կը ստանային կազմ եւ պատրաստ վիճակի մէջ՝ մեկնելու եա։

Ոչ ոքին կարելի չեղաւ առաջ քշել։

ՓԱԿԱԳԾԻ ՄԷՋ

Այստեղ, փակագծի մէջ, պէտք է ընդհանուր գծերով տալ Մուրատի Երզնկայէն նահանջելու պատմութիւնը։

Մենք տեղ-տեղ առիթը ունեցանք ըսելու, որ Մուրատը կը նահանջէր ամենաաննպաստ պայմաններու տակ։

Մուրատը ի հարկէ, սխալ ըրաւ, որ ժամ առաջ չնահանջեց եւ չամրացաւ Մամախաթունի բարձունքները, թերեւս մեր կռուի ապագայ արդիւնքները տարբեր ըլլային, բայց Մուրատն ալ ունէր իր պատճառները։

Մուրատ զբաղած էր Տէրսիմի Քիւրտերու հետ քաղաքական բանակցութիւններով։

Անոնք յոյս կը ներշնչէին, որ կրնան միանալ մեր ուժերուն։ Եթէ Քիւրտերը միանային մեր ուժերուն՝ Մուրատը ռազմաբանական բոլոր իրաւունքները կ՚ունենար Երզնա մնալու, բայց միեւնոյն ատեն Մուրատին յոյսեր կը ներշնչէին իր բանակցութիւնները, ինչպէս ըսի։ Քիւրտերը չմիացան, եւ Մուրատ մնաց մինակ։

Այն ատեն այլեւս առանց կռուի չէր կրնար քաշուիլ, որովհետեւ գրեթէ պաշարուած էր։

Եթէ կռիւով պիտի քաշուէր, աւելի լաւ էր որ Թուրք բանակը սկսէր իր յարձակումները եւ այն ատեն քաշուէր, գէթ ժամանակ կը շահէր, գէթ Մուրատը պատճառ կ՚ըլլար, որ Թուրքերը անարգել չյառաջանային, այլ կռուելով եւ դանդաղօրէն։

Բայց պէտք է երեւակայել Երզնկայէն մինչեւ Կարին ձմեռ ատեն, այդ սարսափելի Սանսար տերեսիէն անցնելու ահաւորութիւնը եւ չարչարանքները։

Սա այն Սանսար տերեսին է, ուր Կարնոյ, Տրապիզոնի, Կիւմիւշխանէի բոլոր Հայերու կոտորուելու վայրը եղած է, այդ գետը քշած տարած է բիւրաւոր դիակներ։

Մուրատի բանակին յառաջապահ զինուորները կու գան եւ կը յայտնեն Մուրատին, որ Թրքական զօրքերը արդէն կը սկսին յառաջանալ։ Կազնիլ եւ դիմադրութիւն ցոյց տալ, կը մտածէ Մուրատ, աւելորդ է, որովհետեւ, ինչպէս ասկէ առաջ գրած եմ, Երզնան սլաքի նըման երկարած էր եւ Թուրքերը հեշտութեամբ կրնային կտրել ամբողջ մեր ուժերը։

Մուրատը կը հաւաքէ իր ուժերը, հայ ժողովուրդը եւ կը բռնէ նահանջի ճամբան։

Թուրքերը կը կարծեն եղեր, որ Մուրատը պիտի նահանջէ Բաբերդի ճանապարհով, միանալու համար Սեպուհի ուժերուն։ Ատոր համար Թուրքերը ուժեղացուցած էին այդ գիծը՝ Մուրատին գիծը կտրելու։

Մուրատ ալ որոշած էր այդ ճանապարհով նահանջել, որովհետեւ ո՞վ խենթ է եղեր ամբողջ չորս օր կտրել անցնիլ Սանսարի հովիտը։

Վերջին ժամուն Մուրատ կը մտածէ, որ ինք անկարող է անցնիլ Բաբերդի ճամբան, կ՚որոշէ նահանջել ուղիղ գիծով՝ Սանսար տերեսիով։

Եւ բարեբախտաբար։

(Շար. 33)

(Շար.ՙ Ա. էջէն)

սօրուան վիճակին եկաւ, ատոր մէջ կարեւոր դեր խաղացին Գորբաչովի նշանաւոր անհանդարտութիւնն ու վարանումները: Ամա՛ն քիչ մը Հայերուն, քիչ մը Ազերիներուն տանք, ըսաւ: Յետոյ իմ կարծիքով, Ռուսերը այն հաւատքը ունին, թէ իրենք այնքա՛ն աղդու պիտի ըլլան, որքա՛ն երկար պիտի տեւէ Ղարաբաղի հարցը: Տեղւոյն հրամանատարներն ալ մեծ դեր խաղացին այս խնդիրը մինչեւ հոս բերելու գործին մէջ: Բայց Ռուսաստան այսօր այլեւս այս հարցին չի կրնար լուծում բերել: Այդ հարցին կա՛մ Միացեալ Ազգերու նման կազմակերպութիւն մը կրնայ լուծում բերել, կամ ուրիշ....: Աստուած չընէ՛ որ Թուրքիա մտնէ այս խնդրին մէջ, տակէն չի կրնար ելլել: Ղարաբաղի հարցը այնպիսի հարց մըն է որ զգացումները աճաւոր դեր կը խաղան: Հա՛, մէկ բան կրնայ ըլլալ. Լեւոն Տէր-Պետրոսեան եւ Մութալիբով կուգան ու Թուրքիոյ ականջին կ'ըսեն, որ «մենք սա բանին այս կ'ըսենք», գաղտնօրէն ամէն ինչ կը պատրաստեն, եւ տանց որ բան մը լսուի, մէկ օրէն կը ստորագրեն: Թէեւ կարելի՞ բան է որ Հայաստանի մէջ չլսուի, Ազրպէյճանի մէջ չլսուի, Թուրքիոյ մէջ չլսուի, կարելի չէ, բայց ենթադրենք որ այդպէս կը պատահի, այն ատեն թերեւս լուծում մը կը գտնուի:

Յ. ՍՎԱՃԼԵԱՆ. -- Կ'ուզեմ Սփիւռքի մասին խօսիլ: Դուք քիչ առաջ անդրադարձաք արդէն, բայց ես ալ բան մը աւելցնել կ'ուզեմ: Այսօր, ով ինչ ուզէ ըսէ, թուրք եւ հայ մերձեցման մէջ Սփիւռքը շատ մեծ դեր ունի: Պէտք է ընդունիլ, որ Հայաստանի բնակչութեան թիւէն քիչ մը աւելի բարձր թիւով Հայեր կը բնակին Սփիւռքի մէջ եւ Հայաստանն ալ, բաղդատմամբ միւս հանրապետութիւններու, ուժեղ Սփիւռք մը ունենալու առաւելութիւնը ունի:

ՊԻՐԱՆՏ. -- *Ափսոս երբեմն ալ անպատեհութիւն կը դառնայ:*

Յ. ՍՎԱՃԼԵԱՆ. -- Նիւթական եւ բարոյական տեսակէտէ: 1990-ին Սփիւռքի մէջ բաւական ընդարձակ շրջապտոյտ մը ընելու առիթը ունեցայ: Ամերիկայի զանազան քաղաքներուն մէջ շրջեցայ: Բանաձեւի վճնաքանութեան ընթացքին Ծերակոյտին մօտ էի: Բազմաթիւ հայաշատ քաղաքներէ վերջ գացի Լոս-Անճըլըս, ուր ամէնէն ուժեղ կազմակերպութիւնները կան, ուրեմն՝ նաեւ ճանչցայ Սփիւռքը եւ կ'ուզեմ բացատրութիւններ տալ: Այստեղ երեք տեսակ Հայեր կան: Առաջինը՝ միլիթանները են, երկրորդը՝ չափաւորները են, երրորդն ալ անտարբերները են, պարզ հանդիսականներ: Այս վերջինները միայն հացի դրամի ետեւէն են, Հայաստանի, Ղարաբաղ կամ այլ հարցեր իրենց հոգը չէ: Արդ՝ միլիթանները հարիւրին տասնըհինգը կը կազմեն, չափաւորները աւելի քան հարիւրին վաթսուն, մնացեալները ալ բնաւ այս հարցերով արդէն չեն զբաղիր: Չափաւորները ճիշդ մեզի պէս կը խորհին: Այսինքն եօթանասունեւ հինգ տարի վերջ այլեւս այս խնդրին վրայ վառելանիւթ թափելով տեղ մը չենք կրնար հասնիլ: Անոնք կը հաւատան, որ երկու կողմերն ալ, պատմական իրողութիւնները չմոռնալու պայմանաւ պէտք է տեղ մը հասնին: Միայն թէ հոս կէտ մը կայ, որուն վրայ պէտք է կանգ առնել կարեւորութեամբ: Անոնք, որ այս հարցին տաք կը նային, այսինքն անոնք, որ հարիւրին տասնըհինգը կը կազմեն, շատ կարեւոր դիրքեր կը գրաւեն: Թերթերու խմբագիր են, գրողներ են, դպրոցի տնօրէն են, կազմակերպութիւններու պետեր են, որոնք հանրային կարծիքը իրենց ուզածին պէս կը կառավարեն: Երբեմն չափաւորներու եւ ասոնց միջեւ հակամարտութիւններ տեղի կ'ունենան: Բայց ամէն անգամ, որ չափաւորները մոլեռանդներուն դէմ գան, ամէն անգամ, որ չափաւորութեան թելադրութիւններ ընեն անոնց, դժբախտաբար այստեղ այնպիսի ձայներ կը բարձրանան եւ մամուլի մէջ այնպիսի յօդուածներ լոյս կը տեսնեն, որ չափաւորներուն դիրքը կը տկարանայ եւ մոլեռանդները կ'ըսեն հետեւեալը.-- «Դուն ի՞նչ կ'ըսես մարդ Աստուծոյ, չե՞ս տեսներ, թէ Թուրքերը ի՞նչեր կ'ըսեն, ի՞նչեր կը գրեն»: Այս կերպով անոնք կ'ըմբերանեն չափաւորները: Ուրեմն այս հաւասարակշռութեան մէջ թուրք քաղաքականութեան մեծ պատասխանատուութիւն մը կը վիճակի: Այդ ալ Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերու նկատմամբ մշակուած քաղաքականութիւնը պէտք է ստանայ որոշ առաձգականութիւն մը, որպէսզի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓՈՒԱՋԷՕ -- *Հրանդ Գրիգորեան 500 Ֆր. Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին:*

***

ՓԱՐԻԶ -- *Արամ Արմաղանեան 300 Ֆր.:*

SERGE MOURAVIEV

Moscou

fera en français une conférence sur le sujet suivant

LA CREATION DES TROIS ALPHABETS PALEOCHRETIENS DU CAUCASE

(Arménien — Géorgien — Alouanien)

au Centre d'Etudes anciennes de l'Ecole Normale supérieure 45, rue d'Ulm, Paris 5e (rez-de-chaussée, aile droite)

le Jeudi 6 Février à 17 heures précises.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section *«Ter-Davtian»* de Chaville organise un

concert

avec LA CHORALE SIPANKOMITAS

Chœur mixte arménien sous la direction de GARBIS APRIKIAN

en l'Eglise Saint - Romain 1, rue de l'Eglise — 92310 Sèvres

le Samedi 22 Février à 20 h 30 précises

Réservation : — 47. 50. 64. 37 / 39. 46. 13. 58

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՍԷՆ -- *ՇԱՄՈՆ.* -- *Եսթեր Ասլանեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր մօր՝ Տիկին Նուարդ Ասլանեանի (ծնեալ՝ Խաչատուրեան) եւ մօրեղբօր՝ Խաչատուր Խաչատուրեանի յիշատակին:*

***

Տիկին Ալիս Քաբենեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ, Տիկին Զեփիւռ Մեծպահքեան կը նուիրէ 1000 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Հայաստանի սնունդի ֆոնտին, 500 ֆրանք ռատիօ ԱՅԲ-ին (տանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Ճշգումի մը նպատակաւ, կը խնդրուի Օրիորդ Անահիտ Համալեանէ կամ Պր. Եանիք Ռաթիէէ կապ հաստատել Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանին հետ, հեռաձայնելով՝ 43 - 59 - 67 - 03 թիւին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Փարիզի 9-րդ թաղամասին մէջ գործող հայկական կազմակերպութիւն մը պէտք ունի մաքրութեամբ զբաղող կնոջ մը, շաբաթական 5 ժամով:

Հեռաձայնել 48 -- 78 -- 02 99 թիւին, ամէն կէսօրէ ետք ժամը 14.30-էն 18.30, ի բացառեալ Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը:

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

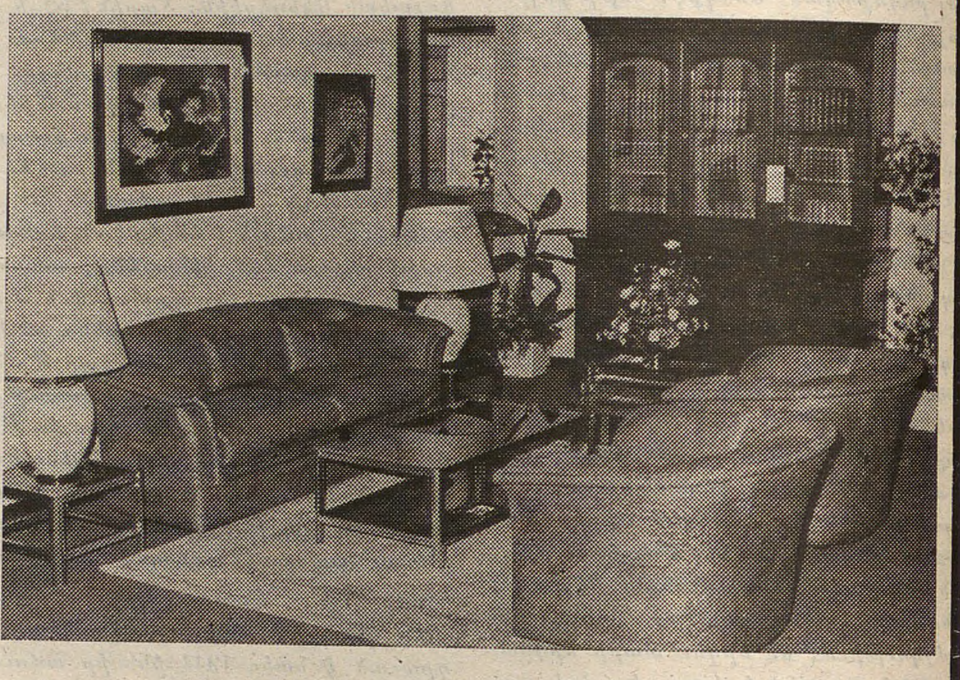

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջանային վարչութիւնը կը հրաւիրէ փարիզեան մասնաճիւղերը միջ - մասնաճիւղային ժողովի մը՝ Ուրբաթ, Փետրուար 7, ժամը 20.30-ին Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

L'ART ARMENIEN AU MOYEN AGE

(projection de diapositives)

Conférencier : Patrick DONABEDIAN

որմէ ետք բարեկամական ընթրիք (փափաքողներուն համար)

Ճաշագին՝ 100 Ֆր.

Vendredi 7 Février à 20 h 30 précises

à la M.C.A. : 17, rue Bleue, Paris 9e

Սփիւռքի չափաւոր Հայերը աւելի ազդու դառնան իրենց թելադրութիւններուն մէջ:

ՊԻՐԱՆՏ. -- *Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք «Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերու նկատմամբ մշակուած քաղաքականութեան համար առաձգականութիւն» պարբերութիւնը գործածելով:*

Յ. ՍՎԱՃԼԵԱՆ. -- Թուրքիա, Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերու նկատմամբ քիչ մը առաձգականութիւն պէտք է ցոյց տայ, որպէսզի չափաւորներն ալ միլիթաններուն կարենան ըսել, որ նայեցէ՛ք:

ՊԻՐԱՆՏ. -- *Հիմա շատ իրատես ըլլանք: Ո՛ր կառավարութիւնն ալ իշխանութեան գլուխ եկած ըլլայ, ո՛ր ղեկավարն ալ կառավարութեան գլուխը անցած ըլլայ, երբ առաձգական կ'ըսէք...*

Յ. ՍՎԱՃԼԵԱՆ. -- Արդէն առաձգական բառն ալ ինքնին ծայր աստիճան առաձգական բառ մըն է:

ՊԻՐԱՆՏ. -- *Այո՛, առաձգականութեան մարզին մէջ մինչեւ որոշ տեղ մը կրնայ երթալ: Այսինքն թուրք կառավարութիւնը այս առաձգականութիւնը հաստատել կ'ուզէ արդէն Հայաստանի հետ յարաբերութիւններ մշակելու սա առաջին քայլով: Բայց խօսելու համար, ես այստեղ ցեղասպանութեան եւ կամ այլ նիւթերու մէջ չեմ ուզեր մտնել, այդ մարզին մէջ առաձգականութիւն չեմ կրնար ցոյց տալ, բայց Հայաստանի կառավարութեան հետ յարաբերութիւններ կը հաստատեմ, եւ աճաւասիկ հոն է, որ առաձգականութիւն ցոյց կուտամ: Ահա այսպէս կը մտածէ: Հիմա, մտածեցէք քաղաքագէտի մը մասին: Այդ քաղաքագէտը այսօր ասկէ տարբեր քայլ մը չի կրնար առնել: Թերեւս հինգ տարի վերջ կ'առնէ, թերեւս քան տարի վերջ կ'առնէ:*

Կրնա՞ք երեւակայել, տասը տարի առաջ խօզալ Ալժերիա գնաց ու ներողութիւն խնդրեց: «Ներողամիտ գտնուեցէք, ըսաւ, երբ Ֆրանսացիները ձեզ կը ջարդէին, մենք անոնց կողքին կանգնեցանք, կը ցաւինք»: Ալժերացիներն ալ գոհ մնացի՞ն, չմնացի՞ն, չեմ գիտեր, բայց այս այսպէս է: Պէտք է որոշ ժամանակամիջոց մը տալ քաղաքագէտին: Ահա թէ ինչու կ'ըսեմ, որ Թուրքիոյ կողմէ Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու հաստատումը ապագային ալ աւելի պիտի կակուղցնէ այդ յարաբերութիւնները: Դէմ եկողներ պիտի գտնուին: Եթէ արդէն դէմ եկողներ չգտնուին, ժողովրդավարութիւն չենք կրնար խաղալ: Մեր միակ ելակէտը ժողովրդավարութիւնն է, եւ ժողովրդավարութեան պայմանն ալ այս է. երկու տեսակէտներ պիտի գտնուին: Օրինակի համար ինծի ալ դէմ եկողներ պիտի գտնուին,

Յ. ՍՎԱՃԼԵԱՆ. -- Պէտի ըսեն որ Մ. Ալի Պիրանտ Հայերուն հետ եղբայրացաւ:

ՊԻՐԱՆՏ. -- *Թող ըսե՛ն. ի՞նչ պիտի ըլլայ: Պիտի ըսեն: Ինծի համար Քիւրտերուն հետ եղբայրացաւ ըսին, վաղը Յոյներուն համար նոյնը պիտի ըսեն, բայց ես Թուրք եմ եւ կը հպարտանամ իմ թըրքութեամբ: Երանի թէ բոլորս ալ՝ նոյն ողջմտութեամբ չարժինք, եւ արդէն այդ է որ կ'ուզենք եւ այդ է որ սկսած է, այդպէս ալ կը չարժինք: Ուրիշ ճար չունինք եւ դժուար ալ ըլլայ, դէպի յառաջ պիտի երթանք: Շնորհակալ եմ, ես ձեր երկար ժամանակը առի, ողջ եղէք:*

(Շար. 4 եւ վերջ)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Շաքէ Թաշճեանի մահուան առթիւ Ողբացեալին զաւակներէն եւ թոռնիկներէն 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անանիկ Անանեանէ 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Պերճար Անանեանէ 300 Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կազմակերպած, մեծ մայրերու նուիրուած «Յարգանքի Օր»ը:

Մարտ 1, Կիրակի, ժամը 15-ին Ա. Ջրրաշեան սրահը:

***

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը կը կազմակերպէ ճամբորդութիւն մը դէպի Հայաստան, Մայիսին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2
DIMANCHE
2 FÉVRIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 168

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.724 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.724

ՄԻՒՍ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ահաւասիկ հատուած մը այն զեկուցումէն, որ ներկայացուեցաւ «Հայ գրականութեան եւ քննադատութեան հարցեր»ուն յատկացուած համագումարին (Երեւան, Հոկ. 7-9 1991): Ասոր ստեղծած բուռն վիճաբանութեանց մանրամասն ոգեկոչումը զանց կ'առնեմ հոս: Կը նշեմ միայն, որ անոնք փաստը տուին եղած ախտաճանաչման ստուգութեան: Գրական քննադատութիւնը (ոչ միայն գրական...) դեռ Երեւանի մէջ չէ նուաճած իր ազատութիւնը:

**

...Ի՞նչ բան կը կազմէ գրական քննադատական արարքին սկզբունքը եւ որո՞նք են գրական քննադատութեան մը ըլլալուն պայմանները:

Դիւրին է յենիլ բառի արմատին այնտեղ գտնելու համար քննելու եւ դատելու կրկնակ արարքը: Արմատական իմաստները որքան ալ որ կը սահմանափակեն բառերուն առումները, միւս կողմէ չեն կրնար գրաւել մտածումին տեղը: Իմաստ ու յղացք տարբեր բաներ են: Քննադատ ամէն գիտակցութիւն, քննադատական ամէն իմացականութիւն ներյայտօրէն կը տանի իր մէջ մտքին ազատութիւնը: Որեւէ բովանդակութենէ անկախ, քննադատական աշխատանքը մտքի, ուրեմն խօսքի ու կեցութեան, ազատութեան հրահանգ մըն է եւ գրական քննադատութիւնը ասոր կիրարկումներէն մին: Ինչ որ կը նշանակէ, որ գրական քննադատութիւնը անկարող է ըլլալու, հիմնելու ինքզինք, առանց այս վայրի նուաճումին: «Նուաճում» ըսի, քանի որ այդ ազատութիւնը սովորաբէս տուեալ մը չէ, այլ է արարքով գրաւելի:

Այս ընդհանուր ու վերացական հաստատումը կրնայ վտանգաւոր ըլլալ, քանի որ ամբողջ պետութիւններ ու կայսրութիւններ իրենց սահմանադրութիւններու երկայնքին նման ազատութիւն կը դնեն իբրեւ բացարձակ մեկնակէտ եւ նոյն ատեն տասնամեակներով միջոցներն ու ձեւերը կը գտնեն խափանելու զայն: Ամբողջատիրութիւնը չի բանիր ուրիշ կերպով: Այդ միջոցներու եւ ձեւերու քննութիւնը շահեկան է անկասկած, բայց տեղը չէ զայն իրագործելու հոս: Միայն քաղաքացիական ազատութեամբ մը որոշադրել մտքի ազատութեան խնդիրը կը նշանակէ պարզապէս սահմանափակել թէ՛ այդ միտքը թէ ալ ասոր գործարկումը: Վարժ ենք նման սահմանափակումներու, տրուած ըլլալով քաղաքականին տրուած կամ վերագրուած առաջնահերթութիւնը: Սակայն այդ առաջնահերթութիւնը չարգիլեր, այլ միայն կ'արտօնէ, կը պարտադրէ, որ մտածենք քննադատական մտքի ազատութիւնը որ նոյնքան բարդ եւ դժուար ստանձնելի պարտադրանքներ կը դնէ մեր առջեւ, որքան սովորաբէս քաղաքականը: Հասկնալի՞ է, որ միայն քաղաքական իմաստով ըմբռնուած ազատութիւն մը գրաւականը չէ իմացականութեան ազատութեան, աւելի մասնաւորապէս ըսուած՝ քննադատ գիտակցութեան: Գրական քննադատութեան կալուածին մէջ ազատութեան խնդիրը կը վերաբերի ոչ միայն քաղաքական կացիչներուն (instances), այլեւ այդ կալուածի ներքին տրամաբանութեան, որ է մտածել գրական երկերը, եւ ասիկա մտածման ու երկերուն միջեւ կ'ենթադրէ կամուրջ կազմող յղացքներ:

Քննադատ գիտակցութիւնը կ'ենթադրէ հեռաւորութիւն ու անջատում առարկայէն որուն գիտակցութիւնն է, գրական երկէն —եթէ չարունակենք գրական երկը մտածել որպէս առարկայ: Նոյն ատեն քննադատ գիտակցութիւնը անհատ գիտակցութիւն է, կ'ենթադրէ Ես մը եւ իբրեւ այդ ուրիշը, միւսը, միւսները: Քննադատը անհատն է, առանց բառախաղի ըսուած՝ անջատեալը եւ կ'իրագործէ իբրեւ այդ բոլոր անհատներու անհատականութեան սկզբունքը: Մտածելը, ինչպէս ստեղծելը, գրելը, նկարելը անհատական, անզեղչելիօրէն անհատական արարքներ են, անկախ այդ արարքի բովանդակածէն: Կոնկրետ կերպով ըսուած՝ ո՛չ ոք կրնայ աւարտել անաւարտ մտածում մը, ո՛չ ոք կրնայ ինծի համար գրել վէպը, որուն գաղափարն ունիմ, ո՛չ ոք կրնայ մտածել ուրիշի տեղ, ուրիշի համար: Անշուշտ, այս հրէշային կցումը տեղի կ'ունենայ երբ վերին ամբողջատիրականօրէն հսկող աչքը կը մտածէ մեր հաշւոյն, այսինքն՝ երբ բոլոր անհատականութիւնները կը ջնջուին ընդհանուր, նախօրօք որոշուած իշխանութեան, գաղափարախօսութեան մէջ, որ իր բիւրաւոր հսկողական, ճնշողական ու զսպողական թաթերը կը մտցնէ ամէն կողմ, ստեղծելով բոլորովին թափանցիկ ու անարգել միջոց: Անհատը կազմող ցանկութիւն, կամք, երեւակայութիւն, ստեղծում եւ մահ կը դադրին ըլլալէ մարդկային իրագործման եղանակներ ու կը դառնան գիպուածային գոյութիւններ:

Գիտականութեան պատրանքը

Անհատական եզրերուն խափանումը իր ձեւերը կը գտնէ ամէնէն այլազան մակարդակներու վրայ, անսպասելի տեղերու մէջ:

Ան կ'ըլլայ կամ կ'ըլլար ընկերայինի, հասարակականի առաջնահերթութիւնը յայտարարող բոլոր գաղափարախօսութիւններուն մէջ եւ յատկանշականօրէն անոնց այս ջնջումը կը վեհացուի տեսութեամբ: Ատիկա վարդապետական, տոկմատիկ որոշադրումն է քննադատութեան իբրեւ «գիտական» կրթանք, կամ գիտութիւն: Ինչպէս գիտէք գիտութիւնը փակագիծներու մէջ կը դնէ գիտնական անհատի ենթակայութիւնը, ինչ որ գրական քննադատութեան մէջ կը թարգմանուի քննադատի ցանկութիւններու, կամքի, ճաշակի ինչպէս կ'ըսեն, ազատ գործարկման արգելում:

Քանի մը մէջբերում վերջին տարիներու ընթացքին հրատարակուած հատորներէ կը լուսաբանէ եւ կը պարզէ հարցը: Ըսեմ առաջուընէ, որ այս մէջբերումները չեն միտիր ուշացած բանավէճ մը բանալու, այլ կը ձգտին միայն խօսքս բացայայտելու: Այսպէս՝ յարգելի գրականագէտ մը կը գրէ. «Քննադատութիւնը գիտական է դառնում մարքսիստական սոցիոլոգիայի եւ փիլիսոփայութեան հիմքի վրայ, որը բանալի է տալիս բացատրելու գրական երեւոյթների, ուղղութիւնների, ոճերի ծագման ու զարգացման օբյեկտիւ պատմական օրինաչափութիւնները» եւ նոյն հեղինակը կը հանէ ասոր եզրակացութիւնը. «Սակայն գիտական քննադատութիւնը մեթոդոլոգիական իր հիմքով մոնիստական է եւ ելնում է աշխարհի իմացութեան դիալեկտիկական - մատերիալիստական աշխարհայեցութիւնից: Այս իմաստով մարքսիստական գրականագիտութեանն ու քննադատութեանը անհամատեղելի են մեթոդոլիոգիական պլուրալիզմն ու էկլեկտիզմը» (1): Ո՛չ մէկ խօսք անհատականութեան մասին, քանի որ խնդրոյ առարկայ է միայն գիտութիւնը: Քննադատութեան գիտականութիւնը հռչակող այս տեսութիւնը կը հիմնուի, բոլորին ծանօթ է, դասակարգի, պատմութեան եւ ամէն անհատականութիւն հարթող, հերքող հաւաքականութեան առաջնահերթութեան սկզբունքին վրայ:

Գրեց՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԼԹԵԱՆ

Տեսութիւնը դիւրաւ ու արագ լուծած է անհատ / հասարակութիւն, ընկերութիւն հարցը, ի նպաստ հասարակութեան: Գիտականութիւնը քննադատութեան կը ծնի ոչ միայն, ինչպէս կը կարծուի, դիալեկտիկայի գիտականութենէն, այլեւ անկէ, որ անհատ եւ ենթակայութիւն զոհուած են յառաջագունէ հասարակութեան ընդհանուր միջինին ի շահ:

Գրական քննադատութեան գիտականութիւնը ընթեռնլի եւ ըմբռնելի երեւոյթ է, քանի որ ա՛ն կը բանեցնէ, չէզոք, անոճ, նուազագոյն խախտումէ խուսափող վերլուծումները: Կը հասկցուի ինչո՞ւ գիտական քննադատներ այնքան կը նմանին իրարու եւ իրենց քննադատութիւնը՝ այնքան հասարակ տեղիք: Նուազագոյնի իջեցնել քննադատին յատուկ տարրեր, սկսելով ոճէն, տեսանկիւնէն, հարցերը բերել ընդհանուր, ընդունուած մակարդակի մը, որ կը կոչուի «օրինաչափութիւն», քննադատ խօսքը կարելի եղածին չափ դարձնել տեսութեան / գաղափարախօսութեան հայելին, որ խնդրոյ առարկայ երկին մէջ կը տեսնէ տեսութեան պահանջածները, գործը դատել իր այս տեսութեան ճշմարտութեան հետ համաձեւութեան կամ անհամաձեւութեան չափով՝ ահա գիտական քննադատութիւնը:

Երբ քննադատ գիտակցութիւնը կը հետեւի նման հոլովոյթի, ստոյգ է որ հրաժարած է քննելու, վերլուծելու, մտածելու ամէնէն տարրական արարքէն, համարձակութենէ, խիզախութենէ, մանաւանդ՝ հեռաւորութիւն առնելու, անձնական փորձառութիւն մը կատարելու, գրական երկին հետ ի յայտ եկող անծանօթով տարուելու կիրքէն (2): Քիչ անգամ հասկնալի է մեր մէջ, որ քննադատական արարքը, ընթերցման արարքը անհատական փորձառութիւն մըն է, թէ կը պատասխանէ անհատական փորձառութեան մը որ գրական երկին է: Մենք անշուշտ յառաջագունէ որոշած ենք որ ամէն

(Շար.ը Գ. էջ)

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Sylvia AGEMIAN, *Manuscrits arméniens enluminés du Catholicossat de Cilicie*, Antélias 1991, Préface de S. S. le Catholicos Karékine II. Edition du Catholicossat arménien, 158 p., 122 pl. h. t. dont 24 c. et 98 n. et b.

Եղիպտոսի Մամլուքների կողմից Հռոմկլայի գրաւումից յետոյ է, 1293 թ., որ Կիլիկիոյ պատրիարքական Աթոռը տեղափոխուել է թագաւորութեան մայրաքաղաք Սիս, ուր եւ մնացել է մինչեւ 1921 թ. Նոյեմբեր: Աւելի քան եօթը դար պատմութեան փոթորիկներին ենթարկուելով, Սսում հաստատուած Կիլիկիոյ աթոռը յարատեւել է ե՛ւ թագաւորութեան անկումից (1375 թ.), ե՛ւ Էջմիածնում համահայկական կաթողիկոսութեան վերահաստատումից (1441 թ.) յետոյ: Օսմանցիների նուաճումը 1487 թ. Սսի համար չի նշանակել տեւական խաղաղութիւն կամ կայունութիւն, այլ ընդհակառակը քաղաքը դարձել է զանազան ցեղերի աւարառու յարձակումների թիրախը, վերջին անգամ 1922 թ. սկզբներին մատնուելով աւերիչ թալանի: Այս պայմաններում է, որ Սսի կաթողիկոսութիւնը հայկական Կիլիկիոյ պաշտամունքային եւ մշակութային ժառանգութեան միայն մի փոքր մասն է կարողացել փրկել: Այդ ժառանգութեան ամենաարժէքաւոր գանձերից մէկը նկարազարդուած ձեռագրերն էին, որոնցով այնքան հարուստ էր հայկական Կիլիկիան: Պատմական վերոյիշեալ հանգամանքները բացատրում են, որ կիլիկեան գրքարուեստի պահպանուած կարեւորագոյն նմոյշները Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան սեփականութիւնը չեն, այլ պահւում են տարբեր գրադարաններում, մանաւորապէս Երեւանի, Երուսաղէմի, Վենետիկի եւ Վիէննայի մատենադարաններում: Դրան պէտք է աւելացնել, որ մինչեւ ԺԹ. դարում Սսի պատրիարքարանում եւ եկեղեցիներում եղած մատեաններից շատերը կորել են. անյայտացել են օրինակ 1853 թ. Langloisի տեսած ԺԴ. դարի կիլիկեան երկու Նոր Կտակարանները եւ աւելի ուշ դարերի բազմաթիւ մատեաններ: Վերջապէս, փոքրաթիւ փրկուած ձեռագրերը Սսից Հալէպ են փոխադրուել եւ հանգրուանել են 1930 թ. Լիբանանի Անթիլիաս գիւղում հաստատուած նոր աթոռում: Պատմութիւնից այդքան տուժած հաւաքածուն յետագայում համալրուել է Նիկոսիայից նուիրուած 64 մատեաններով: Այժմ այն պարունակում է 223 ձեռագրեր, որոնցից մի քանիսը նկարազարդուած են: Լաւագոյնները՝ 18 հատ, կազմում են գրախօսուող ուսումնասիրութեան նիւթը:

Հեղինակը՝ հայ եւ մելքիթ արուեստների մասնագէտ Ս. Աճէմեանն արդէն յայտնի էր հայ արուեստաբաններին եւ ֆրանսախօս ընթերցողներին Ռումանիոյ հայկական ձեռագրերի մանրանկարներին նուիրուած իր առաջին թեզով, որը գրքոյկի ձեւով լոյս տեսաւ 1982 թ. (1): Այս աշխատութիւնը ժամանակին արժանացել էր մեծանուն արուեստաբան հանգուցեալ Ս. Տէր-Ներսէսեանի գնահատանքին եւ նրա խորհրդով է, որ հեղինակը, իր երկրորդ թեզի համար, լծուեց Անթիլիասի ձեռագրերի ուսումնասիրութեանը: Լիբանանեան պատերազմի ծանր պայմաններում կատարուած այդ գնահատելի աշխատանքի արդասիքն ահա այսօր յանձնուած է ընթերցողի դատին:

Հեղինակն ընտրել է նիւթը դասաւորելու պարզ և տրամաբանական մի եղանակ, որի շնորհիւ ժամանակագրական և աշխարհագրական մօտեցումները համընկնում են: Նիւթը բաժանուած է երեք խմբի: Առաջին եօթը գործերը Կիլիկիայում ԺԳ.-ԺԴ. դարերում նկարազարդուած մատեաններ են, որոնք ներկայացնում են կիլիկեան նկարչութեան ոսկէ շրջանն իր գլխաւոր ուղղութիւններից մի քանիսով: Երկրորդ խումբը բաղկացած է ԺԴ.-ԺԵ. դարերի երեք ձեռագրերից եւ մի առանձին էջից, որոնք ստեղծուել են Մեծ Հայքի տարբեր շրջաններում՝ Եկեղեաց գաւառում (Երզնկա), Աղթամարում եւ Հայաստանի հս.-ալ. մասում: Իսկ երրորդ խմբի եօթը ձեռագրերը հիմնականում արտացոլում են հայ գրքարուեստի այն վերելքը, որ տեղի է ունեցել ԺԷ. դարում Կոստանդնուպոլսում: Այդ երեք բաժիններից ներս իւրաքանչիւր յուշարձանը բարեխղճօրէն ուսումնասիրուած է գիտական ամենաընդունելի եղանակով. ձեռագրի վիճակի նկարագրութիւնից յետոյ տրւում է նրա պատմութիւնը (յիշատակարաններից մէջբերումներով), բովանդակութիւնը (նկարների ցանկով) եւ հուսկ գեղարուեստական քննութիւնը՝ ոճի եւ պատկերագրութեան (iconographie) վերլուծութեամբ:

Որպէսզի գրախօսուող գրքի արժէքը ճիշդ գնահատուի անհրաժեշտ է նշել որ, եթէ Անթիլիասի հաւաքածոյի ձեռագրերից մի քանիսը Ս. Աճէմեանի սոյն աշխատութիւնից առաջ արդէն գրաւել էին որոշ մասնագէտների մասնակի ուշադրութիւնը, ապա դրանց մեծամասնութիւնը, մանաւանդ մանրանկարչական արուեստի տեսանկիւնից, նորութիւն է հանդիսանում՝ առաջին անգամ է հանրութեանը ներկայացւում:

Անթիլիասի կիլիկեան ձեռագրերից յատկապէս նշանակալից է Բարձրբերդի Աւետարանը, որ 1248 թ. ընդօրինակել ու երփնազարդել է Կիրակոս գրիչը: Դա այն նկարիչն է, որին իր հռչակաւոր աշակերտ Թ. Ռոսլինն անուանում էր «չքնաղաղեղ գրիչն Կիւրակոս»: Արուեստաբանները գոհունակութեամբ կը գտնեն այս գրքում (էջ 7-18) Բարձրբերդի Աւետարանի մասին առաջին հանգամանալից հետազօտութիւնը (2): Շքեղ ու նրբագեղ մատեանը առաջին վկայութիւններից է Հռոմկլայի ձեռագրատան՝ Կոստանդին Ա. Կաթողիկոսի օրօք ապրած վերածնունդի մասին: Ձեռագրատուն, որի արտադրութիւնը Ռոսլինի հետ հասնելու էր իր գագաթնակէտին: Հեղինակն իրաւացիօրէն դիտում է, որ մարդկային պատկերների որոշ անհամաչափութիւնն ու ծանրութիւնը Կիրակոսի նկարչութեանը բնորոշ թերութիւններն են, որոնց սակայն մեղմացնում են երանգապնակի (palette) տաքութիւնը (կարմրի, վարդագոյնի եւ նարնջագոյնի շնորհիւ) ու ներդաշնակութիւնը (կապոյտների եւ կարմիրների հաւասարակշռութիւնը), եւ ոսկեգոյն խորքերի փայլը: Յուզիչ է ձեռագրի պատմութիւնը, որ մանրամասնօրէն հաղորդում են նրա յիշատակարանները: Այդ պատմութեան առանցքը կազմում է բարձրբերդցիների անխախտ հաւատարմութիւնը իրենց մատեանին: Միայն ծայրայեղ աղքատութիւնը կարող էր ստիպել, որ Աւետարանը ծախուէր հարուստ Ատանացիներին: Բայց ամէն անգամ, մեծ զոհողութիւնների գնով, Աւետարանը ետ գնւում էր ու վերադարձւում իր հայրենի վայրը... այդպէս մինչեւ 1909 թ. Ատանայի ջարդը, երբ Աւետարանը փոխադրուեց Սիս, այնուհետեւ Հալէպ եւ վերջապէս 1930 թ.՝ Անթիլիաս:

Անթիլիասի հաւաքածոյի կիլիկեան երկրորդ կարեւոր ձեռագիրը 1293 թ. Նոր Կտակարանն է, որ գրուել է Սսի մօտ, Մեծայրում, Հեթում Թագաւորի օրօք, այն ողբերգական պահին, երբ եգիպտական զօրքերը նոր աւերել էին Հռոմկլայի կաթողիկոսարանը: ԺԹ. դարում Կիպրոս տարուած մատեանը Անթիլիաս հասաւ միայն 1978 թ.: Այս գրքի իւրայատկութիւնն այն է, որ նկարազարդումը կատարուել է երկու փուլով: Սկզբից կարմիր թանաքով գծուել են զարդարական եւ լուսանցքային (marginal) նկարները, որոնց նուրբ ոճը միանգամայն կիլիկեան է: Առաջին փուլի այս զարդարանքը, որ անստորագիր է, Ս. Աճէմեանը հակիրճ բայց համոզիչ բաղդատական քննութեան հիման վրայ, վերագրում է Վենետիկում պահուող 1313 թ. Աւետարանը վրձնած Ռստակէսին: Իսկ քիչ յետոյ, երկրորդ փուլում, նկարուել են մարդկային պատկերները: Դրանց ոճը, ինչպէս ցոյց է տալիս հեղինակը (այլ ուսումնասիրողներից յետոյ), տարբեր է. այն կապւում է արեւմտաեւրոպական արուեստի հետ: Բերուած զուգահեռները որոշակիօրէն մատնանշում են ԺԴ. դարի առաջին կէսի իտալական շրջանները: Բնականաբար հարց է ծագում, թէ ինչպէս Կիլիկիայում ստեղծուած մի ձեռագիր կարող էր ստանալ իտալական ոճի մանրանկարներ: Մի վարկածի համաձայն մատեանի նկարազարդմանը մասնակցել է Կիլիկիոյ լատին հաստատութիւններից մէկի նկարիչը: Իսկապէս գիտենք, որ Ֆրանչիսկեաններն ու Դոմինիկեանները ներկայ էին Կիլիկիայում ԺԳ. դարում: Սակայն Ս. Աճէմեանն աւելի հակուած է մտածելու, որ երկրորդ փուլում մատեանը ծաղկուել է Իտալիայում ապրող մի հայ նկարչի կողմից, այնտեղ հաստատուած բազմաթիւ հայկական վանքերից մէկում: Եւ որ այդ նկարիչը կրել է տեղական գեղարուեստական միջավայրի ազդեցութիւնը: Իրօք յայտնի են այդ ժամանակաշրջանում Հայաստանից Իտալիա ուղարկուած ձեռագրերի դէպքեր: Այնպէս որ այս հետաքրքրական հարցը մնում է առեղծուածային...:

Ս. Աճէմեանի ուսումնասիրած բոլոր մատեանները չենք կարող այստեղ յիշատակել: Նշենք միայն մի քանիսը: 1298 թ. Կիլիկիայում արտագրուած Աւետարանը այն իւրայատկութիւնն ունի, որ աւետարանիչների դիմանկարները մատեանին ժամանակակից չեն, այլ աւելացուել են յետագայում: Հեղինակն ապացուցում է, որ չնայած այդ պատկերները դասական շրջանի ոճն են յիշեցնում, իրականում ԺԷ. դարի գործեր են, որոնց հմուտ նկարիչը հաւանաբար ապրել է Կոստանդնուպոլսում եւ ենթարկուել է այդ շրջանում տարածուած արեւմտեան ազդեցութեանը:

1314 թ. Երզնկայում գրուած շարակնոցը (hymnaire) իր տեսակի առաջին նմոյշներից մէկն է, որ նկարազարդուած լինի: Պատմագիտական հետաքրքրութիւն է ներկայացնում ձեռագրի յիշատակարանը, ուր գրիչն իրեն անուանում է «ճիչող» (բողոքող), ի հակադրութիւն այդ ժամանակուայ Կոստանդին Կաթողիկոսին, որին յորջորջում է «չրող» (քանդող): Հեղինակը բացատրում է, որ այդ արտայայտութիւններն ակնարկում են Մեծ Հայքի հոգեւորականութեան դժգոհութիւնը կիլիկեցի կաթողիկոսների՝ կաթոլիկ Եկեղեցու հետ միանալու փորձերի հանդէպ:

Յիշատակենք վերջապէս գրքի երրորդ բաժնում ներկայացուած ԺԷ. դարի մատեաններից մէկը: 1658 թ. այդ յայսմաւուրքը (synaxaire) մի խորօրինակ նկար ունի: Այն պատկերում է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին, որի վերարկուն ծածկում ու պաշտպանում է Տրդատ Թագաւորին ու Աշխէն Թագուհուն: Հեղինակ նշում է, որ այդ գիծը արեւմտեան՝ այսպէս կոչուած «Գթութեան» Աստուածամօր պատկերագրութիւնից է փոխառնուած:

Դիւրին է ըմբռնել գրախօսուող ուսումնասիրութեան գիտական օգտակարութիւնը. այն ծանօթացնում է նոր գործերի հետ, որոնք ներկայացուած են խնամքով եւ ճիշդ տեղադրուած իրենց պատմամշակութային եւ գեղարուեստական շրջապատի մէջ, շնորհիւ հեղինակի վերլուծութիւնների ստուգութեան եւ դիտողութիւնների կշռադատութեան:

Գրքի ներշնչուած առաջաբանը գրել է Ն. Ս. Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, որին արդէն պարտական էինք --այլ բարձրարժէք գործերի շարքում --Սպահանի հայկական մանրանկարներին նուիրուած ուսումնասիրութեան համար՝ Ս. Տէր-Ներսէսեանի հեղինակակցութեամբ (3): Նախաձեռնութիւնների ի՜նչ տրամաբանական եւ գեղեցիկ շարունակականութիւն...: Մանաւանդ, որ Ս. Տէր-Ներսէսեանի յիշատակը ներկայ է այստեղ եւ նրան է ձօնուած այս հատորը:

Այդ առընչութեամբ աւելացնենք, որ իր աշխատանքի ընթացքում Ս. Աճէմեանը, արժանանալով Ս. Տէր-Ներսէսեանի վստահութեանը, թոյլատուութիւն էր ստացել օգտուելու նրա արխիւներից. ուստի բնական էր, որ մեծ գիտնականի մահից յետոյ, Ս. Աճէմեանը ստանձնէր այդ արխիւները կարգի բերելու դժուար գործը: Դրան հետեւեց էլ աւելի բարդ ու պատասխանատու մի յանձնառութիւն -- հրատարակութեան պատրաստել Ս. Տէր-Ներսէսեանի վերջին ուսումնասիրութիւնը՝ նուիրուած կիլիկեան մանրանկարչութեան ամբողջական պատմութեանը, որ ձեռագիր վիճակում էր մնացել: Այսօր կարող ենք ընթերցողին ուրախացնել տեղեկացնելով, որ մեծ գիտնականի կեանքի պսակը հանդիսացող այդ հիմնական աշխատութիւնը (600 նկարներով հարուստ), Ս. Աճէմեանի ջանքերի շնորհիւ, արդէն յանձնուած է տպագրութեան եւ Հարուարդի (Ա. Մ. Ն.) հրատարակչութիւնը նախատեսում է այն լոյս ընծայել 1992 թ. ընթացքում:

Գրեց՝

ՊԱՏՐԻԿ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆ

(1) S. AGEMIAN, *Manuscrits arméniens illustrés dans les collections de Roumanie*, Bucarest-Antélias, 1982.

(2) Աւետարանի որոշ մանրանկարներ եւ մանաւանդ 1254 թ. արծաթէ կազմը արդէն ուսումնասիրուել էին Գ. Յովսէփեանի եւ Ս. Տէր-Ներսէսեանի կողմից:

(3) S. DER-NERSESSIAN et A. MEKHITARIAN, *Miniatures arméniennes d'Ispahan*, Préface et Introduction de S. S. le Catholicos Karékine II, Bruxelles - Antélias, 1986.

ՄԻՒՍ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

(Շար. Ա. էջէն)

գրական դպրոց, գործ ու հեղինակ իր շրջանի, ժամանակի, հասարակարգի կամ պատմութեան ծնունդն է: Իսկ քանի որ գրական երկի մը մէջ յայտնուող հակասութիւնները հասարակութեան հակասութիւններն են, քանի որ հեղինակին մտահոգութիւններուն հայելին է գրական երկը, քանի որ գրական երկը կը բխի գրողի կեանքէն, եւայլն, դիւրաւ կ'ըմբռնենք, որ քննադատական անվիճելի ստորոգութիւններու յարատեւ գործածութիւնը կը հասնի մինչեւ նոյն արդիւնքին եւ այս արդիւնքին կրկնութիւնը կը ստեղծէ գիտականութեան պատրանքը: Շրջանակը փակուած է, կարելի է վերսկսիլ:

Երբ կը խօսիմ քննադատի անձնական փորձառութենէ, հեռու եմ «ենթակայական» կամ «տպաւորապաշտ» քննադատութեան մը (որուն մօտիկ է Յ. Օշական, Փրուստ, Տիւ Բոսի հունով) փաստաբանութիւնը ընելէ: Անձնական փորձառութիւնը իմ եւ գրական երկին իւրայատուկ հանդիպումն է, այն' որուն շնորհիւ կը միանամ անոր, առանց նոյնանալու, քանի որ ընթերցման արարքը չի մոռնար որ կարդացածը գոյութիւն ունի գրութեան մէջ: Քննադատ գիտակցութիւնը գիտակցութիւնն է ուրիշի փորձառութեան որպէս ուրիշի: Տրամախօսութիւն մը:

Քննադատական գրականութեան մէջ անձնականութեան խափանումը, գրական երկիրու մօտեցման այլազանութեան, զիրար հակասող կամ մասնակիօրէն զիրար ամբողջացնող մօտեցումներու հերքումը, ապակեդրոնացուած տեսակէտներու ջնջումը քննադատութիւնը կը զրկեն առձակման բարիքներէն, ինքզինք մտածելու եւ անշուշտ քննական ինքզինք նորոգելու անհրաժեշտ փուլէն: Միապաղաղ նոյն խօսքը' բոլորի բերնին մէջ, մանր մունր, ո'չ էական, լուսանցքային ու նուազագոյն տարբերութիւններով: Ահա խորհրդահայ գրական քննադատութիւնը եւ նուազ բացայայտ կերպով' սփիւռքահայ գրական քննադատութիւնը: Եւ կը սկսի քննադատութեան տաղնապը, կամ ինչ որ քննադատները կը կոչեն տաղնապ: Որքա՞ն խօսուած է մեր մէջ այս մասին, առանց որ խնդրոյ առարկայ դառնայ ո'չ թէ քննադատներու բացակայութիւնը այլ զանոնք որպէս անհատականութիւն ջնջող գաղափարախօսութիւնը: Քննադատութեան տաղնապը երբեք մեր մօտ չդարձաւ մեթոտի, սկզբունքի, մօտեցման վիճարկում, խնդրականացում, այսինքն' գրական երկին ու քննադատ գիտակցութիւնը կամրջող գաղափարներու, սքեմաներու կամ յղացքներու պայթումին: Իսկ քննադատութիւն մը որ չի խնդրականացներ դրոյթներ, այլ կը վստահի «աւանդներու» խախուտ յենարաններուն, կրնայ միայն կրկնել ինքզինք, անկարող բռնելու իր միջոցներուն եւ ստորոգութիւններուն անհամաձայն երկեր:

Նկատի չեմ կրնար առնել հոս փոխադարձ յարաբերութիւնը, որ կը կապէ գրական քննադատութիւնը ո'չ միայն ժամանակակիցին հետ, այլ գրականութեան հետ ընդհանրապէս: Կարելի է զուգակել, որ ատորակայական, գիտական պիտակը ինքն իրեն վերապահող քննադատութիւնը կ'աղքատացնէ մեր գրականութիւնը, ոչ միայն անոր համար որ կ'արտօրէ այնուելի ամբողջ գործեր, անուններ ու ձգումներ, այլ որովհետեւ անկարող է գրական արտայայտութիւններու բազմաժամանակ մեկնաբանութիւններ կլլել: Ո՞վ կրնայ լուրջի առնել Նարեկացիին, Շնորհալիին, Վարուժանին եւ այլոց տրուած մեկնաբանութիւնները, ուր մեծ փիլիսոփայ, մտածող, հայրենասէր ու գրչին տակ չեղող ուրիշ փառապանծ որակումներ կը տողանցեն, առանց որ նուազագոյն չափով երբեւ ընթերցող յաջողին ներս մտնել այդ մարդոց երկերէն, հասկնալ, վայելել զանոնք: Ի վերջոյ գրական երկի մը ներքին յատկութեան եւ նորովի ըմբռնման փայլքը մը կայ, որ կը վերցնէ մեր քննադատութեան իմաստական դաշտէն:

Կուռքերուն այլակերպումը

Գաղափարախօսութիւնները կ'արտադրեն յաճախ իրենց գաղափարային ենթահամակարգերը, որոնք կը մտնեն տեսութեան եւ իրականութեան, հոս' գրականութեան միջեւ յայտնուող ճեղքերը գոցելու, պզտիկ տաղնապներ պարտկելու. այսպէս է որ հասարակութիւնը կը փոխարինուի ժողովուրդով, անշուշտ «մեր» ժողովուրդով այլապէս չարչարուած բայց բաւական տոկունութիւն ցոյց տուող հասարակաց գաղափար մըն է մեր քննադատներուն մօտ: Հարցը ի հարկէ չի վերաբերիր ժողովուրդին, այլ աւոր գաղափարին: Այսպէս «Քննադատութեան տարեգիրք»ի մը հեղինակներէն մին կը գրէ. «Չէ՞ որ, ի վերջոյ, գրողի խնդիրն ու կոչումն է ծառայել իր ժողովրդի լաւագոյն ձգտումների իրագործմանը, այնպէս արտացոլել անցեալ ու ներկայ կեանքը, որ դրանով մղի նրան ամէն տեսակ պայքարի ու յաղթանակի: Յիշենք մեր անցեալ բոլոր մեծ բանաստեղծների օրինակը: Ժողովրդական կեանքի ամպլիտուդներով է պայմանաւորուել նրանց ստեղծագործական կեանքի ընթացքն ու բուն անհատական կենսագրութիւնը: Յիշենք Իսահակեանին, Տէրեանին, Չարենցին: "Մթնշաղի անուրջների" (որ կեանքի զարմանալի արձագանգն էր) հեղինակը գնաց դէպի Երկիր Նայիրի մորմոքի ու հաւատի երգը: / Ժողովրդի կեանքի արտացոլումը պոէզիայի մէջ այսօր էլ մնում է մեր բանաստեղծութեան կարեւորագոյն խնդիրը» (3): Այս ամբողջը կը տրուի իբրեւ անվիճելի հաստատում: Նախադասութեան մէջ հարցումը զուտ հռետորական պաշտօն մը ունի. «չէ՞ որ, ի վերջոյ...»: Ապա կու գայ «գրողի խնդիրն ու կոչումը», որը կրկնակ գաղափար է, եւ որը սակայն կը որոշադրէ թէ խնդիր ու կոչում նոյն բաներն են եւ երկուքն ալ գրուած են «ծառայութեան» գիրքին մէ ջ: Քննադատը չի նկատեր, որ այս ծառայութիւնը կը ստեղծէ ենթարկումի յարաբերութիւն մը, որուն տարածուած ըլլալը ընդունելիութեան ապացոյց մը չէ երբեք: Իսկ ենթարկումը ուղղուած է, քանի որ «ժողովուրդ» գաղափարը գրուած է իբրեւ գերագոյն արժէք, ինչպէս Աստուած, էր երբեմն: Գրողը կոչուած է, ժողովուրդի լաւագոյն ձգտումներու իրագործման ծառայելու, այնպէս ինչպէս ատենին գրողը կոչուած է ծառայելու դասակարգային պայքարով իրագործելի յաղթանակին: Շահեկան է այն արագ անցումը «անհատական կենսագրութենէն», որ առանց որեւէ փաստարկումի մեր բանաստեղծներու կեանքերը կը պայմանաւորէ «ժողովրդական կեանքի ամպլիտուդներով»: Քննադատը կ'անցնի ժողովուրդէն գրողի կենսագրութեան, կենսագրութենէն գրական երկի ընդելուզումին, գրեթէ մեքենայական ձեւով: Այլ հարց նաեւ' որ անցեալի գրողներու յիշատակումը տեսակ մը վարքսրբոյային յիշատակում է, քանի որ հիները կը կոթողուին որպէս օրինակելի, պաշտելի, կրկնելի տիպարներ իրենց օրինակելի կեանքերով: Վերջապէս' քննադատը կը հաստատէ իրեն համար բո'ւն խնդիրը. «ժողովուրդի կեանքի արտացոլումը պոէզիայի մէջ»: Ինչ որ այս բոլորին մէջ մեծապէս ուսանելի կը մնայ այն ալ բացայայտ, բոլորին համար ընդունուած իբրեւ թէ ճշմարտութիւններու վերակոչումն է, որ գիտակա՛ն ընթացքով մը' որեւէ անհատական չեչտէ զուրկ քննադատ խօսքը կ'առաջնորդէ: Խօսքին հոյակապ չէզոքութիւնը կը ստեղծէ միայն հռետորական գիտականութիւն մը:

«Ժողովուրդ» գաղափարը, ինչպէս ներկայիս «ազգն» ու «ազգայինը», այնքան առաձգական են եւ կ'արտօնեն այնքան բազմատեսակ ձեռնածումներ (manipulation), որ կրնան նրբանալ: Որպէսզի իմ խօսքը չնկատուի միակողմանի, օրինակ մը պիտի առնեմ անսպասելի տեղէ, Օշականէն որ «Սփիւռքը եւ իրաւ բանաստեղծութիւնը Վահան Թէքէեանի առթիւ» հատորին մէջ կը յայտարարէ. «Կը հաւատամ որ ամէն իրաւ բանաստեղծի հետ իմ ժողովուրդին աս ու ան մասը ելեր է ստեղծագործ սարսուռի, ըրեր է այդ բանաստեղծին մէջ իր երեսներէն աս ու ան' աւելի յստակ, յատկանշեալ ու տպաւորիչ: Ասիկա ձրի վարդապետամոլութիւն մըն ալ չեմ ուզեր որ մկրտէք: Կա՛մ պարտաւոր էք կործանել Դուրեանը, Պէշիկթաշլեանը, Մեծարենցը, Վարուժանը, Թէքէեանը, կամ' ատոնց ընդմէջէն կարդալ էջերը ձեր ժողովուրդի հոգիին: Ամէն իրաւ բանաստեղծ իր մեղքերը պարտական է իր ժամանակին... ու իր արժանիքները' իր ցեղին, որ հոս համայնական բառ մը չէ, այլ բնախօսական արտայայտութիւն: Հասա՞ծ են մեզի, Հայ հոգիին կերպարանքներէն արեւմտահայ քնարականութեան ճամբով, որոշ վկայութիւն, բիւրեղացում, երեսակներ: Ահա էականը ինծի համար...» (4): Ուրիշ տեղ Օշականի քննադատութեան ներքին լարերու քննութիւնը ըրած ըլլալով' զանց կ'առնեմ մանրամասնումը դիտողութիւններու. Նշմարելի է որ «Համապատկեր»ի գրողին յղացային համակարգը անհունապէս աւելի նուրբ է քան մեր «քննադատութեան տարեգրքի» գրողինը, այն միակ պատճառով որ առաջինը ժողովուրդի եւ ի մասնաւորի Հայ հոգիի իւրայատուկ բնազանցութիւն մըն է որ կ'ենթադրէ: Այլ հարց' ատոր կրկնութիւնը եւ (ճշմարտացումը) Օշականի հետեւորդներուն մօտ, որոնք ուսուցչին գտածը վերածած են աշակերտական լոզունգի: Ստոյգ է միայն այն, որ առաջ քշուած Հայ հոգիին մէջ կը լուծուին մեր բանաստեղծներուն անհատականութիւնները, կը ջնջուին «կենսագրական մանրուքները», կ'անյայտանան երկերը եւ կը մնան միայն հայ հոգիին կերպարանքները: Գրողները, երկերը ջնջելու փութկոտութիւնը ի վերջոյ կը ջնջէ նաեւ գրականութիւնը, որը... ի վերջոյ սեւով ճերմակի վրայ գրուած բան մըն է: Ի հարկէ երբ Օշականի յիշած բնազանցութիւնս կը գետեղուի հոն ուր իրաւունք ունի գոյութեան, ըսել կ'ուզեմ գրողի հարցի շրջանակին մէջ, որ է գրականութեան պատմութեան վիպականացումը եւ ստեղծումը ստեղծարար քննադատութեան, հոն ուր կը դադրի ըլլալէ ճշմարիտ կամ սուտ եւ կը դառնայ ստեղծումի հիմնանիւթ, այն ատեն կը մնայ քննադատութիւնը չահագրգռող տարր:

«Ժողովուրդ», «Հայ հոգի», «ազգ» իտէալ գոյութիւններէն զատ կայ տակաւին «հայրենիքը» եւ ասոր լծակից զգացում' «հայրենասիրութիւնը», որուն գոյնը, ներկայութիւնը կամ ոչ, էր երբեմն ի՛նչ չարաչուք երկփեղկումներու տարաւ ըՍփիւռքը: «Հայրենիք»ը բաւական դժուար ու վտանգաւոր ստորոգութիւն է, եւ անոր գրական քննադատութեան մէջ խընդրականացումը համարժէք է ազգադաւութեան: Ո՞վ չի գիտեր անոր փառքը եւ բախտը: Սակայն կ'արժէ մէջբերել մեր մէկ այլ քննադատի հարցադրումը. «Գրողի մեծութիւնը ցոյց տալու համար պէտք է որոշել այն յարաբերութիւնը, որի մէջ նա մտել է իր նախորդների ու յետնորդների հետ, տեսնել այն տեղը, որ նա գրաւում է գրական ընդհանուր շղթայի մէջ, այսինքն' գտնել այն ճակատը, ինչ աւելացրել է նախորդների վաստակին եւ թողել յետնորդներին: Բայց այս հարցի բուն էութիւնը կապուած է մի ուրիշ խնդրի: Ի՞նչ յարաբերութեան մէջ է նա գտնուում հայրենական կեանքի հետ' արուեստի տեսանկիւնից, քանի որ ամէն մի ազգային գրականութեան բուն էութիւնը ազգային կեանքն է, կենտրոնական հերոսը' հայրենիքը իր բազմաքովանդակ դրսեւորումներով» (5): Անտեղի է հոս խնդրոյ առարկայ դարձնել որպէս սոսկական ճշմարտութիւն տրուող հաստատումը. սակայն երբեք այնքան յստակօրէն եւ անպատասխանատու կերպով չէ գրուած գրողի, մասնաւորապէս գրական երկի, անհատի ջնջումը որքան այստեղ, ուր քննադատի անխմանալի որոշումով «հայրենիքը» կը դառնայ գրականութեան միակ հերո՛սը: Անհաւասիկ «հայրենիք»ը եւ անոր միտոլոգիական վերացումը մոնիստական սուպստանցի դերին մէջ:

Պրոլետարիատ, դասակարգ, ժողովուրդ, հայրենիք, ազգային ոգի նոյն իտէալին ու կուռքին յաջորդական այլափոխութիւններն են եւ անոնց վերագրուած գրական քննադատական պաշտօնը բացարձակապէս միանշանակ: Ստորոգութիւն մը' որուն չափով կը չափուին գրական երկերը: Սակայն եթէ որեւէ կըրթանքի կողմէ ի գործ դրուած յղացքները չեն որոշադրուիր, կը մնան դռեհիկ հասկացութիւններ, որոնցմով ոչինչ կարելի է ըմբռնել եւ որոնք կը հեղինակագրկեն զիրենք կիրարկող պաշտօնները:

Քննադատութիւնը, ինչպէս գրականութիւնը, կրնա՞յ հեշտանալ առաջուընէ որոշադրուած' զուրսէն որոշադրուած գաղափարներու, կաղապարներու, հրամայականներու ընձեռած ու փակած կալուածներուն մէջ: Ի՞նչ քննադատութիւն է այն, որ 1972-ին լոյս տեսած գրքի մը համար ինքն իրեն կ'արտօնէ յղուելու անցեալի աւանդներուն, որ կը ներկայացնէ իբրեւ... անխուսափելի օրինաչափութիւն: Այսպէս' կը մէջբերեմ, օրինակ մը, շատերէն մէկը. «Այլասերման սանդղամատերը "Ասֆալտ"ում (Որբունիի վէպը) սահմաններ չեն ճանաչում, ստանում են այնպիսի համեմատութիւններ, որ խորթ են հայ գրականութեան եւ անցեալի, եւ ամենամօտ' արեւմտահայ աւանդներին...» (6): Կը խնայեմ մնացեալը: Դատապարտուած վէպէն ո'չ մէկ գաղափար կը տրուի ընթերցողին, որուն «սեռային իմաստասիրութիւնը» նոյն ատեն կը քննադատուի: Քննադատը իր հաստատումը կը փորձէ հիմնաւորել այն հանգամանքով' որ իբր թէ այլասերման սահմանները խորթ են հայ գրականութեան եւ անցեալի եւ արեւմտահայ աւանդներուն: Քննադատի գիտակցութիւնը կ'անդրադառնա՞յ արդեօք կատարածին, ըսել կ'ուզեմ մոգական ի՞նչ զաւազանով աւանդները կը վերածուին չափանիշի եւ ինչո՞ւ աւանդներէն հեռացում մը այլասերում կը նկատուի: Քննադատը չի՞ շըփոթեր դեղարուեստականի ձեւաւորման մակարդակը եւ բարոյախօսականի մակարդակը, որոնց յարաբերութիւնները ո'չ մեկին են, ոչ ալ այսպէս թափանցիկ ու միուղի: Քննադատը կ'անգիտանայ որ «աւանդներէն» հեռացումը կը կազմէ բոլոր արդի գրականութեանց յատուկ երեւոյթ մը, որ ան դեղարուեստական հարց մըն է (որ հարցի չիմացութեամբ կարելի է անշուշտ լուծարքի ենթարկել, սակայն...), այս մասնաւորեալ պարագային' Որբունիի վէպը կը փորձէ եւ կ'ուզէ նման հեռացում: Բայց քանի որ այդ վէպը կը գրուի Հայոց լեզուով, հնարաւոր չէ՞ միթէ այդ «հեռացումն» ու «այլասերումը» այլապէս մտածել: Քննադատ գիտակցութիւնը կրնա՞յ ապաւինիլ աւանդներուն եւ ինքզինք չմտածել նորովի: Ըստ երեւոյթին' քննադատներու ամբողջ փաղանգ մը չի վարանիր ինքն իրեն վերագրելու «պատասխանատու գործը, որ աւընչւում է գրական չափանիշների պահպանումը...» (7): Ամէն

●►

ինչ անշուշտ բուռած է, որով ընթերցողը հարկադրուած է կամ հակուած է մըտածելու, որ կան գրական հաստատուն եւ անվիճելի չափանիշներ, տեսակ մը ճշմարտութեան պահակներ, եւ քննադատութիւնը՝ զերծ Եսէն, Դունէն, անձէն ու դէմքէն կը վայելէ իրավիճակը գիտութեան:

Գրական քննադատութեան ընկրկումը գաղափարախօսութիւններու առջեւ կամ մէջ, անոր ծառայումը գրականութենէն դուրս եղող հանգամանքներու --օրինակ գրականութիւնը՝ հայրենասիրութեան գործիք--, մէկ խօսքով՝ գրական քննադատութեան սորկամտութիւնը քննադատութիւնը կը վերածեն զսպումի, ճնշումի միջոցի մը, սորկացման գործիքի մը: Ասիկա չառներ միայն դասակարգի, ժողովուրդի կամ լաւագոյն պարագային ազգի գերագոյն խոհալի ջատագովականի ճամբան: Տոկմադիք քննադատութիւնը ունի իր գաղափարական զինանոցը, որուն ամէնէն դիւրաւ նշմարելի եւ ինքզինք դեռ բաղանց հռչակած զէնքն է կամ էր «իրականութեան ռէալիստական վերարտադրութիւնը... սոցիալիստական գաղափարախօսութեան դիրքերէն» (8): Գաղափարախօսութեան սնանկութիւնը այսօր կը քանդէ այդ դիրքերն ալ, սակայն վըստահ չեմ որ քննադատութիւնը կը ձերբազատի «իրականութեան վերարտադրութեան», արտացոլման համակարգէն, որուն այլապէս եւ աւելի գաղափարախօսական համակարգի մը ենթարկումին մասին խօսած եմ ուրիշ տեղ: Թէ արուեստները ընդհանրապէս հեշտութեամբ չէ որ կրնան զերծիլ իրականութենէն, եւ թէ արուեստ-իրականութիւն խնդիր մը գոյութիւն ունի, կասկած չկայ, բայց թէ այդ խնդիրը իր մշտական լուծումը կը գտնէ մեր մէջ, չմտածուած կերպով, վերարտադրութեան կաղապարով՝ ահաւասիկ խնդրականը: Իրապաշտութիւնը խորհրդահայ թէ սփիւռքահայ գրականութեան մէջ կը կազմէ խակական նախադրեալ մը՝ postulat մը, որուն շնորհիւ ամէնէն տարբեր երկերը կը դառնան կա՛մ տարագիր Հայութեան այլասերման, եւ կա՛մ անոր մաքառման ու յոյսերուն պատկերը: Նման տափակութիւններ սահման չունին, բայց ինչո՞ւ այլեւս գրականութիւն մը կայ:

Մարդկային բնութիւնը, իր յաւիտենական նոյնութեամբ, ժողովուրդը, Հայ Հոգին, կամ ինչպէս վերջերս ազգային ոգին եւ սոյն առասպելները մեր գրական քննադատութեան համար տեսակ մը «օրինաչափութիւններ» են, որոնք կը վայելեն տեւականութեան օրինավիճակը: Ուրիշներ ալ կան գեղեցիկը, ճշմարիտը: Ժամավաճառութիւն պիտի ըլլար ասոր մասին խօսիլը, սակայն պէտք է ընդունիլ, որ մեր իրականութիւնը արդէն խորապէս ժամանակավրէպ է իր մտային կերպարանաւորումներուն մէջ: Երկու հատոր տեսական ու քննադատական յօդուածներ հրատարակող արձակագիր մը, 1970-ին կը գրէ հետեւեալը. «Կատարելութիւնը բացարձակ հաւասարակշռութիւն է -- տրամաբանականը, ճիշդը, ներդաշնակը եւ ամբողջականը: Եւ այն, որ ամբողջական ներդաշնակութիւն ունի համերաշխ է ճշմարտութեան հետ, այսինքն՝ կը ձգտի ու կը մօտչի ճշմարիտին: Իսկ բացարձակ հաւասարակշռութիւնը կամ ներդաշնակութիւնը ինքնին՝ գեղեցկութեան բանալին է: Գեղեցիկը ուրեմն՝ նաեւ ճշմարտութիւն է, եւ փոխադարձաբար/: Արուեստի գործի մը յաջողութիւնը, հետեւաբար, պէտք է փնտռել այս փոխադարձ յարաբերականութեան մէջ: Գրական այն երկը, օրինակի համար, կամ գեղարուեստական որեւէ գործ, որ կը մօտչի այդ ներդաշնակութեան կամ գեղեցկութեան, կը հաստատէ ճշմարիտը: Կամ՝ կ'ըլլայ նոյն ինքն ճշմարտութիւնը: Եւ ուրեմն՝ ճշմարտութիւնը գեղեցիկն է» (9): Կը խոստովանիմ որ այնքան մը հասու չեմ նկատեր զիս այս տրամաբանութեան ներքին անձաւներուն թափանցելու, սակայն տեսական ու քննադատական այս փորձին հռետորական ապացուցումը ոչ միայն կը թուի անքննադատ վերարտադրութիւնը շատ հին գաղափարներու, այլեւ առաջարկուած գեղեցիկին ու ճշմարիտին անկիրարկելիութիւնը: Անտեղի է գրող քննադատէ մը պահանջել ինչ որ չունի, յղացային համակարգ մը, սակայն իրմէ կ'ակնկալենք քիչ մը աւելի անհատականացուած գաղափարներ, որ գան գրողական իր փորձառութենէն եւ ճշմարտասացութեան փոյթէն չտառապին:

Այստեղ թուարկուած կամ յիշուած երեւոյթները ի հարկէ ամբողջական պատկեր մը չեն կազմեր եւ արդէն իմ նպատակն ալ ժամանակակից հայ քննադատութեան ախտաբանութիւնը ըլլալ չէ, այլ ցոյց տալ որ մեր քննադատութեան մեծագոյն մասը զրկուած է քննադատ գիտակցութեան մը համարձակութեան, արիութեան, վերջապէս ազատութեան հրահանգէն ըլլալէ, դառնալով տուեալ գաղափարային, գաղափարախօսական համակարգերու այս կամ այն վերաձեւաւորումն ու կրկնութիւնը: Անձնականութեան պակաս, ծառայական կեցուածք, ենթարկում եւ սորկամտութիւն, նախաձեռնութեան բացակայութիւն՝ ահաւասիկ քննադատ միտքը անդամալուծող ու ամլացնող բաւական հզօր ազդակներ:

Քննադատութեան պաշտօնին այս քըննարկումը պիտի միակողմանի դառնայ, եթէ խնդրոյ առարկայ չըլլան գրականութեան միջին լծակները: Նկատի ունիմ մեր լրատուիչները. մամուլ, ձայնասփիւռ, հեռատեսիլ եւ զանոնք ղեկավարող պաշտօնէութիւնը, որ ամէնէն աւելի ճնշումին տակն են քաղաքական, կուսակցական, խմբակցական ուժերու: Գրաքննութիւնը վկայակոչելը դիւրին էր Երեւանի մէջ, սակայն անոր տարբեր ձեւերը կան գրաքննութիւն իբր թէ չունեցող սփիւռքահայ մամուլին մեծ մասին մէջ, ուր խմբագրութիւնները կը կատարեն ղեկավարութեան շահերու պաշտպանի դերերը: Դժուար է երեւակայել, որ գրական կարգուկանոնը խընդրական դարձնող քննադատութիւն մը կարելի կ'ըլլայ, հսկողութեան տակ դըրուած ազատութեան մթնոլորտին մէջ: Լըրատուիչները շատ աւելի հեշտութեամբ տեղի կու տան անշահեկան երկերու ճարպիկ հեղինակներուն: Կաշառքը, շանթաժը, բառային ահաբեկչութիւնը, բարեգործական թուղթ երեւոյթները բաւական ծանօթ բարքեր են մեր մէջ, որպէսզի հարկը տեսնեմ յաւելեալ վերլուծման (10): Զտուած, մկրատուած, «բարեփոխուած» կամ խմբագրական ծանօթութեամբ տըրուած քննադատական յօդուածներ ո՞վ չի գիտեր: Խօսքի այս ձեռնածումներուն հնարաւորութիւնները շատ են եւ արդիւնքը՝ միակտուր: Չի բաւեր յանդուգն քըննադատ, անհրաժեշտ է նաեւ յանդուգն խմբագիր:

Մեր քննադատութիւնը կը մնայ հակակշռին տակ գաղափարաբանական հզօր ճնշումի տակ, որուն արդիւնքներէն մին այն է, որ ան մէկ կողմէն

- կը թեքի դէպի սոսկապէս անցեալի երկերու քննութիւն եւ ուսումնասիրութիւն, ինչ որ ամենեւին անմեղ չէ, քանի որ անցեալի այժմէականացումէն աւելի անոր գաղափարաբանական պատկերացումին կը ձգտի, անոր պահեստաւորման, տրամադրելիութեան իշխող գաղափարախօսութեան.

- միւս կողմէ մեր քննադատութիւնը կը գառածի դէպի հրապարակախօսութիւն, իբրեւ թէ «ազատ կարգերու» հաստատումով: Օրաթերթային յօդուածները, գրախօսականները որքան անխուսափելի են, այնքան ալ դիւրութեամբ կը զերծին քննադատ գիտակցութեան մը անհրաժեշտ մտածման հակակշռէն: Այստեղ իրար կը հրմշտկեն նորօրեայ «ազգային ոգին», «ազգային մոռցուած արժէքները», ուշացած յեղափոխականութիւն մը, որ հին միջազգայնականութիւնը կը փոխարինէ մեքենայաբար մգլոտած ազգայնականութեամբ:

Եզակի ու բազմաձայն քննադատութիւն

Առենին, Պոլիս, «Մեհեան» հանդէսի խմբագիրները, իրենց հանգանակին մէջ կ'ազդարարէին, ի միջի այլոց. «զուտ գրականութիւնը հեռու պահել քաղաքականութենէն եւ լրագրութենէն (11): Անկասկած վարժապետներու ամբողջ փաղանգի մը համար «զուտ գրականութիւնը» դարձուածքին «զուտ»ը կը թելադրէ այնքան չարչարուած, վաղուց հերքուած լոզունգը՝ «արուեստը արուեստին համար»ը, որ անշուշտ ոչ մէկ գրող եւ ոչ մէկ քննադատ կը համարձակի իրը դարձնել, սկսեալ Պոտլերէն: Այս թապուն կը զանցառեմ ու «Զուտ գրականութիւնը» կը փոխարինեմ «զուտ գրական քննադատութիւն»ով եւ «Մեհեան»ի բանաձեւը կը մնայ լիովին ի զօրու եւ դեռ իրագործելի: Չեմ վերագրեր անոր յաւիտենական ճշմարտութիւն մը ըլլալու հանգամանք, այլ անով մտածելու համար գրական երկերու հետ յարաբերութեան, գրական քննադատութեան օրինավիճակը:

Գրական քննադատութեան ազատ գործարկումը անոր զուտեան ցուցանիշն է, եթէ կարելի է այսպէս կոչել: Զայն հեռու պահել քաղաքականութենէ եւ լրագրութենէ կը նշանակէ կամիլ յարատեւօրէն զայն անջատել, ազատագրել պիտի ըսէի գաղափարախօսութիւններու ենթակայութենէն եւ ընդհանրապէս ծառայական ամէն որոշադրումէ, որ քննադատ միտքը կը դնեն այս կամ այն վերին «ճշմարտութեան» մը սպասին: Գրական քննադատութիւնը կարելի է միայն գրական երկերով եւ այս որոշադրումը կը սահմանափակէ կալուածը: Իբրեւ այդ անիկա պարտքին տակն է քաղաքականութիւն եւ կուսակցութիւն, փիլիսոփայութիւն եւ ընկերաբանութիւն, կրօնք եւ գաղափարախօսութիւն ու լրագրութիւն նկատելու անջատ ա՛յլ կալուածներ. եթէ ասոնց ճանաչումը անհրաժեշտ է, նոյնքան ալ անհրաժեշտ է քննադատ գիտակցութեան պայքարը կալուածներու շփոթին: Որովհետեւ գրական քննադատութիւնը ո՛չ պատմագրութիւն է, ո՛չ ընկերաբանութիւն, ո՛չ ալ իմաստասիրական տեսութիւններու սոսկական կիրարկում: Թէ մշակութային կալուածները իրարմէ բոլորովին անջատ միաւորներ չեն, ստուգութիւն մըն է, որ թերեւս հարկ է խորացնել, բայց թէ մշակոյթի կալուածները ունին գործարկման, զարգացման ուրոյն եղանակներ եւ ուրոյն խնդիրներ, ահա այն ինչ որ գրական քննադատութեան կ'ընձեռէ ազատագրման հնարաւորութիւններ:

Գրական քննադատութիւնը կը պայմանաւորուի գրական երկերով: Այս երկերուն եզակիութիւնը, անոնց անհամապատասխանութիւնը մէկը միւսին, անոնց մէկութիւնն ու ամբողջականութիւնը ո՛չ միայն չեն արգիլեր, այլ միայն կ'արտօնեն գրական երկերուն մօտեցման յոգնակիութիւնը: Արտա-գրական գաղափարախօսութիւններուն մեծ մասին համար գրականութիւն եւ քննադատութիւն ո՛չ միայն միջոցներ են, տիրապետման եղանակներ, այլեւ միակտուր ու միածաւալ գործիքներ: Ծանօթ են եղանակները որով գաղափարախօսութիւններ եւ ասոնցմէ ծնած քննադատներ կը փորձեն անդամահատել գրական երկերը, անոնց վերագրելով այն նշանակութիւնը որ իրենց յարմար է: Ձախողութիւնը նոյնքան ալ ծանօթ: Ասոր համար է որ քննադատութեան բազմաձայնութիւն մը, մեթոտներու եւ մօտեցումներու այլազանութիւն մը, մեկնող գրական երկերու բազմամակարդակ եւ բազմիմաստ ըլլալու հիմնական եւ հիմնաւոր սկզբունքէն հնարաւոր կը դարձնէ ստեղծումը ապակեդրոնացուած տրամախօսութեան մը:

Գրական քննադատութիւն ըլլայ ան, թէ ժամանակակից ու անցեալի գրականութեան մեկնաբանութեան այլազան ձեռնարկներ, ի՛նչ անուն ալ տանք գրական երկերու այս երկրորդ ու բարդացման հոլովոյթին, չի դադրիր անոր անհրաժեշտութիւնը անշրջանցնելի ըլլալէ, եթէ տեսական մտքի ոլորտը չենք ուզեր լքել: Վստահ չեմ որ կրնանք այսօր ամբողջովին ստանձնել Մ. Նալբանտեանի սա տողերը. «Այն ազգը, որ չունի կրիտիկա, չունի եւ մատենագրութիւն. պատճառ՝ մատենագրութիւն առանց կրիտիկայի, միեւնոյն է, ինչպէս մարմին առանց հոգու. իսկ այն ազգը, որ չունի մատենագրութիւն, ասել է թէ չունի եւ բանականութիւն, որովհետեւ մատենագրութիւնը այլ բան չէ, եթէ ո՛չ բանականութեան արձանագրութիւն» (12): Լուսաւորութեան դարուն յատուկ՝ բանականութեան գովքը չէ որ շահեկան է այս տողերուն մէջ, այլ այն՝ որ առանց քննադատութեան ազգ մը չունի գրականութիւն: Ցարակարծային յայտարարութիւն մըն է անիկա, քանի որ բնազդի, բնական ստեղծումներու, ըղձացման դրդումներով եղած յօրինումներու ամբողջութիւն մը բաւ. կը նկատուի յաճախ «մատենագրութիւն» կոչուելու համար: Այլ հարց՝ որ քիչ են սոսկական ստեղծումները, առանց իրենց ընկերակցող մեկնաբանութեան: Նալբանտեանի համար առանց քննադատութեան չկայ մատենագրութիւն, այսինքն՝ քննադատութենէ զուրկ ազգ մը, ըսենք՝ իմացականութիւն մը՝ իմացականութի՛ւն, մատենագրութիւնը՝ մատենագրութիւն չէ: Ինչո՞ւ: Նալբանտեանի համար կրիտիկայի գործն է «սահմանել և գնահատել...»(13) մատենագրութեան մէջ երեւցող ազգի մը հոգին, հայեացքը, ընկերական կեանքը: Քննադատութիւնը ասոնց չափն ու սահմանն է, մատենագրութեան վրայ հսկող իմացականութիւնը: Ահա տեղը ուր գրական քննադատութիւնը հարկ է ըլլայ. հո՛ն է, որ գրականութեան մէջ բանող բանականութիւնը կը ճանչնայ ինքզինք: Այս ալ կարելի է նկատել ազատութեան սահմանում մը, որուն շնորհիւ գրաքննադատութիւնը կը դառնայ մշակութային նուաճում եւ ոչ թէ գրականութեան ստորադաս ու զայն կրկնող չատարան մնջախաղ:

Կարո՞ղ ենք բանականութեան այդ վերին ոլորտը կամենալու, ունի՞նք համարձակութիւնը հերքելու անդիմակից արտադրութիւններու ապայժմէ մակարդակը, կ'ուզե՞նք վտանգը, սովորած, տուն-տեղ ու հիմնարկ եղած գաղափարները խախտելու: Ասիկա ո՛չ քուէի հարց է, ո՛չ մեծամասնութեան, այլ անհատական, անձնական յանձնառութեան: Քաղաքական մեծ ցնցումներէն վերջ կամ անոնց առընթեր մշակութային ցնցումները, անհամեմատ աւելի դժուար իրագործելի են, անոնց երկուքին միջեւ մեքենայական պատճառականութիւն չկայ, բայց մշակոյթի ամէն կալուած, եւ մասնաւորապէս գրական քննադատութիւնը տագնապէն հանելու է ինքզինք նորոգելու միջոցներ:

ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

Օգոստոս 91

---

(1) «Հայ քննադատութեան պատմութիւն», խմբ. Ս. Սարինեան, Հատոր 1, Երեւան, 1985, էջ 8:

(2) Այստեղ կարելի չէ խօսիլ տեսաբանական գրականութեան ընդարձակ բացէն, որ փաստօրէն յատուկ երեւոյթ է մեր գրական քննադատութեան: «Գրականագիտութեան ներածութիւն / Քրեստոմատիա», Երեւան, 1984, հատորին հեղինակը կ'աւաղէ «համաշխարհային գեղագիտական եւ գրական-քննադատական մտքի շատ նշանաւոր յուշարձաններու» թարգմանուած չըլլալը բայց կ'առաջարկէ մեզի ողորմելի հաւաքածոյ մը:

(3) «Քննադատական տարեգիրք», Հատոր Ա., Երեւան, 1985, էջ 22:

(4) «Սփիւռքը եւ իրաւ բանաստեղծութիւնը», Երուսաղէմ, 1945, էջ 21:

(5) Հրանտ Թամրազեան, «Բանաստեղծութեան հազարամեայ խորհուրդը», Երեւան, 1988:

(6) «Քննադատութեան տարեգիրք», նշուած հատոր, էջ 154:

(7) Նոյն, էջ 3:

(8» Է. Ջրբաշեան, «Պոէտիկայի հարցեր», Երեւան, 1978, էջ 79:

(9) Գէորգ Աճէմեան, «Տեսական քննադատական փորձեր», Գիրք Բ., Պէյրութ, 1980:

(10) Կը բաւէ դիտել Երեւանի հեռատեսիլը եւ կարդալ «ազատ մամուլը»:

(11) «Մեհեան», Հանդէս գրականութեան եւ արուեստի, Պոլիս, 1914, թիւ 1: Այս հանգանակին բազմաթիւ արտատպումները Սփիւռքի մէջ լրագրող գաղափարախօսները չմտահոգեցին երբեք, քանի որ արտատպումով ազատախոհութեան պատրանքը կը ստեղծուէր:

(12) «Հայ գրական քննադատութեան քրեստոմատիա», Հատոր Ա., Երեւան, 1981, էջ 407:

(13) Նոյն:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 4

MARDI
4 FÉVRIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47.70.86.60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48.00.06.70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.725
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
67e ANNEE — No 17.725

ԱՐՑԱԽ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՄԱԿ-Ի ՈՒԺԵՐ Կ'ՈՒԶԷ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՀԱՅԱՆՊԱՍՏ ԴԻՐՔ ՈՒՆԻ

Ազրպէյճանական ուժերու լայնածաւալ յարձակման առաջին լուրերը հաղորդուեցան արեւմտեան մետիաներու կողմէ գրեթէ միաժամանակ. - Ուրբաթ, Յունուար 31, ժամը 13.30-ի շուրջ: Կը խօսուէր 45000 զինուորներու եւ զրահապատ մեքենաներու մասին, որոնց թիրախն ալ կը ներկայացուէր՝ Ստեփանակերտը:

Անմիջապէս կապ հաստատեցինք Երեւանի հետ եւ կրցանք ճշդել թէ յարձակումը կեդրոնացած էր գլխաւորաբար Խրամորթ, Նախիջեւանիկ եւ Խանապատ գիւղերուն վրայ, առաջինը ինկած էր այդ պահուն, մինչ ռումբեր կը շարունակէին տեղալ Ստեփանակերտի վրայ: Քիչ ետք արդէն Արմէնփրէս կուտար մանրամասնութիւններ, ճշդելով թէ յարձակումը սկսած էր վաղ առաւօտեան եւ թէ Ղարաբաղէն՝ օգնութեան (S.O.S.) կանչերը չէին դադրեր:

Յարձակումը կ'ըլլար հրասայլերով, զրահամեքենաներով եւ հրետանիով: Կռիւները կը շարունակուէին նոյն սաստկութեամբ եւ Շաբաթ օր, Փետ. 1-ին, Երեւանէն, հեռաձայնով, մեզի կը տրուէին այլ մանրամասնութիւններ: Խրամորթը ետ առնուած էր, ինչպէս նաեւ Փարուխ, հոն կային 4 մեռեալներ, որոնց 2-ը՝ կռուող տղաք եւ երկու կին, կային 10 վիրաւորներ կռուողներէն եւ 4՝ բնակչութենէն: Ազերիներու ձեռքէն առնուած էին երեք զրահամեքենայ: Երեւան կապ ունէր Ստեփանակերտի հետ, բայց, այս վերջինը կապ չէր կրնար պահել յարձակումի ենթարկուած հայաբնակ գիւղերուն հետ: Ազերի յարձակումը տարածուած էր Ոսկեվազ, Նախիջեւանիկ, Խրամորթ, Վարդաձոր, Փարուխ, Սառնաղբիւր եւ Աղբուլախի վրայ ամբողջ 7 քիլոմեթրի տարածք է: Շաբաթ օր, կը ռմբակոծուէին Կարմիրաւան, Արծուաշէն, Նորաւան. զոհ չկար: Յարձակումներ կային նաեւ Հադրութի եւ Մարտունիի շրջանը: Նոյն օրուան տուեալներու համաձայն Ազերիները 74 մեռեալ ունէին:

Վարչապետ Տէմիրէլ ցաւակցական հեռագիր մը ղրկած էր Մութալիպովի, Թռանին ջախջախման առթիւ, Թուրքիոյ վիշտը յայտնելով՝ ազերի եղբայրներուն Հայերու վար առած Թռանին զոհերուն համար:

Ստեփանակերտի վրայ օրուան մէջ ինկած էին 133 արկ եւ 23՝ Մարտունիի վրայ:

-- Կառախումբերը կը շարունակէին գալ Հայաստան:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1-Ի ՄԱՄՈՒԼ

Շաբաթ օրուան մամուլը բաւական լայն արձագանգ կու տար: Կարճ էր համեմատաբար Ֆիկառօ-ի արձագանգը, որ կ'ըսէր սակայն թէ ազերի լայնածաւալ յարձակում մը տեղի ունեցած է Ղարաբաղի հայկական դիրքերուն վրայ: Ազրպէյճանական աղբիւրէ հինգ մեռեալի եւ 52 վիրաւորի թիւ կը տրուէր ազերի կռուողներուն համար: Ինչպէս ուրիշ թերթեր, Ֆիկառօ ալ կը հաստատէր որ Փրակա գումարուած նիստին Եւրոպայի Գործակցութեան եւ Ապահովութեան Ժողովը որոշած էր յանձնախումբ մը ղրկել Ղարաբաղ, տեղւոյն վրայ քննելու համար կացութիւնը: Քոթիտիէն շատ կարճ արձագանգ մը կու տար, նոյնպէս Իւմանիթէ: Այս վերջինը լուրը առնելով ռուսական ձայնասփիւռէն, կը ճշդէր որ յարձակումը սկսած է Աղդամէն: Ազրպէյճանական աղբիւրներու համաձայն, կը գրէ Համայնավար պաշտօնաթերթը, 5 մեռեալ եւ 52 վիրաւոր կայ իրենց կողմը: Բաքու կը մեղադրէ հայկ. բանակի (?) միաւորները որ կը մասնակցին բախումներուն եւ թէ զինուորական թռաններ եւ հրետանի կը գործածեն...: Նոյն օրուան Լիպերասիոնը բաւական կը ծանրանայ ազրպէյճանական յարձակման վրայ, ըսելով թէ Ազերիները կը յուսան արագ յաղթանակ մը տանիլ եւ թէ թռանի մը փճացումը պատրուակ ծառայած է այս յարձակման: Մոսկուայի հայկական ներկայացուցչութեան բանբերը յայտարարած է թէ Ազրպէյճանի ժողովուրդը պատերազմի ձեռնարկած է Լ. Ղարաբաղի դէմ:

Մոնտ իր խորագրով կը յայտնէր թէ Լ. Ղարաբաղի կնճիռին միջազգայնացման նախափորձեր կան: Այդ միջազգայնացման հիմնական տուեալն է Ազրպէյճանի եւ Հայաստանի անդամակցութիւնը Եւրոպայի Ապահովութեան Ժողովին եւ այս վերջինոյն տուած որոշումը յանձնախումբ մը ղրկելու տեղւոյն վրայ տեղեկագիր մը պատրաստելու համար «մարդկային իրաւանց» խախտումին: Մոնտ կ'աւելցնէ թէ այդ արտայայտութիւնը լայնօրէն կորսնցուցած է իր իմաստը, քանի ինչ որ կը կատարուի որեւէ կանոն չի յարգեր:

Սոֆի Շիհապ, թերթին թղթակիցը կը հաղորդէ նաեւ թէ Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա-ի երիտասարդ լրագրողուհի մը պատմած է ռուսական հեռատեսիլէն թէ ինչպէս ձերբակալուած է ուրիշ լրագրողի մը հետ ազերի մարտիկներու կողմէ, որոնք «հայ շուն» որակած ու բռնաբարած են զինք եւ Հայերու խումբ մը որ հասած ու զինք ազատած է: Ս. Շիհապ կը գտնէ որ Եւրոպայի Գործակցութեան եւ Ապահովութեան Ժողովին ղրկելիք յանձնախումբին գործն ալ դիւրին պիտի չըլլայ, քանի Ազրպէյճանցիք գիտակից որ Եւրոպան զօրավիգ է հայկական դատին, պիտի դժուարացնեն անոր աշխատանքը: Այդ իսկ պատճառով, հարցը՝ կը փոխանցուի ՄԱԿ-ին եւ Ելցինն իսկ այս տեսակէտը պարզած է Ամերիկա, յայտարարելով թէ ՄԱԿ-ը ուժեր պէտք է ղրկէ Լ. Ղարաբաղ, ճշդելով թէ հարցը Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի կը վերաբերի:

Յունուար 31-ի Ճիորնալէն (իտալական օրաթերթը) չահեկան յօդուած մը լոյս ընծայած է, զոր ստորագրած է Մոսկուայի իր թղթակիցը եւ ուր ան հակիրճ պատմական մըն ալ կ'ընէ բացատրելու համար այսօրուան ճակատումին դրդապատճառները: Շատ վտանգաւոր կը գտնէ ներկայ կացութիւնը, որ կը նմանցնէ Պալքաններուն:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 3-ԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼԸ

Երկուշաբթի առտու, Երեւանէն մեր առած լուրերը մասնաւոր նորութիւն մը չէին բերեր: Կռիւները կը շարունակուէին Ասկերանի եւ Մարտունիի շրջանը եւ ըՍտեփանակերտ միշտ արկերու եւ հրթիռներու թիրախ էր: Օդը եւ պայմանները պատճառ էին Կիրակիէն ի վեր կապին

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈԼԻՍ ԺԱՄԱՆԵՑ

Պոլսէն, Երկուշաբթի առտու հետեւեալ լուրերը առինք. -

⁂

Սեւ Ծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան այսօրուան (Փետ. 3) ժողովին մասնակցելու կոչուած Հայաստանի պատուիրակութիւնը Կիրակի գիշեր ժամը 21.30-ին Պոլիս ժամանեց, աննըպաստ օդի պատճառաւ արձանագրուած որոշ յապաղումով մը: Արտաքին նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան, որ պիտի նախագահէր պատուիրակութեան, վերջին վայրկեանին չէ կրցած գալ եւ այժմ զինքը կը փոխարինէ Արտաքին փոխ-նախարար Արման Նաւասարդեան: Կը բացակայի նաեւ փոխ-վարչապետ Հրանդ Բագրատեան: Չորս հոգիէ բաղկացեալ պատուիրակութեան միւս անդամներն են Արտաքին նախագահական խորհրդատու Վահան Փափազեան, Հայաստանի Ուժանիւթի փոխ-նախարար Մելս Յակոբեան եւ Արտաքին նախարարութեան Թուրքիոյ բաժնի պետ Մուրատ Պուճուլեան:

Պատուիրակութիւնը Կիրակի առաւօտ կանուխ ճամբայ ելած էր Երեւանէն եւ ինքնաշարժով Թուրքիա մտած էր Մարգարայի սահմանային դռնէն: Այնուհետեւ պատուիրակութիւնը եկած էր Էրզրում, ուրկէ օդանաւով Պոլիս ժամանեց Անգարայի վրայով:

Կիրակիէն ի վեր մեծ եռուզեռ կը տիրէր Շէրաթօն պանդոկի մէջ, ուր պատուիրակները կը ժամանէին խումբ առ խումբ: Հայկական պատուիրակութեան համար տրամադրուած է լազուարթ չքեղ Մէրսէտէս մը, որուն վրայ կը տեսնուի Հայաստանի եռագոյն դրօշակը: Շէրաթօն պանդոկի վրայ ալ պարզուած են ժողովին մասնակցող երկիրներու դրօշակները, որոնց կարգին Հայաստանի դրօշակը:

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՀԱՊԱՇ ԳՆԱՑ,
ԲԱՅՑ...

Շաբաթ, Փետրուար 1-ին է որ Ժորժ Հապաշ «ճամբու դրուեցաւ», բայց այդ մեկնումը չբաւեց որ ծագած տագնապը վերջ գտնէ եւ ամէն բան հանդարտի: Նոյն օրը, նախագահ Միթերան որ Ամերիկայէն կը վերադառնար իր մօտ կանչած էր Ներքին Նախարարը, նաեւ Նախարարապետը: Մարշան, գրասենեակի իր պետէն ետք, պահանջեց նաեւ այլ երկու բարձրաստիճան պաշտօնատարներու հրաժարումը, բայց, Փետր. 3-ին կը թուէր թէ պիտի չկարենայ գլուխը փրկել: Շատեր, նոյնիսկ ընկերվարական շարքերէն հրաժարումներ կը պահանջեն, ոչ ոք կրնայ համոզուիլ որ նախարարները լուր չունէին (Ռոքար իսկ նոյնը ըսաւ) եւ անարդար է որ լամփիսթներ զոհուին: Նախագահ Միթերան «խենթ են» ըսած է Նիւ-Եորք տանող օդանաւին մէջ, մինչ միակ հաստատ կէտը, որ կայ այն է թէ Հապաշի Փարիզ փոխադրուիլը պէտք է բացարձակապէս գաղտնի մնար եւ հարց մըն ալ այն է թէ ո՞վ եւ ի՞նչ նպատակով տարածած է լուրը:

Բրիտանական մամուլը շատ խիստ էր, Փետրուար 3-ին, եւ չէր ծածկեր Ֆրանսայի ծիծաղելի վիճակը, անկախ քաղաքական ողբալի պատկերէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԸ ՓԷՆ, Շաբաթ օր, հրապարակեց Ժաք Մետըսէնի մէկ նամակը, ուր Նիսի նախկին քաղաքապետը կը հրաւիրէ Նիսի բնակիչները Լը Փէնի տալու իրենց ձայները: Աջիկն ալ Ազգ. Ճակատի նախագահին ցանկին վրայ է: Այս նոր դէպքը նեղը կը դնէ աւանդական աջը (ԷՌ -- ՓԷ -- ԷՌ, ԻՒ -- ՏԷ -- ԷՖ) որու անդամ է Մըտըսէն:

ԵԼՑԻՆ Փարիզ կը ժամանէ այս շաբթու եւ կը հիւրընկալուի Վերսայլի փոքր Թրիանոնը...: Ամերիկայի մէջ սերտ բարեկամութիւն հաստատեց Պուշի հետ: Որոշեցին զիրար՝ Ճորճ եւ Բորիս կանչել եւ տարին երկու անգամ տեսնուիլ: Երկու նախագահները ողջունեցին նոր դարաշրջանի մը արշալոյսը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Իրաքի սահմանամերձ շրջանին մէջ հիւսը աւելի քան 200 հոգիի մահուան պատճառ դարձած է: Ամբողջ գիւղեր թաղուած մնացած են ձիւնակոյտերու տակ ու ճամբաները ձիւնով փակուած ըլլալուն, կարելի չէ եղած շուրջ եօթը հազար գիւղի օգնութեան փութալ: Զոհերուն մեծ մասը քիւրտ տեղացիներ են. բազմաթիւ զինուորներ ալ որոնք ղրկուած էին փրկարար աշխատանք կատարելու, մնացած են ձիւնակոյտերու տակ:

ՏՈՄՍ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆ

Բնախօսական օրէնքներ կան, որոնց դէմ զայրոյթը օգուտ չունի: Օրինակ՝ տարիքը առած կին մը չի կրնար զաւակ ունենալ:

Չենք գիտեր ինչո՞ւ վերջերս դարձեալ Սփիւռքի կացութեան դէմ հրապարակագրութիւններու կը հանդիպինք, ուր յարգելի յօդուածագիրներ ոմանք զայրացած ուրիշներ հեզահամբոյր ոճով, առաջարկներ կը բերեն. - «Սփիւռքի Կեդրոնական Մարմին» կամ «Կեդրոնական Իշխանութիւն», «Վերատեսութիւններ գաղութի ազգային վերաբերեալ» եւայլն: Անոնք միթէ չե՞ն գիտեր թէ Սփիւռք կոչուած Արշիպեղագոսին մէջ այլեւս հայութիւն չկայ, Հայեր կան. թէ Սփիւռքը ժողովուրդ չէ, այլ՝ ընկերակցութիւններու կամ միութիւններու հաւաքածոյ: Ինչո՞ւ համար կը խռովեն իրենց յօդուածներով այդ միութիւններու հանգիստը: Ի՞նչ է, կ'ուզեն կովկասեան երկիրներուն պէս ազգամիջեան կռիւնե՞ր հրահրել եւ քաղաքացիական պատերա՞զմ ստեղծել այդ ընկերակցութիւններու միջեւ: Չէ՞ որ այդ կազմակերպութիւններուն ամէն մէկը ինքզինք կը նկատէ արդէն գերագահ մարմին, եւ երբ խօսի, կը խօսի ամբողջ հայութեան անունով:

Գաղտնիք մը չէ որ
Սփիւռքը
վերակենդանութեան կը կարօտի:

Ապսպրանքի վրայ գալիք գերագահ իշխանութիւն մը կրնա՞յ «հայութիւն» բուուած առեղծուածին ծնուցիչ ուժը դառնալ: Այս ալ ուրիշ առեղծուած:

Հարցը եթէ անտեսելու չըլլանք, մենք ալ հետեւեալ առաջարկը պիտի ուզէինք բերել. -- Հայութեամբ օծուն վերակառուցուելիք Նոր Սփիւռքի մը առանցքը պէտք է կազմէր Եկեղեցին: Քանի որ Եկեղեցւոյ բնութիւնն իսկ է ժողովել, հաւաքել, կեդրոնացնել: Ուրիշ անգամ ըսած ենք: Մանաւանդ Քրիստոսի Յարութեան խորհուրդով, ան իր մէջ կը բովանդակէ վերակենդանութեան սկզբունքը, որուն պատուաստումով համակ կենդանութիւն կը հաստատուի, անոր գմբէթին տակ հաւաքուած բազմութեան հոգւոյն ծոցը: Հոն գաղափարի, մտածումի այլազանութիւնները կը միաբանին իրարու հետ միեւնոյն հաւատքով. հոն է որ կարելի է հանդիպիլ հրաշքներու, լսել՝ Աստուծոյ առջեւ արդար թեկուզ ամուլ, տարիքը առած կիներու դրուագներ, օրինակ Եղիսաբէթի դրուագը ուր աշխարհի վրայ ծնունդ կ'առնէ Յովհաննէս Մկրտիչի նման նոր մարգարէ մը: Վերջապէս հոն բնախօսական օրէնքները տեղի կուտան գերազանց օրէնքներու:

Բայց Հայեր կան, նոյնիսկ յօդուածագիրներ, որոնք եկեղեցւոյ կը նային, ինչպէս պիտի նայէին սկաուտական կամ մարզական միութիւններու:

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԲԱՐՍԵՂ ԹՈՒՂԼԱՃԵԱՆ
– ՏԻՏՂՈՍՆԵՐՈՒ ՈՐՍՈՐԴԸ

Գրեց՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Օրին, շատ գրուեցաւ իր մասին: Ըսուեցաւ որ առանձինն մարդ մը, սահմանափակ կարելիութիւններով ու միջոցներով օժտուած, պետութեան մը համար անգամ յաճախ իրականացումը անկարելի գործեր կը տեսնէ, Թուրքիոյ առաջին համայնագիտարանը կը պատրաստէր բազմաթիւ մասնագիտական բառարաններ կը հրատարակէր, ուսումնասիրութիւններ, պրպտումներ կ՚ընէր՝ երկրէ երկիր թանգարաններ, գիտութիւններու ակադեմիաներ շրջելով, պետական արխիւները ձեռքէ անցընելով, փաստաթուղթեր, լուսապատճէններ, քարտէսներ ու լուսանկարներ հաւաքելով եւ անհաւատալի յանդգնութեամբ մը եւ անսպառ կորովով դասաւորելով զանոնք ու հրատարակելով այլազան լեզուներով: Իր այս աշխատասիրութիւնները կը հրատարակուէին աշխարհի զանազան երկիրներուն մէջ, գիտական հեղինակութիւններու կողմէ: Ամէն օր նոր լուր մը կը հասնէր տեղէ մը՝ իր ձեռք բերած մէկ յաջողութեան մասին եւ կամ ալ իրմէ կը լսէինք նոր ու հսկայածաւալ մէկ սխրագործութեան մասին:

Տակաւին վերջերս լոյս ընծայած էր իր «Իսթանպուլի Հայոց Եկեղեցիները» անուն աշխատասիրութիւնը, երեք լեզուներով – անգլերէն, հայերէն եւ թրքերէն, բազմաթիւ գունաւոր լուսանկարներով, յատակագիծներով ու քարտէսներով, լոյս տեսած՝ Պատրիարքարանի մեկենասութեամբ, նոյնպէս պատկառելի գործ մը այս մէկը եւս ... մօտ չորս կիլոկրամ ծանրութեամբ:

Երբ մենք այս հատորին մասին կը խօսէինք տակաւին Իսթանպուլի մէջ ու կը լսէինք գնահատական խօսքերը բազմաթիւ անձերու, ահա այս անգամ ալ կը լսէինք Գերմանիոյ մէջ կազմակերպուած գիրքերու ցուցահանդէսի մը առթիւ Բարսեղ Թուղլաճեանի հրատարակած բառարաններուն, համայնագիտարաններուն եւ այլ ուսումնասիրութիւններուն համար օտարներու գրածներն ու ըսածները, մինչ միւս կողմէ անգլիական գիտական համաշխարհային հաստատութիւն մը զինքը կը կարգէր «արուեստի դեսպանութեան» պատուակալ պաշտօնին՝ Թուրքիոյ մօտ:

Ամէնէն հանդիսաւորն ու անհաւատալին պիտի ըլլար սակայն, այդ լուրերուն, քանի մը օր առաջ, երբ իրեն կը հաղորդէին թէ, նկատի ունենալով պատկառելի վաստակը եւ ցուցաբերած բազմակողմանի հմտութիւնները, զինքը անդամ կ՚ընտրէին ֆրանսական աշխարհածանօթ «Մ.Ի.Տ.Ի» կազմակերպութեան (Մէզոն էնթէրնասիոնալ տէ զ՚էնթէլէքթիւէլ), – որուն անցեալի անդամներուն միջեւ գտնուած էին Ալպէր Այնշթայն, Նախագահ Ռուզվէլթ, Ֆրանսայի նախկին նախագահներէն Ժորժ Փոմփիտու, ինչպէս նաեւ աշխարհահռչակ այլ գիտնականներ ու զանազան ճիւղերու մէջ հեղինակաւոր բազմաթիւ դէմքեր: Բարսեղ Թուղլաճեան կը հանդիսանար առաջին Թուրքիացի գիտութեան մարդը, ինչպէս նաեւ միակ Հայը՝ բովանդակ աշխարհի մէջ այս կազմակերպութեան անդամութեան կոչուած:

...Եւ Բարսեղ Թուղլաճեան տակաւին կը շարունակէ արտադրել, ամէն օր նոր կոթողական աշխատանք մը ձեռք առնելով, զայն իրականացնելու համար անհաւատալի թուելու չափ կարճատեւ ժամանակամիջոցի մը մէջ: Թղթակցութեանս վերջաւորութեան պիտի խօսիմ նաեւ ապագայի իր հայագիտական ծրագիրներուն մասին:

Հիմա, պիտի փորձեմ իր կատարած հսկայական աշխատանքին մասին տեղեկութիւններ տալ ընթերցողներուն ամփոփելով քանի մը տողի մէջ, երբ անոնցմէ ամէն մէկը պատկառելի հատոր մըն է: Այս առթիւ մէջընդմէջ ալ պիտի տամ կենսագրական ծանօթութիւններ, հուսկ ապա խօսելու համար նաեւ իր նոր աշխատութիւններուն եւ հրատարակելի երկերուն մասին:

Բարսեղ Թուղլաճեան ծնած է 1933–ին՝ Պոլսոյ Սամաթիա թաղամասին մէջ, թաղ մը, որ Հայութեան տուած է Կաթողիկոս մը, եպիսկոպոսներ, մտաւորականներ ու հանրային գործիչներ ընդ որս Հրաչեայ Աճառեանի նման հսկայ մը, որ պատիւ կը բերէ ոչ միայն Սամաթիոյ եւ Պոլսահայութեան, այլ նաեւ բովանդակ Հայ ժողովուրդին:

1945–ին աւարտած է ծանօթ մանկավարժ Յ. Թ. Հինդլեանի հիմնած՝ «Նոր Դպրոց» նախակրթարանը, ուրկէ անցած է Կիպրոսի Մելգոնեան Վարժարանը, հոն 1945 – 1951 շրջանին ստանալու համար իր երկրորդական ուսումը: 1951 – 1955 տարիներուն զինքը կը տեսնենք Միացեալ – Նահանգներու մէջ, ուր Միչիկըն համալսարանը կը հետեւի Լեզուաբանութեան ճիւղին:

Վերադառնալով Թուրքիա, իր զինուորական ծառայութիւնը կը կատարէ Անգարայի Զինուորական Բժշկական Ակադեմիային մէջ իբրեւ անգլերէնի դասախօս: Այդ միջոցին կը սկսի կատարել նաեւ իր առաջին գրական փորձերը եւ Պոլսոյ «Նոր Լուր» ու «Ժամանակ» թերթերուն մէջ լոյս կը տեսնեն իր կատարած թարգմանութիւնները որպէս թերթօն: Թարգմանութիւններուն միջեւ կը գտնուին Կի Տը Մոփասանի կարգ մը պատմուածքները եւ Փրոսփէր Մերիմէի «Գարմէն»ը: 1957 – 1961 տարիներուն՝ իբրեւ անգլերէնի ուսուցիչ կը պաշտօնավարէ Պոլսոյ Կեդրոնական Ազգային Վարժարանին, Ֆրանսական Սէն – Միշէլ ու տեղական միջնակարգի ու լիսէներու մէջ:

1961–ին լոյս կը տեսնէ իր առաջին աշխատասիրութիւնը, որ Անգլերէն – Թրքերէն Ասութիւններու Բառարան մըն է եւ որ մեծ ընդունելութիւն գտնելով կ՚արժանանայ տասներկու տպագրութեան: 1964–ին կը յաջորդէ Անգլերէն – Լատիներէն – Թրքերէն Բժշկական Բառարանը, որ իր տեսակին առաջինը կը հանդիսանայ բովանդակ Թուրքիոյ մէջ: Իրմով կը սկսի համայնագիտարաններու եւ բառարանագրութեան շարժում մը, մինչ ան կը շարունակէ նորանոր երկեր արտադրել այլազան լեզուներով:

1966–ին, օրուան Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ յատկապէս կը հրաւիրուի մայրաքաղաք, ուր կ՚արժանանայ մասնաւոր գնահատանքի եւ բացառիկ պատիւներու: Յաջորդական նախագահներ երբ գնահատագրեր կ՚ուղղեն իրեն, Անգլիոյ Էլիզապէթ Թագուհին ալ կը շնորհաւորէ զինքը իր վերջին աշխատասիրութիւններուն, անգլերէնէ – թրքերէն եւ թրքերէնէ – անգլերէն բառարաններուն համար: 1964 տարուան Դեկտեմբեր 14–ին, Երեւանի ձայնասփիւռի հաղորդումներուն մէջ լայն տեղ կը տրուի իր վաստակին, ձեռք բերած նոր յաջողութիւններուն առթիւ: 1968–ին դարձեալ Միացեալ – Նահանգներ է, մասնագիտական ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար:

1969–ին, այս անգամ հրաւէր ստացած ըլլալով Սովետ Գիտութիւններու Ակադեմիային կողմէ, կ՚երթայ Մոսկուա ու հոն կը ծանօթանայ Սովետ Արեւելագէտներու հետ. ապա կ՚անցնի Հայաստան, ուր կ՚ընդունուի Հանրապետութեան Նախագահ Նագուշ Յարութիւնեանի կողմէ: 1974–ին կը հրատարակուի իր 3500 էջնոց «Օքիանուս» – Ովկիանոս Հանրագիտարանային Բառարանը, որ կը հանդիսանայ մինչ այդ հրատարակուած Թուրք Լեզուի անժխտելիօրէն մեծագոյն բացատրական եւ ստուգաբանական բառարանը: Օրուան Հանրապետութեան Նախագահը անձամբ կը շնորհաւորէ զինքը այս հոյակապ իրագործումին համար եւ տեղական մամուլին մէջ լայն արձագանգ կը գտնէ «Օքիանուս»ի հրատարակումը: Պետութեան գլխաւորին գնահատական խօսքերուն ի պատասխան, Բարսեղ Թուղլաճեան կ՚ըսէ, – «Հպարտ եմ Հայութեամբս, որովհետեւ իմ պապերս շարունակ մեծապէս նպաստած են Թուրքիոյ քաղաքակրթութեան»: Հանրապետութեան Նախագահը թանկագին յուշանուէրներով կը պարգեւատրէ զինքը:

1974–ին, Կիպրոսի անգլիական ռատիօկայանը իր հաղորդումներուն ընթացքին խօսելով Բարսեղ Թուղլաճեանի մասին, զայն կը կոչէ «Հրաշք Բառարանագիր» (Մայիս 14): Ան, այդ թուականներուն կը ձեռնարկէ հսկայ նոր աշխատասիրութեան մը, որ իր 24 հատորներով պիտի հանդիսանար Թուրքիոյ առաջին ազգային հանրագիտարանը, որ պիտի ներառնէ երկրին Պատմութեան եւ Մշակոյթին բոլոր ականաւոր դէմքերը, ծառայողները եւ անոնց գործերը:

1976–ին պաշտօնական հրաւէր կը ստանայ Պուլկարիոյ Գիտութիւններու Ակադեմիայէն ու հիւր կ՚ըլլայ անոր Նախագահին, արժանանալով մեծ յարգանքի եւ գնահատանքի:

1977–ին նոր հրաւէր մը՝ Խորհրդային Գիտութիւններու Ակադեմիայէն, բանախօսելու համար Արեւելագիտութեան Կաճառին մէջ, նիւթ ունենալով՝ «Հանրապետական Շրջանի Թուրք Լեզուն»: Այս առթիւ, ամիսներ շարունակ ընդարձակածաւալ պրպտումներ եւ ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ Մոսկուայի, Լենինկրատի, Երեւանի, Թիֆլիսի եւ Բաքուի մէջ: Կը ծանօթանայ բոլոր նշանաւոր հայ անձնաւորութիւններու հետ ու շահեկան տեսակցութիւններու ընթացքին նոր նիւթեր ձեռք կը բերէ անոնցմէ իր ապագայ աշխատասիրութիւններուն համար:

1979–ին, Թուրք տպագրական արուեստի 250–ամեակի համաժողովին կը մասնակցի ու կը բանախօսէ նիւթ ունենալով «Հայկական Տպագրութեան Արուեստը Թուրքիոյ Մէջ եւ Օսմանեան Հպատակ Հայերու Սատարը Թուրք Տպագրական Արուեստի Զարգացման» (Դեկտ. 19):

1980–ին, Ռումանիոյ Մշակութային Գործակալութեան մասնաւոր հրաւէրով կ՚երթայ այս երկիրը եւ ելոյթ կ՚ունենայ Պուքրէշի հեռատեսիլէն, խօսելով Ռումանիոյ մէջ իր կատարած հետազօտութեանց ու Թուրքեւռումէն փոխ - յարաբերութիւններու մասին:

1982–ին լոյս կը տեսնէ իր նոր մէկ աշխատասիրութիւնը, որ բացառիկ հետաքրքրութեան ու գնահատանքի կ՚արժանանայ: Ասիկա, տեսակ մը փաստաթուղթը կը հանդիսանայ արքունի ճարտարապետ Պալեան գերդաստանի, բազմաթիւ յայտնութիւններով եւ անտիպ վկայութիւններով: Հատորը որ թրքերէնով հրատարակուած է եւ կը խօսի «Օսմանեան Ճարտարապետութեան Արեւմտացման Շրջանին ու Պալեան Ընտանիքին» մասին, կը հանդիսանայ նաեւ հեղինակին առաջին հայագիտական աշխատութիւնը եւ լայն արձագանգ կը գտնէ: Ասոր կը յաջորդէ, հազիւ տարի մը անց, այս անգամ երկրորդ կոթողային գործ մը, դարձեալ հայագիտական աշխատութիւն իբրեւ, որուն տիտղոսն է «Այվազովսքի Թուրքիոյ Մէջ»: 1983–ին հրատարակուած այս փառաւոր ու գունատիպ հատորին մէջ տեղ կը գրաւեն անկրկնելի ծովանկարիչին բազմաթիւ կարեւոր պաստառներուն նկարները, թանգարաններէ եւ մասնաւորներու կամ պալատներու հաւաքածոներէն առնուած: Իսկական նկարչական ալպոմ մը՝ աննախընթաց խնամքով պատրաստուած, ուր նաեւ տեղ կը գտնեն արուեստագէտին կենսագրութեան վերաբերեալ լայն ծանօթութիւններ եւ օտար հեղինակութիւններու վկայութիւններ: Հատորը կը սպառի արդէն կարճ ժամանակի ընթացքին, իր պատուոյ տեղը գրաւելու համար գրադարաններու թանկագին հատորներու շարքին մէջ:

Դարձեալ 1983–ին է որ, Պուլկարական Գիտութիւններու Ակադեմիայէն երկրորդ անգամ հրաւէր կը ստանայ, Սոֆիայի մէջ ուսումնասիրելու համար Թուրքեւպուլկար յարաբերութիւններու վերաբերեալ արխիւները եւ նոր յայտնաբերումներ կը կատարէ, լոյս բերելով մինչ այդ անծանօթ մնացած բազմաթիւ կարեւոր պատմական դէպքերու եւ պարագաներու վրայ: Վերադարձին կը հրատարակուի «Պուլկարիա եւ Թուրքեւպուլկար Յարաբերութիւնները» անուն հատորը, որուն համար Բարսեղ Թուղլաճեան կը պարգեւատրուի պուլկարական կառավարութեան կողմէ, ոսկեայ մետալով:

Նոյն օրերուն, նախաձեռնարկ կ՚ըլլայ նաեւ գեղարուեստական հանդիսութեան մը Պոլսոյ Մշակոյթի Պալատին մէջ կազմակերպելով յիսնամեայ յոբելեանը մինչ այդ անծանօթ մնացած արուեստագէտուհիի մը, Մարի Լուիզ Գարագաշի, յայտնաբերելով այս առթիւ այն պարագան, թէ այս երգչուհին եղած է Թուրքիոյ առաջին օփերայի արուեստագէտուհին ու մենակատարը «Լա Թրավիաթա» օփերային, ինչպէս Թուղլաճեան փաստած է այդ օր իր ներկայացուցած ուսումնասիրութեամբ իբրեւ կուռ ու վաւերական բանախօսութիւն:

1985–ին կը հրատարակէ իր նոր մէկ հայագիտական ուսումնասիրութիւնը, դարձեալ թրքերէնով. – «Արփաչայ եւ շրջակայքը»: Ասիկա, իրականութեան մէջ առաւելաբար Անիին ու Հայ պատմական ճարտարապետական կոթողները ներկայացնող լուրջ ուսումնասիրութիւն մըն է: Թուղլաճեան, այս առթիւ նաեւ անժխտելի փաստերով, պետական արխիւներու վրայ հիմնուած տեղեկութիւններով կը հաստատէ հանճարեղ ճարտարապետ Սինանի Հայ ծագումը:

1987–ին, Բարսեղ Թուղլաճեան մեզի կը ներկայանայ նոր եւ ինքնատիպ ուսումնասիրութեամբ. – «Օսմանեան Նուագախումբէն Արդի Թուրք Փողերախումբը»: Այս ստուար հատորին մէջ ալ հեղինակը վեր կ՚առնէ Հայ արուեստագէտներու կատարած պատուաբեր դերը: Իրականութեան մէջ, այս հատորը մէկ մասը կը կազմէ այն հսկայածաւալ աշխատասիրութեան, որ պիտի ընդգրկէ Օսմանեան Կայսրութեան եւ Թուրքիոյ մէջ Հայերու դերը եւ անոնց բերած նպաստը երկրին գեղարուեստական եւ արհեստագիտական վերելքին: Արդէն իսկ այդ գծով հրատարակած է «Ժամանակակից Թուրքիան» անուն համայնագիտարանին առաջին հատորը, որուն պիտի յաջորդեն ուրիշներ, բոլորն ալ Հայ ստեղծագործ ոգիին ու տաղանդին պատուաբեր ցոլացուցիչները:

1988–ին, Ամերիկեան Կենսագրական Ինսթիթիւթին կողմէ իրեն կը տրուի «Միջազգային Մշակութային Պատուոյ Վկայականը»: 1989–ին կը հրատարակուի «Պոլսոյ Իշխանաց Կղզիները Պատմութեան Ընթացքին» ընդարձակածաւալ ուսումնասիրութեան առաջին հատորը, իսկ օրերս լոյս կը տեսնէ երկրորդը, որ գրեթէ ամբողջութեամբ նուիրուած է «Հայկական Կղզի» Գնալըի, պատմական անունով՝ Բրոթի, բոլոր ծանօթ հայ բնակիչներով, նախկին վարժարանովն ու ներկայի Հայ հաստատութիւններով, Կազդուրման Կայանով, բնականաբար նաեւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիով, որ ամրան գրեթէ ժամադրավայրը կը դառնայ թէ Պոլսահայութեան եւ թէ՛ արտասահմանեան այցելուներուն, Պատրիարքական ամարանոցով, Կղզեաց Հոգեւոր Տեսչութեամբ, ինչպէս նաեւ Հայերու պատկանող ծանօթ առեւտրական հաստատութիւններով, անցեալի գեղարուեստական գործունէութիւններով, թատերական ձեռնարկներով, անուանի պանդոկներով ու Գնալըի մէջ ապրած ծանօթ մտաւորականներով:

Դարձեալ 1989–ին, Արեւմտեան Գերմանիոյ հեռատեսիլը մասնաւոր հաղորդում մը կ՚ունենայ իր հետ՝ որպէս վաւերական կղզեցի եւ Իշխանաց Կղզիներու քաղաքապետութեան թեկնածու: «Ունզերէ Հայմաթ, Օյրէ Հայմաթ» (Մեր Հայրենիքը, մեր Հայրենիքը), անունը կրող այս յայտագիրը կը գործադրուի եւ մեծ ընդունելութիւն կը գտնէ գերման հեռատեսիլի հետեւողներուն մօտ, ցոյց կը տրուին Իշխանաց Կղզիներու հետ, նաեւ այլազան բաժիններ հեղինակին պատրաստած ուսումնասիրական երկէն: Քսան եւ հինգ վայրկեան տեւող այս յայտագրին ընթացքին կը նուագուին պոլսահայ ծանօթ երաժշտագէտ Մաէսթրօ Էտկար Մանասի «Իշխանաց Կղզիներ» պոէմէն հատուածներ:

Նոյն օրերուն, Բարսեղ Թուղլաճեան անդամ կ՚ընտրուի «Միջազգային Նուաճումներու Ինսթիթիւ»ին եւ իր կենսագրութիւնը տեղ կը գրաւէ Ամերիկեան Միջազգային Կենսագրական Կաճառին կողմէ հրատարակուած՝ «Աշխարհի Հինգ Հազար Երեւելի Անձնաւորութիւնները» անուն հատորին մէջ: Նոյնպէս իր կենսագրութիւնը տեղ կը գրաւէ Անգլիոյ Գէմպրիճ քաղաքի կողմէ հրատարակուած, աշխարհի 1800 մտաւորականներու յատուկ հատորին մէջ: 1990–ին Գէմպրիճի մէջ հրատարակուող, «Միջազգային Կենսագրական Բառարան»ին մէջ մասնաւոր տեղ կը տրուի Բարսեղ Թուղլաճեանի կենսագրութեան: Իսկ Ամերիկեան Միջազգային Կենսագրական Կաճառին կողմէ, նկատի առնուելով իր «Գերբնական յաջողութիւններն ու ցարդ իր նմաններուն եւ համաշխարհային հաւաքականութեան օրինակ հանդիսացած ըլլալու» պարագան, իրեն կը շնորհուի «Տարուան Մարդը» տիտղոսը:

1991–ին, Միացեալ – Նահանգներու Հիւսիսային Գարոլայնայի մէջ հրատարակուած «Միջազգային Պատուոյ Մատեան»ին մէջ, նոյնպէս տեղ կը տրուի իր կենսագրականին: Փետրուարին անդամ կ՚ընտրուի Միջազգային Ապահովութեան եւ Խաղաղութեան Խորհրդարանին:

Լոնտոնի Համալսարանի Կիրառական Գիտութեանց Կաճառին կողմէ «Գիտու-

ՋՈՒՐԸ ԱՄԵՆԱՀԶՕՐ

Մոսկուայի մէջ Յունուար 28 եւ 29-ին գումարուած ժողովի մը օրակարգին հիմնական հարցերէն էր ջուրը. Մերձաւոր-Արեւելքի մէջ անհրաժեշտօրէն պէտք է շրջանային նոր կարգադրութիւններ ըլլան զէնքերու հակակշռին, տնտեսական համագործակցութեան, պաղեստինեաններու հարցին լուծումին ու ջրային ակերու հաւասարակշռուած բաշխումին մասին: Այս վերջինը կը խոտցնէ հակասութիւններ, թշնամութիւններ ու կը թուի ամէնէն դժուար լուծելիներէն մէկը ըլլալ: Մերձաւոր-Արեւելքի մասնագէտ ջրագէտ մը կ'ըսէ թէ շրջանին մէջ կարելի չէ խաղաղութիւն ունենալ առանց ջուրի հարցը կարգադրելու. Ջուրն է որ պիտի որոշէ գրաւեալ հողերուն ապագան. Եթէ կընճիռը չհարթուի, Յորդանանի եւ Իսրայէլի միջեւ բախումներու պատճառ պիտի ըլլայ որ կրնայ իր մէջ առնել արաբական այլ երկիրներ ալ:

Ցատկալէս 1967-ի վեցօրեայ պատերազմին Իսրայէլ կրցաւ ձեռք ձգել Կոլանի ջրային պաշարները, ի վնաս Սուրիոյ եւ Յորդանանի: Կայ նաեւ այն պնդումը թէ Սուրիա երկար ատեն երեւակայած է սիոնական իր թշնամին տկարացնել Յորդանան գետին ջուրերուն հունքը այլ կողմ դարձնելով: Այսօր խնդրայարոյց այս գետը հեռու է գետափնեայ բնակչութեան ջուրի պահանջքը բաւարարելէ: Անոր հետ Մերձաւոր-Արեւելքի ջուրի պաշարը կը կազմեն Նեղոսը, Տիգրիսն ու Եփրատը: Անոնք միեւնոյն ժամանակ կը խորհրդանշեն իրենց անցած երկիրներուն իրարմէ կախումնաւոր վիճքը. այսպէս, Նեղոսի երկիրը Եգիպտոսն է, սակայն ան կը բխի Սուտանէն. Միջագետքի ժառանգորդը Իրաք, Տիգրիսի եւ Եփրատի ջուրերով կ'ոռոգուի. սակայն անոնք երկուքն ալ ծագում կ'առնեն Թուրքիայէն:

Իսրայէլի եւ իր դրացիներուն ջուրի կռիւը կ'երկարի մինչեւ 1948: Հրէական պետութեան կազմութեան շրջանէն իսկ, նպատակն էր հիւսիսի ջուրերով ոռոգել Նեկեւի ցամաք հողերը: Հակառակ Սուրիոյ ընդդիմութեան, ծրագիրը գործադրուեցաւ: Ցետոյ 1953-ին, հակառակ Սուրիա-Իսրայէլ սահմանագծի նոր միջադէպերուն, Իսրայէլ անցաւ ծրագրին Բ. մասին. սկսաւ ջրանցք մը բանալու, որպէսզի Յորդանան գետին ջուրերով ելեկտրակայաններ բանեցնէ: Գ. հանգրուանը, այդ ձեւով ձեռք ձգուած ելեկտրականութեամբ ջուրը մղել էր դէպի Նեկեւ: Իսրայէլ վճռակամ էր անապատը ծաղկեցնելու եւ Սուրիոյ դիմադրութիւնը սաստկացուց բախումները. այնքան որ Միացեալ-Նահանգներ միջամտելու եւ առաջին ու վերջին անգամ ըլլալով Իսրայէլի կատարուած օժանդակութիւնը կասեցնելու քայլին դիմեց: Ջուրի պայքարը այսուհանդերձ շարունակուեցաւ մինչեւ 1967 Յունիս 5, երբ Իսրայէլ գրաւեց Կոլանը եւ Յորդանան գետին ամբողջ հովիտը, մինչեւ Մեռեալ ծով: Այլեւս ինքն էր որ պիտի տնօրինէր գետին ջուրերը:

Ջուրի պատերազմին մէկ ճակատն ալ կը կազմէ Թրքահանը. Թուրքիա գիտակցելով հարցին կարեւորութեան, Եփրատի վրայ կառուցանեց Աթաթիւրք ամբարտակը. ան շինուեցաւ թրքական դրամագլուխով եւ թրքական աշխատանքով: Լեցուելու պարագային կրնայ 48.5 միլիառ խորանարդ մեթր ջուր պարունակել: Ծրագրուած է ուրիշ ութ ամբարտակներ շինել Տիգրիսի վրայ, մինչեւ Իրաքի սահմանը: Այս ծրագիրները նախ պատրաստուած են ելեկտրականութիւն հայթայթելու մտահոգութեամբ, սակայն յետոյ տեսնուած է որ ջուրի հարցը նուազ կարեւոր չէ:

2030 թուականին երբ ծրագիրը ամբողջովին իրագործուի, 1,7 միլիոն հեքթար հող պիտի ոռոգուի Միջագետքի հիւսիսային շրջանին մէջ: Այս տարածքին վրայ 4,5 միլիոն բնակիչ կ'ապրի, որուն մեծամասնութիւնը Քիւրտեր են: Եթէ մտիկ ընենք Անգարայի մէկ պաշտօնատարին ըսածին, շրջանը օր մը պիտի վերածուի «Նոր Գալիֆորնիա»յի մը: Այսպէս է որ ջուրի կռիւին մէջ Թուրքիա կ'ըլլայ խօսքի տէր գլխաւոր երկիր մը: Այս դիրքը երբեք պիտի չչահագործուի որպէս ռազմավարական զէնք, ինչպէս կը վստահեցնէ հանրապետութեան նախագահը Թուրկուտ Էօզալ: Ան կ'ըսէ թէ քարիւղ վաճառելու արգելքները կը կեցնեն շարժակները եւ ճարտարարուեստը, սակայն ջուրին «ծորակ»ը փակել անմարդկային բան է:

Թուրքիոյ մէջ գործի մարդիկ նոյնիսկ մտածած են Իսրայէլի ջուր ծախել փլաստիքէ հսկայական ընդունարաններով որոնք ծովու ճամբով պիտի փոխադրուէին սակայն տեղափոխութեան մեծ ծախքն ու դրացի արաբական երկիրներու բողոքները մէկդի դնել տուած են նման ծրագիրներ:

1977-ին Անգարա խոստացած էր երկվայրկեանը 500 խորանարդ մեթր ջուր ապահովել Սուրիոյ: Այսօր կը պնդէ թէ յարգած է խոստումը նոյնիսկ երաշտի շրջաններուն. օրինակ, 1989-ին ջուրերու քանակութիւնը կիսով զեղչուած ըլլալով հանդերձ, Անգարա խոստացած ջուրը հասցուցած է դէպի Սուրիա, նոյնիսկ յապաղեցնելով ամբարտակին ամբողջովին լեցուիլը:

Անգարա կը շարունակէ ջուրի պաշարները տնտեսելու քաղաքականութիւնը, ինչ որ վախ կը պատճառէ Սուրիացիներուն, որոնք քաջ գիտեն թէ Թուրքիա «հարաւ-արեւելքի Գալիֆորնիա»ն կորուստի պիտի չմատնէ: Հոս եւս ջուրի եւ քաղաքական հարցերը անբաժանելի են իրարմէ:

Ջուրի մտահոգութեան տէր երկիր է նաեւ Եգիպտոսը. անոր բնակչութեան 95%-ը կ'ապրի գետեզրին վրայ, ինչ որ կը նշանակէ ընդհանուր տարածքին 4%-ը: Նեղոսի ջուրին վերաբերող խնդիրները դէմ-յանդիման կը բերեն Եգիպտոսն ու Սուտանը: Նեղոսի կարեւորութիւնը չեշտուեցաւ 1979-ին երբ երաշտը սկսաւ զգալի նեղութիւն պատճառել: Ամբողջ ինը տարի շարունակաբար անկում արձանագրեց Նասէր լիճին մակարդակը: Կացութիւնը սպառնալ սկսաւ ելեկտրականութեան. կոչ եղաւ վատնումին դէմ պայքարելու: Եգիպտոսի ժողովուրդը, ճիշդ այնպէս ինչպէս փարաւոններու օրով, աղօթքի ելաւ երկինքէն ջուր խնդրելու: Ճիշդ է որ աղօթքը գործի ծառայեց ու տեղատարափներ, ողողումներ լիճին մակարդակը բարձրացուցին, սակայն ատիկա բաւարար չէ: Եգիպտացի պատմաբան մը կ'ըսէ.- «Ամէն 9-10 ամիս միլիոն մը կ'աւելնայ բնակչութեան թիւը: 2000 թուականին 70 միլիոնի պիտի հասնինք: Ո՞ւր կրնանք երթալ, ո՞ւր ապրիլ, ո՞ր ջուրով»:

Իսրայէլցի ուսումնասիրողներ 1989-ին տեղեկագիր-հատոր մը պատրաստած էին Մերձաւոր-Արեւելքի խաղաղութեան մասին. անոնց կարծիքով Եգիպտոս տէր էր ջուրի բաւարար քանակութեան ու նոյնիսկ կրնար ջուր ծախել: Անոնց մօտեցումը կը յիշեցնէ Սատաթի «Խաղաղութեան ջրանցք»ի ծրագիրը: Քէմփ Տէյվիտէն ետք Եգիպտոսի նախագահը առաջարկած էր որ Նեղոսէն թեւ մը կապուի Իսրայէլի ու Նեղոսի ջուրը ծախուի աժան գինով: Առաջարկը բողոքի մեծ ալիք բարձրացուցած էր ու Սատաթի մահով ծրագիրը ծրագիր մնացած: Պաշտօնատար մը ակնարկելով անոր անկարելիութեան, կ'ըսէ.- «Նեղոսը մեր արիւնն է. արտօնուած չէ անոր ձեռք երկարել. ամէն մարդ կատարելապէս տեղեակ է այս պարագային»:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿԱՂԱՆԴԸ՝ Մելգոնեանի մէջ

ՆԻԿՈՍԻԱ.- Կաղա՛նդ եւ Ամանո՛ր: Հրաշալի բառեր, որոնցմով կարծես կը բացուին հէքեաթային աշխարհներ:

Տօնածա՛ռ: Մելգոնեանցիներուս համար խորհրդանիշն է յաջողութեան, ուրախութեան եւ աշխարհի խաղաղութեան:

1991, Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 31: Անցնող տարուան վերջին օրը: Աշակերտութիւնը ակնդէտ կը սպասէր կաղանդի տօնակատարութեան, որ տեղի պիտի ունենար հաստատութեան հանդիսասրահին մէջ, ուր խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ կաղանդը պիտի տօնէինք եւ իւրաքանչիւր աշակերտ պիտի ստանար իր նուէրը: Սակայն, հանդիսութենէն առաջ, ըստ աւանդութեան, պիտի ունենայինք նաեւ կաղանդի ճոխ ընթրիք մը, ներկայութեամբ հաստատութեան պատասխանատու հոգաբարձութեան անդամներուն, տնօրէնութեան եւ ուսուցիչներուն:

Երեկոյեան ժամը ութն էր: Աշակերտութիւնը կոկիկ հագուած՝ ներս կը մտնէ հաստատութեան ճաշասրահը: Երկիւղածութեամբ կը գրաւենք մեր տեղերը:

Պր. տնօրէնի՝ տոքթոր Վահէ Կապուչեանի Նոր Տարուան բարեմաղթութիւններէն ետք կը սկսինք ընթրիքը: Կարծես, հաւաքուած էին Մելգոնեան մեծ ընտանիքի բոլոր անդամները՝ աշխարհի չորս ծագերէն ... Այս զգացումով տարուած էինք բոլորս: Մերթ ընդ մերթ կ'երգէինք սուրբ ծննդեան երգեր, իսկ երբ հերթը գար հայրենասիրական ու ֆետայական երգերու տարափին ... «Արդեօք ովքե՞ր են, հէ՛յ» կ'երգէինք այնպէս, որ կարծես թէ Արցախը կը միացնենք Հայաստանին: Քիչ ետք, մեզի կը տրուին նաեւ մեր կաղանդչէքները: Ընթրիքէն վերջ աշակերտութիւնը կը բարձրանայ հանդիսասրահ:

Գեղեցկօրէն զարդարուած էր սրահը, ուր տօնածառը, իր շքեղ վեհութեամբ, բոլորիս ուշադրութիւնը կը գրաւէր: Ճիշդ Մելգոնեանցիի երազածը: Ուրախութիւն, յաջողութիւն եւ խաղաղութիւն սփռող տօնածառը:

Հանդիսականներուն կը ներկայացուի գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը, որուն բացումը կը կատարուի ատրտական դասարանցիի մը Նոր Տարուան բարեմաղթութիւններով: Ապա, աշակերտներուն կողմէ կը մեկնաբանուին հայ գրողներու եւ երգահաններու կարգ մը ստեղծագործութիւնները: Յատկանշական էր Գեղամ Սարեանի «Օրացոյց» բանաստեղծութիւնը, որ խոր ապրումով եւ զգացումով կ'արտասանուէր...

«Պոկում եմ ես այսօրուայ էն
թերթիկը օրացոյց,
Խինդաշաղախ թախիծով, հանոյքով
եմ պոկում ես,
Ինչպէս աշնան մի տերեւ ու վարդի
թերթ ինչպէս,
Պոկում եմ ես այսօրուայ էն
թերթիկը օրացոյց»:

Ապա ներկաներուն կը հրամցուի Յակոբ Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկաններ» ստեղծագործութենէն երգիծական պատկեր մը, որ կ'արժանանայ հանդիսականներու բուռն ծափահարութիւններուն:

Ժամերը անզգալաբար կ'անցնին հաճելի մթնոլորտի մը մէջ:

Արդէն կէս գիշեր է. Կաղանդ - Պապան հեռուներէն ժամանելով կը թակէ Մելգոնեանի դռները: Բուռն ծափահարութիւններու տարափին տակ, կը դիմաւորենք այլեւորը: Ան պահ մը հանգստանալէ ետք, փոքրիկներուն նուէրներ կը բաժնէ: Դարձեալ կը հնչեն Կաղանդի եւ Նոր Տարուան ուրախ երգերը:

Կաղանդ - Պապան սրահէն մեկնելէ առաջ կուտա՛յ իր պատգամը Մելգոնեանցիներուն՝ որ անոնք միշտ հաւատարիմ մնան այս մեծ ընտանիքի աւանդութիւններուն, եւ հոգիով միշտ կառչած մնան իրենց Հայրենիքին:

Վերջապէ՛ս կը սկսի մեր զուարթ երեկոն, որ կ'երկարի ... առաւօտեան փոքր ժամերը:

ԱՒԵՏԻՍ ՏԻՊԱՆ
- Ե. Դասարան -

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահը, Յունուար 22-ին, գրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Անդան Խոզէրի «Եւ» պատմուածքներու հատորին հրատարակութեան առթիւ: Երեկոյթին բացումը կատարած է Մ.Ս.Մ.-եան ատենապետ՝ Ռազմիկ Մէնգիլճեան, ու առաջին խօսքը տուած Ռոպէր Հատտէճեանի: «Մարմարա»ի խմբագրապետը ցաւ յայտնած է որ անցեալի նման բազմութիւն ներկայ չըլլար մշակութային ձեռնարկներու, ապա անդրադառնալով Անդան Խոզէրի գործերուն չեշտած է թէ հեղինակը միշտ երեւան կը հանէ կեանքին բոլոր դէպքերուն ետին թաքնուած ողբերգակատակերգական երեւոյթները: Յաջորդ խօսք առնողը եղած է Մկրտիչ Մարգոսեան, որ վեր առած է Անդան Խոզէրի գրականութեան մէջ ծիծաղաշարժ տարրը, ապա բեմ հրաւիրած է Անդան Խոզէրը, որու հետ հարցազրոյց մը ունեցած է: Մեծարեալին գործերէն ընթերցումներ ըրած են Տիկին Անահիտ Վարիչ եւ Հերման Օգինեան: Հուսկ, Անդան Խոզէր շնորհակալութիւն յայտնած է:

***

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Յունուար 23-ին, երգի ու դաշնակի յաջող երեկոյթ մը տուած են Սեւան Շէնճեան (պաս) եւ Սայաթ Զաման, թէ միասին թէ առանձին ելոյթներով: Յայտագիրը կազմուած էր օտար թէ հայ յօրինողներու գործերէն:

***

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ «Հայ Սքուլ Օտիթորիըմ»ի հանդիսասրահին մէջ, Յունուար 19-ին տեղի ունեցած է Իրանահայ Միութեան երգչախումբի տարեկան համերգը նուիրուած Համբարձում Գրիգորեանի հարիւրամեակին: Ողբացեալ երաժիշտը 1928-ին Թեհրանի մէջ հիմնած է «Կոմիտաս» երգչախումբը: Իր մանրամասն կենսագրութիւնը ներկայացուցած է Իրանահայ Միութեան անդամ՝ Գրիգոր Գրիգորեան, ծանրանալով Համբարձում Գրիգորեանի 55 տարիներու հանրային, կուսակցական, ուսուցչական եւ խմբավարի բեղուն գործունէութեան վրայ: Երգչախումբը ղեկավարութեամբ Ալֆրետ Մարգոյեանի հանդիսականներուն ներկայացուցած է 25 խմբերգներ: Հանդիսութեան աւարտին Համբարձում Գրիգորեանի աղջիկը՝ Անոյշ Գրիգորեան - Սարեան շնորհակալութիւն յայտնած է իր հօրը եղած այս մեծարանքին համար:

***

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ «Համազգային»ի Լոս-Անճըլըսի մասնաճիւղի Յովհ. Շիրազ խմբակը գրական երեկոյթ մը կազմակերպած է, Յունուար 17-ին, որու ընթացքին դասախօսութեամբ եւ արտասանութեամբ հանդէս եկած է Կամօ Տէր-Պետրոսեան (նախագահին եղբայրը): Տոքթոր Տէր-Պետրոսեանի դասախօսութեան նիւթն էր՝ Պարոյր Սեւակ:

***

ԱԹԷՆՔ Կորնթոս ճամբուն վրայ, ինքնաշարժի արկածի մը զոհ գացած է յունահայ գաղութի նուիրեալ ազգայիններէն՝ Դաւիթ Ալլահեան: Ծնած էր 1926-ին Փիրէյայի Լիբադիայի շրջանը: Փոքր տարիքէն եղած է Երիտասարդականի անդամ, ապա՝ մտած Հ.Յ.Դ. շարքերը եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի ու Հ.Կ.Խաչի մէջ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունուար 20-ին, Սուրբ Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ:

Թեանց Տօքթոր» տիտղոսին կ'արժանանայ Յունիս 30-ին:

Բարսեղ Թուղլաճեան ցարդ հրատարակուած ունի 24 լեզուաբանական ու պատմա-բանասիրական երկեր: Հեղինակած է նաեւ յիսունի մօտ գիտական ուսումնասիրութիւններ, որոնք հրատարակութեան պատրաստ են: Ցարդ տեղական թէ Հայ մամուլի մէջ լոյս տեսած են իր բազմաթիւ յօդուածները՝ զանազան նիւթերու եւ հարցերու շուրջ, իսկ արդէն հրատարակութեան պատրաստ վիճակի մէջ կը գտնուին հայագիտական հետեւեալ ուսումնասիրութիւնները. - 1.- «Պատմութիւն Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքութեան (Թրքերէն եւ անգլերէն), 2.- Վառօդի Ճարտարարուեստը Օսմանեան Կայսրութեան Մէջ եւ Տատեան Ընտանիքը» (Թրքերէն եւ անգլերէն), 3.- Գրիգոր Զօհրապ՝ որպէս Քաղաքական Գործիչ (Թրքերէն եւ անգլերէն), 4.- Հայ Արուեստ (հայերէն), 5.- Հայկական Կենսագրական Հանրագիտարան (հայերէն), 6.- Նմոյշներ Հայ Գրականութենէն (Թրքերէն), 7.- Պատմութիւն Հայոց Թուրքիոյ (1071 - 1991), (Թրքերէն եւ անգլերէն):

Նորա եւ Երուանդ Փափազեան եւ զաւակներ,

Արմենուհի Կարապետեան եւ զաւակներ (Լոս - Անճըլըս),

Սօնիկ եւ Արշամ Երեմեան եւ զաւակներ (Լոս - Անճըլըս),

Ռոզիկ Երեմեան եւ զաւակներ (Լոս - Անճըլըս),

Արեւ եւ Ռուբիկ Երեմեան (Լոս - Անճըլըս),

Արփիկ Փափազեան եւ Փափազեան, Երեմեան, Յարութիւնեան եւ Սարգսեան ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ -- մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՀՐԱՉՈՒՀԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Երեմեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 31-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Փետրուար 4-ին, ժամը 13·45-ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean Goujon — Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Նէօյլիի նոր գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»· -- Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Երուանդ Փափազեանի:

(Շար·՝ Ա· էջէն)

գէշ ըլլալուն Երեւանի եւ Ղարաբաղի միջեւ:

Առջի օր, ընդհանուր հաշուեկշիռի մը մէջ, գրած էինք թէ կային նաեւ 10 պատանդներ (ասոնք Բաքուի կայարանէն առնուած պատանդները չեն, այլ՝ Ղարաբաղէն), 6-երու դիակները գտնուած էին: Միւս 4-երէն լուր չկար:

Նոյն օրուան Փետրուար 3-ին փարիզեան օրաթերթերը կ'արձագանգէին, բայց աւելի հակիրճ ձեւով, բացի Իւմանիթէէն եւ Քոթիտիէնէն, որոնք աւելի լայն տեղ կուտային: «Երեւան - Բաքու բաց պատերազմը» կը խորագրէր համայնավար պաշտօնաթերթը, որու համաձայն նուազագոյն 40 մեռեալ եւ 65 վիրաւոր կայ Ուրբաթէն ի վեր, երկու կողմերը: Կը գրէր նաեւ թէ Վազգէն Սարգսեան (Պաշտպանութեան նախարար) Մոսկուայի մէջ յայտարարած էր թէ իր նպատակն էր Ղարաբաղը վերածել «անառիկ բերդի»: Չէ ծածկած որ զինուորական կացութիւնը երթալով կը դժուարանայ: «Քոթիտիէն տը Փարի» կ'անդրադառնար կռիւներու սաստկացման: Տուած լուրերը, ընդհանրապէս նոյնն են, կ'ըսէ սակայն թէ Գալինա Ստարովօյտովա (երեսփոխան, որու հետ «Յառաջ» հարցազրոյց մը ունեցաւ անցեալ տարի, խմբագրատունը) ամբաստանած է Ատրբեջանը որ «արտասահմանէն զէնք կը ստանայ» եւ թէ միտք ունէր Տէմիրէլին հանդիպելու Տավոս, զայն համոզելու համար որ իր «ազդեցութիւնը բանեցնէ» Մութալիպովի վրայ վերջ տալու համար կռիւին: Լիպերասիոն կը գրէ թէ ազերի նախագահը յայտարարած է թէ վճռած է պայքարիլ հայ «ահաբեկիչներուն» եւ «վարձկաններուն» դէմ եւ զանոնք քշել Ղարաբաղէն դուրս:

Ինթէրնէշընըլ Հերըլտ մեր տեսած օրաթերթերէն միակն էր որ կ'արձագանգէր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի յայտարարութեան Տավոսի (Զուիցերիա) «Համաշխարհային տնտեսական Ֆորում»ին: Հայաստանի նախագահը ըսած է, Կիրակի օր, թէ պիտի դիմէ ՄԱԿ-ին, որպէսզի խաղաղարար ուժեր ղրկէ Ղարաբաղ: Ըսած է ժողովին թէ այն յոյսն ունեցած էր որ Անկախ Պետութեանց Համարակցութիւնը, որու անդամ են թէ' Հայաստան, թէ' Ատրբեջան կը համաձայնէր խաղաղարար ուժ ղրկելու Ղարաբաղ: «Եթէ կացութիւնը վատթարանայ եւ Լ· Ղարաբաղի բնակչութիւնը սպառնալիքի տակն ըլլայ ատրբեջանական բանակին, պիտի դիմենք ՄԱԿ-ի որ ուժ ղրկէ: Այս ներքին հարց մըն էր, երբ Խորհ· Միութեան մաս կը կազմէինք, բայց հիմա որ անկախ ենք, միջազգային հարց է», շեշտած է Լ· Տէր-Պետրոսեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51627317 A R.C. Paris

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը, Կոնէսի Հանգստեան Տան տնօրէնութիւնը եւ պատսպարեալները ցաւով կը ծանուցանեն

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՅԱԿՈԲ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Նազելի Ամատունի)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 31--ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Փետր· 5, ժամը 10·45--ին Արնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ,

33, ռիւ Սէն -- ժիւսթ

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սարսէլի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները կը խնդրուի ընել Աղքատախնամին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է խաշագինի հետեւեալ նուէրները·

Պր· Սարգիս Սարգիսեան 150, Պր· Պրունօ Զաթալեան 200, Տիկին Սիւզան Կիւմրիւքճեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժան Ստեփանեան 200, Օր· Իրէն Յակոբեան 500, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Փանոսեան 200, Պր· Քերոբ Գույումճեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ալեքսանեան 500, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Միւթէվէլեան 1000, Պր· Նիլ Ակոբոֆ 300, Տիկին Լուիզ Մողայեան 100, Տիկին Մելինէ Ժամքարեան 250, Օր· Վիրժինի Ասատուրեան 200, Օր· Վերժին Նազգաշեան 400, Օր· Եւգինէ Նազարէթ 500, Տիկին Աստղիկ Մուրատեան 400, Պր· Սերժ Ափէմօֆ 200, Տէր եւ Տիկին Վ· Կարապետեան 150, Պր· Դանիէլ Գալփաքեան 150, Տէր եւ Տիկին Շառլ Փափազեան 500 Ֆր·, Օր· Մարի Այարնեան 200 Ֆր·, Տիկին Վերոնիկ Վան Լօվ 100, Տիկին Անիձա Ալեքսանեան 2500, Պր· Սարագա Պայրամեան 100, Պր· Սերժ Հովէլեան 1000, Տիկին Քրիսթին Ներսիսեան 1000, Պր· Տանիէլ Եաղճեան 100, Տիկին Մարի Մովսիսեան 500, Պր· Կոմիտաս Գէորգեան 200, Տէր եւ Տիկին Պէրպէրեան 100, Տէր եւ Տիկին Արթին Ագեան 250, Պր· Պեռնար Փափազեան 100, Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Էթեմէզեան 250, Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Տէր -- Զաքարեան 200, Տիկին Կլոտիլտա Թիդեան 200, Պր· Ժորժ Սարաֆեան 500, Պր· Լեւոն Հանճեան 200, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքմէքճեան 100, Պր· Ժիլպէռ Պապանեան 100, Պր· Ժան - Գլօտ Սարգիսեան 150, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տամլամեան 100, Պր· Տիգրան Հէքիմեան 200, Տիկին Մաքրուհի Ղազարոսեան 200, Տիկին Շառլ Ռըպինօ 250, Պր· Ժազ Մինասեան 150, Տիկին Իրիս Բարսեղեան 100, Տիկին Արմենուհի Խոտիկեան 300, Տիկին Անահիտ Գավէզեան 300, Տիկին Իւզաբէր Եազուպեան 60, Պր· Եդուարդ Տէր -- Յակոբեան 200, Պր· Սիմոն Պէրպէրեան 100, Տէր եւ Տիկին Տէր -- Անդրէասեան 500 Ֆր·:

Փոխան ծաղկեպսակի· -- Տէր եւ Տիկին Ներսէս Պետրոսեան, Յարութիւն Պչաքճեանի մահուան առթիւ՝ 250 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Եօզչիլինկիր, Հրանդ Մարտիրոսեանի մահուան առթիւ 500 Ֆր·:

L'ASSOCIATION CULTUELLE
DES ARMENIENS DE CHAVILLE
ET DE SES ENVIRONS
vous invite à une

CAUSERIE - DEBAT

avec
JACQUES PANOSSIAN
— Ingénieur —
qui nous entretiendra

1.- *De la Centrale Thermonucléaire de Medzamor;*
2.- *Des problèmes énergétiques de l'Arménie.*

Vendredi 7 Février
à 20 h 45
Eglise arménienne de Chaville
6, rue Père Komitas

La causerie se déroulera en français.

SERGE MOURAVIEV
Moscou

fera en français une conférence sur le sujet suivant

LA CREATION DES TROIS ALPHABETS PALEOCHRETIENS DU CAUCASE

(Arménien — Géorgien — Alouanien)

au Centre d'Etudes anciennes
de l'Ecole Normale supérieure
45, rue d'Ulm, Paris 5e
(rez-de-chaussée, aile droite)

le Jeudi 6 Février à 17 heures précises.

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջանային վարչութիւնը կը հրաւիրէ փարիզեան մասնաճիւղերը մէջ - մասնաճիւղային ժողովի մը՝ Ուրբաթ, Փետրուար 7, ժամը 20·30--ին Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Փարիզի 9-րդ Թաղամասին մէջ գործող հայկական կազմակերպութիւն մը պէտք ունի մաքրութեամբ զբաղող կնոջ մը, շաբաթական 5 ժամով:

Հեռաձայնել 48 -- 78 -- 02 99 թիւին, ամէն կէսօրէ ետք ժամը 14·30--էն 18·30, ի բացառեալ Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէի Զ· Շանթ մասնաճիւղի ճաշը Կիրակի, Մարտ 1--ին Թաղիս բնակիչներուն համար:

Մանրամասնութիւններ յետագային:

ՅԴՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Փարիզեան Շրջանի

կազմակերպուած՝
Սկաուտներուն, Գայլիկներուն, Արենոյշներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ

Նոր եւ խնամուած Յայտագիր

Հայկական պարեր եւ երգեր ● Զաւեշտներ եւ ներկայացումներ
Սկաուտական կեանքի եւ ճէմպօրիի ներկայացումը:

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 29, ժամը 14·30-ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e

Մուտք՝ 10 Ֆր· - Պիւֆէ

U.M.A.F. Rhône-Alpes

BAL DE SOUTIEN

Devant un enfant malade, une personne âgée, un combattant blessé, qui risquent de perdre leur vie faute de médicaments nécessaires à leur traitement, vous cherchez désespérément le moyen de les sauver.

Le manque de médicaments en ARMENIE s'est aggravé par des besoins supplémentaires qui rendent la situation catastrophique au point que le Ministre de la Santé, le Professeur Ara BABLOYAN lance un appel de détresse aux Associations médicales et humanitaires de la diaspora pour l'envoi de médicaments en urgence.

C'est la raison pour laquelle, nous avons décidé de nous réunir autour de l'UMAF, afin de recueillir les fonds nécessaires à cette opération qui doit *impérativement se réaliser au cours du mois de février 1992.*

Dans ce but, un BAL DE SOUTIEN aura lieu le

SAMEDI 8 FEVRIER
à partir de 19 heures
à la SALLE DES FETES
DE SAINT CYR AU MONT D'OR :
LES SOURCES
(*face à la Mairie,*
en contre-bas de la Poste)

Il est de notre devoir à chacun de nous y rendre et de répondre ainsi à l'appel qui nous est lancé.

L'Union Médicale Arménienne de France *avec la participation de :*

Cercles Lyonnais des Femmes Arméniennes
Croix Bleue des Arméniens de France
Journal France Arménie
Maison de la Culture Arménienne
Radio Arménie
Union Générale Arménienne de Bienfaisance
Union de l'Eglise Arménienne de Lyon

P.S. Nous attendons vos dons

Libellez vos chèques à l'ordre de UMAF RHONE-ALPES et envoyez-les à: UMAF RHONE-ALPES Aide à l'Arménie 40, rue d'Arménie — 69003 Lyon

---

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Ճշդումի մը նպատակաւ, կը խնդրուի Օրիորդ Անահիտ Համալեանէ կամ՝ Պր· Եանիք Բաթիկէ կապ հաստատել Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանին հետ, հեռաձայնելով՝ 43 - 59 - 67 - 03 թիւին:

MCA VILLEURBANNE

Samedi 8 Février à 15 heures
INITIATION AUX ECHECS

Cet après-midi s'adresse aux débutants ainsi qu'à tous les passionnés qui souhaitent s'entraîner. Possibilité de jeux simultanés.

Veuillez vous inscrire dès à présent au 78. 94. 37. 36 (après-midi).

Encadrement assuré par une Ecole d'Echecs Villeurbannaise.

Possibilité de repas entre élèves et professeurs sur place à partir de 19 heures.

M.C.A. VILLEURBANNE —
126, avenue Roger Salengro,
69100 Villeurbanne

ԴԷՊԻ ԼՈՆՏՈՆ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ականունի մասնաճիւղը ճամբորդութիւն մը կազմակերպած է դէպի Լոնտոն, Ապրիլ 10 - 11 - 12-ին:

Մանրամասնութեան համար՝ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն·-

43 -- 33 -- 88 -- 93
կամ՝
40 -- 11 -- 19 -- 33

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 5

MERCREDI
5 FÉVRIER
1992

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

LE NUMERO : 5,00 F

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.726 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.726

ԱՐՑԱԽ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

«ՄՈՆՏ»ի խմբագրականը.-
«ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 4-ին, Երեւանէն մեր առած տեղեկութիւններուն համաձայն, մասնաւոր փոփոխութիւն մը չկար եւ դիրքերու կռիւները կը շարունակուէին Ղարաբաղ, ռումբերն ալ միշտ կը տեղային Ստեփանակերտի վրայ: Մէկ մեռեալ եւս կար, զոհ՝ ինկած արկի մը: Կան նաեւ տասը վիրաւորներ:

Կիրակի, Փետրուար 2-ին, Ազրպէյճանցիները յարձակման անցած են նաեւ Մարտակերտի Շահումեանի շրջանի Կարաչինար եւ Բուզլուխ գիւղերու վրայ: Արձակուած են աւելի քան 50 արկեր:

-- Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան Փետր. 3--ին վերադարձած էր Երեւան: Տավուսի ժողովին ելոյթ ունեցած է շուրջ 4 վայրկեան (խրախճանքի տրամադրուած ժամանակաշրջանը՝ 6 վայրկեան եղած է): Յայտնած է թէ Ազրպէյճան կ'ուզէ ուժով լուծել Ղարաբաղի հարցը: Մութալիբով իր դրաւոր ելոյթին մէջ, մասնաւոր չէ անդրադարձած Ղարաբաղի, բայց, յետագային մամուլի ասուլիսի ընթացքին, բաւական արտայայտուած է:

Տեղւոյն մամուլը (զուիցերական) բայն արձագանգներ չէր տար, բայց, Արման Գասպար գրութիւն մը ունէր «Ժուռնալ տը Ժընէւ»ի մէջ, ուր կը ծանրանար գլխաւորաբար Ղարաբաղի վերջին բախումներուն վրայ: Անդրադառնալով Տավոսի կ'ըսէ թէ երկու նախագահները (Տէր -- Պետրոսեան եւ Մութալիբով) խօսած են իրարու հետ եւ յոյս կը յայտնէ որ այդ տեսակցութիւնը կրնայ թոյլ տալ որ մթնոլորտը մեղմանայ:

-- Երկուշաբթի, Փետրուար 3--ին, Երեւանի Հրազդան պանդոկը պաշտօնական բացումը կատարուած է ամերիկեան դեսպանատան (որու, առայժմ տրամադրուած է Հրազդանի մէջ յարկ մը):

Միացեալ - Նահանգներու ժամանակաւոր ներկայացուցիչն է, փոխան դեսպանի՝ Սթիվըն Ման: Բացումին ներկայ եղած են Մոսկուայի ամերիկեան դեսպանատան Բ. քարտուղարը՝ Օպրի Քարլսըն, Հայաստանի Արտաքին Նախարար՝ Րաֆֆի Յովհաննէսեան, Պետական Նախարար՝ Գրիգոր Արէշեան, երեսփոխաններ, նախարարներ, հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, լրագրողներ: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին օրհնութիւնը փոխանցած է դիւանապետ՝ Ներսէս Արք. Պօզապալեան:

**

Միւս ազգերը: Յետագային սակայն, փոխանակ կարգադրուելու, կնճիռը վերածուեցաւ մշտական կեռխլայի մը, կը գրէ «Լը Մոնտ», նկարագրելով ցայսօր պարզուած պատկերը ու շեշտելով.-- «Դիմացը՝ Ղարաբաղի շուրջ 150 հազար Հայերը -- որոնց կէսը Ստեփանակերտ կ'ապրի -- դատապարտուած են, եթէ Ազրպէյճանը իր 7 միլիոն բնակիչներով, խսկապէս զօրակոչի ենթարկուի զիրենք տեղահանելու համար: Ամէն մարդ գիտէ, նոյնիսկ եթէ Ղարաբաղի Հայերուն կատաղի դիմադրութիւնը, ձեռքի տակէ Երեւանի օժանդակութեամբ, դեռ թոյլ կուտայ իրենց տոկալու»:

Վերջաւորութեան, յօդուածագիրը վեր կ'առնէ վտանգաւոր կացութիւնը, անկախ պետութեանց Համագործակցութեան «եւրոպական» եւ «մահմետական» պետութիւններու հակասական խառնուրդը եւ Թուրքիոյ խոհեմութիւնը:

**

«LE FIGARO»

NAGORNY-KARABAGH :
UN CONFLIT QUI DEGENERE

«Եւկոսլաւացում»ի պատկեր մը կը տեսնէ Լօռ Մանտըվիլ, որ կ'անդրադառնայ ազրպէյճանական ուժերու յարձակման, հայ զոհերուն, ապա՝ Հայաստանի աղէտալի կացութեան, շրջափակման հետեւանքով Երեւանի վիճակին, ուր, կ'ըսէ ջուր իսկ չկայ: Ան կ'ըսէ մինչեւ իսկ թէ՝ «իր հանրապետութեան մէջ քաշուած հայ նախագահը կը դառնայ դէպի Արեւմուտք, դէպի Իրան, նոյնիսկ դէպի՝ Թուրքիա դուրս ելլելու համար աշխարհագրական այն անելէն ուր է իր երկիրը» ու կ'աւելցնէ թէ Արեւմուտքի եւ ՄԱԿ-ի ուշադրութիւնը գրաւելու համար մէկ պատճառաբանութիւն ունի «աշխարհագրական եւ մշակութային կամուրջ»ի իր դիրքն է Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ:

**

«LIBERATION»

AMORCE DE DIALOGUE

Միակ լաւատես խորագիրը, քանի հիմնուելով Ֆրանս -- Փրէսի եւ Ռօյթըրի վրայ, կը յայտնէ թէ պատասխանելով Ռուսիոյ Արտաքին Նախարար՝ Կոզիրեւի հրաւէրին, երկու նախագահները համաձայնած են տեսնուելու լուծում մը գտնելու համար...: Մութալիբով յայտնած կ'ըլլայ, որ դէմ չէ օտար դէտերու ներկայութեան, մինչ Պերնար Քուշնէր յայտարարած է որ արտօնութիւն ունի այլեւս հոն ստեղծելու «մարդասիրական գօտի» մը:

«Իւմանիթէ» եւ «Քոթիտիէն» աւելի կարճ կ'անդրադառնային: Փետրուար 3-ի, «Ծիօրնալէ»ն առաջին էջի վրայ կը խորագրէր. - «Ազրպէյճան՝ ո՛չ ՄԱԿ--ին», երկար ծանրանալով կացութեան վրայ:

**

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

LE DRAME DU KARABAGH

Փետրուար 4--ի թուականը կրող իր թիւին մէջ է, որ «Լը Մոնտ» Ա. էջի խմբագրականով կը ծանրանայ Ղարաբաղի վրայ: Սկիզբը, յօդուածագիրը կը նկատէ որ պերեստրոյկայի «ազգամիջեան» այս առաջին կնճիռը, չորս տարի առաջ, ծագեցաւ որպէս առաջին կայծ հայ ժողովուրդի ազատագրութեան, եռեւէն քաշելով նախկին Խորհրդային Միութեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ. ՀԱՊԱՇԻ մեկնումը չբաւեց կիրքերը հանդարտեցնելու համար: Ժորժինա Տիւֆուա, ի վերջոյ, պարտադրուեցաւ իր հրաժարականը տալու Կարմիր Խաչի նախագահութեան պաշտօնէն (Փետր. 7): Երկար ատեն է որ Ֆրանսական Կարմիր Խաչը կը տուժէր իր ներկայութենէն, որ «քաղաքականացուցած» էր բարեսիրական եւ սկզբունքով չէզոք այս կազմակերպութիւնը, ապա նաեւ վարկաբեկած վարչական արեան պատմութիւնով: Ռոլան Տիւմա, սակայն, շատ բուռն հակազդեցութիւն ունի: Բնաւ տրամադիր չէ հրաժարելու, խիստ կերպով պատասխանեց մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, պատուոյն վրայ երդում ընելով որ միայն Հինգշաբթի (Յունուար 30) առտու, Օման լուր ունեցած է, երբ Հապաշ արդէն Փարիզ էր: Որքան ալ քաւութեան նոխազներ գտնուին, որոնք «կը վճարեն», ոչ ոք կը համոզուի որ բուն պատասխանատուները, ներառեալ Միթերան լուր չունէին:

ՖՈՒԷՏ ԱԼԻ ՍԱԼԱՀԻ դատավարութիւնը չսկսաւ Փետրուար 3-ին, Փարիզի Ոճրային Ատեանին առջեւ, ինչպէս կը սպասուէր: Ահաբեկիչը, որու հաշուեկշիռին մէջ կան 14 ոճրափորձեր, 13 մեռեալ, 300 վիրաւոր (Փարիզ, 1985 - 86) մերժեց իր փաստաբանը՝ մէթր Վերժէս, այն առարկութեամբ թէ ան մէկ ոտքը Գուրանին դրած է, միւսը՝ Թորային (երրայական օրէնք)...: Այս պատճառով ատեանը նոր փաստաբաններ նշանակեց եւ դատավարութիւնը յետաձգուեցաւ Ապրիլին, ժամանակ տալու համար այդ փաստաբաններուն, որ ուսումնասիրեն թղթածրարը որ 50 հազար էջերէ կը բաղկանայ: Ահաբեկիչը լիրբ է եւ ամէն բան կ'ընէ աւելի գայթակղեցնելու համար: Պահանջած էր դատաւոր Պուլուքէն որ արձանագրէ ըսածը.-- «Միգարաններ (շիռք) պիտի կառուցանեմ Միթերանի շիրիմին վրայ, պիտի պղծեմ իր դերեզմանը: Այդ օրը ոչ Հրեաները, ոչ ալ իր թալմուտական դահլիճը զինքը պիտի պաշտպանեն»: Երկուշաբթի ալ, ատեանին նախագահին նոյն ամբարտաւանութեամբ կը պատասխանէ: «Ձեր արհեստը՞» հարց կը տրուի իրեն, «ահաբեկիչ ատտուածարան» կը պատասխանէ ու կը շարունակէ.-- «Մահմետական մարտիկ եմ: Արեւմուտքն է որ կը դատուի հո՛ս, ոչ թէ ես եւ Ալլահն ունիմ որպէս փաստաբան»: Ահաբեկչութեանց զոհերը, վիրաւոր թէ անդամահատուած որ ներկայ եղած են, վրդոված են պատահածէն:

ԲԱՔՈՒԻ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ հրապարակը 20 հազար հոգի ցոյց մը կատարած են բողոքելու համար Ղարաբաղ ՄԱԿ-ի զօրք հրաւիրելու Ելցինի ելոյթին դէմ. բողոքութիւնը պահանջած է նաեւ նախագահ Մութալիբովի հրաժարականը, քանի որ ան հաւանութիւն յայտնած էր Ելցինի առաջարկին:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ Ժողովրդական Ճակատի պարագլուխը Էլչիպէյ Բաքուի մէջ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին խստիւ քննադատած է Մութալիբովն ու Լ. Տէր-Պետրոսեանը. ըսած է թէ անոնք Ղարաբաղի հարցին շնորհիւ իշխանութեան տիրացան, սակայն այսօր կը յապաղեցնեն լուծումը, որովհետեւ երկուքին ալ շա-

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՅՈՒՆՈՒԱՐ 29 / 31)

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿՑՈՐԴ

Առեւտուրի Նախարարի կցորդ նշանակուած է 43 տարեկան Տիգրան Գրիգորեան, որ նախապէս «Պտուղ--Բանջարառ»ի վարչութեան պետն էր:

**

ՓՈՇԻ ԿԱԹԻՆ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

Ֆրանսական Կարմիր Խաչին ղրկած փոշի կաթի 18 բեռնակառքերը տակաւին չեն հասած Հայաստան: Անոնցմէ 7-ը կը գտնուին Ռոստով, Աղէր եւ Կրասնոդար: Կը սպասուի Վրաստանի իրադրութեան կայունացման, շարունակելու համար ճամբան: Փետրուարին դարձեալ կը սպասուի Ֆրանսայէն 2000 թոն փոշի կաթի, «Գթութեան» հասցէին:

**

ՏԱՐԱԴՐԱՄԸ ԴԱՐՁԵԱԼ ՅԱՒԵԼՈՒՄ ԿՐԱԾ

Հայաստանի արտաքին դրամատունը վերակազմուած է Հայաստանի պետական բաժնետիրական - առեւտրային արտածական - ներածական դրամատուն անունով: Դրամատունը այսուհետեւ ինքնուրոյն կը սահմանէ տարադրամի առուծախի փոխարժէքը: Այսպէս, առայժմ 90 ռուբլի արժող տոլարի գնման գինը կը բարձրանայ 140 ռուբլիի, որ կը վաճառուի 154 ռուբլիի, անոնց որոնք կը փափաքին արտասահման մեկնիլ: Իբր զբօսաշրջիկ մեկնողներուն կը վաճառուի ոչ աւելի քան 200 տոլար, արտագաղթողներուն՝ 100:

**

ԻՐԱՆԷՆ ԱՌԱՋԻՆ ՕԴԱՆԱՒԸ

Յունուար 30-ին «Զուարթնոց» էջք կատարեց Թեհրան - Երեւան նոր գիծի առաջին օդանաւը: Այս առաջին թռիչքով Երեւան հասած են Թեհրանէն խումբ մը հայ զբօսաշրջիկներ, ինչպէս նաեւ ճարտարապետներ եւ գործի մարդիկ:

**

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Յունուար 31-ին Գերագոյն Խորհուրդի արտաքին յարաբերութիւններու Յանձնա-

(Շար.ը Դ. էջ)

հուն կը ծառայէ կնճիռին տեւականացումը: Էլչիպէյ աւելցուցած է թէ ստոյգ փաստեր ունին այն մասին որ Իրան զէնք ու զինամթերք կու տայ Հայերուն ու այս պատճառով պիտի չընդունին Իրանի միջնորդութիւնը:

ՊՈԼՍՈՅ եւ Ատանայի մէջ ոստիկանական ինքնաշարժերու վրայ բացուած կրակով սպաննուած են չորս ոստիկաններ:

ՇՈՒԿԱՅ ՄՏՆԵԼՈՒ ՀԵՐՈՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանեան իրականութիւնը հեռուէն (հեռուն՝ ոչ միայն պարզապէս միջոցի, տարածութեան իմրտնում) դիտողներուն համար հետաքրքրութեան հիմնական աղբիւրները յաճախ Արցախը, հրջափակումն ու միջազգային յարաբերութիւններն են. առաջինը՝ յատկապէս անոր համար որ այլեւս կարելի չէ «հարց» որակումով պարտկել. այսօրուանը առանց այլեւայլի կը կոչուի «արցախեան մարտ»: Շրջափակումն ալ որ կը շարունակէ մտահոգութիւններու ոլորտին գրեթէ մնայուն ներկան մնալ, այն պատճառով է հաւանօրէն որ ամէնէն բացայայտ ու դիւրին ապիթը կ'ընծայէ սահղծուած տագնապի մը համար ուրիշը, ուրիշները մեղադրելու: Իսկ միջազգային յարաբերութիւններու մասին գրեթէ ամէնօրեայ լուրերը հետաքրքրութիւն կ'արթնցնեն ժխտականներու անտարին մէջ գրական լապտերներու տպաւորութիւնը գործելով. ու մարդ շատ ալ խորը չի պրպտեր, կամ դիտակցօրէն կը խուսափի պրպտելէ թէ խորագիրներով յայտնուած գոհունակութեան ու սանկ հպարտութեան մը խառնուրդէն անդին, իրականութեան մէջ ի՛նչ կը բերեն ու կը տանին անոնք: Մեղադրելի ալ չէ որ «ծանրակշիռ»էն, «տագնապ»էն, «նեղութիւն»էն, ու անոնց ամէն կարգի շառաւիղներէն յոգնած, «բեղարած» ըլլանք քիչ մը:

Կայ ուրիշ պարագայ մը սակայն որ գլխաւորներու այս եռոտանիին տիրակալութեան տակ շատ անգամ արժանի կարեւորութիւնը չունենար. կը կրկնեմ, մի՛շտ հեռուէն դիտողներու մասին է խօսքը, եւ «հեռուն» միշտ փակագիծներով տրուած իմաստով...: Կարճատեսութեան այդ տարրկան հայաստանեան, կամ յատկապէս երեւանեան շուկան է: Ճի՛շդ է, ամբողջ աշխարհը կը խօսի ու կը գրէ նախկին խորհրդային քաղաքացիին ապրուստի անկարելի պայմաններուն մասին. մե՛նք ալ: Սակայն երբ խօսքը կը սահմանափակուի Երեւանի պարագայով, նեղութիւն մը, տագնապ մը խոստովանելու անկարողութիւնը յօժարակամ կը փոխարինենք արժանապատուութեան գգացումով. այդ շուկային միայն առատութեան մասին պատմելով կը փակենք յաճախ նիւթը: Երեւանի շուկաներուն մէջ ձմեռուան այս օրերուն իսկ ամէն բան կայ. միս, ձուկ, երշիկ, հաւկիթ, պանիր, սոխ, սխտոր ու ամենայն բարիք: Ի՞նչ կարելի է ուզել աւելին:

Այդ մնացածին մասին էջով մը ամէն բան կ'ըսէ «Ազատամարտ»ի (Հ. Յ. Դ.-ի պաշտօնաթերթ) Յունուար 27 — Փետր. 1-ի թիւը. այդ էջը մէկդի դնելով կարճատեսութեան մարդանքները, արժանապատուութեան աւելորդ ցոյցերը, երեւանեան շուկան կը բանայ բոլորին առջեւ, ոչ միայն ապրանքներով, այլ նաեւ դժբախտ ու ճարահատ յաճախորդներով. անոնց մեծ մասը կը մնայ յաճախորդ, առանց յաջողելու նաեւ յաճախորդ ըլլալու:

Մանուէլ Մկրտչեան հրջելով նորօրեայ այս հերոսներուն միջեւ, գրի առած է անոնց արտայայտութիւնները: Առաւելաբար երկու պարագայ կը հետաքրքրեն զինքը: Մարդիկ ո՞րքան, ի՞նչ կարելիութիւն ունին բազմապատկուած գիներով առեւտուր ընելու. յետոյ, կը տեսնե՞ն արդեօք պետութեան ձեռքը որ պիտի կարենայ հաւասարակշռել գնելու կարողութիւնն ու գիներու արշաւը:

Առաջին հարցումին տրուած պատասխանները բացատութիւն չունին. Թոնաւոր անկարելիութիւն մը կ'արտայայտեն բոլորը, անոնց հեղինակները ըլլան ճարտարապետ, հիւանդապահուհի, կամ անգործ մնացածներ: Անոնք կ'ըսեն.

«Ես միշտ էլ լաւ եմ վաստակել, առանձնապէս նեղութիւն չեմ կրել, որեւէ բանից չեմ զրկել իմ ընտանիքը, բայց այս նոր գների պայմաններում, հաւանաբար, հարկադրուած պիտի սահմանափակուենք»:

**

«Մի անգգոյշ բան ենք արել կինս ու ես, մի երկու ֆլկրմ. միրգ ենք գնել. երեխէքը վաղուց միրգ չեն կերել: Չգիտենք, ամսուայ մնացած օրերի համար հացի փողը կը բաւարարի՞, թէ ոչ»:

**

«Կան բաներ որ հայկադրաբար են արւում, բայց կան նաեւ շատ կամայականութիւններ»:

**

«...Ասում են, Ամերիկա են գնում, գալաճանում են հայրենիքին, դու ասա, ախպեր ջան, էդպէս գրողներից մէկն էլ երեւի դու ես. ո՞նց չգնանք, էնքան ստորացում կը լինի՞...»:

**

«Բուժքոյր եմ, ասացէք, ինչի՞ վրայ յոյսս դնեմ: Լաւ, բա մարդ ամենաանհրաժեշտ բաները չկարողանա՞յ գնել... կարծես ամենախեղճ խաւերից դիտաւորեալ վրէժ լուծել, իբր քիչ էինք տուժած...»:

**

«Գործից ենք: Ոնց դատարկ եկանք, էդպէս էլ ետ ենք գնում: Միայն մի զոյգ սապոգ (*մոյկ*) առանք ինձ համար: Էլ կարկատել չէր լինում, ստիպուած սկեսրոջս սապոգները խնդրեցի, մինչեւ գրնենք: Գնեցինք 1200 ռուբլով. գնեցինք ու ոնց որ փոշմանեցի, որովհետեւ իմ եւ ամուսնուս կէս տարուայ խնայողութիւնն էր դա»:

**

«Ինժեներ եմ. չեմ յիշում թէ վերջին անգամ երբ ենք նոր շոր, նոր բան գնել: Կինս «մասնագիտացել է» կարկատելու գործում: ... Չգիտեմ, ինչ անուն տամ, էս ամէնը ստորութիւն է: Ես 400 ռուբլով ո՞նց եմ տուն պահելու, ի՞նչ եմ անելու: Ջամբիւղս այդպէս էլ դատարկ մնաց: Առաւօտուանից Զօհրապի «Ճիտին պարտքը» նորավէպն էր միտս գալիս, իսկի նորավէպի հերոսի վիճակում եմ ինձ զգում»:

Տասներկու պատասխաններէ մէկը միայն այս կացութիւնը կ'նայ երկրորդ մակարդակի մղել. Թոշակառու մը կ'ըսէ.

«Ծանր օրեր են, երեւի կ'անցնեն: Զպէտք է շատ տրտնջանք. Արցախ ունենք, չգիտեմ ով ոնց, բայց Արցախում թափուած արիւնը, անտանելի վիճակը, իմ մէջ բթացնում է էս բոլոր զրկանքները, դարձնում անկարեւոր»:

Գալով Բ. խումբի պատասխաններուն, երկու գլխաւոր հակում կը յայտնուի անոնցմով, եթէ մէկդի դնենք մէկ քառորդին ճակատագրապաշտ համակերպումը: Երկրորդ քառորդ մը յոյսը դրած է Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի վրայ. «Լեւոն Տէր — Պետրոսեանը մեծ մարդ է, ես իր ցաւը տանեմ, անպայման լաւ է լինելու, բա ո՞նց, նեղութիւն էլ կը քաշենք, բա անկախութիւնը էդքան հե՞շտ գործ է...» *կ'ըսէ մէկը, իսկ ուրիշ մը.* «Լեւոն Տէր — Պետրոսեան ասել է որ լաւ կը լինի...» *կը պատասխանէ: Գալով մնացած 50%-ին, անոնք ոչ պետութեան ձեռք կը նշմարեն, ոչ ալ նշմարելու յոյս կը յայտնեն: Անոնց մեծ մասը նոյնիսկ դատապարտումի շեշտով կը խօսի.*

«Չէ, հաւատալու տեղ չեն թողել, խորհրդարանում պարապ — սարապ խօսում են, փոխանակ էս ամէնը կարգի գցող օրէնքներ մտածեն»:

**

«...Աթոռները իրենց առան, մեզ էլ էս կրակի մէջ գցին: Թէեւ հեշտ մեղադրել էլ չի լինում, բայց կարծես ոչինչ չեն անում...»:

**

«Ո՞նց են կարգաւորելու, նախագահների էդ պարապ — սարապ հրամանագրերո՞վ, թէ գործկոմների օրապակաս որոշումներով, որոնք կարծես յատակ գրում են գործկոմի նարպիկ չինովնիկների համար՝ աջ ու ձախ մարդկանցից կաշառք պոկելու նպատակով»:

Դատապարտումի ամէնէն խիստ շեշտը ունի վերջին պատասխանը, ուր նաեւ բացառնալիք մը կայ հազիւ քօղարկուած: Ան որ ինքզինքը նմանցուցած էր Զօհրապի հերոսին, բառերը չի ծամծմեր.

«...Կառավարութիւնը իրաւունք չունի օձիքն ազատել ներկայ վիճակի պատասխանատուութիւնից: Տրուած փոխհատուցման դիմաց գները պէտք է առատաղ ունենան: Չեն անի, չեն կարգաւորի, թող լաւ իմանան, հրապարակի տեղը լաւ ենք յիշում...»:

**

Այս պատասխաններուն հանդիպակաց էջին վրայ Երեւանի շուկայէն գիներու ցանկ մը տրուած է: Քաջութիւնը ունի՞ք աչք մը նետելու, առանց մոռնալու թէ միջին ամսավճար մը 300 — 400 ռուբլիի շուրջ է: Ահաւասիկ. կարագ՝ 175 ռուբլի, (քիլօն), երշիկ՝ (հատը) 90 ռուբլի, կանաչեղէն՝ քիլօն 100 ռուբլի, հաւ՝ (քիլոկրամը) 50 — 75 ռուբլի, չամիչ՝ 80 — 90 ռուբլի, ընկոյզ՝ 100 — 150 ռուբլի, լեմոն՝ (հատը) 8 — 10 ռուբլի, այրերու կօշիկ՝ 900 — 950 ռուբլի, կանացի մոյկ՝ 1000 — 1200 ռուբլի, մոմ՝ (հատը) 10 ռուբլի (մի՛ մոռնաք յատկապէս որ շատ ու շատ տեղեր օրը քանի մը ժամ միայն ելեկտրականութիւն կ'ունենան):

Ցանկը կ'աւարտի դառն նշումով մը, որուն մէջ դիպուածէն անդին բան մը նշմարել խեղկան չարութիւն կ'ըլլայ: Վերջին տողը կ'ըսէ. «դագաղ (կաղնու փայտով երեսպատուած) 1 հատը 5 հազար *ռուբլի...»:*

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՖՐԱՆՔԵԻԳԵՐՄԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՓՈՒՇԵՐԸ

Արտէշի նահանգին մէջ հիւսուածեղէնի գործատուն մը դռները փակելու դատապարտուած կը թուէր: Այն օրը որ գործին գլուխը անցաւ տիրոջը զաւակը, յատակ որոշադրումներ ունեցաւ. ամէն բանով պիտի իւրացնէին գերմանական շուկային չափանիշները. ճշգրտօրէն հաշուած գիներ, լաւորակ արտադրութիւն, արագ սպասարկութիւն եւ յատկապէս ճշգապահութիւն:

Այսօր գործատունը շաբաթը վեց օր, օրական 24 ժամ կ'աշխատի: Աշխատանքը կը ծրագրուի ապսպրանքին համաձայն որ կը պատրաստուի երկու շաբաթէն: Արտադրութեան գրեթէ կէսը գերմանական շուկային համար է: Տարեկան գործառնութեան ծաւալը 1984-ին 20 միլիոնէն վար էր, այսօր բարձրացած է 120 միլիոնի: Ատոր զուգահեռ, շահն ալ մէկ միլիոնէն հասած է 9 միլիոնի:

Արտէշի այս գործատան նման օրինակները բազմաթիւ չեն. Ֆրանսական ձեռնարկութիւններու գերմանական մասնաճիւղերուն տնօրէնները անդադար կը գանգատին մայր հաստատութեան գանդաղութենէն ու ամէն բան կեդրոնացնելու հակումէն. կը գանգատին մինչեւ իսկ որ դրասենեակին համար գրիչ կամ սա, նա պիտոյքը գնելու դրամ չունին:

Քանի կը բազմանան Եւրոպայի զանազան երկիրներու միջեւ տնտեսական կապերը, աւելի ու աւելի կը յայտնուին մտայնութիւններու եւ աշխատելաձեւի տարբերութիւնները: Եւ Եւրոպայի մէջ ոչ մէկ տեղ բախումը այնքան շեշտակի է որքան Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ: Չի բաւեր դրացի երկրին լեզուն գիտնալ, յաջողելու համար տնտեսութեան, առեւտուրի մէջ: Պէտք է գործի մարդիկը լաւ ծանօթութիւնն ունենան նաեւ իրենց գործակից երկրին վարուելակերպին ու մտայնութեան:

Դժուարութիւնները ընդհանրապէս կը սկսին առաջին շփումներէն: Ֆրանսական ձեռնարկի մը ղեկավարը միակ տէրն է որոշումներուն ու չի հասկնար թէ գերմանացի գործակիցը ինչու ժամանակ կը կորսնցնէ որոշումին մասնակից դարձնելով այլ պատասխանատուներ եւս: Ֆրանսացին կ'անդրադառնայ շատ անգամ որ առաջին քայլերը դանդաղութեամբ առնելով հանդերձ, Գերմանացին անգամ մը որ համաձայնեցաւ, անոր բոլոր գործակիցները զօրավիգ կ'ըլլան ծրագրին:

Գերմանացիները հակամէտ են երկար ժամանակի հեռանկարներ ճշդելու եւ որոշելու միջակ ժամանակի հանգրուաններ: Այս ընթացքին մէջ եթէ արգելքի հանդիպի, մէկ առ մէկ մէջտեղէն կը վերցնէ զանոնք: Ֆրանսացիին գործելու եղանակը տարբեր է. ան գործունէութիւնը շարունակական ընթացքի մը նման չի ծրագրեր, այլ կ'առնէ պարզապէս իբերայաջորդ քայլեր: Երբ կը հանդիպի արգելքներու, շատ անգամ պատրաստ է փոխելու իր ստեղծանական թիրախներուն ուղղութիւնը, մեծ դարմանք պատճառելով գերմանացի գործի ընկերոջը:

Ճկունութիւնը Ֆրանսացի ձեռնարկատիրոջ յատկանշական կողմն է. այդպիսի գործատէր մը կ'ըսէ թէ դժգոհութեան զանազան պատճառներ, ինչպէս գործադուլներ, յապաղումներ եւայլն, Ֆրանսացին կը մղեն միշտ նոր լուծումներ փնտռելու եւ ատով անդադար յարմարելու անակնկալ կացութիւններու:

Ֆրանսացիներու գործակից Գերմանացիները պէտք է գիտնան որ անոր համար շատ կարեւոր են մարդկային յարաբերութիւնները. ան երբ ճաշարան կ'առաջնորդէ իր գործընկերը, ժամանցի համար չէ ատիկա, ոչ ալ դաղար մը տալու բանակցութեան. ընդհակառակն, ճաշերը կը ծառայեն իրար աւելի լաւ ճանչնալու:

Այս տարբերութիւնները մեծապէս կ'ազդեն գործի մարդոց իրենց օտարական գործընկերներու մասին կազմուած գաղափարին վրայ. Ֆրանսացին կը հաւատայ թէ գերման գործի մարդը յաճախ հաւատացող մըն է իր ձեռնհասութեան եւ արտադրածին լաւագոյն որակին: Իսկ իր մասին այն կարծիքն ունի թէ աւելի ստեղծագործ է ու աւելի ճարպիկ:

Այս բոլորը չեն նշանակեր անշուշտ որ մտայնութեան տարբերութիւնները անպայման կը յանգին գործակցութիւնը խանգարելու. էականը այն է որ անգամ մը ծանօթանալէ ետք գործընկերներու մասնայատկութեան, ատիկա ծառայէ երկու կողմին շահուն: Բազմաթիւ են ֆրանքեւգերման գործակցութեան յաջող օրինակները: Այս մարզին քաջատեղեակ մը հետեւեալ նմանութիւնը կ'ընէ — Ֆրանսացիի եւ Գերմանացիի մը միջեւ այնքան տարբերութիւն կայ որքան կայ կնոջ մը եւ այր մարդու մը միջեւ: Բոլորովին տարբեր արարածներ են անոնք, սակայն ատիկա արգելք չէ որ միասնական կեանք մը ունենան եւ նոյնիսկ զաւակ մեծցնեն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ՝

ՐԱՖՖԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Ինչպէս հաղորդած էինք հայաստանեան լուրերու մեր բաժնին մէջ, Հայաստանի Արտաքին նախարարը հրջագայութ մը կատարեց վերջին շաբաթներուն (Միացեալ — Նահանգներ, Հարաւային Ամերիկա, Եւրոպա) դիւանագիտական յարաբերութեանց յետապայ հաստատման համար Հայաստանի եւ Հայաստանի անկախութիւնը ճանչցող Պետութեանց միջեւ:

Աթէնքի մէջ, Նախարարը նաեւ շփում ունեցած է տեղւոյն գաղութին հետ, մամուլի ասուլիս մը տուած է: «Ազատ Օր»ի Յունուար 21, 22, 23-ի թիւերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները:

Յունաստանի հեռատեսիլը, ձայնասփիւռը եւ գրաւոր մամուլը լայն արձագանգ տուած են Րաֆֆի Յովհաննէսեանի այցելութեան եւ ունեցած շփումներուն մասին:

Յունուար 21-ի իրիկունը, Ռօյըլ Օլէմփիք պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է ժողովրդային հանդիսութիւն մը, որու ներկայ եղած է հոծ բազմութիւն մը: Բաց-

ման խօսքը արտասանած է Պր. Ջաւէն Գրիգորեան եւ Հրաւիրած Նախարարը, որ արտայայտուի: Րաֆֆի Յովհաննէսեան խօսած է շուրջ ժամ մը, Հայաստանի, Արցախի եւ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան մասին: Յայտնած է թէ ցարդ 72 երկիրներ ճանչցած են Հայաստանի անկախութիւնը: Երեւանի կառավարութիւնը որոշած է, առաջին հանգրուանի մը, դիւանագիտական կայեր հաստատել առնուազն տասը երկիրներու հետ, դեսպանատուներ բանալ: Այդ երկիրներու կարգին է Յունաստան: Րաֆֆի Յովհաննէսեան չէ ծածկած որ Արցախի կացութիւնը շատ դժուար է եւ ճակատագրական: Թուրքիոյ հետ յարաբերութեանց անդրադառնալով ալ կրկնած է (ինչ որ ըսաւ նաեւ Փարիզի հաւաքոյթին ընթացքին) թէ ցեղասպանութիւնը պատմական իրողութիւն մըն է եւ չի կրնար մոռցուիլ, բայց հարկ է գանազանութիւն դնել պատմական զգացական իրականութեան եւ Հայաստանի դիմագրաւած ներկայ դժուարին կացութեան միջեւ: Խօսած է նաեւ Իրանի հետ յարաբերութեանց մասին: Շեշտած է անկախ կուսակցական պատկանելիութեան հարցը, միասնականութեան կարեւորութիւնը եւ անհրաժեշտութիւնը. -- «Բոլորս ալ կը պատկանինք, ըսած է, «Մասիսեան» կուսակցութեան, ինչ որ համահայկական միասնական ըմբռնում մըն է»:

Փակման խօսքը արտասանած է Պր. Միհրան Քիւրտօղլեան:

***

Յունուար 22-ին, Զափիոնի մէջ տեղի ունեցած է մամուլի ասուլիս մը, օտար թղթակցութիւններու եւ հայ լրագրողներու համար:

Ասուլիսը բացած է Արտաքին փոխ-նախարար՝ Տիկին Վիրգինիա Ցուտերու անդրադառնալով Հայաստանի հետ ստորագրուած տնտեսական, դիւանագիտական, մշակութային, կրթական համաձայնագրերուն:

Րաֆֆի Յովհաննէսեան նախ ծանուցած է ստորագրուած համաձայնութեանց վրայ, ապա, պատմական ակնարկ մը նետելով յիշած է.--

«1918 -- 1920 Հայաստանը ունեցաւ իր առաջին անկախութիւնը: Յունաստանը եղաւ այն առաջին երկիրներէն որ ճանչցած էր նորանկախ Հանրապետութիւնը եւ ուղղարկած իր դիւանագիտական ներկայացուցիչը 1920-ին, դժբախտաբար սակայն յոյն դեսպանը չդիմացաւ Հայաստանի ցուրտին ու մեռաւ: Աստուած տար որ ապրէր, ապրեր, գուցէ մեր պատմութիւնը տարբեր կ'ըլլար, այս վիճակին չէինք մատնուէր, մեր կացութիւնը տարբեր կը դառնար: Բայց, ահա տասնամեակներ վերջ մեր երկու ժողովուրդներու յարաբերութիւնները վերանորոգուեցան, վերահաստատուեցան, այդ ալ պաշտօնական մակարդակի վրայ: Մօտ ատենէն դեսպաններ պիտի փոխանակենք»:

ՍԱՌՑԱԿՈՅՏԵՐԸ՝ ԵՐԿՐԱԳՈՒՆՏԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆՆԵՐԸ

Հակարջային (Անթարքթիք) բեւեռը յայտնաբերուեցաւ 1820 Յունուար 27-ին, ռուս երկրախոյզ Պելլինկսհաուէնի կողմէ, սակայն ամերիկացի Ճոն Տէյվիսն է որ առաջին անգամ քալեց հոն, 1821-ին: Բայց եւ այնպէս այս թուականներուն ճշգրտութիւնը խնդրոյ առարկայ է շատ մը գիտնականներու համար, ըստ որոնց 1895-էն առաջ մարդ արարծը ոտք չէ կոխած այս նոր ցամաքամասին վրայ:

Երկրագունտին ամբողջ պատմութիւնը հոն, սառոյցներուն մէջ թաղուած է: Գիտնականները պեղումներ կը կատարեն, տեղեկանալու համար դարերու կլիմայական զարգացումներուն: Այսպէս, 1968-ին, Հակարջային բեւեռին արեւելեան շրջաններուն մէջ պեղումներ կատարեցին ամերիկացի գիտնականներ, ձեռք ձգելով արդիւնքներ, որոնք ունէին 150 000 տարուան պատմութիւն: Սառերուն մէջ կը պահպանուէին փոշի, բեղնափոշի եւ նոյնիսկ չողարձակ թափօններ: Անոնց մանրազննումը ցոյց տուած է որ ասկէ 4000 տարի առաջ հոն եղած է տաք դարաշրջան մը:

Մարդիկ մտածած են նաեւ օգտուիլ այս սառցակոյտերէն, արդելակելու համար անապատներու ընդլայնումը: Ամէն տարի 1400 խորանարդ քմ. սառ կը փրթի ու կը հեռանայ ցամաքամասէն: Այս թիւը կը համապատասխանէ ամբողջ աշխարհի ջուրի գործածութեան կէսին: Եղած են ծրագիրներ, այս սառցակոյտերը փոխադրելու եւ օգտուելու համար անոնցմէ: Սակայն կարգ մը հարցեր կը յարուցուին: Նախ, անոնց փոխադրութիւնը կը տեւէ առնուազն երեք ամիս, որու ընթացքին սառերուն աւելի քան կէսը կը հալի ճամբան, երկրորդ՝ անոնց հսկայ ծաւալը արգելք կ'ըլլայ փոխադրութեան՝ դէպի այն ցամաքամասերը, ուր անոնց կարիքը կայ:

Հակարջային բեւեռին վրայ շատ քիչ ձիւն կը տեղայ: Միջին հաշուով 50 մմ. տարեկան: Ծովեզերեայ շրջանները այդ թիւը կը հասնի մինչեւ 900 մմ.ի: Հսկայ սառցակոյտերը որոնց հաստութիւնը երբեմն կը հասնի մինչեւ 4500 մեթրի, կայացած են վերջին հազարամեակներու ընթացքին:

Սառցակոյտերը՝ նման հողային շրջաններու, ստացած են անուններ: Անոնցմէ ամենամեծը որ 40 քմ. լայնք եւ 400 քմ. երկայնք ունի, կը կոչուի Լամպէր: Ամէնէն արագը կը կոչուի Շիրազ. ան տարեկան 2 քմ. ճամբայ կը կտրէ: Անոնցմէ ամենամեծը յայտնաբերուած է 1956-ին 330 քմ. երկայնքով եւ 297 քմ. լայնքով: Ընդհանրապէս անոնց բարձրութեան միայն 1/5-ը կը տեսնենք, քանի որ մնացեալը ջուրին տակն է:

Սառցակոյտերու ամէնէն «չարագործը» եղած է 1912, Ապրիլ 14-ին «Թիթանիք» նաւուն արկածը պատճառողը:

Բեւեռային այս գօտիին մէջ դրացնութեան վէճեր գոյութիւն չունին, քանի որ 14 միլիոն քառակուսի քմ.ի վրայ կ'ապրի միայն 2000 հոգի... ամառը, իսկ 800՝ ձմեռը: Անոնց բոլորն ալ գիտնականներ են, գիտական կայաններու մէջ աշխատող: Ջերմաստիճանը կը տարուբերի -15էն -30 աստիճանի միջեւ, իսկ սառերուն մէջ -40էն -70ի միջեւ: Ցուրտի մրցանիշը հաստատուած է 1983 Յուլիսին, -89,6 աստիճանով: Հոն, հովերն ալ անբնական բնոյթ ունին: Երբեմն անոնք կը փչեն ժամական 300 քմ. արագութեամբ:

Բարեբախտաբար հիւսիսային եւ հարաւային բեւեռները այսպէս ցուրտ են: Եթէ հոն, սառերը սկսէին հալիլ, ծովերու ջուրերուն մակարդակը պիտի բարձրանար 50-էն 60 մեթր: Կը մնայ երեւակայել հետեւանքը...:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐ

Ծայր աստիճան պաղ հով մը սկսած է փչել Վատիկանի եւ Օրթոտոքս Եկեղեցիին յարաբերութիւններուն վրայ այն պահէն սկսեալ երբ Պապը ծննդեան մաղթանքը կատարեց նաեւ Մակեդոնիոյ եւկոսլաւ հանրապետութեան բարբառով: Յոյն, ռուս եւ սերպ եկեղեցական շրջանակները Վատիկանը կ'ամբաստանեն Սկիւպի ինքնագլուխ եւկոսլաւ եկեղեցիին նեցուկ կանգնելու յանցանքով. այս կեցուածքը կը բացատրուի նախկին խորհրդային համայնավար երկիրներուն մէջ Օրթոտոքս Եկեղեցիին ազդեցութեան գօտին սահմանափակելու միտումով: Յոյն մամուլը կ'ենթադրէ որ Եկեղեցիներու այս ճակատումը կրնայ ծաւալիլ որովհետեւ Արեւելքի եւ նախկին Միութեան բազմաթիւ երկիրներուն մէջ կան Ունիաթներ (ուկրանացի կաթողիկէներ):

***

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐ ԵՐԿԻՐ ՄԸ

Միացեալ -- Նահանգներու «Կենսոլորտ Բ.»էն ետք Ճափոն իր կարգին կը ձեռնարկէ «արհեստական փակ միջոց»ի մը ուսումնասիրութեան: Գիտութիւններու եւ թէքնիքներու գործակալութիւնը երկրին հիւսիսակողմը գիւղի մը մէջ պիտի հաստատուի մինչեւ 1995: Արտաքին աշխարհին հետ ամէն հաղորդակցութեան փակուած միջոցը ապակեպատ պիտի ըլլայ ուր ցած ու բարձր ջերմութեան ազդեցութեան պիտի ենթարկուին կենդանիներ ու բոյսեր: Կը նախատեսուին կլիմայական փոփոխութիւններու կամ չողարձակումի դէպքերու ուսումնասիրութիւններ: Փորձառական փակ միջոցը պիտի ունենայ մթնոլորտի վերանորոգումի, աղբերու վերամշակումի դրութիւններ. ասիկ պիտի տայ փակ ոլորտի մէջ կեանքի պայմանները ուսումնասիրելու: Անոնց արդիւնքը թերեւս կարելի պիտի դարձնէ նման միջոցներ հաստատել ծովերու խորքը կամ լուսինին վրայ:

***

ԳԻՇ ԿԱՏԱԿՆԵՐԸ ՄԻՆԱԿ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՉԵՆ

Պուլկարիոյ հեռատեսիլը «Կկու» խոշորագրուած յայտագիր մը կը սփռէ. վերջերս ան պատճառ եղած է դայթակղութեան մը որ ծագում առած է կատակէ մը: Հաղորդավարները «փայլուն» գաղափարը ունեցած են ըսելու դիտողներու թէ արկած մը պատահած է Քոզլուտուի հիւլէակայանին մէջ: Խուճապ տեղծուած է բնակչութեան եւ նաեւ արտասահմանի՝, յատկապէս մամուլի եւրոպական կարեւոր քանի մը գործակալութեան մէջ: Կառավարութեան պաշտօնական հերքումը հրապարակուած է միայն յաջորդ օրը: Ծրագիրը պատրաստողները քանիցս ներողութիւն խնդրելով հանդերձ չեն յաջողած հարցը փակել: Ընկերվարական թերթ մը կը քննադատէ իշխանութիւնները որոնք կատակին հեղինակները պատժել կը ջանան, փոխանակ արագօրէն չարժելու իրենց անկարողութիւնը խոստովանելու: Իսկ աջակողմեան թերթ մը պատահարին մէջ կը տեսնէ դաւ մը որ ուղղուած է կառավարութեան տապալումին: Այս բոլորը չէ՞ն յիշեցներ «Հայլուր»ի կաղանդի «նուէր»ը...:

***

ԹՈՔԻՕ ԿԸ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԻ՞

Հողերու տարապայման գիներ, երթեւեկի շատ երկար ժամանակ... Թոքիօ եւս տէր է մեծ քաղաքներու հարցերուն: Մայրաքաղաքին տեղափոխումը, նախարարութիւններու եւ հանրային վարչութիւններու այլուր փոխադրութիւնը... շատ մը առաջարկներ եղած են ու բոլորն ալ ծրագիրներու ձեւով մնացած: Սակայն այսօր թերեւս գործադրութեան հանգրուանին դռնուին: Նախարարաց Խորհուրդի յատուկ յանձնախումբ մը սկսած է այս մասին օրէնքի առաջարկ մը ներկայացնելու աշխատանքը: Անոր փափաքը այն է որ 2000 թուականէն իշխանութիւնը գործի անցնի: Սակայն ի՞նչպէս, ո՞ւր, ե՞րբ: Հարցը դժուար լուծելի է ու բարդ, մանաւանդ որ կ'առնչուի բազմատեսակ շահերու: Ճափոնական մամուլը առ այժմ այս մասին կը խօսի որպէս պարիկներու պատմութիւն մը:

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՓԱԿԱԳԾԻ ՄԷՋ

Մուրատի բանակցութիւնները Տէրսիմի Քիւրտերու հետ տուին այն արդիւնքը, որ Քիւրտերը չկրակեցին նահանջող հայ ուժերու եւ գաղթականներու վրայ:

Միայն տեղ - տեղ կարգապահութենէ դուրս Քիւրտեր կրակեցին Թալանի ախորժակներով:

Մուրատի նահանջը եղերական է: Կիներ, երախաներ, ծերեր ճանապարհին կը սառին կը մնան, կռուող զինուորներու կէսն աւելին ոտքերու ու ձեռքերու մատները սառեցան եւ թափեցան:

Տեղ - տեղ Մուրատը կը բռնուի կանոնաւոր պատերազմի՝ իրեն համար յաջող արդիւնքներով:

Մուրատ եւ իր ընկերները թափեցին հերոսական ճիգեր, մինչեւ միացան Բաբերդի ուժերու եւ ապահով հասան մինչեւ Մամախաթուն:

Մուրատի աջ բազուկն էր գնդապետ Մորէլ՝ ուսասհպատակ Ֆրանսացի մը, որ ռուս բանակէն անցած էր հայկական բանակը:

Գնդապետը մինչեւ ետքը հաւատարիմ մնաց հայ բանակին, բայց ի բնէ թոյլ մարդ էր եւ շատ մեծ գործ չկրցաւ տեսնել:

Մուրատի երկրորդ բազուկն էր բժ. Արշակ Պօղոսեան, մեր կամաւորական շարքերու ամէնէն մաքուր տիպերէն մէկը, որ աւարտած է Պէյրութի Ֆրանսական բժշկական համալսարանը եւ որ Երիզա կը գտնուէր գաղթականական որբանոցին գործերով: Բժիշկը թէ՛ զինուոր եւ թէ՛ բժիշկ, զէնքը ձեռքին կռուի դաշտին վրայ՝ թէ՛ նախկին կամաւորական շրջանին եւ թէ՛ Երիզայի նահանջի ժամանակ:

Մուրատի ուժերը կը հասնին Մամախաթուն եւ այլեւս կռուի անընդունակ կը դառնան՝ իրենց կրած ցուրտին եւ չարչարանքներուն պատճառով:

Մեր ընթերցողները գիտէին, թէ Անդրանիկ ուր կը գտնուէր եւ ընդհանուր ռազմական եւ կազմակերպչական կացութիւնն ինչ էր Մուրատի Մամախաթուն հասած ժամանակ:

Այս նահանջը շահեկան է այն տեսակէտէն, որ Թուրքերը անարգել կերպով չյառաջացան մինչեւ Մամախաթուն եւ Եէնի Քէօյ, այլ դտան ընդդիմութիւն եւ միայն յառաջացան կռուելով եւ, բնականօրէն, կորսնցնելով որոշ ուժ եւ կոռով:

Մուրատ նահանջած է միայն թրքական թուական եւ ռազմական առաւելութեան առջեւ:

Միժամանակ Սեպուհ նահանջեց Բաբերդէն աւելի աննպաստ պայմաններու տակ:

Սեպուհ գաղթականութիւնը ուղարկեց այլ ճանապարհով, իսկ ինք իր զինակիցներով եկաւ ուրիշ ճանապարհով, այնպէս որ տղամարդիկ բոլորը գացին կիներու եւ մանուկներու հետ, իրեն մօտ մնացին միայն 23 - 30 ընտանիք չունեցող տղամարդիկ:

Սեպուհի խումբը գրեթէ կռուի չէր բռնուած մինչեւ Մամախաթուն հասնիլը եւ Մուրատի ուժերուն միանալը:

Սեպուհ ասկէ յետոյ մտաւ դործնական կռիւի:

ՎԷՀԻՊ ՓԱՇԱՅԻ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

Վէհիպ փաշայի նամակը, ինչպէս ըսի, եկաւ մեզ շատ բան ըսելու տիրող կացութեան մասին ընդհանրապէս:

«Անդրանիկ փաշային եւ Կարնոյ հայ մեծամեծներուն.

Օսմանեան բանակի յաղթական Գոլորտները բոլորը շարժման մէջ դրուած են գրաւելու համար մեր հայրենիքի սահմանները: Ռուսական դեմոկրատիկ Հանրապետութեան ներկայացուցիչները Պրեստ - Լիտովսկի մէջ մեզի յանձնած են մեր իսկ հողամասը եղող Պաթում, Կարս, Արտահան, Օլթի եւ Արդուին: Ես ձեզի կ'առաջարկեմ անմիջապէս հեռանալ մեր սահմաններէն, եթէ ոչ օրէնքի համաձայն պիտի պատժուիք խստիւ: Արդէն ափ հանուած է մեր բանակի մէկ մասը Պաթումի մէջ, որոնք կը քալեն Կարսի վրայ:

Օսմ. Գոլորտներու հրամանատար
ՎԷՀԻՊ»

Այս նամակը ստանալուն պէս Անդրանիկը սկսաւ ծիծաղիլ.

- Տակաւին շատ շուտ է Պաթում զօրք ափ հանելու մասին խօսիլ, տակաւին 15 օր կայ խօսելու ատոր մասին, - ըսաւ Անդրանիկ:

Բայց անմիջապէս հեռագրեց Թիֆլիս եւ Ալեքսանդրապոլ հետախոյզ վաշտ մը հանել դէպի Ախալցխա - Ախալքալաք եւ զօրքը ուժեղացնել Մերտենեկի ուղղութեամբ:

(Շար. 34)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

ժողովը իր նիստին քննարկած է միջազգային պայմանագրերու եւ համաձայնագրերու օրէնքի նախագիծը եւ Հայաստան - Գերմանիա յարաբերութիւնները :

***

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐՈՒ ՀՈՍՔԸ ՆՈՒԱԶԱԾ Է

Հայաստան այցելող զբօսաշրջիկներու թիւը անցեալին կը հասնէր տարեկան 2800 խումբի, իսկ այսօր այս թիւը իջած է երկրին մէջ տիրող քաղաքական, տնտեսական իրավիճակին, նաեւ 1988-ի երկրաշարժին պատճառով : Կան սակայն տարբեր պատճառներ ալ : Օրինակ, Ազրպէջանի եւ Վրաստանի անկայուն վիճակը արգելք կ'ըլլայ դէպի Հայաստան զբօսաշրջիկներու հոսքին : Այսուհանդերձ զբօսաշրջութենէն ակնկալուած տարեկան 13 միլիոն ռուբլի եկամուտը հասած է 22 միլիոն ռուբլի :

***

ԿՐԹԵՐԸ Կ'ՆՈՒԱՆ ԶԱՐԵՆՑԱՒԱՆ

Զարենցաւան մեծ բազմութեամբ համախմբում մը տեղի ունեցած է Քաղխորհուրդի նախագահ՝ Իշխանեանի դէմ, պահանջելով անոր հրաժարումը, նոր նախագահի ընտրութիւններ եւ ստուգումներու համար Գերագոյն Խորհուրդի յանձնաժողովի ժամանում :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջանային վարչութիւնը կը հրաւիրէ փարիզեան մասնաճիւղերը մէջ - մասնաճիւղային ժողովի մը՝ Ուրբաթ, Փետրուար 7, ժամը 20·30--ին Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ :

***

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Փետրուար 8, ժամը 15--ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, Paris 9e
Կարեւոր օրակարգ· ընտրութիւն :
Բոլորին ներկայութիւնը կարեւոր է :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Փարիզի 9-րդ Թաղամասին մէջ գործող հայկական կազմակերպութիւն մը պէտք ունի մաքրութեամբ զբաղող կնոջ մը, շաբաթական 5 ժամով :
Հեռաձայնել 48 -- 78 -- 02 99 թիւին, ամէն կէսօրէ ետք ժամը 14·30--էն 18·30, ի բացառեալ Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը :

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Ծիսագումի մը նպատակաւ, կը խնդրուի Օրիորդ Անահիտ Համալեանէ՝ կամ՝ Պր. Եանիք Բաթիլէէ կապ հաստատել Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանին հետ, հեռաձայնելով՝ 43 - 59 - 67 - 03 թիւին :

MCA VILLEURBANNE

Samedi 8 Février à 15 heures
INITIATION AUX ECHECS

Cet après-midi s'adresse aux débutants ainsi qu'à tous les passionnés qui souhaitent s'entraîner. Possibilité de jeux simultanés.

Veuillez vous inscrire dès à présent au 78. 94. 37. 36 (après-midi).

Encadrement assuré par une Ecole d'Echecs Villeurbannaise.

Possibilité de repas entre élèves et professeurs sur place à partir de 19 heures.

M.C.A. VILLEURBANNE —
126, avenue Roger Salengro,
69100 Villeurbanne

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ եւ Ալիս Պչաքճեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի օր, Փետր. 9--ին, յաւարտ Պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի իրենց սիրեցեալ որդւոյն, եղբօր եւ մօրեղբօր՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՉԱՔՃԵԱՆԻ
մահուան քառասունքին առիթով :

CENTRE CULTUREL
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

recevra

le Jeudi 6 Février à 20 h 45

Jacques DER ALEXANIAN

à l'occasion de la sortie
aux Editions Robert Laffont
de son œuvre

«ARMENIE, ARMENIES»

- *LE CIEL ETAIT NOIR SUR L'EUPHRATE* (1900-1922) (réédition)
- *LES HERITIERS DU PAYS OUBLIE* (1922-1987) (Parution)

CONFERENCE — DEBAT
SIGNATURE
— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SECTION MARSEILLE

organise un

DINER - DEBAT

sous la présidence d'honneur

du Docteur
KEVORK KEPENEKIAN
(Urologue
à l'Hôpital St. Joseph de Lyon)

de retour d'Arménie

Le Dimanche 9 Février à 13 heures
à la M.A.J.C.
12 - 14, rue St Bazile — 13001 Marseille

Renseignements et réservations auprès des membres de la Croix Bleue et aux numéros de téléphone suivants :

91. 50. 68. 71 — 91. 90. 21. 60
91. 77. 61. 66.

L'ASSOCIATION CULTUELLE
DES ARMENIENS DE CHAVILLE
ET DE SES ENVIRONS
vous invite à une

CAUSERIE - DEBAT

avec
JACQUES PANOSSIAN
— Ingénieur —
qui nous entretiendra

1.- *De la Centrale Thermonucléaire de Medzamor;*
2.- *Des problèmes énergétiques de l'Arménie.*

Vendredi 7 Février
à 20 h 45
Eglise arménienne de Chaville
6, rue Père Komitas

La causerie se déroulera en français.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէի Զ. Շանթ մասնաճիւղի ճաշը Կիրակի, Մարտ 1--ին թաղիս բնակիչներուն համար :
Մանրամասնութիւններ յետագային :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ. - Այրի Տիկին Հայկանոյշ Յովակիմեան, Պր. Սարգիս Յովակիմեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Յովակիմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Մարկոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Փետրուար 9-ին, Լիոնի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆԻ
մահուան Դ. տարելիցին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին Աստղիկ Գազանճեանի յիշատակին (ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԱՐՈՒԵՍՏԸ

L'ART ARMENIEN
AU MOYEN AGE
(projection de diapositives)

Conférencier : Patrick DONABEDIAN

որմէ ետք բարեկամական ընթրիք
(փափաքողներուն համար)
Ճաշագին՝ 100 Ֆր.

Vendredi 7 Février
à 20 h 30 précises
à la M.C.A. : 17, rue Bleue, Paris 9e

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Կրենոպլի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ազատ Կիւմիւշեանի եւ իր պարագաներուն, իր ամուսնոյն՝ Սարգիս Կիւմիւշեանի մահուան առթիւ :

Շնորհակալութիւն կը յայտնէ հետեւեալ անձերու որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւն ըրին իր գպրոցին·-- Անտոնեան ընտանիք 1000 Ֆր., Տիկին Օնպաշեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէր Մանուկեան 200 Ֆր., Տիկին Մարիամ Մանուկեան 200 Ֆր., Ոմն՝ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քիւրաճեան 200 Ֆր. :

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ 1992-Ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Լոյս տեսած է Մայր Եկեղեցւոյ 1992-ի օրացոյցը, որ կը ներկայանայ գրքոյկի մը ձեւին տակ եւ որ, տօներու կողքին, կը պարունակէ կրօնական այլազան տեղեկութիւններ, Ֆրանսայի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակութեան բոլոր եկեղեցիներու, Հայ Եկեղեցւոյ Նուիրապետական չորս Աթոռներու, Սփիւռքի Հայ Եկեղեցւոյ Առաջնորդարաններու, ինչպէս նաեւ Փարիզի եւ շրջակայի հայկական դպրոցներու, հաստատութիւններու, թերթերու եւ ձայնասփիւռի հասցէներն ու հեռաձայնի թիւերը :

Սոյն օրացոյցը ունենալ փափաքողներուն կը թելադրուի դիմել Մայր Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան, հեռաձայնելով՝

43 -- 59 -- 67 -- 03

թիւին կամ գրել հետեւեալ հասցէին.

Eglise Arménienne
15, rue Jean-Goujon
Paris 8e

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԷՕՅԼ. -- Ոմն 300 Ֆր. :

***

ՎԱԼԱՆՍ. -- Սահակ Խաչատուրեան 100 փրանք :

***

ՌՈՔԸՖՈՐ. -- Շ. Յակոբեան -- Գլասուն 100 Ֆր. :

***

ՔԱՇԱՆ. -- Պ. Մխճեան 100 Ֆր. :

***

ՏԷՍԻՆ. -- Ռուբէն Կէնճոյեան 100 Ֆր. :

COMMUNIQUÉ

DE L'ASSOCIATION CULTUELLE
DE L'EGLISE APOSTOLIQUE
ARMENIENNE DE PARIS
ET DE LA REGION PARISIENNE

L'élection des 35 membres laïcs de l'Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 12 AVRIL 1992.

Les candidats devront se faire connaître par correspondance recommandée A. R. à l'Administrateur Judiciaire avant le 26 FEVRIER 1992, en précisant date de naissance et date d'adhésion à l'Association.

La liste définitive des candidats sera établie et publiée dans la Presse, à la Radio et dans les lieux de culte et de réunion à compter du 12 MARS 1992.

Les bulletins de vote seront à la disposition des membres de l'Association dans les lieux de culte et de réunion et au siège de l'Association à partir du Dimanche 15 MARS.

Les urnes seront déposées dans les cinq lieux de culte **suivants :**

— PARIS de 9h à 18h
— ALFORTVILLE de 10h à 14h
— ARNOUVILLE de 10h à 14h
— CHAVILLE de 10h à 14h
— ISSY LES MOULINEAUX de 10h à 14h

Les votants devront justifier être membres depuis plus d'un an et être à jour de leurs cotisations y compris 1992 (la mise à jour des cotisations devant être effectuée au 15 rue Jean Goujon à PARIS 8e avant le 11 AVRIL 1992 à 18h).

Les électeurs pourront voter par correspondance contenant leur bulletin de vote sous double enveloppe déposée chez / ou adressée à l'Administrateur Judiciaire au plus tard le 11 AVRIL 1992 (date de la poste faisant foi). Leur bulletin de vote devra être accompagné d'une attestation de paiement des cotisations établie par M. BAKERDJIAN, trésorier provisoire.

Les résultats seront proclamés par voie de presse et radio et dans les lieux de culte le 26 AVRIL 1992.

L'adresse de l'Administrateur Judiciaire est la suivante :

Me HENRI GONDRE
14, rue de Liège
75009 PARIS

ԱԿՈՒՄԲ

La maison de l'U.G.A.B. est ouverte !

L'équipe de l'U.G.A.B.-Jeunes vous propose

la projection de cassettes issues de la télé arménienne de Los Angeles.

Tous les samedis à partir de 19 heures.
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55835
SIRET : 51627317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 6

JEUDI
6 FÉVRIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.727 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.727

ԱՐՑԱԽ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵ՞Ր

«ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՊԷՏՔ ՉԷ ՊԱՏԿԱՆԻ ՈՉ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, ՈՉ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ...»

ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԾ Է Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ

«Արմէնփրէս» կը հաղորդէր Փետր. 3 թուականով թէ Փրակայի ժողովին, Հայաստանի Արտաքին նախարարը լրագրողներու բրած է հետեւեալ յայտարարութիւնը. - «Լեռնային Ղարաբաղը պէտք չէ պատկանի ոչ Հայաստանին, ոչ Ադրբեջանին. այդ է անոր անկախութեան առաւել հաւաստի հիմքը: Այդ տարածքային հարց չէ: Հայաստանը տարածքային ոչ մէկ յաւակնութիւն ունի»:

Նախարարը յայտնած է նաեւ թէ Լեռնային Ղարաբաղի հարցը մարդու իրաւունքներու եւ քաղաքացիներու ինքնորոշման իրաւունքներու կը վերաբերի եւ այդ առընչութեամբ Հայաստան կը պաշտպանէ Ղարաբաղի հարցի կարգաւորութեան ձգտող որեւէ նախաձեռնութիւն, ինչպէս ՄԱԿ-ի խաղաղապահ ուժերու առաքում, դէտերու յանձնաժողով, եւայլն, եւայլն:

***

Փետրուար 5-ին Երեւանէն մեր առած լուրերու համաձայն, համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէր Արցախի շրջանը, բայց, զինուորական կուտակումներ կան, որոնք նախանշաններ կրնան ըլլալ մերձաւոր նոր յարձակումներու: Երեքշաբթիէն Չորեքշաբթի (Փետր. 4 / 5) լուսնալիք գիշերը երկու Ալազան հրթիռներ ինկած են Ստեփանակերտի վրայ եւ յարձակում եղած է նաեւ Նորագիւղի վրայ (Ասկերանի շրջան), մէկ վիրաւոր կայ:

«Լիպերասիոն» ալ կը գրէ թէ ադրբեջանական զօրքերը յարձակում կը պատրաստեն, յայտնելով նաեւ թէ Ադրբեջանի Ներքին նախարարն ալ կ՚ամբաստանէ Հայաստանը որ զինեալ ուժեր կը համախմբէ սահմանին երկայնքին:

Ինչ կը վերաբերի Լեւոն Տէր-Պետրոսեան - Մութալիբով նոր հանդիպումի մը հաւանականութեան Մոսկուա, որ լաւատես խորագիրներու ալ առիթ տուած է փարիզեան մամուլին մէջ («Լը Մոնտ», Փետրուար 5), Երեւանէն բսուեցաւ մեզի թէ որեւէ պայմանաւորում չկայ Հայաստանի կողմէ նման բանակցութեան մը: Փետրուար 14-ին, ճիշդ է, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Մոսկուա կ՚երթայ, մասնակցելու համար Համագործակցութեան Պետութեանց Վեհաժողովին: Կրնան, անշուշտ, այդ առթիւ հանդիպիլ:

***

Կազի հայթայթումը կրկին պակսած է Հայաստան, գլխաւորաբար Իջեւանի, Դիլիջանի, Սեւանի եւ Հրազդանի շրջանները, իբրեւ հետեւանք Ղազախէն հասնող կազամուղի փակման: Ինչ որ կուգայ Վրաստանէն, բաւարար չէ: Ինչ կը վերաբերի Լաչին - Գորիս գիծին, 24 ժամուան ընթացքին կուտայ միայն 150 խորանարդ մեթր վառելանիւթ եւ փաստօրէն ոչ մէկ ազդեցութիւն ունի ընդհանուր կացութեան վրայ: Այդ պատճառով կազէ զրկուած են Արարատի, Մասիսի եւ Հոկտեմբերեանի գօտիները: Կը մատակարարուին միայն Երեւանը, Աբովեանն ու Աշտարակի գօտին:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԲԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏ

Փետրուար 4-ին, անակնկալօրէն յայտարարուեցաւ թէ նախագահ Միթերան երկու լրագրողներու հետ հարցազրոյց պիտի ունենար նոյն իրիկունը:

Ժամը 20-ին, Թէ-Էֆ 1-էն եւ Անթէն 2-էն, Փուավր տ՚Արվորի եւ Անրի Սանիէի հետ է որ Միթերան կը խօսէր: Ջկրցաւ, սակայն, սելֆ-քոնթրոլը պահել, ցոյց տալ թէ շատ բարկացած է եւ ջղագրգռութեամբ արտայայտուեցաւ, կրկնելով թէ յանցաւորները գլխաւորաբար լրագրողներն են: Յաճախ խօսքը կտրեց լրագրողներուն, երբ հարցում կ՚ուզէին ընել: Նախագահին համար «Հապաշ հարց» չկայ, տեւած է 48 ժամ եւ վերջ: Ուրիշ շատ բաներ կան: Ինք՝ Օման էր, վերադարձաւ Նիւ-Եորք գնաց: Լուր չունէր: Թերացումը հոդ է: Պաշտօնատարներու սխալ դատումի մը հետեւանքն է: Քաղաքական հարց էր, չեն հասկցած: Պաշտօնազրկուեցան, թէեւ շատ կարող մարդիկ են, մանաւանդ՝ Շէօ եւ պէտք է որ նոր պաշտօն մը տրուի իրեն (հետաքրքրական է նկատել, որ հաստատելով հանդերձ թէ Արտաքին նախարարութեան թիւ 2-ը սխալ դատում ըրած է, կարեւոր կը նկատուի նոր պաշտօն մը տալ...): Ուրիշ գլուխներ պիտի չիյնան: Մէկ գիջում կ՚ընէ ընդդիմութեան (Պալատիւրի առաջարկ) Ազգ. Ժողովի արտակարգ նիստ կը հրաւիրէ Ուրբաթ օրուան համար, եթէ ընդդիմութիւնը դատապարտումի բանաձեւ ներկայացնէ եւ մեծամասնութիւն ստանայ, հետեւանքները կը ստանձնէ: Բայց, անմիջականին մէջ տեղի չի տար:

Ազգ. Ժողովի արտակարգ նիստ կը գումարուի ըստ Սահմանադրութեան 29-րդ յօդուածին, նախարարապետին կամ Ժողովին անդամներու մեծամասնութեան դիմումին վրայ: Ըստ Սահմանադրութեան թիւ 50 յօդուածին, եթէ ներկայացուած բանաձեւը մեծամասնութիւն ստանայ (դատապարտումի բանաձեւին քուէարկութեան կը մասնակցին միայն թեր քուէարկողները) կառավարութիւնը պէտք է իր հրաժարականը ներկայացնէ:

Նախագահ Միթերան անհեթեթ եւ պըրպարտիչ արշաւներ թոյլ պիտի չտայ: Իր ժողովրդականութիւնը կը նուազի՞, շատ հոգը չէ, իր ժամանակը չանցըներ պորտը դիտելով եւ գայն հանրութեան ցուցադրելով:

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, բացայայտ էր որ, խորքին մէջ, Միթերան «փրենէրէն» նեղուած է եւ ուրիշներու վրայ կը թափէ իր բարկութիւնը, որովհետեւ այլ ելք չունի: Իր ցաւն այն է, ըստ երեւոյթին, որ շրջապատուած է մարդոցմով որոնց ձախաւեր գործերը կը մրոտեն պետութիւնը եւ ամէն անգամ պարտի անոնց սխալները դարմանել:

Բաւական թոյն թափեց ֆրանսական մամուլին վրայ, որ մեծցուցած է անկարեւոր հարց մը, աւելցնելով թէ արտասահման չէ խօսուած այս մասին: Եւ սակայն, օտար մամուլն ալ բնաւ բարեացակամ չէ: «Ուաշինկթըն Փոսթ»՝ «Ֆ. Միթերանի անհեթեթ կառավարութիւնը պարզապէս տեղի տուաւ արաբական ձայներուն», «Թայմզ» կը խորհի նոյնիսկ թէ «Հապաշ հարցը» կրնայ «կանխահաս հրաժարումը պատճառել ծերացող նախագահի մը» Սպանիոյ «Էլ Փայս»ը ամբողջ Ֆրանսան է զոր կը դատէ գրելով.— «Ֆրանսական ջղային յուսալքումը կը պատկանի երկրի մը որ կը նկատէ թէ դադրած է մեծ Պետութիւն մը ըլլալէ: Գերմանիոյ վերածնունդը այս երկիրը դրաւ հոն ուր իր տեղն էր եւ զոր Տը Կոլի հանճարը յաջողած էր պարտկել: Լեզուն որ մեծ վարկ ունէր տեղի կուտայ անգլերէնին եւ սպաներէնին առջեւ, իր վարչական մեքենան դանդաղ է եւ ապականած: Դիպուած չէ որ Ֆրանսան կորսնցուց Գերմանիոյ դէմ պատերազմը 1940-ին եւ ազատագրուեցաւ անգլեւսաքսոններուն կողմէ»:

Աւելի խիստ կարելի չէ ըլլալ Ֆրանսայի նկատմամբ եւ դատողներն ալ Սպանացիք են:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԸ Կ'ԸՍԷ.—

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊՆԴՈՒՄՆԵՐԷՆ ՀՐԱԺԱՐԱԾ ՉԵՆՔ»

Թուրք մամուլը (Փետ. 5) լայն տեղ կու տայ Սեւ Ծովու տնտեսական համագործակցութեան ժողովին որ գումարուեցաւ Փետ. 3-ին Պոլիս: Ինչպէս ծանօթ է, Հայաստան կը ներկայացուէր արտաքին փոխ նախարար Արման Նաւասարդեանի կողմէ:

Թրքական մամուլը կը գրէ թէ ամէնէն սուր հետաքրքրութիւնը կեդրոնացած էր հայկական պատուիրակութեան վրայ. տեղացի եւ օտար լրագրողներ տեւական շրջապատած էին Հայաստանի ներկայացուցիչները որոնց ուղղեցին բազմաթիւ հարցումներ, յատկապէս Ղարաբաղի խնդրին մասին:

«Միլլիյէթ» ժողովին նուիրուած էջի մը մէջ կը քննադատէ Թուրքիոյ նախագահը որ իր երկրին մէջ գումարուած նման հաւաքոյթի մը բացումը կատարած է անգլերէնով. անոր կը հակադրուի հայ փոխ նախարար Արման Նաւասարդեանը որ հայերէնով պատասխանած է իրեն ուղղուած հարցումներուն:

Հետաքրքրութիւն արթնցուցած է Հայաստանի Արտաքին նախարարին բացակայութիւնը: Նաւասարդեանի հարց տրըւած է որ Ր. Յովհաննէսեան արդեօք Երեւանի ամերիկեան դեսպանատան բացումը պատրուակելով չէ՞ խուսափած Թուրքիա երթալէ: Փոխ նախարարը պատասխանած է թէ Ր. Յովհաննէսեան ոչ մէկ պատճառ ունի Թուրքիա չայցելելու եւ թէ կը յուսայ որ նման այցելութիւն մը մօտ ատենէն կ՚իրականանայ:

Ժողովին բացումէն առաջ Թուրք Արտաքին նախարար Հիքմէթ Չէթին պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, հետեւեալ բացատրութիւնը տուած է Ր. Յովհաննէսեանի բացակայութեան մասին. «Ես իրեն հետ տեսակցութիւն մը ունեցայ Փրակայի մէջ. ինք փափաք յայտնեց Թուրքիա գալու եւ երկու երկիրներու միջեւ սահմանային անցքը բանալու: Սակայն հայ նախարարը ըսաւ որ երկար ատեն է ի վեր հեռու է իր երկրէն եւ թէ կը փափաքի վերադառնալ»:

Ներկայ լրագրողները մեծ հետաքրքրութեամբ հայ եւ ազերի ներկայացուցիչներուն հարցում ուղղած են Ղարաբաղի հարցին մասին: Պատասխանելով անոնց Արման Նաւասարդեան ըսած է. «Ղարաբաղը ինքնորոշման հարց է. 1920-ական թուականներուն Ստալին այդ հողը դրացի Հանրապետութեան նուիրեց: Այդ շրջանին մէջ շուրջ 180 հազար հոգի կը փափաքի իր ուզած ձեւով ապրիլ: Հիմա, հոն բախումներ տեղի կ՚ունենան, երկու կողմէն ալ մարդիկ կը մեռնին: Մենք կողմնակից ենք հաշտարար լուծումի մը: Այդ հողը ոչ Ադրբեջանի, ոչ ալ Հայաստանի պէտք է պատկանի: վերջերս թէ Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Համագործակցութեան ժողովէն եւ թէ Եւրոպական Հասարակապետութենէն դէտեր պահանջուեցան Ղարաբաղի համար: Լսեցի որ Ելցին եւս նոյն փափաքը կը յայտնէր: Մենք կը ձայնակցինք հիւրընկալ թրքական կողմին այն տեսակէտին որ հարցը խաղաղօրէն պէտք է լուծուի: Ատիկա մեր փափաքն է շրջանի կայունացման համար եւ նաեւ որպէսզի Ադրբեջանի, Հայաստանի եւ ամբողջ աշխարհին մէջ խաղաղութիւնը սպառնալիքի ենթարկուած չըլլայ»:

Թերթը (Միլլիյէթ) ապա հակիրճ արձագանգ մըն ալ կու տայ նոյն հարցումին ազերի նախարարին պատասխանին. ան ըսէլ եղք թէ Ղարաբաղի պատկանելիութեան ուսումնասիրութիւնը ամբողջ աշխարհի քարտէսին վրայ փոփոխութիւններ պիտի պարտադրէ, կրկնած է թէ երկու ժողովուրդները հոն տարիներով բարեկամաբար ապրած են եւլն.: Ապա շարունակած է թէ յօրինուած հարց մըն է ատիկա երկու ժողովուրդներու բարեկամութեան դէմ եղողներու կողմէ. աւարտած է խօսքը հաշտարար լուծումի մը փափաքը յայտնելով:

Նոյն թուականի «Հիւրրիյէթ»ը լայն տեղ կու տայ ցեղասպանութեան նիւթին շուրջ երկկողմանի տեսակցութեան մը. կ՚ըսէ թէ Պոլսոյ հանդիպումին ընթացքին Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ ցեղասպանութեան անձկութիւն մը տիրեց երբ Թուրքիա փափաքեցաւ որ Հայաստան հրաժարի ցեղասպանութեան պնդումներէն: Հայ փոխ նախարարը պատասխանած է թէ այս նիւթին մասին ոչ մէկ խոստում կրնան կատարել: Իսկ Լ. Տէր-Պետրոսեանի խորհրդական Վահան Փափազեան աւելի յստակօրէն յայտնած է նոյն հարցին մասին. «Ցեղասպանութեան պնդումներէն ոչ պաշտօնական ոչ ալ անպաշտօն յայտարարութիւններով հրաժարած ենք: Ասով հանդերձ կը հաւատանք որ կարելի է տնտեսական, քաղաքական եւ դիւանագիտական երկկողմանի յարաբերութիւններ հաստատել»:

Վ. Փափազեան յետոյ բացատրած է թէ ցեղասպանութեան հարցին լուծումի առաջին քայլը պէտք է կազմեն անպաշտօն նախաձեռնութիւններ: Ըսած է թէ ամէնէն իրապաշտ մօտեցումը պիտի ըլլայ հայ եւ թուրք ակադեմականներու, գիտնականներու միասնական քննարկումը ներկայացուած բոլոր պնդումներուն:

Հայկական պատուիրակութիւնը ապա փափաք յայտնած է որ Թուրքիա ստորագրէ փոխադարձ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատելու փրոթոքոլը: Թուրքիա որ ցեղասպանութեան հարցին մասին չէ ստացած իր ակնկալած պատասխանը, ըսած է թէ կանուխ է տակաւին այդ փրոթոքոլը ստորագրելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՆԵՑՈՒԵԼԱՅԻ մէջ զինուորական պետական հարուած մը ձախողած է, Փետր. 4-ին, բայց զոհեր կան, մեռեալներ եւ վիրաւորներ, որոնց թիւը ճշգրտօրէն կարելի չէ գիտնալ, մինչեւ 300 մեռեալի

(Շար.ը Դ. էջ)

ԻՆՉԻ՞ ՀԱՒԱՏԱԼ

«Հաւատք քո, կեցուսցէ զքեզ» պիտի ըսէր Սուրբ Գիրքը:

Արդարեւ, քրիստոնէական մեր հաւատքի պատգամը, վերացական իր թելադրութեամբ եւ հազարամեակներու ընդմէջէն, թէեւ ի զօրու կը մնայ տակաւին, անդին սակայն, գաղափարական հաւատքի հսկայ բերդերը կը քանդուին, միջազգային մրրիկէ բռնուած՝ նոր օրերու նո՛ր յեղաշրջումներով:

Քսաներորդ դարու վերջին տասնամեակը, անգամ մը եւս եկաւ հաստատելու, ինչպէս պատմութեան էջերը կը փաստէին երէկ, թէ մենատիրական կամ հաւաքական մենատիրութեան վարչակարգերը, որքա՜ն ալ քօղարկուած ըլլան վարդապետական, ընկերային -- գաղափարական գեղեցիկ եւ առինքնող խօսքերով, չեն կրնար տոկալ յաւիտեանս, այնքան ժամանակ՝ անհատներու եւ ազգերու նկատմամբ կը գործադրուի բռնի ուժը, անարդարութիւնն ու չհաշտուիլը:

Այսպէս եղաւ երէկ: Պատմութիւնը, ժամանակներու ընդմէջէն, արձանագրեց անուններ, կայսրութիւններ, նոյնիսկ՝ ընկերային դասակարգի գաղափարական վարդապետութիւններ, որոնք իրարու յաջորդեցին, իրենց դարաշրջանին վրայ դրին ինքնայատուկ դրոշմը, ըլլան անոնք դուտ ազգային չահագիտական -- նուաճողական վերելք, կամ ընկերային գաղափարական, պայմանաւորուեցան սակայն թուանշային տասնամեակներու գումարին միջեւ խանդավառող վերելքներուն չուսչացաւ յուսախաբ փլուզումը:

Եթէ նկատի չունենանք պահ մը կրօնական բարոյալից խօսքերու պատգամները, որոնք անհատը, մեր պարագային՝ քրիստոնեան, կը դնեն իրենց իսկ անձերու խղճին, հոգեկան անդորրութեան հետ, մէկ կողմ ձգելով՝ չօշափելին, նիւթը, անձնականն ու եսասիրութիւնը, մընացեալ բոլոր գաղափարական վարդապետութիւնները չեն յաջողած մարդկութեան մեծ ուղի գծել, քանի որ «հոգեկան խաղաղութիւնը» փոխարինուած է «ժողովուրդներու դասակարգային պայքարի» երազանքով, յանուն վաղուան կեանքի ժողովուրդներու որպէ՛ս թէ եղբայրութեան, բարօրութեան հաւասարութեան: Խորքին մէջ սակայն, ձգտումը եղած է միշտ նիւթը, չօշափելին հողը. տարբեր խօսքով՝ անտեսութիւն եւ սահման:

Շուրջ երեք հարիւր միլիոն հաշուող հսկայ կայսրութիւն մը, թէեւ տարբեր որակումով, հակառակ իր գերհզօր համբաւին եւ զինուորական միջոցներուն, հակառակ ընկերային իր գաղափարական գրաւիչ խօսքերուն եւ ցնորապաշտ երազանքին, չյաջողեցաւ իր գոյութիւնը ո՛չ միայն երաշխաւորել մէկ դար իսկ, այլեւ՝ յանուն «պայքար»ի իր տասնեակ հազարներով զոհերը դարձաւ սեւ մուրը երէկուան իրենց իսկ յեղափոխութեան, տեսլականին:

Երկու հակառութիւններ արդարեւ, հաւատքի եւ վարդապետութեան անունին տակ, ժամանակի ընդմէջէն եկան փաստելու միակ իրողութիւնը -- գաղափարական համոզումները չեն յաջողած մարդկութեան տալ տիպար, մնայուն, արդար եւ օրինակելի ընկերային վարչաձեւ (թէեւ ընդգծուած բառերն ալ կը դառնան յարաբերական, ըստ ազգերու տնտեսական եւ սահմանային պահանջքներուն, որով՝ նիւթին եւ հողին):

Համայնավար վարչաձեւի հսկայ բերդը քանդուեցաւ: Երէկուան պատգամախօսները աճապարեցին իրենց իսկ Աստուածները պատուանդաններէն վար առնել: Շուրջ երեք քառորդ դարու իրենց հաւատքի սնանկութիւնը քօղազերծ ընելով, ո՛չ միայն գերհզօր ուժի խախտումը յառաջացուցին, այլեւ՝ նիւթէն, չօշափելիէն անդին, «վաղուան հաւատքին» տեսլականին փլուզումով, յուսախաբութեան տարջնորդեցին բոլոր անոնք, որոնք կրօնքէն անդին, կ՚ապրէին (կամ այդպէս կը ձեւացնէին) խտէալի մը, գաղափարի մը երազանքով:

Դեռ երէկ, դանազան ազգերու տակ, բարձրագոյն ուսման ուսանողական երիտասարդութիւնը, իր մտաւորականներով, յանուն խտէալի, գաղափարի եւ մարդկութեան վաղուան բարօր կեանքին, իր ապրումները կը փնտռէր՝ երազանքի խարկանքներու ընդմէջէն, որպէս հոգեկան սնունդ: Կ՚ապրէր անով եւ իր գոյութիւնը կ՚իմաստաւորէր, ձեւով մը միջազգային նպատակ՝ իր իսկ ընդմէջէն, մարդկութեան ժողովուրդներու հաւասարութեան:

Իսկ այսօր, ինչո՞վ փոխարինել պարպուած բաժակներու դառն եւ կծու մրուրը: Ի՞նչ երազանք, ի՞նչ տեսլական եւ մանաւանդ՝ գաղափարական ի՞նչ ձեւի համոզում կամ վարդապետութիւն:

Ինչի՞ հաւատալ այսօր, երբ գեղեցիկ խօսքերու եւ ընկերային հաւատալիքներու ամրոցները, երկրաշարժէ բռնուած, քարուքանդ եղան: Երբ մարդիկ լուսինը նոյնիսկ երազելու «ռոմանթիկ» սփոփանքը չունին այլեւս, քանի որ ան ալ պարպուեցաւ անհասանելի իր երազանքէն:

Բառեր, խօսքեր եւ խտէալներու ձրգտումներ, երէկ՝ իմաստալից ապրումներ, իսկ այսօր՝ իմաստազուրկ, ցուրտ, չա՜տ ցուրտ իրողութիւններ, որոնք, անորոշ իրենց անհասկացողութեամբ, պարապ մը կը ստեղծեն, ամայութիւն մը՝ քաոսային երեւոյթով, զուրկ՝ նոր օրերու արշալոյսներէ:

Գլխաւոր հարցը սակայն. -- ինչի՞ հաւատալ այլեւս, երբ բառերը պարպուած են իրենց իմաստներէն:

Արդեօք, այս ճամբով, չհազորդուած մը չկա՞յ նոր օրերու նոր ադանդներուն կողմէն, սուտկերու պէս բուսնող իրենց երեւոյթներով, քանի որ, նիւթէն անդին, որպէ՛ս թէ հոգեկան ապրումներու խարկանքին, երազանքին կ՚առաջնորդեն հաւատացողները:

Հաւատք թէ վարդապետութիւն, ձեւաւորուած տարազում արդարեւ, խախտ ենթահող եւ ենթակայ վերիվայրումներու, իր գոյութիւնը կրնայ արժեւորել եւ գոյատեւել, երբ հեռու կը մնայ չօշափելիէն ու նիւթէն ու կը պայմանաւորուի բարութեան եւ հոգեկան խաղաղութեան սահմաններուն մէջ:

Այլապէս. -- Ինչով գինովնալ եւ ինչի՞ հաւատալ, երբ ո՛չ միայն մարդկային, այլեւ՝ ազգային խտէալներն ու տեսլականները գոյապայքարի սնունդ են եւ անհրաժեշտութիւն՝ յոյսին ճամբով, վաղուան հեռապատկեր, ձգտում, նպատակակէտ:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ

1992Ի ՑԷՄԻՆ
ՕՐՈՒԱՅ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

Հասնում եմ յոգնած, փոշոտ, նստում տապանաքարերից մէկին, ինձնից յետոյ հասնում է ընկերս Օսքարը, նստում հարեւան քարին:

Բզնունեաց գաւառում, Վանայ լճի հիւսիս - արեւմտեան ափին, մշտաձիւն Սիփանից բացի, կողք - կողքի երկու ուրիշ լեռ կայ, Գրգուռն ու Նեմրութը:

Գրգուռը սրածայր է, տեղ տեղ թփուտներով ծածկուած, իսկ Նեմրութը լայնանիստ ու չոր եւ գագաթին ունի մի մեծ խառնարան, միջում մի լճակ արցունքի պէս զուլալ ջրով. այնպիսի ջրով, որից կշտացողը հիւանդ է...

Սա մի ճամբորդութիւն է մտերմանալու մեր՝ անցեալի հետ եւ թաքնուած պատմութեան քարեղէն վկաները անխուսափելի կորուստից թէկուզ փշուրներ փրկագործելու:

Նեմրութը, վերջին անգամ ժայթքել է 1441 թուին, լաւայի տակ ծածկելով իր փէշի հարթութեան նստած Ս. Թադէի վանքը, որից այսօր մնացել է միայն փաղուց մեռած անդիր գերեզմանատուն, ու մի անդուռ մատուռ:

Մատուռ՝ կամ մի ամբողջութիւն իր պարզութեամբ եւ ներդաշնակութեամբ: Մի նմոյշը հայ ճարտարապետութեան, ուր երեւում է ժողովրդի հոգին արտայայտելու հմտութիւնը, որի մէջ կայ կամք եւ իմաստութիւն:

Եկեղեցում, կիսամութի մէջ, քամու վզզոցի հետ ծիծեռնակներն են ներս ու դուրս անում, եւ թւում է թէ լսում ենք ... Եկայք չինեսցուք Սուրբ զՍորանն լուսոյ...

Ուղղահայեաց տապանաքարերի չուաքին, ծուարել է ոչխարի հօտը, իսկ մեզ շրջապատել են հօտաղ Քրդերի հարցախոյզ հայեացքները:

Տարեց, ալեհեր մէկը, որի դէմքին տառապանքի իմաստութիւն կայ, եւ աչքերում հասկանալի թախծոտութիւն, դառնում է ինձ, հարցնում..

- Աղօ, գիտե՞ս դու էն գիւղում ով է ապրել:

Նայում եմ ներքեւ, անհրապոյր, անծառ, թրիքի մէջ թաղուած գիւղին:

Սուղուրթն է (Սղերդ): Է՛, դու ի՞նչ գիտես որ:

Նա խօսում է դանդաղ, առինքնող ձայնով:

-- Պիր պիյիւէ փաշա վարտը, Էրմէնի փաշա, ասլան փաշա, ՍԵՐՈԲ ՓԱՇԱ...

Ծերուկը, ցասոտ հայեացքով նայում ինձ, եւ քրտերէնով Սերոբ Աղբիւրի երգը հոլ-հոլի տալիս:

Ձայնը գլպչում է քարերին, արձագանգում, որից յարութիւն է առնում անցեալի բանտարկուած պատմութիւնը: Նա գովում է ասլան Սերոբին, որպէս այդ հողի արթուն խիղճը:

Իջնում ենք սարափէշից, միջումս զօղանջող զանգի պէս հոլհոլին.

Ասլան փաշա.

Սերո՛բ փաշա, Սերոբ փաշա, Սերոբ փաշա...

Դիմացս Վանայ լիճը փայլում է արծաթագոյն, իսկ հեռւում, հորիզոնի վրայ մրրիկի նշաններ կան:

Արարիչ համարուող քաղաքականութիւնը, մեզ համար աւերիչ դարձաւ որի մի փաստը աչքիս առջեւ է:

Քանիերորդ անգամը լինելով, Արաքսի այս ափից՝ Պարսկաստանից նայում եմ այն ափին, այսօր հայաթափ Նախիջեւանի Երնջակ, Գողթանի լեռներին, իրենց խաղաղ վեհութեամբ, գագաթները մշուշի մէջ:

Հեռուից զննում, ճանաչում եմ Ագուլիսը, Ցղնան, Բիստը, Ոտմիսը, Փառական իրենց ուսը ուսին տուած տներով, այգիներով երբեմն թաքնուած ձորակներում կամ սարափէշերին, եւ իմ մէջ ապրում կարօտախառն բռնկումը: Մի րզգացում որով այնքան մօտ եմ եղել հօրենական տանս, եւ նոյն ժամանակ անհասանելի հեռու:

Հայրս 1919 - 1920 թուականների հայ -- թաթարական կոտորածներից փրկուած, տուն հարազատ, հայրենիք կորցրած, չարունակ տառապել է դուսպ եւ արժանավայել, նոյն ժամանակ ակունքին հաւատով կերտել է նորը, տարիներ ծառայելով հայ դպրոցին, եւ որպէս հօգու վերջին պարտքը, գրել «Գողթան գաւառ» վկայագրութիւնը:

Արդարութիւնը նենգօրէն վաճառքի հանելու ընդունակ պետութեան փլուզումով, այսօր ծնւում է իրաւունքի յաղթանակը, եւ Հայաստանում հոգեւոր սթրափութեան տարիներին, յաջորդում է ինքնաճանաչման, հոգեպէս անկախանալու շրջանը, երեւան բերելով նաեւ Նախիջեւանը Հայաստանից անջատելու բոլշեւիկեան դաւադրութիւնը:

Այս վկայագրութիւնը օգնում է փրկագործելու պատմութեան մի ակընթարթը, ցրել անցեալի խաւարը:

Դեռ կանգնած եմ անձայն հոսող գետի ափին: Իրիկնամուտ է, լեռները գորշ գոյն են ստացել, տարօրինակ անդորր է:

Նայում եմ հատ ու կենտ պլպլացող Ագուլիսի լոյսերին, եւ մտածում որ չի կարող երջանիկ լինել այն հողը, որն իր մէջ թէկուզ մէկ անմեղ զոհի գերեզմանուած պատմութիւն է թաքցնում...

Հեռւում, արեւի վերջին շողերով, մի բարձրունք է վառւում. դա Խուստուփի լեռն է, որտեղից Նժդեհի հրացանազարկերը, նոր նոր մեզ լսելի են դառնում «...Մեր դժբախտութիւնները չենք կարող միայն վերագրել արտաքին աշխարհին, եւ մեր լալկանութիւնն էլ մեր քաղաքական զէնքը պիտի չլինի»:

Ողջոյն Հայաստանի Հանրապետութեան
Ողջոյն Արցախի Ազատամարտիկներին

ԱՐՄԷՆ ՀԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆ

ԱԱԽԸՆ

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔ

ԲԱՐՈՒՆԱԿ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

-- ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ --

Կիրակի օր, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ՌԱԿ--ի եւ Հ. Բ. Ը. Մ.--ին ղեկավար դէմքերէն՝ Բ. Թովմասեանի յիշատակին: Այդ առթիւ, տուրեւ՝ ողբացեալին կենսագրական գիծերը:

***

Ծնած է 1910--ին, Պրուսայի նահանգին Կէօլտաղ գիւղին մէջ:

Մեծ Եղեռնէն ետք, քեմալական կոխներուն հետեւանքով ապաստանած է Կեսարիոյ մօտ Սուրբ Կարապետ վանքը: Ապա, փոխադրուած է Անթիլիասի ամերիկեան որբանոցը: Հոն, ծովեզերքի աւազուտքին վրայ, իրեն նման որբացած ընկերներու հետ, աղօթելու համար եկեղեցիի խորան շինած է քարով:

Երկրորդական ուսումը ստացած է Անթիլիասի որբանոցին մէջ, ապա ընդունուած է Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանը, ուրկէ 1932--ին շրջանաւարտ եղած է Պատկաւոր Գիտութեան տիտղոսով: 1932 -- 1934 տարիներուն որպէս ուսուցիչ պաշտօնավարած է Կիպրոսի Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան, իսկ 1934 -- 1937 տարիներուն Պրումմանայի Անգլիական վարժարանին մէջ: Ապա անընդմիջաբար, քսան տարի, 1937 -- 1957 Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանին մէջ պաշտօնավարած է որպէս ուսողութեան եւ բնագիտութեան դասախօս: 1946 -- 1948 վարած է Համալսարանին Ինթըրմիտիէյթ (երկրորդական վարժարան, Ֆրանսական բաժին եւ Ֆրէշմէն Սօֆօմօր) բաժնի տնօրէնութիւնը:

Հ. Բ. Ը. Միութեան անդամագրուած է 1932--ին, Կիպրոս: 1945--էն սկսեալ, զգալով ու նախատեսելով կարեւորութիւնը հետզհետէ սուսարացող լիբանանահայ գաղութին եւ միշտ կապ պահելով Գահիրէի Կեդրոնին հետ, ջանացած է Լիբանանը օժտել Հ. Բ. Ը. Մ.--ի առանձին Շրջանային Յանձնաժողովով, որուն ձեռընհասօրէն ատենապետութիւնը վարած է 1948 -- 1972, ամբողջ 24 տարի:

Հիմնադիրներէն է Հ. Բ. Ը. Մ.--ի Հայ Երիտասարդաց Ընկերակցութեան, որուն Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետութիւնը վարած է 1940 -- 1953: Հիմնադիր արտօնատէրն է «Զարթօնք» օրաթերթին եւ «Շիրակ» ամսագրին: Հիմնադիրներէն է նաեւ «Անի» ամսագրին: Խումբ մը իրեն նման նուիրեալներու հետ 1947-ին հիմնած է Թէքէեան Մշակութային Միութիւնը, որուն գերագոյն մարմինը՝ Հիմնադիրներու Մարմնին ատենապետութիւնը վարած է մինչեւ վերջերս՝ իր պատուոյ Նախագահի կոչումը:

Ունեցած է ազգային, կուսակցական եւ ընկերային բեղուն գործունէութիւն: 1947--ին, Հ. Բ. Ը. Մ.--ի Յովակիմեան -- Մանուկեան վարժարանի հիմնուած տարին, սիրայօժար կերպով ուսողութիւն եւ գիտութիւն դասաւանդած է առանց որեւէ ակնկալութեան, առաջին օրէն վարժարանը ամուր հիմերու վրայ դնելու նախանձախնդրութեամբ, Ամերիկեան Համալսարանի իր պաշտօնին առընթեր: Նոյն վարժարանի շէնքի շինութեան կառուցման կարգադրութեան մէջ կարեւոր դեր ունեցած է ողբացեալ Գ. Զաթըլպաշեանի հետ: Յետագային կարեւոր դեր ունեցած է նաեւ Հ. Բ. Ը. Միութեան միւս վարժարաններու եւ Վահան Թէքէեան վարժարանի շինութեան աշխատանքներուն մէջ մասնաւորաբար:

Անդամակցած է Կիլիկեան Թեմերու Ազգային Ընդհանուր Ժողովին եւ Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան՝ 1944-էն մինչեւ 1954: Ժամանակ մը վարած է Ամերիկեան Համալսարանի «Ներսէս Կիւլպէնկեան» կրթաթոշակի յանձնախումբին ատենադպիրի պաշտօնը: 1945--ին ամուսնացած է Պաղեստինի մեծահամբաւ Թագէոսեան ընտանիքէն՝ Անժէլ Թագէոսեանի հետ:

Որպէս ղեկավար՝ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան ծառայած է իր երիտասարդական տարիներէ ի վեր:

1941--ին, պետական հրամանագրով, ստորագրուած՝ Նախագահ Ալֆրէտ Նաքաշի կողմէ, պատուակալ քննիչ նշանակ-

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՊՕՂՈՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

«Երեկոյեան Երեւան»ի Յունուար 21-ի թիւէն կը տեղեկանանք թէ մահացած է Երեւանի Համալսարանին Հայոց լեզուի ամպիոնէն ծանօթ լեզուաբան Պօղոս Պօղոսեան: Ծնած էր 1924-ին Գորիսի Տաթեւ գիւղը: Գորիսի մանկավարժական ուսումնարանը աւարտելէ ետք մինչեւ 1942 ուսուցչութեան պաշտօն վարած, ապա աւարտած էր բանասիրական Փաքիւլթէն: Նոյն տեղը սկսած էր ժամանակակից Հայոց լեզու, հայ ոճագիտութիւն եւ լեզուի մշակոյթի հիմեր դասաւանդել, ինչ որ շարունակեց մինչեւ իր մահը: Ունի լեզուական հատորներ, բառարաններ ու բազմաթիւ յօդուածներ:

**

ՔԱՐԱԾՈՒԽԻ ՀԱՆՔԵ՞Ր

Ներկայիս երկրաբանները կ'ուսումնասիրեն Հայաստանի տարածքին քարածուխի գոյութեան հաւանականութիւնը: կազմուած է 25 տարուան հեռանկարային ծրագիր: Առաջին հաշիւներով անոր պաշարը կը հասնի 100 միլիոն թոնի, ինչ որ պիտի բաւէր Հայաստանի գրեթէ հարիւր տարի: Արդէն յայտնաբերուած են 25 հանքեր:

**

ԱՐՀՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Հանրապետութեան Արհմիութիւններու Խորհուրդի նախագահութիւնը որոշած է Նոյեմբերեանի եւ Տաւուշի շրջաններու բազմանդամ ընտանիքներուն յատկացնել 5000ական ռուբլի: Այդ շրջանները, ինչպէս նշուած է նախագահութեան որոշումին մէջ, պատահաբար չեն ընտրուած: Անոնք ադրբեջանական հրասակախումբերու առաջին թիրախներէն եղած են ու նաեւ ծանրօրէն տուժած՝ շրջափակումներէն: Նախագահութեան նոյն որոշումով 150 հազար ռուբլի կը յատկացուի նաեւ Արցախի Շահումեանի շրջանի բնակչութեան:

**

«ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ» ՀԱՅԵՐԷՆ

1985-ին Փարիզ ֆրանսերէն լոյս տեսած պատմաբան Սերժ Աֆանասեանի «Սարդարապատի յաղթանակը» գիրքը կը հրատարակուի նաեւ Հայաստան, որու ֆրանսերէնէ հայերէն թարգմանութիւնը կատարած եւ պատրաստած է պատմաբան Ռուբէն Սահակեան:

**

ՕՐԷՆԲՈՒՐԳ, ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՄՕՏ

Ռուսաստանի հեռաւոր Օրէնբուրգ քաղաքի հայաշատ շրջաններուն մէջ շարք մը համերգներ տուած է Աշտարակի «Զարթօնք» մշակոյթի տան ազգագրական համոյթը: Օրէնբուրգ ուր կայ 4000 հայութիւն, այն քաղաքն է նաեւ, ուր Վահան Տէրեան կնքած է իր մահկանացուն: Համոյթի արուեստագէտները ծաղիկներ դրած են անոր յուշարձանին եւ այցելած անոր բնակած տունը:

**

ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ ՍԱՄԱՐՂԱՆԴ

Ուզբեկստանի Սամարղանդ քաղաքի Հայութիւնը այսուհետեւ իւրաքանչիւր ամսուառաջին շաբաթ օրը հնարաւորութիւնը կ'ունենայ ձայնասփիւռէն հայկական հաղորդումներ ունկնդրելու, «Լոյս» մշակութային կեդրոնի նախաձեռնութեամբ: Նոյն կեդրոնին ջանքերով բացուած է նաեւ հայերէնի կիրակնօրեայ դպրոց մը:

**

ԲԱՔՈՒԻ ՀԱՅԿ. ՋԱՐԴԵՐԷՆ ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ԵՏՔ

1990 Յունուարի Բաքուի հայկ. ջարդերուն վերաբերեալ արդէն 48 հատոր կազմած է Հայաստանի Դատախազութիւնը: Այդ առընչութեամբ երեք հազար հոգի դիմած է անոր: Ըստ պաշտօնական տուեալներու 32, ըստ Դատախազութեան տուեալներուն՝ 100 հոգի զոհ գացած է: Իսկ Մութալիբովի հրամանագրով այդ դէպքերու ընթացքին մեռած կամ վիրաւորուած Ադրբեջանցիները կոչուած են «ազատութեան մարտիկ»:

ուած է ճարտարարուեստի մէջ անչափահասներու եւ իգական սեռի աշխատանքի պայմաններուն:

Լիբանանի մէջ իր 25 տարուան ուսուցչական կրթական աշխատանքին եւ ընկերային ծառայութիւններուն որպէս գնահատանք, Լիբանանի կառավարութիւնը 1957-ին զինք պարգեւատրած է Արժանեաց Առաջին Կարգի ոսկի շքանշանով: Իսկ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա., գնահատելով իր ազգային-հանրային արդիւնաշատ գործունէութիւնը, իրեն շնորհած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ շքանշանը հայրապետական յատուկ կոնդակով:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան տնօրէնութիւնը ներկայիս կը տեղեկացնէ համայն Սփիւռքի Հայութեան, թէ Հաստատութեան 1992 - 93 կրթաշրջանի նոր սան - սանուհիներու դիմումնագիրներու ընդունմանը պիտի սկսի 1992 Մարտ 2էն:

Այն ծնողքներ-խնամակալները, որոնք կը փափաքին որ իրենց զաւակները-խնամեալները եւրոպական ժամանակակից բարձր մակարդակի կրթութիւն ստանան եւ հայեցի բարքերով դաստիարակուին, պարտին ներկայացուած (*) օրինակին պատճէնով իրենց դիմումնագիրը ղրկել Հաստատութեան տնօրէնութեան, որ քննութեան առնելէ ետք իւրաքանչիւր դիմում, համապատասխան որոշումը գրաւոր պիտի տեղեկացնէ խնդրարկուին:

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը երկսեռ, գիշերօթիկ, երկրորդական վարժարան է: Հաստատութիւնը ունի 7 դասարան՝ Ա., Բ., Գ., Դ., Ե., Զ., Է.: Ա. դասարան կ'ընդունուին 11-12 տարիքը ունեցող ծագումով հայ սան - սանուհիներ: Նորեկներ կրնան ընդունուիլ նաեւ իրենց տարիքին եւ գիտելիքներուն մակարդակին համապատասխան դասարաններ: Բացի հայագիտական նիւթերէն, դասաւանդութիւնները կը կատարուին անգլերէն լեզուով: Հայերէն եւ անգլերէն լեզուներու կողքին կը դասաւանդուին նաեւ յունարէն եւ արաբերէն՝ համապատասխան երկիրներէ եկողներու համար: Կը կազմակերպուին յատուկ դասընթացքներ ֆրանսերէն լեզուի գծով:

Զ. եւ Է. դասարաններուն մէջ, ուսումնական դասանիւթերու պարտադիր բաժինէն բացի միւս նիւթերը կ'ընտրուին աշակերտներուն կողմէ՝ «Գիտական» եւ «Առեւտրական» ճիւղերու պահանջքներուն համապատասխան:

Աշակերտները կարելիութիւնը ունին Հաստատութեան մէջ պատրաստուելու եւ մասնակցելու շարք մը արտաքին քննութեանց՝ G.C.E., L.C.C., T.O.E.F.L., S.A.T., PITMAN'S.

Դասերը կը սկսին 1992 Սեպտեմբերի առաջին կէսին եւ կ'աւարտին 1993 Յունիսի սկիզբները: Ուսումնական տարին կը բաղկանայ երեք եռամսեակներէ, որոնց իւրաքանչիւրին աւարտին վկայականը ղրկուի աշակերտի ծնողքին - խնամակալին:

Դասաւանդման ժամանակը կ'երկարի Երկուշաբթիէն մինչեւ Շաբաթ ներառեալ, առաւօտեան ժամը 8-էն մինչեւ 13.30: Իւրաքանչիւրը 45 վայրկեան տեւողութեան եօթը պահերով ու զոյգ դրօսանքներով կը կազմուի ուսումնական օրը:

Հաստատութեան գիշերօթիկի կեանքը հարուստ է բազմապիսի եւ բեղուն արտադասարանային գործունէութեան տեսակներով:

ՄԿՀ-ի մէջ ուսումը վճարովի է:

Որեւէ այլ մանրամասնութեան համար դիմել՝

PRINCIPAL
MELKONIAN EDUCATIONAL INSTITUTE
P.O.Box 1907
Nicosia — CYPRUS

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

(*) Տես՝ 4-րդ էջ:

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հիմնուելով Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Հայաստանի կազմերու պատասխանատու մարմնին 1991 Դեկտեմբեր 27 թուակիր նամակէն քաղուած տեղեկութեան վրայ, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Կեդրոնական Վարչութիւնը անհուն գոհունակութեամբ կը հաղորդէ բոլոր Հ. Մ. Ը. Մ.-ականներուն եւ համակիրներուն Հայաստանի Հ.Մ.Ը.Մ.-ի պաշտօնական ճանաչումը Հայրենի Պետութեան Արդարադատութեան Նախարարութեան եւ Սպորտ Կոմիտէի կողմէ:

Այս ճանաչումը պատմական իմաստ կը զգենու մեկնելով այն իրողութենէն որ 1920 թուականին բռնադատեալ կերպով գործելէ դադրելէ վերջ, այսօր դարձեալ ասպարէզը կը բացուի մեր մեծ միութեան առջեւ, խտացեալ շարքերով, առողջ նշանախօսքերով եւ հայրենանուէր ճիգերով ծառայելու համար Հայրենիքէն ներս հայ ժողովուրդին:

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պէյրութ
Յունուար 8, 1992

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՎԷՀԻՊ ՓԱՇԱՅԻ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

Արդէն գրեցինք, որ Օլթին տեղական ուժերու կողմէ գրաւուած էր եւ վտանգը սպառնար մեր կոնակի ճանապարհին:

Անդրանիկ այս հեռագիրը իմ ձեռքով ղրկեց Զաւրիեւին եւ ստորագրութիւն առնել տուաւ ստանալուն համար:

Ախալցխա-Ախալքալաք հետախոյզ գլնուոր հանել տալու հեռագիրը շատ շահեկան էր այն տեսակէտէն, որ էնվէրը մեծ մասամբ յոյս դրած էր այդ կողմի խլամ ազգաբնակչութեան վրայ:

Այդ կարծիքը իրականացաւ յետոյ:

Վէհիպ փաշան մեզ ժամանակ տուած էր միայն երկու օր:

Մենք պէտք էինք պատասխան գրել Վէհիպին յոխորտանքներուն:

- Վահա՛ն, - դարձաւ ինձ Անդրանիկ, - գրէ պատասխանը եւ բեր որ կարդամ. - եւ աւելցուց, - ըլլայ կարճ եւ կտրուկ:

- Շատ լաւ, - ըսի եւ նստայ գրելու:

Ահա մեր պատասխանը, որ թարգմանուեցաւ թրքերէն լեզուի եւ ղրկուեցաւ Վէհիպ փաշային այն փոքրիկ տղուն հետ, որը բերած էր Վէհիպի նամակը.

«Օսմ. Զօրբանակներու հրամանատար Վէհիպ փաշայի,

Այն միեւնոյն ռուսական դեմոկրատիկ Հանրապետութիւնը, որ Պրեստ - Լիտովսկի մէջ ձեզի կուտայ Պաթում եւ Կարսը, մեզի տուած է զէնք, ռազմամթերք եւ ամէն տեսակի միջոցներ պաշտպանելու համար մեր անժխտելի հայրենիքը եղող Կարս, Կարին, Վան, Բիթլիս եւ մնացեալ այն չորս նահանգները, որոնք տակաւին կը հեծեն ձեր բռնակալութեան տակ: Ռուսական դեմոկրատիկ Հանրապետութիւնը մեզ տուած է ինքնորոշուելու պատեհութիւնը եւ մենք այստեղ եկած ենք զէնքը ձեռքերնիս ինքնորոշելու, թէ որո՞ւնն է այս հողը, ձե՞րը, թէ մերը: Մենք կռուի պատրաստ ենք:

Հայաստանի Երկր. Զօրամասի հրամանատար Գեներալ-Մայոր՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿ»

Անդրանիկ հաւանեցաւ այս պատասխանին, բայց յարեց.

- Աւելցո՛ւր, որ ես քեզի պէս փաշաներ շատ եմ տեսած, լաւ առիթ է, որ քեզի հետ ալ չափուիմ, հրամմեցէք:

Ես աւելցուցի այդ:

Վէհիպ փաշան վեց ժամէն ստացաւ այս պատասխանը: Մենք այդ նամակէն հասկցանք, որ բոլշեւիկները թէ մեզ տուած էին այդ հողամասը եւ թէ Թուրքերուն:

Ցամենայն դէպս այս խնդրոյն մէջ երկուերեսանութիւն չկար:

Բոլշեւիկները կ'ընդունէին, որ այս հողամասը իրենցը չէր: Ռուսական բանակը արդէն քաշուած էր, իրենք մէկին կամ միւսին տալու կամ չտալու հնարաւորութենէն զրկուած էին: Մեզի ալ տըւին, Թուրքերուն ալ, ո՛վ մէկը որ զօրաւոր եղաւ եւ առաւ՝ պիտի պատկանէր անոր:

Այնպէս կը դատուէրուի հիմա, որ մենք պիտի տիրանանք այդ հողամասին:

Թուրքերը պատմական իրաւունքներ չեն ճանչնար, ինչպէս եւ ոչ մէկ ազգութեան:

Զօրաւորինն է բաժինը:

Մենք սկսանք կռուիլ ինքնորոշելու համար:

Մեր դէմը Վէհիպն էր, այն փաշան, որ հեռագրած էր Անդրկովկասեան կոմիսարիատին, թէ Հայերը Թուրքեր կը կոտորեն՝ զրգռելու համար Անդրկովկասի համաթուրանական թեւը:

Առանց ատոր ալ Թաթարները արդէն գրգռուած էին:

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

Վէհիպ փաշայի նամակը մենք ստացանք 1918 Փետրուար 25-ի կէսօրին: Իրիկունը անիկա ստացաւ պատասխանը:

Գնդապետ Թորգոմէն լուր եկաւ, որ յոգնած է յարձակումներէն:

- Եթէ կեդրոնը պիտի չյարձակի, ի զուր է մեր յարձակումը. աւելի լաւ է մենք մնանք մեր գծերու վրայ եւ չթողունք, որ թշնամին յառաջանայ, - կը գրէր Թորգոմ:

Բայց մեր գծերու վրայ կենալ չէր ըլլար, թշնամին պէտք էր միշտ յարձակման ենթարկուէր եւ թոյլ չտրուէր, որ անիկա կարծէ, թէ մենք կ'աշխատինք միայն մեր գիծերը պահել:

Ահա այս էր Անդրանիկի ռազմական եղրակացութիւնը:

- Վերջը-վերջը թերեւս յաջողինք այս գունդերը կռիւ մղել տալ, - կ'ըսէր Անդրանիկ:

Փետրուար 25-ի իրիկունը մեր մշեցի զինուորներէն հասան միայն 41 հոգի, որ առանց հանգչելու՝ մեկնեցան Իլիջա:

Այս զինուորներն էին Անդրանիկի յոյսը եւ մնացածները, որոնց վայրկեանէ - վայրկեան կը սպասէինք:

(Շար. 35)

ՅՈՒՇԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Եւրոպայի Շրջանային վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Փետր. 9–ին յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան երկարամեայ ղեկավար՝

ՓՐՈՖ. ԲԱՐՈՒՆԱԿ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Հանգուցեալին գաղափարի ընկերներէն եւ իր յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՐԱՏԻՕԹՈՆ՝

Ի ՆՊԱՍՏ

«ԱՅՐ» Ձայնասփիւռի

(96,4 Mhz)

Շաբաթ 8 և Կիրակի 9 Փետրուարին, նպաստելու համար հայկ. ձայնասփիւռին, կազմակերպուած է Րատիօթոն։Կրնաք հեռաձայնել յատիօ ԱՅՐ եւ յայտարարել ձեր նուէրը: Ռատիօ ԱՅՐ–ի պատասխանատուներու ճիգերուն սատարելով, մասնակից կ'ըլլաք այս կարեւոր հաղորդակցական միջոցի գոյատեւման:

Ռատիօ ԱՅՐ–ի հասցէն է.–
RADIO AYP,
17, rue Burq, 75018 Paris
Téléphone : 42. 23. 32. 33.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջանային վարչութիւնը կը հրաւիրէ փարիզեան մասնաճիւղերը մէջ - մասնաճիւղային ժողովի մը՝ Ուրբաթ, Փետրուար 7, ժամը 20·30–ին Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ:

❦

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Փետրուար 8, ժամը 15–ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, Paris 9e

Կարեւոր օրակարգ. ընտրութիւն:
Բոլորին ներկայութիւնը կարեւոր է:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Փարիզի 9-րդ Թաղամասին մէջ գործող հայկական կազմակերպութիւն մը պէտք ունի մաքրութեամբ զբաղող կնոջ մը, շաբաթական 5 ժամով:

Հեռաձայնել 48 – 78 – 02 99 թիւին, ամէն կէսօրէ ետք ժամը 14·30–էն 18·30, ի բացառեալ Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը:

(Շար.՝ Ա. Էջէն)

խօսք կար: Կը կարծուի թէ երկրին տնտեսական տագնապն է պատճառը: Նուազագոյն աշխատավարձքը 7000 պոլիվար է (650 Ֆր.) եւ ապրուստը անհամեմատօրէն սղած է: Նախագահը՝ Փէրէս, սոսիալ – դեմոկրատ մըն է, վերընտրուած 1989-ին: Երկիրը շրջանի ամէնէն հարուստներէն մէկն է, քարիւղի չորրորդ արտածողն է: Փետրուար 5-ին, պաշտօնական հաշուեկշիռ մը կուտար Գարագաս, ըստ որու 18 մեռեալ կար եւ 1000 զինուորականներ ձերբակալուած էին:

ՓՐՈՖ. ԺԱՆ ՀԱՄՊՈՒՐԺԷՐ մեռած է Փետրուար 1–ին, սրտի տագնապի հետեւանքով, բայց ըստ իր փափաքին յուղարկաւորութիւնը կատարուած է մտերիմ շրջանակի մէջ, ապա միայն տրուած է մահուան լուրը: Իր անունը կապուած կը մնայ երիկամունքի փոխարկումի (1952): Ծնած էր Փարիզ 1909–ին, աշակերտած է Փասթէօր – Վալերի – Ռատոյի: Բժշկութիւնը եւ փիլիսոփայութիւնը շատ բան կը պարտին իրեն: Նախագահն էր գիտութեանց Ակադեմիային:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ միջեւ դիւանագիտական երկկողմանի յարաբերութիւն հաստատելու համաձայնագիրը ստորագրուած է Սեւ Ծովու տնտեսական համագործակցութեան Պոլսոյ ժողովին ընթացքին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ եւ Ալիս Պչաքճեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ Կիրակի օր, Փետր. 9–ին, յաւարտ Պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի իրենց սիրեցեալ որդւոյն, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՉԱՔՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առիթով:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Երլմազեան եւ զաւակները 250 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց եղբօր եւ հօրեղբօր՝ Պ. Երլմազեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

⁂

Գեղամ Գավաֆեան իր մեծ - մայրիկին Տիկին Մարիամ Սէլբէկեանի յիշատակին 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

L'ASSOCIATION CULTUELLE
DES ARMENIENS DE CHAVILLE
ET DE SES ENVIRONS
vous invite à une

CAUSERIE - DEBAT

avec
JACQUES PANOSSIAN
— *Ingénieur* —
qui nous entretiendra

1.- *De la Centrale Thermonucléaire de Medzamor;*
2.- *Des problèmes énergétiques de l'Arménie.*

Vendredi 7 Février
à 20 h 45
Eglise arménienne de Chaville
6, rue Père Komitas

La causerie se déroulera en français.

CENTRE CULTUREL
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

recevra

le Jeudi 6 Février à 20 h 45
Jacques DER ALEXANIAN
à l'occasion de la sortie
aux Editions Robert Laffont
de son œuvre

«ARMENIE, ARMENIES»

- *LE CIEL ETAIT NOIR SUR L'EUPHRATE* (1900-1922) (réédition)
- *LES HERITIERS DU PAYS OUBLIE* (1922-1987) (Parution)

CONFERENCE — DEBAT
SIGNATURE
— *Entrée libre* —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DINER-DANSANT

SECTION ASTRIG

Arnouville, Sarcelles, Villiers-le-Bel, Gonesse

organise un *DINER-DANSANT*,
le Samedi 22 Février à partir de 20 h 30
dans la Salle des Fêtes de Gonesse
Route d'Ecouen, 95500 Gonesse

Animé par MARTEN YORGANTZ
et son orchestre

Venez nombreux
Ambiance arménienne

⁂

SECTION MARSEILLE
organise un

DINER - DEBAT

sous la présidence d'honneur
du Docteur
KEVORK KEPENEKIAN
(*Urologue*
à l'Hôpital St. Joseph de Lyon)

de retour d'Arménie

Le Dimanche 9 Février à 13 heures
à la M.A.J.C.
12 - 14, rue St Bazile — 13001 Marseille

Renseignements et réservations auprès des membres de la Croix Bleue et aux numéros de téléphone suivants :

91. 50. 68. 71 — 91. 90. 21. 60
91. 77. 61. 66.

⁂

Section «*Ter-Davtian*» de Chaville
organise un

concert

avec
LA CHORALE
SIPANKOMITAS

Chœur mixte arménien
sous la direction de GARBIS APRIKIAN

en l'Eglise Saint - Romain
1, rue de l'Eglise — 92310 Sèvres

le Samedi 22 Février
à 20 h 30 précises

Réservation :
47. 50. 64. 37 / 39. 46. 13. 58

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél.: 78. 60. 13. 66 Fax: 78. 60. 92. 96.

SABERATOURS
31, Rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél.: 42. 61. 51. 13 Fax: 42. 61. 94. 53

VOUS PROPOSENT

VOL DIRECT EN CHARTER
PARIS - EREVAN - PARIS

DEPART ALLER ET RETOUR :
TOUS LES MERCREDIS

Nous consulter pour les conditions d'utilisation

PRIX PAR PERSONNE :	
Réduction enfant de 02 à 12 ans —50% soit	4 600 FFR
Réduction bébé de 0 à 02 ans —90% soit	2 300 FFR
Frais de visa en supplément	460 FFR

Ce prix (comprenant le vol uniquement) est réservé aux détenteurs de visas d'invitation et de passeport soviétique.

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՆԻԿՈՍԻԱ

ԴԻՄՈՒՄՆԱԳԻՐ
ՆՈՐ ՍԱՆ-ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ

1.- Թեկնածուի մականուն ....
.... անուն ....
2.- Նոյնը գրել լատինատառ՝ ըստ անցագրի ....
Անցագրի թիւ ....
3.- Ծննդեան թուական, օր, ամիս, տարի ....
Ծննդավայր ....
Հպատակութիւն ....
4.- Տան հասցէ ....
....
5.- Տան հեռաձայնի թիւ ....
6.- Թեկնածուին յաճախած ուսումնարաններ՝

	Թուականէ	Մուտքի	Ելքի
ա.-		–	...
բ.-		–	...
գ.-		–	...

7.- Ցերեկեա՞յ թէ գիշերօթիկ աշակերտ կը փափաքիս ըլլալ ....
8.- Ընտանեկան, ժառանգական կամ ֆիզիքական որեւէ հիւանդութիւն ունի՞ս. (եթէ այո, թուէ) ....
9.- Հօր կամ խնամակալի անուն ....
.... տարիք .... գրագում .... Ուսման մակարդակ նախակրթ., երկրորդական, համալսարան (ընդգծել մէկ տեղ):
10.- Մօր անուն .... գրագում .... ուսման մակարդակ նախակրթ, երկրորդական, համալսարան (ընդգծել մէկ տեղ):

Կը հաստատեմ թէ այս դիմումնագրին մէջ յիշուած բոլոր տեղեկութիւնները ճիշդ են: Ընդունուելու պարագային կը խոստանամ ըլլալ լաւ աշակերտ մը եւ յարգել դպրոցին կանոնները: Կ'ընդունիմ նաեւ թէ Հաստատութեան տնօրէնութիւնը որեւէ ատեն իրաւունք ունի զիս վերադարձնելու ծնողքիս կամ պաշտպանիս քով այն պարագային, երբ ուսումնական, վարքով չգոհացնելով դպրոցին պահանջները, ըլլամ անբաղձալի աշակերտ:

Ստորագրութիւն աշակերտի ....
Վայր .... Թուական ....

Կը հաստատեմ զաւկիս - պաշտպանեալիս՝ .... կողմէ այս դիմումնագրին մէջ տրուած տեղեկութիւններուն ճշդութիւնը, յանձնառու կ'ըլլամ հայթայթելու անոր ճամբու ծախքի, ուսումնական, գրենական պիտոյքի, գիշերօթիկ տեղէնի եւ անձնական ծախքերուն համար որոշուած գումարները:

Ստորագրութիւն ծնողքի - պաշտպանի՝ .... Թուական ....

Ծանօթ.- Ամէն թեկնածու պարտի այս դիմումնագրին հետ ղրկել նաեւ հետեւեալ պաշտօնաթուղթերը կարելի փութով.
ա.- ծննդեան պաշտօնական վկայագիր մը,
բ.- բժշկական վկայագիր մը,
գ.- վերջին երկու տարիներու վկայականները,
դ.- բարի վարուց ընդունակութեան յանձնարարագիր մը՝ տրուած վերջին վարժարանին տնօրէնին կողմէ,
ե.- 4 հատ լուսանկար անցագրի մէջ գործածուող չափի:

Դպրոցի հասցէն՝
MELKONIAN EDUCATIONAL INSTITUTE
P.O.Box 1907
Nicosia — CYPRUS

Հեռաձայն՝

Տնօրէնութիւն.	2	42 22 04
Դիւան.	2	42 21 95
Telefax.-	857 - 2 - 49 31 55	

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Ճշգումի մը նպատակաւ, կը խնդրուի Օրիորդ Անահիտ Համալեանէ կամ՝ Պր. Եանիք Ռաթիէէ կապ հաստատել Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանին հետ, հեռաձայնելով՝ 43 - 59 - 67 - 03 թիւին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 7

VENDREDI
7 FÉVRIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ ։ 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (ամենօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.728 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — № 17.728

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն — Հ Ե Ռ Ա Տ Ի Պ — Փ Ա Ր Ի Զ

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2/5)

ՀԱՅԵՒԱԶԵՐԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Փետրուար 4-ին Ազրպէյճանի Ղազախ շրջանին մէջ հանդիպում ունեցան պաշտօնականներու հարցերու վարչութեան պետ Վլադիմիր Մովսիսեան ու Ազրպէյճանի բնակութեան վայրերէն հարկադրաբար հեռացած քաղաքացիներու հետ աշխատանքի կոմիտէի նախագահ Շ. Քէրիմով: Քննարկուեցան լքուած տուներու, բնակարաններու, ստացուածքի փոխհատուցման, դրամատան գումարներու, կենսաթոշակներու վերաբերող հարցեր:

***

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ, ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ԵՒ ԳԱՆԱՏԱՅԻ ՀԵՏ

Յունուար 30-ին Փրակայի մէջ Հայաստանի Արտաքին նախարար Ր. Յովհաննիսեանի գերմանացի եւ հոլանտացի իր պաշտօնակիցներուն հետ ունեցած տեսակցութիւններէն ետք որոշուած է այս երկիրներուն եւ Հայաստանի միջեւ հաստատել դիւանագիտական յարաբերութիւններ: Մինչ Փրակայի մէջ, Յունուար 31-ին ալ, Ր. Յովհաննիսեան Գանատայի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններ սահզծելու համաձայնագիր մը ստորագրած է Գանատայի արտաքին հարցերու պատասխանատուներէն Պարպարա Մըք Տուքալի հետ: Տեսակցութեանց ընթացքին արծարծուած է նաեւ Արցախի խնդիրը:

***

ՊՐԱԶԻԼ ԵՒՍ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ

Պրազիլի կառավարութիւնը որոշած է դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել Ռուսիոյ, Ուկրանիոյ, Բելառուսիոյ եւ Հայաստանի հետ: Այդ նպատակով Պրազիլի Մոսկուայի դեսպանը լ մօտոյ կը մեկնի Կիեւ, Մինսկ եւ Երեւան, փոխանցելու համար Պրազիլի նախագահին եւ Արտաքին Նախարարին ուղերձները եւ յանձնելու իր հաւատարմագիրերը:

***

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԱՊՈՅՏ ՄԶԿԻԹԸ

Թեհրանէն Երեւան ժամանած առաջին օդանաւով իրանցի ճարտարապետներ ալ հասած են, ԺԸ. դարու Կապոյտ մզկիթին վերանորոգման աշխատանքով զբաղելու համար: Իրենց ընկերացած է նաեւ պարսկահայ ճարտարապետ Վարուժան Առաքելեան: Անոնք Երեւանի գլխաւոր ճարտարապետ Մկրտիչ Մինասեանի եւ ուրիշ հայ ճարտարապետներու հետ սկսած են չափումներու: Աշխատանքներուն ներկայ գտնուած է նաեւ Իրանի Խորհրդարանի անդամ Արտաւազդ Բաղումեանը: Իրանցիները մտադիր են մզկիթի տարածքին մէջ հիմնել նաեւ պարսկական մշակութային կեդրոն:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ

Հայաստանի կռփամարտիկներէն յետոյ, ազատ եւ յունահռոմէական ոճի ըմբիշները մեկնած են Իրան շարք մը մրցումներու համար: Հոն են արդէն Հայաստանի վոլէպոլի եւ ձեռքի գնդակի խումբերը:

***

ԾՈՎԱՓԸ ԿԸ ՄԱՐԶՈՒԻՆ

«Արարատ» իր մարզումները կը կատարէ Սեւ ծովու ափին՝ Գագրայի մէջ, իսկ Աբովեանի «Կոտայք»ը՝ Երեւանի մէջ: Երեւանի Հ.Մ.Ը.Մ.ը եւս սկսած է իր մարզումները Խորէն Յովհաննիսեանի գլխաւորութեամբ:

***

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԸ

Հայաստանի Ֆութպոլի Դաշնակցութիւնը Նիկոլա Ղազարեանի նախագահութեամբ, նիստ գումարած է ուր քննարկուած են Հայաստանի նոր ախոյենութեան եւ բաժակի մրցումներուն առընչուող հարցեր: Յոյս յայտնուած է նաեւ որ Եւրոպացիները կը ճանչնան անոր անկախութիւնը եւ մասնակից կը դարձնեն եւրոպական մրցաշարքին:

***

«ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԸ ԱՅՍՕՐ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է»

Ուժանիւթի եւ վառելանիւթի նախարար Սեպուհ Թաշճեան լրագրողներու հետ ունեցած հանդիպումի ընթացքին ըսած է թէ ուժանիւթի եւ վառելանիւթի ներկայ ճգնաժամին Հայաստան հիւլէակայանները օգտագործելէ տարբեր այլընտրանք չունի, չեշտելով սակայն որ ապահովութեան բոլոր միջոցները ձեռք կ'առնուին:

***

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ

Յունուար 22-29-ին Ս. - Պետերսբուրգ տեղի ունեցած փաստարկումի երկրորդ միջազգային գիտաժողովը դատապարտած է Ազրպէյճանի բռնի ուժով եւ շրջափակումներով հետապնդած նպատակը, որն է Արցախի Հայութեան ցեղասպանութիւնը եւ բանաձեւով մըն ալ հրաւիրած է զայն հարցերը լուծելու ոչ թէ ուժի փաստարկումով, այլ փաստարկումի ուժով:

***

ՄԻՇՏ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆԸ...

Իտալացի հետազօտող Անճելօ Պալեքօ կը պնդէ թէ յայտնաբերած է Նոյեան տապանի մնացորդները, Արարատի վրայ, 4600 մեթր բարձրութեան (լերան գագաթին բարձրութիւնն է 5165 մեթր): Իրմէ առաջ շատեր պնդած են նոյնը սակայն ինք առաջինն է որուն պնդումներուն կ'ընկերանան նաեւ լուսանկարներ: Անոնց մէջ կ'երեւին 133 մեթր երկարութեամբ, 22,5 մեթր լայնքով եւ 13 մեթր խորութեամբ երկու զուգահեռ ճեղքեր, որոնք գիտնականներու կողմէ վերապահութեամբ կ'որակուին տապանին կմախքը: Ան իր հետազօտութիւնները կատարած է Աստուածաշունչի տուած բացատրութիւններուն հետեւելով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵԼՑԻՆ ՑԱՐԻ ՄԸ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՐԺԱՆԱՑԱՒ

ՈՒ ԱՒԱԶՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՍԱՅԼ...

Քանի մը օր է, արդէն, որ Ռուսաստանի նախագահը իր ռըվանշը (ճշգրտօրէն փոխվրէժը չէ) կ'առնէ Ամերիկայէն Եւրոպա:

Դեռ տարի մը չկայ, ընկերվարական երեսփոխան մըն էր (Ժ. Փ. Քոթ) որ չէր վարաներ գինքը վռնտելէ եւրոպական Խորհրդարանէն, այսօր նոյն ընկերվարականները կարմիր գորգը փռած եւ Ռուսիոյ դրօշակը պարզած (ճերմակ, կապոյտ, կարմիր) Օրլիի օդակայանը կը դիմաւորեն Ելցինը ու զայն կ'առաջնորդէին Վերսայլի Թրիանոնը, ուր կը բնակի իր կեցութեան ընթացքին: Իմանիբէ դիտել կուտայ թէ խորհրդային համայնավար կուսակցութեան նախկին ղեկավարը՝ Բորիս Նիկոլայեւիչ ցարերու կայսրութիւնը պէտք է մտաբերէր, երբ կը մտնէր Վերսայլի պալատը եւ յիշէր ԺԹ. դարու վերջին տարիները, երբ Ֆելիքս Ֆոռ, 1896-ին կ'ընդունէր Նիկոլա Բ. ցարը: Կը մնայ Ելցինի մաղթել որ ճակատագրի դիպուածային այս նմանութիւնը Վերսայլէն անդին չանցնի: Ինք ալ սակայն եկած է ամրապնդելու համար ֆրանքօ-ռուսական բարեկամութիւնը ու դաշնագիր ստորագրելու: Նախատեսուած համաձայնագրերը կը վերաբերին քաղաքի, կազի: Ելցինի կ'ընկերանան 150 հոգի, գլխաւորաբար տնտեսագէտներ: Առաջին առթիւ նկատուած է որ Ելցին քաջածանօթ է «իր թղթածրարին», դրսւոր նոթի պէտք չունի, դիւրութեամբ կը խօսի նոյնիսկ հիւլէական հարցերու մասին: Թէ-էՖ-1-էն խօսեցաւ նաեւ իր մասին, բաւական նպաստաւոր նկարագրական մը ընելով՝ դրական մարդ մը, ուժեղ նկարագիրով, շատ աշխատասէր, մարդամօտ եւլն., եւլն.: Բացասական կէտ մը կ'ընդունի սակայն, խոստովանելով թէ երբեմն ինքզինքը կը ձգէ յուսալքութեան: Կը հաստատէ թէ շատ առողջ է, բայց, անքնութենէ կը տառապի, գիշերը հազիւ 3 - 4 ժամ կրնայ քնանալ:

Վերսայլ տրուած ճաշին, երկու հարիւր ընտրուած հրաւիրեալներու մասնակցութեամբ, երկու ղեկավարները բաժակաճառերով ողջունած են պատմական յարաբերութեանց վերածնունդը: Ելցին Լա Պրիւյէռ ոգեկոչած է, ըսելով՝ «առատաձեռնութիւնը չի կայանար անպայման տալու մէջ, այլ՝ ճիշդ պէտք եղած ատենին տալու»: Բաւական յստակ է:

Ելցինի երեք օրուան ժամանակացոյցը բաւական ծանրաբեռնուած է: Հինգշաբթի Փետրուար 6-ի առաւօտը, տեսակցութիւն մը ունէր Ռոլան Տիւմայի հետ Կրան Թրիանոն, ապա՝ Անծանօթ Զինուորի շիրիմի, ի յարգանս երկու աշխարհամարտերու զոհերուն: Ժամը 11.30-ին Ելցին կ'ընդունուի քաղաքապետարանը Շիրաքի կողմէ եւ 13.15-ին կը ճաշէր Մաթինեոն, ուր հիւրն էր Էտիթ Քրէսոնի: Ժամը 15.30-ին կ'երթար Օթէլ Տը Լասէ, ուր զինքը կ'ընդունէր Ազգ. Ժողովի նորընտիր նախագահը՝ Էմմանուէլի: Իրիկունը Ելիզէն պալատին մէջ պաշտօնական ընթրիք։ Ծերակոյտի նախագահն է որ ճաշ մը կուտար Ելցինի ի պատիւ:

Փետրուար 7-ին, Ուրբաթ օր, նոր խօսակցութիւններ նախատեսուած էին Ֆ. Միթերանի հետ: Ապա, պիտի ստորագրուէր դաշնագիր մը երկու երկիրներու միջեւ, ժամը 14-ին Բորիս Ելցին կը վերադառնայ Մոսկուա:

***

ԵԼՑԻՆ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂ

Գրած էինք աւելի օր, (Փետրուար 4) թէ Ելցին անդրադառնալով Արցախի, Նիւ - Եորք եղած ատենը դէմ չէր արտայայտուած ՄԱԿ-ի խաղաղապահ ուժերու առաքման: Ստորեւ Ելցինի ճշգրիտ պա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ՄԻՇՏ ԿԸ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԻ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ ՄԻԹԻՆԿԻ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ

Երեւանէն, Փետր. 6ին մեր առած լուրերու համաձայն գիշերը (ժամը 22.20-էն) նոր փորձեր եղած էին Ազերիներու կողմէ վերագրաւելու համար Խրամորթ եւ Խանաբադ գիւղերը, բայց յարձակումները ետ մղուած էին: Մարտունիի շրջանը մէկ վիրաւոր կար:

Ստեփանակերտի վրայ Փետրուար 7-ին նետուած էին 21 Ալազան հրթիռներ եւ 13 ականներ:

Երեւանի մէջ, իշխանութեան ընդդիմադիր բոլոր հոսանքները (ԱԻՄ, Սահմանադրութիւն, Հ.Յ.Դ., Հանրապետական եւայլն, եւայլն) միթինկ մը կազմակերպած են Շաբաթ, Փետրուար 8-ին:

***

«Լիպերասիոն» ալ (Փետրուար 6) կ'արձագանգէր էնթէրֆաքս գործակալութեան լուրին, ըստ որուն հրացանաձգութիւններ եղած են Աղդամի եւ Շուշիի վրայ (ադրբէջանարնակ):

***

Գերմանիոյ «Ճնշուած Ժողովուրդներու Միութիւն»ը Թուրքիան ամբաստանած է Ազերիներու զէնք տալու յանցանքով: Ամբաստանութեամբ ըսուած է որ Թուրքիա Գերմանիայէն գնելով նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ զինամթերքէն քալաշնիքով հրացաններ, խարայէլեան ինքնաշարժ զէնքեր ու հրթիռներ, փոխանցած է Ազերիներուն: Կատարուած յայտարարութիւնը պնդած է թէ Թուրքիա այս ձեւով կ'օժանդակէ Ազրպէյճանի ազգային բանակին կազմութեան ու Գերմանիոյ ուշադրութիւնը հրաւիրած է պատահարին, նկատելով որ թէ Թուրքիա թէ Գերմանիա ՕԹԱՆ-ի անդամ երկիրներ են:

Նոյն Միութեան Հայաստանի համակարգումի խմբակին կողմէ Թէսա Հոֆման մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յիշեցնելով որ Ա. աշխարհամարտին Գերմանիա Օսմանեան Պետութեան նեցուկ կանգնած է Հայերը կոտորելու ընթացքին, պահանջած է որ «Եւրոպայի ապահովութեան եւ համագործակցութեան ժողով»ին մասնակից գերման պատուիրակութիւնը բացատրութիւն տայ այս մասին:

Վերոյիշեալ միութեան պնդումներուն համաձայն, նշուած զէնքերը գործածուած են Ղարաբաղի, Գետաշէնի եւ Շահումեանի բախումներուն ընթացքին:

«ՅԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐ ՏԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»

Հայաստանի պաշտպանութեան մարզը մտահոգութիւններէ ծնած մեծ հետաքրքրութեան մը նիւթը ըլլալով հանդերձ, տեղական մամուլին կողմէ քիչ յիշուած կամ արծարծուած նիւթ մըն է: Հայկական զօրաբանակի մը կազմութեան մասին առաջին լուրեր հասած էին անկախանալու գործընթացին սկիզբին հետ: Վազգէն Մանուկեանի վարչապետութեան շրջանին Հայաստանեան մամուլը հրատարակած էր անկախացող Հայաստանի առաջին զինուորներուն լուսանկարները, երբ անոնք կ'ողջունէին օրուան վարչապետը եւայլն: Իսկ վերջերս հրապարակուեցաւ Հանրապետութեան Նախագահին հրամանագիրը որով կը պահանջուէր որ մինչեւ Դեկտեմբերի աւարտը յանձնուէին զինուորական ծառայութենէն խոյս տուած երիտասարդները եւ ապօրինի զէնք պահողներու զէնքերը: Մինչ այս, պետական մշտական յանձնախումբերու կարգին հիմնուած էր Պաշտպանութեան ու Ներքին գործերու յանձնախումբը, գլխաւորութեամբ Վազգէն Սարգսեանի: Այսօր ան Հայաստանի Պաշտպանութեան Նախարարն է: Ինչպէս ամէն երկրի, բայց վերջին իրադարձութիւններու ներկայութեան յատկապէս Հայաստանի համար ակներեւ է այս նախարարութեան կարեւորութիւնը: Երբ օրէ օր, ժամէ ժամ Արցախի կռիւները կը սպառնան աւելի սաստկութեամբ ու ծաւալով շարունակուիլ, կենսական է Պաշտպանութեան Նախարարութեան դերը. աշխարհի մը մէջ ուր բարի դրացնութեան յարաբերութիւնները տակաւին քաղաքավարական ուղերձներու միայն հիմնանիւթ կը հայթայթեն ու միջազգային օրէնքներ, տրամադրութիւններ չեն հաճիր ժողովներու թղթածրարներէն կռիւի դաշտերը իջնել, ոտքի կոխան չըլլալու միակ կռուան կը մնայ սեփական ուժը:

Հայկական այդ ուժին պատասխանատուին, Վազգէն Սարգսեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը լոյս տեսած է «Հայաստան» օրաթերթի Յունուար 16-ի թիւին մէջ: Առաջին հարցումը բնականաբար կը վերաբերի գործերու ընթացքին. Նախարարը կը պատասխանէ թէ արդէն մինչեւ Դեկտեմբեր 30 զօրամասերը վերադարձուած են բոլոր զինապարտները. երկրին բոլոր զօրամասերուն մէջ պաշտպանութեան նախարարութիւնը իր ներկայացուցիչները ունի: Անոնք կը կազմակերպեն զօրակոչի, զէնքի, զինամթերքի եւայլն խնդիրները: Այս գործընթացը դժուարացնող ազդակ մը կ'ըլլայ խորհրդային 7-րդ բանակի Հայաստան ներկայութիւնը. անոր կարգավիճակին անորոշութիւնը պէտք է վերջ գտնէ: Այսուհանդերձ, Վազգէն Սարգսեան յստակօրէն կը յայտնէ — «այդ բանակի ունեցուածքը մերն է եւ դրան մենք պիտի նայենք տիրոջ աչքերով, վերաբերուենք տիրոջ մօտեցմամբ»:

Յաջորդ հարցումը կ'ուզէ գիտնալ թէ ինչպէս կը կարգադրուին սնունդի եւ զգեստեղէնի հարցերը: Վազգէն Սարգսեան ըսելէ ետք թէ պետական պիտանէլի յատկացումներով կը բաւարարուին այդ պահանջքները, անմիջապէս կը յիշէ զօրավարի մը հետեւեալ խօսքը. «ով որ չի կերակրեր իր բանակը, ստիպուած է կերակրել ուրիշի բանակը»: Ան կ'ըսէ թէ՝ «փաստօրէն տասնամեակներ շարունակ միութենական բանակը 1.1 տոկոսի չափով ֆինանսաւորուել է Հայաստանի պիւտճէից: Այսօր նոյն տոկոսի չափով մենք ֆինանսաւորում ենք արդէն մեր ենթակայութեան տակ մտնող բանակը»: Այս ապահովութեան կ'աւելնայ սակայն սահմանափակութեան նշում մը. «պետական միջոցները ուղղակի սահմանափակ են եւ առանց համաժողովրդական օգնութեան եւ միջամտութեան բնականոն բանակ ստեղծել չենք կարող»:

Արցախեան բախումներու սկիզբէն Հայ կեանքին մէջ գրեթէ վերակենդանացաւ կամաւորական, կամ ֆետայական շարժումը. ի՞նչ անուն պէտք էր տալ արդարեւ այն երիտասարդներուն որոնք կանոնաւոր զօրքի բացակայութեան, հոնկէ - հոնկէ ճարուած զէնք ու զինամթերքով հայրենի հողը պաշտպանեցին ու կը պաշտպանեն: Ու այսօր տեղին է հարց տալ թէ երբ կայ արդէն այդ կանոնաւոր զօրքը, ի՞նչ ճակատագիր կը սպասէ ֆետայական շարժումին: Իրապաշտ է Վ. Սարգսեան երբ կ'ըսէ. — «Ի. դարավերջին կռուել ֆիդայական ձեւերով. եւ ուժերով, նման է ինքնասպանութեան: Մեր ֆիդայիները, փառք ու պատիւ իրենց, եւ՛ դարասկիզբին, եւ՛ դարավերջին քաջաբար կռուեցին, բայց յաղթանակներ տանելու համար այսօր կանոնաւոր զօրամիաւորումներ են պէտք»: Ան նոյն ձեւով կը մերժէ նաեւ կազմակերպութիւններու եւ կուսակցութիւններու սեփական ռազմական ուժ ունենալու երեւոյթը. յստակ ու տրամաբանական է ըսածը. — «բոլոր հայ տղամարդիկ ովքեր առաջնորդւում են Հայրենիքը պաշտպանելու խնդրով եւ ոչ անձնական ու քաղաքական շահերով, Պաշտպանութեան Նախարարութեան միջոցով կարող են ստանալ եւ հիմնական, եւ կառուցուածքային բոլոր հնարաւորութիւնները»: Այս ըսելէ ետք Նախարարը կու տայ նաեւ ապահովութիւն. «Այս հարցում, փառք Աստծոյ, մենք խնդիրներ չունենք»:

Միշտ համաձայն Վազգէն Սարգսեանի տեղեկատուութեան, այսօր Նախարարութեան հրամանատարական կազմը ունի 60 մարտական զօրավարներ եւ բարձրաստիճան սպաներ. «եթէ գումարենք նաեւ այն հանգամանքը որ հանրապետական զինուորական կոմիսարութիւնը իր ամբողջ կարողականութեամբ Պաշտպանութեան նախարարութեան մի ստորաբաժանումն է, ուրեմն դրութիւնը այնքան էլ տագնապալի չէ»:

Հարցազրոյցին ամէնէն այժմէական մասը այն է որ կը վերաբերի Ղարաբաղի: Զրուցավար Ռիթա Շառոյեան հարց կու տայ թէ ի՞նչ կ'ընէ Նախարարութիւնը Ղարաբաղի պաշտպանութեան համար: Եթէ աւելի մեծածաւալ բախումներ ըլլան, Ղարաբաղը կրնա՞յ դիմակայել: Ահա պատասխանը որ գոհունակութեան, սփոփանքի մեր մեծ զգացումին կը խառնէ կասկածի երանգ մըն ալ: «Այլեւս թաքցնելու կարիք չկայ որ Ղարաբաղի պաշտպանութիւնը հիմնաւորապէս իրականացւում է պետական ուժերով եւ միջոցներով, դա մեր պարտքն է, մենք ուղղակի թաքցնում էինք մեր ժողովրդից՝ աւելորդ զգուշաւորութիւնից ելնելով: Այսօր Ղարաբաղը վերածուած է անառիկ ամրոցի, իսկ Ղարաբաղի դէմ զանգուածային ռազմական գործողութիւնների դէպքում անհրաժեշտ հակամիջոցներ կան: Զգում ենք Ղարաբաղի ներսում նոյնպէս պաշտպանութիւն կազմակերպել պետական կառոյցներում: Կարծեմ թէ ստացւում է: Աւելի չմանրացնելու համար ասեմ որ Ղարաբաղը արդէն այն փորձութեան քարն է, որին Ադրբեջանի բախուելու ցանկութիւնը կարող է յանգեցնել ուղղակի ինքնապատժի»:

Այսօր, դառն դիպուածով մը դէմ յանդիման ենք «Ղարաբաղի փորձութեան քար»ին տոկունութիւնը փաստելու անհրաժեշտութեան: Ամէնօրեայ յարձակումներու, հրթիռակոծ գիւղերու, պատանդներու, զոհերու, քանդուած հիւանդանոցներու, խժդժութեան նորանոր դրուագներու լուրերուն ընդմէջէն անստոյգ պիտի մնա՞յ այդ փորձութեան քարին մասին Վազգէն Սարգսեանէ թելադրուած հաւատքը: Անհրաժեշտաբար, այնքա՛ն պէտք ունինք այդ ապացոյցին...:

Հայաստանի Պաշտպանութեան Նախարարը զրոյցը կ'աւարտէ խնդրանք — պահանջքով մը որ ամէնէն արդարն է յատկապէս տագնապալի մեր ներկային մէջ. «բոլոր կառավարող ուժերից խնդրելով պահանջում եմ հեռու մնալ թայֆայական, կուսակցական կրքերից եւ զգացմունքից: Ռազմական գործում դա կարող է մեր հէրն անիծել»:

Բանիցս արդէն անիծուած այդ հօր սիրոյն, կը յաջողի՞նք արդեօք...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ»

«Թէրճիւման» օրաթերթը Յունուարի սկիզբէն սկսած է շարք մը հրատարակել որ խորագրուած է՝ «Ռուսական գաղտնի փաստաթուղթերէ Թուրքիոյ բաժանումը»: Թերթը յօդուածաշարքին սկիզբին ոչ մէկ բացատրութիւն տուած էր թէ ո՛ւրկէ, ի՛նչ ճամբով ձեռք անցած էին փաստաթուղթերը — հեռագրի, նամակի պատճէններ եւայլն — եւ թէ ո՛վ էր զանոնք համադրողը, թարգմանողը: Յօդուածաշարքին կ'ընկերանան նկարներ ուր ցոյց կը տրուին թալանուած, չարչարուած, կեղեքուած թուրք գիւղացիներ, կամ թուրք զինուորներ որոնք կը գնդակահարուին «քաղաքակիրթ նկատուած» եւրոպացի զինուորականներու կողմէ եւլն.:

Յօդուածաշարքին իններորդ մասով (Յունուար 15) նիւթը կ'առնչուի հայկական հարցին: Հոն տրուած են Ռուսիոյ արտաքին նախարարութեան ու դեսպաններու միջեւ փոխանակուած հեռագիրներ: 1915 Ապրիլ 17 թուակիր հեռագրով մը (թիւ 1712) ռուս Արտաքին նախարարութիւնը Փարիզի ու Լոնտոնի դեսպաններուն կը տեղեկացնէ թէ այդ երկիրները այցելելու եւ հանրային կարծիքը հայկական հարցին վրայ կեդրոնացնելու նպատակով ճամբայ ելած է բժիշկ Զաւրիեւ: Այս վերջինը երբ կը պարզէ Փարիզի ռուս դեսպանին հայկական ինքնավարութիւն մը ստեղծելու փափաքը որ կը ներառնէ նաեւ Կիլիկեան, դեսպանը Մոսկուա կը դիմէ դիրք ճշդելու համար: Տրուած պատասխանը այն կ'ըլլայ որ Զաւրիեւի հետ կատարուած տեսակցութիւնները միայն «աքատէմիք» բնոյթ ունեցած են ու ոչ մէկ յստակ ծրագիր խնդրոյ առարկայ եղած է: Կարելի է իրեն պատասխանել թէ Կիլիկիա Ֆրանսացիներու եւս շահերուն առընչուող շրջան մը ըլլալով, հայկական պահանջներուն այդ մասին նեցուկ կանգնելու հաւանականութիւն չկայ:

**

Յաջորդ էջերուն մէջ Պալքանեան թերակղզին կորուստ ալ Ռուսաստանի ու Եւրոպայի երկիրներուն վերագրուելէ ետք, կ'ըսուի թէ կարգը հասած էր Անատոլուի հողերը բաժան — բաժան ընելու: Այս նպատակին կը ծառայէ ամերիկեան, ֆրանսական եւ անգլիական վարժարաններու ցանցը որով կը պատուի Անատոլուն. անոնց առաքելութիւնն է թրքական պետութեան հանդէպ թշնամանքով լեցնել փոքրամասնութիւնները որոնք գլխաւորաբար Յոյներ եւ Հայեր են: Կը մէջբերուի Պոլսոյ ամերիկեան քոլէժին հիմնադիրներէն տօքթոր Հէմլինի կողմէ Պոսթընի հայկական թերթի մը մէջ հրատարակուած գրութենէն հատուած մը ուր կ'ըսուի թէ կայսրութեան ամէն կողմը հնչակեան հրոսախումբեր Թուրքեր ու Քիւրտեր սպաննելէ, անոնց գիւղերը հրկիզելէ ետք լեռները պիտի ապաստանին: Իսկ մահմետականները զայրանալով կատարուածին պիտի ապստամբին ու անպաշտպան Հայեր սպաննեն: Ասիկա առիթ պիտի տայ որ Ռուսաստան միջամտէ, յանուն մարդկութեան ու քրիստոնէութեան:

Այդ շրջանին որովհետեւ Հայերը կը պահանջէին ոչ միայն Վանը, Մուշը, Պիթլիսը, այլեւ Ատանան ու Մերսինը, Ռուսաստան որ ինքզինքը Հայերու պաշտպան հռչակած է, նեղ կացութեան կը մատնուի: Ի՞նչպէս այդ պահանջքին ձայնակցիլ երբ Ֆրանսա եւս թեկնածու է Կիլիկիոյ եւ նոյն Ֆրանսան համաձայնած է Պոլիսն ու նեղուցները Ռուսաստանի բաժին ձգելու: Այս անելէն որպէս ելքի ճար կը գտնէ հետեւեալը. - Հայերը բոլորովին չյուսահատեցնելու համար երկու երեւելի Հայ Ֆրանսա ու Անգլիա կը ղրկուին իբրեւ թէ բանակցելու: Հայերը կ'ունենան այն մտածումը թէ Կիլիկիան նախ Ֆրանսացիներու բաժին պիտի տրուի, ապա անոնք Թուրքերէն առնելէ ետք այդ շրջանը պիտի ձգեն Հայերուն: Անոնք շատ ուշ կ'անդրադառնան թէ Ֆրանսացիներն ալ անոնց Ռուսերուն եւ իրենց չափ եսասէր են ու ցնորք մըն է Կիլիկիան ունենալու հարցը: Արդէն երբ Օսմանեան կայսրութիւնը պարտըուած է ու խնդրոյ առարկայ շրջանը գրաւուած է Ֆրանսացիներու կողմէ, անոնց ըրած միակ բանը վարձկան զինուոր ըլլալով գործածել եղած է Հայերը: Իսկ երբ յետոյ քաշուած են Ատանայէն ու Մերսինէն, երբեք չեն մտածած, մտածել իսկ չեն ուզած Հայերու մասին:

Գալով Ռուսերուն, ռուսեւթուրք պատերազմներուն մասնակից հայ կամաւորները քշուած են ամէնէն խիստ բախումներու գօտիները ուր ամէնէն մեծ թիւով զոհ տրուած է:

Յօդուածաշարքին լրջութեան մասին մշտական վերապահութիւն կը թելադրեն հետեւեալին նման պարբերութիւններ. «...Արեւելեան Անատոլուի հայկական վերջին փոքրիկ պետութեան գոյութեան 13 դար առաջ Արաբներու կողմէ վերջ տրուած էր: Որքան տարօրինակ է որ այն ատեն բոլոր Հայերը սուրի սպառնալիքի տակ չեն վարանած մահմետական կրօնքը ընդունելու: Յետոյ երբ արաբական տիրապետութիւնը թեթեւցած է ու Արաբները քաշուած են այդ շրջանէն, Հայերը կրկին վերադարձած են իրենց նախկին կրօնքին»:

**

Ասոր կը յաջորդէ Հայերու հանդէպ Թուրքերու լայնախոհ, ազատամիտ կեցուածքը: Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայերը քաղաքական բարձր դիրքերու հասած էին, ինչպէս դեսպան էին, երեսփոխան, նախարար եւայլն: Իսկ այս բոլորին փոխարէն Թուրքերու միակ յանցանքը կը նկատուի Ա. աշխարհամարտին, ռուսական սահմանին ու ռազմաճակատին շրջակայքը բնակող Հայերը աքսորել դէպի հարաւային շրջանը ու այդ ընթացքին բազմաթիւ Հայերու սպանութիւնը:

Կը յիշուի նաեւ Քեազըմ Քարապեքիրի արեւելեան առաքելութիւնը որով 1921-ին հայկական ուժերը ցրուած, Կարսը գրաւուած ու նոյնիսկ Գիւմրին գրաւուած է, վերջ տալով հայկական փառատենչութեան:

Յօդուածաշարքին 15-րդ մասին մէջ կը տրուի անձնական նամակի մը պատճէնը, ան գրուած է Մեծն Բրիտանիոյ յատուկ ներկայացուցիչ Սըր Մարք Սայքսի կողմէ Անգլիոյ Պետրոգրադի դեսպանին, 1916 Մարտ 12-ին:

Սայքս հայկական վերջին կոտորածներէն ետք ճիշդ չի նկատեր որ Հայաստան կոչուած շրջանը ձգուի Օսմանեան կայսրութեան տիրապետութեան տակ, եթէ նոյնիսկ օսմանեան ղեկավարութիւնը յօժարի բարեփոխումներ կատարել: Ան յարմար չի նկատեր ոչ Թուրքիայէն անկախ, ոչ ալ միջազգային հակակշիռի ենթակայ Հայաստան մը: Իր կարծիքով լաւագոյն կարգադրութիւնը Հայաստանի մէկ մասը յանձնել է Ռուսիոյ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՂ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

ՌԱԱ-ի 1991 տարեշրջանի համառօտ տեղեկագիր

Համաձայն կազմակերպութեան ծրագիր — կանոնագրին, տարուող աշխատանքները բաժանւում են երկու գլխաւոր մասերի.

1. Հայ ճարտարապետութեան յուշարձանները՝ Արեւմտ. Հայաստանում, Կիլիկիայում եւ Պարսկաստանում, գիտարշաւների միջոցով գտնել, նկարել, չափագրել եւ յատուկ արխիւներում դասաւորել:

2. Վերոյիշեալ արխիւներում հաւաքուած նիւթերը, ՌԱԱ-ի, գործակիցների օգնութեամբ ուսումնասիրել եւ որպէս հրատարակութիւններ մատչելի դարձնել հայ եւ օտար հանրութեան:

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԱՍՏԱՆ

Արեւմտահայաստանի գիտարշաւները, հակառակ բազմաթիւ դժուարութիւնների, ինչպէս մասնագէտ եւ կամաւոր մարդուժի պակասը, բարձր ծախսերը, երբեմն անբաւարար արդիւնքը եւ վերջապէս Թուրքիայում անապահովութիւնն ու քաղաքական փոփոխուող վիճակը, ՌԱԱ-ի

համար մնում է որպէս առաջնահերթ աշխատանք: Ծրագրաւորման համաձայն, 1991-ին Եւրոպայից դէպի Արեւմտահայաստան երեք գիտարշաւներ ունեցանք: Ապահովութեան նկատառումով ճամբորդակիցների անունները վերապահուած են:

Ա.- Առաջին ճամբորդութիւնը տեղի ունեցաւ Տայք նահանգի Խոտորջուր եւ Համշէն գաւառներում: Դժուարանցելի, անտառապատ լեռներում թաքնուած գիւղերի բնակչութիւնը, տեղ – տեղ մահմետականացուած բնիկ Հայեր են, որոնց խօսակցական լեզուն դեռ այսօր էլ յաճախ Համշէնի բարբառն է:

Ճամբորդութեան ընթացքին նկարուեցին եկեղեցիներ, պնդոցներ, կամուրջներ եւ մեծ թուով բնակելի տներ իրենց թուագրումով եւ փայտէ գեղեցիկ մանրամասներով:

Ճամբորդութեան ընթացքում, բացի լուսապատկերներից, վերցուեց ութ վիտէօ ժապաւէններ պատմական կոթողներից եւ հայրենի բնաշխարհից: Վիտէօ-պատկերահանման գործը հակառակ տեղին ու պայմաններին կապուած խոչընդոտներին, պիտի շարունակուէն եկող տարիներին եւս:

Բ.- Երկրորդ ճամբորդութեան ուսումնավայրը Վանայ լճի հիւսիսում Սիփան լերան եւ Արճէշ քաղաքի միջեւ ընկած տարածութիւնն էր: Այստեղ են գտնւում մինչեւ այսօր անդրանելի մնացած պատմական Հայաստանի նշանաւոր մի շարք վանքեր:

Այս ճամբորդութիւնը իր պարտականութիւնները եւս աւարտեց՝ հակառակ ստեղծուած մի շարք դժուարութիւնների եւ ճնշումների:

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Միջնադարից սկսած, Կովկասից մինչեւ Սեւ ծովի հիւսիսային շրջանները, հայկական գաղթօջախներ են եղել, որոնց թողած ճարտարապետութիւնը կարօտ է մանրամասն ուսումնասիրութեան: ՐԱԱ. կազմակերպութիւնը, Հայաստանաբնակ գործակիցների միջոցով, օգնում է հնարաւորութեան սահմաններում ուսումնասիրելու հայկական դարաւոր ճարտարապետութիւնն ու կառուցողական արուեստը Կովկասի ամբողջ տարածքում, մասնաւորաբար այն բոլորը որոնք պատմական Հայաստանի մաս են կազմել:

Պատմական Գուգարք նահանգի տարածքը ներկայումս գտնւում է Հայաստանի, Թուրքիայի եւ Վրաստանի սահմաններում: Առաւելագոյն հատուածը Ծորոփոր, Բողնոփոր, Մանգլեացփոր, Քուէշափոր, Թռեղք, Ջաւախք, Կանգարք եւ Պարուար գաւառները Վրաստանի մէջ են: Դրանք ներկայիս համապատասխանում են Ասպինձայի, Ախալքալաքի, Նինոծմինդայի – Բոգդանովկա, Ծալկայի, Դմանիսի, Բոլնիսի, Մառնեուլի, Թեթրի – Ծղարոյի եւ մասամբ Գարդաբանի շրջաններին: Համարեա բոլոր շրջաններն էլ հարուստ են հայկական յուշարձաններով, բայց դրանց խտութիւնը չափազանց մեծ է Դմանիսի, Բոլնիսի եւ Մառնեուլի վարչական շրջաններում:

1991 թ. ընթացքում դէպի վերջին երկու շրջանները կատարուեց 5 ուսումնասիրական արշաւ, իւրաքանչիւրը 10 – 15 օր տեւողութեամբ: Ստացուած արդիւնքները մեծապէս գոհացուցիչ էին, ըստ որում յուշարձանների մեծագոյն մասը ցայսօր արձանագրուած չի եղել գրականութեան մէջ: Բացի տասնեակ մեծ ու փոքր վանքերից, եկեղեցիներից, բերդերից եւ կամուրջներից ուշագրաւ են առատօրէն պահպանուած հայերէն վիմագիր արձանագրութիւնները, որոնց մեծ մասը վերաբերում են 10 – 18 Դ.Դ.: Հաշուառուել են աւելի քան 200 գեղաքանդակ խաչքարեր եւ կենցաղային պատկերներով զարդարուած տապանաքարեր:

Տարիներ շարունակ դժուարին պայմաններում տարուող վերոյիշեալ ուսումնասիրութիւնների համադրողն է ՐԱԱ-ի պատասխանատու աշխատակից Պր. Սամուէլ Կարապետեանը:

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅՈՒՄ

Հայկական Կիլիկիայի հարաւային մասը կազմող Քեսապի շրջանը, այսօր գտնւում է Սուրիոյ տարածքում՝ Միջերկրականի ափին: Առաջին աշխարհամարտին եւ նրան յաջորդող տարիների քաղաքական տակնուվրայութիւններից խիստ տուժեց նաեւ Քեսապի Հայութիւնը, կորցնելով իր գիւղերի, դարերից ժառանգուած, զուտ հայկականութիւնը:

Քարադուրանի ձորը, այսօր միակն է իր հայաբոյր գիւղով, որտեղից 91-ի ամրան սկսուեց հայկական ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան աշխատանքը: Չափագրուեցին եւ նկարուեցին վեց եկեղեցիներ – մէկը՝ քարանձաւատիպ – եւ եօթը տեղին իւրայատուկ քարաշէն բնակելի շէնքեր:

Սկսուած գործը շարունակելու եւ Սուրիոյ տարածքում 6 – 7-րդ դարերից հայ համայնքներից աւանդ մնացած ճարտարապետութիւնը ուսումնասիրելու նպատակով կազմուեց աշխատանքային միաւոր, որին մասնակցում են Պր. Նշան Օղլիկեան եւ Տէր եւ Տիկին Գէորգ եւ Մարուշ Երամեան:

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ա.- Պարսկաստանի հիւսիսում են գտնւում պատմական Հայաստանի գաւառները, ինչպէս Արտազ, Զարեւանդ, Պարսպատունիք: Բացի յիշուած գաւառներում, Պարսկաստանի քաղաքներում եւ շրջաններում, դարեր շարունակ գոյութիւն են ունեցել հայկական հոծ համայնքներ, որոնք ապրել ու ստեղծել են իրենց ուրոյն մշակոյթը:

Համայնքների պատմութիւնը, կերտած ճարտարապետութիւնը, մշակոյթը, դարեր տեւող սովորութիւններն ու կենցաղը, անբաժան մասն են հայ ժողովրդի պատմութեան:

Կազմակերպութիւնս մի քանի տարի է որ ձեռնարկել է գործին սրտցաւ անհատների օգնութեամբ եւ ունեցած հնարաւորութիւնների սահմանում հաւաքելու հայ համայնքների ազգագրական եւ պատմական տուեալները:

Այս աշխատանքը աւելի արդիւնաւէտ դարձնելու համար Երեւանի Համալսարանի Պատմագրութեան բաժնի երկու գիտաշխատողներ իրենց համագործակցութիւնն են սկսել այս խմբակի հետ:

Բ.- Ուրմիոյ լճի արեւմուտքում գտնուող, ժամանակին ստուարաբնակ – հայաբնակ գիւղերում, այժմ հատուկենտ են հայ գիւղացիները, բացառութեամբ հայաշէն Գեարդաբադ գիւղի: 91-ի ամրան եւ աշնան կատարած ճամբորդութիւնների ընթացքին չափագրուեցին 17 հայկական Եկեղեցիներ, որոնցից մի քանիսը ճարտարապետական իմաստով կարեւոր շէնքեր են ինչպէս Ղարաբաղի, Նախիջեւան – Թեփէի եւ Գեարդաբադի եկեղեցիները:

Գ.- 91-ի ամրան չափագրուեց արեւելեան Ատրպատականում Արդեբիլ քաղաքի հայկական եկեղեցին: Խարխուլ վիճակի մէջ գտնուող այս շէնքում ՄԻՐԱՍԷ ՖԱՐՀԱՆԳԻ պետական հաստատութիւնը սկսել է նորոգման որոշ աշխատանքներ:

Դ.- Այս ամրան Փերիոյ գաւառի տարբեր գիւղերի ճամբորդութիւնների ընթացքին, կատարուեցին լրացուցիչ աշխատանքներ, նկարելով եւ արձանագրելով շրջանին իւրայատուկ տապանաքարերը:

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՑ ՎՆԱՍՈՒԱԾ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻՆ

Եգիպտոսում՝ Գահիրէ բնակող Տիկին Հուրիկ Սուրուզեանը, (հնագէտ եգիպտաբան) եւ Օրիորդ Նայիրի Համբիկեանը (ճարտարապետ) տարիներ աշխատանք են տանում եւ հովանաւորում, օժանդակելով Հայաստանի երկրաշարժից վնասուած Եկեղեցիների նորոգութիւններին արտասահմանից, մասնաւորաբար Գերմանիայից: Այս աշխատանքի զեկուցումը կը տրուի յաջորդիւ:

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՔՐՈՖԻԼՄ ՀԱՏՈՐՆԵՐԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Տպագրական աշխատանքների շարքին, ՐԱԱ-ի համար առաջնահերթ տեղ ունի միքրոֆիլմերի հատորների հրատարակութիւնը, որին շուրջ 13 տարի է մասնակից է եւ տրամադրում է 22 տարիների իր հաւաքած եւ ուսումնասիրած բոլոր նիւթերը: Յիշուած միքրոֆիլմերի 7-րդ հատորը տպագրուեց այս տարեշրջանում: Հայ ճարտարապետութեան միքրոֆիլմերի անհրաժեշտ եւ շնորհակալ գործի պատասխանատուն է ուսուցչապետ՝ Վազգէն Բաբսեղեանը, որը շնորհիւ տարիներ յարատեւ աշխատանքի, Նիւ - Եորք Թրոյ քաղաքում կազմակերպում եւ ծախսն է հոգում այս եզակի հրատարակութեան: Այս հատորները ծառայում են հայ ճարտարապետութիւնը ուսումնասիրողներին եւ որպէս հայ կառուցողական արուեստի վկայութիւն, ունեն նաեւ քաղաքական արժէք:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԻ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆՈՒՄ

Պարսկաստանում, հայ համայնքն ու Մշակութային Ժառանգութիւն – Միրասէ Ֆարհանգի – պետական կազմակերպութիւնը, միասնական միջոցներով եւ համադրուած ծրագրով, վերանորոգում են Ատրպատականում գտնուող հայկական վանքերը, որոնք որպէս հոգեւոր կենտրոններ եւ ազգային - մշակութային կոթողներ պատկանում են Հայութեան, նոյն ժամանակ եւ որպէս Պարսկաստանում արձանագրուած հնութիւն նորոգութեան ժամանակ ենթակայ են մշակութային ժառանգութիւն – Միրասէ Ֆարհանգի կազմակերպութեան:

Վերագրումների առիթ չտալու համար որպէս պարզաբանում պիտի յիշել որ վանքերի նորոգութիւնները ոչ թէ այս կամ այն անհատի կամ միութեան գործունէութեան արդիւնքն է, այլ վերջին 25 տարիներին բազմաթիւ սրտցաւ անձերի եւ կազմակերպութիւնների շարունակական աշխատանքի, որոնց շարքին նախ Ատրպատականի Թեմական Խորհրդի յարատեւ եւ անխոնջ գործունէութեան, ապա առաջնահերթօրէն Փարիզում հաստատուած Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութեան որի ազգանուէր եւ գիտակից կեցուածքն ու իր ցուցաբերած տնտեսական օժանդակութիւնը մեծապէս նպաստել է այս յոյժ կարեւոր եւ անյետաձգելի պարտականութեան իրականացման:

ՐԱԱ կազմակերպութիւնը սկսուած երեք վանքերի ուսումնասիրութիւնից, իր մասնակցութիւնն է բերել եւ հանրութեան ծանօթացրել Ատրպատականում գտնուող հայկական յուշարձաններին, ահազանգելով կացութիւնը եւ գործնականապէս խթան հանդիսացել եւ մասնակցել նորոգութիւններին:

1991-ին Թադէոս Առաքեալի եւ Ստեփանոս Նախավկայի վանքերի ինչպէս նաեւ Արդեբիլի եկեղեցում կատարուած նորոգութիւնների ծախսը հոգացել է Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութիւնը, Անդրէորդի եւ Սանդուխտ Կոյսի մատուռների ծախսը ստանձնել են ՐԱԱ կազմակերպութեան մեկենասները, իսկ Ուրմիայի եկեղեցիների սահմանափակ օժանդակութիւնը տրուել է միասնաբար երկու միութիւնների կողմից:

Ծործոր վանքի վերակառուցման ծախսը ստանձնել էր Պր. Վարուժ Առաքելեանը:

ՐԱԱ-ի Պատասխանատու
ԱՐՄԷՆ ՀԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

Փետրուար 25-ի կէսօրին Թուրքերը ըսկըսան ընդհանուր յարձակում:

Վճռական րոպէներ էին:

Անդրանիկ, յանկարծ, կը ստանայ հեռագիր մը Թիֆլիսէն, Հայաստանի Ապահովութեան Խորհուրդէն:

Տրապիզոնի մէջ կը գումարուի Թրքական եւ կովկասեան ազգութիւններու խաղաղութեան համաժողով. Թրքահայերը կը մասնակցի՞ն, թէ ոչ, կը հարցնէին Թիֆլիսէն:

Անհասանելի առեղծուածային դրութիւն:

Տրապիզոնի մէջ խաղաղութեան ժողով: Թաթարները արդէն դաշնակից Օսմանցիներու, Վրացիները չեն կռուիր եւ բանակցութիւններ սկսած են Գերմանացիներու, հիմա Օսմանցիներու հետ. ի՞նչ պիտի ընէինք մենք՝ Հայերս:

Ռուսահայերը կրնային հաշտուիլ, բայց ի՞նչ պիտի ընէր Թրքահայ զանգուածը:

Այստեղ անհրաժեշտ է բացատրել անհասկնալի կամ աւելի ճիշդը՝ սխալ թարգմանուած հարց մը:

Կ'ըսուի, Անդրանիկ համաձայն չէր, որ Ռուսահայերը հաշտութեան ձեռք երկարէին Օսմանցիներուն: Սա կամ թիւրիմացութիւն է եւ կամ դիտմամբ սխալ թարգմանուած իրողութիւն մը:

Անդրանիկ եւ առհասարակ Թրքահայ զանգուածը համաձայն էին, որ Ռուսահայերը հաշտուէին Թուրքերու եւ կամ ուրիշ որեւէ ազգի հետ, բայց Թրքահայերը պիտի շարունակէին կռուիլ:

Առաջին պատճառը այն էր, որ ուրիշ ելք չկար: Երկրորդ, այն, որ ոչ ոք լիազօրութիւն ունէր Թրքահայ ժողովուրդի կողմէ խաղաղութեան կամ այլ տեսակի դաշինք ստորագրել:

Անդրանիկը եւ Թրքահայ ժողովուրդը Կովկասի մէջ դէմ էին, որ ռուսահայ ներկայացուցիչները խօսէին Թրքահայաստանի մասին:

Ինչո՞ւ:

Եթէ որեւէ առեն հարց բարձրացուէր մեր ռուսահայ եղբայրներու կողմէ, Օսմանցիները պիտի ստիպէին, որ Ռուսահայերը ստորագրէին այնպիսի պայմանագիր մը, որ Թրքահայաստանէն վազ անցնելու պէս բան մը ըլլար:

Ատոր համար Անդրանիկ հեռագրեց Հայաստանի Ապահովութեան Խորհուրդին որեւէ Թրքահայ չուղարկել Տրապիզոն, իսկ եթէ կ'ուզէին ուղարկել՝ թող այդ մարդը երթար անպաշտօն կերպով, միայն Թուրքերու տրամադրութիւնը շօշափելու համար:

Որոշուած էր, որ Վահան Փափազեան, նախկին օսմանեան ժողովի անդամ, պիտի մասնակցէր Տրապիզոնի խաղաղութեան ժողովին: Ես չեմ գիտեր, թէ ի՞նչ անցաւ դարձաւ, որ Հայաստանի Ապահովութեան Խորհուրդը որոշեց ոչ ոք ղրկել եւ Թրքահայերու կողմէ ոչ ոք գնաց Տրապիզոն:

Մեր պատգամաւորները մեկնեցան Տրապիզոն, երբ Վէհիպը սկսած էր իր յարձակումները:

Մեր ընթերցողները մինչեւ հիմա փոքրիկ գաղափար մը կազմեցին մեր ճակատի դրութեան վերաբերմամբ: Պաթումը գրաւուած էր: Անդրկովկասի ամենակարեւոր բանալին անցած էր Օսմանցիներու ձեռքը:

Իսկ մեր ճակատի բանալին Կարինն էր եւ ան ալ, ինչպէս տեսանք ողբալի կացութեան մէջ:

1918 Փետրուար ամսի 26-ի առտուն ըսկըսան մեր կռիւները:

Պէտք է լաւ պատկերացնել մեր ռազմաճակատի զինուորական եւ բարոյական բովանդակութիւնը:

Անդրանիկ յաջողեցաւ Կարնոյ Ս. Նշան բերդը դնել մարտական ընդունելութեան մէջ եւ մեծ յոյս ունէր, որ Ս. Նշանի թնդանօթները բաւական գործ պիտի տեսնէին մեր թիկունքի վրայ:

Անդրանիկ Փետրուար 26-ի առաւօտ փութաց ճակատ, անձամբ դիմադրաւելու համար Վէհիպ փաշայի զօրքերուն:

ՎԵՐՋԻՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԷՆ ՕՐ ՄԸ ԱՌԱՋ

1918, Փետրուար 24-էն սկսեալ արդէն ճակատէն հայ զինուորները փախչելու ծայր տուած էին:

Առաջքը առնել անկարելի էր, որովհետեւ չկռուելու տրամադրութիւնը ընդհանուր էր, ինչպէս տեսան մեր ընթերցողները:

Փետրուար 26-ի առաւօտը յանկարծ մեզի լուր տրուեցաւ, որ Թուրքը կը յառաջանայ եւ մեր կեդրոնի զօրքը կը նահանջէ:

Սա բոլորովին յանկարծակի էր, որովհետեւ 25-ի իրիկունը ուղիղ հեռախօսով գնդապետ Բեժանբեկովը խօսեցաւ գեներալ Անդրանիկի, որ ճակատը գտնուէր լաւագոյն դրութեան մէջ. զինուորներու կռուելու տրամադրութիւնը բարձր է, եւ առաւօտեան ժամը 5-էն կը սկսի յարձակումը առնուազն Թուրքերը քշելու մինչեւ Աշքալէ:

(Շար. 36)

UN EVENEMENT :

"LE PARIS DES ARMENIENS 1920 - 1992"

A LA RECHERCHE D'UNE MEMOIRE PERDUE...
L'HISTOIRE DE NOTRE COMMUNAUTE

Exposition de photographies et de peintures

organisée par le CENTRE DE RECHERCHES SUR LA DIASPORA ARMÉNIENNE
— Tél. : 42. 46. 05. 58 —

Dans les Salons de la Mairie du IXe arrondissement
9, rue Drouot, Paris 9e
Métro : Rue Montmartre

du 7 au 23 Février
tous les jours de 11 h 30 à 18 h

entrée libre

(Շար.՝ Ա. էջէն)

տասխանը, զոր ստացանք Պոսթընէն («Պայքար») ...

**

Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խորհուրդի նիստի աւարտին, որուն աշխատանքներուն ներկայ գտնուեցան նախագահներ Ճորճ Պուշ, Բորիս Ելցին, Ֆրանսուա Միթերան (Ֆրանսա), փարչապետ Ճան Մէյճըր (Անգլիա) եւ ուրիշ երկիրներու ղեկավարներ, տեղի ունեցաւ մամլոյ ասուլիս մը մամուլի եւ լրատուական սպասարկութիւններու հաւիւրաւոր ներկայացուցիչներու ներկայութեան :

Լրագրող Ֆլորանս Աւագեանի հարցումին ի պատասխան, Ռուսիոյ Նախագահ Բորիս Ելցին ըսաւ թէ՝ «ժամանակը հասած էր» որ Արցախի մէջ գտնուին ՄԱԿ-ի խաղաղարար ուժերը :

Սոյրեւ Թղթակիցին հարցումը եւ Նախագահին պատասխանը տառացի թարգմանութեամբ ...

Ֆ. Ա. -- Պր. Նախագահ, Լեռնային Ղարաբաղի մասին վերջին տեղեկագիրները ցոյց կուտան, որ Ադրբեջանի բանակին մաս կազմող մեծագոյն ուժերը եւ հրասայլերը յարձակում կը գործեն շրջանին մէջ: Ռուսիոյ, Ղազախստանի, Հայաստանի եւ Ադրբեջանի կողմէ 1991-ին ստորագրուած Ժելեզնովոդսկի համաձայնութիւնը խաղաղութեան, բանակցութիւններ սկսելու՝ գետին չգտաւ :

Ի՞նչ ծրագիր ունիք վերաշխուժացնելու այդ համաձայնութիւնը եւ՝ երկրորդ՝ համաձա՞յն էք ՄԱԿ-ի խաղաղարար ուժերու ներկայութեան շրջանին մէջ :

ԵԼՑԻՆ -- Ձեզի հետ համաձայն չեմ, որ այդ կարգի խօսակցութիւններ չկան : Անոնք սկսան : Այդ կարգի խօսակցութիւններ տեղի ունեցան : Սակայն երբ դժբախտ պատահար մը պատահեցաւ, երբ վար առնուեցաւ ուղղաթիռ մը, որուն մէջ կը գտնուէր ռուս եւ ղազախ միացեալ պատուիրակութիւն մը, անկէ ետք բանակցութիւնները անշուշտ խզուեցան : Ողբերգութիւն մըն էր ան եւ շատ կորուստներ պատճառեց :

Ինչ կը վերաբերի ՄԱԿ-ի ուժերու առաքման, ան նախ կը վերաբերի երկու երկիրներուն, Ադրբեջանի եւ Հայաստանի՝ որպէս երկու անկախ Պետութիւններ : Սակայն կը խորհիմ որ ժամանակը հասած է այդ ընելու :

Նախագահ Ելցինի այս վերջին հաստատումը մաս կազմեց բազմաթիւ լրատու գործակալութիւններու լուրերուն :

չիոլ մը համաձայն, 4 մեռեալ եւ 9 վիրաւոր կար :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգայնական աշխատանքի կուսակցութեան ղեկավար Ալփարսլան Թիւրքէշ պահանջած է իշխանութենէն որ չաճապարեն Հայաստանի Հանրապետութիւնը ճանչնալու : Ազգայնամոլ խմբակին պարագլուխը կը պահանջէ որ Հայաստան նախ երաշխաւորութիւն տայ թէ Ադրբեջանի հետ խաղաղութեամբ պիտի ապրի :

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագուհին իր գահակալութեան քառասնամեակը (1952, Փետր. 6) կը տօնէր ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ Սանտրինկէմի իր ապարանքին մէջ, պաշտօնական ոչ մէկ ողեկոչում նախատեսուած էր, երկու պատճառով -- նախ՝ կը տօնուին արծաթեայ կամ ոսկեայ յոբելեանները (25 եւ 50 տարի), ապա, որովհետեւ թուականը -- 1952 Փետր. 6 -- կը նշէ նաեւ Թագուհիին հօրը մահուան օրը : Միապետութիւնը ժամանակավրէպ չի թուիր Անգլիոյ ժողովուրդին, որ շատ կապուած է իր արքունիքին : Էլիզապէթ աշխարհի ամէնէն հարուստ անձերէն մէկն է (4-րդ հարստութիւնը կը նկատուի) որ 60 միլիառ ֆրանք կը գնահատուի : Կը ճշդուի որ ամբողջութիւնը անձնական չէ, այլ մէկ մասը կը պատկանի Անգլիոյ Թագաւորութեան :

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ Թոռնուհին՝ Ալեսանտրա Մուսոլինի երեսփոխանական ընտրութեանց թեկնածու է նոր Փաշական կուսակցութեան (Մովիմէնթօ Սոչիալէ Իթալիանօ) ցանկին վրայ, Նափոլի : Քաղաքը ընտրուած է, որովհետեւ իր մօրաքըրոջ՝ (Սոֆիա Լորէն) քաղաքն է : Ալեսանտրա Մուսոլինի նախ փորձած էր չարժանկարի ասպարէզը մտնել, բայց չէր յաջողած եւ բժշկական ուսման դիմած էր, նախքան քաղաքական ասպարէզը : Ընտրապայքարը սկսած է արդէն

Իտալիոյ մէջ եւ հին ցաւերու ոգեկոչումը բաւական աղմուկ կը հանէ : Փանորամա շաբաթաթերթը 1943-ի նամակ մը տպած է, զոր այն ատենուան համայնավար ղեկավարը՝ Փալմիրօ Թոլիաթթի գրած կ'ըլլայ բացատրելու համար թէ ինչո՛ւ կը մերժէ միջամտել Ստալինի մօտ ազատելու համար հազարաւոր իտալացի զինուորները արգելափակուած խորհրդային կեդրոնացման կայաններու մէջ : Ան կը գրէ՝ իրենց մահը իրենց ընտանիքին ողբերգութիւնն է եւ լաւագոյն հակաթոյնը Փաշիզմի դէմ :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, ցոյցերը այլեւս վըճարովի պիտի ըլլան : Կարմիր հրապարակին վրայ կամ որեւէ այլ վայր ցոյցի հրաւիրող կազմակերպութիւնը պէտք է դրամ տայ կառավարութեան, հատուցանելու համար ոստիկանական պաշտպանութեան եւ երթեւեկի կազմակերպումին ծախքերը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՏՐԻՏԻ կեդրոնը, զինուորական հրամանատարութեան կեդրոնատեղին առջեւ ականուած կառք մը պայթած է, Փետ. 6-ի առաւօտը : Առաջին հաշուեկը-

ՈՂԲԵՐԳԻՍՏ ՅԻՇԱՏԱԿ

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Եւրոպայի Շրջանային վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Փետր. 9-ին յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան երկարամեայ ղեկավար՝

ՓՐՈՖ. ԲԱՐՈՒՆԱԿ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Հանգուցեալին գաղափարի ընկերներէն եւ իր յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ :

U.M.A.F. Rhône-Alpes

BAL DE SOUTIEN

Devant un enfant malade, une personne âgée, un combattant blessé, qui risquent de perdre leur vie faute de médicaments nécessaires à leur traitement, vous chercheriez désespérément le moyen de les sauver.

Le manque de médicaments en ARMENIE s'est aggravé par des besoins supplémentaires qui rendent la situation catastrophique au point que le Ministre de la Santé, le Professeur Ara BABLOYAN, lance un appel de détresse aux Associations médicales et humanitaires de la diaspora pour l'envoi de médicaments en urgence.

C'est la raison pour laquelle, nous avons décidé de nous réunir autour de l'UMAF, afin de recueillir les fonds nécessaires à cette opération qui doit *impérativement se réaliser au cours du mois de février 1992.* Dans ce but, un BAL DE SOUTIEN aura lieu le

SAMEDI 8 FEVRIER
à partir de 19 heures
à la SALLE DES FETES
DE SAINT CYR AU MONT D'OR :
LES SOURCES
(face à la Mairie,
en contre-bas de la Poste)

Il est de notre devoir à chacun de nous y rendre et de répondre ainsi à l'appel qui nous est lancé.

L'Union Médicale Arménienne de France *avec la participation de :*

Cercles Lyonnais des Femmes Arméniennes
Croix Bleue des Arméniens de France
Journal France Arménie
Maison de la Culture Arménienne
Radio Arménie
Union Générale Arménienne de Bienfaisance
Union de l'Eglise Arménienne de Lyon

P.S. Nous attendons vos dons

Libellez vos chèques à l'ordre de UMAF RHONE-ALPES et envoyez-les à: UMAF RHONE-ALPES Aide à l'Arménie 40, rue d'Arménie — 69003 Lyon

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջանային վարչութիւնը կը հրաւիրէ փարիզեան մասնաճիւղերը միջ-մասնաճիւղային ժողովի մը՝ Ուրբաթ, Փետրուար 7, ժամը 20.30-ին Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ :

***

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղը, ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Փետրուար 8, ժամը 15-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue, Paris 9e

Կարեւոր օրակարգ. ընտրութիւն :
Բոլորին ներկայութիւնը կարեւոր է :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլ -- Սարսէլ -- Վիլիէ Լը Պէլ -- Կոնէսի մասնաճիւղը Հայաստանի համար շնորհակալութեամբ ստացած է -- 600 Ֆր. Տիկին Զ. Թեհլիրճեանէ, Տէր եւ Տիկին Կրեկուար Ռատիկեանէ, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թադէոսեանէ եւ Տիկին Մ. Մանուկեանէ եւ զաւակներէն Անդրանիկ Նալչաճեանի մահուան առթիւ :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՊՈՒՌՆ -- Յովակիմեան ընտանիքը 1000 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին՝ կարապետ Յովակիմեանի մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ :

ՌԱՏԻՕԹՈՆ՝

Ի ՆՊԱՍՏ

«ԱՅԲ» Ձայնասփիւռի

(96,4 Mhz)

Շաբաթ 8 և Կիրակի 9 Փետրուարին, նպաստելու համար հայկ. ձայնասփիւռին, կազմակերպուած է Ռատիօթոն :Կրնաք հեռաձայնել յատիօ ԱՅԲ եւ յայտարարել ձեր նուէրը : Ռատիօ ԱՅԲ-ի պատասխանատուներու ճիգերուն սատարելով, մասնակից կ'ըլլաք այս կարեւոր հաղորդակցական միջոցի գոյատեւման :

Ռատիօ ԱՅԲ-ի հասցէն է ...
RADIO AYP,
17, rue Burq, 75018 Paris
Téléphone : 42. 23. 32. 33.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իւզազինի հետեւեալ նուէրները ...

Պր. Արամ Աչճեան 200, Տէր եւ Տիկին Թ. Տիգրանեան 500, Պր. Աէնը Զագըճեան 200, Տիկին Վ. Քիւրքճեան եւ Տիկին Տիգրանեան 500, Տիկին Մարի Տէրտէրեան 100, Պր. Պերճ Յովնանեան 500, Տիկին Հոփսիմէ Մարկոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Ս. Տէմիրեան 500, Տիկին Անժէլ Քէպապճեան 100, Պր. Միհրան Փափազեան 500, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Եոմայեան 100, Տիկին Վալանթին Մուրատեան 200, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանտր Պասմաճեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժագ Գարակէօզեան 200, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Պոլիօզեան 2000, Պր. Եդուարդ Պիւճիւքեան 200, Պր. Պետրոս Անտըրէկեան 200, Պր. Փիէռ Արզումանոֆ 300, Տէր եւ Տիկին Վահան Թաշճեան 200, Տէր եւ Տիկին Փ. Իշխանեան 500, Մի ԱՄՆ 1000, Տէր եւ Տիկին Կի Գույումճեան 500, Օր. Մատլէն Արապեան 100, Պր. Արամ եւ Պր. Սարաթէլ Խաչատուրեան 300, Պր. Ժան -- Ժագ Տամլամեան 500, Տէր եւ Տիկին Համազասպ Մոմճեան 1000, Տէր եւ Տիկին Հայկեկ Մէթէլեան 200, Պր. Գլօտ Մանէեան 1000, Տիկին Լիւսի Շէրոյեան 200, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Շահինեան 100, Տէր եւ Տիկին Հայկ Փափազեան 300, Տիկին Մկրտիչեան 300, Պր. Անտրէ Դուրեան 100, Տիկին Ազատնի Արզարեան 100, Տէր եւ Տիկին Սէրէնկիւլեան 500, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Թուլլայեան 100, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Համբարձումեան 500, Տիկին Գրիգոր Թեւանեան 500, Պր. Արման Եափգարտաշեան 200, Պր. Էլի Գուզարահլեան 500, Տէր եւ Տիկին Քամիլ Լանտէ 250, Տիկին Գ. Սամոսեան 200 ֆրանք :

(Շար.)

**

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է -- 500 Ֆր. Տիկին Ս. Եափգարտաշեանէ Սիլվի Նշանեանի մահուան առթիւ : Հ. Մարտիրոսեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Վարդանեանէ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէր Կարապետեանէ 200 ֆրանք: Յարութիւն Պչաքճեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Տէմիրճի 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մազպանեան 200, Տէր եւ Տիկին Մահտեսեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարդանեան 300 Ֆր. :

Ինչպէս նաեւ ...

2000 Ֆր. Պր. Կ. Ճամպազեանէ, 2000 ֆրանք Պր. Վ. Միսքճեանէ, 300 ֆրանք Օր. Գոհարիկ Գէորգեանէ, 250 ֆրանք Տիկին Մայտա Ալխանաքէ, 5000 ֆրանք Տէր եւ Տիկին Ռ. Ճէգվէճի, 8000 ֆրանք Կեդրոնականի Սանուց Միութենէն, 3000 ֆրանք Ջահէ Ջիլինկիրեանէ :

Ծնունդի առթիւ -- 500 Ֆր. Տիկին Սարգիսեանէ, 1500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Կարօ Կարապետեանէ, 2000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Արապեանէ, 1000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Քէօթահլեանէ, 1000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Սերժ Ցակոբեանէ, 300 Ֆր. Պ. Ա. Սճաքեխզէ եւ 1200 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Գր. Զարդարեանէ :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 8-9

SAMEDI-DIMANCHE
8-9 FÉVRIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.729 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.729

ԱՐՑԱԽ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՍԿԵՐԱՆ.–
ԵՐԿՈՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ԶՈՀ Կ'ԵՐԹԱՆ

Փետրուար 7-ին ալ առաւօտեան Երեւանէն մեր առած լուրերը ողբերգական կրկնութեան մը սահմանները չէին անցներ: Արցախը, միշտ Ալազան հրթիռներ կը տեղան Ստեփանակերտի վրայ (միայն Հինգշաբթի օր 7 հատ): Նոյն օրը, Փետրուար 6, Ասկերանի վրայ ինկած հրթիռէ մը, երկու երախաներ որոնք տան բակը կը խաղային մեռած են: Միայն վերջին մէկուկէս օրուան ընթացքին 112 արկ եւ հրթիռ նետած են Ատրպէյճանցիք: Ընդհարումները կը շարունակուին նոյն շրջաններուն մէջ:

– Վրաստանի ճամբով հասնող կազը, որ սահմանուած է աղէտեալ գօտիին բարձրացած է վերջապէս այն քանակութեան, որ պէտք է այսինքն օրական հինգ միլիոն խորանարդ մեթր (Փետրուար 6ին, նոյնիսկ 5 միլիոն 3 էր):

**

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ

Ի ՊԱՏԻՒ ՏԻԿԻՆ ՔՈՔՍԻ ԵՒ ԶՈՐԻ ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ

Չորեքշաբթի, Փետրուար 5-ին, իրիկունը Միացեալ-Նահանգներու Քոնկրէսի շէնքին մէջ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Մեծն-Բրիտանիոյ լորտերու պալատի փոխ-նախագահ Տիկին Քարոլայն Քոքսի եւ Արցախի երեսփոխան՝ Զորի Բալայեանի: Ընդունելութիւնը կազմակերպած էր խորհրդարանականներու խումբ մը: Հաւաքոյթի բացումը կատարած է Միացեալ-Նահանգներու Հայ Դատի Կեդրոնական Յանձնախումբի նախագահ՝ Մուրատ Թօփալեան, որ մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնած է պարոնուհի Քոքսի, իր տարած հայանպաստ աշխատանքին համար: Ելոյթ ունեցած է Տիկին Քոքս եւ ծանրացած է Արցախէն կրած իր տպաւորութիւններուն վրայ: Յայտնած է թէ դժուար պայմաններու մէջ, երկու անգամ գացած է Ղարաբաղ եւ տրամադիր է կրկին երթալու, այդ շրջանին կացութեան արդար լուծումի մը հետապնդման համար: Ներկայիս ջանք կը թափէ միջազգային ուշադրութեան յանձնել Արցախի հարցը: Շեշտած է գլխաւորաբար Ատրպէյճանցիներու՝ «անմարդկային վերաբերումը»: Տիկին Քոքս ջերմ ծափահարութեան արժանացած է:

Ելոյթ ունեցած է նաեւ Զորի Բալայեան եւ անդրադարձած Հայաստանի եւ Արցախի վիճակին: Նկարագրած է Տիկին Քոքսի հետ Արցախ կատարած իրենց շատ դժուար այցելութիւնը եւ կոչ ըրած Քոնկրէսի անդամներուն որ զօրավիգ ըլլան Արցախի հայութեան արդար պահանջին եւ դատապարտեն Ատրպէյճանցիներու անմարդի վերաբերումը:

Ապա, խօսք առած է Ներկայացուցչական տան անդամ՝ Ուէյն Օվէնս (Ութա նահանգէն), որ առաջարկած է բանաձեւ մը ներկայացնել Ներկայացուցչական Տան ուր ըսուի թէ Ատրպէյճանը պէտք չէ ճանչցուի ցորչափ ան չէ վերցուցած Հայաստանի եւ Ղարաբաղի շրջափակումը: Կոչ ըրած է նաեւ ներկաներուն եւ յատկապէս Ամերիկահայութեան որ օգնեն Հայաստանի ու վերջացուցած է իր խօսքը հայերէն՝ «Կեցցէ՛ ազատ ու անկախ Հայաստանը»:

Տիկին Քոքս եւ Զորի Բալայեան յաջորդ օրը (Փետրուար 6) շարունակած են իրենց հանդիպումները ամերիկացի պետական եւ քաղաքական անձնաւորութեանց հետ, Արցախի հարցին միջազգային բնոյթ տալու նպատակով:

ՍԵՒ ԾՈՎԻ ՇՈՒԿԱՅԻ ԺՈՂՈՎԸ

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փետրուար 7-ին Պոլսէն մեր առած լուրերուն համաձայն, Հայաստանի Արտաքին փոխ-նախարար Արման Նաւասարդեանի պատուիրակութիւնը, որ Չորեքշաբթի, Փետրուար 5-ին ճամբայ ելած էր դէպի Երեւան, աննպաստ օդին պատճառաւ չէ կրցած ճամբան շարունակել եւ Ուրբաթ օր դեռ Անգարա էր: Յոյս կար որ նոյն օրը կարենայ Երեւան երթալ:

Ստորեւ նոր մանրամասնութիւններ կու տանք այդ ժողովին մասին, որու անդրադարձած էինք Փետրուար 4-ի եւ 6-ի թիւերով:

**

Փետրուար 3-ին Շէրաթոն պանդոկի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Սեւ Ծովեան Տնտեսական Համագործակցութեան Համաժողովը: Այս ժողովին մասնակցեցան Հայաստան, Ատրպէյճան, Պուլկարիա, Վրաստան, Մոլտավիա, Ռումանիա, Դաշնակցային Ռուսիա, Ուկրանիա եւ հիւրընկալ՝ Թուրքիա: Այս ինը Պետութիւնները կը մասնակցէին Արտաքին Նախարարներու մակարդակով, որոնք ունէին իրենց յատուկ պատուիրակութիւնները:

Այս ժողովին տեղական ու նաեւ օտար մամուլը ու հեռատեսիլի կայանները մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կու տային ու ամէն առիթ արժեւորելով կը ջանային տեսակցութիւններ ու հարցազրոյցներ կատարել մանաւանդ Հայաստանի ու Ատրպէյճանի պատուիրակութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ: Այս ուղղութեամբ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահական Խորհրդական Պր. Վահան Փափազեան շարունակ նշաւակ դարձաւ բազմաթիւ թղթակիցներու հարցումներուն: Թղթակիցներու գլխաւոր հարցումները կը կեդրոնանային ղարաբաղեան հարցին վրայ:

Ժողովին բացումը կատարեց Թուրքիոյ Հանրապետութեան Նախագահ Թ. Էօզալ: Նախագահ Էօզալ ըսաւ, որ ինքզինք հպարտ կը զգայ այս ժողովին համար, քանի որ ինքն էր, որ տակաւին շատ կարճ ժամանակ առաջ յղացած էր Սեւ Ծովեան գործակցութեան գաղափարը:

Ժողովի սեղանին վրայ կեդրոնը տեղ գրաւած էր Արտաքին Նախարար Հիքմէթ Չէթին: Չէթինի աջին նստած էր Հայաստանի պատուիրակը, իսկ ձախին՝ նստած էր Ատրպէյճանի Արտաքին Նախարարը: Ժողովէն առաջ բաւական վէճի նիւթ դարձած էր, թէ պատուիրակները ի՞նչպէս պէտք էր նստէին: Եթէ այբուբենական կարգը նկատի առնուէր, Ատրպէյճան եւ Հայաստան քով-քովի պիտի գային, ինչ որ անհաճոյ կը նկատուէր: Ուստի հարցը լուծուեցաւ վերոյիշեալ ձեւով:

Ստորագրութեան արարողութենէն վերջ տեղի ունեցաւ մամլոյ ասուլիսը:

Թղթակից մը հարց տուաւ, թէ անցեալի, այժմու նաեւ ապագայի տեսակէտէ ի՞նչպէս կ'արժեւորեն ղարաբաղեան հարցը ու ի՞նչպիսի լուծում մը կ'առաջարկեն: Այս հարցումը ուղղուեցաւ Նաւասարդեանի ու Սադըգովի: Նախ արտայայտուեցաւ Նաւասարդեան: Նաւասարդեան ըսաւ, որ առաջին անգամ է որ Հայաստանի պատուիրակութիւնը Թուրքիա կու գայ պաշտօնապէս, այնպէս որ ինք կը փափաքի հայերէն արտայայտուիլ: Նաւասարդեանի խօսքերը Հայաստանի պատուիրակներէն Մուրատ Պուճուլեանի կողմէ թրքերէնի վերածուեցան: Այստեղ կ'ուզենք յիշեցնել, թէ Նաւասարդեան քաջատեղեակ է ֆրանսերէնի ու նաեւ անգլերէն լեզուներու, սակայն երէկ նախընտրեց խօսիլ հայերէնով:

ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Նաւասարդեան ըսաւ.–

«Ինչ կը վերաբերի Արցախի հարցին, մեզի համար ատիկա տարածքային հարց չէ, այս՛ հարցը ազգային ինքնորոշման հարց է: Պատմականօրէն դուք գիտէք անշուշտ, որ 20-ական թուականներուն Ստալին այդ տարածութիւնը նուիրեց պարզապէս մեր դրացի հանրապետութեան, եւ 180 հազար հոգիէ բաղկացեալ հայ ժողովուրդը այդ տարածութեան վրայ կը ցանկայ ապրիլ այնպէս, ինչպէս ինք կը փափաքի: Դուք գիտէք, թէ այնտեղ կը կատարուին ընդհարումներ, կը զոհուին մարդիկ, երախաներ, կիներ երկու կողմէն: Ո՞րն է հարցի լուծումը մեր կարծիքով: Ամէնէն առաջ խաղաղ ճանապարհներով, բանակցութիւններու ճանապարհով:

Հայկական կողմը պատրաստ է յայտարարելու, թէ կ'ուզէ համաձայնութեան յանգիլ: Այսինքն այդ տարածութիւնը պէտք է պատկանի ըստ մեր կարծիքին ո՛չ Հայաստանի, ո՛չ ալ Ատրպէյճանի: Ղարաբաղի ժողովուրդը համաձայն միջազգային օրէնքներու եւ ըստ նախկին խորհ. Սահմանադրութեան, կատարած է հանրաքուէ եւ միաձայնութեամբ որոշած է մտնել Անկախ Պետութիւններու Համարակցութեան մէջ: Այսինքն ժողովուրդը կը ցանկայ այդ ձեւով տնօրինել իր ապագան: Այս է մեր կողմնորոշումը: Եթէ խօսինք վերջին նորութիւններու մասին, Հայաստան, որ ընդունուած է Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Գործակցութեան ժողովին, կը փափաքի, որ միջազգային դիտեր Ղարաբաղ ուղարկուին: Ե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼՑԻՆ ձեռքերը պարապ չվերադարձաւ, քանի որ յաջողեցաւ Ֆրանսան համոզել եւ 3.5 միլիառ ֆրանքի վարկ ձեռք ձգել: Ռուսաստանի Նախագահը սպառնական շեշտով արտայայտուած էր արդէն, Փետրուար 6-ին, Փարիզի քաղաքապետարանը արտասանած իր ելոյթին ընթացքին: «Եթէ բարենորոգումը ձախողի, մենատէր մը կու գայ: Արդէն իսկ կը զգամ կարմիր եւ թուխ ուժերու շունչը ծոծրակիս վրայ» կ'ըսէ Ելցին, այլ խօսքով կը զգուշացնէ արեւմուտքը՝ կամ ես կամ քաոս...: Ելցին յուզիչ հանդիպումներ ալ ունեցաւ Փարիզի ռուս գաղութին հետ, մինչեւ իսկ մեծ-դուքս՝ Վլատիմիրի, որ գահաժառանգն է Ռոմանովներու:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ մթնոլորտը բաւական լարուած է եւ Պաթնայի մէջ (Ալժէէն 430 քմ. հարաւ-արեւելք) բախումները շատ բուռն եղած են ցուցարարներու եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ: Իսլամական ճակատին համաձայն 20 ցուցարար սպաննուած են: Քաղաքը ամբողջովին կտրուած է արտաքին աշխարհէն, մուտք եւ ելք խիստ քննութեան տակ են:

ՉԻՉԷՆԻԱ (Ռուսաստանի Հանրապետութիւն) կ'ուզէ «աշխարհական ղեկավարութեամբ իսլամական» վարչակարգ մը հաստատել, օրինակ ունենալով Թուրքիան, յայտարարած է Արտաքին Նախարարը:

ԱԼՊԷՐՎԻԼԻ մէջ, Շաբաթ, Փետրուար 8-ին կը կատարուի ձմրան ԺԶ. ողիմպիականներու պաշտօնական բացումը: Նոյն օրը hոք սիւռ կլասի հանդիպումը կայ Ֆրանսայի եւ Գանատայի միջեւ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ ցոյցերը արգիլուած են, յայտարարած է զինուորական Խորհուրդի մէկ անդամը, ճշդելով թէ «խռովութիւն սերմանողները, կը գնդակահարուին տեղն ու տեղը»: Խորհուրդը յայտնած է նաեւ թէ Գամսախուրդիայի վերջին բերդն ալ – Սուխումի – ինկած է, բայց միշտ յայտնի չէ թէ ո՞ւր է Գամսախուրդիա:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Փետրուար 6-ին, ահաբեկչական արարքի մը զոհ գացած են Պետութեան Ապահովութեան Ատեանին ընդհանուր դատախազը Եաշար Կիւնայտըն, իր թիկնապահը եւ վարորդը: Երեք այր եւ մէկ կին հրացանաձգութեան մէջ առած են կառքը, նախքան խոյս տալը: Անգամ մը եւս տէր եղած է Տեւ-Սոլ ծայրայեղ ձախ կազմակերպութիւնը, որու անունով անծանօթ մը հեռաձայնած է «Ճումհուրիյէթ»ի եւ ըսած.– «Ներկայ կառավարութիւնը որ խոստացած էր մարդկային իրաւանց զարգացումը, կը պաշտպանէ դահիճները»:

«ՀԱՅԵՐՈՒ ՓԱՐԻԶԸ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Փետր. 6, Հինգշաբթի երեկոյեան հոծ բազմութեան մը ներկայութեան գլխաւորութեամբ 3 յարանուանութեանց պետերուն և օտար թէ հայ անձնաւորութեանց Փարիզի 9-րդ Թաղամասի քաղաքապետարանին մէջ բացումը կատարուեցաւ «Հայերու Փարիզը» խորագրուած ցուցահանդէսին: Վաւերագրական կեդրոնը գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր լուսանկարներով ու նկարիչներու պաստառներով վերակենդանացնելու հայկական Փարիզ մը որ այսօր շատերու յուշերուն մէջ կ'ապրի միայն, իսկ երիտասարդ սերունդին ու նոր հասածներու համար անծանօթ է գրեթէ բոլորովին:

9րդ Թաղամասի երեսփոխան-քաղաքապետը Պ. Կ. Բասփէօլէթ բարի գալուստի ջերմ ելոյթով մը դիմեց ներկաներուն, գոհունակութիւն յայտնելով որ առիթը ունեցած է հիւրասիրելու նոյն ցուցահանդէսը զոր նկատեց հայ-ֆրանսական միասնութեան արմատները փնտռելու, այդ մասին վկայութիւն բերելու քայլ մը: Յիշեց այդ միասնութեան սկիզբի շրջաններէն Արեւելեան լեզուներու դպրոցին մէջ հայագիտական ամպիոնին հաստատումը, որով Օսմանեան կայսրութեան կողմէ ճնշուած հայութիւնը ցեղասպանութենէն ետքն ալ առիթը գտած էր զարգացնելու իր մշակոյթը:

Քաղաքապետը շեշտեց 9-րդ Թաղամասին մասնաւորաբար հայկական կեդրոն մը ըլլալու հանգամանքը, Քադէով, Թրէվիզ փողոցով, Լաֆայէթով, Տիւմանթէրով եւայլն: Ապա անդրադառնալով նաեւ Հայաստանի ներկային, գոհունակութիւն յայտնեց որ Օսմանցիներու յաջորդած խորհրդային տիրապետութենէն ետք Հայերու հայրենիքը կրկին ուժը գտած էր վերականգնելու ու այսօր այլեւս անոր մասին կը խօսուէր բնականոն երկրի մը նման:

Քաղաքապետին ուղերձէն ետք ներկաները հրաւիրուեցան այցելելու ցուցահանդէսը եւ ծանօթանալու 1920-ական թուականներու Հայերու Փարիզին, կամ վերյիշելու զայն: Ան հոն էր, ջանքերուն ու տեղին թոյլ տուած չափով. հոն էին Անդրանիկը, Ահարոնեանը, Զօպանեանը, Կոմիտասը, «Յառաջ»ը, «խաւխար Պետրոսեան» եղբայրներու ծննդավայր Ագուլիսը, եւայլն, եւայլն: Ցուցահանդէսին առիթով պատրաստուած է նաեւ պատկերազարդ գրքոյկ մը:

Բացումի հանդիսութիւնը աւարտեցաւ քոքթէյլով մը: Ցուցահանդէսին մանրամասնօրէն կ'անդրադառնանք յետագային:

ՄԵԾ ԵՒ ՓՈՔՐ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ղարաբաղ որպէս պետական ուրոյն միաւոր, այսօր ունի իր պաշտօնական անձերը. անոնց հետ կատարուած հարցազրոյցներ եթէ նոր բան չեն ըսեր մարզին կացութեան մասին, հետաքրքրական են նոր ղեկավարներուն յետագայ ծրագիրները ներկայացնելով: «Երկիր» թերթին Յունուար 9-ի թիւին մէջ Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի նոր նախագահ Արթուր Մկրտչեանի հետ կատարուած հարցազրոյցն եաք (տե՛ս՝ «Յառաջ», Յունուար 28), վարչապետ Օլեգ Եսայեանի հետ զրոյց մըն ալ ունի Բակուր Կարապետեան. ան լոյս տեսած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» Յունուար 28-ի թիւին մէջ:

Վարչապետը տնտեսական վերականգնումը հիմնահարց կը նկատէ. այդ համակարգը այնպէս մը սեղմուած է որ «երկրամասը կախուած լինի արտաքին աշխարհից, առաջին հերթին՝ Ադրբեջանից»: Տնտեսական կացութիւնը մինչեւ իսկ քաղաքական կարեւորագոյն գործօն կը նկատէ անկախութեան ճամբուն վրայ. վարչապետը կ՚ըսէ. - «մենք չենք կարող անկախ լինել երբ շինարարական նախաբարութեան համար ներմուծում ենք անհրաժեշտ նիւթերի 93 տոկոսը կամ մեր արտադրած մթերքների ընդամէնը 18—20 տոկոսն ենք վերամշակում»: Ան կը խօսի տակաւին դժուարութիւններու մասին որոնք պէտք է յաղթուին. այսօր նոր հանրապետութիւնը բաւական նախանիւթ գրնած է զոր չի յաջողիր Ղարաբաղ հասցնել. անհրաժեշտ է ղարաբաղեան ձեռնարկութիւններ հիմնել Հայաստանի մէջ ու իրենց նախանիւթերուն օգտագործումով ձեռք ձգուած եկամուտը Ղարաբաղ փոխադրել. պէտք է ուղղակի յարաբերութիւն հաստատել տարբեր երկիրներու հետ:

Տնտեսական մարզին կարեւորութիւնը չեշտած էր նաեւ Ա. Մկրտչեան, յիշեցնելով որ պէտք էր վստահիլ ներքին ազբիւրներու վրայ, որովհետեւ շրջափակման մէջ յուսալ թէ օդի ճամբով անհրաժեշտ ցորենը կամ վառելանիւթը կը բերուի, իրապաշտ մօտեցում չէր:

Ինչպէս Գերագոյն Խորհուրդի նախագահին, նոյնպէս եւ վարչապետին հետ կատարուած զրոյցը կ՚արծարծէ Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու ոլորտին: Ա. Մկրտչեան «մի հոգի՝ երկու մարմնով» տարազը գործածած էր այդ ոլորտը պատկերացնելու համար: Իսկ Օ. Եսայեան կ՚ըսէ — «յարաբերութիւնները պէտք է լինեն մեծ եւ փոքր եղբօր յարաբերութիւններ, ինչ խօսք որ մեծն այստեղ հօր իրաւունք ունի»: Ապա կ՚աւելցնէ թէ Հայաստանի ղեկավարները շատ բան կ՚ընեն Ղարաբաղի ժողովուրդին գոյատեւման, պաշտպանութեան հարցերուն մէջ: Կը փափաքի որ այս մասնակցութիւնը աւելի համակարգուած ըլլայ: Ասոր քով ան կը խօսի այլ հանգամանքի մը մասին եւս. իրեն համար փափաքելի չէ որ «Հայաստանի Գերագոյն խորհուրդի ներքին յարաբերութիւնները տեղափոխուին մեր խորհրդարան: ... Շատ հարցերում մենք ունենք մեր սեփական մօտեցումը: Գիտենք որ շատ գործիչներ, քաղաքական հոսանքներ տարբեր մօտեցումներ ունեն Արցախի հարցի վճռման հարցում»:

Այս տրամաբանական կեցուածքը կը յիշեցնէ այն պարագան որ Ա. Մկրտչեանի ընտրութենէն եաք վերոյիշեալ հարցազրոյցին առիթով ըսուած էր թէ ան թեկնածուն էր մարզին Հ. Յ. Դ.-ի կողմնակից երեսփոխաններուն: Հակառակ այս տարբերութեան է հաւանօրէն որ Օ. Եսայեանը կը մղէ Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդը փակել Հայաստանի ներքին յարաբերութիւններու թափանցումին դէմ:

Օ. Եսայեանի այս նշումը անդրադարձը կը բերէ խումբ մը արցախցի գիտնականներու դիմումին որ յղուած էր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի (Յունուար 30): Կարդալէ եաք այդ դիմումը, մարդ կը դժուարանայ երկու եղբայրներու յարաբերութիւն մը տեսնել հոն բոլորովին:

Դիմումը կը սկսի բողոքի շեշտով մը. կը յիշեցնէ թէ 1989 Դեկտեմբեր 1-ի Արցախ — Հայաստան միացեալ հանրապետութեան պատմական որոշումը մնաց թուղթի վրայ: Յետոյ Ղարաբաղի իշխանութեան մարզը հանրապետութիւն հռչակող գրդապատճառները թուելէ եաք, գիտնականները կը գրեն — «Խորին ցաւով նշում ենք որ օգտուելով Հայաստանի իշխանութիւնների Արցախի նկատմամբ անվճռական կեցուածքից, Ադրբեջանը շարունակում է քարուքանդ անել, ամայացնել Արցախի հայկական գիւղերն ու շէները, քաղաքները: ... Պատմութիւնը մեզ չի ների այն բանի համար որ անկախ պետականութիւն, Գերագոյն խորհուրդ, նախագահ ունեցող Հայաստանի աչքի առաջ ամայացան հերոսական Գետաշէնն ու Մարտունաշէնը, Բերդաձորի ենթաշրջանի գիւղերը: Նմանօրինակ անվրճռականութեան պայմաններում նոյնը կատարուելու է ամբողջ Արցախի հետ»:

Դիմումը ստորագրողները ամրապնդողի իրենց կեցուածքին դրդապատճառն ալ կու տան. «չի կարելի հաւատալ թուրքական խորամանկ քաղաքականութեանը եւ յատկապէս Մութալիբովներին՝ ընչին քանակութեամբ ռուսական կազ մատակարարելու, մէկ — երկու գնացք բաց թողնելու սին խոստումներին: Դրանց դիմաց նրանք հետեւողականօրէն եւ փուլ առ փուլ իրականացնում են Արցախը հայաթափելու, ցեղասպանութեան իրեշաւոր քաղաքականութիւն...»:

Այս դիմումը կ՚աւարտի ութ առաջարկներով որոնք «մեծ եղբօր» դերին կը մղեն Հայաստանը: Անոնցմէ ամէնէն կենսականները — յատկապէս այսօր երբ ծայր տուած է պատերազմը — հետեւեալներն են.

— Ի պաշտպանութիւն Ղարաբաղի հանրապետութեան, Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ կազմակերպել փրկարար ջոկատներ,

— Նիւթական, պարէնային, բժշկական ամէն տեսակի միջոցներով անյապաղ յայտարարել օգնութիւն կազմակերպել թէ՛ Ստեփանակերտի եւ թէ կրակի օղակներուն մէջ յայտնուած գիւղերու համար,

— Հրատապ կարգով, Հայաստանի արցախցի երիտասարդներու կամաւորական ջոկատներուն ռազմական անհրաժեշտ հանդերձանքը ու անոնց Արցախ տեղափոխութիւնը ապահովել:

Երկու եղբօր քիչ մը բարդ յարաբերութիւն որուն որպէս փորձաքար ներկայացան վերջին մարտերը: Ինչ որ ալ ըլլայ անոնց ելքը, հաւանական չէ որ գիտնականներու դիմումը ամէնէն իրաւացի կեցուածքին թարգմանը ըլլայ Հայաստան — Ղարաբաղ յարաբերութիւններուն մէջ. ատոր վկայութիւնը կայ թէ՛ Ա. Մկրտչեանի, թէ՛ Օ. Եսայեանի եւ թէ Հայաստանի Պաշտպանութեան Նախարար Վ. Սարգսեանի (տե՛ս՝ «Յառաջ», Փետր. 7), արտայայտութիւններուն մէջ. այսուհետեւ արցախցի գիտնականներուն դիմումը պիտի մնայ այս շրջանէն որպէս վկայութեան կէտ մը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սայքս հետեւեալ ձեւով կը բացատրէ այս նախընտրութեան յենակէտերը. «Ռուսիա նուազագոյն հայ բնակչութեան տէր էրզրումը, Պիթլիսն ու Վանը կ՚առնէ. իսկ ֆրանսական մասը հայ ազգային զգացումներուն օրրանն ու կեդրոնը կ՚ըլլայ: Այս ձեւը օգտակար է նաեւ Ռուսիոյ, որովհետեւ Փոքր Հայքի Հայերը թէ՛ կրօնքով, թէ՛ աւանդութիւններով Կովկասի Հայերուն ու անիշխանական, ընկերվարական արեւելահայերուն բոլորովին հակոտնեայ խառնուածքի տէր են: Եթէ էրզրումը դառնայ հայկական ազգայնականութեան կեդրոնը անիշխանական եւ ընկերվարական հայ զինուորները իրենց ձեռքը կ՚առնեն ամբողջ Հայաստանի վարչամեքենան ու իրենց ազդեցութեան կրնան ենթարկել ֆրանսական շրջանի խաղաղասէր հայ զանգուածը:

Փոքր Հայքի Հայերուն միակ մտահոգութիւնն է իրենց սահմաններուն մէջ ամփոփուած աշխատիլ ու բարգաւաճիլ: Անոնք երբեք չեն միաբանած Կովկասի հայութեան, Արեւելահայերու հետ:

Ես համոզուած եմ որ միայն Մշոյ դաշտը պէտք է մաս կազմէ ֆրանսական շրջանին. այս կարգադրութիւնը Ռուսիան ալ պիտի փրկէ յեղափոխական Հայերու սերմանելիք խառնակչութենէն ու Կովկասի յեղափոխական Հայերուն ձեռքէն ալ առնուած պիտի ըլլայ իրենց համար յարմարագոյն վայր մը»:

Ռուսիոյ Ծովային Նախարարին 1916 Ապրիլ 2 թուակիր տեղեկագիրն ալ հետեւեալ ընորոշումը ունի Հայերու մասին. «...այսօր Ռուսիոյ սահմաններուն մէջ մահմետական մեծ թիւով հպատակներ ունինք: Մինչեւ այսօր ոչինչ տեսած ենք անոնց հաւատարմութեան մասին կասկածելու համար: Մենք, օրինակ, աւելի հանդարտութիւն եւ խաղաղութիւն կրնանք յուսալ թուրք ժողովուրդէն, քան Հայերէ որոնց երակներուն մէջ անհնազանդութիւն ու անկարգութիւն կը շրջի»:

Հայերու եւ Հայաստանի հանդէպ որպէս Ռուսիոյ տեսակէտը, թերթօնին 20—րդ մասին մէջ տեղ կը տրուի Կովկասեան բանակի հրամանատար իշխան Նիկոլա Նիկոլայեւիչի 1916 Յուլիս 16—ի նամակին որ ուղղուած է Ռուսիոյ Արտաքին Նախարարին:

Իշխանը խոստովանելէ եաք թէ դժուար լուծելի հարց մըն է հայկականը, կը գրէ թէ համամիտ չէ Ռուսիոյ սահմաններէն ներս հայկական խնդրի մը գոյութեան, այլ զայն պէտք է փնտռել Թուրքիայէն գրաւուած շրջաններու մէջ:

Նամակը կը շարունակուի հետեւեալ տողերով. — «բնական է որ պատերազմի ընթացքին մահմետական կեղեքումին ցաւը ապրած Հայերու հանդէպ Ռուսիա չի կրնար անտարբեր մնալ. Ռուսիա որ պատերազմէն առաջ ամէնէն աւելի պրնդող եղած է Հայաստանի բարենորոգումներուն համար:

...Կը հաւատամ թէ Թուրքիայէն գրաւուած հողերու վրայ մեր վարչակարգը հիմնելու ընթացքին պէտք է վերջին ծայր ուշադիր ըլլալ ու բոլոր ժողովուրդներուն հանդէպ կատարեալ անկողմնակալութեամբ քաղաքականութիւն մը կիրարկել: Անշուշտ, այս հողերուն վրայ Ռուսիոյ հովանաւորութեան ենթակայ ինքնավար Հայաստան մը հիմնելու փորձը հիմնովին սխալ է: Նման հարց մը, ըստ իս, պատերազմին պատճառած հարցերը խաղաղօրէն լուծելու ճամբան կը փակէ»:

Նամակը կ՚աւարտի Հայերուն տրուելիք կրօնական ու լեզուի ազատութեան գաղափարով, թէեւ նախապայման կը նկատուի որպէս պաշտօնական լեզու, ռուսերէնի գործածութիւնը: Իշխանը նաեւ մտահոգութիւն կը յայտնէ ծայր տուած սովին պատճառով որ կը սպառնայ թէ՛ բանակին եւ թէ Կովկասի ժողովուրդին: Կ՚ըսէ թէ սովի վտանգը աւելի եւս շեշտուած է ռուսական հողատարածք ապաստանած Հայերու մեծ թիւով: Իշխանը հարկաւոր կը նկատէ որ անոնք վերադառնան իրենց նախկին շրջանները, հողամշակութեամբ զբաղելով ջանան արգելք ըլլալ այս վտանգին:

**

«Թէրճիւման»ի պատմական այս թերթօնին 23—րդ մասին մէջ (Յունուար 29) կը տրուի Ռուսաստանի լրտես Մանուէլեանի Զուիցերիայէն Պետրոգրադ ղրկած մէկ տեղեկագիրը (1916 Հոկտեմբեր 24). Մանուէլեան յատկապէս կը լրտեսէ թուրք գործիչները: Ան այդ տեղեկագրին մէջ կը գրէ ի միջի այլոց. — «Հայերը դաւաճանած են Թուրքիոյ: Կաթողիկոսը մղած է զիրենք Ռուսաստանի կողմը անցնելու: Բազմաթիւ Հայեր որոնց մաս կը կազմէին նաեւ երեսփոխաններ, որպէս կամաւոր մաս կազմեցին ռուսական բանակին: Հետեւելով յեղափոխական հայկական կոմիտէներու, թրքահայաստանի մէջ զօրաժողովներու եւ կառավարական ուժերու դէմ յարձակումներով սկսան կոտորել պաշտօնեաներ ու մահմետական ժողովուրդը: Այս վիճակը որոշ տեղեր իսկական ապստամբութեան վերածուեցաւ:

Հայկական շարժումին վտանգին դէմ կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ բոլոր Հայերը զինուորական շրջաններէն հեռացնելու: Հայերու տարագրութեան ընթացքին կարգ մը անբաղձալի գէշ բաներ պատահած են: Սակայն գաղթականներու շահերը օրէնքի շրջանակին մէջ պաշտպանելու եւ չարագործները պատժելու համար անմիջապէս յանձնախումբեր ղրկուեցան դէպի վայրերը»...:

**

«Թուրքիոյ բաժանումը» խորագրուած շարքը որ լայն տեղ կու տայ անգլիական, ֆրանսական եւ խալական հողային խորհուրդներուն եւ օսմանեան տարածքը մասնատելու ծրագիրներուն, կ՚աւարտի հետեւեալ խրատականով. «Թշնամին միշտ թշնամի է. ան կրնայ մեր միջեւ ալ գտնուիլ, մեզմէ դուրս ալ: Ստիպուած ենք այս հարցերը դիտել եւ լուծել ազգային գիտակցութեամբ:

Երբ ազգերը տկարանան, դէպի քայքայում դիմեն իրենց դաշնակիցներն անգամ այնպիսի եռանդով կը մղուին զանոնք թալանելու որ իրենց թշնամիներն իսկ կը զարմանան»:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ

Բազմանդամ ընտանիքի մը հայր է Վասիլան. ոսկիի հանքերու նախկին բանուոր մը: Աղտոտ զգեստներով երեք զաւակները քովը առած նստած է ամէն օր ստորերկրեայ անցքի մը պատին տակ. կը մուրայ: Վեց տարեկանին արկածով մը հաշմանդամ մնացած տղուն վիճակը զայն մղած է մխիթարութիւն փնտռել — ալքոլին մէջ տեսութեան մէջ: Անկէ ի վեր հետզհետէ վատթարացած է ընտանիքին վիճակը:

Դիմելով մուրացկանութեան, Վասիլ գտած է ապրուստի ապահով միջոց մը: Կինն ալ նոյն «արհեստը» կը կիրարկէ ուրիշ վայրի մը մէջ, զաւակներէն ուրիշ մը հետ: Իսկ իրենց 14 տարեկան անդրանիկ աղջիկը կ՚աշխատի իր հաշւոյն: Հաշմանդամ պատանին որ հօրը հետ նոյն անկիւնը ունի, ընտանիքին հպարտութիւնն է. երբ մուրալու կ՚ելլէ յենած իր անթացուպերուն, գութը կը շարժէ զգայական կիներու եւ ծերուկ թոշակառուներու: Անոր գործունէութեան վայրը Մոսկուայի կայարանն է ուր հօրը օրական 1000 ռուբլիի շահոյն մինչեւ կրկինը կ՚ունենայ ինք:

Մօտաւոր հաշիւներով շուրջ հինգ հազար հոգի ողորմութեամբ կ՚ապրի Մոսկուայի մէջ: Մեծ մասը Ռուսաստանի զաղթականութեան փախստական շրջաններէն եկած են, հատկապէս ... թագաւորութեամբ հարաւէն ու Կովկասէն ուր կեանքը աւելի դժուար է ու մարդիկը արժանապատուութեան տէր են: Մոսկուան մեծ քաղաք է ու դիւրին է հոն կորսուիլ միլիոնաւորներու բազմութեան մէջ:

Մուրացկանները կ՚ընտրեն այն վայրերը ուր անցուդարձը շատ է. անոնց օրական հասոյթը միլիոն մը ռուբլի կ՚ենթադրուի: Մեծամասնութիւնը հաշմանդամներ ու ծերեր են որոնք այդ միջոցին դիմած են կարենալ ապրելու համար:

Կան դատարկապորտները. անոնք որոնք ապաստանարանէ մը խոյս տուած են կամ լքուած են իրենց զաւակներուն կողմէ: Անոնց մուրալուն նպատակը կ՚ամփոփուի շիշ մը ալքոլ գնելու ջանքին մէջ: Ազատ

վրայ գլուխով, պարշահոտ մարդիկ են, իրենց գլեստներուն մէջ ոջիլները կը վխտան. մեծ մասը Թոքախտաւոր է ու այդ պատճառով ալ ոստիկանութիւնը ձեռք չի դպցներ անոնց. այս դասակարգին մէջ մեծ է մահերու համեմատութիւնը: Անոնց մէջ կայ մաս մը որ կը մուրայ անթացուպեր կամ սեւ ակնոց մը գնելու համար, որոնք կը դիւրացնեն իրենց «գործը»:

Կան արհեստավարժներու խումբերը. անոնք խումբերով կ'աշխատին կայարաններու մէջ որոնք բաժնուած են շրջաններու: Ամէն խումբ ունի իր կալուածը: Կ'անցնին մէկ բաժանեակէն միւսը, սրտաճմլիկ, գութ արթնցնող պատմութիւն մը ուր իրենք միշտ անիրաւուած, արհամարհուած, հալածուած դերը առանձնած են: Կրնան. այսպէս, երթալ մինչեւ ուրիշ քաղաք մը ուր սակայն չեն մնար. տանիս ուրիշ խմբակի մը կալուածն է:

Մուրացկաններու մէջ լաւ հաղուած դասակարգ մը կայ որ դերասանի ակնառու ձիրքով ալ օժտուած է, ինչ որ օրական մինչեւ 1000 ռուբլիի կը հասցնէ անոնց «շահոյթը»: Անոնք յաճախ համեստ պանդոկներու մէջ կ'ապրին, բայց երբեմն իրենց կը շռայլեն սուղ ճաշարանի մը մէջ ընթրելու պերճանքը: Կրնան նաեւ իրենց գլեստեղէնները ու նորերը գնել անոնց տեղ: Մօտիկ համագործակիցներն են անոնք գողերու որոնցմէ կը գնեն գողցուած ապրանքները:

Արհեստաւոր մուրացկաններուն համար սպառնալիք մը չեն բարձրացող գիները որովհետեւ իրենց տապարէզը միշտ նոյնքան շահաբեր է: Այս պարագան իրենց տունէն կամ ապաստանարանէն խոյս տուած անչափահասներու համար հմայիչ կը դարձնէ մուրացկանութիւնը:

Կան պարագաներ ուր իրենց ամուսնին կամ կենակիցներուն կողմէ մղուած կիներ կը ձեռնարկեն մուրացկանութեան: Անոնք պարտաւոր են իրենց շահէն բաժին հանելու իրենց «տիրոջ» ու ոչ մէկ հաւանականութիւն կայ որ այդ կացութենէն փրկուին:

Կիներն են որ կ'օժանդակեն նաեւ մանուկներու առեւանգումներուն: Այդ մանուկները յետոյ «վարձու կը տրուին» մուրացկաններու որոնք աւելի դիւրին կրնան անցորդներու գութը շարժել:

Մուրացկաններ գոյութիւն ունին անշուշտ աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ. սակայն որոշ եկամուտի -- նոյնիսկ անբաւարար -- տէր մէկը չի գիջանիր մուրալու ստորնացումին: Ցետոյ դրամատիրական կարգերու մէջ յաճախ մարդիկ այնքան բուխ սիրտ չեն որ սրբ -- տաճմլիկ հէքեաթով մը բանան իրենց քսակը: Մինչդեռ, Ռուսաստանի մէջ որքան ալ դժուարանան կեանքի պայմանները, որքան ալ ապրուստը սղէ, մօտիկ ապագային ոչինչ կը սպառնայ մուրացկաններու շահուն: Ժողովուրդը հոն երկար ատեն տակաւին պիտի շարունակէ ողորմիլ ափը երկարող հաշմանդամին, ծերունիին, անչափահասին կամ նոյնիսկ լաւ հաղուած «դերասաններու»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՄԵԼԻՔ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

«Գրական Թերթ»ը Յունուար 24-ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ մահացած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան հիմնադիրներէն մէկը, Թատերագիր ու թարգմանիչ Մելիք Քոչարեանը: Ան ծնած էր 1911-ին Հրազդանի Ալափարս գիւղին մէջ: Միջնակարգ կրթութենէն ետք 1928-ին սկսած էր դերասանութեան, Գ. Սունդուկեան եւ Պատանի հանդիսատեսի թատրոններուն մէջ: 1946-էն ետք երկար տարիներ պաշտօնավարած էր Արտասահմանի հետ բարեկամութեան ու մշակութային կապերու հայկական ընկերութեան մէջ:

Երեսունական թուականներէն ի վեր Մ. Քոչարեանի թատերգութիւնները յաջողութեամբ ներկայացուած են -- ինչպէս «Կոյր երաժիշտը», «Հարազատ մարդիկ», «Կործանուած սէր» եւայլն --, թէ՛ Հայաստանի մէջ, թէ Լիբանան, Պուլկարիա, Արժանթին, Ուկրանիա: Ունի շուրջ տասնեակ մը հատաքածոներ ուր ամփոփուած են իր թատերգութիւնները:

***

«ԿԻԼԻԿԻԱ» ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրովականի «Կիլիկիա» Հայրենակցական Միութիւնը Կիլիկիացիները համախմբելու եւ անոնց արտագաղթը կանխելու աշխատանքներուն տրնթեր կը զբաղի նաեւ հրատարակչութեամբ, եւ գոյացած գումարները կը գործածուին բարեսիրական նպատակներու, ցուցահանդէսներու, նախընտրաբար սահմանամերձ շրջաններու եւ երկրապահ ջոկատներու մօտ:

***

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆՉԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Մայր Աթոռ Էջմիածնի մէջ ստեղծուած է Հայաստանի Աստուածաշնչային Ընկերութիւն, խղճի ազատութեան օրէնքի եւ Աստուածաշունչի միջազգային Ընկերութեան կանոնադրութեան վերաբերեալ աշխատութիւններու համար: Նպատակն է նաեւ պատրաստել եւ տարածել դիւրին ընթեռնլի Աստուածաշունչ եւ անոր առընչուող գրականութիւն:

***

ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ ՋԵՐՔԷՋ ՋՈՐԻ

Արփաչայի ափի ամէնէն գեղեցիկ վայրերէն Ջերքէզ Ջորը բնապահութեան օրէնքներու տարիներու ոտնակոխումէն եւ երկրաշարժէն սաստիկ տուժած է: Զայն վերականգնելու համար ծրագիրներ սկսած են մշակել Քաղգործկոմի ճարտարապետական վարչութիւնը եւ բնապահութեան բաժինը, համագործակցելով «Ջերքէզ Ջոր» բնապահական ընկերութեան հետ:

***

ՆՈՐ ԵՐԱԺՇՏԱԽՈՒՄԲ

Երեւանի Նորաստեղծ հարուածային գործիքներու նուագախումբը իր առաջին ելոյթը ունեցած է Ա. Խաչատրեան մեծ համերգասրահին մէջ: Ան ստեղծուած է Լ. Խոջաէյնաթեանի նախաձեռնութեամբ եւ երաժշտական հաստատութեանց խումբ մը սաներու մասնակցութեամբ:

***

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Աշխատանքի եւ ընկերային ապահովութեան փոխ -- նախարար Գագիկ Բլէեանի յայտարարութեանց համաձայն, արդիւնաբերութեան զանազան մարզերուն մէջ աշխատող 240 հազար հոգիէն մօտաւորապէս 60 -- 70 հազարը անգործ է: Այդ թիւը կ'աւելնայ մինչեւ տարեվերջ բայց հարիւր հազարը չանցնիր:

***

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷ

Սփիւռքահայութեան Կոմիտէն այժմէականացնելու եւ ապագայի պահանջքներուն յարմարցնելու աշխատանքներու ծիրին մէջ Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան բաած է թէ ան անցեալին ունեցած է զոյգ իրավիճակ: Կոմիտէն պաշտօնապէս ըլլալով հանդերձ հանրային կազմակերպութիւն մը. ծառայած է պետական գաղափարախօսութեան: Ժողովրդավարութիւնը կը պարտադրէ այս զոյգ իրավիճակի լուծումը եւ ուրեմն ան կը դառնայ զուտ հասարակական ու բոլորովին անկախ: Այս տարուան ընթացքին Կոմիտէն կ'անցնի ինքնամատակարարման եղանակի:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՔԸՊԷՔԻ «Լիպէրթէ» գրական պարբերականը առաջին անգամ ըլլալով, փետրուարին լոյս ընծայած է հայ գրականութեան ծաղկաքաղ մը, ֆրանսերէն, Ներսէս Շնորհալիէն մինչեւ Ուիլիըմ Սարոյեան: Թիւը կը պարունակէ 35 գրողներու մասին տեղեկութիւններ եւ 46 գրութիւններ եւ պատրաստութիւնը յանձնուած էր Գաբրիէլ Պասմաճեանի եւ Յակոբ Խաչիկեանի: Թիւը հրապարակ կ'ելլէ Փետրուար 17-ին, Գանատա:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ մէջ, Յունուար 10-ին տեղի ունեցած է Պոլսահայ Մշակութային Միութեան սրահի բացումը: Միութեան ատենապետը՝ Մուշեղ Շահնազար երեկոյթը բանալով խօսքը տուած է Արարատ Վրդ. Գալթագճեանի, որ շնորհաւորած է Միութեան անցեալի եւ ներկայ վարչութիւնները: Ելոյթներէ զատ, գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Միութիւնը հիմնուած է 1988-ին:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Յունուար 26-ին, Հայ Կաթողիկէ Միութեան գրական յանձնախումբի կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը: Բացման խօսքը արտասանած է Դաւիթ Էվերեկլեան: Գեղարուեստական բաժնին ելոյթ ունեցած են «Տիրամայր Նարեկ» վարժարանի շրջանաւարտները, արտասանութեամբ, երգով եւ նուագով: Փակման խօսքը արտասանած է Գէորգ Վ. Զապարեան:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Սենեքա գոլէճի հանդիսասրահին մէջ, Յունուար 12-ին տեղի ունեցած է ժողովրդական երգերու երեկոյթ մը, կազմակերպուած Գանատայի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ առաջնորդարանի հովանաւորութեամբ ի նպաստ Հայաստան կառուցելիք երկու բուժարաններու: Երգած են Աշիս Հարմանտեան եւ Փօլ Պաղտասարեան, մասնակցութեամբ Լեւոն Իշխանեանի 10 հոգինոց նուագախումբին: Երգիչները յատկապէս հրաւիրուեր են Գալիֆորնիայէն:

***

ԳՈՒՐՈՒՉԷՇՄԷԻ (Պոլիս) Երեւման Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, Յունուար 26-ին տօնուած է Կոմիտաս երգչախումբի 82-րդ տարեդարձը: Կրօնական եւ աշխարհական հանդիսութեանց նախագահած է Պատրիարքական փոխանորդ Շահան Արք. Սվաճեան: Յաւարտ պատարագին սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է, որու ընթացքին յանուն երգչախումբի արծաթեայ պնակ մը նուիրուած է Շահէ Արք.ի, ապա՝ Գէորգ Թիւյսիւզ կարդացած է տեղեկագիրը: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Խօսք առած են Յակոբ Սվազլեան, հուսկ՝ Շահան Արք.:

Զ Օ Ր Ա Վ Ա Ր Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՎԵՐՋԻՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԷՆ ՕՐ ՄԸ ԱՌԱՋ

Անդրանիկը հրամայեց յարձակումը ուշացնել մինչեւ կէսօր, մինչեւ ինք հնարաւորութիւն կ'ունենայ հրամայելու Խնուսի եւ Պիթլիսի գծերու միաժամանակ յարձակում սկսելու:

- Ես անձամբ պիտի գամ. ղեկավարելու կռիւը, - ըսաւ Անդրանիկ հեռախօսի վրայ, - յայտնէ այս զինուորներուն:

Բեժանբեկով համաձայնեցաւ, որ այդպէս լաւ կ'ըլլայ:

25-ի գիշերը մենք ստացանք հեռագիր Սմբատէ, որ հրաման կը խնդրէ Անդրանիկէն՝ յարձակելու Պիթլիսի վրայ:

Անդրանիկ ուրախացաւ այս հեռագրին վրայ եւ բարկացաւ, որ Սմբատը մոռցած էր տեղեկացնել իր վերջին ուժերու մասին: Բայց այս հեռագրէն եզրակացուց, որ նոր ուժերը հասած ըլլալու էին Սմբատին:

Յամենայն դէպս, Անդրանիկ հեռագրեց տեղեկութիւն տալ իր ուժերու մասին եւ առտուն կը սպասէր պատասխանի:

Տենդային գործունէութիւն կար ամբողջ գիշերը: Անդրանիկ միայն երկու ժամ քնացաւ, անձամբ հետախուզութիւններ կատարեց քաղաքին մէջ եւ կը պատրաստուէր առաւօտ ուշ ատեն ճանապարհ իյնալու դէպի Իլիջա՝ յարձակողականը սկսելու համար:

26-ի առաւօտ ուշ ատեն միայն, լուր բերին, որ Թուրքերը կը յառաջանան եւ մեր կեդրոնի թեւը կը նահանջէ:

- Եթէ Անդրանիկ կէսօրուան չձգէր յարձակողականը, պիտի ըսեն շատերը, Թուրքերը իրենք չէին սկսեր յարձակումը, եւ մերինները համաձայն Բեժանբեկովի, իրենք պիտի յառաջանային:

Բայց այս այսպէս չէ:

Մեր կեդրոնի թեւը, առանց Թուրքերու կողմէ եղած յարձակողական շարժումներու, ետ էր քաշուած, որ Թուրքերը առաջ գային:

Սուտ էին Բեժանբեկովի առաւօտեան յարձակողականը սկսելու հաւաստիացումները, մտադրուած էին ետ քշուիլ եւ Անդրանիկը մոլորեցնել:

Անդրանիկ միամիտ էր այս մասին, որովհետեւ գործ ունէր Հայու եւ սպայական զինուորական դասու հետ:

Պէտք է այստեղ բան մը ճշդել, որ հասարակ զինուորներն այնքան ալ յանցաւոր չէին: Ա. եւ Դ. գունդերու սպայական կազմը չկռուելու կողմնակից էր եւ ուժեղ պրոպագանդ կը մղէր զինուորներու մէջ:

Թերեւս այդ առաւօտ մեր կեդրոնի թեւը ետ չքաշուէր, եթէ Անդրանիկ չհեռախօսէր, որ ինքը անձամբ պիտի գար ղեկավարելու, որովհետեւ Անդրանիկի կռուի եւ յաղթելու տենդը կարող էր վախցնել մեր «հերոս» զինուորները, որ յառաջանային եւ փոխանակ իրենց տուներուն մօտենալու, աւելի կը հեռանային:

Ո՞վ կարող է հիմա պնդել, թէ Անդրանիկ սխալ գործեց այդ հեռախօսով:

26-ի առաւօտեան ուշ ատեն Անդրանիկ, խելայեղ վիճակի մէջ, վազեց ճակատ:

Մինչ Անդրանիկ այդ վիճակով ճակատը կը պահէր, ներսը քաղաքին մէջ մեր զինուորական միութեան անդամները, յատկապէս Տիգրան Աղամալեանը, դրամի փոխանակութեամբ կը զբաղէր: Թուղթ դրամը կը փոխէր ոսկիի հետ, ամէն բանի պատրաստ ըլլալու համար:

Անդրանիկ մինակ էր, բացարձակապէս մինակ, ռազմական տեսակէտէ:

Անգլիացիք մեզի պատուիրեցին, որ Կարնոյ մէջ գտնուած ինքնաշարժի անիւներու լաստիկները ետ ղրկէ դէպի Կովկաս, որպէսզի չըլլայ, թէ Թուրքերուն (իմա՝ Գերմանացիներուն) ձեռքը անցնին:

- Գերմանական ամենամեծ ճգնաժամը հացի ճգնաժամը չէր, այլ այս ինքնաշարժներու լաստիկները, - ըսաւ անգլիացի սպան:

Մենք հաւաքեցինք, փոխադրեցինք կայարան, բայց ամբողջ հինգ օրեր այնտեղ մնացին, եւ չկրցանք փոխադրել տալ:

Օտար մեքենավարները, կաշառուած Թուրքերէ, լոքոմոթիւները փճացուցին եւ արգելք հանդիսացան մեր գործերուն: Լաստիկները մնացին այնտեղ եւ ինկան Թուրքերու ձեռքը:

Անդրանիկ նաեւ կարգադրեց ելեկտրականհոսանքով օդը հանել Կարնոյ մեծ ռազմամթերանոցը եւ հայ հաւատարիմ մարդիկ չգտնուելուն պատճառով, գործը յանձնեց ռուս ընդապետի մը: Ռազմամթերանոցը չպայթեցաւ, ռուս ընդապետը մնաց Կարին եւ միացաւ Թուրքերուն:

ՄԻՋԱՆԿԵԱԼ

Նախքան վերջին ճակատամարտի նկարագրութիւնը այստեղ կարեւոր է յիշել դաւադրութեան ուրիշ մէկ փաստը, որ երեւան հանուեցաւ 25-ի իրիկունը:

(Շար. 37)

(Շար.ը Ա. էջէն)

րէկ այստեղ ինծի ըսին, որ Ելցինն ալ ըսած է Միացեալ-Նահանգներու մէջ: Անշուշտ մենք սիրով կ'ողջունենք բարեացակամութեան արտայայտութիւնները: Անշուշտ մենք չենք կրնար չգնահատել այն բարի ցանկութիւնները, զորս ցոյց կու տան այստեղ մեր թուրք հիւրընկալները այն մասին, որ Ղարաբաղի հարցը պէտք է լուծուի խաղաղ ճանապարհով: Մէկ խօսքով մենք կ'ողջունենք բոլոր բարեացակամ արտայայտութիւնները, քանի խօսքը կը վերաբերի այս հարցի լուծման քանի որ այդ կարելիութեան բացակայութիւնը վտանգ կը սպառնայ ինչպէս Հայաստանին, այնպէս ալ Ադրբէջանին ու նաեւ բոլոր տարածքաշրջանին միջազգային յարաբերութիւններուն եւ ամբողջ աշխարհի խաղաղութեան»:

ՍԱՏԸՔՕՎԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Ապա նոյն հարցումին պատասխանեց Սատըքով, նոյնպէս իր լեզուով.

«Մենք բարեկամ ենք դիւանագէտ Նաւասարդեանին: Մենք զիրար երկար ատենէ ի վեր կը ճանչնանք: Յունական գրականութեան մէջ խօսք մը կայ. "բարեկամս կը սիրեմ(*), բայց ճշմարտութիւնը աւելի շատ կը սիրեմ": Իրականութիւնն է, որ ձեզի ըսել կ'ուզեմ: Ղարաբաղ որեւէ ժամանակ մաս չէ կազմած Հայաստանին: Ես պատմագէտ չեմ, պատմագէտները կ'ըսեն, թէ մեր գոյութենէն առաջ այս հողերը Հայաստանին կը պատկանէին: Բայց նախկին ժամանակներուն իրենց պատկանած ըլլալը մտածել պարապ բան է: Լեռնային Ղարաբաղի տարածքին վրայ առաջին հայ հաւաքականութիւնը մաս կազմած է 1830-40 թուականներուն, այս ուղղութեամբ յուշարձան մըն ալ կանգնուած է 1987 թուականին: Կ'ուզեմ կրկնել, թէ այս հողերուն որուն պատկանած ըլլալը եթէ պրպտենք, ամբողջ աշխարհի քարտէսը պէտք է փոփոխութեան ենթարկել: Թուրք-օսմանեան Պետութիւնն ալ ատենօք աշխարհի կէսին տիրացած էր, ուրեմն այսօր կրնանք ըսել, թէ այս հողերը իրենց կը պատկանին: Մենք այսօրուան կացութեան մասին պէտք է խորհինք: Պէտք է հաշուել, թէ ունինք Հելսինքիի ու նաեւ Փարիզի համաձայնութիւնները: Այնտեղ արձանագրուած է թէ երկրորդ համաշխարհային պատերազմէն վերջ բոլոր սահմանները վաւերական են: Պետութիւններու սահմանները իրենց հաւանութեամբ միայն կարելի է փոփոխութեան ենթարկել: Երկրորդը այն է թէ Ղարաբաղի այս հարցը յարմարցուած հարց մըն է, որովհետեւ Ղարաբաղի մէջ ապրող Հայերն ու Ազերիները եղբայրաբար ապրած են երկար տարիներ: Անոնք իրարու հարսեր տուած ու առած են: Մեր սովորութիւնները իրարու շատ կը նմանին: Այս հակամարտութիւնը հրահրուած է այն մարդոց կողմէ, որոնք չեն ցանկար որ Հայերն ու Ազերիները միասին ապրին: Այսինքն այս խռովութիւնները ստեղծուած են երկու երկիրներու թշնամիներուն կողմէ: Ասոնք են որ Ղարաբաղ ուղարկեցին սիհաբեկիչներ, անոնց զէնք տուին ու այդ ադրբեջանական հողին վրայ յարձակումներ իրագործեցին: Շաբաթ մը առաջ վար առնըւեցաւ թռան մը, ու մահացան անմեղ մարդիկ: Գիւղացիները փոխադրամիջոցներու չգոյութեան ու տեղափոխութեան անկարելիութեան պատճառով մէկ գիւղէն միւս թռանով երթալու պարտաւորուած են: Հայաստանի մէջ կ'ապրէին շուրջ 200 *հազար* Ազերիներ, որոնք ձիւն ձմեռին վտարուեցան իրենց բնակավայրերէն: Իսկ Ադրբեջանի մէջ այսօր կ'ապրին 150 հազար Հայեր: Օրինակ, իմ բնակած շէնքիս մէջ հարեւանս հայ ընտանիք մըն է: Մենք լաւ հարեւաններու համար կ'ապրինք: Այս հարցը միակ լուծում մը ունի: Այդ լուծումը կարելի է ձեռք բերել ո՛չ բռնութեամբ, ո՛չ ալ զէնքի ուժով: Որովհետեւ ատիկա երկու ժողովուրդներուն ալ բնաւորութեան հակառակ է: Զինեալ մարդոց կողքին տեղացի անմեղ ժողովուրդն ալ կը մեռնի, վնաս կը կրէ: Ասոր միակ ճամբան ուրեմն քաղաքագիտական միջոցներով լուծում մը գտնելն է: Բացի ասկէ, Հայաստանի կառավարութիւնը պէտք է հրաժարի Լեռնային Ղարաբաղի մասին հողային պահանջքէ: Սահմանակից Պետութիւն մը իրեն հարեւան Պետութեան հողային պահանջք պէտք չէ ներկայացնէ: Հարեւան Պետութիւնները սեղանի շուրջ հաւաքուելով է, որ բարի դրացնութեան յարաբերութիւններ պէտք է փնտռեն: Ես կ'ըսեմ որ այս հարցը պէտք է խաղաղ պայմաններու մէջ լուծում գտնէ»:

Ապա խօսք առաւ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը՝ Չէթին ու յայտնեց ուրախութիւնը, քանի որ Հայաստան ու Ադրբէջան Ղարաբաղի հարցը կ'ուզեն լուծել համաձայնութեան ծիրին մէջ, տեսակցութիւններ կատարելով:

**

Մեր յաջորդ թիւով կու տանք նաեւ Հայաստանի Արտաքին փոխ-նախարար Ա. Նաւասարդեանի ուղերձը, արտասանուած բացման նիստին:

(*) Պէտք է ըլլայ՝ «Պղատոնը կը սիրեմ, բայց ճշմարտութիւնը» եւայլն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԻԼԷՕՐՊԱՆՆ. - Սիլվի Շաթօ 250 Ֆր. առ ի գնահատութիւն Նորվան Եպիսկոպոսի տոմսին («Կեդրոնական մարմին», Փետրուար 4):

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Փարիզի 9-րդ Թաղամասին մէջ գործող հայկական կազմակերպութիւն մը պէտք ունի մաքրութեամբ զբաղող կնոջ մը, շաբաթական 5 ժամով:

Հեռաձայնել 48 -- 78 -- 02 99 թիւին, ամէն կէսօրէ ետք ժամը 14.30--էն 18.30, ի բացառեալ Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

50 - 60 տարեկան կին մը, պահելու համար 87 տարեկան հիւանդ կին մը, ամէն գիշեր ժամը 19-էն առաւօտ, Փարիզի 2-րդ Թաղամասին մէջ:

Հեռաձայնել (գրասենեակի ժամերուն) :-

42 - 36 - 40 - 90

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DINER-DANSANT

SECTION ASTRIG

Arnouville, Sarcelles, Villiers-le-Bel, Gonesse

organise un *DINER-DANSANT*,

le Samedi 22 Février à partir de 20 h 30

dans la Salle des Fêtes de Gonesse
Route d'Ecouen, 95500 Gonesse

Animé par MARTEN YORGANTZ
et son orchestre

Venez nombreux
Ambiance arménienne

**

Section «*Ter-Davtian*» de Chaville

organise un

concert

avec
LA CHORALE
SIPANKOMITAS

Chœur mixte arménien
sous la direction de GARBIS APRIKIAN

en l'Eglise Saint - Romain
1, rue de l'Eglise — 92310 Sèvres

le Samedi 22 Février
à 20 h 30 précises

Réservation :
47. 50. 64. 37 / 39. 46. 13. 58

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի Անի մասնաճիւղը շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք նուիրատուութիւն ըրին Մանուկներու Օրուան առթիւ կազմակերպուած Տօնածառին (Յունուար 12) ի նպաստ իր դպրոցին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՄԱՐՍԷՅԼ

U.G.A.B.-MARSEILLE

organise

L'EXPOSITION
DU PEINTRE D'ARMENIE

MARDIROS BADALIAN

Vernissage
le Vendredi 14 Février à partir de 18h

Exposition ouverte
du 14 au 21 Février de 14 h à 17 h
au 327, Bd. Michelet — Marseille 9e

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իսկապէսի հետեւեալ նուէրները.--

Տէր եւ Տիկին Արամ Մալխասեան 150, Տէր եւ Տիկին Կիւլիզար Հաճեան 150, Տէր եւ Տիկին Ճէմս Զամիչ 200, Տիկին Գլէր Խաչիկեան 150, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Քըրպըքեան 300, Տէր եւ Տիկին Հ. Քայա 200, Տէր եւ Տիկին Ժ. Նազարեան 300, Տիկին Անահիտ Գաւիթեան 300, Օր. Գոհարիկ Գէորգեան 300, Տիկին Ռօզ Սամուէլեան 100, Տիկին Արուէն Փափազեան 500, Տիկին Ժոզէֆին Գարայեան 200 Ֆր., Տիկին Մարի Հայթայեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Միքայէլեան 200, Պր. Ստեփան Քէյձեան 300, Տիկին Հ. Տամլամեան 300 Ֆր., Պր. Ժաք Զուհաչէնտէր 50, Տիկին Արշալոյս Ճէնազեան 200, Տիկին Վարդուհի Շիրինեան 250, Տիկին Ալիս Սմսարեան 500, Պր. Էմանուէլ Նասիպ 300, Պր. Գասպար Եսայեան 200, Պր. Հանրի Սէտէֆ 500, Տիկին Լուսիա Մխիթլեան 100, Տիկին Մարի Տէվլէթեան 200, Պր. Կարպիս Զաքմաքճեան 400, Տէր եւ Տիկին Պեռնար Քիլիճեան 100: Տէր եւ Տիկին Է. Վառվառեան 200, Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Տաղըլեան 500, Օր. Ժագլին Քանարեան 300, Տէր եւ Տիկին Տէր - Արէլեան 200, Օր. Վիրժինի Ադամեան 100, Տիկին Հերմինէ Ֆէյտի 200, Տէր եւ Տիկին Ժեռար Զարոյեան 1000, Տէր եւ Տիկին Արտաշ Զորոյեան 200, Պր. Հրանդ Մովսէսեան 200, Տէր եւ Տիկին Անթուան Ալթունեան 100, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Հարենց 300, Պր. Սիմոն Քէօսէյեան 100, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Գանայեան 100, Տիկին Ռուբինա Սթէն - Ալեքսանեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժագ Արտինեան 200, Տիկին Շնորհիկ Մեղճեան 200, Տիկին Վերժին Գորգիկեան 200, Տիկին Հանրի Ֆուժարուզ 100, Տէր եւ Տիկին Իվ Դաւիթեան 100, Տիկին Ե. Զաքմաքճեան 200, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Մնակեան 300, Տէր եւ Տիկին Միհրան Տէմիր 300. Տէր եւ Տիկին Ջաքար Կիւնէր 250. Օր. Նաարին Լէյլօղեան 200, Օր. Ռօզա Տիրամէճեան 150 Ֆր.:

UN EVENEMENT :

"LE PARIS DES ARMENIENS 1920 - 1992"

A LA RECHERCHE D'UNE MEMOIRE PERDUE...
L'HISTOIRE DE NOTRE COMMUNAUTE

Exposition de photographies et de peintures

organisée par le CENTRE DE RECHERCHES SUR LA DIASPORA ARMENIENNE
— Tél. : 42. 46. 05. 58 —

Dans les Salons de la Mairie du IXe arrondissement
9, rue Drouot, Paris 9e
Métro : Rue Montmartre

du 7 au 23 Février
tous les jours de 11 h 30 à 18 h
entrée libre

Meubles **Ghazarian**

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

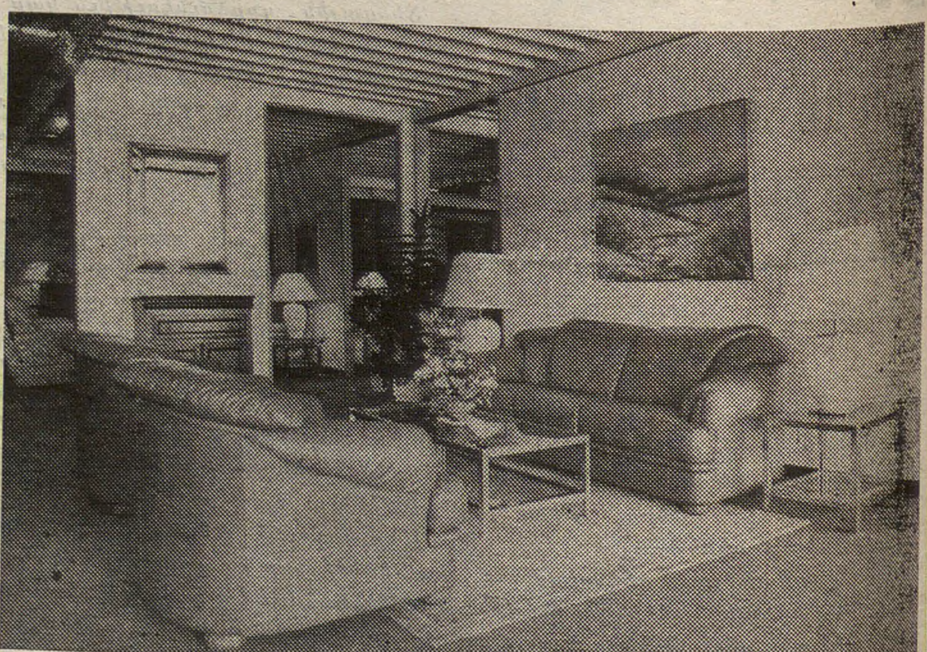

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 11

MARDI
11 FÉVRIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.730
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
67e ANNÉE — No 17.730

Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ ՊՈԼՍՈՅ ԺՈՂՈՎԻՆ

Ինչպէս հաղորդած էինք մեր նախորդ թիւով, ստորեւ Հայաստանի Արտաքին փոխ-նախարար՝ Արման Նաւասարդեանի ուղերձը, արտասանուած — հայերէն — Պոլիս գումարուած Սեւ Ծովու տնտեսական գործակցութեան նիստին (Փետր. 3) :

***

Տիկնայք եւ Պարոնայք,

Թոյլ տուէք Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան անունով ողջունել այս բարձր համաժողովի մասնակիցները եւ ձեզի փոխանցել մեր Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի բարեմաղթանքները: Անմիջականօրէն չլինելով Սեւ-ծովեան երկիր, Հայաստան միշտ սերտ առեւտրական եւ մշակութային կապեր ունեցած է բոլոր ծովեզրեայ երկիրներու հետ, բացի թերեւս Թուրքիայէ, որուն հետ նման յարաբերութիւններ սառնասրման շրջանի մէջ են ներկայիս, բայց կը խոստանան մեզ ապագայ:

Նման պայմաններու մէջ, Հայաստանի Հանրապետութեան մասնակցութիւնը Սեւ-ծովեան տնտեսական համագործակցութեան շատ բնական է, ինչպէս բնական է յիշեալ երկիրներու տնտեսութիւններու միաւորման եւ յանուն համընդհանուր բարգաւաճման համագործակցելու ձգտումը:

Սեւ Ծովեան տնտեսական համագործակցութեան մասնակից երկիրներու գլխաւոր մասը նոր են թեւակոխած շուկայական յարաբերութիւններու համակարգին եւ այս ճանապարհին վրայ կը հանդիպին ընդհանուր դժուարութիւններու, որոնց յաղթահարման գործին մէջ մեծ նշանակութիւն կ'ունենայ մասնակից երկիրներու միջեւ ինչպէս երկկողմանի, այնպէս ալ բազմակողմանի համագործակցութիւն: Մասնակից երկիրներէն Թուրքիա վաղուց անցած է դէպի շուկայական տնտեսութիւն եւ կուտակած է որոշակի փորձառութիւն, որ անշուշտ օգտակար կ'ըլլայ մնացեալ մասնակիցներու համար: Միջազգային ասպարէզի մէջ դեռ առաջին քայլերն առնող եւ նոր միջազգային ճանաչում գտած Հայաստանի Հանրապետութիւնը հաւատարիմ կը մնայ 1991-ի Սեպտեմբերի 28-ին ընդունուած Անկախութեան Ակտի սկզբունքներուն եւ մտադիր է բարի դրացական եւ իրաւահաւասար յարաբերութիւններ ստեղծել ինչպէս բոլոր անմիջական դրացիներու, այնպէս ալ մնացեալ պետութիւններու հետ: Սեւ Ծովեան համագործակցութեան Հայաստանի Հանրապետութեան մասնակցութիւնը այդ ուղղութեամբ կատարուած առաջին լուրջ քայլերէն մէկն է:

Պէտք է հաշուի առնել, որ ինչպէս Արեւելեան-Եւրոպայի, այնպէս ալ Անդրկովկասի մէջ եւ ընդհանրապէս Միջին-Արեւելքի մէջ, քաղաքական կայունութիւն տակաւին չէ հաստատուած եւ այս շրջանը կը դիտուի որպէս փոթանսիէլ պայթիւնավտանգ շրջան: Ինչպիսի պատմական եւ քաղաքական պատճառներով ալ տրիկա բացատրուի, պէտք է նայիլ հարցի արմատներուն: Այդ ժամանակ մենք կը տեսնենք, որ քաղաքական անկայունութեան հիմքը շրջանի երկիրներու մեծ մասին մէջ տիրող տնտեսական քաոսն ու անկայունութիւնն է, ժողովուրդներուն ցած կենսամակարդակը եւ տակէ ծնունդ առնող ընկերա-քաղաքական դժգոհութիւնը: Այդ առումով եւս Սեւ Ծովեան տնտեսական համագործակցութիւնը կարեւոր դեր ունի կատարելու: Տնտեսական կապերու աշխուժացումը, համընդհանուր ուժերով տնտեսական անկայունութեան յաղթահարումը որոշ չափով կը նպաստէ նաեւ քաղաքական գործընթացներու կայունացման և ինչպէս պետութիւններու, այնպէս ալ ժողովուրդներու միջեւ ըմբռնման հաստատման: Առկա միաժամանակ մասնակից երկիրներուն թոյլ կուտայ աւելի արագ ընդգրկուիլ համաշխարհային տնտեսական մեքենականութեան մէջ:

Բարձր Հռչակագիրը, որ այսօր պիտի վաւերացուի, մասնակից երկիրներու հնարաւորութիւն պիտի ընձեռէ համագործակցիլ այնպիսի կարեւոր բնագաւառներու մէջ, ինչպիսին են փոխադրութիւն եւ լրաքաղութիւն, ուժանիւթ, դրօսաշրջութիւն, գիւղատնտեսութիւն, գիտութիւն ու թէքնիքականութիւն եւ այլն, ինչպէս պետական, այնպէս ալ մասնաւոր սեկտորներու միջեւ:

Թոյլ տուէք շնորհակալութիւն յայտնել այս կարեւոր միջոցառման կազմակերպիչներուն մեզի նկատմամբ ցուցաբերած հիւրասիրութեան համար:

<table><tr><td>Ե
Ր
Ե
Ւ
Ա
Ն</td><td>ՀԵՌԱՏԻՊ</td><td>Փ
Ա
Ր
Ի
Զ</td></tr></table>

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՓԵՏՐՈՒԱՐ 6)

ՆԱՅԻՐԻՏԸ

«Նայիրիտ»ը վերջերս սկսաւ քաուչուկի, լաթէքսի, ապաթթուի եւ քսաթիկ սոտայի արտադրութեան, ամբողջ կարողութեան 30% համեմատութեամբ միայն: Քսաթիկ սոտայի ձեռք բերուած առաջին քանակութիւնները կը յատկացուին Երեւանի ջերմաելեկտրակայանին: Բնապահութեան նախարարութեան տուեալներով քլորի եւ քլորոփրէնի արտահոսքը թոյլատրելի սահմանը չէ գերազանցած:

***

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՆՈՐ ՆԵՂՈՒԹԻՒՆ

Տնտեսական շրջափակումով կրկին սուր բնոյթ առած է ուժանիւթի նեղութիւնը, այս պատճառով նոր խնայողումներ կը կիրարկուին ելեկտրականութեան մատակարարումին մէջ: Օրական երկու ժամ աւելցած է ելեկտրականութեան խզումը եւ քան տոկոսով կրճատուած ձեռնարկութիւններու տրուած ուժանիւթը:

***

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար 6-ին Լեւոն Տէր-Պետրոսեան յայտարարած է թէ Հայաստան պատրաստակամութիւն կը յայտնէ Բելոռուսիոյ, Թիւրքմէնստանի, Կիրգիզստանի, Մոլդովայի, Տաճիկստանի եւ Ուզբէկստանի պետական գերիշխանութիւնն ու անկախութիւնը ճանչնալու, ինչպէս նաեւ այս երկիրներուն հետ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատելու: Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ համամարդկային արժէքներ յարգելու սկզբունքին վրայ հիմնուած համագործակցութիւնը խաղաղութեան ու ապահովութեան վստահելի երաշխիք կ'ըլլայ:

ԱՐՑԱԽ

ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՌՈՒՄԲԵՐ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ Ֆ. ԼԷՈԹԱՐՆ ՈՒ Փ. ՏԷՎԷՃԵԱՆԸ

ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁԻ ՅԱՒԵԼՈՒՄ

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ԹԵՀՐԱՆ ԳՆԱՑ

Արցախի վերաբերող լուրերը փոփոխութիւն չեն կրեր, միշտ ընդհարումներ եւ Ստեփանակերտի վրայ՝ ռմբակոծութիւն: Փետ. 10-ին մեր առած լուրերու համաձայն յարձակում գործուած էր Կիչանի վրայ, որ եռ մղուած էր ու նաեւ հայ մարտիկները գրաւած էին այն բարձունքները, ուրկէ Ազերիները կը կրակէին Կիչանի վրայ, եւ որուն վրայ գործուած յարձակումէն 7 տուն քանդուած է, 5 ուրիշներ վնասուած են եւ մէկ բնակիչ վիրաւորուած է: Ազերիները կը կրակէին Սրխաւենդէն:

Յարձակում գործուած էր նաեւ Երասխի (Նախիջեւանի սահման) պահակակէտին վրայ եւ սպաննուած էին երկու զինուոր (մէկը՝ կիրգիզ): Ասկերանի շրջանի ընդհարումներն ալ չեն դադրած:

Ստեփանակերտի ներքին գործերու վարչութեան տուեալներով Ազրբէջանի բանտերէն երեք Հայեր ազատ արձակուած են:

Թեհրանի ձայնասփիւռին համաձայն, Ուրբաթ (Փետ. 7), Իրանի Արտաքին նախարարութիւնը կրկին առաջարկած է միջնորդի դեր խաղալ երկու կողմերու միջեւ: Նոյն օրուան Սալամ թերթն ալ հաղորդած է թէ Թեհրանի մէջ տեղի ունեցած է Հայերու ներկայացուցչական ժողով մը, նուիրուած խլամական 13-րդ տարեդարձին, ուր յիշուած է մասնաւորաբար թէ Հայերը, ինչպէս միւս փոքրամասնութիւնները զօրավիգ են երկրի ղեկավարութեան:

— Փետ. 8-ին նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ընդունած է Ֆրանսայի երեսփոխան Ֆ. Լէօթար (հանրապետական) եւ Անթոնիի քաղաքապետ - երեսփոխան՝ Փաթրիք Տէվէճեանը: Միասնաբար չօշափած են երկու երկիրներու գործակցութեան հարցերը:

— Փետ. 6-ին, Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի նախագահութեամբ տեղի ունեցած է ապահովութեան Խորհուրդի հերթական նիստ: Քննարկուած են ընկերային տնտեսական հարցեր, արտաքին եւ ներքին հարցեր, Արցախի վիճակը, որու մասին Վազգէն Սարգսեան յայտնած է թէ բնակչութիւնը կը յաջողի կասեցնել յարձակումները: Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան շեշտած է որ անկախ դժուարութիւններէն, անհրաժեշտ է չօշափելի քայլերու դիմել ընդհանուր վիճակը համեմատաբար բարելաւելու համար եւ անհաւասարութիւնները ջնջելու: Այս առնչութեամբ աշխատավարձքերը 150 ռուբլի յաւելում կը կրեն Փետրուարին: Մարտ 1-էն ալ այլ յաւելումներ կը նախատեսուին:

— Փետ. 7-ին, Ուրբաթ իրիկուն, Երեւանի Ազատութեան հրապարակը հազիւ 700-800 հոգի համախմբուած է եւ ելոյթ ունեցած է միայն Րաֆֆիկ Համբարձումեան, յանուն «Ուխտ»ի:

— Փետ. 8-ին, Արտաքին նախարար՝ Ր. Յովհաննէսեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Թեհրան մեկնած է երկօրեայ այցելութեան մը համար: Պէտք է քննարկուէին երկու երկիրներու միջեւ ուժանիւթի, ճամբաներու շինութեան, տնտեսական եւ գիտական գործակցութեան կարելիութիւնները:

— Վերջերս տեղացած առատ ձիւնի պատճառով ծանր վիճակ ստեղծուած էր ճամբաներու երթեւեկին համար, գլխաւորաբար Երեւան - Վարդենիս ճամբու վրայ: Տեղ-տեղ ձիւնի կուտակումը հասած է 2-3 մեթրի: Բաւական վնաս կայ շրջանին մէջ: Քանդուած են շինութիւններու տանիքներ, ելեկտրական գիծեր:

— Հինգշաբթի, Փետ. 6-ին, Բաքուի մէջ, շուրջ 100 հազար հոգի ցոյց մը ըրած են ժողովրդական Ճակատի հրաւէրին ընդառաջելով, պահանջելու համար Մութալիբովի հրաժարումը, որ «անկարող է կասեցնելու Հայերու յարձակումը Լ. Ղարաբաղի վրայ»: Պահանջած են նաեւ մէկ հրամանատարութեան տակ համախմբել բոլոր ուժերը (պաշտպանութիւն, ներքին եւ ինքնապաշտպանութեան ջոկատ) եւ բոլոր յարաբերութեանց խզումը Հայաստանի հետ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE POINT»

ARMENIE
L'OMBRE DU GENOCIDE

Օլիվիէ Վէպէր, որ քաջ ծանօթ է ոչ միայն ղարաբաղեան հարցին, այլեւ՝ շրջանին (հինգ օր անցուցած էր Շահումեան եւ այդ մասին նաեւ արտայայտուած շահեկան թղթակցութեամբ մը «Յառաջ»ի մէջ՝ Հոկտեմբեր 23 եւ 24) երկու գրութիւններ ստորագրած է «Լը Փուէն» շաբաթաթերթին վերջին թիւին մէջ (Փետր. 8): Վերոյիշեալ խորագիրը կրող առաջին անդրադարձի մը մէջ, Վէպէր կը նկարագրէ Ղարաբաղի վիճակը, աշխարհէն կտրուած եւ ուր երկրորդ ցեղասպանութեան մը վախը կայ: Իր յօդուածը կը վերջացնէ սա խիստ յատկանշական յիշատակութեամբ որ եթէ ոչ ամէն բան, շատ բան կը բացատրէ. — «անցեալ դարու փրանսացի ճամբորդի մը, որ կը հարցնէր թէ ինչի ժողովուրդներ (*փէօփլատ*) քով քովի կ'ապրէին Կովկասի մէջ, բնիկ մը պատասխանած է.— «աւելի լաւ է հաշուել ապագի հատիկները զորս կը բարձրացնեն Դեկտեմբերի մրրիկները»: Կովկասի այս պատառիկին մէջ, երկու ժողովուրդներ որ նեղն են իրենց հողերուն վրայ փոքրիկը բարձրացուցին, ի գին հրդեհները վառելու, ինչպէս կը նախատեսէն ոմանք, հազար տարուան պատերազմի մը համար»:

Երկրորդ գրութիւնը Հայաստանի գիւղացիներուն կը վերաբերի, այսօր՝ հողատէր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ զոյգ ցոյցեր տեղի ունեցան Կիրակի օր, Փետրուար 9-ին, առանց միջադէպի: Ինչ որ այլեւս «պահպանողական» կ'որակուի, այսինքն Համայնավարները եւ ուրիշներ նաեւ կրցած են 50 հազար մասնակցողներ համախմբել Ելցինի դէմ: Լենինի, նոյնիսկ Ստալինի կարօտով տառապող այս ցուցարարները բազմաթիւ լոզունգներ ունէին, ոչ միայն Ելցինի, այլեւ ազատ-արմնադիրներու, հրեաներու, արեւմուտքի դէմ: «Ելցինը երկիրը փլուզումի կ'առաջնորդէ», «Ելցին՝ հրաժարէ՛» եւ նման բացագանչութիւններ լսուած են, մինչ անդին 10-15 հազար դեմոկրատներ կը պաշտպանէին Ելցինը եւ առանց մեծ ազ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆՑԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԸՄԵԱՆ

Լա Վըրնի Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէճի ուսանողական շարքերը այս տարի խառնուեցին Հայաստանէն եկած երիտասարդ – երիտասարդուհիներ, որոնք կը հետեւին զանազան մասնագիտութիւններու, միաժամանակ հաղորդուելով արեւմըտեան ուսմամբ եւ արեւմտահայ, մասնաւորաբար Սփիւռքի հայ գրականութեամբ:

Ուսումնական ընթացիկ տարեշրջանի առաջին կիսամեակին Հայրենիքէն եկած այդ ուսանողներէն երկուքը հետեւեցան դասերուս:

Թորգոմ Յովհաննիսեանը ճանչցայ 1990 Ապրիլին Երեւանի մէջ, ուր տարած էի Ճամլեան Ազգային Վարժարանի աւարտական դասարանի աշակերտները՝ Մխիթար Սեբաստացի դպրոցին հետ քոյր – վարժարաններ հռչակուելու առթիւ: Այդ ժամանակ Թորգոմ նախաւարտական դասարանի աշակերտ էր: Տարի մը ետք աւարտած եւ այս տարի եկած է Լոս-Անճըլըս՝ հետեւելու համար քաղաքական գիտութեանց դասընթացքներու: Ուսանող է նաեւ Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէճի Հայագիտութեան ճիւղին: Գրական խառնուածքով այս երիտասարդը հասկնալի պատճառներով, նոր կը ծանօթանայ Շաւարշ Միսաքեան եւ Շաւարշ Նարդունի անուններուն եւ անոնց հրապարակագրական ու գրական վաստակին:

Արեւմտահայ լեզուի դասերու ընթացքին անդրադառնալէ ետք լեզուական հարցերու, ինչպէս նաեւ արեւմտահայ գրական լեզուի պատմութեան երեւոյթներուն, իբրեւ ներկայացուցչական նմոյշ արեւմտահայերէնի բիւրեղացման՝ դասարանին մէջ կը կարդանք Շաւարշ Միսաքեանէն, Շաւարշ Նարդունիէն, Շահան Շահնուրէն եւ այլ գրողներէ էջեր, նոյն ատեն վերլուծելով անոնց մէջ արծարծըւած հարցերը եւ զուգահեռներ գծելով ներկայի հետ: Հուսկ՝ ուսանողները գրի կ'առնեն իրենց մտորումները առաջադրըւած նիւթին շուրջ:

Նկատի ունենալով Շաւարշ Միսաքեանի «Վէրքին Խորութիւնը» խմբագրականով (1945, Մայիս 6) արծարծուած հարցին այժմէականութիւնը եւ չորսուկէս տասնեակ ետք իր պահած թարմութիւնը (ինչպէս գրեթէ բոլոր իր խմբագրականներու պարագային), դասարանին մէջ քննարկման նիւթ դարձուցինք զայն: Հաճոյքով կը ներկայացնեմ (*) Թորգոմ Յովհաննիսեանի գրութիւնը, ուր ուսանողը Շաւարշ Միսաքեանի խմբագրականի բովանդակութեան ընդմէջէն կը սեւեռէ հայ կեանքը յուզող ընդհանուր հարցերու եւ երեւոյթներու վրայ:

Երկրորդ ուսանողուհին՝ Հիլդա Մելիքեան, շրջանաւարտ է Երեւանի Վալէրի Պրիւսով օտար լեզուներու պետական մանկավարժական հիմնարկէն եւ ներկայիս կը հետեւի Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէճի հայագիտութեան դասընթացքներուն: Երեւանի մէջ հետեւելով հայ լեզուի ու գրականութեան դասընթացքներու, ան առիթ ունեցած է մօտէն ծանօթանալու նախա – եղեռնեան հայ գրականութեան, սակայն դասընթացքներուն ընդգրկած ժամանակաշրջանը չէ ներառած Սփիւռքի հայ գրականութիւնը: Հետեւաբար, Հիլդա Մելիքեան Ամերիկայի մէջ է, որ առիթը կ'ունենայ ծանօթանալու Շաւարշ Միսաքեանի, Շահնուրի, Որբունիի, Կոստանդեանի, Նարդունիի, Սարաֆեանի եւ տիրական այլ դէմքերու անուններուն ու վաստակին:

Սփիւռքի հայ գրականութեան նուիրուած դասերու ընթացքին ուսանողներ կը ծանօթանան տիրական դէմքերու կեանքին ու գործին, ընթերցումներու, վերլուծումներու եւ ուսումնասիրութիւններու ճամբով: Դասընթացքին շնորհիւ Սփիւռքի հայ գրական արժէքներուն հետ կը հաղորդուին Հայաստանէն եկած երիտասարդ ուսանողները: Հիլդա Մելիքեանի ուսումնասիրութեան նիւթն է Շահան Շահնուրի «Նահանջը առանց երգի» վէպը. վերլուծական փորձ մը, ուր երեւանցի ուսանողուհին ի յայտ կը բերէ վէպին մէջ արծարծուած հարցերը քննարկելու եւ կերպարներու հոգեբանական առանձնայատկութիւնները երեւան հանելու յատուկ շնորհք մը: (*)

Աւելորդ չէ յիշել, որ «Նահանջը առանց երգի» վէպին գրութեան 65-ամեակն է այս տարի:

(*) ԽՄԲ. – «ՅԱՌԱՋ»ի – Լոյս կը տեսնեն յաջորդաբար:

ԷՐՄԻԹԱԺԻ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

Ռոմանովներու հոյակապ պալատը ու անոր հիւրընկալած թանգարանը ճգնաժամու մէջ են: Հնադարեան հռոմէական արձաններու սրահէն Ա. դարու երկու սպիտակ արձաններ կը պակսին, որոնք անցեալին այդ վարդագոյն սրահին գըլխաւոր զարդերն էին. գողութիւն մը չէ այդ անհետացումին պատճառը. աւելի ծանր բան մը: Անոնք վերցուած են տեղ բանալու համար օդափոխիչ դրութեան գետեղումին:

Թանգարանին խնամատար պաշտօնեաները կ'ըսեն թէ այդ դրութիւնը գնուած է շուրջ 13 միլիոն Փրանքի, առանց արուեստի գործերու մասնագէտներու կարծիքը առնելու. վաճառող արտասահմանեան ընկերութիւնն ալ թանգարանի ոչ մէկ փորձառութիւն ունի: Այդ գնումին նպատակն էր այցելուներու աւելի հանգիստ շրջագայութիւն մը ապահովել, առանց նկատի առնելու ցուցադրուած իրերու կրելիք վնասը:

Օդափոխիչը թանգարանին միակ ցաւը չէ. այս աշխարհահռչակ հաստատութիւնը որ ամէնէն կարեւոր, ամէնէն արժէքաւոր հաւաքածոները հիւրընկալած է, հետզհետէ աւելի կը խեղճանայ, քանի Միութիւնը կը քայքայուի: Թանգարանին գործերը նորոգող վարպետները որոնցմէ ոմանք աշխարհի լաւագոյններն են, նեղութիւն կը կրեն նոյնիսկ իրենց աշխատանքին անհրաժեշտ ներկերը ու այլ նիւթերը հայթայթելու: Ապահովութեան դրութիւնը այնքան նախնական է որ շատ այցելուներ արդէն «յիշատակներ» տարած են իրենց հետ: Մասնագէտ աշխատաւորները այնքան չնչին վճարումներ կը ստանան, որ պարտաւոր են յաւելեալ գործեր ընելու, կամ ապրելու աղքատութեան չեմին:

Էրմիթաժ միջոցները չունենալով ունեցած արժէքները ապահովագրելու, արտասահման չի կրնար ղրկել իր հաւաքածոները ու փոխանակել այլ արուեստի գործերու հետ:

Մոսկուա որ տարեկան 30 միլիոն ռուբլի յատկացում կը կատարէր թանգարանին, երկու ամիսէ ի վեր դրամ չունի: Ու ընդհանուր փոփոխութեան ներկայ պայմաններուն մէջ ոչ ոք գիտէ թէ թանգարանը ուրկէ դրամ պիտի ունենայ:

Ս. Պետերբուրգի արուեստի ծանօթ պատմաբան Դեւլազով կը բացատրէ թէ տրուած որոշումները միայն վարչական հիմեր ունին ու արուեստաբաններու տրտունջներուն ոչ ոք ունկնդիր կ'ըլլայ: Ան կ'եզրակացնէ.– «Էրմիթաժ այս պայմաններուն մէջ չի կրնար ընկերութեան մէջ մշակութային ու բարոյական իր դերը կատարել»:

Թանգարանին անձնակազմին ներկայացուցիչը որ արուեստի գործերուն մէկ մասը կը վերցնէ ցուցասրահներէն, կը վախնայ որ օդափոխիչ սարքը պիտի վնասէ թէ՛ պալատին, թէ՛ ցուցադրուած գործերուն: Իրեն համակարծիք է մասնագիտուհի Լարովա. «Երեւակայեցէ՛ք, կ'ըսէ ան պատ մը որուն վրայ անգնահատելի պաստառ մը գետեղուած է, իսկ տակը այդ անճոռնի տուփը: Երբ սկսի բանիլ, ո՞վ կրնայ ըսել թէ ինչ պիտի պատահի նկարին»:

Այդ նոր դրութիւնը գետեղելու համար սրահներուն մէջ, վարդագոյն կեղծ մարմարէ պատերուն վրայ 90 սանթիմեթր տրամագիծով ծակեր բանալ պէտք եղած է. իսկ այդ պատերը ԺԹ. դարու առաջին կէսին շատ փնտռուած ճարտարապետական ոճի մը լաւագոյն նմոյշներն են: Շատեր չեն հասկնար օդափոխիչ սարքերու անհրաժեշտութիւնը երբ ոչ ոք այդ մարզին մէջ հարց ունեցած է մինչեւ այսօր եւ երբ նոյնիսկ ամռան ամէնէն տաքիկ օրերուն, միշտ զով կ'ըլլայ սրահներուն մէջ: Պատերուն նոյն ծակերը պիտի բացուին նաեւ այն սրահներուն մէջ ուր Կատարինէ թագուհին հրահանգով պատրաստուած որմնանկարներ կան:

Երգիծականը այն է որ մարդ չի գիտեր թէ երբ անօրէնութիւնը պիտի կրնայ գնել այլ սարքեր եւս, միւս սրահներուն, յատկապէս տպաւորապաշտ գործերու բաժնին մէջ որ ամէնէն աւելի այցելու կ'ընդունի: Յունա – հռոմէական հնութիւններու բաժնին պատասխանատուն կացութիւնը կը նմանցնէ անոր որ մէկը նոր ինքնաշարժ մը գնէ, առանց հարկաւոր վառելանիւթը գնելու դրամ ունենալու:

Ան իր գործակիցներուն հետ ահազանգ հնչեցուցած է, ուշադրութիւնը հրաւիրելով պատասխանատուներուն, քաղաքապետական իշխանութեան եւ մշակոյթի նախարարութեան որուն կալուածին մէջ կը գտնուի թանգարանը. սակայն օժանդակութեան անոնց կոչը անպատասխան մնացած է: Ճիշդ է որ երբ մարդիկ ամէնօրեայ ուտելիքին մտահոգութեամբ տառուած են ու ոչ ոք գիտէ թէ ինչպէս պիտի տոկայ մինչեւ գարուն, մարդ չուզեր Էրմիթաժի մասին որեւէ բան լսել: Այսուհանդերձ, պէտք է շարժման անցնիլ, որովհետեւ ոչ միայն Ռուսիոյ, այլեւ ամբողջ աշխարհին պատկանող գանձեր փըճանալու ճամբան մտած են:

Եթէ պատասխանատուները կամ նախարարութիւնը միջոցներու չձեռնարկէ օդափոխիչին գետեղումը արգիլելու, ապահովութեան ազդեցիկ դրութիւն մը հաստատելու, արուեստի գործերու նորոգութեան անհրաժեշտ միջոցները հայթայթելու եւ ամսականները վճարելու, պէտք է անմիջականօրէն ձեռնարկել պաստառները փրկելու կ'ըսեն Էրմիթաժի մասնագէտները: Թանգարանին մէջ 30 տարուան վաստակի տէր Նաթալիա Զախարովայի համար հարցը յստակ է. պէտք է որոշել թէ Էրմիթաժ կ'ուզէ՞ արուեստի այդ գործերը պահել թէ ոչ. եթէ ժխտական է պատասխանը, ան կը մտածէ թէ պէտք է զանոնք փոխադրել այլ հանրապետութիւններ կամ այլ երկիրներ, որպէսզի անվթար պահպանուին:

ՔԱՂՀԱՆ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ

ԽՕՍՔ ԵՐԱԽՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ 60-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

«Յոբելեան մը, որ բարի աւետիս մըն է համայն մեր եկեղեցիին եւ յատկապէս Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի համար» մէջբերումն՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի սրբատառ Կոնդակէն՝ ուղարկուած 1991 Նոյեմբերի 28-ին եւ ընթերցուած Կիրակի, 1991 Դեկտեմբեր 15-ին՝ Մայր Եկեղեցւոյ Ս. Խորանէն:

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Վարչական Ժողովը, 1991 Թուին, մասնաւոր հանդիսութիւններով տօնախմբեց՝ Մայր Եկեղեցւոյ Օծման 60-ամեակը:

Այսօր, երբ աւարտած է տօնախմբութեանց տարին, վարչական ժողովը պարտականութիւն կը համարի հրապարակաւ իր երախտագիտական ու շնորհակալութեան խօսքն ուղղել բոլոր անոնց, որոնք բանիւ եւ գործով մասնակից դարձան, քաջալերեցին եւ իրենց ներկայութեամբ մասնաւոր փայլ մը տուին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ օծման 60-րդ տարեդարձի հանդիսութեանց:

Այս առթիւ, ի խորոց սրտի, շնորհակալութեան մեր առաջին խօսքը կը վերաբերենք Գերշ. Տ. Յակոբ Արքեպիսկոպոս Վարդանեանին, որու մնայուն պատրաստակամութիւնն ու գործնական քաջալերանքը՝ յաջողութեան մեծ պարգեւներն եղան:

Առանց մոռացումի, ըսենք, թէ նոյնքան կենսական եղան Հոգշ. Տ. Գարեգին Վարդապետ Պեքճեանի ջանքերը այս առթիւ:

Յարգանօք կը յիշատակենք անունները ծիրանաւոր Քոֆիի եւ Պր. Տօրէնի:

Մեր երախտագիտութեան մասնաւոր զգացումները կ'ուղղենք՝ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Վարչական Ժողովի պատուակալ ատենապետ Պր. Վարուժան Պօզաճեանին, որու կատարած նուիրատուութեանց շնորհիւ կարելի եղաւ՝ Մայր Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ կանգնեցնել Հոգելոյս Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալագեանի կիսանդրին. եւ որով վերջ գտաւ տարիներու անարդարութիւն մը:

Շնորհակալութեանց եւ գնահատանաց խօսք քանդակագործ Թորոս Ռասդկէլէնեանին, որու տաղանդին արդիւնքն է վերոյիշեալ կիսանդրին:

Գոհունակութեամբ եւ մասնաւոր յարգանքով՝ մեր շնորհակալութեան խօսքը կը յայտնենք Գերշ. Տ. Եղիշէ Եպիսկոպոս Քիզիրեանին (Կաթողիկոսական Պատուիրակ Անգլիոյ Հայոց), Բարձր. Տ. Գիւտ Արք. Նագդաշեանին (Կաթողիկոսական Պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց), Ամենապատիւ Տ. Գարեգին Արք. Գազանճեանին (Պատրիարք Հայոց Թուրքիոյ), Բարձր. Տ. Տիրայր Արք. Մարտիկեանին (Առաջնորդ Հայոց Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ), Նորին Ամենապատուութիւն Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեանին (Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի), եւ իրեն ընկերացող Գերշ. Տ. Սեւան Եպիսկոպոս Ղարիպեանին, որոնք զանց առնելով իրենց բազմաթիւ զբաղումները, եւ ընդառաջելով Վարչական Ժողովի հրաւէրին՝ եկան եւ իրենց մատուցած հանդիսաւոր պատարագով եւ իրենց ուղղած պատգամով՝ մեծարեցին Յոբելեանը եւ մխիթարեցին մեր գաղութի ազնիւ եւ հաւատացեալ ժողովուրդը:

Երախտագիտութեան եւ մասնաւոր յարգանքի մեր խօսքը կ'ուղղենք՝ շրջանի նահանգապետ Պր. Գլօտ Պուսիէին, քաղաքապետ փրոֆէսէօր Ռոպէր Փ. Վիկուրուին, Նահանգաց Շրջանային Խորհուրդի նախագահ Պր. Ժան - Գլօտ Կօտէնին, եւ Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահ Լիւսիէն Վէկանին, որոնց սիրալիր մօտեցումը, մնայուն հետաքրքրութիւնը եւ բարեացակամ հոգատարութիւնը՝ աւելի քան տպաւորիչ եւ քաջալերիչ հանգամանք արտայայտեցին:

Մեր երախտագիտութեան ու գոհունակութեան խօսքը կ'ուղղենք Մարի Գրիգորեանին (Պուլկարիայէն), Պր. Ժան Տէր – Մերկերեանին, Պր. Սերժ Փալըեանին, Պր. Ժիրայր Միրիճեանին, «ԳԱԲՐՈՒՆ» Մանկանց եւ «ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ» երգչախումբերու անդամներուն եւ անոնց նուագախումբի կազմին՝ ղեկավարութեամբ Խաչիկ Երմալեանի, որոնց մասնակցութիւնը զանազան հանդիսութեանց՝ տօնական խանդավառ մթնոլորտ ստեղծեցին գաղութէն ներս:

Մասնաւոր յարգանքի եւ շնորհակալութեան խօսք ունինք մեր գաղութի եկեղեցիներու Ներկայացուցիչներու Ժողովի ատենապետ Տոքթոր Կ. Խաչիկճեանին, Շրջանային Խորհուրդի ատենապետ Պր. Ալեքսանդր Պապայեանին, Կաթողիկէ եւ Աւետարանական Եկեղեցիներու հոգեւոր պետերուն, եւ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մեր հոգեւոր հովիւներուն եւ վարչական մարմիններու անդամներուն, որոնք իրենց մասնակցութեամբ եւ քաջալերանքով նպաստ բերին, անտարակոյս, ընդհանուր յաջողութեան:

Անկարելի է փակել, ի խորոց սրտի արտայայտուած մեր այս յարգանաց խօսքի շարքը առանց մեր շնորհակալութիւնը յայտնելու Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ բոլոր գործօն անդամներուն՝ Դպրաց Դասին, Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի անդամ – անդամուհիներուն, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի ազնուափայլ անդամուհիներուն. բոլորն ալ մեր հարազատ զգացումներուն եւ անկեղծ գնահատանքի եւ շնորհակալութեան արժանաւորներ են: Եւ բոլորին կ'ըսենք՝ վարձքերնիդ կատար:

Այսօր, երբ հիանալի պատմական էջի վերածուած է արդէն՝ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման 60-րդ տարեդարձը իր փառահեղ հանդիսութիւններով, վարչական ժողովի անդամներս անխառն յարգանքով եւ երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց Հայրապետին առջեւ եւ յաղթական հաւատքով զօրացած՝ կը խոստանանք շարունակել մեզի վստահուած առաքելութիւնը՝ միշտ վառ պահելով Մայր Եկեղեցւոյ Լուսաւորչի Կանթեղը՝ ի շինութիւն Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ եւ ի փառս ազգին Հայոց:

ԴԻՒԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Փետրուար 2, 1992
Մարսէյլ

ԱՐԵՒԵԼՔԸ ԿՐԿԻՆ ՈՐՍ

Լեհական տարածուն չորաթաթերթ մը կը յիշեցնէ թէ 40-ական թուականներու սկիզբին Չըրչիլ յայտարարած էր որ Եւրոպան հետեւեալ այլընտրանքին առջեւ էր. կամ պիտի իյնար Գերմանիոյ տիրապետութեան տակ, կամ մէկ մասին պիտի տիրէր Ռուսաստանը: Այսօր Ռուսաստան ձգած է իրեն ձգուած մասը, վերջապէս հասկնալով որ շատ դժուարամարս պատառ մըն է: Եուկոսլաւիայով եւ Ալպանիայով սկսած մասնատումը կը սպառնայ նոյնիսկ կայսրութեան ամբողջականութեան: Համոզուելու համար կը բաւէ նայիլ թէ ինչ կ՚անցնի կը դառնայ Տաջիստանի կամ Չէչէնիստան - Ինկուշի մէջ. քաղաքականութիւնն ալ, բնութեան նման, չի սիրեր պարապութիւնը:

Ռուսերու նահանջէն ետք Եւրոպայի կէսը, տկար ու թշուառ կրկին որսի վիճակին մէջ է: Իսկ Գերմանիա որ պարտականն էր Բ. աշխարհամարտին, չի՞ մտածեր արդեօք վրէժ լուծելու մասին:

Ոչ Ֆրանսա, ոչ ալ Անգլիա Եւրոպային մէջ Գերմանիոյ ծանրութիւնը հակակշռելու ատակ կը նկատուին: Այս կացութեան հետեւանք է արդէն Անգլիոյ գլուխ աւոր դերքը յատկապէս Գերմանիոյ դէմ, երբ խօսքը կը վերաբերի Եւրոպայի միացման: Վերջին երկու հարիւր տարուան ընթացքին եւրոպական գրեթէ բոլոր երկիրները գրաւուեցան կամ ղեկավարուեցան իրենց դրացիներուն կողմէ: Ու գիրենք չանհանգստացնէր, մանաւանդ տնտեսական մարզին մէջ, գերիշխանութեան մաս մը զիջիլ: Իսկ Անգլիացիները երբեք չկորսնցուցին իրենց անկախութիւնը: Ու այսօր զիրենք կը վրդովէն տնտեսական համայնքի, Պունտըսպանքի օրինակով եւրոպական դրամական հիմնարկներու եւ միակ դրամի մը հեռանկարները:

Այս կացութեան մէջ, բնականաբար, Գերմանիա առաջատարը կ՚ըլլայ եւրոպական ամբողջականութեան. նոյն ատեն ան աչքէ չի հեռացներ Արեւելեան Եւրոպան: Ան է նորէն որ Եւրոպական Համայնապետութեան անդամներէն ամէնէն կողմնակիցը եղած է Սլովենիոյ եւ Խրուաթիոյ անկախութեան: Պելկրատ զայն կ՚ամբաստանէ Խրուաթիոյ անկախականները պաշտպանելու եւ Եուկոսլաւիոյ ներքին գործերուն միջամտելու ըլլալու յանցանքով:

Սակայն Պոն միշտ զօրավիգ կանգնած է աւստրեւհունգարական ոլորտի երկիրներուն. գերման կառավարութեան համար երբեք խնդրոյ առարկայ չէ եղած Մակեդոնիոյ կամ Պոսնիա - Հերձեկովինի նեցուկ կանգնելու հարց մը:

Գերմանիա կը հետաքրքրուի նաեւ Չեխոսլովաքիայով. սակայն համայնավարութեան անկումին յաջորդած երանութիւնը յանգած է անորոշութեան շրջանի մը: Ու երբ Սլովենիա ճակատումի կը մտնէ երկրին մնացեալ մասին հետ, Գերմանիա լուռ հանդիսատես կը մնայ: Մինչդեռ դժուար է երեւակայել որ Սլովենիա հարցեր ունենալով իր հունգար, ուկրանացի, լեհ փոքրամասնութիւններուն հետ, կարենայ Գերմանիայէն տարբեր դաշնակից ունենալ:

Պէտք չկայ խօսելու Հունգարիոյ եւ Աւստրիոյ վրայի գերմանական ազդեցութեան մասին. եթէ աւելցնենք Գերմանիոյ հետաքրքրութիւնը Ռումանիոյ, Լատվիոյ մասին, պատասխանը կ՚ունենանք այն հարցումին թէ ո՞վ պիտի լրացնէ Ռուսաստանի ձգած պարապութիւնը: Այսուհանդերձ, դժուար է որոշակի արժեւորել գերմանական այս ընթացքին հետեւանքները: Լեհաստան անցեալին տնտեսական յարաբերութիւն մշակած էր Գերմանիոյ հետ. Գերմանացիներու խումբեր լեհական շրջաններ հաստատուած ու «լեհականացած» էին: Նոյն ատեն Լեհաստանի քաղաքները գերմանական ոստաններու օրէնքները իւրացուցած էին:

Ներկայիս Գերմանիա Արեւելք ներխուժելու նպատակ չունի, բայց եւ այնպէս Չըրչիլի նշումը միշտ այժմէական կը մնայ: Եւ Արեւմուտքը իր շահուն սիրոյն, պէտք է ընտրէ երկու չարեաց փոքրագոյնը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ ՄՐՑԱՇՐՋԱՆԻ ԿԷՍԻՆ

Ի՞նչ դիրքերու վրայ են Ֆրանսայի հայանուն ակումբները, ի՞նչ են իրենց կարելիութիւնները, կրնանք արդէն գաղափար մը ունենալ անոնց մասին, քանի որ մրցաշրջանը մտած է իր երկրորդ կէսին մէջ:

«Յառաջ» արձագանգեց արդէն Վալանսի Հ.Մ.-ին լուրջ յաջողութիւններուն: Երկրին երրորդ դասակարգի ախոյենութեան մէջ, Վալանս չէ ունեցած որեւէ պարտութիւն 18 մրցումներու ընթացքին եւ կը գլխաւորէ հարաւի խմբակը: Փետրուարի առաջին խաղը, նորէն յաջողութիւն մը Նիսի մէջ, տեղւոյն արհեստավարժ ակումբին պահեստին վրայ՝ 1 - 0:

Վիճակահանութիւնը այնպէս զուգադիպած է որ, Ֆրանսայի Բաժակին ի հաշիւ, Վալանս, Փետրուար 22-ին կամ 23-ին, պիտի վերադառնայ Նիս, այս անգամ մրցելու համար ակումբին առաջին կազմին հետ՝ որ այս տարի կը խաղայ արհեստավարժներու երկրորդ դասակարգին մէջ: Անկասկած, դժուար մրցում մը Հ.Մ.-ին համար եւ առիթ մը՝ վերստին իր վրայ հրաւիրելու մարզական մամուլին ուշադրութիւնը:

Վալանսի կազմին մէջ կը փայլի միշտ, Արարատի եւ Կոտայքի նախկին յառաջապահ, Համլէթ Մխիթարեան: Շատ յաճախ, ան, դժբախտաբար, միակ հայ խաղացողն է խումբին մէջ:

**

Հայ խաղացողներ կարելի է գտնել, բազմաթիւ, Մարսէյլի Հ.Մ.Ը.Մ. - Արծիւի շարքերուն մէջ: Միայն հոն...

Արծիւ, մրցաշրջանին սկիզբը, ունեցաւ վերելք, ընդունեցաւ Փրովանսի բարձրագոյն դասակարգին մէջ, պահ մը յոյս ներշնչեց մնալու առաջատար, բայց ներկայիս, 12 մրցումներէ վերջ, 5-րդ է եւ պիտի դոհանայ, հաւանաբար, իր տեղը պաշտպանելով այդ դասակարգին մէջ:

Երկու աստիճան վեր, լիկի ախոյենութեան մէջ, Սէն Թ՚Անթուանի Հայ Մարզականը որուն միայն վարիչները Հայեր են, 8-րդ է դասաւորումին վրայ, 12 խաղերէ յետոյ:

Սէն Թ՚Անթուանի Հ.Մ.ը միակն է, հայանուն ակումբներուն միջեւ, որ կը մրցի լիկի պատուոյ (բարձրագոյն) դասակարգին մէջ: Անկէ վերջ կու գայ Ֆրանսայի ախոյենութեան չորրորդ դասակարգը՝ ուր կարելի չէ ներկայիս նախատեսել Սէն Թ՚Անթուանի մուտքը, նկատի առնելով իր այժմու դիրքը, բայց կան տակաւին տասը խաղեր եւ դիրքերը կրնան փոխուիլ:

**

Գոհացուցիչ չէ Լիոն - Տէսինի Հ.Մ.Ը.Մ.-ին դիրքը, լիկի շրջանային պատուոյ դասակարգին մէջ: Արտաքսուելու, վայրէջքի վտանգի տակ է. մէկ յաղթանակ միայն մրցաշարքին կէսին:

Այս ակումբին առաջին կազմին մէջ ալ՝ ոչ մէկ հայածին մարզիկ: Կազմակերպութեան հիմնադիրները, 1918-ին, Պոլիս, կրնայի՞ն երեւակայել որ, աւելի քան կէս դար վերջ, Ֆրանսայի մէկ անկիւնը, Հ.Մ.Ը.Մ.ի անունով դաշտ պիտի իջնէին Ֆրանսացի, սպանացի, ափրիկեցի երիտասարդներ...:

**

Իսիի Հ.Մ.ը կը շարունակէ իր յաղթական յառաջընթացը լիկի երրորդ սառի ճանին վրայ «Փրոմոսիոն տ՚Օնէօր» ուր նորեկ մըն է. հակառակ ատոր, մինակ առաջատար է դարձի մրցումներու սեմին: Լաւ ճամբու մէջ ուրեմն՝ դէպի Օնէօր Ռէժիոնալ յառաջիկայ աշնան:

**

Ալֆորվիլի Հ.Մ.ը, տարիներէ ի վեր կը մնայ նահանգային ախոյենութեան մակարդակին վրայ, հակառակ անոր որ, անցեալին, տեղ ունեցած է լիկի պատուոյ դասակարգին մէջ: Կը թուի թէ այս տարի ալ Ալֆորվիլ պիտի չկարենայ յառաջանալ. պիտի մնայ, կը յուսանք, առնուազն, իր ներկայ դասակարգին մէջ:

Փարիզեան շրջանին մէջ, Հ.Մ.Մ. եւ Առնուվիլի Հ.Մ.ը եւ հարաւը՝ Հ.Մ.Ը.Մ. Վալանս, տկար միջոցներով, կը ջանան շարունակել իրենց գործունէութիւնը, մէկ երկու խումբերով միայն: Մեզի բսուեցաւ որ Նիսի Հ.Մ.Ն ալ, իր պատքէթպոլի խումբերուն զուգահեռ, ծրագրած է վերակազմել իր ֆութպոլի բաժինը, սկսելով պատանեկան խումբով մը: Հոն եւ ուրիշ տեղեր ընդմիջումը պէտք չէ դառնայ վերջնական:

Միշտ պատնէշին վրայ է Վիէնի Հ.Մ.ը: Ներկայ մրցաշրջանին, վերելքով, մտաւ Ռոնի ախոյենութեան բարձրագոյն դասակարգին մէջ: Կը պայքարի մնալու համար հոն. պիտի յաջողի կը կարծենք: 5-րդ է դասաւորումին վրայ: Այս ակումբին մէջ ալ, հայածին խաղացողները հեռու են մեծամասնութիւն կազմելէ:

**

Ֆրանսահայ ակումբները, զոնէ գըլխաւորները ունին պատանեկան կազմեր, ոմանք՝ աւելի քան տասնեակ մը, այնպէս որ, ամէն կիրակի յիսուն խումբեր, թերեւս ալ աւելի, դաշտ կ՚ելլեն հայ պիտակին տակ, հայածին խաղացողներու, ընդհանրապէս, փոքրամասնութեամբ մը միայն իրենց շարքերուն մէջ:

Մեր նոր սերունդը կը նախընտրէ ֆութպոլով զբաղիլ հեռատեսիլի գործիքին առջեւ, քան դաշտ իջնել ու մասնակցիլ:

Ֆրանսահայ ակումբներուն մէջ հայ խաղացողներու բացակայութեանն վարիչները պատասխանատու չեն: Արդէն անտեղի ալ կ՚ըլլար ոչ-հայ խաղացողները մերժել բացէ ի բաց, քանի որ գրեթէ բոլոր հայ ակումբները նպաստ կը ստանան քաղաքապետական մնտուկներէ:

Հայ խաղացողներ չկան: Մարզիկի կեանքը կը պահանջէ զոհողութիւններ: Մարմնակրթանքի արդիւնքները դիւրաւ ձեռք չեն բերուիր: Ֆութպոլի մէջ քիչ-չատ փայլելու համար, պէտք է մարզուիլ շաբթուան մէջ: Ասոնք զոհողութիւններ են որոնք մատչելի չեն թուիր Ֆրանսահայ երիտասարդութեան մեծ մասին: Ըսենք անպուրժուազէ են մեր տղաքը, ներկայիս, մինչ, գաղթականութեան սկիզբը, քանական թուականներուն, հայ երիտասարդներու համար ֆութպոլի, մարմնական առողջութեան, տոկունութեան ծառայելէ զատ, յենարան մըն էր աշխատանք գտնելու, նոր ծանօթութիւններ հաստատելու, կեանքի մէջ յառաջդիմելու, դիւրութիւններ ունենալու համար:

Հիմա ալ ֆութպոլը այդպէս է, բայց հաւանաբար մեր տղաքը այլեւս պէտք չունին յենարանի. կան ծնողքը...:

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՄԻՋԱՆԿԵԱԼ

Մեր հետախոյզ խումբը խուզարկեց Բաքուի թաթարական բարեգործականի ներկայացուցիչ Սէխտովի թղթերը եւ գտաւ մէջը երկու կարեւոր նամակներ, որոնք տակաւին իրենց հասցէներուն չէին ուղարկուած եւ անցան մեր ձեռքը:

Այս նամակներով արդէն կատարեալ կ՚ըլլայ արտաքին դաւադրութեան պատկերը:

Սէխտով, նախքան Անդրանիկի Կարին մտնելը, առաջարկած էր մեր դատարանին, որպէսզի Թուրք եւ հայ պատգամաւորութիւն մը ուղարկուի Վէհիպ փաշայի մօտ միջամտելու համար, որ անիկա դադրեցնէ իր արշաւանքները:

Դատարանը բացարձակապէս մերժած էր իբրեւ աւելորդ մտահոգութիւն, որովհետեւ բնականօրէն Վէհիպ փաշան պիտի արշաւէր, եւ ոչ մէկ պատգամաւորութիւն օգուտ չէր ըներ:

Մեր դատարանը կասկածած էր Սէխտովի առաջարկի խլուրդային ըլլալու մասին եւ մերժած էր:

Ճիշդ էր դատարանի կասկածը:

Ահաւասիկ այն նամակները, որոնք գտնուեցան Սէխտովի թուղթերուն մէջէն:

Երկրորդ նամակը կը գրէր Վէհիպ փաշային, գրեթէ միեւնոյն իմաստով, ահա կարեւոր մասերը:

«Փաշա,

Որքան որ գրած էի, թէ պիտի անցնիմ ձեր կողմը, բայց Հայերը չընդունեցան իմ առաջարկը եւ լաւ կը հսկեն գիս: Եղած զինուորը այստեղ իքի չիֆթ, պիր թէք: Փութացուցէք արշաւանքը: Կովկասէն լուր կ՚առնեմ, որ կրցածներուն չափ կըտրած են Հայերու ճանապարհները: Ատկէ աւելին չեն կրնար ընել:

ՍԷԽՏՈՎ»

Պայծառ է այլեւս դաւադրութեան պատկերը: Բայց Թուրքերն ուղղակի կերպով չկրցին յաջողիլ իրենց ծրագիրին մէջ: Չկրցին ապստամբիլ, մենք կրցանք զսպել որեւէ շարժում:

ՎԵՐՋԻՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Անդրանիկ Փետրուար 26-ի առաւօտեան ժամը 10-ին վազեց ճակատ՝ դիմադրելու համար Թրքական բանակը:

Բայց ինչո՞վ:

Մենք ըսինք աւելի առաջ; որ Անդրանիկ չէր կրնար մինակ հոգով այդքան հրացաններու դէմ դնել: Միամտութիւն էր կարծել, որ Անդրանիկի ներկայութիւնը ամէն ինչ կրնար ընել, եթէ կռուող տարրը հրաժարէր կռուելէ: Անդրանիկ մէկ քանի վայրկեանէ հասաւ Գէս գիւղը՝ Իլիջայի եւ Կարնոյ պարիսպներու մէջտեղը: Մեր բանակի կեդրոնի թեւը, որ կը կարծուէր ամէնէն ուժեղը ըլլայ՝ կը նահանջէր առանց կռուի, առանց մէկ հատ գնդակ արձակելու: Մեր բանակի ձախ թեւը՝ Թորդում, չկար, իսկ աջ թեւը՝ Սեպուհը, կռուելով ետ կու գար: Չէր կարող կենալ, որովհետեւ Թուրքերը մտնելով կեդրոնը, կրնային ամենայն հեշտութեամբ կտրել Սեպուհի թեւը: Թորդում արդէն կտրած էր: Չկար մեր ամբողջ ձախ թեւը:

Երբ մենք առաւօտուն գացինք ճակատ, ես հարցուցի Անդրանիկին.

- Ի՞նչ յոյս ունիս, այս գործերուն վրայ կրնա՞ս յոյս դնել:

- Իմ միակ յոյսս երէկուան 41 մշեցի տղաքն են, ուրիշ յոյս չունիմ, յուսահատական է մեր վիճակը: Եթէ բախտաւորութիւն ունենամ, - աւելցուց Անդրանիկ, - իյնալու Կարնոյ պարիսպներուն տակ, բոլորին պատմեցէք, որ ես ինկայ մինակ եւ ամէն օգնութենէ զրկուած:

Ես զգացի որ թրքահայկական անկախութեան ամէնէն մեծ, ամէնէն պատմական յաղթութիւնը մեր ձեռքէն փախած է, բայց տակաւին յոյս ունէի, որ Անդրանիկի ներկայութիւնը քիչ մը կ՚ոգեւորէ փիլիսոփայութեամբ տարուած մեր զօրքերը եւ դրութիւնը կը փրկուի:

Անդրանիկ մեկնելէ առաջ կարգադրեց Ջանփոլադեանի հետ Ս. Նշանի բերդէն անընդհատ կրակ տեղալ, եւ Անդրանիկ մեծ յոյս ունէր, որ Ս. Նշանի բերդը կացութեան բախտը կրնայ բաւականին դարձնել:

Անդրանիկ դիմաւորեց հայ փախչող բանակը: Անմիջապէս աջէն ձախ, ձախէն աջ դասաւորումներ ըրաւ, չղթայ կազմել տուաւ, երեսները դարձուց դէպի թշնամին եւ մէկ երկու համազարկներ յաջողցուց արձակել տալ: Թշնամին կեցաւ:

Խլրտումը ինկաւ թշնամու բանակին մէջ, խրարանցում, չփոթ ակնյայտ էին անոնց մէջ:

Անդրանիկ ժամանակ չկորսնցուց ձախ կողմէն բոլորելու թշնամին Մուրատի օգնութեամբ, բայց Մուրատ իր յարձակումը սկսելէ երկու վայրկեան յետոյ մնաց մէկ քանի հաւատարիմ զինուորներով. միւսները ետ կեցան: Անդրանիկ իր ատրճանակով կրակեց մեր զինուորներու վրայ, որոնք մէկ քանի քայլ առաջ գացին ատրճանակի վախէն:

(Շար. 38)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

մուկի եղոյթներ մակ բրած են : Խորքին մէջ, միակ ճշգրիտ բանաձեւը եւ ի զօրու է բոլորին համար, Մոսկուայէն այլուր սա է — «ժողովուրդը հասկցած է որ միթինկները ու ցոյցերը կազմակերպուած են մէկ նպատակով՝ պայքար իշխանութեան համար» :

ՊՐԻԽՄԼԼԻ մէջ ուր կը մասնակցի Եւրոպական Ասումնասիրութեանց Հիմնարկի մէկ ժողովին, Ս. Պետերբուրգի քաղաքապետը՝ Անատոլի Սոբչակ ամբաստանած է ռուս կառավարութիւնը որ «անպատասխանատու քաղաքականութիւն մը կը վարէ» : «Յանուն հեռանկարի մը որու չենք կրնար հասնիլ, բնակչութեան մեծամասնութիւնը չի կրնար տարրական ուտեստեղէնները գնել», կ'աւելցնէ քաղաքապետը, որ կը գիտակցի թէ կարեւորը՝ ժողովուրդին հաց տալն է :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ կացութիւնը օրէ օր կը ծանրանայ : Փետրուար 9-ին, ինչպէս անխուսափելի կը նկատուէր, արտակարգ վիճակ հռչակուեցաւ երկրին մէջ, մէկ տարուան համար : Վերջին օրերը, բախումները բազմացած էին, 40 մեռեալ եւ 200 վիրաւոր կար : Պետութեան Բարձր Կոմիտէն այս կարգադրութեամբ կրնայ լուծել Փրկութեան Իսլամական Ճակատը, պարտադիր բնակութիւն սահմանել սեւէ անհատի որու գործունէութիւնը կը վըտանգէ կարգուկանոնը, խուզարկութիւններ ընել տիւ եւ գիշեր եւայլն, եւայլն : Ճակատումը այլեւս սաստկացած է իշխանութեան եւ ՖԻՍ-ի (իսլամական ճակատ) միջեւ :

ՏԱՔԱՐԷՆ — ՔԱՓ ՍՔԻՐԷԿ պացող օդանաւ մը, ուր տեղ գրաւած էին Քլէօպ Մետիթէռանէի զբօսաշրջիկներ ջախջախուեցաւ երբ էջք պիտի կատարէր : 30 մեռեալ կայ, 24 վիրաւոր, ոմանք շատ ծանր վիճակի մէջ : Առաջին քննութենէն իսկ հաստատուեցաւ որ օդաչուն (երկու օդաչուները Ամերիկացիներ էին) պանդոկի մը պարտէզին լոյսերը շփոթած է օդակայանին էջքի տարածքի լուսանիշերուն (պալիզ) հետ : Օդանաւը՝ Բոնվէր 640 մը կը պատկանէր Կամպիայի ընկերութեան մը որ կը գործէր Եօ — Սենեկալի հաշւոյն :

ԱԼՊԷՐՎԻԼԻ մէջ, Փետրուար 8-ին, Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը պաշտօնապէս բացուած յայտարարեց ձմրան 16-րդ Ողիմպիականները, որոնք երկու շաբաթ կը տեւեն : Ելոյթներ ունեցան Ֆրանսական եւ միջազգային Կոմիտէներու նախագահները, մինչ ջահը կը բերէր Միշէլ Փլաթինի : Հոյակապ ներկայացումն էր զոր կը հրամցնէր Ֆիլիփ Տէքուֆլէ, ճաշակի, երեւակայութեան, գոյներու ներդաշնակութեան խսկական վախարդանք մը : Ֆրանսան ուրախ էր կիրակի իսկ, երբ Ֆրանք Փիքար կը յաջողէր առաջին — արծաթ — մետալ մը ձեռք ձգել :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Փարիզի 9-րդ Թաղամասին մէջ գործող հայկական կազմակերպութիւն մը պէտք ունի մաքրութեամբ զբաղող կնոջ մը, շաբաթական 5 ժամով :

Հեռաձայնել 48 — 78 — 02 99 թիւին, ամէն կէսօրէ ետք ժամը 14·30-էն 18·30, ի բացառեալ Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները՝ ի նպաստ իր ազգօգուտ գործունէութեան համար, Կ. Գասպատայեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Պ. Ա. Մելտոնեան 250 Ֆր., Տիկին Ա. Սերոբեան 250 Ֆր. եւ 250 Ֆր. Վ. Կարապետեանի մահուան քառասունքին առթիւ :

Տէր եւ Տիկին Կ. Յակոբեան 1000 Ֆր., Օր. Մ. Մաւեան 600, Պ. Տիրքելխեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սխսեան 1000, Տիկին Գազանճեան — Նիւսիմովիչի 500, Տիկին Ա. Սանոսեան 300 Ֆր., Տիկին Ա. Խանտանեան 1000 Ֆր. :

Տէր եւ Տիկին Թօսօնեան 1000 ֆրանք Պ. Թօսօնեանի հօր յիշատակին :

Տիկին Մ. Օսմանճեան 200 ֆրանք Սոնա Օսմանճեանի յիշատակին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արթիւր Պահատուրեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Սերժ Պահատուրեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժագ Տէյիրմէնճեան եւ զաւակները,

Տիկին Նուրիճա Հիլպազեան եւ զաւակները

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց հօր եւ մօր, մեծ-հօր եւ մեծ-մօր, քեռայրին, քրոջ, մօրաքրոջ՝

ԺԻՐԱՅԷԼ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒՀԻ
ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

հոգիներուն համար, անոնց մահուան Ա. տարելիցին առթիւ :

Կիրակի, Փետրուար 16-ին, Շավիլէօյի Ս. Նշան Եկեղեցին :

Հոգեհանգիստ կը խնդրուի նաեւ Պահատուրեան եւ Պաթմագեան ընտանիքներու հին եւ նոր ննջեցելոց հոգիներուն համար :

CENTRE CULTUREL
« A N I »
31, rue de Calais — 13012 MARSEILLE
Tél. : 91. 93. 41. 22

Dimanche 16 Février à 16 heures

dans la Salle ABADJIAN

VARTANANC

Diaporama

avec *PATRICK DONABEDIAN*

Présentation et signature du livre :
« ARTSAKH »

—— Entrée libre ——

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՍԵՄԻՆԱՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր տասը միօրեայ դպրոցներու ուսուցիչներուն համար կը կազմակերպէ մանկավարժական սեմինար :

Բոլոր հայ դպրոցներու ուսուցիչները կրնան մասնակցիլ :

● Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել ժամը 19-էն 21՝
(1) 45. 84. 57. 18 թիւին :

SEMINAIRE PEDAGOGIQUE

Dimanche 23 Février à partir de 10 heures
MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
9, rue du Cirque, 38200 Vienne
Avec :
Marie LOUSSARARIAN,
Loucine MALIKIAN,
Hélène MERDJANIAN

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ուրբաթ, Փետրուար 14, տօն է Տեառնընդառաջի, այս առթիւ առաւօտեան ժամը 10-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի :

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Շաբաթ, Փետրուար 15, տօն է Սրբոյն Սարգսի զօրավարին եւ որդւոյ Նորա Մարտիրոսին եւ 14 Զինուորացն :

Այս առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

⁂

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Փետրուար 13, Պահք, Յիշատակ Յովհաննու Մարգարէին ;

Այսօր, ժամը 4·30-ին՝ երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին՝ Տեառնընդառաջի Նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենան :

ԾԱՆՕԹ. — Տարուան առաջին Անդաստանն է : Տարուան վերջին Անդաստանը կը կատարուի Խաչվերացի տօնին երեկոյեան, Սեպտեմբեր 13-ին :

Ուրբաթ, Փետրուար 14, Տեառնընդառաջ, Տօն Քառասնօրեայ Գալստեան Քրիստոսի ի Տաճարն :

Այսօր, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի :

Շաբաթ, Տօն Սրբոցն Սարգսի Զօրավարին եւ Որդւոյ Նորին Մարտիրոսին եւ Զորեքտասանն Զինուորացն :

Այսօր, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի :

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Ճշդումի մը նպատակաւ, կը խնդրուի Օրիորդ Անահիտ Համալեանէ կամ՝ Պր. Եանիք Բաթիէէ կապ հաստատել Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ դիւանին հետ, հեռաձայնելով՝ 43 - 59 - 67 - 03 թիւին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ազգատախնամ Ընկերակցութիւնը Դեկտեմբեր եւ Յունուար ամիսներու ընթացքին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Պ. Տէվլէթեան 300 Ֆր., Գ. Կիւլպէնկեան հաստատութիւն 2000, Տիկին Ալիս Բոլար 2000, Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 200, Մի Ոմն՝ 400, Պ. Ժան Փելըթիէ 907,33 Ֆր., Պ. Անտրէ Եոիքարտաչեան 3000 Ֆր., Պ. Նորատունկեան 2500 Ֆր., Պր. Սալմասլեան 1300, Տիկին Վիքթորիա Պէնկեան 200, Պր. Հրաչեայ Զուլաքեան 6000, Պ. Ստեփան Տամլամեան 200 Ֆր., Տիկին Պալթայեան 1000, Պ. Շարլ Մովսէսեան 1000, Տիկին Թեսա Հերոլտ 520, Պ. Ալէն Հաթթոն 2000, Հայտրհայն ընկ. 4000, Պր. Անթուան Պաղտիկեան 6000, Տիկին Մէնէճեան 250, Պ. Ժան Փելըթիէ 1719, Պ. Ժան Փելըթիէ 3332, Ա.Ժ.Ի.Ս. ընկերութիւն 400, Պ. Եուսար Խաչըեան 1000, Ռոպօ — Տիսթրիպիւսիոն ընկերութիւն 200, Պ. Ժերար Էրանեան 200 Ֆր. :

ՅԱՌԱՋ ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Փարիզեան Շրջանի

կազմակերպուած՝
Սկաուտներուն, Գայլիկներուն, Արենոյշներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ

Նոր եւ խնամուած Յայտագիր

Հայկական պարեր եւ երգեր ● Զաւեշտներ եւ ներկայացումներ
Սկաուտական կեանքի եւ ճէմպօրիի ներկայացումը :

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 29, ժամը 14·30-ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7[e]

Մուտք՝ 10 Ֆր. - Պիւֆէ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Եւա Մկրտիչեան իր մօր՝ Աննա Գալփաքեանի եւ իր հարազատներու՝ Արաքսի եւ Երուանդ Յարութիւնեանի յիշատակին 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

HAMASKAÏNE - PARIS

organise un
CONCOURS-PHOTO
pour amateurs

Sujet :

«L'Arménité par une photo»

1er prix : Billet A/R Paris - Londres.
Date limite pour envoi de photos :
31 Mars 1992

Adresse :
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

50 - 60 տարեկան կին մը, պահելու համար 87 տարեկան հիւանդ կին մը, ամէն գիշեր ժամը 19-էն առաւօտ, Փարիզի 2-րդ Թաղամասին մէջ :

Հեռաձայնել (գրասենեակի ժամերուն) .-

42 - 36 - 40 - 90

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DINER-DANSANT

SECTION ASTRIG

Arnouville, Sarcelles, Villiers-le-Bel, Gonesse

organise un *D I N E R - D A N S A N T*,
le Samedi 22 Février à partir de 20 h 30

dans la Salle des Fêtes de Gonesse
Route d'Ecouen, 95500 Gonesse

Animé par MARTEN YORGANTZ
et son orchestre

Venez nombreux
Ambiance arménienne

*

Section «*Ter-Davtian*» de Chaville
organise un

concert

avec
LA CHORALE
SIPANKOMITAS

Chœur mixte arménien
sous la direction de GARBIS APRIKIAN

en l'Eglise Saint - Romain
1, rue de l'Eglise — 92310 Sèvres

le Samedi 22 Février
à 20 h 30 précises

Réservation :
—— 47. 50. 64. 37 / 39. 46. 13. 58

Հ.Բ.Ը.Մ. – ՄԱՐՍԷՅԼ

U.G.A.B.-MARSEILLE

organise
L'EXPOSITION
DU PEINTRE D'ARMENIE

MARDIROS BADALIAN

Vernissage
le Vendredi 14 Février à partir de 18 h

Exposition ouverte
du 14 au 21 Février de 14 h à 17 h
au 327, Bd. Michelet — Marseille 9[e]

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 12
MERCREDI 12 FÉVRIER 1992
LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.731 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 67e ANNÉE — No 17.731

ԱՐՑԱԽ

ԿԻՉԱՆ.- 4 ՄԵՌԵԱԼ

Երեքշաբթի առտու, Փետ. 11-ին Երեւանէն մեր առած լուրերը նոյն տխուր պատկերը կը հաստատէին ինչ կը վերաբերի Արցախի ընդհարումներուն, որոնք բաւական մեծ համեմատութիւններ առած են: Աղջի օրուան Կիչանի կռիւներուն չորս հայ մարտիկներ զոհ գացած են: Հրթիռները կը շարունակեն տեղալ Ստեփանակերտի վրայ, ուր վիրաւոր մը եւս կար Փետ. 10-ին: Բուռն մարտեր կը մղուին նաեւ ազրբեջանական Մալիբեյլու գիւղին դէմ, ուրկէ յարձակում կը գործուի Ստեփանակերտի վրայ: Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, հայ մարտիկները յաջողած էին գրաւել, բայց կը թուի որ կռիւները բաւական սաստկութեամբ կը շարունակուէին հոն եւ այլ շրջաններ:

***

Լիպերասիոն ալ (Փետ. 11) քանի մը տողով կ'անդրադառնար ընդհարումներուն եւ կ'ըսէր թէ զանազան աղբիւրներու համաձայն բազմաթիւ մեռեալներ կան երկուստեք Մարտակերտի շրջանը: Կիրակի ալ, կը գրէ թերթը երեք վիրաւոր կար Ստեփանակերտ Ադրբեջանցիներու արձակած հրթիռներէն:

ԱՆԿԱԽ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ

ՅՈՒՍԱԴՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ, ՉՈՐ ԱՄԵՐԻԿԱ «ՑՈՅՍ» ՄԿՐՏԱԾ Է

Ցարդ Եւրոպա հսկայ օժանդակութիւն կատարած է Հասարակապետութեան Անկախ Պետութեանց, բայց, առանց մեծ աղմուկի, նման անոնց որոնք չեն գիտեր «ծախել» իրենց ունեցածը: Տարբեր է անշուշտ Ամերիկա, որ ըմբռնումն ունի ծանուցումի լայնածաւալ եւ ամէն գետնի վրայ: Տեղ չի թուիր իրեն անվայել աղմուկը որ կը բարձրանայ 48 ժամ է Ֆրանքֆուրթի օդակայանէն, ուրկէ հետեւ ուտեստեղէն կը ղրկուի նախկին Խորհ. Միութեան շուրջ 20 քաղաքները, ներառեալ Երեւան: Երկուշաբթի օր, Փետ. 10-ին, Ճէյմս Պէյքըր Ֆրանքֆուրթ էր այս «Փրօյվատ Հոփ»ի առաջին առաքումներուն համար (2500 թոն 15 օրուան ընթացքին): 14 երկիրներ զօրավիգ են այս «օդային կամուրջ»ին, բայց, ցուցական այս երեւոյթը, խանգարած է Եւրոպացիք որոնք շատ աւելին ըրած են: Քուշնէր շատ փորձած էր որ Ֆրանսական օդանաւ մըն ալ գտնուի Ֆրանքֆուրթ, բայց նախատեսուած բեռնակիր 747 Պօյինկը Փարիզ մնացած էր եւ ի վերջոյ փոքր Ըրանանեան 707 մը եկած է փրկելու Ֆրանսան:

Պէյքըր, որ ինք ալ քանի մը քաղաք պիտի այցելէ, ուղերձ մը արտասանած է, շեշտելով՝ «մեր ուղերձը պարզ է: Ձեզ ընկերակիցներ կը նկատենք, ոչ՝ հակառակորդներ: Կը հիմնենք ձեր քաջութեան նոր ընկերութեան մը կառուցման համար: Գիտենք որ դիւրին պիտի չըլլայ, բայց, ձեզի պիտի օգնենք»: Պեռնար Քուշնէր չէ վարանած ըսելու որ ուշադիր պէտք է ըլլալ ընդդէմ «շատ պահանջկոտ բարի կամեցողութեանց, գէշ համադրուած որոնք աւելի հարցեր կը ստեղծեն քան կը լուծեն: Կենսական է կարգաւորել ճիգերու ամբողջութիւնը, որպէսզի օգնութիւնը հասնի չահակիցներուն առանց կերակրելու մաֆիաները եւ զարկ տալու գիներու յաւելման»:

Այս առաջին օրը, Ֆրանսա երեք բեռ-

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՓԵՏՐՈՒԱՐ 6 / 8)

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար 7-ին Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ընդունեց Պրազիլիոյ նախագահին անտեսական հարցերու ծագումով հայ խորհրդականը, որ Հայաստան այցելած էր Վազգէն Ա.-ին յանձնելու պրազիլական Մեծ Խաչի պատուոյ նշանը: Ան փոխանցած է նաեւ իր երկրին նախագահին անձնական նամակը ուր համագործակցութեան պատրաստակամութիւն կը յայտնուի: Պրազիլական կառավարութիւնը մտադիր է լուրջ յարաբերութիւն հաստատելու Ռուսաստանի, Ուկրանիոյ, Բելառուսիոյ եւ Հայաստանի հետ: Նոյն օրը Անթոնիօ Կանիսիի գլխաւորած պատուիրակութիւնը ընդունուեցաւ նաեւ փոխ-նախագահ եւ վարչապետ՝ Գագիկ Յարութիւնեանի կողմէ:

***

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐՑԱԽԻՆ

Լվովէն աւելի քան 10 թոն սննդամթերքի եւ դեղատեղէնի օժանդակութիւն հա--

(Շար.ը Դ. էջ)

նատար օդանաւեր կը ղրկէր Մոսկուա, Երեւան եւ Թիֆլիս, չորրորդ մը Պրեսթէն Ս. Պետերբուրգ պիտի երթար:

Ընդհանուր ձեւով, 54 բեռնակիր-օդանաւեր պիտի երթան Ֆրանքֆուրթէն եւ Թուրքիոյ երկու օդակայաններէ (Ինճիրլիք եւ Անգարա):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, արտակարգ վիճակի հաստատումը հարցերը չի լուծեր, եթէ նոյնիսկ Պետութեան Կոմիտէի նախագահը՝ Պուտիաֆ կ'արդարացնէ տրուած որոշումը, շեշտելով թէ ՖԻՍ-ը (իսլամական ճակատ) կ'ուզէ սպաննել ժողովրդավարութիւնը: Աղջի օր, ութ ոստիկաններ սպաննուած են եւ հակառակ անոր որ իսլամական ճակատը գլխատուած է, թաքստոց գտնուող պարագլուխները կոչ կ'ընեն ժողովուրդին որ չհամակերպի եւ շարունակէ պահանջել իր իրաւունքները: Իսլամական Ճակատը, որ երկրին ընդդիմադիր գլխաւոր ուժն է երեք միլիոն անդամ ունի, ըստ իր յայտարարութեան: Հիմնուած է 1989 Մարտին եւ նպատակն է իսլամական Պետութիւն մը հաստատել: Աւելի քան որեւէ Ուրբաթ, Փետ. 14-ը մտահոգիչ կը թուի:

ՉԻՉԷՆԻՈՅ նախագահը լուսարգել հաստատած է Գրոզնի ժամը 22-էն 6: Ըստ Վրաստանի առժամեայ կառավարութեան վարչապետին՝ Սիկուայի, Գամսախուրդիա հոն կը գտնուի:

ԼԻՈՆԻ Արքեպիսկոպոսը, ծիրանաւոր Տըքուրթրէ «Սպիտակ գիրք Լիոնի թեմին նիւթական կացութեան մասին» խորագրուած հատոր մը հրապարակ հանած է, առաջինը իր տեսակին մէջ, ուր կը պարզէ պատկերը Եկեղեցւոյ որ շատ հարուստ եղած է աղքատ ընկերութեան մը մէջ եւ շատ աղքատ է հարուստ ընկերութեան մը ծոցը: Այս առթիւ կը հրապարակուին նաեւ աշխատավարձքերը, օրինակ իրը՝ 4310 ֆրանք ամսական:

ՄԱՐՏ 2--ԻՆ՝ «ԱՆԹԷՆ 2»--ԷՆ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ»

Երկուշաբթի, Փետրուար 10--ի կէս օրին հեռատեսիլի «Անթէն 2» կայանին Փարիզի կեդրոնատեղիին մէկ սրահին մէջ լրագրողներու խմբակի մը ցուցադրուեցաւ «Մուսա լեռան 40 օրերը» ժապաւէնը: Ֆ. Վէրֆէլի համանուն վէպէն Ալէքս Ցակոբեանի բեմադրած գործին արտադրիչն է Ճոն Քիրքճեան, իսկ խրագործողը՝ Սարգի Մուրատեան:

Ինչպէս ծանօթ է, վէպը կը պատմէ Մուսա լեռան հայկական վեց գիւղերու բնակչութեան հերոսական մաքառումը 1915--ի արհաւիրքին մէջ: Անոնք որ մերժեցին համակերպիլ տեղահանութեան, մեռնելու հրամաններուն ու հետեւեցան Բագրատեանին, ամրանալով լեռան բարձունքներուն վրայ, մաս կը կազմէին մեր այն փոքրամասնութեան որ խրատուած էր պատմութենէն ու ապրած շրջանին պատահարներէն:

Սակայն ինչ որ ժապաւէնը կ'ընէ դիտելու արժանի, հետաքրքրական գործ մը, պատումին հերոսական թեման չէ այնքան, որքան այլ յատկանիշներ. թեման շատ շատ պիտի կապէր ազգային որեւէ չեզոք գիտակցութիւն ունեցող պատրաստ Հայը: Անկէ անդին ալ ներկայութիւն է Սարգի Մուրատեանի գործը. մէկուկէս ժամուան մէջ այդ մակառումին պատումը տեղ կուտայ բարբարոսութեան, նենգամտութեան, հպարտութեան, զգացականին, հերոսականին, առանց աւելորդ ու յոգնեցնող յամեցումներու մէկուն կամ միւսին վրայ: Ցամենալու դանդաղելու տեղ ու ժամանակ չկայ. թշնամին ամէն բոլոր ու արգելք վանած, իր զէնքով, զօրքով կրնկակոխ հետապնդութեան վրայ է. պէտք է արագ շարժիլ ծածրակին վըրայ չզգալու համար անոր շունչը ու գրնդակը: Ու ժապաւէնը կ'ընթանայ այդ արագ թափով, դիտողը պահելով միշտ նոյն լարումին մէջ:

Ուշագրաւ են յատկապէս Թուրք իշխանաւորներու տիպարները. փաշա, հրամանատար, կառավարիչ, բոլորն ալ անկախ՝ իսկական տիպարներու նմանութեան պարագային, հարազատօրէն կուտան տիրող այդ տարրին մտայնութիւնը. Արեւմուտքին դէմ իրենց հզօրութեան ճիշդ գիտակցութենէն թելադրուած արհամարհանքը ծածկելու վարպետ, յաճախ խօսք մտիկ ընողի, իսկ երբեմն ուղղակի ապարէզ կարդացողի անպատկառութեամբ, անոնք կը յայտնուին իրենց անկարելի փառատենչութեամբ. այդ երազին իրագործումին տանող բոլոր ճամբաները նուիրական են, անոնք անցնին քծնանքի, սուտի, ուրացումի, թէ համակերպում ձեւացնելու կայաններէն: Ի վերջոյ պիտի յանգին իրենց կողմէ ընտրուած նպատակին. ծրագրուած մեծ երկրին մէջ Հայուն տեղ չկայ:

Սարգի Մուրատեանի ժապաւէնին յաջողութեան օգնական ազդակներէն մէկն ալ երաժշտութիւնն է. հայկական ծանօթ մեղեդիներով, պարերու եղանակներով Ժէմ Մէնտոզա -- Նավայի յօրինած երաժշտութիւնը կ'ըլլայ բարիքներու աշխարհ, գաղթողի ընկերակից, լեռան ապաստանին դիմողի նեցուկ, յաղթանակի հպարտութիւն. Տըլէ եամանը, Քոչարին պահ մը յանկարծ իրենց տեղը կը ձգեն թրքական մեղեդիի մը փակագիծին, երբ պատումը կը մտնէ փաշային կամ թուրք հրամանատարին աշխատասենեակէն ներս: Յետոյ նորէն կը տիրապետէ հողին ձայնը որ կը կանչէ դէպի վեր, դէպի բարձունքը, դէպի կեանքը: Ժապաւէնը կ'աւարտի բարձունքէն դէպի Ֆրանսական նաւը իջնող վերապրողներու մեկնումով ուր լեռը «Կիլիկիա»յի մեղեդիով արդէն կը փոխարկուի կարօտի հողին:

Ցուցադրութեան առիթով պատրաստըւած գրքոյկի մը մէջ կը նշուի թէ Միացեալ -- Նահանգներու մէջ ամբողջ 40 տարի արգիլուեցաւ այս պատումը ներկայացնել սպիտակ պաստառին վրայ: Հոն տեղ տրուած է Փիէռ Պընուայի, Էլի Վիէզէլի գրութիւններուն. երկրորդը առնուած է վէպին 1989--ի հրատարակութեան նախաբանէն:

Դերերու բաշխումի ցանկին վրայ բազմաթիւ ազգութիւններ մասնող անուններ կան. գլխաւոր տիպարը՝ Գաբրիէլ Բագրատեան մարմնաւորուած է Քասլիր Պէտիի կողմէ. յետոյ յաջորդաբար դեր ստանձնած են Ռոնի Քարոլ, Կի Սթոքուէլ, Փիթըր Հէսքըլ եւայլն: Այս ցանկին մէջ երկրորդական դերերով կան նաեւ հայկական անուններ, ինչպէս՝ Մանուէլ Քիչեան, Ժոզէֆ Կոստանեան, Քարէն Քոնտազեան, Պուք Քարթալեան, Մարք Թոմպալեան, Միքայէլ Թութիկեան:

Մէկուկէս ժամուան այս ժապաւէնը նոյն կայանէն պիտի հեռասփռուի Մարտ 2--ի երեկոյեան, ժամը 22.40--ին:

Ապրիլին մօտիկ թուականի մը այս ցուցադրութիւնը կրկնակի խորհրդանշական իմաստ ունի. Վէրֆէլի գործին ընդմէջէն աընչուելով 1915--ի էջի մը, ան կը կապուի նաեւ ներկային, երբ լրատուներէն անպակաս են արցախեան մեր նոր մաքառումին նոյն ոգին ցոլացնող փուլերը:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ՝
ԼԱՒ ԸՆԹԱՑՔԻ ՄԷՋ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի ֆութպոլի կազմը որ կը մրցի Օ-տը-Սէնի շրջանի ախոյեանութեան 3-րդ դասակարգը, երթի մըրցումները աւարտած է ջախջախիչ պարտութեան մատնելով Մոնրուժի խումբը 6-1 արդիւնքով: Պահեստի խումբն ալ իր կարգին յաղթած է նոյն խումբին՝ 5-1: Այժմ, Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի Ա. կազմը կը գրաւէ ընդհանուր դասաւորման 2-րդ տեղը, ունենալով 4 յաղթանակ, մէկ հաւասարութիւն եւ երկու պարտութիւն: Իսկ պահեստի խումբը կը գրաւէ ընդհանուր դասաւորման երրորդ տեղը:

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի ֆութպոլի խումբը որ կազմուած է միմիայն հայ մարզիկներէ, երթի մրցումներու ընթացքին աչքի զարկած է իր կարգապահութեամբ (միայն 2 դեղին քարթ), իր պայքարի ոգիով եւ իր խաղարկութեան բարձր որակով, առանց մոռնալու խումբէն ներս տիրող համերաշխ եւ ջերմ մթնոլորտը:

Դարձի մրցումներէն ամէնէն կարեւորները Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս պիտի խաղայ Փետրուար 16-ին Նիքոլայիթ-Շայոյի դէմ եւ Մարտ 1-ին ալ, իր դաշտին վրայ՝ Քլամառ, Սթատ տը լա Փլէն, առաջատար Օլէնփիք Նէօյիի դէմ:

Այս երկու խիստ կարեւոր մրցումները յաջողութեամբ անցընելու պարագային, Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս շատ հաւանօրէն ապահոված կ'ըլլայ դասակարգ մը բարձրանալու կարելիութիւնը:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐՔԻՆ ԽՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կանոնաւոր հայերէն գիտնալու խնդիրը՝ նոր սերունդին համար, ոչ քմայք է, ոչ ալ ազգասիրական մարմաջ:

Իրենց ապագան իսկ այդ կը պահանջէ:

Անոնք որ կը գոհանան հաց — պանիր հայերէնով մը, հայրիկին եւ մայրիկին հետ խեղպնալու, կամ պատահաբար կայծկլտալու համար, ի վերջոյ չարաչար պիտի զղջան:

Կորսուած ժամանակը ետ չի դառնար: Մանաւանդ անոնց համար որ արդար յաւակնութիւններ ունին, — ասպարէզ նետուիլ, գիրքեր գրել, հանրային կեանք վարել: Մինչեւ անգամ ճառ խօսիլ կամ թերթ խմբագրել:

Ո՞ր առեն միջակութիւնը յարգ վայելած է, այս կամ այն միջավայրին, ասպարէզին մէջ:

Յարական իշխանութեան տակ, երբ հայկական դպրոցները կը փակուէին ձուլումը փութացնելու համար, ունեցանք սերունդ մը որ ահագին աւեր գործեց մայրենի լեզուի անդաստանին մէջ: Բռնակալութեան հարթիչ գլանը տորոեց անոր գլուխն ու սիրտը, եւ լեզուն աղքատացաւ, աղճատուեցաւ չարաչար: Մարդիկ հասարակ բառերու հայերէնն անգամ չկրցան սորվիլ, եւ իրենց յատուկ բառարան մը չինեցին, որ դժբախտաբար «ի զօրու է» մինչեւ այսօր:

Տակաւին չենք խօսիր Թուրք — Թաթարական խառնիճաղանճի մասին, որ շատ հեռուներ պիտի տանէր մեզ:

Այստեղ, Ֆրանսայի մէջ, եւ աւելի անդին, ովկիանոսի ափերուն վրայ, ո՞վ կը փակէ մեր ճամբան, բացի միջավայրի հրապոյրներէն, այլ մանաւանդ մեր թեթեւամտութենէն:

Եթէ հարկ ըլլար վէրքին արմատը փնտռել հոգեբանական կամ գիտական գետնի վրայ, պիտի հասնէինք հետեւեալ եզրակացութեան...

Նոր սերունդը «նայում է իր մայրենի լեզուի վրայ ինչպէս մի կոտրած ամանի վրայ, ինչպէս իր մաշուած չորի վրայ» (Գր. Արծրունի, 1876):

Ուրիշ խօսքով, ան կորսնցուցած է թանկագին գիտելիք մը, — ազգային հպարտութիւնը: Այսինքն, ստորադաս համարելով իր ժողովուրդը, անոր հիմնական արժէքներն ալ կը նկատէ «ի միջի այլոց բաներ»:

Տակաւին չունայնէ հոգեբանութիւն մըն ալ, - Հայերէ՞ն, ի՞նչ բանի կը ծառայէ:

Անշուշտ բոլորը մէկ ջուրով չենք լուար: Բայց, կարգ մը լուսաւոր երեւոյթներ չեն կրնար պարտկել պատկերին սեւութիւնը:

Եւ, դժբախտաբար, մեր նորահաս աղջիկները աւելի բացասական դեր կը կատարեն այս ճամբուն վրայ, քան երիտասարդները:

Մինչ կը սպասուէր որ անոնք մէկ ժպիտով կամ կամքով արթնցնէին ցեղային հպարտութիւնը, ընդհակառակն, իրենց անձնական օրինակովն իսկ ճամբայ կը ցուցնեն այլասերումը, ձուլումը փութացնելու:

Գացէք ժամուն դուռը կամ որեւէ հանդէսի, — եւ պիտի կրնաք չափել վէրքին խորութիւնը:

Աչք մը նետեցէք անոնց դրապարաններուն կամ կարդացած գիրքերուն վրայ, եւ ձեր գլխուն լոյս պիտի ցաթի, եթէ պատահաբար հանդիպիք որեւէ հայերէն հրատարակութեան:

Եւ այս վարդագեղ մանկամարդուհիները սահմանուած են ընտանիքներ կազմելու, — սերունդին տեւականութիւնը ապահովելու...

Բաղդատեցէք այս պատկերը այն միւսին — արդէն մոռցուա՞ծ պատմութեան հետ, որ կ'ըսէր թէ հայ աղջիկները գետը կը նետուէին, չտաճկանալու համար...

Ի հարկէ, տաճկանալու խնդիր չունինք այստեղ:

Բայց, ի՞նչ օգուտ, երբ հոգեկան կապերը կը փրթին հետզհետէ, սրընթաց եւ անդարմանելի: Երբ չափահաս կամ երիտասարդ մայրը Ֆրանսերէն կամ անգլերէն կը ճռուողէ իր զաւկին հետ: Երբ հայերէն որեւէ հրատարակութիւն ոչ իսկ չրթունքի ներկի մը արժէքն ունի մեր վառվռուն աղջիկներուն համար:

Այդ աղջիկներուն համար իսկ բարեբ մը պիտի չըլլա՞ր, եթէ երբեմն քաշէինք իրենց մազերէն:

Թող չվիրաւորուին մեր սեւաչուի մանկամարդուհիները:

Աղջիկներուն վարդով անգամ մի զարներ, ըսած է բանաստեղծը: Եւ սակայն, վէրքը այնքան խոր է որ — համատարած եւ յարաճուն օտարացում — կնամեծարութեան պահանջները ինքնին ջուրը կ'իյնան:

Հ.

Մայիս 6, 1945

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ «ՎԵՐՔԻՆ ԽՈՐՈՒԹԻՒՆԸ»

Պատկերացնենք մի պահ, թէ մեծ Պետութիւն ենք՝ անթիւ անհամար բնակչութեամբ: Ոչ մի ազգային հարց չունենք, անգամ տեղեկութիւն չունենք, թէ մինչեւ ուր է հասնում մեր երկիրը, քանի՛ վարչական բաժանում ունի եւ նման շատ հարցեր: Այնքան մեծ ենք, որ մեզ նոյնիսկ չի հետաքրքրում միջազգային ասպարէզում ծագած հարցերի խորութիւնը եւ չենք էլ ուզում հետաքրքրուել նման հարցերով: Մի խօսքով՝ գրեթէ ոչ մի հարց. աստուածային վիճակ, որին մօտակայ մէկ դարում երազել անգամ չենք կարող:

Նկարագրել Հայաստանի ներկայ հարցերը՝ երեւի թէ իմաստ չունի, քանզի բոլորս էլ (յոյսով եմ) կարդում ենք թերթեր, դիտում՝ հեռատեսիլ. մի խօսքով՝ տեղեկատուական աղբիւրները շատ են: Մեծ ազգութեան ներկայացուցչին բացատրել, թէ ո՛րն է մեր ցաւը, գտնում եմ անընդունելի. չի հասկանայ: Բայց երբ բացատրես ցաւդ նոյն բախտին արժանացած մէկ այլ ազգի մարդուն՝ կարող ես յուզել նրա սիրտը:

Մեզ այժմ սպառնում է ձուլման վտանգը, որը եթէ առաջին հայեացքից թւում է աննշան, ուստի իր արմատներն է գցել հայ մարդու մէջ: Համաձայն եմ, որ հայերէն խօսել եւ մտածելը ազգասիրութիւն չէ: Դա մի պարտաւորութիւն է՝ սերունդներից եկող, եւ այն սերունդը, որ ի վիճակի չէ փոխանցել Հայոց թողած ուխտը իր երեխաներին՝ դատապարտուած է ոչնչացման: Չեմ ուզում, որ մարդիկ ոգեւորուեն եւ սկսեն յանկարծ կեղծ խաղերով հայ ներկայանալ, ինչպէս արուել է բազում եւ բազմաթիւ անգամներ: Եթէ հայ մանուկը ծնում է հայ ծնողներից, որոնք ճակատագրի բերումով Ամերիկայի Միացեալ — Նահանգներում, Ֆրանսիայում եւ կամ այլ օտար երկրում են, եւ եթէ ծնողները ամէն քայլափոխ խօսում են անգլերէնով կամ ֆրանսերէնով, ապա համոզուած եղէք՝ նրանք (երեւի անգիտակցաբար, բայց լինում են դէպքեր, երբ գիտակցուած են գնում այդ քայլին) կործանում են իրե՛նց իսկ երեխային՝ սերմանելով օտարամոլութիւնը: Թողնենք ազգային գաղափարները մէկ կողմ: Ինձ ճիշդ հասկացէք: Միեւնոյնն է, այն օտարամոլութիւնը որ կայ Հայութեան մէջ. մօտակայ քսան — քսանհինգ տարում մեծ դժուարութեամբ կը մաքրուի. մեզ պէտք չէ, որ Հայերը արտասահմանում ցուցադրեն, թէ ինչքան են սիրում եւ պաշտում Հայաստանը, չենք ուզում թուաքանակ ապահովել. պարզապէս պէտք է, որ այդ նոյն Հայերը գոնէ իրենց օջախներում հայկական միջավայր ապահովեն՝ առաջին հերթին իրենց զաւակի կամ զաւակների համար: Համոզուած եղէ՛ք. եթէ Հայ մանուկը ծնուած օրուանից լսում է անգլերէն կամ ֆրանսերէն, դրանով սահմանափակւում են նրա մտաւոր կարողութիւնները: Դառնում է մարդկութեան միջակ շերտ: Յետագայում նա պէտք չէ ո՛չ իրեն, ոչ էլ Հայաստանին: Դէպքերը բազմաթիւ են: Բայց չի բացառւում նաեւ, որ մանուկը՝ օտար միջավայրում ծնուած եւ մեծացած, կը դառնայ տաղանդաւոր մէկ մարդ, բայց որը իր կեանքի մէջ կարող է մի անգամ էլ պէտք չգալ իր պապերի Հայրենիքին:

«Նոր սերունդը նայում է իր մայրենի լեզուի վրայ ինչպէս մի կոտրած ամանի վրայ, ինչպէս իր մաշուած չորի վրայ» (Գր. Արծրունի, 1876):

Պարզ է, ինչքան էլ փորձենք արդարանալ, թէ օտարի լծի տակ ենք ապրել եւ դրանով իսկ արդարացնել մեր մեղքերը, միեւնոյնն է՝ մեղաւոր ենք: Երբեք համաձայն չեմ այն մտքին, որ ժամանակը փչացնում է մարդկանց՝ սարքում դաւաճան, մարդասպան, անբարոյական: Ժամանակի մասին խօսում են այն մարդիկ, որոնք երբեք սխալների պատճառը չեն համարում իրենք իրենց, այլ մի ուրիշ առարկայի մէջ են որոնում այդ: Հէնց այդ պատճառով, մի՛շտ էլ սխալւում են: Հոգեբանութիւն ենք դարձրել, որ մենք պատահածի մէջ մեղաւոր չենք, դա մեր մեղքով չէ, մենք ոչ մի բան չենք ձեռնարկել: Այսինքն, մեզ միշտ պատասխանատուութիւնից փորձում ենք հեռու պահել՝ ոչ մի բան չձեռնարկելով: Անզէն աչքով կարելի է նկատել, որ սա ամենապարզ ստրկութեան ձեւերից մէկն է: Եթէ ոչ մի բանի մէջ մեղք չունենք եւ մեզ մորթում են՝ ուրեմն (կը ներէք ի հարկէ) ոչխար ենք կամ, ինչպէս ասում են, անմեղ գառ. գառն էլ մեղք չունի, բայց մորթում են: Ինչու չէ, հեշտ կեանք է: Հնարաւոր չէ՞ ձեռնարկել միջոցառումներ, որ այս խղճուկ վիճակից դուրս բերուի հայ հոգեբանութիւնը: Շատ անգամներ առիթ ունեցել եմ պնդելու, որ ազգային խնդիրների լուծումը հնարաւոր եմ տեսնում միայն Հայաստանում՝ այն էլ պետական միջոցներով եւ հնարքներով: Կարծում եմ առաջին քայլն արդէն արուած է՝ Հանրապետութեան տարածքում չեն գործում ռուսական դպրոցները, որոնք հայ մանուկներին դարձնում էին ռուսական պետութեան եւ բանակի ծառաներ: Փառք Աստծու, այդ վտանգը արդէն անցնում է:

Համաձայն եմ նաեւ Շաւարշ Միսաքեանի այն գաղափարի հետ, որ ազգի պահողն ու մեծացնողը կինն է: Պէտք չէ թերագնահատել կնոջ դերը ազգի համար (չնայած առաջին թերագնահատողները հէնց իրենք են՝ կանայք, որոնց թւում է թէ անգլերէն կամ ֆրանսերէն խօսելով, իրենց մանուկը մնում է Հայ եւ իրենք բնաւ դեր չեն խաղում ազգի զարգացման համար): Հնուց ի վեր ասուել է, որ եթէ ուզում ես ոչնչացնել ազգը, ապա ոչնչացրո՛ւ նրա մանուկներին: Սա եղել է քաղաքականութիւն, որը բանեցրել են մեր դէմ դարեր շարունակ: Միթէ՞ չէք յիշում մանկահաւաքների մասին ԺԹ. դարի վերջերին եւ Ի. դարի սկզբներին: Տղաներին՝ ենիչերի, աղջիկներին՝ հարեմ, — սա էր Սուլթանի հրամանը:

Այո՛, պէտք է պատմութիւն իմանալ, քանզի սխալուելու իրաւունք արդէն չունենք. ամէն սխալ չէ, որ կարող ենք ուղղել: Այս ամէնով, կրկին անգամ կարեւորում եմ կանանց դերը ազգի զարգացման համար: Եթէ կանայք հայերէն չխօսեն իրենց մանուկների հետ, ապա իմացէք, որ մեր թշնամիների քաղաքականութիւնը իրագործողներն են հանդիսանալու՝ կամայ թէ ակամայ: Հայերէն խօսելով՝ ազատ ենք մնալու որեւէ այլամոլութիւնից: Ի վերջոյ, ինչ գին ունի ազգը առանց ազատութեան:

Հայոց ազգային նպատակները իրականացնելու համար էլ է պէտք Հայ մնալ: Պատահական չեն Շաւարշ Միսաքեանի այն խօսքերը, թէ «կանոնաւոր հայերէն գիտնալու խնդիրը՝ նոր սերունդին համար, ոչ քմայք է, ոչ ալ ազգասիրական մարմաջ: Իրենց ապագան իսկ այդ կը պահանջէ»: Պէտք չէ մոռանալ, որ մեզ է սպասում մէկ հիմնական խնդիր, որը ազգովին պէտք է լուծենք: Խնդրի անունն է Հայկական Հարց:

Կորցնելով մեր լեզուն՝ դադարում ենք Հայ լինելուց, աշխարհին ենք թողնում հայկական հարցի տնօրինումը: Սոսկալի իրողութիւն, որը չի ներուի սերունդների կողմից: Եթէ մենք չէ, գոնէ մեր թոռները պէտք է վերադառնան Կարս, Մուշ, Արտահան, Սասուն, Տիարպէքիր. տիրանան Ուրմիոյ եւ Վանայ լճերին, Հայկական Եռագոյնը պարզեն Մասիսի գագաթին: Մեզնից պահանջւում է միայն մնալ Հայ՝ գիտակից եւ կրթուած, անել ամէն ինչ, որ կայանայ Հայոց Պետութիւնը եւ Հայ մնալու ուխտը փոխանցենք սերունդէ սերունդ:

Եւ սա՛ է մեր խնդիրը:

ԹՈՐԳՈՄ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Լոս — Անճելըս

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ ՊԻՏԻ ԱՐՏՕՆԷ՞ ԿՈՏՈՐԱԿՈՒՄԸ

Յունուար 17-ին կարմիր բանակի բարձրաստիճան սպաներու համագումարին մասնակցողները նկատեցին թէ բանակը քաղաքական ինքնավար ուժի մը վերածուած էր: Հակառակ որ մինչեւ վերջերս պաշտօնատարներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը ապաքաղաքական կեցուածք ունէր: Այսօր յատկապէս Ուկրանիոյ նախագահին վարուելակերպը զանոնք մղած է դէպի քաղաքական բեմը: Այնքանէն եւս դժուար չէ կռահել որ սա կամ նա ձեւին տակ զինուորական կառավարութիւն մը իր ձեռքը պիտի առնէ զինական — ռազմավարական ոլորտին հսկողութիւնը: Նախկին Միութենէն մնացած է վերջին ծայր մարտական անտեսութիւն մը ու հսկայական բանակ մը: Բայց փոխանակ զինուորական յեղաշրջումի մը ձեռնարկելու եւ ատով պահելու բանակին քանակութիւնը, անկախ նախագահները կը փորձէին իրենց միջեւ ընդունելի ձեւով մը բաժնել Թաղուած Միութեան զինուորական ժառանգութիւնը: Վերջապէս, երբ մարդ կը նսեմանայ ու կ'արժեզրկուի անկախ պետութեան մը կողմէ, դժուար չէ նոր տէրեր գտնել ուրիշ հանրապետութեան մը մէջ:

Ուկրանիոյ բանակին հրամատարը Կրաւչուկ իրաւացի է երբ կը կրկնէ թէ ինչպէս անկախ պետութիւններու միութիւն մը չի կրնար միակ բանակ մը ունենալ: Սակայն բոլորովին անկախ բանակի մը համար անհրաժեշտ է նաեւ մարտական ճարտարարուեստ մը որ նաեւ ըլլայ բաւականաչափ անկախ: Նոյնիսկ կարելի է տարադրամ ձեռք ձգել զէնքի արտածումով, թէեւ այսօր շրջաններու զինամթերքի արտադրութիւնը տկար է: Պաշտպանութեան հարցին մէջ անկախանալու համար պէտք է զինուորական գործարաններ բանալ բոլոր հանրապետութիւններուն մէջ: Զինաթափումը առիթ պիտի տայ որ նոր յատկացումներ կարելի ըլլայ մարտական ճարտարարուեստին համար:

Դեկտեմբեր 11-ի բանակի բարձրաստիճան պաշտօնակատարներու ժողովին Ելցին համոզած է որ ինք աւելի լաւ կը հասկնայ զինուորականներու պահանջները, քան Գորբաչով:

Յունուար 17-ին Ելցին նոյն բանը կրկնեց: Ան խոստացաւ նաեւ զինուորականներուն բաժնել զէնքի առեւտուրէն գոյացած տոլարներուն մէկ մասը ու 1992-ի ընթացքին 120 հազար բնակարան կառուցանել: Սակայն խանդավառութենէ աւելի դժգոհութեան բացագանչութիւններ դիմաւորեցին անոր ելոյթը, որովհետեւ մարդիկ Ելցինի չեն հաւատար. եւ ոչ միայն անոր. չեն հաւատար քաղաքական մարդոց առհասարակ: Ռուսաստանի խորհրդարանին նախագահը Խասբուլատով ելոյթը սուլոցներով ողջունուած էր:

Ներկաներու համաձայն, այս ժողովին ամէնէն աղմկարար մասնակիցները եղած են Օդեսայի Թուրքստանի զինուորական շրջաններու ներկայացուցիչները որոնք մինչեւ իսկ իրենց ոտքերը զարկած են գետին:

Հոն ընտրուած է Համակարգումի խորհուրդ մը որուն մաս պիտի կազմեն 15 հանրապետութիւնները եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ գտնուող զօրքերը: Տակաւին այս խորհուրդին իշխանութեան սահմանները յստակօրէն ճշդուած չեն, ոչ ալ անոր որոշումները օրէնքի ուժ ունին: Սակայն անոնք իրենց փափաքածին չափ գերիշխանութիւն կրնան յայտարարել ու հաւանական է որ անոնց այսօր տակաւին անծանօթ ղեկավարները հանրածանօթ դէմքեր դառնան:

Եթէ հանրապետութիւններու նախագահները աւելի իմաստես ըլլան ու առայժմ հրաժարին իսկապէս անկախ պետութիւններ ստեղծելու երազէն, կրնան զինուորական հասարակաց քաղաքականութիւն մը ի գործ դնել, գոնէ անցքի շրջանի մը համար: Կրնան նուազեցնել բանակին ուժը եւ սպաները ներառնել ու զինուորական ընկերութեան մէջ: Այնկա պիտի կրնայ արդէն ըլլալ սպաներու արհմիութեան մը կազմութեան որ նոր ճակատումներու սպառնալիքով լեցուն պիտի ըլլայ:

ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻԱ

ՍԵՒ ՈՍԿԻԻ ՆՈՐ ՏԷՐԸ

Քուէյթի քարիւղի դաշտերը պատերազմէն ի վեր ծածկուած էին կուպրի նման նող խաւով մը: Ատիկա մնացորդն էր նաւթահորերու հրդեհներուն որոնք տարի մը առաջ տակնուվրայ ըրին քարիւղի միջազգային շուկան: Վերջերս հոս ու հոն փոքր սփիտակութիւններ յայտնուիլ սկսան. անապատի հուժկու մրջիւնները յաջողեցան ծակել քարիւղի կարծրացած խաւը ու բնութիւնը վերջապէս յաղթեց իրեն դէմ գործուած ոճիրին:

Շատեր ակնկալուածէն աւելի արագ բնականոնացում մը կը տեսնեն այն կացութեան որ տարի մը առաջ տարապայման բարձրութեան հասցուց քարիւղի գինը: Իսկական պակաս մը չստեղծուեցաւ թէեւ, որովհետեւ քարիւղ արտադրիչ միւս երկիրները, գլխաւորաբար Սաուտի Արաբիա, աւելցուցին իրենց արտադրութիւնը որպէսզի լրացնեն Իրաքի եւ Քուէյթի պատճառած բացը:

Այսօր քարիւղ արտածող երկիրներու կազմակերպութեան (ՕՓԷՓ) միասնական արտադրութիւնը վերջին 11 տարուան ամենաբարձր մակարդակին վրայ կը գտնուի ու ատոր մէկ երրորդը կը հայթայթուի Սաուտի Արաբիոյ կողմէ:

Քուէյթի 650 նաւթահորերու հրդեհը մարած է. բայց ոչ ոք կը յուսար որ այսքան շուտով կը վերսկսէր արտահանումը: Օրական 400 հազար տակառ է ներկայի արտադրութիւնը ինչ որ նախապատերազմեան քանակութեան մէկ երրորդն է, սակայն կը սպասուի որ մինչեւ տարեվերջ վերագտնուի նախկին քանակը:

Պատերազմէն ետք խորհրդային քարիւղին նուազումն ալ չազդեց միջազգային հրապարակին: Այդ ճակատի երկիրներուն պահանջքը պակսեցաւ եւ ՕՓԷՓ-ի արտադրութիւնը բացառիկ առատութիւն մը բերաւ շուկային, քարիւղի տակառին գինը իջեցնելով 18 տոլարէն աւելի վար:

Պատերազմէն առաջ քարիւղատէրերու ճակատը միշտ պառակտուած կ'ըլլար. Իրաք եւ իր կողմնակիցները կ'ուզէին պակսեցնել արտադրութիւնը որպէսզի գիները բարձրանան. միւս կողմը, Սաուտի Արաբիոյ գլխաւորութեամբ կը նախընտրէր ցած մակարդակի վրայ պահել գիները: Պատերազմէն առաջուան վերջին վեհաժողովին Իրաք պարտադրած էր իր կամքը, ինչպէս յայտնած է Ուաշինկթընի «Փէթրոլէում Ֆայնընս» ընկերութեան տնօրէնը Վահան Ջանջեան: Ան կ'ըսէ թէ օրակարգէն մինչեւ արդիւնքները ամէն բան Սատտամ Հիւսէյնի հրահանգով գրի առնուեցաւ:

Պատերազմէն ի վեր վեհաժողովներու ճակատումները նուազած են: Քուէյթ նոյնքան ազդեցիկ չէ իսկ Իրաքի պարտադրուած շրջափակումը վերջ տուած է անոր վճռորոշ դերին: Այս ազդակներու ներկայութեան Սաուտի Արաբիա գլխաւոր յաղթականը կը հանդիսանայ ու կ'իշխէ քարիւղի արտադրութեան կազմակերպութեան. եւ եթէ ռուսական արտադրութիւնը չարունակէ պակսիլ, այս երկիրը մօտ ապագային համաշխարհային Ա. արտադրիչը պիտի ըլլայ:

Սաուտցիները գիները բարձրացնելու համար քարիւղի արտադրութիւնը պակսեցնելու հետամուտ չեն թուիր ներկայիս: Մասնագէտներու համաձայն ատիկա ծահտ թագաւորին անձնական մէկ ժէսթն է Նախագահ Պուշի որ իր երկրին տնտեսութեան կենսատու շունչ մը տալու համար պէտք ունէր ատոր:

Հակառակ Իրանի ու Ալժերիոյ կոչերուն, շատ հաւանական չէ որ ՕՓԷՓ արտակարգ վեհաժողով մը գումարէ արտադրութիւնը նուազեցնելու օրակարգով: Ու Սաուտի Արաբիա օրական 8·4 միլիոն տակառ քարիւղ կ'արտադրէ ինչ որ ՕՓԷՓ-ի միջին գինը կը պահէ 17 տոլարէն ալ վար: Տագնապին ամէնէն սուր պահերուն այդ գինը բարձրացած էր մինչեւ 40 տոլարի:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՌՈՒԲԼԻՆ ՓՈԽԱՆԱԿԵԼԻ Կ'ԸԼԼԱՅ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հակառակ ռուսական կեդրոնական դրամատան ընդդիմութեան, Ելցինի կառավարութիւնը վճռած է փոխանակելի դրամի վերածել ռուբլին: Ռուսական յատուկ դրամատուներ ներկայիս շաբաթական անպաշտօն շուկաներ կը կազմակերպեն տարադրամի տէր արտածողներու եւ պէտք ունեցող ներածողներու միջեւ: Ներկայի սակով 1 տոլարը կ'արժէ 150 ռուբլի:

***

ՈՒԿՐԱՆԻԱ ՀՐԱԺԵՇՏ ԿՈՒՏԱՅ ՌՈՒԲԼԻԻՆ

Ուկրանիոյ նախագահը Լ. Կրաւչուկ յայտնեց թէ Յունուար 10-էն ի վեր ռուբլիի զուգահեռ շրջանառութեան դրուած դրամի կտրոնները Մարտ 1-էն սկսեալ Ուկրանիոյ մէջ ընդունելի միակ դրամը պիտի նկատուին: Ամերիկացի տնտեսագէտ Սորոսի կարծիքով որ Կիեւի կառավարութեան խորհրդականն է այսուհետեւ, զուգահեռ դրամի այս դրութիւնը դրամահոսքի ամէնէն ցայտուն նշանն է:

***

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԻՒԱՆՆԵՐԸ ՇՈՒՏՈՎ ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ

Պատմագէտները կարճ ատենէն պիտի կրնան տեսնել ու քննել հարիւր միլիոնաւոր փաստաթուղթեր ու նամակներ որոնք կը կազմեն նախկին Միութեան համայնավար կուսակցութեան դիւանները: Անգլիացի հրատարակիչ մը արտօնութիւն ստացած է զանոնք մանրաժապաւէններու վրայ առնելու եւ արեւմտեան ազգային գրադարաններուն ծախելու: Այս դիւանները հաւանաբար Ի. դարու պատմութեան մինչեւ այսօր անծանօթ մնացած էջերուն մասին տեղեկութեան ամէնէն կարեւոր աղբիւր են: Կան որոշ ժամանակաշրջաններ որոնց մասին կարգ մը փաստաթուղթեր տրամադրելի էին միայն ու միայն Ստալինի…:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՖԻՒՔՍԻ (Յունաստան) Թագւոր եւ Ռոզա Աւետիքեան սրահին մէջ, Փետրուար 1-ին եւ 2-ին տեղի ունեցած է Հայ Կապոյտ Խաչի 60-րդ պատգամաւորական ժողովը: Ժողովին մասնակցած են շրջանի 29 իրաւասու եւ 10 խորհրդական ձայնով ընկերուհիներ: Նիստերու ընթացքին, ուսումնական Խորհուրդի ատենապետը յայտարարած է թէ Ֆիքսի վարժարանի շրջափակին մէջ գտնուող նոր մանկապարտէզի շինութեան ծախքերուն Լիպարիտ Ճըրագեան 10 միլիոն տրախմի (300·000 Ֆրանքի շուրջ) կը տրամադրէ: Պատգամաւորական ժողովին գեկուցումով հանդէս եկած է ՀՕՄ-ի կեդրոնական Վարչութեան ատենապետուհի՝ Ալիս Մատէլեան: Երկամեայ շրջանի մը համար ընտրուած է 9 հոգինոց նոր վարչութիւն:

***

ՎԻՍԷՆԹԷ ԼՈՓԷՍԷ (Պուէնոս - Այրէսի արուարձան) դպրոցին «Աննա եւ Միքայէլ Շիրինեան» մարզարանի բացումը կատարուած է Դեկտեմբեր 1-ին, Տիկին Ա. Օսքէօշկէրեանի բարի գալուստի խօսքերով: Խօսք առած են բարերարը՝ Թ. Շիրինեան, յանուն դպրոցին՝ Արամ Քալփաքեան: Ապա՝ առաջնորդը Գիսակ եպիսկ. Մուրատեան, Արշամ Ա. Քհնյ., ընկերակցութեամբ Ս. Գր. Լուսաւորիչ երգչախումբին կատարած են օրհնութիւնը եւ քանի մը խօսք արտասանած է Գիսակ Եպիսկ.: Նոր մարզարանը կը գտնուի դպրոցէն մէկ փողոց անդին:

***

ՍՈՖԻԱՅԻ Հայութիւնը Յունուար 18-ին եւ 19-ին ուրախ պահեր ապրած է Հայաստան - Պուլկարիա յարաբերութեանց եւ Ր. Յովհաննէսեանի այցելութեան առթիւ: Յունուար 19-ին, Հայկ. ազգ. Տան մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի պատուիրակութեան հանդիպումը գաղութին հետ: Հանդիպումը վարած է «Երեւան» թերթի խմբագիր Կարօ Հայրապետեան: Արտաքին նախարարը իր խօսքին մէջ շեշտած է նիւթական օժանդակութեան անհրաժեշտութիւնը Հայաստանի, մանաւանդ այս օրերուն, երբ ծրագրուած է հիւպատոսարան բանալ Սոֆիա: Ապա, պատուիրակութիւնը այցելած է Ս. Աստուածածին եկեղեցին: Իրիկունն ալ հայկական համայնքի համադրիչ Խորհուրդը ընթրիք մը պատուած է հիւրերը: Ներկայ եղած է Պուլկարիոյ Արտաքին նախարարը, Թեմին առաջնորդը, Ռուսաստանի դեսպանը:

***

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ մէջ, Նոյ. 22-ին տօնուած է Հայաստանի անկախութեան հռչակումը նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Հ.Յ.Դ. Անդրանիկ Կոմիտէի եւ կազմակերպութեամբ հայ գաղութային Միութեան: Խօսք առած են գաղութային Միութեան ատենապետ՝ Խաչատուր Կէտիքեան, Նորա Թէրզեան (Հ.Յ.Դ. Արմէնիա երիտասարդական Միութիւն), Գրաւտիօ Ֆանթինի (Լա վոս տէլ Ինթէրիօր թերթի թղթակից): Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Երեկոյթը փակուած է հիւրասիրութեամբ:

***

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ «Պապըրճեան» սրահին մէջ, Նոյ. 25-ին, տեղի ունեցած է ազգային Սահակ Մեսրոպ վարժարանի 1991 տարեշրջանի ամավերջի հանդէսը: Աշակերտութիւնը ապահոված է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ՍՈՖԻԱՅԻ ՀՕՄ-ին տարեկան հաշուետու ժողովը տեղի ունեցած է Յունուար 25-ին: Նիւթական եւ բարոյական տեղեկատուութիւն կատարած են Արմինէ Քիրազեան ու Հռիփսիմէ Փաշանեան: Պարզուած է որ նիւթական օժանդակութիւն կատարուած է երկու ծերերու, ուսանողի եւ հիւանդ երախայի մը: Սոֆիայի Հայերը ընդառաջելով կեդրոնական Վարչութեան կոչին 19 հազար լեւ հանգանակած են ի նպաստ Հայաստանի:

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՎԵՐՋԻՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Այլեւս գաղտնի դասաւորումներ ընելու ատեն չէր. թշնամին բաց դաշտի վրայ մեր առաջքն էր. մենք կը տեսնէինք իրենց շարժումները եւ անոնք՝ մերը:

Թշնամին պահուելով Գէս գիւղի փլած պատերուն ետեւ՝ սկսաւ տաք եւ արագ կրակել:

Բայց որո՞ւ կը կրակեն, արդեօք հայ բանակի՞ն, ո՛չ:

Թշնամի ամբողջ բանակը գնդացիրները եւ թնդանօթները ուղղած էր միայն Անդրանիկին գլխուն վրայ, ձիուն ոտքերուն տակ, ամէն կէտի վրայ կրակ կը թափէր, բայց մեր հերոսը ազատ էր:

- Սո՛ւրբ է, անոր գնդակ չի կպիր, կ'ըսէին իր կողքին կռուող ռուս զօզախները, եւ ամէն մարդ կարող էր, ստիպուած էր հաւատալ այդ հաւատալիքներուն:

Անդրանիկ փափախը վար առած, սուրը մերկացուցած, ճերմակ մազերը Կարնոյ ցուրտ հովին անձնատուր՝ կը պոռար հայ զինուորներուն:

- Տղա՛ք, ուռա՛, առա՛ջ, դիմացնիդ ձեր մայրերն ու հայրերը կոտորող Թուրքն է, կու գայ մեզ ալ կոտորելու:

Ոչ ոք կը լսէ, բացի մէկ քանի զինուորներէ, որոնք Անդրանիկի հետ գործեցին մէկը իրենց ամէնէն յանդուգն յարձակողականներէն, որոնց առջեւ Թուրք զինուորները բացուեցան եւ փախուստ տուին, բայց դէթ փոքրաթիւ մաս մը չհետեւեցաւ Անդրանիկին եւ իր զինուորներուն:

Խենթանալու վայրկեաններ էին: Անդրանիկը կեանքին մէջ այդպէս չկռուելու յամառութեամբ տարուած զինուորներու չէր հանդիպած:

Մենք տեսանք մեր պատմութեան ընթացքին, թէ ինչպէս հայ ֆետայիները կռուի կը մղուէին:

Անդրանիկ այնքան մօտեցաւ Թրքական բանակի առաջին գծին, որ այլեւս պոռալով խօսակցիլ կարելի էր:

Թուրքերու համար անկասկած էր Անդրանիկին ըլլալը:

Բոլոր հրացանները ուղղուած էին Անդրանիկի վրայ, կարծես Անդրանիկ յատկապէս կ'ուզէր սպաննուիլ այդ օրը, կ'ուզէր իյնալ Կարնոյ պարիսպներուն տակ, բայց չեղաւ:

Անդրանիկ մինչեւ հիմա չէ վիրաւորուած եւ կարծես գնդակով պիտի չմեռնի:

Անդրանիկ տեսնելով, որ 10-15 հոգիով Թրքական բանակի վրայ յարձակիլը օգուտ չըներ՝ ստիպուած եղաւ ետ դալ՝ դէպի մեր բանակի գիծը եւ յորդորել հայ զինուորները դէթ կանոնաւոր կարգի կենալ:

Անդրանիկ յաջողեցաւ այդտեղ: Բանակը ամբողջ դասաւորեց: Թուրքերը ստիպուեցան ետ քաշուիլ դէպի Գէս գիւղը:

Ռուսերը ամբողջ Կարնոյ շրջակայքը 12 քայլ լայնութեամբ երկաթացանցեր շինել տուած էին եւ առջեւն ալ կանոնաւոր խրամատներ:

Անդրանիկ զօրքը դասաւորեց այս խրամատներուն մէջ եւ բացատրեց զօրքերուն, որ շատ հեշտութեամբ կարող էին Կարինը պաշտպանել, դուրս չգալով այս խրամատներէն եւ խօսք տուաւ երկու օրէն ետ ղրկել դէպի Կովկաս Ա. եւ Դ. գունդերը:

Մեր զօրքը նստաւ խրամատներուն մէջ:

Անդրանիկ հանգստացաւ, որ օրը փրկուած է եւ կարծեց, որ միւս օրը հայ զօրքը այդքան դաւաճան չըլլար:

Այս ճակատամարտի ընթացքին Անդրանիկ չկրցաւ գտնել մէկ հատիկ գնդացիր, որ աւրուած չըլլար:

Մեր հայ սպաները, որոնք չքանշաններ ստացած էին ռուս բանակի հրամանատարութենէն, պառկած կու տային Թիֆլիսի փողոցներուն մէջ օրիորդներու հետ եւ չէին ուզեր գալ Կարին կամ ուրիշ ճակատ մը:

Բացի թնդանօթի երկու հարուածներէ, որոնք պայթեցան ծիծաղելի բարձրութեան վրայ եւ ճանճ մը սպաննելու գործն իսկ չէին կարող տեսնել, ուրիշ թնդանօթի ձայն չլսուեցաւ: Անդրանիկ, որ աչքերը ամբողջ վեց ժամ յառած էր բերդերուն, թնդանօթի չիտակ հարուածի մը համար՝ յուսախաբ եղաւ. բերդերն ալ դաւաճանեցին: Բեժանբեկովը զինուորական տարրական ասպետականութիւնը չէր ունեցած նահանջի լուրը տալու Թորգոմին եւ Թորգոմ մնացած էր թշնամիին ետեւ, մառախուղի մէջ կորսուելով:

Սեպուհ պատահմամբ գիտցած էր, որ կը նահանջէ:

Ճակատամարտի ընթացքին Անդրանիկ նաեւ մտահոգուած էր քաղաքի Թրքական ապստամբութեամբ. թէեւ ղեկավարները Խորասան ղրկուած էին, բայց ասոնք քաղաքին մէջ այնպէս թուական առաւելութիւն կը ներկայացնէին, որ կրնային շարժել առանց ոեւէ ղեկավարի:

Մենք չհանդիպեցանք ոեւէ հայ սպայի, բոլորն ալ հասարակ շորեր հագած, կորսուած էին զինուորներու մէջ: Անդրանիկ ոչ ոք չտեսաւ, որպէսզի կարեւոր բան մը ըսէր:

(Շար. 39)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

սած է Երեւան: Նախաձեռնողներն են Լվովի հայկական միութիւններ, Ուկրանիոյ «Ռուխ» շարժումին ներկայացուցիչները, մարզային թերթը, Ուկրանիոյ յոյն կաթողիկէ եկեղեցին եւայլն:

**

ՄԱՀ՝ ԱՂԱՒՆԻ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

Երեւան իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ բանաստեղծ, արձակագիր եւ թարգմանիչ Աղաւնի Գրիգորեան: Ան ծնած էր 1911-ին Կարսի Մայլար գիւղը: 1930-ին աւարտելէ վերջ Լենինականի մանկավարժական Տեխնիկումը, երկար ժամանակ աշխատած է մամուլի եւ ռատիոյի խմբագրութիւններու մէջ: Անոր ամէնէն ծանօթ գործն է «Շիրակ» վէպը, իր բազմաթիւ հրատարակութիւններով, ինչպէս նաեւ «Իմ տաղարանը», «Իրիկնամուտ», «Երեւանեան երգեր» բանաստեղծական ժողովածոները եւայլն:

**

ՊԱՏԱՆԴՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄ

Հայկ. Նոյեմբերեանի եւ Ադրբէջանական Ղազախի սահմանը տեղի ունեցած է պատանդներու երկար ատենէ սպասուած փոխանակումը: Ազերիներուն յանձնուած է մէկ պատանդ, որու փոխարէն վերադարձուած են 7 Հայեր: Անոնց մէջ, Բերքաւան գիւղէն 19-ամեայ երիտասարդ մը, ամէնէն հին պատանդն էր՝ անցեալ Ապրիլէն ի վեր: Միւսները պատանդ առնըւած էին 1991 Նոյեմբերէն Դեկտեմբեր: Կը կարծուի սակայն, թէ կան տակաւին ուրիշ հայ պատանդներ, օրինակ, Մեղրիի կողմերը անհետացած երկու բանուորներ: Անոնց փոխանակումին համար Օրդուպատէն (Նախիջեւան) վերցուած երկու պատանդ վար կը դրուին Հայկական կողմը, բայց փոխանակումի հեռանկարը շատ հաւանական չէ, քանի որ Ազերիները կ՚ուրանան որեւէ առընչութիւն անհետացած երկու Հայերու մասին:

**

ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԻՄՈՒՄԸ

Ռուսաստանի շարք մը ակադեմիկոսներ եւ գիտնականներ դիմում կատարած են նախագահ Ելցինին եւ Պաշտպանութեան նախարար՝ Շապոշնիկովին: Անոնք մտահոգութիւն յայտնած են խորհրդային զօրքերուն Արցախէն քաշուելէն յետոյ Ադրբէջանի սանձազերծ բռնաճնշումի քաղաքականութեան վրայ, յիշելով շրջանի վերջին ծանր իրադարձութիւնները: Հարց տուած են թէ Անկախ Պետութեանց Համագործակցութեան անդամ Ադրբէջան այսօրուան իր կեցուածքով ի՞նչ վարկ կ՚ընծայէ անոր: Գիտնականները խնդրած են նաեւ արագ եւ վճռական միջոցներ ձեռք առնել Արցախի ժողովուրդին ապահովութեան համար եւ հոն փութացնել միջազգային ուժեր:

**

ՀԵՌԱԳԻՐ ՌԱՏԻՕ – ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Արթիւր Մկրտչեան հեռագիր մը ուղարկած է Ռուսաստանի ռատիօ-հեռատեսիլի Պետական Կոմիտէի նախագահ Իգոր Եակովլեւին: Հոն նշուած է որ լրատուական յայտագիրներուն, բազմաթիւ անգամներ ԼՂՀ-ի մայրաքաղաքը յիշուած է «Խանքենդ» անունով, փոխանակ «Ստեփանակերտ»ի: Հեռագրին մէջ աւելցուած է նաեւ որ անցեալին բնակավայրերու անունները փոփոխութիւն կը կրէին միայն այն պարագային, երբ տեղացիները կուտային իրենց հաւանութիւնը: Վերջաւորութեան կ՚ըսուի, թէ հեռատեսիլը Ադրբէջանի սադրիչ տեղեկատուութեանց ակամայ գործիք դարձած է եւ յոյս կը յայտնուի կանխելու նման սխալներ:

**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

Կռփամարտիկներու խումբը որուն մաս կը կազմեն Իսրայէլ Յակոբջանեան, Նշան Մունչեան, Մեխակ Ղազարեան եւ հինգ ուրիշներ, կը մասնակցին Իտալիոյ կռփամարտի մրցաշարքին: Հրաւիրուած է նաեւ ողիմպիական ախոյեան միջազգային կարգի մրցավար Վլադիմիր Ենգիբարեան:

**

ՕԳՏԱԿԱՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

Իսի-Լէ-Մուլինոյի եւ Պանեէօյի «Դեկտեմբեր 1988» միութեան ներկայացուցիչները վերջերս այցելած են Երեւան, որոնք կապեր հաստատած են Երեւանի մարմնամարզական դպրոցին հետ: Ֆրանսա իր կեցութեան ընթացքին ալ, մարմնամարզին դպրոցին ներկայացուցիչը՝ Հրանտ Ալեքսանեան հանդիպումներ ունեցած էր ֆրանսահայ բարեկամներու հետ, յետագայ կապերու ամրապնդման համար:

**

ՃԱՏՐԱԿ

Գիւմրիի տղոց ճատրակի ախոյեանութեան 17-ամեայ Արա Մինասեան, անպարտ, հանդիսացած է առաջին: Մրցումներու մատակարարումը կ՚ապահովէին տեղւոյն «Քնարիկ» եւ «Տրդատ» կոոպերատիւները:

**

ԵՐԵԽԻ ՎԵՐՋԻՆՆ ԷՐ

Այնպէս կ՚երեւի թէ, անցեալ տարուան ֆութպոլի խորհրդային ախոյեանութիւնը վերջինն էր, որովհետեւ, Ուկրանիայէն եւ Հայաստանէն յետոյ կը հրաժարին նաեւ Ռուսաստանի հինգ հաջակաւոր խումբերը: Նոր ախոյեանութիւնը որ կը նախատեսւէր, անոնք կը համարին անհետատես, հաշուի առնելով նաեւ մեծ ծախքերը: Մասկուայի այս խումբերը հաւանաբար կը մասնակցին Ռուսաստանի ախոյեանութեան:

**

ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ԼՎՈՎԻ ՄԷՋ

Երեւանցի միջազգային կարգի մարզանքի վարպետ, Եւրոպայի նախկին ախոյեան Հրաչեայ Պետիկեան Լվովի մէջ տեղի ունեցած Անկախ Պետութեանց Համագործակցութեան ախոյեանական մրրցումին մետայլներ շահած է երկու մրցաձեւերու մէջ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Յարութիւն Պչաքճեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սեւան Ալեւեան 300 Ֆր. կը նուիրեն Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան (ստանալ «Յառաջ»էն):

LA GALERIE LES CENT
présente les œuvres
d'Evguenia Sarkssian
(Arménie)
"mémoire"
EXPOSITION
DU 12 AU 26 FEVRIER
Vernissage en présence de l'artiste
le mercredi 12 février à 18 h 30
Galerie Les Cent
8, rue de Jouy, 75004 Paris
tél. : 42 77 30 00
Ouverture du mardi au samedi
de 14h à 18h30 ou sur rendez-vous.

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ
50 - 60 տարեկան կին մը, պահելու համար 87 տարեկան հիւանդ կին մը, ամէն գիշեր ժամը 19-էն առաւօտ, Փարիզի 2-րդ թաղամասին մէջ:
Հեռաձայնել (գրասենեակի ժամերուն)-
42 - 36 - 40 - 90

ՇԱՐՎԻԼՕ – Ս. ՆՇԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սուրբ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը եւ Փօն - Տը - Շէրիւ Ազգային Միութեան վարչութիւնը պարտականութիւն կը համարին Փետրուար 16, Կիրակի առաւօտ եկեղեցւոյս գլխաւոր բարերարներ՝ Տէր եւ Տիկին Ճիպրայլ եւ Ազատուհի Պախատուրեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել տալ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները տեղի կ՚ունենան Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Առ ի գիտութիւն ողբացեալներուն բարի յիշատակը յարգողներուն:

Յետ աւարտման, Ազգային Տան Ճիպրայէլ Պախատուրեան սրահին մէջ ողբացեալներուն հոգիներուն համար տեղի պիտի ունենայ հիւրասիրութիւն մը, Պախատուրեան հարազատներուն կողմէ:

Offre
Une association arménienne a besoin d'une femme de ménage cinq heures par semaine, dans le 9e arrondissement.
Téléphoner au :
48 - 78 - 02 - 99.
les après-midi de 14 h 30 à 18 h 30, sauf samedi et dimanche.

ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼ

Այցելութիւն մը Սէն – Ռաֆայէլի Հանգըստեան Տան Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի շրջա մասնաճիւղերու կողմէ Փետրուար 16, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9-ին:

Օթօքարը կը մեկնի նշուած ժամուն Սէն – Ժերոմէն նախկին Ռօքաճեա ներկայիս Այնթէպցիներուն Տիրան Թէքէեան հրապարակէն, անցնելով Պոմոն, քաղաք եւ Պուլվար Օտոա:

Փափաքողները կրնան դիմել իրենց արւարձանի Մասնաճիւղերուն:

Հ.Բ.Ը.Մ. – ՄԱՐՍԷՅԼ
U.G.A.B.-MARSEILLE
organise
L'EXPOSITION
DU PEINTRE D'ARMENIE
MARDIROS BADALIAN
Vernissage
le Vendredi 14 Février à partir de 18 h
Exposition ouverte
du 14 au 21 Février de 14 h à 17 h
au 327, Bd. Michelet — Marseille 9e

CENTRE CULTUREL
« ANI »
31, rue de Calais — 13012 MARSEILLE
Tél. : 91. 93. 41. 22
Dimanche 16 Février à 16 heures
dans la Salle ABADJIAN
VARTANANC
Diaporama
avec PATRICK DONABEDIAN
Présentation et signature du livre : « ARTSAKH »
— Entrée libre —

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ուրբաթ, Փետրուար 14, տօն է Տեառնընդառաջի, այս առթիւ առաւօտեան ժամը 10-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից

Շաբաթ, Փետրուար 15, տօն է Սրբոյն Սարգիսի զօրավարին եւ որդւոյ Նորա Մարտիրոսին եւ 14 Զինուորացն:

Այս առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԽՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Փետրուար 13, Պահք, Յիշատակ Յովհաննու Մարգարէին:

Այսօր, ժամը 4.30-ին՝ երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին՝ Տեառնընդառաջի Նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ՚ունենան:

ՄԱՆՕԹ. – Տարուան առաջին Անդաստանն է: Տարուան վերջին Անդաստանը կը կատարուի Խաչվերացի տօնին երեկոյեան, Սեպտեմբեր 13-ին:

Ուրբաթ, Փետրուար 14, Տեառնընդառաջ, Տօն Քառասնօրեայ Գալստեան Քրիստոսի ի Տաճարն:

Այսօր, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Շաբաթ, Տօն Սրբոցն Սարգսի Զօրավարին Եւ Որդւոյ Նորին Մարտիրոսին եւ Զօրեքտասան Զինուորացն:

Այսօր, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

HAMASKAÏNE - PARIS
organise un
CONCOURS-PHOTO
pour amateurs
Sujet :
«L'Arménité par une photo»
1er prix : Billet A/R Paris - Londres.
Date limite pour envoi de photos : 31 Mars 1992
Adresse :
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՍԵՄԻՆԱՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր տասը միօրեայ դպրոցներու ուսուցիչներուն համար կը կազմակերպէ մանկավարժական սեմինար:

Բոլոր հայ դպրոցներու ուսուցիչները կրնան մասնակցիլ:

● Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել ժամը 19-էն 21՝ (1) 45. 84. 57. 18 թիւին:

SEMINAIRE PEDAGOGIQUE
Dimanche 23 Février à partir de 10 heures
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
9, rue du Cirque, 38200 Vienne
Avec :
Marie LOUSSARARIAN,
Loucine MALIKIAN,
Hélène MERDJANIAN

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Ստեփան Ճէպէճեանի մահուան առթիւ...

Տէր եւ Տիկին Փօղոս Պայիքեան եւ զաւակները 1500 Ֆր., Պր. Միհրան Փօղոսեան 400 Ֆր.: Կարօ Պահչէճեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տատուրեան 300 Ֆր.: Իր ամուսնոյն յիշատակին՝ Տիկին Մարի Թորոսեան 500 Փրանք:

Փօղոս Պայիքեանի մահուան առթիւ, Տիկին Աղաւնի Պարոնեան 100 Ֆր., Տիկին Լինտա Հարէլեան 100 Ֆր., Տիկին Նուպար Ճէպէճեան 500 Ֆր., Տիկին Տալիթա Փօյաճեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տատուրեան 300 Ֆր.:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 13
JEUDI
13 FÉVRIER
1992

ՅԱՌԱՋ

LE NUMERO : 5,00 F

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.732 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.732

ԱՐՑԱԽ

ՀԱՅԿ. ՈՒԺԵՐԸ ԿԸ ԳՐԱՒԵՆ ՄԱԼԻԲԷՅԼԻ ԵՒ ՂՈՒՇՉՈՒԼԱՐ ԳԻՒՂԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ

ՊԷՅՔԸՐ ԵՐԵՒԱՆԷՆ ԲԱՔՈՒ ԱՆՑԱՒ

ՆԵՐՔԻՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐՆ Է ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ

Ռազմագիտական գետնի վրայ - շատ կարեւոր յաղթանակ մըն է զոր տարած են, Փետրուար 11-ին, հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը գրաւելով ատրպէյճանական երկու գիւղերը, ուրկէ կը ռմբակոծուէր ամխնդէ ի վեր Ստեփանակերտը: Առաւելապէս կարեւոր է Մալիբէյլիի գրաւումը, ուրկէ Ազերիները փախած են տեղւոյն վրայ ձգելով զէնքերը, վառելանիւթ, անասուն, մէկ խօսքով ամէն ինչ: Հայկական կողմը մէկ վիրաւոր կայ:

Իսկ Շուշիի կողմէն Փետրուար 10-11-ի գիշերը աւելի քան 70 «Ալազան» հրթիռ եւ արկ արձակուած է Ստեփանակերտի վրայ: Կը շարունակուին փոխ հրաձգութիւնները Մարտակերտի Կիչան գիւղին շրջանը եւ Աղդամի հետ Ասկերանի սահմանագծին երկայնքին: «Լը Մոնտ» (Փետրուար 12) կ'անդրադառնար Ղարաբաղի ընդհարումներուն, ըսելով նոյնիսկ թէ կիրակի եւ երկուշաբթի (Փետրուար 9-10) տեղի ունեցած բախումներէն նուազագոյն 24 մեռեալ կայ: Փետրուար 13-ին Ղարաբաղ պիտի հասնի Փրակայի ժողովին (Եւրոպայի Գործակցութիւն եւ Ապահովութիւն) որոշած յանձնախումբը գլխաւորութեամբ Կարլ Ֆոն Շվարցընպերկի, Չեխոսլովաքիոյ Նախագահ՝ Վացլաւ Հաւէլի դրասենեակին պետ՝ «տեղւոյն վրայ ստուգելու համար դէպքերը եւ կարգադրութեան առաջարկներ ընելու երկու կողմերու միջեւ»:

**

Երեքշաբթի, Փետրուար 11-ին, կէսօրէ ետք Երեւան ժամանած է Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին Նախարար՝ Ճէյմս Պէյքըր, շուրջ՝ 40 ընկերակիցներով: Թուրքիայէն անցած էր Մոլդովա, ուրկէ կուգար Երեւան, Զուարթնոց օդակայանը զինքը դիմաւորած են Արտաքին նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան եւ այլ պաշտօնական անձնաւորութիւններ: Անմիջապէս յետոյ, տեղի ունեցած է առաջին հանդիպում մը Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի հետ, որու մասնակցած են Գաղիկ Յարութիւնեան, Բարգէն Աբարքեան, Ժիրայր Լիպարիտեան (որ նաեւ թարգմանի դեր կը կատարէր) եւ Սթիվըն Մէյն, որ դեսպանի տեղակալ է Երեւան, այն օրէն երբ Միացեալ - Նահանգները դեսպանատուն բացին:

Իրիկունը ճաշ մը տեղի ունեցած է, որու մասնակցած են նոյն անձերը հայկական կողմէն եւ ութ հոգի ամերիկեան պատուիրակութենէն: Այս առթիւ, խօսակցութեան նիւթ եղած է Ղարաբաղի հարցը, որու միջազգայնացման կողմնակից կը թուի ամերիկացի Նախարարը, կը խորհի թէ թերեւս կարելի է՝ ընդլայնել Եւրոպայի եւ Համագործակցութեան (?) Եւրոպայի կազմած յանձնախումբը (որ ի դէպ ոչինչ կրցաւ ընել): Ըսած է նաեւ թէ պէտք է սպասել Փրակայի ժողովին ղրկած յանձնախումբին զեկուցման եւ այդ առաքելութիւնն իսկ արդէն միջազգայնացման առաջին քայլ մըն է: Յատակ կերպով ըսուած է Ճէյմս Պէյքըրի թէ Թուրքիա ոչ մէկ քաղաքական նախապայման պէտք է դնէ տնտեսական եւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու համար: Պէյքըր, որ Անգարայէն անցած էր, ապահովութիւն տըւած է թէ նոյնն է Թուրք ղեկավարներու տեսակէտը, բայց, Հայերը դիտել տուած են թէ տարբեր եղած էր Թուրքերու դիրքը Փրակա: Նոյն օրը Ուաշինկթընի մէջ, Պուշն ալ Տէմիրէլը կ'ընդունէր, որու նաեւ ըսած կ'ըլլայ (ըստ ռուսական հեռատեսիլին) թէ Միացեալ - Նահանգներ որքան ալ կարեւորութիւն կուտան Թուրքիոյ եւ շրջանի երկիրներուն, կարեւոր կը նկատեն նաեւ անկախացած Հայաստանը:

Չորեքշաբթի առտու, Փետրուար 12-ին, Ճէյմս Պէյքըր նախքան Բաքու մեկնիլը, ուզած էր Երեւանի շուկան այցելել:

**

Փետրուար 10-ին Երեւան հասաւ բեռնատար օդանաւը որ Միացեալ - Նահանգներէն 65 թոն կարագ կը բերէր աղէտի գօտիին. ան պիտի բաշխուի Սպիտակի եւ Անիի շրջանի բնակիչներուն որոնց ամէն մէկը կը ստանայ մէկ քիլօկրամ անվճար կարագ:

**

Փետրուարի ընթացքին, Հայաստան ՄԱԿ-ի անդամ կը դառնայ:

Նախագահական հրամանագրով Հայաստանի Ներքին նախարար նշանակուած է ՀՀՇ-ի նախագահ եւ անվտանգութեան հարցերու վարչութեան պետ՝ Վանօ Սիրադեղեան: Ըստ հին բայց չհինցած բանաձեւին՝ նոյն պաշտօնէն «կ'ազատի» Վալերի Պօղոսեան եւ կը նշանակուի ազգ. Անվտանգութեան (իմա՝ Ապահովութեան) պետական վարչութեան պետ: Այս պաշտօնին գլուխն էր ցարդ Յուսիկ Յարութիւնեան, որ կը նշանակուի հարկային պետական տեսչութեան պետ:

**

Արտաքին նախարար Ր. Յովհաննէսեան եւ իր պատուիրակութիւնը իրենց եռօրեայ այցելութիւնը աւարտելով վերադարձած են Թեհրանէն: Արտաքին նախարարը տեսակցած է պարսիկ իր պաշտօնակիցին եւ նախագահ Ռաֆսանճանիի հետ: Որոշուած է երկու Հանրապետութիւններու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել եւ գործակցիլ քաղաքական, տնտեսական, մշակութային եւ գիտական բնագաւառներուն մէջ: Համաձայնագիր կնքուած է նաեւ մինչեւ մէկ ամիս Մեղրիի սահմանային կամուրջը բանալու մասին:

«ԹԸՐՔԻՇ ՏԷՅԼԻ ՆԻՈՒԶ»ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԱՐՏԱՔԻՆ ՓՈԽ-ՆԱԽԱՐԱՐ Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ ՀԵՏ

Անգարա լոյս տեսնող (անգլերէն) «Թըրքիշ Տէյլի Նիուզ»ը հարցազրոյց մը ունեցած է Հայաստանի փոխ նախարար Ա. Նաւասարդեանի հետ, երբ այս վերջինը Պոլիս էր Սեւ ծովու տնտեսական ժողովին առթիւ: Հարցազրոյցը լոյս տեսած է թերթին Փետրուար 5-ի թիւին մէջ: Թղթակիցը Նազան Էրթան կը գրէ.—

**

«Հայաստան հերքեց այն պնդումները, ըստ որոնց այս երկիրը հողային պահանջներ ունի Թուրքիայէ: Հայաստանի ներկայացուցիչը անխնայ որակեց այն պնդումները, ըստ որոնց Հայաստան Սեւ Ծովէն մինչեւ Կասպից Ծով, Մեծն Հայաստան մը հիմնելու երազ մը կը սնուցանէ: (Այս ակնարկութիւնը կ'երթայ Ազրպէյճանի Արտաքին նախարար Հիւսէյին Սատըքովի, որ երկու օր առաջ նոյն թերթին մէջ եւ այլուր յայտարարած էր թէ Հայաստան չուզեր լուծում գտնել Ղարաբաղի հարցին, որովհետեւ ան Մեծն Հայաստան մը հիմնելու երազներու ետեւէն կը վազէ):

Հայաստանի Արտաքին - փոխ Նախարար Արման Նաւասարդեան յայտնեց, թէ Հայաստան մաս կը կազմէ ՄԱԿ-ի եւ CSCE-ի, ուստի կ'ուրացնէ սահմանային ամբողջականութիւնը ճանչնալու սկզբունքը: «Ծիծաղելի է պնդել, թէ Հայաստան Սեւ Ծովէն մինչեւ Կասպից Ծով Մեծն Հայաստան ստեղծել կ'ուզէ: Ցոյց տուէք ինծի այսպիսի փաստաթուղթ մը եւ ես պատրաստ եմ այդ փաստաթուղթը ուտելու» ըսաւ Պր. Նաւասարդեան: Ան աւելցուց, որ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ յարաբերութիւնները բարելաւուած են եւ ներկայիս հողային որեւէ պահանջ չունին Թուրքիայէ:

Երբ «Թըրքիշ Տէյլի Նիուզ» յիշեցուց, որ արտասահմանի, մասնաւորաբար Միացեալ - Նահանգներու մէջ հայկական լոպիներ կան, որոնք բարձրաղաղակ հող կը պահանջեն Թուրքիայէ, Նաւասարդեան սապէս պատասխանեց.— «Հայկական խմբակներ, որոնք արտասահմանի մէջ կը գործեն, չեն ցոլացներ մեր քաղաքականութիւնը: Մնաց, որ արդէն ձգտեալ վիճակ կայ անոնցմէ ոմանց եւ Հայաստանի կառավարութեան միջեւ»:

Յիշելով ցեղասպանութեան առընչութեամբ հայկական պնդումները, զոր Թուրքիա կրնայ յիշել, Նաւասարդեան ըսաւ, որ Հայաստան կը յարգէ իր պատմութիւնը եւ «Չի մոռնար զայն», բայց կը փափաքի լաւ յարաբերութիւններ զարգացնել Թուրքիոյ հետ:

«Հայաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը կը ճշդուի Երեւանի մէջ, հիմնուելով միջազգային չափանիշներու եւ սկզբունքներու վրայ, եւ այդ սկզբունքներէն մէկն է յարգանք ցուցաբերել սահմանային անփոփոխութեան նկատմամբ» ըսաւ Նաւասարդեան:

Նաւասարդեան աւելցուց, որ կը սպասուի, որ մօտ օրէն Անգարայի մէջ հայկական դեսպանատուն եւ Երեւանի մէջ ալ թրքական դեսպանատուն բացուի: «Աւագ դեսպան Վոլքան Վուրալ, զոր շատ կը յարգեմ, կը յայտնէ նոյն փափաքը» ըսաւ Պր. Նաւասարդեան յիշելով Թուրքիոյ Աւագ դեսպանը, որ այն առաջին Թուրք դեսպանն է, որ Հայաստան այցելած է:

Պր. Նաւասարդեան աւելցուց, որ փոխադարձ յարաբերութիւնները պիտի գան ամբողջացնել Սեւ ծովեան Համագործակցութեան համաձայնութեամբ հաստատուած կապերը:

Հպելով նաեւ ղարաբաղեան հարցին, Հայաստանի Արտաքին Փոխ Նախարարը ըսաւ, որ Ղարաբաղը Հայաստանի կցելու նպատակ մը չկայ: «Մենք կը հաւատանք, որ Ղարաբաղի ժողովուրդը ինքնորոշման իրաւունք ունի: Կողմնակից ենք խաղաղ լուծման: Ղարաբաղը ո՛չ Ազրպէյճանի պէտք է պատկանի, ո՛չ ալ Հայաստանի: CSCE-էն պահանջեցինք, որ դիտորդներ ուղարկուին Ղարաբաղ»:

Երբ հարցուեցաւ, թէ կարելի՞ է հսկողութեան տակ առնել Ղարաբաղի հայ զինեալ խմբակները, Նաւասարդեան պատասխանեց.— «Ներկայիս կարելի է դէպքերը հսկողութեան տակ պահել, բայց եթէ նոր սադրանքներ արձանագրուին, այդ պարագային ո՛չ Ազրպէյճան կրնայ հսկել, ո՛չ ալ Հայաստան»: Նաւասարդեան դիտել տուաւ, որ Ղարաբաղի դէպքերը սաստկացան այն ատեն երբ բարելաւումի ենթարկուեցան Հայաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները: Ակնարկելով նաեւ ԱՍԱԼԱ-ի մասին եղած պնդումներուն, Փէշտայի մէջ Պետրեանին Թունապաշի դէմ գործուած մահափորձի առընչութեամբ, Նաւասարդեան սապէս արտայայտուեցաւ.— «Ըստ մեր տեղեկութիւններուն, ԱՍԱԼԱ վաղուց լքած է թատերաբեմէն: Անիկա իր գործունէութեան գագաթին հասած էր ուրիշ միջազգային ահաբեկչութեան կազմակերպութիւններու զուգահեռ կերպով: Ամէն պարագայի, անկայուն մարդոց արարքները մեզ չեն շահագրգռեր: Շատ հաւանական է, որ ԱՍԱԼԱ-ի անունը կը գործածեն այնպիսի անձեր, որոնք չեն փափաքիր մեր յարաբերութիւններու բարելաւումը» եզրակացուց Պր. Արման Նաւասարդեան»:

ՄԱՄՈՒԼ

ԷԼԷՆԱ ՊՈՆԷՐ —

«ԱՐԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ՀՈՍԻ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ»

«Նովէլ Տը Մոսկու»ի Փետրուար 11-ի թիւին մէջ, այն եղակի դրիշը, որ է Էլէնա Պոնէր, անգամ մը եւս քաջարի գրութիւն մը ստորագրած է, ուր առաջին տողերուն կը յիշէ Սախարովի սա նախադասութիւնը.— «Տարօրինակ ձեւով սկսանք կառուցանել մեր հասարակաց տունը, այսինքն՝ տանիքէն»:

Կ'անդրադառնանք առանձին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՊԱՇԻ «Թերթօնը» կը շարունակուի, աւելի ճիշդ անսպասելի նոր դրուագ մը կրկին աղմուկ կը հանէ: Ամերիկեան Սի - էն - էն հեռատեսիլի կայանն է որ սփռած է Արաֆաթի հեռաձայնային մէկ խօսակցութիւնը ՊԱԿ-ի Ֆրանսայի ներկայացուցիչ՝ Իպրահիմ Սուսի հետ: Լրագրողը կը ճշդէ որ բոլոր քննութիւնները եղած են, հաստատելու համար թէ Արաֆաթի եւ Սուսի ձայներն են: Ինք ձեռք ձգեր է արեւմտեան ոստիկանական ըսպասարկութենէ մը: Խօսակցութիւնը տեղի ունեցեր է Յունուար 30-ին (Հապաշի ժամանման յաջորդ օրը): Արաֆաթ շատ ծանր խօսքեր կ'ըսէ Ֆրանսայի եւ մանաւանդ Հրեաներու դէմ՝ «Հրեաներու գործն է: Շան զաւակներ: Անիծուին իրենց հայրերը: Ես խնամեցի իրենց դերիները, բայց՝ աղբը աղբ կը մնայ» ու Սուս կը հաստատէ՝ «Ճիշդ է»: Իպրահիմ Սուս յայտարարած է թէ դատ պիտի բանայ

(Շար.-ը Դ. էջ)

ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ

«ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ»

ՎԷՊԸ

Արեւմտահայ տաղանդաւոր արձակագիրներից է Շահան Շահնուրը (Շահնուր Քերեսթեճեան)։ Ծնուել է 1903 թ. Պոլսի Սկիւտար արուարձանում։ 1921-ին աւարտել է տեղի Պէրպէրեան վարժարանը «Պսակաւոր ի դպրութիւն» տիտղոսով։ Նրա գեղագիտական ճաշակի ձեւաւորման գործում մեծ դեր է ունեցել մօրեղբայրը՝ Թէոդիկը։ Նա խմբագիր էր, բանասէր, գրող եւ հրատարակիչ։ Երկար ժամեր է անցկացրել Շահնուրը նրա հարուստ գրադարանում։ Յաճախ ներկայ է եղել գրողների ու արուեստագէտների հաւաքոյթներին։

Պոլսահայ գրական կեանքը նոր վերելք էր ապրում եւ այն իր մէջ ներառեց նաեւ Շահնուրին։ Տակաւին պատանի էր՝ 15 տարեկան, երբ սկսեց հանդէս գալ մամուլում։

Սակայն Պոլիսը մէկ անգամ եւս պէտք է ցնցուէր. այս անգամ քեմալական բիրտ քաղաքականութեան պատճառով։ Ու կրկին Հայութիւնը ստիպուած էր բռնելու գաղթի ճանապարհը։ 1923-ին Շահնուրը յայտնւում է Փարիզում։ Այստեղ էլ նա դառնում է գրական շրջանակի բեղուն գրիչներից մէկը։ Իր առաջին իսկ գործով՝ «Նահանջը առանց երգի» վէպով, Շահնուրը մեծ ճանաչման է արժանանում։ Փոթորկաշունչ էին նրա հրապարակախօսական յօդուածները, որոնցով նա հանդէս էր գալիս «Մենք» նշանաւոր հանդէսում։ Նպատակն էր վերջապէս թօթափել անճարակ լացն ու կոծը եւ գալիքին նայել նոր աչքերով՝ վերլուծելով ու քննադատելով սեփական սխալները։

1936-ից Շահնուրի առողջական վիճակը վատանում է։ Երկար տարիներ գամուած մնալով անկողնուն նա չի կորցնում իր հոգու կորովը եւ շարունակում է ստեղծագործել։ Եւ ստեղծում է երկեր, որոնք համարելու էին մեր գրականութեան լուսաշող էջերը։

«Նահանջը առանց երգի» վէպը հնչեց որպէս ահազանգ ի լուր աշխարհասփիւռ հայութեան։ Այն արտայայտում էր մշտարթուն գրողի սրտի ցաւը, հոգու ճիչը։ Գաղթական կեանքի առաջին իսկ տարիներին Շահնուրը համտեսեց դառն իրականութիւնը։ Հողից կտրուած նորատունկ ծառի պէս, որ յայտնուել է օտար ու անարեւ հողում, Շահնուրի սերնդակիցներն էլ նոյն պակասն էին զգում -- ջերմութեա՛ն պակաս։ Փարիզն հրապուրիչ էր, շլացնող, բայց եւ սառն ու անտարբեր։

Պետրոսի եւ նրա ընկերների կեանքը ներկայացնելով, Շահնուրը մատնանշում է անխուսափ նահանջի վտանգը։ Յայտնուելով օտար միջավայրում, իւրաքանչիւրն ապրում է իր առօրեայով՝ գլխովին թաղուած ապրուստ հայթայթելու հոգսերի մէջ։ Այլեւս հնարաւոր չէ պահպանել ընկերական նախկին սերտ կապերը։ Հարազատ տունն անգամ դառնում է մի յուշ, որը դէպքից դէպք են յիշում։ Այսպէս օտարանում են Հայերը ու բռնում ուծացման ուղին։ Լափում է անհոգի մեխանիզմը, անունը՝ եւրոպական քաղաքակրթութիւն, լափում է ջինջ ու մաքուր բարոյականը, լուսաթաթախ երազները, սէրը, հաւատը։

Ընկերախմբի ամէնէն աչքի ընկնող երիտասարդը Սուրէնն է։ Նա բարձր իմացականութեան տէր անձնաւորութիւն է։ Ընկերները միշտ ակնածանքով են վերաբերւում նրան։ Մտաւորականի իր փոթորկուն ու կրքոտ ճառերով նա յաճախ է ալեկոծում նրանց հանդարտ մտքերը։ Սուրէնի բերանով Շահնուրն է, որ խորհրդածում է անցեալի ու ներկայի եւ ապագայի շուրջ։ Նա է, որ վերլուծում է, քննարկում եւ քննադատում։ Վէպի ընթերցումը աւարտելուց յետոյ էլ ականջիդ է հասնում Սուրէնի ձայնը. «Կը նահանջենք ծնողք, որդի, քեռի, փեսայ, կը նահանջենք բարք, ըմբռնում, բարոյական, սէր։ Կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն։ Եւ մենք դեռ կը նահանջենք բանիւ եւ գործով, կամայ եւ ակամայ, գիտութեամբ եւ անգիտութեամբ. մեղա՛յ, մեղա՛յ Արարատին»։ Այս վերջին տողում Շահնուրն հասել է խօսքի բանաստեղծական բարձունքի։ Ազգային սրբութեան խորհրդանիշ Արարատին է նա մեղայ տալիս։

Եւ սակայն, թունաւոր ախտը Սուրէնի մէջ էլ է բոյն դնում։ Ազգի մտաւորականն ու գրողը հրատարակում է իր առաջին, այնքան երկար սպասուած գիրքը՝ ֆրանսերէն լեզուով...

Այս փաստից ցնցուած Պետրոսը յիշեցնում է ընկերոջը, որ ֆրանսերէնում «կարօտ» բառը չկայ։ Ուրեմն, Սուրէնի գիրքը ոչ մի Հայի ուղղուած լինել չի կարող։ Եւ իսկապէս, ուրիշ ինչի՞ մասին պէտք է խօսէր Հայն Հայի հետ օտարի հողում, եթէ ոչ՝ կարօտի։ Այնքան հին ու այնքան նոր այդ կարօտի, որ հնչում է մինչեւ օրս, թէկուզ ծպտուած՝ «հայրենադարձութիւն» բառաձեւի տակ։

Այսպիսով անձնական սնապարծութիւնից ելնելով Սուրէնը նահանջում է։ Նա դաւաճանում է ոչ միայն ինքն իրեն, այլ նաեւ ընկերներին, որոնց համար նա մեծ յոյս էր, նման փրկութեան խարիսխի։

Հրաչն աւելի զուսպ ու հաւասարակշիռ նկարագրի տէր մէկն է։ Աւելի հակուած արեւելեան կենցաղին ու բարքերին։ Իսկ ֆրանսուհիների մասին բնաւ լաւ կարծիք չունի։ Բայց արի տես, որ նա կուլ է գնում անբարոյական մի ֆրանսուհու անդիմադրելի հմայքին։ Ամուսնանում է Սիւզանի հետ, գոհ ու երջանիկ, որ նման «պատուական պուպրիկի» է տիրացել։ Այնինչ իրականում աղջիկը ոչնչով չէր տարբերւում միւս Ֆրանսուհիներից, որոնք ամէն մի քայլափոխին մի նոր սէր էին յայտնաբերում։ Որդուն էլ կոչում է Ռընէ՝ աներոջ պատուին։ Քանի որ վերջինից նիւթական օգնութեան ակնկալիքներ ունէր։ Անմնացորդ նուիրման փայլուն օրինակ է Հրաչը։ Դրամատիկ վերջաբանով է կնքում Շահնուրն այս պատմութիւնը։ Հարսանիքի սեղանի շուրջ Պետրոսն առաջարկում է խմել Հրաչի ծնողների կենացը։ Հրաչն յուզւում է, մինչ Սիւզանը թաշկինակն է երկարում նրան, «անոր արցունքներն անգամ առնելու համար»։ Հրաչն ամբողջովին կուլ է գնացել։ Նրա տէրը, նրա յուշերի ու յիշողութիւնների տէրը այլեւս Սիւզանն է, Ֆրանսուհին։

Իսկ ի՞նչն է սպասում նրան, ով չի համակերպւում, այլ մաքառում է, պատէպատ զարկւում, ելք որոնում անելանելի այդ վիճակից։ Այսպիսի մի կերպար է Լոխումը (Զարեհ)։ Ծայրայեղ գիրադրգիռ այս երիտասարդը չհամակերպուելով օտարացման մտքին, որոշում է պայքարել, կուլ չգնալ հոսանքին։ Սակայն բոլոր դռները փակւում են նրա երեսին։ Որոշում է գնալ հայրենիք եւ մասնակցել ճահիճների չորացմանը ու ջրանցքների շինարարութեանը։ Մերժւում է խորհրդային դեսպանատան տուած դիմումը։ Յետոյ որոշում է վերադառնալ մօր մօտ։ Այս փափաքն էլ չի իրականանում։ Յուսահատ ու ջղային գերլարուածութիւնից սպառուած երիտասարդը յայտնւում է կեանքի ճահճում։ Հաշիշն է դառնում նրա միակ մխիթարանքը։ Բայց դա էլ անկարող է դարմանել հազար ու մի ցաւից խոցուած հոգին։ Ու երազանքը՝ լուսեղ ու գունեղ, վերանալով իրականութիւնից, վերածւում է մութ ցնորքի։ Լոխումը խելագարւում է։ Լոխումը չի նահանջում, նա դիմադրում է, պայքարում։ Բայց ֆիզիքական ուժերը դաւաճանում են նրան, նեարդերը տեղի են տալիս եւ պայքարն աւարտւում է ողբերգական պարտութեամբ։

Գլխաւոր հերոսը՝ Պետրոսը, աշխատում է լուսանկարչատանը։ Գործի բերումով նա հանդիպում է բազմաթիւ կանանց։ Սկզբում ապշում է ու զարհուրում Փարիզուհիների յանդուգն ու անամօթ պահուածքից, բայց յետոյ վարժւում է։ Բայց և այնպէս արեւելքցու սիրտը կարօտ էր մեծ ու իսկական սիրոյ։ Եւ նա հանդիպեց Նէնէթին՝ լուսանկարչատան տիրուհուն։ Նէնէթի շքեղ գեղեցկութիւնը տիրական է եւ գերող։ Պետրոսը կախարդուած է։ Այլեւս ոչինչ չէ կարող խաթարել այդ սէրը, նոյնիսկ Նէնէթի անբարոյական անցեալը։ Չէ որ ազնիւ ու վեհ սէրը ընդունակ է սրբագործելու եւ ահա այդպիսի սիրով է Պետրոսը կապւում է Նէնէթին։ Ամուսնանում է Ֆրանսուհու հետ եւ հեռանում մի խուլ անկիւն՝ վայելելու իր երջանկութիւնը։ Սակայն երկար չի տեւում այդ երջանկութիւնը։ Նէնէթը մահանում է։ Ցնցող է վերջաբանը։ Մահամերձ Նէնէթի մահճակալի մօտ կանգնած Պետրոսը աղօթում է. եւ եւ ո՛վ զարմանք, աղօթքի բառերը չի՛ յիշում։ Յուզուած դիմում է Կոստանին. «Զե՛մ յիշեր, Կոստան, մեղքցիր ինծի, ես իմ «Հայր Մեր»ս չեմ յիշեր կոր ... Այնտեղ Ֆրանսացին սիրով արտասանեց իր թաւ ձայնով եւ Հայը խօսքերը կրկնեց շունչ առ շունչ...»։

Իր պապերի ու տատերի համար յաճախ հանապազօրեայ հացին փոխարինած խորախորհուրդ աղօթքն անգամ մոռացուել էր։ Մի դառնալի փաստ է սա, որ նահանջը, իսկապէս, ոչինչ չի խնայում։

Յուզիչ ու գեղեցիկ է Պետրոսի ու Նէնէթի սիրային պատմութիւնը։ Այն մէկ անգամ եւս գալիս է հաստատելու, որ ճշմարիտ սէրը սահմաններ չի ճանաչում, որ այն երբեք չի կաղապարւում։

Բայց Շահնուրն ուզում է ցոյց տալ, որ մարդկային կերպարի բարձրութեան վրայ մնալով կարեւոր է նաեւ ազգային կերպարի բարձրութիւնը պահելը։ Ցամենայն դէպս սա է վէպի գլխաւոր խորհուրդը։

Հեղինակը մեծ վարպետութեամբ է ցոյց տալիս իւրաքանչիւր կերպարի հոգեբանական առանձնայատկութիւնները։ Դէպքերի զարգացումը համոզիչ կերպով յանգեցնում է տրամաբանական աւարտի։ Բոլոր հերոսներն էլ, որպէս ազգի ներկայացուցիչներ, դատապարտուած են կործանման։ Եւ Շահնուրն այս վէպով գալիս է բախելու իւրաքանչիւրի սրտի դռները. «Արթնցէ՛ք։ Պիտի հըլլա՞յ որ կուրծք մաքառիք ձուլումին ու այլասերումին դէմ»։

Այսօր էլ հնչում է Շահնուրի ահազանգը։ Հնչում է ահագնացող տագնապով։ Եւ նա կոչ է անում իւրաքանչիւր մտաւորականի՝ պայքարե՛լ յանուն ազգի միաբանութեան, որպէսզի «խմբովին սլանանք դէպի կարելիութիւնը անկարելիին»։

ՀԻԼԴԱ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

Լոս -- Անճելըս

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԵՒԳԵՆԻԱ ՍԱՐԳՍԵԱՆ՝ ՀԱՅԵԼԻԻՆ ԵՏԻՆ

Եւգենիա Սարգսեան կ'ապրի եւ կ'աշխատի Երեւան։ Իր գործերը պիտի ցուցադրէ Փետ. 12-էն 26, Փարիզ, Կալըրի Լէ Սան։ Ցուցահանդէսին խորագիրն է «Յիշողութիւն»։ Այս առաջին զրոյցը զոր ունեցանք իրեն հետ ցուցահանդէսի պատրաստութեան ընթացքին գլխաւորաբար ձեւին կը վերաբերէր կամ աւելի ճիշդ՝ օգտագործուած թէքնիքին. - մոնոթիփը։ Ոչինչ ըսինք ցուցադրուելիք գործերուն մասին։ Ձեւով մը նրբանցքներու այցելութիւն մըն է ան, նախքան վարագոյրին բացուիլը, ցուցահանդէսին վրայ։ Թատերական փոխաբերութիւնը ներկայ է յիշեցնելու համար շուրջ 40 ներկայացումներ, որոնց համար արուեստագէտուհին իրագործած է բեմայարդարանքներն ու զգեստները։

Ճամբուն ծայրը, կը սպասեն գործեր այնքան թափանցիկ, որ շունչ մը անգամ պիտի կարենար անցնիլ անոնց ընդմէջէն։

ԼԻԼԻԱՆ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

⁂

- Ի՞նչ է մոնոթիփը եւ ինչո՞ւ մոնոթիփի թէքնիքը ընտրած էք։

-Մոնոթիփը հաստոցի վրայ տպուած գործ է, որը եւ միակ օրինակն է։ Հաստոցը պարզ սարքաւորում է, ան շատ հնուց է յայտնի ու դարերի ընթացքում քիչ է փոփոխուել։

Ի՞նչ է հրապուրում ինձ մոնոթիփի մէջ.- Արագ աշխատելու անհրաժեշտութիւնը։Օրինակ, օֆորտը որոշ ժամանակ է պահանջում. մի փոքր գործ անգամ ստեղծելու համար մի քանի գործողութիւն պէտք է կատարուի մետաղի վրայ։ Այնինչ մոնոթիփը պէտք է արուի մի շնչով, արագ, քանի դեռ ներկը թարմ է ու անմիջապէս տպուի հաստոցի վրայ, որպէսզի ներկը փափուկ վիճակում անցնի թղթի վրայ։ Եւ հէնց շնորհիւ արագ աշխատելու անհրաժեշտութեանն է, որ մոնոթիփի մէջ հնարաւոր է դառնում ֆիքսել մի որոշակի պահ, մի որոշակի վիճակ, վիճակ, որում գտնւում ես տրուեալ աշխատելու պահին։ Մոնոթիփին յատուկ է «շարքի» հասկացողութիւնը։ Այսինքն՝ մի պահի տարբեր տրամադրութիւններ, մի կերպարի տարբեր զգացումներ, այն, թէ ինչպէս է մի կերպարը, ըստ քո տրամադրութեան, կարողանում զարգանալ մի քանի օրուայ ընթացքում։ Այդ մի քանի օրը - դա մեծ շրջան է քեզ համար, ապրումների ժամանակաշրջան, որից ոչ թէ մէկ կտաւ է դուրս գալիս, այլ դուրս են գալիս վայրկեանների վիճակներ, մի քանի հատ։ Դառնում է մի կերպարի շարք։ Շարքը կազմող գործերը տարբեր են։ Կոմպոզիցիայով, էսքիզով՝ նոյնն են, բայց գոյնով, տրամադրութեամբ, շարժումով եւայլն, տարբեր են։ Միեւնոյն գործը չէ։ Եթէ դրանցից ամէն մէկը առանձին լինէր՝ աւելի աղքատ կը լինէր, իսկ իրար կողքի, իրար լրացնելով՝ ինչ-որ մի բան ունեն ասելիք։

Կտաւի համար էլ փորձեցի նոյն մօտեցումը գտնել, որպէսզի այստեղ էլ պահը ֆիքսուի, տրամադրութիւնը ֆիքսուի, իսկ յետոյ արդէն վրայից շարունակուի աշխատանքը, երբ աւելի գիտակցաբար ես աւելացնում ինչ-որ երկու-երեք բան, կամ ... չես աւելացնում։

Խաղի պահն էլ է ներկայ մոնոթիփի մէջ։ Նաեւ այն պահը, որ անդրադարձ է։ Այդ պահն էլ միշտ կայ, եւ դա էլ իր հերթին խաղի է վերածւում։ Հայելու հասկացողութիւնը շատ տարօրինակ հասկացողութիւն է, շատ։ Որովհետեւ այն, ինչ մարդ տեսնում է՝ իրեն հայելու մէջ նայելիս՝ ինքը չէ, դա նոյն բանը չէ, ինչ իր կողքինն է տեսնում`` իրեն նայելիս։ Նոյն ձեւով էլ, այն, ինչ որ նկարում ես տախտակի վրայ, պլաստիկի վրայ՝ դա մի գործ է, իսկ յետոյ տպում ես թղթի վրայ՝ եւ դա ուրիշ գործ է արդէն։ Այսինքն, ինչ-որ կերպարանափոխութիւն է տեղի ունենում. դու տրուեալ գործը արել ես հէնց հիմա, հէնց րոպէ առաջ ես աւարտել, իսկ տպելուց յետոյ անմիջապէս՝ ուրիշ գործ է դառնում։

- Երբ հայելիին մէջ կը նայիք, հակառակը կը տեսնէք։

- Չգիտեմ, թէ ինչ եմ տեսնում։ Ցաւօք. նոյն դէպի իրականութիւնը չեմ տեսնում հայելու մէջ։

- Բայց դուք հակառակն է, որ կը տեսնէք։ Հայելիէն կը մեկնիք, որպէսզի իրականութիւն գտնէք։

- Այո, այդպէս է ստացւում, քանի որ դիտողը՝ որպէս իրականութիւն ընդունում է գործը, վերջնական արդիւնքը։ Բայց ինձ համար իրականութիւնը այն մէկն է, որը ես ստեղծում եմ տախտակի վրայ, տպելուց առաջ։ Չէ՞ որ ես անմիջապէս տախտակի վրայ եմ աշխատում։

- Հայելիին մէջ ի՞նչ կը պատահի։

- Հայելու մէջ շատ տարօրինակ բաներ են պատահում։ Շատ հետաքրքիր է՝ դա բոլորովին իրականութեան հետ կապ չունի, բոլորովին։ Հայելին դաժան բան է։ Ի զուր չէ, որ բոլոր ֆանտաստները փորձում են հայելու կեանքը նկարագրել։ Որովհետեւ դա միշտ գրաւող պահ է, գրգռող պահ է, մի պահ, երբ դու դիտես, տեսնում ես սենեակդ, տեսնում ես քեզ եւ հասկանում ես ու զգում ես, որ այդ ո՛չ դու ես, ո՛չ քո սենեակն է, որ դա բացարձակապէս ուրիշ աշխարհ է։ Եւ դու չես կարող մէջը մտնել։ Դա մարդուն միշտ կոնֆլիկտի վիճակում է

պահում: Իսկ մոնոթիփի հավաքողութեան մէջ այդ պահը միշտ կայ:

- Երբ կ'աշխատիք, հայելիին միտքը միշտ հետեւի՞ք է:

- Ոչ, ներոն է միայն: Դա արդէն, կարծես, արհեստ է դարձել: Բնական է, մաքրելու և վեր աշխատում ես, ու որոշ բաներ կան, որ մեխանիկօրէն ես անում: Օրինակ, ես գիտեմ, որ անդրադարձ կտաւի պատկերը է դառնալու, որ այն չի լինելու, ինչ որ հիմա եմ անում ու պատկերացնում եմ, թէ մօտաւորապէս ինչպէս կը լինի վերջնական արդիւնքը: Բայց հայելի պահը միշտ էլ գոյութիւն ունի:

- Հրաշք: Իսկ վտանգ ալ չկա՞յ:

- Վտանգ էլ կայ, ի հարկէ: Ամէն հրաշքի մէջ վտանգ կայ: Վտանգ կայ հէնց այն պատճառով, որ դու բաւարարուած ես նրանով, ինչ որ ստացուել է տախտակի վրայ այն, ինչ դու ուզեցել ես ասել: Բայց վտանգն այն է, որ թղթի վրայ տպելով, կոմպոզիցիայի անդրադարձով, կարող է եւ, այդ ընդհանրացումը կորցնես: Անպայման կայ այդ վտանգը:

- Հայելիին միտքը ներքին աշխարհի հետ կապակցութիւն ունի՞:

- Ի հարկէ: Այսինքն, մի քիչ, ինչպէս ասում են, խաղի մոլեգնութեանը դրդում քեզ այդ բանը: Որովհետեւ շատ աւելի պարզ ձեւով կարելի էր անել նոյնը՝ վերցնել թուղթը, նոյն ձեւով աշխատել, ինչ ձեւով որ տախտակի, կամ թղթի եւ կամ որեւէ ուրիշ նիւթի վրայ ես աշխատում, եւ փիքսել այն: Այսինքն, եթէ ես՝ նոյն տախտակը չտպեմ, այլ փիքսեմ, թողնեմ՝ ներկը չորանայ, լաքով ծածկեմ՝ էլի գործ կը լինի, էլի «թէքնիք միքստ» գործ կը լինի, ուրիշ նիւթի վրայ, խղաներկով աշխատած գործ:

Ես ինքս մեծ հաճոյք եմ ստանում այն բանից, որ ինչքան էլ մասնագիտանաս այս տեխնիկայում, անսպասելիութեան պահը չի վերանում: Կարող ես, վերջ ի վերջոյ, մի ուրիշ հնար գտնել՝ հայելի դնել տախտակի առջեւ եւ տեսնել այն, ինչ որ պիտի տպուի: 99 տոկոսով կը տեսնես: Բայց դա հետաքրքիր չէ: Ես երբեք այդպէս չեմ արել, քանի որ գիտեմ՝ ես կը նայեմ ու այլեւս չեմ տպի, կը ջնջեմ ու նորից կը սկսեմ: Դա միշտ ինչ-որ անակնկալ է: Կայ, անպայման կայ այդ պահը, որը շատ դրաւիչ բան է ինձ համար: Մի բան, որը բացակայում է հարթութեան վրայ անմիջապէս նկարելու մէջ:

- Իսկ կտաւին վրայ ձեր աշխատա՞նքը:

- Կտաւի վրայ նոյն մօտեցումը օգտագործում է:

- Կտաւին վրայ ձեր անմիջական աշխատանքով դուք ձեր սեփական հետքերը, ձեր սեփական կնիքը կը դնէք, արտացոլման վրայ: Ինչ որ չէք կրնար ընել մոնոթիփին վրայ, քանի որ մոնոթիփը իր անկախութիւնն ունի:

- Այո: Սա աւելի հաստատուն է:

Եւ յետոյ, սրա մէջ հետաքրքիր երեւոյթ է կատարւում՝ այս երկու աշխարհները, այսինքն տպածի եւ իրականի աշխարհները, մօտենում են: Երբ աշխատում եմ տպուած կտաւի վրայ, ես արդէն ա՛յս գործի վրայ եմ աշխատում, արտացոլմա՛ն վրայ եմ աշխատում: Հայելու ետեւի գործի վրայ ես՝ այսօրուայ, ներկայ, իրական աշխարհի ձեռքով եմ աշխատում:

- Հայելիին տպաւորութիւնը կու տա՞յ:

- Այո, շատ հարթ է մակերեսը:

Հայելին սքրանչելի բան է ի միջի այլոց:

Մարդ կայ, որ ընդհանրապէս չի մտածել - հայելի է պարզապէս, ինչ-որ կենցաղային առարկայ է, որին վարժուել է: Այնինչ դա մի ամբողջ փիլիսոփայութիւն է: Եւ թերեւս բոլորը չէ, որ գիտակցաբար մտածել են այն մասին, որ մարդ երբեք չի կարող օբյեկտիւ կերպով տեսնել ինքն իրեն, իր արտաքինը, երբեք: Կատարեալ հայելին էլ չի տալիս այդ պատկերը:

Ի՞նչ ենք ուզում մենք արուեստից, երբ հնարաւոր չէ, որ մարդ ինքն իրեն տեսնի: Երբեք:

Կայ, միշտ կայ այն բանը, որ ինչքան շատ ես աշխատում, այնքան մի-քիչ, մի-քիչ... մի-քիչ մօտենում ես հայելու ետեւի աշխարհին: Ինչքան շատ ես աշխատում, այնքան մի-փոքր մօտենում ես հէնց այդտեղի՛ց ուղղուած հայեացքին: Հետաքրքիր է շատ: Հայելու սկզբունքը ես շատ յաճախ զգում եմ փիզիքապէս, երբ դէմք եմ պատկերում, մարդու դէմք: Տախտակի վրայ դու տեսնում ես ու ճանաչում ես այդ մարդուն՝ արդէն որպէս այդպիսին: Ա՛յն պահին, երբ անցնում է թղթի վրայ, երբ ստացւում է հայելու արտացոլումը՝ դա արդէն բացարձակապէս ուրիշ անձնաւորութիւն է: Բացարձակապէս: Իրերը, առարկաներն էլ են նոյն ձեւով իրենց դրսեւորում, բայց դրանց մօտ երեւոյթը նոյնքան ցայտուն չէ: Այսպիսո՛վ գալիս ես այն եզրակացութեանը, որ ամէն մի երեւոյթ ունի մի քանի երես, որոնք թաքցուած են մարդոց:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՀԱՊԱՇԻ ՄԱՍԻՆ

«Քուրիէ Էնթէրնասիոնալ» շաբաթաթերթը Փետրուար 6-ի թիւին մէջ լայն տեղ կու տայ Ժ. Հապաշի Փարիզ ժամանումով ու մեկնումով ստեղծուած ծանօթ հարցին: Այս խնդրին յատկացուած էջերուն մէջ տեղ գրաւած են արաբական ու հրէական մամուլէն քաղուածքներ: Երկու հակառակ ճակատներն ալ գանգատ կը յայտնեն ու վարկաբեկիչ արտայայտութիւններ կ'ունենան Ֆրանսայի վարած քաղաքականութեան հասցէին:

Լոնտոնի «Ալ Հայաթ» կը գրէ թէ Ֆրանսայի բռնած դիրքը կը ցոլացնէ արեւմտեան կեցուածքը հանդէպ արաբական ամէն բանի. այդ կեցուածքը կ'ամփոփուի տկարներու վերապահուած արհամարհանքին մէջ:

Ալժերական «Ալ Վաթան»ը աւելի խիստ դատումներ ունի. կ'ըսէ թէ Ֆրանսացի քաղաքական դէմքերը կը շարժին այնպէս մը որ սխրանկան լոպիին հաճոյք պատճառեն: Կարեւոր դէմքերու պաշտօնազրկումներն ու արժանապատուութեան հարցերը հասկնալի պիտի ըլլային եթէ յետին միտքերու չծառայէին: Ի վերջոյ, Ֆրանսա ընդունած է Ի. Շամիրը որ ահաբեկչական խումբի մը պարագլուխն էր, ընդունած է Մ. Պէկինը որ Լիբանանցի ու պաղեստինցի 34 հազար կիներու եւ մանուկներու մահուան պատասխանատուն է եթէ յիշենք 1982-ին իսրայէլեան օդուժին կողմէ Պէյրութի ռմբակոծումը: Հապաշ սիոնիստներու չափ բազմաթիւ սպանութիւններ կատարելու համար Միթռաններ կամ Ֆանթոմներ ունեցած չէ իր տրամադրութեան տակ: Կը ջանայ միայն շատ աւելի սահմանափակ միջոցներով լսելի դարձնել իր ժողովուրդին ձայնը: Ֆրանսացի քաղաքագէտները չեն ուզեր խրայէլեւպաղեստինեան կընճռին այս ողբերգական երեսը տեսնել:

Թերթը կ'եզրակացնէ թէ Ֆրանսա ընտրութիւններու նախօրեակին է ու նման շրջանի մը ամէն բան ներելի է վարկ չահելու համար: Յատկապէս իսրայէլամէտ ընտրողներու կարեւոր զանգուած մը կայ զոր պէտք է սիրաշահիլ:

Ամմանի «Ալ Րայի» թերթն ալ «Ի՞նչ եղած է մարդկային իրաւանց Ֆրանսային» խորագրով նոյն կեցուածքը ունի Հապաշի հարցին մասին: Հոն կը յիշուի թէ Հապաշի կողմէ արեւմտեան առաջին օդանաւին առեւանգումէն 20 տարի առաջ Ֆրանսական կառավարութիւնը ի՛նք օդահէնի պէս վարուած էր առեւանգելով սաւառնակը ուր Ալժերիոյ յեղափոխութեան ղեկավարները կային: Արեւմուտքը որ Հապաշի արարքները ահաբեկչութիւն կը նկատէ, երբ ինք է նման դէպքերու հեղինակը, կը գործածէ հերոսական, քաջական, մարդասիրական որակումները:

Ֆրանսական նոյն կառավարութիւնը որ Հապաշը ընդունեցաւ իր ցողին վրայ զայն արգելափակելու նպատակով, Ծոցի պատերազմին հակառակն ըսելով հանդերձ ռմբակոծեց իրաքեան քաղաքներ, գիւղեր, հիւանդանոցներ, դպրոցներ ու ժողովուրդը: Ինչո՞ւ չգոհացաւ Քուէյթը ազատագրելու պայքարով:

Եթէ յարաբերութիւն մը կայ Հապաշի հարցին ու Իրաքի ռմբակոծումին միջեւ, կարելի է ըսել թէ ամերիկեան միջամտութիւնը ոճիր մըն էր, իսկ Ֆրանսայի կեցուածքը այս խնդրին մէջ՝ դայթակղութիւն մը: Կը խօսինք մշակոյթի եւ ազատութիւններու հայրենիքին մասին եւ ոչ ափրիկեան հեռաւոր երկրի մը որուն թերաճ վիճակը Արեւմուտքի ակնոցով միայն արհամարհանքի արժանի է, կ'ըսէ Ամմանի օրաթերթը որպէս վերջաբան:

«Երկու չափ երկու կշիռ» կը խորագրէ նոյն քաղաքին անգլերէն օրաթերթը «Թիզ Եորտան Թայմզ», գրելով նոյն նիւթին մասին։ Թերթը կ'ըսէ թէ ի՞նչ իմաստ կ'ունենայ մուտքի արտօնութիւն մը եթէ անոր տէրը ձերբակալուելու վտանգին տակ է: Կ'աւելցնէ թէ Հապաշ խարդախութեամբ ստացած չէր այդ արտօնութիւնը: Այդ պարագային միայն հասկնալի կ'ըլլար Ֆրանսայի փրցուցած աղմուկը: Հարց կը տրուի թէ երբ զարգացած աշխարհը որ օրինակ պէտք է ծառայէ թերաճ երկիրներու, սկսի հեղնել միջազգային չափանիշներն ու աւանդութիւնները, ի՞նչ յոյս կը մնայ միջազգային նոր կարգ ու սարքին համաշխարհային նեցուկ վայելելուն մասին: Եթէ ահաբեկչութեան դէմ Արեւմուտքցիներու բողոքները անկեղծ են, պէտք է սկսիլ Շամիրով որ ամենամեծ ահաբեկիչներէն մէկն է: Կամ աւելի նորերէն Արիէլ Շարոնով որ պատասխանատու է Սապրայի եւ Շաթիլայի ջարդերուն:

Իսրայէլեան «Եէտիոթ Ահարոնոթ» օրաթերթը դայթակղութիւն կը կոչէ պատահարը, գրելով թէ հաւանօրէն երբեք պիտի չգիտցուի թէ հարցին մէջ ինչ դեր կատարեցին Միթերան, Տիւմա եւ Քրէսոն: Գալով Հապաշի դիպահ մնալու խնդրին ու դատաւոր Պրիւկիէրի զայն հարցաքննելու տրամադրութեան, թերթը կը գրէ թէ ամբողջ օր մը ան սպասեց որ Իսրայէլէն հասնին զայն լրջօրէն ամբաստանելու տուեալներ կամ ձերբակալութեան միջազգային հրամանագիր մը: Իսրայէլ լուռ մնաց. յայտնի էր որ Երուսաղէմ կարելիութիւն կը փնտռէր Հապաշը իրեն յանձնելու դիմում մը ներկայացնելու Ֆրանսային, սակայն ապահովաբար քաղաքական պատճառներով որոնք հանրութեան չյայտնուեցան, Իսրայէլ հրաժարեցաւ այդ պահանջքէն:

Ֆրանսա վարկ շահելով չէ որ փակեց այս հարցը. ակներեւ է որ ընդունելով ահաբեկչական արարքներու եւ սպանդներու պատասխանատու մը որուն զոհերուն մէջ են նաեւ Ֆրանսացիներ, հանրային կարծիքը ընդդիմացաւ ընկերվարական կառավարութեան մը որ արդէն անկում մը կ'ապրի: Թերթը կը դատապարտէ նաեւ Իսրայէլի կառավարութիւնը որ ոչինչ ըրաւ բարոյական իր պարտքը կատարելու եւ չեչտելու համար Հապաշի անձնական պատասխանատուութիւնը, հրեայ եւ ոչ հրեայ տասնեակ Իսրայէլցիներու սպանութեան մէջ:

Գրեթէ նոյն կեցուածքը ունի Թէլ-Աւիւի «Տաւար» թերթը որ կը գրէ թէ այս առիթով յայտնուեցաւ որ իսրայէլեան կառավարութեան առաջին գիծի կարգ մը անձնաւորութիւնները մտածումի ինչ աղքատութեան մէջ են: Այս թերթը Հապաշի պահանջք չներկայացնելու պարագան կը մեկնաբանէ երկրին ներքին քաղաքականութեան հարցերով. ապա կ'ըսէ թէ նոյնիսկ եթէ յանձնուած ըլլար ան, բաւական նեղութիւն պիտի պատճառէր Իսրայէլի, իրաւական բազմաթիւ հարցեր յարուցանելով: «Տաւար»ի կարծիքով չարժեր նեղութիւն կրել ՊԱԿ-ի նման պատասխանատուի մը դատապարտումով ու մահավճիռին գործադրութեամբ: Նման դատավարութիւններու համար աւելի սուղ կը վճարէ ամբաստանողը, քան ամբաստանեալը:

Թէլ-Աւիւէն այլ թերթ մը «Մաարիւ», Ֆրանսայի արարքին մէջ ոչ թէ հիւանդի մը հանդէպ մարդասիրական կեցուածք, այլ սխալ քայլ մը կը նշմարէ, ինչ որ յատկանշական է Ֆրանսայի արաբական եւ իսրայէլեան քաղաքականութեան: Նոյն կեցուածքն է որ Բ. աշխարհամարտին Վիշիի կառավարութիւնը մղեց Ֆրանսայի Հրեաները նացիներուն մատնելու: Այս ըսելէ ետք, լրագրողը հեգնական ոճով մը կը գրէ թէ ի վերջոյ ծանրակշիռ բան չկայ Հապաշի ըրածներուն մէջ. միակ նպատակը եղած է Հրեաներ սպաննել ու Իսրայէլեան Պետութիւնը քանդել, ինչ որ կարեւոր չէ բնաւ:

«Մաարիւ»ի գրութիւնը կ'աւարտի հետեւեալ խիստ արտայայտութեամբ. «Անոնք որոնք պատճառ եղան դայթակղութեան, պէտք է անմիջապէս ետ դրկէին Հապաշը եւ հրաժարէին: Սակայն կասկածելի է այն պարագան որ Ֆրանսացի դիւանագէտները միտք պահեն այս դասը»:

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՎԵՐՋԻՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Մենք որչափ ջանացինք գնդապետ Բեժանբեկովը գտնել, բայց չգտանք, անիկա շատոնց հասած էր Խարբերդի դուռը:

Ոչ ոք կար: Զկռուող զինուորներու զզուելի ամբոխ մը:

Միայն այստեղ էին Սեպուհ եւ Մուրատ, որոնք ապշած էին, տեսնելով այսքան լըրութիւն, այսքան պատճառաբանութիւն:

Արդէն ուշ էր, մութը կոխած էր, եւ մեր զօրքերը խրամատներու մէջ դասաւորուած էին:

Անդրանիկ ետ եկաւ դէպի քաղաք, տեսնելու համար քաղաքի դրութիւնը, միւս օրը առաւօտուն սկսելու համար յարձակողականը:

Խարբերդի դրան առջեւ միայն գտանք Բեժանբեկովը: Անդրանիկ ըսաւ գնդապետին.

- Պատասխանատու ես դուն հայկական ազատագրութեան առջեւ, պ. գնդապետ:

Գնդապետը ուզեց արդարանալ, որ զօրքերը սրիկաներ են եւ չեն ուզեր կռուիլ:

Անդրանիկ ըսաւ.

- Սրիկային մեծը դուն ես:

Անդրանիկ հասաւ տուն, բայց արդէն ձայնը քաշուած էր, չէր կարող խօսիլ, անօթի էր, յոգնած եւ գրեթէ սառած:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

26-ի իրիկունը տեղի ունեցաւ զինուորական ժողովը՝ օրուան դրութեան մասին:

Ներկայ էին գնդապետ Մօրէլ, գնդապետ Զենկեւիչ, գնդապետ Բեժանբեկով, բժ. Յակոբ Զաւրիեւ եւ Անդրանիկ:

Հարց բարձրացաւ բերդաքաղաքը թողնելու մասին:

Անդրանիկ զայրացաւ.

- Ոչ մի կերպ չենք կարող դուրս դալ Կարինէն, վաղը առաւօտ ես կռիւ պիտի սկսիմ, եւ դուք կը տեսնէք, թէ ինչ կարելի է ընել, միայն եթէ զինուորները իրենց խրամատներուն վրայ մնան մինչեւ առաւօտ եւ երկու անգամ բոլորը միասին կրակ բանան: Ես տղոց վրայ շատ յոյս ունիմ, - վերջացուց Անդրանիկ:

Մոռցայ ըսելու, որ զինուորական ժողով գումարուելէ երկու ժամ առաջ հասան մչեցի զինուորները, թիւով 600 հոգի, եւ Անդրանիկ ինք անձամբ չաքար եւ չոր հաց բաժնեց անոնց եւ ուղարկեց ճակատ:

Այս զինուորն էր իր յոյսը:

Կը խօսի գնդապետ Մօրէլ.

- Պէտք է պաշտպանել բերդաքաղաքը տակաւին: Ես միանգամայն համաձայն եմ գեներալ Անդրանիկի հետ:

Կը խօսի գնդապետ Զենկեւիչ:

- Ես կը կարծեմ, որ բերդաքաղաքը պաշտպանելու բոլոր միջոցները սպառած են, պէտք է ձգել բերդաքաղաքը եւ նահանջել:

Կը խօսի Բեժանբեկով:

- Ես կը կարծեմ, թէ մենք չենք կրնար բերդաքաղաքը պաշտպանել, պէտք է նահանջել այս գիշեր:

Բժ. Զաւրիեւ կը համոզուի միւսներու ըսածներուն, բայց զինուորական կշիռք չունէր անոր ըսածը:

Խօսք կ'առնէ Անդրանիկ.

- Մենք առնուազն երեք օր այստեղ ենք, եթէ նոյնիսկ ոչ մէկ զէնք չկրնանք արձակել:

Ժողովը չի համոզուիր, բայց հրամանատարը Անդրանիկն է, եւ ստիպուած են հնազանդիլ:

Անդրանիկ կը հրամայէ մնալ:

Ժողովը կը վերջանայ մնալու որոշումով:

(Շար. 40)

Տիկին Ազատնի Խաչատուրեան,
Սոնա Թոփալհաչերեան եւ Ալիս Գալըքճեան,
Տիկին Արփինէ Խաչատուրեան,
Տէր եւ Տիկին Վահան Նաւասարդեան եւ զաւակները,
Կրեկուար Խաչատուրեան եւ զաւակը,
Վերժէ ընտանիքը եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Խաչատուրեան,
Ղազարոսեան ընտանիքները, Փէոէն, Գաբրիէլեան եւ Թորոսեան ընտանիքները,
ինչպէս նաեւ Խաչատուրեան, Տմարց, Ամատուրեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, մօրեղբօր, տագրոջ, հօրեղբօր, զարմիկին, ազգականին եւ խնամիին՝

ՅԱԿՈԲ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետ. 10-ին, 87 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Փետ. 17, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին՝
15, rue Jean Goujon — Paris 8e
եւ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ - Քոմիւնալ գերեզմանատունը, ժամը 12-ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ազատնի Խաչատուրեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

Հ.Բ.Ը.Մ. — ՄԱՐՍԷՅԼ

U.G.A.B.-MARSEILLE

organise

L'EXPOSITION
DU PEINTRE D'ARMENIE

MARDIROS BADALIAN

Vernissage
le Vendredi 14 Février à partir de 18 h

Exposition ouverte
du 14 au 21 Février de 14 h à 17 h
au 327, Bd. Michelet — Marseille 9e

(Շար. Ա. էջէն)

Հետաքրքիր ամերիկեան կայանին դէմ: Ըստ իրեն չինծու է, մոնթաժ մը, որու կրնայ գոհ գացած ըլլալ Սի - էն - էն-ը: Ճիշդ է որ այսօրուան թէքնիքով, շատ դիւրին գործ է որեւէ բան ըսել տալ ոեւէ մէկուն:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ընդդիմութեան ղատապարտումի բանաձեւը, ինչպէս կը սպասուէր, չստացաւ հարկ եղած (289) մեծամասնութիւնը, քանի համայնավարները չքուէարկեցին, չուզելով «միանալ աջին», ինչ որ անգամ մը եւս փրկեց ընկերվարական իշխանութիւնը, որուն դաշնակիցը կը մնայ Համայնավար կուսակցութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մարդկային իրաւանց Հիմնարկին համաձայն, 1991-ին Թուրքիոյ բանտերուն մէջ, ապահովութեան ուժերու անդամները 152 հոգի մեռցուցած են «արկածով կամ սխալմամբ»:

«ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԱՅԵՐԱՆԱՒՈՐԴԸ» մըկրտուած է Կրիկալիով, որ ինը ամիս է անջրպետին մէջ է եւ ետ չի բերուիր, որովհետեւ այն երկիրը —Խորհ. Միութիւնը— որ զինք ղրկեց, այլեւս գոյութիւն չունի եւ ոչ ոք տէր կ'ըլլայ, բոլորովին յուսահատած այս «հերոս»ին, քանի ծանօթ ալ չէ թէ ի՛նչ կանոնագիր պիտի ունենայ այերանաւերու արձակման քաղաքը՝ Բայկոնուր, որ Ղազախստան է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

LE YAN'S CLUB
5, avenue Reille, Paris 14e
recevra

HENRI VERNEUIL

le Lundi 17 Février à 20 h 30
pour un débat autour de
ses deux derniers films
« M A Y R I G »
et
« 5 8 8 RUE PARADIS »

La soirée sera clôturée par un dîner
Résérvation obligatoire au:
45 - 89 - 20 - 48

Participation : 200 Frs.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՍԵՄԻՆԱՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր տասը միօրեայ դպրոցներու ուսուցիչներուն համար կը կազմակերպէ մանկավարժական սեմինար:

Բոլոր հայ դպրոցներու ուսուցիչները կրնան մասնակցիլ:

● Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել ժամը 19-էն 21՝
(1) 45. 84. 57. 18 թիւին:

SEMINAIRE PEDAGOGIQUE

Dimanche 23 Février à partir de 10 heures
MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
9, rue du Cirque, 38200 Vienne
Avec :
Marie LOUSSARARIAN,
Loucine MALIKIAN,
Hélène MERDJANIAN

ASSOCIATION DES GUIDES
DE MARSEILLE
«HAï ARINOUCH»

Compte rendu financier des «Haï Arinouch» de Marseille concernant le convoi humanitaire pour l'Arménie du 11 Janvier 1992, organisé par l'Association «Haï Arinouch» de Marseille en collaboration avec l'Amicale des Arméniens de Vitrolles.

ENTREES	
Dons	62.327 Frs.
DEPENSES	
— transport aérien Moscou - Erevan	44.000 Frs.
— achats denrées alimentaires supplémentaires (sucre, boulghour, riz)	8.461,72 Frs.
— papeterie, photocopies, timbres	1.137,30 Frs.
— film et scotch pour les colis	717,18 Frs.
Total des dépenses	54.316,20 Frs.
— solde créditeur au 31 Janvier 1992 :	8.010,80 Frs.

— Ce crédit est réservé pour le prochain convoi. Nous continuerons à recevoir vos dons en argent. Veuillez libeller vos chèques au nom de : «Haï Arinouch»; inscrivez au dos du chèque «pour l'Arménie» et adressez-le au siège de l'Association : 101, avenue Fernandel, 13012 Marseille.

— Grâce aux nombreux donateurs plus de 1500 colis ont été distribués en Arménie aux orphelins du séisme, aux orphelinats et aux hôpitaux, par «*Ktoutioun*» de Erevan et notre chef scout marseillais *Harout Yaver.*

— Le transport par camion Marseille - Brest a été offert par la municipalité de Marseille.

— Outre ses encouragements financiers Monsieur Pierre Ghazarian a mis ses hangars à notre disposition pour la préparation des colis. Merci à tous !

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ուրբաթ, Փետրուար 14, տօն է Տեառնընդառաջի, այս առթիւ առաւօտեան ժամը 10-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Շաբաթ, Փետրուար 15, տօն է Սրբոյն Սարգսի զօրավարին եւ որդւոյ Նորա Մարտիրոսին եւ 14 Զինուորացն:
Այս առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

***

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Փետրուար 13, Պահք, Յիշատակ Յովհաննու Մարգարէին:
Այսօր, ժամը 4.30-ին՝ երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին՝ Տեառնընդառաջի Նախատօնակ, Անդաստան եւ Մոմավառութիւն տեղի կ'ունենան:
ԾԱՆՕԹ. — Տարուան առաջին Անդաստանն է: Տարուան վերջին Անդաստանը կը կատարուի Խաչվերացի տօնին երեկոյեան, Սեպտեմբեր 13-ին:
Ուրբաթ, Փետրուար 14, Տեառնընդառաջ, Տօն Քառասնօրեայ Գալստեան Քրիստոսի ի Տաճարն:
Այսօր, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Շաբաթ, Տօն Սրբոցն Սարգսի Զօրավարին եւ Որդւոյ Նորին Մարտիրոսին եւ Զօրեքտասան Զինուորացն:
Այսօր, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սուրբ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը եւ Փօն - Տը - Շէրիւ Ազգային Միութեան վարչութիւնը պարտականութիւն կը համարին Փետրուար 16, Կիրակի առաւօտ եկեղեցւոյս գլխաւոր բարերարներ՝ Տէր եւ Տիկին Ճիպրայլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել տալ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Պատարագի երգեցողութիւնները տեղի կ'ունենան Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:
Առ ի գիտութիւն ողբացեալներուն բարեկամներուն, յիշատակը յարգողներուն:
Յետ ասրարման, Ազգային Տան Ճիպրայէլ Պահատուրեան սրահին մէջ ողբացեալներուն հոգիներուն համար տեղի պիտի ունենայ հիւրասիրութիւն մը, Պահատուրեան հարազատներուն կողմէ:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼ

Այցելութիւն մը Սէն - Ռաֆայէլի Հանգըստեան Տան Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերու կողմէ Փետրուար 16, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9-ին:
Օթօքարը կը մեկնի նշուած ժամուն Սէն - Ժեռոմէն նախկին Ռօթոնտ ներկայիս Լիէօթընան Տիրան Թէքէեան հրապարակէն, անցնելով Պօմոն, քաղաք եւ Պուլվար Օտտօ:
Փափաքողները կրնան դիմել իրենց արուարձանի Խաչուհիներուն: Ր

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղի ճաշը Կիրակի, Մարտ 1-ին թաղիս բնակիչներուն համար:
Մանրամասնութիւններ յետագային:

***

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կազմակերպած, մեծ մայրերու նուիրուած «Յարգանքի Օր»ը:
Մարտ 1, Կիրակի,
ժամը 15-ին Ա. Ջրբաշեան սրահը:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ներկայացուցչական Ժողովի 35 աշխարհական անդամներու ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ 1992, Կիրակի, ԱՊՐԻԼ 12-ին:

Թեկնածուները պարտին, 1992 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 26-էն առաջ, կրկնապէս ապահովագրեալ նամակով, իրենց թեկնածութիւնը յայտնել Դատական Յանձնակատարին նշելով իրենց ծննդեան թուականն ու Ընկերակցութեան իրենց անդամակցութեան տարին:

Թեկնածուներու վերջնական ցանկը պիտի կցմուի եւ հրատարակուի մամուլին մէջ, յայտարարուի ռատիոյով եւ պաշտամունքի վայրերուն մէջ, 1992 ՄԱՐՏ 12-էն սկսեալ:

Քուէաթուղթերը Ընկերակցութեան անդամներուն տրամադրութեան տակ պիտի ըլլան պաշտամունքի վայրերուն մէջ եւ Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ Կիրակի ՄԱՐՏ 15-էն սկսեալ:

Քուէատուփերը զետեղուած պիտի ըլլան պաշտամունքի հետեւեալ վայրերուն մէջ.
- ՓԱՐԻԶ՝ ժամը 9-էն մինչեւ 18
- ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14
- ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14
- ԱՌՆՈՒՎԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14
- ՇԱՒԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14

Քուէարկողները պարտին ապացուցանել իրենց աւելի քան տարիէ մը ի վեր անդամ եղած ըլլալու հանգամանքը, վճարած ըլլալ իրենց անդամատուրքը՝ 1992-ը ներառեալ (անդամատուրքերը վճարուած պէտք է ըլլան 1992 ԱՊՐԻԼ 11 ժամը 18-էն առաջ, 15 ռիւ Ժան Կուժոն ՓԱՐԻԶ 8-րդ): Քուէարկողները կրնան թղթակցութեամբ քուէարկել. քուէաթուղթը՝ զետեղուած կրկնակ պահարաններու մէջ, Դատական Յանձնակատարին պէտք է յանձնուի կամ անոր հասցէին ուղարկուած ըլլայ ամէնէն ուշ՝ մինչեւ 1992 ԱՊՐԻԼ 11 (նամականիշին կնիքը նկատի կ'առնուի): Քուէաթուղթին պէտք է կցուի անդամատուրքը վճարած ըլլալու հաստատագիր մը՝ առժամեայ գանձապահ Պ. ՊԱԳԸՐՃԵԱՆի կողմէ պատրաստուած:

Արդիւնքները պիտի հրատարակուին մամուլի եւ ռատիոյի միջոցաւ եւ պաշտամունքի վայրերուն մէջ՝ 1992 ԱՊՐԻԼ 26-ին:

Դատական Յանձնակատարին հասցէն է.
Me HENRI GONDRE
14, rue de Liège
75009 PARIS

CENTRE CULTUREL
« A N I »
31, rue de Calais — 13012 MARSEILLE
Tél. : 91. 93. 41. 22

Dimanche 16 Février à 16 heures
dans la Salle ABADJIAN

VARTANANC

Diaporama
avec PATRICK DONABEDIAN
Présentation et signature du livre :
« ARTSAKH »
—— Entrée libre ——

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Արշակ Զամալեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է.— Տէր եւ Տիկին Արմէն Թաշճեան, Տէր եւ Տիկին Բարունակ Պառաեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Միրզոյեան, Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Պառաեան, Տէր եւ Տիկին Ռիշար Անանեան 1000 ֆրանք իրենց մօր՝ Շաքէ Թաշճեանի մահուան առիթով, Պր. Վարդգէս Պօյաճեան իր քրոջը՝ Շաքէ Թաշճեանի մահուան առիթով 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Երէցեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ասատուր Թութլեան 200 Ֆր.:

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 14

VENDREDI
14 FÉVRIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.733 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.733

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ճ. ՊՈՒՇ ընտրապայքարը սկսաւ, նախ պաշտօնապէս հաստատելով թէ թեկնածու է երկրորդ շրջանի մը համար (Նախագահական ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 3-ին): Այս յայտարարութենէն ետք, մեկնած է Նիու — Համշայր, ուր մրցակից մը ունի իր կուսակցութենէն (Հանրապետական) Փաթ Պըչանան, պահպանողական հրապարակագիր մը:

ՊԱԿ-ի պարագլուխը՝ Եասըր Արաֆաթ վճռապէս կը հերքէ Իպրահիմ Սուսի հետ ունեցած խօսակցութեան հարազատութիւնը: Կ'ընդունի թէ խօսակցութիւն մը ունեցած է Ֆրանսայի իր ներկայացուցիչին հետ եւ կը խորհի որ Ֆրանսական կառավարութիւնը պատճէն մը ունի այդ խօսակցութենէն: Նման պարագաներու, հարցը սա է — որո՞ւ կը նպաստէ այս հրապարակումը - հարազատ կամ շինծու: Պատասխաններ կան, որոնց առաջինը կը վերաբերի խաղաղութեան բանակցութեանց խանգարումին: Իսրայէլ «չի զարմանար» նման խօսակցութեան մը բովանդակութենէն (հակահրեայ արտայայտութիւններէն, մանաւա՛նդ): Իսրայէլեան գաղտնի սպասարկութեանց մօտ աղբիւր մը անկարելի չի գտներ, որ ան ըլլայ այս «յայտնութեան» բուն աղբիւրը:

ԱԼՊԵՐՎԻԼԻ ձմրան 16-րդ Ողիմպիականներուն, Ֆրանսա ոսկի մետալ մը ձեռք ձգեց շնորհիւ Ֆապրիս Կիի, որ առաջին հասաւ fondיquelque combiné nordique-ի մէջ: Նոյն մրցումին Սիլվէն Կիյօմ ալ յաջողեցաւ արծաթ մետալ մը շահիլ երկրորդ հանելով: Փետրուար 13-ին, ընդհանուր դասաւորման գլուխն էր Աւստրիա 9 մետալով (3 ոսկի, 3 արծաթ, 3 պրոնզ), երկրորդ՝ Գերմանիա 9 մետալ (4 ոսկի, 4 արծաթ, մէկ պրոնզ), 3-րդ՝ անկախ Պետութեանց Համաքապետութիւն վեց մետալ (3 ոսկի, 1 արծաթ, 2 պրոնզ), 4-րդ՝ Ֆրանսա 3 մետալ (1 ոսկի, 2 արծաթ.:

ՓԻԷՐ ՔԱՐՏԷՆ միաձայնութեամբ Գեղարուեստից Կաճառին անդամ ընտրուեցաւ (մէկը Ֆրանսայի Հիմնարկին հինգ բաղկացուցիչներէն) գրաւելու համար Փիէր Տիւքսի աթոռը: Առաջին անգամն է որ կարի մարդին պատկանող մը ակադեմական կ'ընտրուի: Ծնած 1922-ին, Քարտէն իտալացի գաղթողներու զաւակ է: Կարի իր տունը հիմնած է 1950-ին եւ իր ցուցանիշով առեւտրական հսկայ կայսրութիւն մը ստեղծած է կարէն թատրոն թէ ճաշարան (Մաքսիմ'ս):

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅԼ (Աշոտ Մալաքեան) երկու կնքահայրերէն մէկն է Ֆրէտի լոյս տեսած նոր ինքնահոս գրիչին: Վերնէօյլ, որ կը գրէ «Ֆիկարօ», 50 ինքնահոս գրիչ ունի, կ'ըսէ թէ երբեք չի մեքենագրեր, ոչ ալ համակարգիչ կրնայ գործածել: Այս նոր սթիլօն 3200 Ֆր. կ'արժէ (գրիչի պարագային) եւ 2500՝ պիչի:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութիւնը շատ ողբալի պատկեր մը կը պարզէ վերջին հարցախոյզերուն մէջ (Պէ — Վէ — Ա — Անթէն 2) եւ Իլ — տը — Ֆրանսի շրջանին մէջ ալ Ազգային Ճակատէն վերջ կուգայ, ձայներու 16%-ով, մինչ Լը Փէն 17%-ի բարձրացած է:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՓԵՏՐՈՒԱՐ 9/11)

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Գերագոյն Խորհուրդի չորրորդ նստաշրջանը սկսած է իր աշխատանքները, ուր կը քննարկուին շուրջ 60 օրինագծեր եւ այլ հարցեր: Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Բ. Արարքցեանէն զատ զեկուցում ունեցած է նաեւ Հանրապետութեան Նախագահ՝ Լ. Տէր-Պետրոսեան: Ան անդրադարձած է ներքին եւ արտաքին հարցերու, նշած է արտաքին քաղաքականութեան յաջողութիւնները եւ շեշտած՝ Իրանի եւ Միջին Արեւելքի երկիրներուն հետ կապերու զարգացման կարեւորութիւնը: Արցախի կապակցութեամբ ալ յիշած է երկու կարեւոր գործօն, որոնցմէ առաջինն է՝ բռնի գործողութեանց դիմագրելու կարողութիւնը, իսկ երկրորդը՝ հարցին միջազգայնացումը: Խօսած է նաեւ տնտեսական հարցերու մասին: Փոխ-նախագահ, վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեան եւս արտայայտուած է այս նիւթին շուրջ:

**

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Ապահովութեան Խորհուրդի Փետրուար 6-ի նիստը վարած է Լ. Տէր-Պետրոսեան: Ելոյթ ունեցած են Համբարձում Գալստեան եւ փոխ-նախագահ, վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեան, Երեւանի բարելաւման խնդրին շուրջ: Միտքերու փոխանակումէն ետք, արդիւնքները ամփոփելով իր տեսակէտը յայտնած է նաեւ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան:

Արցախի կացութիւնը պարզած եւ տեղեկութիւններ տուած է Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեան, որմէ ետք եւրոպական իր շրջապտոյտին մասին զեկուցում տուած է Արտաքին նախարար Ր. Յովհաննէսեան:

Առաջարկուած է նաեւ Արտաքին, Ներքին Նախարարութիւններու եւ պետական Ապահովութեան Խորհուրդի համագործակցութեամբ պատրաստել Հայաստանի քաղաքացիներու անցագրի պատրաստութեան վերաբերեալ ծրագրեր եւ քննարկել օտարներու Հայաստան մուտք գործելու պայմանները: Շեշտուած է նաեւ Հայաստանի պետական զինանշանը շուտով ընդունելու անհրաժեշտութիւնը:

**

ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՎԱՒԵՐԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ռուսաստանի Խորհրդարանը յետաձգած էր Հայաստանի հետ պայմանագրի վաւերացումը, առարկելով յատկապէս 3-րդ յօդուածը, որ կը նախատեսէ կողմերէն մէկուն անմիջական օգնութիւնը երբ միւսը վտանգուած է: Այս հարցին մասին աւելի լայն տեղեկութիւններ տուած է Ռուսաստանի Գերագոյն Խորհուրդի միջազգային գործերու եւ արտաքին տնտեսութեան կապերու Կոմիտէի փոխ-նախագահ Եւկէնի Համբարձումով: Ան, յատկապէս 3-րդ յօդուածի եւ ընդհանուր առմամբ պայմանագրի ներկայացուած ձեւը քննադատած է եւ ընդգծած ներկայացնելու եղանակներու կարեւորութիւնը, շեշտելով սակայն այս պայմանագրին անհրաժեշտութիւնը երկու Հանրապետութեանց միջեւ:

**

ԼՂՀ-Ի ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի պաշտպանութեան եւ ապահովութեան յանձնաժողովը քննարկած է պաշտպանութեան առնչուող հարցեր եւ բնակչութեան ապահովութեան պատասխանատու կոչած է Հանրապետութեան ինքնապաշտպանութեան ուժերը: Նախագահ Արթիւր Մկրտչեանի գլխաւորութեամբ քննարկուած է նաեւ դրամատնային համակարգը վերակառուցելու հարցը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

110 հրացանով նետուած են Ստեփանակերտի վրայ մէկ օրուան ընթացքին (Զօրբեքշաբթի, Փետրուար 12): Մէկ վիրաւոր կայ:

**

Փետրուար 12-ին ամերիկեան օժանդակութեան 3-րդ բեռնատար օդանաւն ալ հասած էր Երեւան ինչպէս նաեւ երկու ֆրանսական օդանաւեր:

ՄԱՄՈՒԼ

«ESPRIT»

UN DEMOCRATE DANS LE CAUCASE

Այս խորագրին տակ (որ կը բնորոշէ, անշուշտ, Լեւոն Տէր — Պետրոսեանը), Միշէլ Մարեան յօդուած մը ստորագրած է «էսփրի»ի Փետրուարի թիւին մէջ:

Յօդուածին սկիզբը, Միշէլ Մարեան կ'ոգեկոչէ Ճէյմս Պէյքըրի խօսքը (1991, Դեկտեմբերին) սահմանելու համար Միացեալ - Նահանգներու Անկախ Պետութիւնները ճանչնալու նախապայմաններու յարգումը, երբ ան կը շեշտեր թէ Հայաստան մէկն է այն 5 Հանրապետութիւններէն, որոնք կը համապատասխանեն այդ նախապայմաններուն: Միշէլ Մարեան, ուրեմն, կը վերլուծէ այն դրդապատճառները, որոնց շնորհիւ Լեւոն Տէր — Պետրոսեան կրցած է այդ ժողովրդավար դիմագիծը ապահովել Հայաստանի: Այդ առնչութեամբ կը ծանրանայ առաւելաբար Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի զործելու «անձնական ոճին» վրայ:

Յօդուածագիրը, որ մաս կը կազմէ պարբերականին քաղաքական խմբագրութեան, կ'անդրադառնայ գլխաւոր հարցերուն, չի բացառեր Թուրքիոյ հետ յարաբերութեանց փափուկ հարցն ալ ու կը վերջացնէ նկատելով թէ Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի նշանակումները երեւակայութեան եւ խիզախի վկայութիւններ են, քանի Արտաքին նախարարը ամերիկածին Հայ մըն է եւ փոխ — նախարարն ալ (խորհ. հարցերու) Համայնավար նախարարի մը զաւակը ու կ'աւելցնէ թէ երկուքը մէկ հասարակաց կէտ ունին, արեւմտեան եւ արեւելեան կողմն աշխարհի, երկուքն ալ ցեղասպանութեան մասնագէտներու զաւակներ են (Րաֆֆի Յովհաննիսեան եւ Ջոն Կիրակոսեան):

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

(«Միլլիյէթ», — Փետրուար 11 / 12) —

ԲԱՔՈՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Թուրք լրագրողուհի մը որ Թուրք գործի մարդոց խմբակի մը հետ Բաքու գացած է, կը նկարագրէ մայրաքաղաքին մէջ տիրող սուգի մթնոլորտը. Ղարաբաղի կռիւներուն զոհերը թաղելու արարողութեան մը ընթացքին կը լսէ հետեւեալ բացագանչութիւնները — «Կը մեռնինք, Ղարաբաղը չենք տար»: «Ասիկա մեր բարոյական պայքարն է»: «Ղարաբաղը տալ, անձնասպանութիւն կ'ըլլայ»: Իրեն կ'ըսուի թէ վերջին լուրերուն համաձայն Հայերը 25 ազրպէյճանական գիւղ սրբած են քարտէսէն, թէ հայկական կողմը բազմաթիւ երկիրներէ վարձկան զինուորներ բերած է որոնք կը կռուին Ազերիներու դէմ եւ անոնցմէ ոմանք կռիւներէն խոյս տալով Բաքու ապաստանած են, եւայլն: Կը յիշուի թէ մոսկովեան շաբաթաթերթ մըն ալ գրած է որ Հայերը մարոնի կամ ծագումով հայ լիբանանցի վարձկան զինուորներ ունին իրենց շարքերուն մէջ: Թուրք լրագրողուհին կ'արձագանգէ նաեւ այս մասին Ղարաբաղի Խորհրդարանին Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբի նախագահ՝ Լեւոն Մելիք Շահնազարեանի բառերին որուն համաձայն Ազրբէյճան ալ Ղարաբաղի մէջ Իրանի Յեղափոխութեան պահակները կը գործածէ որպէս վարձկան զինուոր:

Սէմա Էմիրօղլու հանդիպում մը կ'ունենայ Ազրբէյճանի ժողովրդական ճակատին պարագլուխին հետ. ան կ'ըսէ թէ այնքան ատեն որ Մոսկուա Ղարաբաղէն չքաշուի, այդ հարցը չի կարգադրուիր. իր կարծիքով Մոսկուա Հայերու խրատունքը կը պաշտպանէ. այդ պատճառով այն նախատեսութիւնն ունի որ յառաջիկայ հինգ — վեց ամսուան շրջանը շատ դժուար պիտի ըլլայ:

Ելչիպէյ Ազրբէյճանի ամբողջական անկախութեան համար պայման կը համարի ղեկավարութեան փոփոխութիւնը. կը փափաքի որ նոր ընտրութիւններ կատարուին Մայիսին:

Ան լաւատես չէ Անկախ Պետութիւններու Համաքապետութեան ապագային մասին. կ'ըսէ թէ Ռուսաստանէն ետք քայքայուելու կարգը Իրանինն է: Կը նախատեսէ որ այդ քայքայումով 40 միլիոն Ազերիները միանալու առիթ պիտի գտնեն:

Ելչիպէյի համաձայն Ղարաբաղի հարցին անլոյծ մնալու գլխաւոր կողմնակիցները Ռուսաստանը եւ Իրանն են, նաեւ Հայաստանի եւ Ազրբէյճանի ղեկավարութեան մէջ որոշ տարրեր. իր կարծիքով պայքարող Հայերը մարզուած են Սուրիոյ Պէքայի հովիտին մէջ:

Ազրբէյճանի վարչապետն ալ կ'արտայայտուի Ղարաբաղի հարցին ու Թուրքիա — Ազրբէյճան յարաբերութիւններուն մասին. ան կրկնելով հանդերձ որ ներքին խնդիր է Ղարաբաղը ու ինք դէմ է միջազգայնացումին, կարելի կը նկատէ որ Ազրբէյճանի, Հայաստանի հետ շրջանի միւս երկու երկիրները՝ Իրան եւ Թուրքիա խորհրդակցութիւն մը կատարեն այն մասին թէ Ղարաբաղի հարցին այլ Պետութիւններու եւս միջամտութիւնը հարկաւո՞ր է, թէ ոչ:

«Ազատութիւն» թերթին խմբագիրը այն կարծիքն ունի որ եթէ ժողովուրդին ձգուէր հարցը, արդէն լուծուած կ'ըլլար մինչեւ հիմա:

**

Թերթին Փետրուար 12-ի թիւին մէջ «Հայերու նեցուկը» խորագրուած գրու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԵՐԿՈՒ ՏԻՊԱՐ «ԲԵԿՈՐ-ԲԵԿՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԷՆ

Ի՞նչ գիտենք հայութեան ցան ու ցիր այն ամբողջութեան մասին որ կը կոչուի Սփիւռք եւ որ երէկ կ'որակուէր «խորհրդային» ածականով, այսօր՝ «ներքին»: Թէ առաջինը փոխարինել երկրորդով ի՞նչ կը սրբագրէ, բաւական անորոշ է, սակայն հոս առիթը կապ չունի բուն նիւթին հետ: Անուանափոխ, այլ ոչ վիճակ փոխած այդ գաղութածին մասին յոռետեսներ պիտի ըսեն թէ Հայաստանէն մոռցուած ու Հայաստանը մոռցածներ են որոնք ցրուած նախկին խորհրդային երկրին մինչեւ ամէնէն աներեւակայելի անկիւններ, կ'ապրին իրենց գիտցած կամ կրցած ձեւով. զրկուած՝ հայկական վարժարանէ, մամուլէ, յետոյ նաեւ հայախօսութենէ, հետզհետէ փրթած է ու կը փրթին անոնց կապերը իրենց արմատներուն հետ: Լաւատեսներ մէկզի դրած այս պարագաները, պիտի խօսին Հայաստանի ժամանակակից պատմական բարեշրջումին ազդեցութեան տակ անոնց ապրած զարթօնքին մասին: Պիտի ջանան յիշել վերաբացուած հայկական կիրակնօրեայ վարժարաններու թիւը, նորաստեղծ միութիւններու անուններ, անոնցմէ դէմքեր եւայլն, եւայլն: Իսկ այս երկու մօտեցումներուն միջինը կուտայ յաճախ օտարախօս -- եթէ ոչ օտարացած --, բաւական անտեսուած -- եթէ ոչ մոռցուած --, երկու միլիոն նկատուած Հայեր, որոնց որոշ մէկ տոկոսը թելադրուած կամ ինքնակամ ճիգով «վերադարձ»ի մը ճամբուն հետեւորդ է այսօր:

Երէկ «խորհրդային», այսօր՝ «ներքին» անուանուած այս Սփիւռքէն պատկերներու, տիպարներու յատկացուած էջ մը ունի «Հայաստան»ի Յունուար 17-ի թիւը: Թերթին յատուկ թղթակից Ռուբէն Սիմոնեան գացած է Վլադիկավկազ ու Մոզդոկ (Ռուսաստանի հարաւային սահմանը): Առաջինին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիին մէջ արարողութեան ատենին կը ծանօթանայ քահանային. Կիրովաբադի հայկական եկեղեցիին նախկին հովիւն է ան, որուն մասին Ադրբեջանէն գաղթածներ կ'ըսեն. -- «Եթէ տէր հայրը չկազմակերպէր Հայերիս ինքնապաշտպանութիւնը, կորուստներ շատ կը տայինք»: Այս բնորոշումով «Կարմիր ժամուց»ի Տէր Յուսիկը յիշեցնող կրօնաւորը խաղաղութեան շրջանին եւս միայն եկեղեցական արարողութիւն չի կատարեր. ան երկնքի հանդէպ պարտականութիւնը կատարելէ ետք կը դառնայ երկրայինին: Հիւսիսային Օսէթիոյ հայութեան գործօն անդամներէն մէկուն ընկերակցութեամբ կը շրջի հայկական տուները, դպրոցական տարիքի պատանիներ արձանագրելու քաղաքին թիւ 21 դպրոցին: Այդ հաստատութիւնը հայ համայնքին յամառ խնդրանքներով սկսած է հայկական ծրագիր մշակել. անհրաժեշտ է որ առաջին դասարանը ունենայ հայ աշակերտներ: Ուրեմն, քահանան կը շրջի տունէ -- տուն թէ բարի լուրը տարածելու եւ թէ աշակերտ արձանագրելու:

Երբ հոգինոց պատուիրակութիւնը կը հանդիպի շիրակցի, ղարաբաղցի ընտանիքներու. մէկ մասը հայախօս իսկ չէ. տանտիրուհի մը կ'ըսէ. -- «Հայի կին եմ, բայց, ազնուօրէն ասած, մինչեւ վերջերս լաւ չգիտէի թէ ովքեր են Հայերը: Նոր եմ վերադարձել Յունաստանից ուր շատ Հայեր են ապրում: Հարազատներիս պատմածներից հասկացայ որ աշխարհի յարգանքին ու հիացումին արժանի ժողովուրդներից մէկն էք, Յոյներիս բախտակիցը»:

Ու այսպէս, ա՛լ սպառած սեռի մը ներկայացուցիչ այդ տարօրինակ քահանան եւ երկու ընկերակիցները «անցնում էին փողոցից - փողոց, գտնում դպրոցահասակ տարիքի երեխայ ունեցող հայ ընտանիքներին, առաջարկում, նաեւ յորդորում ու խնդրում որ առատ բերքի նման լի լինի հայացող դպրոցի առաջին դասարանը»:

«Բեկոր -- բեկոր Հայաստան» խորագրուած այս թղթակցութեան մէջ ներկայացուած երկրորդ տիպարը 40-ի շուրջ Հայ մըն է. Մոզդոկի 2200 Հայերէն մէկը. «Արարատ» բարեսիրական ընկերութեան նախագահն է ու միսի կոմբինատի տնօրէնը: Ան կը պատմէ անվարժ հայերէնով մը. -- «մեր դպրոցները փակուել են 1940-ին, որովհետեւ հայ երեխաները յաճախում էին ռուսական դպրոց. չկային նաեւ մայրենի լեզուի ուսուցիչներ: Հիմա քաղաքի մեր հայրենակիցներից 100-ն են խօսում հայերէն. 300-ը վատ գիտի մայրենին ու ամաչում է խօսել, իսկ մեծամասնութեան համար հայերէնը օտար լեզու է»: Արցախի բարեբեր ցնցումը զարթօնքի հովը կը հասցնէ մինչեւ հոն. այսօր Մոզդոկի մէջ հայկական ընկերութիւն, ակումբ եւ հայերէնի կիրակնօրեայ դպրոց կայ: Այսինքն ստեղծուած է «հայանալու հնարաւորութիւն»:

Հայանալու հնարաւորութիւնը ընդհ. զարթօնքի երեւոյթէն շատ առաջ անհատապէս փնտռուած ու գործածուած է Ռաֆայէլ Վարդանովի: 70-ական թուականներու վերջերուն երբ պիտի բոլորէր 30-ամեակը, ան՝ «յանկարծ հասկացաւ որ ոչ հայ է, ոչ ռուս, ոչ օս, ոչ...: Երիտասարդն իրեն դժբախտ զգաց, ըմբոստացաւ բոլորի եւ ... իր դէմ: Ծանր ապրումները նրան տարան նախնեաց հոգու ակունքները ուր բիւրեղի նման ճանաչում ու զրնգում էին՝ ա՛յբ, բե՛ն, գի՛մ, դա՛...»: Ճարեց պէտք եղածը ու «ամբողջ ազատ ժամանակը նուիրելով արեան յիշողութեան վերականգնմանը», սկսաւ հայերէն սորվիլ:

Եւ սորվեցաւ. 30-ամեակի շնորհաւորութեան եկողները ան դիմաւորեց հայերէնով. այդ կարելիութեան տիրացած ըլլալուն համար երջանկութիւն յայտնելով:

Վլադիկավկազի քահանան ու Մոզդոկի հայ համայնքէն միսի կոմբինատի տնօրէն Ռաֆայէլ Վարդանով անոյշ ջուրի կաթիլներ են ոչ միայն ներքին, այլեւ ընդհանուր Սփիւռքի աղի ու լեղի ծովուն մէջ: Անոնց թիւը որքան ալ բազմանայ, պիտի չզօրէ աղին ու լեղին բարեխառնել: Բայց մենք արդէն չէ՞ որ երկար ատենէ ի վեր վարժուած ենք կաթիլներով գոհ, նոյնիսկ ուրախ ըլլալու...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԷԼԷՆ ՔԱՌԷՌ Տ'ԱՆՔՈՍ --

«ԻՍԼԱՄԸ ԿԸ ՃՆՇԷ ՆԱԽԿԻՆ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ»

Այս խորագրին տակ, Իտալիոյ ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Avanti»! («Յառաջ»), ամբողջ էջ մը նուիրած է Փարիզի իր թղթակցին Փիէռ Պալանեանի ստորագրած հարցազրոյցին զոր ան ունեցած է Ֆրանսայի կաճառին անդամ Տիկին Հէլէն Քառէռ տ'Անքօսի հետ: Ակադեմիկոս Տիկինը միջազգային մակարդակով ծանօթ մասնագէտ մըն է նախկին խորհրդային աշխարհին որուն մասին կատարած է եւ հրատարակած շուրջ 17 հեղինակաւոր ուսումնասիրութիւններ:

«Խորհրդային Միութեան թաղումը բաւարար չեղաւ 70 տարուան կոյր վարչաձեւի մը ժառանգ թողած ազգամիջեան ծանրակշիռ հարցերը լուծելու: Ինչպէս՝ Ղրիմի պարագան որ ատենօք Թաթարներուն կը պատկանէր, ուրկէ տեղահանուեցան եւ ուր կ'ուզեն վերադառնալ, այժմ կռուախնձոր մըն է Ռուսերու եւ Ուկրանացիներու միջեւ ... ինչպէս՝ Ազերիներու պարագան, անոնց ջանաց մեղմացնել եւ նոյն ժամանակ հրահրեց անոնց յարձակումները Ղարաբաղի վրայ, զոր կը ջանան զինուորականօրէն գրաւել եւ անոր հայ բնակչութիւնը տեղահանել, կատարեալ իրողութեան մը դէմ յանդիման դնելով աշխարհը ... Ինչպէս՝ Վրաստանի պարագան ուր տասնեակ մը իրարու հակառակորդ ազգութիւններ զիրար կը դիմագրաւեն...

Ներածական այս խորհրդածութիւններէն յետոյ, Փիէռ Պալանեան կ'անցնի հարցազրոյցին:

Հ. -- Դուք որ արեւմտեան աշխարհին մէջ, արդէն 1977 թուականէն, առաջին մասնագէտներէն մին եղաք խորհրդային կայսրութեան փլուզումը գուշակող, այժմ ի՞նչ կը խորհիք Անկախ Պետութիւններու Հասարակապետութեան (Ա.Պ.Հ.) մասին:

Պ. -- Կը խորհիմ թէ անիկա փոխանցման կառոյց մըն է որ բոլորովին անօգուտ է մի քանի հանրապետութիւններու համար, եւ մասնաւորաբար Ուկրանիոյ որ ոչ միայն անոր պէտք չունի այլեւ կը փափաքի անկէ դուրս ելլել: Կառոյց մըն է ուրկէ Ռուսիան պիտի փափաքէր հեռու մնալ. անոր ուզածը Ուկրանիոյ եւ Բելառուսիոյ հետ դաշնակցութիւն մը կնքելն էր առանց մնացեալներուն մասնակցութեան: Սա պահուս սակայն նման կառոյց մը օգտակար է Ռուսիոյ որովհետեւ ան պէտք ունի թաքցնելու մեռեալ Խորհրդային Միութեան միակ իսկական ժառանգորդը ըլլալու եղելութիւնը: Անիկա փափաքն էր նմանապէս մահմետական հանրապետութիւններուն որոնք չէին փափաքեր Ռուսիայէն անջատուիլ ... իմ կարծիքով, հակասական այս շահերն են որ կարճատեւ պիտի դարձնեն Ա.Պ.Հ.-ի կեանքը:

Հ. -- Ռուսիոյ եւ Ուկրանիոյ կողմէ Ղրիմի նաւատորմին եւ այսպէս կոչուած տաք ծովերու կրկնակ պահանջները վերստին հրապարակ կը հանեն այդ երկու սլաւ ժողովուրդներու փոխադարձ ատելութիւնը եւ դարաւոր հակամարտութիւնը: Ըստ ձեզի, Կիեւ եւ Մոսկուա կրնա՞ն ի վերջոյ կռիւի յանգիլ:

Պ. -- Ռուսիոյ եւ Ուկրանիոյ միջեւ բախում մը շատ զարմանալի պիտի թուէր ինծի: Ուկրանիա շատ ողջամիտ է եւ պատերազմ չըներ: Կիեւի մէջ երկու փաստարկութիւններ գոյութիւն ունին: Մին՝ կը պատկանի Կրաւչուկին, խիստ ուժեղ անհատականութիւն մը որ համաշխարհային մակարդակի վրայ ազգին բանբերը կը հանդիսանայ. ան կ'ուզէ Ա.Պ.Հ.-ի շրջանակին մէջ լուծել բոլոր դժուարութիւնները: Միւս կողմը կան նախարարները եւ Խորհրդարանը որոնք շատ ուժեղ կերպով կատարեալ անկախութեան կողմնակից են: Ստոյգ է որ Ուկրանիա տեղի պիտի չտայ Ռուսիոյ պահանջներուն որոնք կը ձգտին վերատիրանալ ծովային ելք մը եւ նաւահանգիստներ ապահովելու. եւ նոյնքան ստոյգ է որ Ուկրանիան ալ անպատիժ կերպով պիտի չկարողանայ այդ հողամասը պահել: Յամենայն դէպս, այժմ Ղրիմը մեծամասնութեամբ բնակուած է Ռուսերէ, որոնք Ուկրանիոյ հանրապետութեան ի նպաստ քուէարկելով հանդերձ, գոհ չեն զգար...: Իր կողմէ, Ռուսիա պիտի չխզէ իր յարաբերութիւնները Ուկրանիոյ հետ. ամէն միջոցներու պիտի դիմէ, պիտի սպառնայ. ատոնք սակայն ցուցական խօսքեր եւ արարքներ պիտի ըլլան առանց իսկական գործողութիւններու յանգելու: Պէտք է մոռնալ որ եթէ Ռուսիա հիւլէական երկրորդ ուժն է, Ուկրանիան ալ երրորդն է:

Հ. -- Կը խորհիմ թէ տակաւին կանխահաս է դատել Ելցինի գործունէութիւնը եւ սակայն կ'ուզէի գիտնալ ձեր կարծիքը:

Պ. -- Ըստ իս Ելցին շատ դրական է Ռուսիոյ համար: Կը վարէ քաղաքականութիւն մը որ բնաշրջման ճամբուն մէջ է, եւ ինչպէս ըսի, տակաւին կանխահաս է վճիռ արձակել ... կրնաք նշել որ զանազան ճակատներու վրայ Ելցին ցոյց տուաւ բարեփոխումներ իրագործելու իր կամքը եւ չբաւականանալ խոստումներով ... եւ ասիկա շատ կարեւոր է, որովհետեւ առաջին անգամն է որ բարեփոխումները իրագործելու աշխատանք կը տարուի եւ այս պատճառաւ շատ լաւ տրամադրութիւն թողուց Միացեալ -- Նահանգներու մէջ: Իր ժամանակին, Գորբաչով ալ առաջարկներ ներկայացուցած էր սպառազինումներու սահմանափակման մասին, բայց այդ առաջարկները շատ հաւատք չէին ներշնչեր, որովհետեւ ներքին բարեփոխումները տեղի չէին ունենար: Եւ անհաւանական չէ որ Ելցին յաջողի աթոռ մը ապահովել 7 Մեծերու Խորհուրդին մէջ, ինչ որ Գորբաչով չէր յաջողած: Արեւմուտքը օժանդակութիւններ պիտի կատարէ ապազինումի փոխարէն եւ այն չափով որքան բարեփոխումները կը կատարուին:

Հ. -- Հայաստանի եւ Ադրբեջանի մասնակցութեամբ Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Գործակցութեան Համագումարին (Ե.Ա.Գ.Հ.) Լեռնային Ղարաբաղի հարցը միջազգային գոյն ստացաւ: Ըստ ձեզի, ի՞նչպէս կարելի է լուծել այս վէճը:

Պ. -- Այս կնճռոտ հարցը ծագում առաւ որպէս հետեւանք այն վայրագ ճնշումներուն որոնք կը գործադրուէին Ադրբեջանի կողմէ ի վնաս մարդկային իրաւունքներուն Ղարաբաղի հայ ազգաբնակչութեան որ ժողովրդավար հանրաքուէով մը քուէարկեց իր անկախութիւնը Բաքուէն. եւ ասիկա ըրաւ նման այն իրաւունքին զոր Ադրբեջան գործադրեց Խորհ. Միութենէն անջատուելու համար: Բացարձակ անհրաժեշտ է միջազգայնացնել Ղարաբաղի հարցը որպէսզի համայն աշխարհի հասարակութիւնը ամբողջական յանձնառու մասնակցութիւն մը բերէ: Ծանրակշիռ հարց մըն է, որովհետեւ սահմանները գծուեցան զարտուղի միացումներով եւ նպատակ ունենալով որպէս թէ ջնջել ազգամիջեան զանազան կռիւները: Վէճին պատճառները շատ խորունկ են: Երբ 1988-ին այս խռովութիւնները սկսան, Գորբաչով կրնար միջամտել եւ սրբագրել կատարուած բացայայտ անիրաւութիւնը: Ինչպէս յայտնի է, այդ տեղի չունեցաւ, կամ որովհետեւ հարցը զինք չէր հետաքրքրեր եւ կամ որովհետեւ չէր անդրադարձած հարցին կարեւորութեան ... ասոնց բացարձակ վստահ եմ. ինչպէս վստահ եմ որ Գորբաչով չհասկցաւ խնդրին էութիւնը եւ ասիկա շատ սուղ արժեց իր հայրենի երկրին: Այժմ չորս տարի վերջ, վէճը այլասերեցաւ, շատ արիւն հոսեցաւ եւ հարցին լուծումը շատ աւելի դժուարացաւ: Տեղական վտանգը շատ մեծ է ... Թէեւ Թուրքիա սակայն շատ զգոյշ է եւ չուզեր Ղարաբաղի վէճին միջամուխ երեւալ, իմ կարծիքով գոյութիւն ունի մահմետական իսկական վտանգ մը: Շրջանային մակարդակի վրայ միջազգային ներգրաւումը վստահաբար ապահով է տուեալ ըլլալով որ Ադրբեջան, թէեւ թրքալեզու, կրօնքով շիի մահմետական է Իրանի նման: Անտարակոյս, Ղարաբաղ չի կրնար Ադրբեջանի տիրապետութեան ենթարկուիլ. ասիկա պէտք է որ ճանչնայ հայկական շրջանին անկախութիւնը: Հայաստան, զոր ես կը նկատեմ Կովկասի միակ իսկական ժողովրդավար երկիրը եւ ամբողջովին շրջապատուած ու մեկուսացած, իր կարգին կ'ուզէ խաղաղօրէն լուծել հարցը ո՛չ զինուորական տկարութեան պատճառաւ այլ քաղաքական դիրքորոշումով, ինչպէս որ յայտարարեց իր նախագահը Տէր -- Պետրոսեան. բացառիկ արժանիքներով անձ մը որ նախկին Խորհրդային Միութենէն հրապարակ ելած նախագահներուն մէջ ամէնէն աւելի դէպի ժողովրդավարութիւն ձգտողն է:

Հ. -- Գալով Կովկասի եւ նախագահներուն, մինչ այժմ Վրաստանի մէջ եղբայրասպան արիւնահեղ կռիւներ տեղի կ'ունենան: Գամսախուրդիա որ մեծ այլախոհ մըն էր մենատէր դարձած է: Ի՞նչ է պատճառը:

Պ. -- Վրաստանի արիւնահեղ պատահարը կարծուածէն շատ աւելի բարդ պատճառներ ունի: Կը խորհէին որ հարցը լուծելու համար բաւարար պիտի ըլլար Գամսախուրդիան վտարել չափէն աւելի բռնակալ ըլլալու ամբաստանութեամբ: Վրացիները, որոնք երկրին 66 առ հարիւր տոկոսը կը կազմեն, ազգային փոքրամասնութիւններու հանդէպ կծու անհանդուրժողութիւն եւ վախազդեցութիւն կը գործադրեն: Ամէն առիթով անոնք միւսներուն կ'ըսեն. -- «գացէ՛ք, հոս ձեր տունը չէ»: Այսպէսով է որ Գամսախուրդիա դիկտատորի վերածուեցաւ, ինչ որ սկիզբը չէր: Իր հակառակորդները իրեն ընդդիմացան եւ ազգային վէճին վրայ աւելցան քաղաքական վէճերը: Արդարեւ Վրաստանը «Փոքր -- դաշնակցային» պետութիւն մըն է ուր ազգային փոքրամասնութիւնները շատ աւելի կը վախնան Վրացիներէն, քան՝ անցեալին, Ռուսերէն սակայն եւ սովետներէն: Հարցը լուծելի չերեւար, նայած որ զանազան ազգութիւնները դատապարտուած են միասին ապրելու որքան ատեն որ այդ հարցը հիմնուած է Վրացիներու անհանդուրժողութեան եւ ազգային փոքրամասնութիւններու գոյութեան իրենց մերժումին վրայ: Չափազանց զօրաւոր է Վրացիներու ազգայնամոլութիւնը:

Հ. -- Իրան, Թուրքիա, Փաքիստան եւ մահմետական արաբական երկիրները իրարու հետ կը մրցին գլխաւոր դեր մը

ՄԱՐԶԻԿ

ԴԱՒԻԹ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Վերջերս Հայաստանի մեծագոյն մարզիկներէն Դաւիթ Համբարձումեան կնքեց իր մահկանացուն սրտի տագնապի հետեւանքով:

Ան ծնած էր 1956-ին: Ութ տարեկանին արդէն սկսած էր «Դինամօ»յի լողաւազանը յաճախել: Այնուհետեւ ջրացատքի այբուբենը սորված էր իր եղբօրմէ՝ Ալբեր Համբարձումեանէ, որմէ ետք դարձած էր համբաւաւոր մարզիչ Լ. Թառոյեանի աշակերտը:

Ան համարձակութեան, յամառութեան, փորձի ու հմտութեան շնորհիւ ոչ միայն իրագործած էր մրցակից մարզիկներու անթերի կատարումները, այլեւ ցատքերուն մէջ յաջողած էր մտցնել իր ուրոյն ոճը:

Տաղանդաւոր ջրացատքորդը մարզական բեղմնաւոր ուղի մը ունեցած է: Եղած է 14 անգամ ախոյեան Խորհրդային Միութեան, տարբեր տարիներու՝ եռակի բաժակակիր, խորհրդային ժողովուրդներու երկու սպարտակիատներու կրկնակի յաղթական:

Նշենք միայն Եւրոպայի եւ աշխարհի մակարդակով յաջողութիւններու թուականները (ան ելոյթ ունեցած է աշտարակացատքերուն):

1972 Մինիխի ողիմպիական՝ 5-րդ,

1976 Մոնրէալի ախոյենութիւն 7-րդ,

1978 Եւրոպայի ախոյենութիւն 2-րդ,

1979 Մեքսիքոյի ունիվերսիաթա 2-րդ,

1980 Մոսկուայի ողիմպիականներ՝ 3-րդ,

1981 Եւրոպայի բաժակակիր, ապա՝ ախոյեան,

1983 Համաշխարհային բաժակի խաղեր՝ 3-րդ,

1984 Եւրոպայի բաժակի խաղեր՝ 2-րդ,

1984 Եւրոպայի ախոյեան:

Դաւիթ Համբարձումեան յիշողութիւններու մէջ կը մնայ միշտ ժպտերես, առնական, որպէս իսկական մարզիկի, բարեհամբոյր ու ազնիւ մարդու փայլուն օրինակ, բոլոր ժամանակներու մեր լաւագոյն մարզիկներէն մէկը:

ստանձնելու նպատակաւ նախկին խորհրդային Միութեան ասիական իսլամ հանրապետութիւններու բեմին վրայ: Արդեօ՞ք իսլամական միացեալ խմբակցութեան (Bloc) մը ստեղծման նախօրեակին կը գտնուինք:

Գ. – Երկու ներքին մղումներ կան: Մէկ կողմէն նախկին խորհրդային իսլամական հանրապետութիւնները, որոնք նորաստեղծ Պետութիւններու Համագործակցութեան մէջ շատ բաղձալի չեն, կը ձգտին այդ Անկախ Պետութիւններու Համագործակցութեան մէջ մնալու: Մինչդեռ միւս կողմէն կը յառաջանայ իսլամական խմբակցութիւն (bloc) մը ստեղծելու գաղափարը, գոնէ առժամաբար ճնշում բանեցնելու նպատակաւ շրջանային մակարդակի վրայ: Այս տեսանկիւնէն, գերակշիռ դեր մը ունեցան Նախիջեւան եւ Ղազախստան որ բաղդատմամբ ասիական միւս հանրապետութիւններուն հարուստ երկիր մը կարելի է նկատել:

Թուրքէն՝ Փաքիստան, Իրան եւ մնացեալ բոլոր իսլամ երկիրները կ'աշխատին այդ Պետութիւնները իսլամական պլոքին մէջ առնելու: Խորհրդային Միութեան փլուզումը, իսլամական բոլոր երկիրներուն համար բացառիկ առիթ մը կը հանդիսանայ միանալու համար նախկին խորհրդային պլոքին պատկանող իսլամական հանրապետութիւններուն ուր գոյութիւն ունին գիտնականներ, ռազմավարական եւ ռազմագիտական զէնքեր (Ղազախստան), եւ այս է պատճառը, որ կեդրոնական Ասիա եւ Ազրպէյջան դէպի իրենց կը քաշեն մահմետական աշխարհը:

Քաղեց՝ Հ. Բ.

ԴԷՊԻ ՆՈՐ ՀԱՆԳՐՈՒԱ՞Ն ՄԸ

Հարաւային Ֆրանսայի Շրջանի եկեղեցական կեանքը Թեմի պաշտօնական հաստատումէն, 1936 Մայիս 30, առաջ եւ վերջ ճանչցած է բազմաթիւ դէպքեր, իրադարձութիւններ, ապրած է տագնապներ:

Այդ խռովայոյզ վիճակին երեւոյթներէն մէկն է, եւ ոչ ամէնէն աննշանը, նուիրուած անցեալի հայկական Մարսէյլին, որ Սարգիս Պօղոսեան իր տեսած դէպքերու, իր ճանչցած դէմքերու, իր ապրած օրերու յիշատակներով կը պատկերացնէր իր վերջին երկու յօդուածներուն մէջ (տե՛ս՝ «Յառաջ», 1992 Յունուար 21-ի եւ 22-ի թիւերը) «Մարտիրոսութիւն Գրիգորիս Պալաքեան Սրբազանի» խորագրին տակ:

Սակայն, անցեալը կը պատկանի պատմութեան:

Նոր էջ մը կը բացուի, նոր կազմակերպչական կառոյցով, նոր դերակատարներով:

«Յառաջ»ի 1992 Յունուար 16-ի թիւին մէջ լոյս տեսած հաղորդագրութիւն մը պաշտօնապէս հանրութիւնը կը տեղեկացնէ թէ Հարաւային - Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու վարչութիւնները հիմնած են ներկայացուցչական ժողով մը, որը ընտրած է գործադիր մարմին մը՝ Շրջանային Խորհուրդ անունին տակ: Անկէ առաջ արդէն յայտարարուած էր որ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակը՝ Գիւտ Արք. Նագդաշեան նշանակած էր Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեանը փոխարինելու համար Յակոբ Արք. Վարդանեանը Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդի պաշտօնին մէջ, Հարաւային - Ֆրանսայի Շրջանին համար: Եւ այս եկեղեցական նոր կազմակերպութեան կեդրոնն է՝ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին:

Վերջապէս տարիներու, տասնամեակներու երկպառակութիւններէն, պառակտումներէն, անիշխանութենէն եւ անկէ բխած առնուազն անհամ կացութիւններէն եւ հետեւաբար գաղութին կրած վնասներէն յետոյ, այս նոր կառոյցը համերաշխութեան, համագործակցութեան արտայայտութիւն մըն է եկեղեցիէ - եկեղեցի; վարչութենէ - վարչութիւն, եկեղեցականէ - եկեղեցական եւ նոր յոյսեր կը բարձրացնէ: Մէկ գլուխ, մէկ իշխանութիւն ունենալը անհրաժեշտութիւն մըն է մանաւանդ այս նոր օրերու մեր պատմութեան մէջ: Եւ եկեղեցիին պարտականութիւնն է որպէս ազգային հաստատութիւն լաւ օրինակը տալը: Եւ եկեղեցիէն անդին ինչո՞ւ չհասնիլ համագաղութային, առնուազն շրջան առ շրջան, ներկայացուցչական մարմիններու ստեղծման: Ձեռնենք հազար անգամ լսուած եւ այս օրերուն եւս կրկնուած, այնքան լորձունք հոսեցուցած եւ մելան սպառած հարց մը: Օր մը անպայման իմաստութիւնը կը յաղթանակէ եւ մեր գաղութները մէկ ձայնով, պաշտօնական եւ ներկայացուցչական ձայնով կը խօսին, կը գործեն, կը պարզեն հաւաքական տեսակէտներ, կը պարտադրեն իրենց կամքը ... եւ նկատի կ'առնուին ու կը յարգուին երկրի, շրջանի իշխանութիւններէն:

Բայց, դեռ հեռու ենք այս իրականութենէն: Նոյնիսկ, Մարսէյլի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու այս նոր կազմակերպութիւնը մինչեւ որ չօշափելի գործով չյայտնաբերուի, մինչեւ որ ցոյց չտայ կեդրոնացած աշխատանք, համագաղութային ծրագիրներու հետապնդում, մինչեւ որ հաստատականէն չանցնի հաւաքականին, հող - հեղինակութիւն եւ ներկայացուցչութիւն չի կրնար ունենալ եւ ստանալ:

Խօսք, կանոնագիր, բնագիր, գաղափար, մտադրութիւն, յաւակնութիւն՝ այո, բայց առանց գործի ոչինչ կ'արժեն: Կը մնան մեռեալ տառ:

Յաջողելու համար իրատեսութեան հետ պէտք է խառնել նաեւ լաւատեսութիւնը: Ըլլանք լաւատես եւ յուսանք ու մաղթենք որ այս նոր մարմինը, նոր դէմքերով, նոր գործելակերպով պիտի առաջնորդէ Հարաւային - Ֆրանսայի եկեղեցական կեանքը դէպի նոր հանգրուան մը՝ շինարար, դրական եւ միշտ ի սպաս հաւաքական շահերուն:

1992 տարին սկսաւ, Հարաւային - Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջանային Խորհուրդին համար մաղթանքներու ներկայացումով, Յունուար 13-ին: Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ՝ Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեանն է որ Տէր տարուան իր խօսքը ուղղեց իշխանութիւններուն, միութիւններու ներկայացուցիչներուն եւ ներկաներուն: Շրջանային Խորհուրդը պատրաստած է գաղութային չափանիշերով կազմակերպուելիք ձեռնարկներու հետեւեալ օրացոյցը՝

- Փետրուար 27 -
  «Տօն Սրբոց Վարդանանց»:
- Ապրիլ 24 -
  77-րդ տարելից, 1915-ի Մեծ Եղեռնին:
- Մայիս 28 -
  Օր Հայ Պետականութեան Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակման տարեդարձ (1918, Մայիս 28):
- Յունիս 20 -
  Օր Շրջանային Խորհուրդի տարեկան հացկերոյթ - հանդէս:
- Սեպտեմբեր 13 -
  Օր Միջ - Եկեղեցիներու էքիմէնիք արարողութեանց:
- Սեպտեմբեր 20 -
  Օր Ուխտագնացութեան ի Թալար:

**

Ուստի, ներկայացուցչական ժողով, Շրջանային Խորհուրդ, եկեղեցիներ, վարչութիւններ, հոգեւական եւ աշխարհական պատասխանատուներ, պէտք է ըլլան իրենց պարտականութիւններուն գլուխը որպէսզի այս նոր կառոյցը յաջողի եւ գաղութը, եկեղեցւոյ ընդմէջէն, քայլ մը բռնէ ըլլայ դէպի իր միասնականութիւնը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԻՐԱՆ ժամանած է Հայաստանի մարզիկներու ձեռնագնդակի (հէնտպոլ) խումբը մասնակցելու համար իսլամական յեղափոխութեան 13-րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած մրցումներուն: Խումբը Յունուար 24-ին ժամանած է Արաք եւ դիմաւորուած տեղւոյն Հայերուն կողմէ: Յաջորդ օրը քաղաքապետարանին շէնքին մէջ հանդիպում տեղի ունեցած է Հայաստանի խումբին պատասխանատուներու եւ Արաքի քաղաքապետին հետ: Նոյն օրը, մարզարանին մէջ բարեկամական մրցում մը տեղի ունեցած է Հայաստանի եւ Արաքի խումբերուն միջեւ, որ վերջ գտած է Հայերու յաղթանակով՝ 32 - 23: Խումբը ապա մեկնած է Սպահան, ուր տեղի կ'ունենային «Դահէ Ֆաջր»ի մրցումները: Յունուար 27-ին, բացումէն ետք տեղի ունեցած է առաջին խաղը Իրանի եւ Հայաստանի խումբերուն միջեւ, որ աւարտած է 28 - 25 արդիւնքով ի վնաս Հայաստանի:

**

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ «Բենօ Պետրոսեան» սրահին մէջ, Յունուար 15-ին, տեղի ունեցած է դասախօսական երեկոյթ մը նուիրուած Ռուբէնի ծննդեան 110-ամեակին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Ահարոնեան Կոմիտէի դաստիարակչական յանձնախումբին: Բացման խօսքը արտասանած է Արմէն Տոնայեան, որ հակիրճ կերպով ներկայացուցած է Ռուբէնը, որպէս հերոս ազատագրական պայքարի: Ռուբէնի կենսագրականը տուած է Անի Պէրպէրեան, Հ. Ե. Դ. «Ռուբէն» ուխտի ուղերձը կարդացած է Վարանդ Գիւրջեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Համազգայինի Քնար երգչախումբին կողմէ, Փետրուար 2-ին, կազմակերպուած էր երաժշտական «Քաֆէ»ն: Երեք հարիւրէ աւելի ներկաներ հաճոյքով հետեւած են այս ինքնատիպ երեկոյթին, որու մասնակցած են ծանօթ եւ նոր արուեստագէտներ երգերով եւ պարերով:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնը այցելած է, Յունուար 28-ին, Հայաստանի Ֆիլհարմոնիայի ղեկավարը՝ Լորիս Ճգնաւորեան, ընկերակցութեամբ Գանատայի առեւտրական խորհուրդի Օնթարիոյի վարչութեան նախագահ՝ Գէորգ Գոլոլեանի: Լորիս Ճգնաւորեան այցելած է նաեւ Հ.Օ.Մ.-ի ամէնօրեայ վարժարանը: Իրիկունը Համազգայինը ընդունելութիւն մը տուած է Ճգնաւորեանի ի պատիւ, ուր խօսք առած են վարչութեան ատենապետ՝ Զ. Ուզունեան, Գ. Գոլոլեան: Այս վերջինը յայտնած է որ Ճգնաւորեան Թորոնթօ կը գտնուի Մայիսին տեղի ունենալիք Հայաստանի Ֆիլհարմոնիային տալիք նուագահանդէսը կազմակերպելու համար: Խօսք առած է նաեւ Լորիս Ճգնաւորեան:

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Գիշերուան ժամը 12-ն է, եւ տակաւին անյայտ է գնդապետ Թորգոմի ճակատագիրը: Ո՞ւր մնաց, արդեօք գերի՞ ինկաւ Թուրքերու ձեռքը:

Անդրանիկ դարձաւ գնդապետ Բեժանբեկովին եւ ըսաւ լուրջ թոնով.

- Պարոն գնդապետ, եթէ այս գիշեր Թորգոմը չկարենայ թրքական գիծը ճեղքել եւ հասնիլ այստեղ իր տղաներով՝ քեզ փողոցին մէջ անձամբ պիտի սպաննեմ:

Բեժանբեկովը սկսաւ դողնիլ.

- Աղաւնեա՛կս, - սկսաւ անիկա ռուսերէն լեզուով, - ես հնարաւորութիւն չունէի լուր տալու:

- Դուն ինչպէ՞ս գնդապետ ես, որ ամբողջ օրը չկրցար կապ ստեղծել քու եւ Թորգոմի միջեւ:

Բեժանբեկով դուրս ելաւ սենեակէն, սարսափելի կերպով մտահոգուած:

Անդրանիկ գիշերուան ժամը 1-ին քնացաւ եւ պատուիրեց մեզ ժամուկէսէն արթնցնել:

Ժամը 3-ին գնդապետ Թորգոմ եկաւ: Իր 170 զինուորներէն մնացած էին միայն 31 հոգի, ինքն ալ արիւնլուայ վիճակի մէջ, ձին սպաննուած եւ սարսափելի դրութեան մէջ:

- Թորգո՛մ, ո՞ւր մնացիր, - հարցուցի:

- Քիչ մնաց Թուրքերու ձեռքը գերի իյնայի, որովհետեւ Բեժանբեկովը ինծի լուր չտուաւ, որ պիտի նահանջեն: Ես իրիկունը մինչեւ 6-ը տակաւին յարձակում կը գործէի, երբ տեսայ, որ Գէս գիւղը հասնող զինուորներէն մէկ մասը ետեւէս գիս պաշարած է: Ո՞ւր է Անդրանիկը, - հարցուց:

- Կը քնանայ, - պատասխանեցի:

- Ծօ՛, այս արիկները Անդրանիկը գերի պիտի ձգեն, - եւ մտաւ Անդրանիկի սենեակը:

Անդրանիկ արթնցաւ. արդէն կէս քուն, կէս արթուն էր եւ ջղային շարժումներ կ'ընէր քունին մէջ:

Անդրանիկ ուրախացաւ Թորգոմը տեսնելով իր դէմ:

Խօսեցաւ Թորգոմի հետ:

Թորգոմ Անդրանիկի կարծիքը հարցուց իր ընելիքի մասին:

- Թորգոմ, -ըսաւ Անդրանիկ, - թող մարդ չգիտնայ: Ես այստեղ, Կարնոյ չորս պատերուն մէջ, պաշարել պիտի տամ այս երիտասարդութիւնը, տեսնես յետոյ ինչպէս կը կռուին, ուզեն-չուզեն: Մենք վեց ամսուան ուտելիք ունինք: Կարնեցիք կ'ըսեն ջուրը տակէն կու գայ եւ չի կտրիր, դալուծը դարուն է, իսկ եթէ մեր զինուորները գիշեր - ցերեկ ամբողջ չորս տարի կրակելու ըլլան՝ ռազմամթերքը չի պակսիր: Եթէ մենք կարենանք հացի վրայ քոնթրոլ դնել՝ տարի մըն ալ կը բաւէ. քաղաքին մէջ կին չկայ, երախայ չկայ, բոլորն ալ երիտասարդ են, ուզեն-չուզեն կը կռուին: Այս պատերազմը այլեւս վեց ամիսէն աւելի չի տեւեր, բան մը կ'ըլլայ, եւ ընդհանուր զինադադարի ատեն Եւրոպացիք կը տեսնեն մեզ Կարնոյ մէջ, մեր դրօշակները պատնէշին վրայ: Մարդու բան մի ըսեր, մեր այս զինուորականները կը կարծեն, որ «բերդաքաղաքը պաշտպանելու մեր միջոցները սպառած են»: Երբեք: Ցամենայն դէպս այսօր որոշեցինք, որ տակաւին երեք օր պիտի մնանք այստեղ: Երեք օրուան մէջ ես Թուրքերուն մեզ այնպէս պաշարել կու տամ, որ ոչ ոք կարենայ փախչիլ: Այս զինուորը, որ պաշարուի, կը կռուի:

- Ես քեզի հետ եմ, Անդրանիկ, - պատասխանեց Թորգոմ:

(Շար. 41)

Տիկին Աղաւնի Խաչատուրեան,
Սոնա Թափալճաչերեան եւ Ալիս Պալըգճեան,
Տիկին Արփինէ Խաչատուրեան,
Տէր եւ Տիկին Վահան Նաւասարդեան եւ զաւակները,
Կրեկուար Խաչատուրեան եւ զաւակը,
Վերժէ ընտանիքը եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Խաչատուրեան,
Ղազարոսեան ընտանիքները, Փէռէն, Գաբրիէլեան եւ Թորոսեան ընտանիքները,
ինչպէս նաեւ Խաչատուրեան, Շմարց, Աստուրեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, մօրեղբօր, տաղրոջ, հօրեղբօր, զարմիկին, ազգականին եւ խնամիին՝

ՅԱԿՈԲ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետ. 10-ին, 87 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Փետ. 17, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին՝
15, rue Jean Goujon — Paris 8e
եւ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ - Քոմիւնալ գերեզմանատունը, ժամը 12-ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

(Շար.՝ Ա. էջէն)

Թեամբ մը Ուզուր Մումճու եւս կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի հարցին. մեկնելով Թերթին նախորդ օրուան լուրէն թէ վարձկան զինուորներ Հայերու կողքին կը կռուին Ազերիներու դէմ, ան 1919-էն ասդին պատմական փաստաթուղթերէ մէջբերումներով կը ջանայ ցոյց տալ թէ Արեւմուտքը միշտ զօրավիգ կանգնած է Հայաստանի: Ցետոյ կ'անդրադառնայ հայկական ահաբեկչութեան արարքներուն որոնք սկսան 1974-ի Կիպրոսի գրաւման ոտղարհեւ ու շարունակուեցան մինչեւ 1984: Արեւմուտքը կրկին թիկունք կանգնեցաւ Հայերուն, թոյլ տալով որ ԱՍԱԼԱ օրինաւոր կուսակցութեան մը աշխատանքի եւ կազմակերպութեան կարելիութիւնը ունենայ:

Այս անդրադարձները կը յանգին այն եզրակացութեան որ Թուրքիա այսօր կրբկին անդրադձալի ազդեցութիւններ պիտի կրէ հայեւազերի բախումներէն, քանի որ Արեւմուտքը թէ զօրավիգ պիտի կանգնի Հայերուն եւ թէ հմայուած Ազրբէջանի քարիւղէն, պիտի չյօժարի ոչ Թուրքիոյ, ոչ ալ ազերի ժողովուրդին ձգել երկիրը:

**

ԹՈՒՐՔԻՈՅ
ՎԱԽՆ ՈՒ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Թուրքիոյ վարչապետը Ուաշինկթընի մէջ Նախագահ Պուշի հետ տեսակցութեան ընթացքին արտայայտուած է Ղարաբաղի հարցին ու հայեւթուրք յարաբերութիւններուն մասին: Տէմիրէլ Ամերիկայի մօտալուտ ընտրութիւններուն առթիւ Հայերէ քուէ որսալու մտահոգութեամբ, կարելի նկատած է հակաթուրք հանրային կարծիքի մը յայտնութիւնը: Շեշտած է թէ վտանգաւոր քայլ մը կ'ըլլայ ատիկա, քանի որ զարկ կուտայ Միջին Ասիոյ Թրքական հանրապետութիւններուն զօրանալուն: Ասիկա ալ իր ազդեցութիւնը կ'ունենայ հայեւազերի բախումներուն վրայ: Թուրք Արտաքին նախարարը եւս զգուշացուցած է այս կէտին վրայ, ըսելով որ Հայաստան կրնայ երկրորդ Իսրայէլ մը ըլլալ ու հովկասը նմանիլ Արաբ - Իսրայէլ բախումի դաշտին:

Թուրք նախարարը խօսելով նաեւ հայեւթուրք դիւանագիտական յարաբերութիւններուն մասին, ըսած է.- «որպէսզի դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատենք, կարգ մը պայմաններ ունինք. նախ պէտք է զանոնք ընդունին: Մեր տեսակցութիւնները կը շարունակուին. առկէ ետք միայն դիւանագիտական յարաբերութիւն կը հաստատուի»:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ՏՈՀՄԱՅԻՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը Փետր. 19 եւ 26, Մարտ 4, 11 եւ 18 Չորեքշաբթի օրերը, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8-ին, կազմակերպած է դասախօսութիւններու շարք մը՝ յատկացուած հայ եկեղեցագիտական, կրօնական եւ տոհմային աւանդութիւններուն, Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ, 8-րդ
Չորեքշաբթի, Փետրուար 19, երեկոյեան ժամը 8-ի առաջին դասախօսն է՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Իւրաքանչիւր դասախօսութիւն կը տեւէ շուրջ կէս ժամ, որուն կը հետեւի կէս ժամուան հարցադրոյց արծարծուած նիւթերուն շուրջ: Ապա տեղի կ'ունենայ հիւրասիրութիւն:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ դասախօսութիւններու այս շարքին եւ հաղորդակից դառնալ գործնական եւ անհրաժեշտ աւանդութիւններու ծանօթացման:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille
LA SECTION JEUNE
organise une
Grande Nuitée Arménienne
DE LA SAINT - VALENTIN
SAMEDI 15 FEVRIER
à partir de 22 h
animée par «SOUREN» de Paris
ambiance arménienne
Prix 100 F (avec une boisson)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DINER-DANSANT

SECTION ASTRIG
Arnouville, Sarcelles, Villiers-le-Bel, Gonesse
organise un *DINER-DANSANT*,
le Samedi 22 Février à partir de 20 h 30
dans la Salle des Fêtes de Gonesse
Route d'Ecouen, 95500 Gonesse
Animé par MARTEN YORGANTZ et son orchestre
Venez nombreux
Ambiance arménienne

**

Section «*Ter-Davtian*» de Chaville
organise un
concert
avec
LA CHORALE SIPANKOMITAS
Chœur mixte arménien
sous la direction de GARBIS APRIKIAN
en l'Eglise Saint - Romain
1, rue de l'Eglise — 92310 Sèvres
le Samedi 22 Février
à 20 h 30 précises
Réservation :
— 47. 50. 64. 37 / 39. 46. 13. 58

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սուրբ Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը եւ Ֆօն - Տը - Շէրիւ Ազգային Միութեան վարչութիւնը պարտականութիւն կը համարին Փետրուար 16, Կիրակի առաւօտ եկեղեցւոյս գլխաւոր բարերարներ՝ Տէր եւ Տիկին Ճիպրայլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել տալ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները տեղի կ'ունենան Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Առ ի գիտութիւն ողբացեալներուն բարի յիշատակը յարգողներուն:

Յետ աւարտման, Ազգային Տան Ճիպրայէլ Պահատուրեան սրահին մէջ ողբացեալներուն հոգիներուն համար տեղի պիտի ունենայ հիւրասիրութիւն մը, Պահատուրեան հարազատներուն կողմէ:

LE YAN'S CLUB
5,avenue Reille, Paris 14e
recevra
HENRI VERNEUIL
le Lundi 17 Février à 20 h 30
pour un débat autour de ses deux derniers films
«*MAYRIG*»
et
«*588 RUE PARADIS*»
La soirée sera clôturée par un dîner
Réservation obligatoire au:
45 - 89 - 20 - 48
Participation : 200 Frs.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՍԵՄԻՆԱՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր տասը միօրեայ դպրոցներու ուսուցիչներուն համար կը կազմակերպէ մանկավարժական սեմինար:

Բոլոր հայ դպրոցներու ուսուցիչները կրնան մասնակցիլ:

● Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել ժամը 19-էն 21՝
(1) 45. 84. 57. 18 թիւին:

SEMINAIRE PEDAGOGIQUE
Dimanche 23 Février à partir de 10 heures
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
9, rue du Cirque, 38200 Vienne
Avec :
Marie LOUSSARARIAN,
Loucine MALIKIAN,
Hélène MERDJANIAN

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կազմակերպած, մեծ մայրերու նուիրուած «Յարգանքի Օր»ը:
Մարտ 1, Կիրակի,
ժամը 15-ին Ա. Ջրբաշեան սրահը:

**

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը կը կազմակերպէ ճամբորդութիւն մը դէպի Հայաստան, Մայիսին:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԻՈՆ. -- Տիկին Արփինէ Միքայէլեան 200 Ֆր.:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Փետրուար 15, տօն է Սրբոցն Սարգսի զօրավարին եւ որդւոյ Նորա Մարտիրոսին եւ 14 Զինուորացն:

Այս առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ, Փետրուար 14, Տեառնընդառաջ, Տօն Քառասնօրեայ Գալստեան Քրիստոսի ի Տաճարն:

Այսօր, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Շաբաթ, Տօն Սրբոցն Սարգսի Զօրավարին եւ Որդւոյ Նորին Մարտիրոսին եւ Չորեքտասան Զինուորացն:

Այսօր, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼ

Այցելութիւն մը Սէն - Ռափայէլի Համբարձումեան Տան Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերու կողմէ Փետրուար 16, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9-ին:

Օթօքարը կը մեկնի նշուած ժամուն Սէն - Ժեռոմէն նախկին Ռօքոնտ ներկայիս Լիճօթընեան Տիրան Թէքէեան հրապարակէն, անցնելով Պօմոն, քաղաք եւ Պուլվար Օտտօ:

Փափաքողները կրնան դիմել իրենց արուարձանի Խաչուհիներուն:

HAMASKAïNE - PARIS
organise un
CONCOURS-PHOTO
pour amateurs
Sujet :
«L'Arménité par une photo»
1er prix : Billet A/R Paris - Londres.
Date limite pour envoi de photos : 31 Mars 1992
Adresse :
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն - Ժեռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է շնորհակալութեամբ հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ Վարուժան Անտոնեանի թաղման առթիւ. Տիկին Արշալոյս Անտոնեան եւ զաւակները 500 Ֆր., Եկեղեցւոյ, 300 Ֆր. Կ. Խաչին, 300 Ֆր., Ի.Ժ.Ա.-ին, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 100-ական ֆրանք Եկեղեցւոյ Կ. Խաչին եւ Ի.Ժ.Ա.-ին, Հ.Մ.Ը.Մ. 200 Եկեղեցւոյ, 200 Համազգային Դպրոցին, Սանտալեան եւ Ղուկասեան 500-ական Ֆր. Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Գըլըճեան, Թէճիրեան ընտանիք, Այրի Տիկին Սրբուհի Պետրոսեան, Օր. Լուիզ Պիլիկեան, Պր. Արթիւր Մամալեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թութլեան եւ Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տէր Մինասեան 200-ական Ֆր. Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Հայկ Մկրտիչեան, Մինասեան եղբարք, Տէր եւ Տիկին Վ. Հաճի Վարդանեան, Այրի Տիկին Ե. Նիկողոսեան եւ Տէլլի - Պօյաճեան ընտանիք 100-ական Ֆր. Եկեղեցւոյ, Այրի Տիկին Մէժան 100 Ֆր. Եկեղեցւոյ 100 Ֆր. Կ. Խաչին, Զիւէքեան ընտանիք 100 Ֆր. Եկեղեցւոյ, 100 Ֆր. Կ. Խաչին, Պր. Գեղամ Մարգարեան 100 Եկեղեցւոյ եւ 100 Ֆր. Կ. Խաչին, Ամալեան ընտանիք 100 Ֆր. Եկեղեցւոյ, 200 Հայ. որբերուն եւ Կ. Խաչին, Տիկին Շալճեան եւ զաւակները 100 Ֆր. Մշակոյթի Տան, Տէր եւ Տիկին Ասարլըքեան 500 ֆրանք Ս.Օ.Ս.-ին:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 15-16

SAMEDI-DIMANCHE
15-16 FÉVRIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. – Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամենօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.734 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.734

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԻՇՏ ՌՈՒՄԲԵՐ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՎՐԱՅ

ՀՀՇ-Ի ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՏԷՐ ՅՈՒՍԻԿ

Ստեփանակերտի ռմբակոծումը կը շարունակուի անխնայ եւ Հինգշաբթի օր, մանաւանդ, Փետ. 13-ին, շատ ուժեղ եղած է: Ազերիներու ձեռքէն Մալիբէյլի գիւղի ձեռք ձգուիլը շատ ծանր հարուած մը եղած է եւ ամէն ձեւով վրէժ կը լուծուի, նաեւ դէպքերը խեղաթիւրելով: Այսպէս, լրատուութիւնը այնպէս կը ներկայացնէ պատահածը, իբրեւ թէ Հայերը պատերազմ կը մղեն Ազերիներուն դէմ, մինչդեռ Հայերը միայն ինքնապաշտպանութեան մարտերու կը ձեռնարկեն, մանաւանդ այն վայրերը, ուրկէ կը ռմբակոծուին Ստեփանակերտն ու հայկական գիւղերը:

– Լ. Ղ. Հ.ի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի որոշումով նշելու համար Արցախի Հայութեան ազգային ազատագրական պայքարի սկիզբը Փետ. 12-ը հռչակուած է՝ Վերածնունդի օր:

– Փետ. 12-ին գումարուած է Հայոց Համազգային Շարժումի վարչութեան հերթական նիստը, որու ընթացքին նախագահի իր պաշտօնէն «ազատած է» Վանօ Սիրադեղեան (այժմ՝ Ներքին նախարար) եւ իր աթոռը գրաւած է Տէր Յուսիկ Քհնյ. Լազարեան:

– Փետ. 13-ին, նախագահի խորհրդական՝ Վահան Փափազեանի նախաձեռնութեամբ հանդիպում մը տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ՝ Արօ Պօղիկեանի հետ եւ քննարկուած են հրատապ հարցեր: Նման հանդիպումներ տեղի պիտի ունենան նաեւ քաղաքական միւս կուսակցութիւններուն հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ յատուկ էջեր նուիրած է Լիպերասիոն Փետ. 14-ին, ուր շահեկան վերլուծումներ կը կատարուին, գլխաւորաբար Թուրքիոյ երազած դերին մասին իր շրջանին մէջ (Սեւ ծով, Պալքաններ), Եւրոպայէն կրած դառնութիւնը փոխարինելու համար: Թուրք - պարսկական աշխարհի մասնագէտ մը դիտել կու տայ թէ Հայերը եւ Թուրքերը նոյն սեղանին շուրջը նստեցնելը արդէն յաջողութիւն մըն է որ ցոյց կու տայ թէ ձգողութեան կեդրոնը, ամբողջ շրջանին, միայն Մոսկուան չէ այլեւս, այլեւ՝ Անգարա: «Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, կը գրեն յօդուածագիրները, հակառակ Սփիւռքի մէկ մեծ մասին ժխտական դիրքին եւ մեծ ջարդերուն յիշատակին, գործնապաշտ, կը հաշուէ Թուրք կառավարութեան չափաւորող դերին եւ իր ճնշումներուն Բաքուի վրայ»: Խորհ. Միութեան ձգած պարապը միայն Թուրքիոյ կողմէ կրնայ գրաւուիլ, նկատել կու տայ խօսքի մտերիմ մը: Կովկասի Թրքախօս Հանրապետութիւններն ալ իրենց աչքը Թուրքիոյ յառած են «յաջողած զարմիկը»: Կիրգիզ Ակայեւ ալ կը բացագանչէ. - «Թուրքիա այն աստղն է որ կ'առաջնորդէ Թուրք Հանրապետութիւններու քայլերը»:

ԱՐԱՅԱՏ, Ժընեւի մէջ ելոյթ ունե-

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՊՈՒՇ – ՏԷՄԻՐԷԼ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Թուրքիոյ վարչապետին Միացեալ - Նահանգներ այցելութեան ընթացքին Նախագահ Պուշի հետ տեսակցութեան մասին յաւելեալ տեղեկութիւններ կու տայ Փետրուար 14--ի մամուլը: Տեսակցութեան օրակարգին նիւթերէն մէկը եղած է ինչպէս երէկ գրեցինք, Հայաստանի հետ Թուրքիոյ յարաբերութիւններու եւ Ղարաբաղի հարցը: Տէմիրէլ մտահոգութիւն յայտնած է Ամերիկայի Ազրբէջանի դէմ բռնած դիրքէն ու թելադրած որ անյապաղ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատուի երկու երկիրներուն միջեւ: Ան պնդած է նաեւ որ Միացեալ -- Նահանգներ հրաժարի Հայերու միակողմանի նեցուկ կանգնելէ որպէսզի բոլորովին չհրահրի Ղարաբաղի հարցը: Տէմիրէլ զգուշացուցած է նախագահ Պուշը, յաւելով որ «hakarak պարագային Թուրքիոյ գլուխը ալ փորձանքի մէջ կը մտնէ» ակնարկելով այն պարագային որ Թուրքիա նման իրադրութեան մը մէջ պիտի չկարենայ դիտողի դերով բաւարարուիլ...: Պուշ չհերքելով հանդերձ թէ Ղարաբաղի հարցին հրահրումը կը սպառնայ շրջանի խաղաղութեան ու կայուն վիճակին, թելադրած է որ իր խօսակիցը ինչպէս բրած էր Իրաքի պարագային, զգուշաւոր ընթացք մը ունենայ այս հարցին մէջ եւս:

**

ՂԱՐԱԲԱՂ

Նոյն թուականի «Միլլիյէթ» օրաթերթը բաւական լայն տեղ կու տայ Ղարաբաղի բախումներուն, Թուրքիոյ կողմէն որոշ մտահոգութեան մըն ալ արձագանգելով:

Գրութեան մէջ կ'ըսուի որ Ազերիներու Թուրքիայէն որոշ յոյսեր ու ակնկալութիւններ ունենալու պարագան Անգարան բարոյական պատասխանատուութեան մը առջեւ կը դնէ: Կրկնելէ ետք թէ վարձկան զինուորներ կը կռուին Հայերու կողքին, թերթին թղթակիցը կը գրէ թէ Ազերի պաշտօնատարներ որոնք Անգարա այցելած են, ըսած են թէ անթելով կատարուած խօսակցութիւններ որոնց կրցած են հետեւիլ բախումներու ընթացքին, եղած են նաեւ ֆրանսերէնով ու արաբերէնով:

Թղթակցութեան մէջ կ'ըսուի նաեւ որ Հայաստանի իշխանութիւնը որ մինչեւ այսօր յստակ դիրք չունեցաւ հարցին Թուրքիոյ միջամտութեան համար, եւ Իրանէն խնդրեց այս օժանդակութիւնը, նպատակ ունի շրջանի երկիրներուն միջեւ տարակարծութիւններ ստեղծելու:

ցաւ մարդկային իրաւանց Յանձնախումբին առջեւ, միայն որպէս դէտ, այսինքն նստած եւ առանց զրակալի: ՊԱԿ-ի պարագլուխը կը խօսէր Իսրայէլեան բանտերու մէջ կիրարկուած չարչարանքներուն՝ Պաղեստինցիներուն վրայ, վերջինը Մուսթաֆա Աքավի, որ մեռած է չարչարանքի հետեւանքով, ինչպէս հաստատած են ամերիկացի երկու բժիշկներ դիպաշնութենէն ետք: Սուսի համար հեռաձայնային խօսակցութեան այդ մօքրաժը Մոսադի գործն է, որ հովերա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՓԵՏՐՈՒԱՐ 10 / 13)

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ԲԱՑՈՒՄ

Անցեալ շաբաթ Գիւմրիի մէջ բացումը կատարուեցաւ աւստրիական մանկական հիւանդանոցին որ արժած է 12 միլիոն տոլար. ունի 120 մահճակալ, արդիական սարքաւորումներ: Բացումին ներկայ էին Աւստրիայէն նուիրատուներ ու կառուցողներ:

**

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Փետրուար 7--ին Կրթութեան եւ Գիտութեան, լեզուի եւ մշակոյթի հարցերու յանձնաժողովը հանդիպում մը կազմակերպած էր ստեղծագործական միութիւններու ղեկավարներուն հետ: Քննարկուեցան արուեստագէտներու ընկերային կացութեան բարելաւման, մտաւոր սեփականութեան եւ հեղինակի իրաւունքի մասին օրէնքներու հարցեր: Մրցքերու փոխանակութեան մասնակցեցան նաեւ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բաբգէն Արարքցեան եւ Մշակոյթի նախարար՝ Յակոբ Մովսէս:

**

ԴՊՐՈՑԸ
ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Ի մօտոյ կը լրանայ Հայաստանի Առեւտրա-արդիւնաբերական Պալատի եւ Ֆրանսահայ ԺԷ--Ի--Ա. ընկերակցութեան համատեղ ստեղծած գործավարութեան միջազգային կեդրոնի Ա. տարեշրջանը, որու ընթացքին տրուեցան բազմաթիւ դասախօսութիւններ միջազգային մասնագէտներու կողմէ: Կը սպասուի նաեւ ֆրանսական դրամատան կառավարիչին այցելութեան:

**

ՀԻՄՆԱՐԿԸ՝
ՄԷԿ ՏԱՐԵԿԱՆ

Յառաջընթացի, մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան եւ բարեսիրական Հիմնարկը լրացուցած է իր առաջին տարին: Անոր նպատակներէն է օգնել պաշտպանութեան կոխուներուն զոհ մեռեալներու եւ վիրաւորներու ընտանիքներուն, կազմակերպել բարեսիրական ձեռնարկներ: Անոր գործունէութեան մաս կը կազմէ նաեւ գիտական հետազօտութեանց նպաստել, բնակչութեան իրաւաբանական օգնութիւն ցոյց տալ եւայլն: Հիմնարկը ունենալով հրատարակչական իրաւունք, արտադրած է արդէն բազմաթիւ գիրքեր: Կը զբաղի նաեւ ցեղասպանութեան հարցերով. կազմակերպած է գիտաժողով եւ համաժողով:

Կազմակերպութիւնը կը գործէ շնորհիւ իր հրատարակած գիրքերու հասոյթին եւ նուիրատուութիւններու, զորս կարելի է կատարել նաեւ տարադրամով հետեւեալ հասցէին. --

Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին Տնտեսական Պանք, Յառաջընթացի, Մարդու Իրաւունքներու Պաշտպանութեան եւ Գթասրտութեան Ֆոնտ: Հաշիւի թիւն է 70000014:

**

ՍԱՀՄԱՆԸ
ԴՌՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՆԱՅ

Հայաստանի Մեղրիի շրջանին հետ ունեցած սահմանը վերջերս աւելի բացուած է տեղական մարմիններու եւ սահմանապահներու համաձայնութեամբ: Ինչպէս յայտնած է Հայաստանի հարաւ -- արեւմտեան սահմանի հրամանատար Ա. Բաբենկօ, սահմանը աւելի մատչելի կը դառնայ սահմանամերձ գիւղատնտեսական աշխատանքներուն աւելի նպաստաւոր պայմաններ ապահովելու համար: Նոյն միջոցները ձեռք առնուած են արդէն Գիւմրիի, Արտաշատի եւ Հոկտեմբերեանի սահմանամերձ գիւղերուն համար:

Հողերու սեփականատիրութեան դրութենէն ետք շատ մը հողատէրեր փշաթելերէն «անդին» իրենց հողերը փութալու համար պէտք ունէին կառավարական մակարդակի կարգադրութեանց, իսկ այսօր կը բաւէ ունենալ շրջանային նախագահին կնիքը:

**

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՆԱԽԱԳԾԻ
ՄՐՑՈՒՄ

Հայ ժողովրդի մկրտութեան 1700--ամեակին առթիւ Երեւան կառուցուելիք Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցւոյ նախագծի մրցում մը կազմակերպուած էր եւ թեկնածու քառասուն ճարտարապետներու գործերը ցուցահանդէսով մը կը ներկայացուին, Երեւանի Նկարիչի Տան մէջ: Անոնցմէ երեքը միայն կ'ընտրուին, որոնց մէջէն վերջնական որոշումը կու տայ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Վազգէն Ա.:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ՝ ՎԱՐԴԳԷՍ ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆԻ

Փետրուար 9--ին, Երեւանի մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Վարդգէս Համազասպեան, Սփիւռքի ծանօթ դէմք մը, քանի երկար տարիներ վարած է Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի նախագահութիւնը, նախքան Կ. Դալլաքեանը:

Ծնած էր 1911--ին, Վաղարշապատ, ուր դաղթած եւ հաստատուած էին իր ծնողքը, կոտորածներու վաղորդայնին: Աւարտած է տեղւոյն միջնակարգ դպրոցը, ապա յաճախած Երեւանի համալսարանի պատմութեան բաժանմունքը, զոր աւարտելէ ետք Մատենադարանը գիտական աշխատանք տարած է: 1942 -- 1948 վարած է զանազան պաշտօններ, 1948-1951 եղած է Գրողներու Միութեան քարտուղար, 1951 -- 1964 տեսուչ Երեւանի Խ. Աբովեան մանկավարժական հիմնարկի: Հիմնադիրներէն Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէին, 1964--էն 1986 գտնուած է անոր գլուխը:

Հեղինակ է բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններու եւ յօդուածներու: Առջի տարի Փարիզ եկած էր պրպտումներու համար, քանի իրեն յանձնուած էր Հ.Բ.Ը.Մ.--ի պատմութիւնը գրելու աշխատանքը:

ՅԱՆՈՒՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿԻՐՔԻՆ

Երբ նոր հրատարակութիւն մը հրապարակ կ'ելլէ, առաջին թիւին կապուած բոլոր հարցերուն զուգահեռ, անդիմադրելաբար կը ծագի հարցումը. -- «Երկրորդը պիտի ըլլա՞յ»: Մտահոգութիւնը աւելի քան բնական է, երբ գրական կամ գիտական պարբերական մըն է բուսածը Սփիւռքի իմացական խոպան դաշտերուն վրայ:

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան «Կայք» տարեգիրքի առաջին թիւը աշխարհ եկած էր 1989-ին. երկրորդը՝ 1991 Թուակիր, քանի մը շաբաթ առաջ լոյս տեսաւ: Ցապաղո՞ւմ՝ այո, տաղնապ՝ ոչ, կը յուսանք: Ամէն պարագայի, ինչո՞ւ զարմանալ, երբ, ինչպէս կ'ըսէ Հ. Լեւոն Զէքիեան, «յայտնի է որ Սփիւռքի մէջ -- Փա՛ռք Ամենակալին -- չի՛ք մամոնայի տաղնապ: Եթէ զոյ տաղնապ, կայ ծախքերու՝ հոմաւորումի, առաջնահերթութիւններու ճշդումի, մախումի տաղնապ» (էջ 64): Մաղթենք որ այս յաւերժական «տաղնապ»ին (որ շատոնց գլածանցած է անպատասխանատուութեան սահմանները) կը տոկան «Կայք»ն ու հրատարակիչները:

Դարձեալ Ս. Ղազար տպուած, նախորդին պէս 140 էջնոց հատոր մըն է այս երկրորդը, որուն խմբագրութիւնը կատարած է Գրիգոր Պըլտեան: Խմբագրի փոփոխութիւնը, սակայն բովանդակութեան վրայ անդրադարձած չէ (բացառելով նիւթերու աւելի կարգաւորուած դասաւորումը): Ի սկզբունք պէտք է ըսել, թէ «Կայք»ը անխախտ պահած է որակի հանդէպ այն նախանձախնդրութիւնը որ ակներեւ էր Ա. թիւին մէջ: Ահա արժանիք մը, որ անշրջանցելի է այս ժամանակներուն, երբ մարդիկ սովոր են ցորենն ու որոմը կողք - կողքի տնկելու:

Աչքի զարնող ուրիշ կէտ մը այլազանութիւնն է, ո՛չ միայն սեռերու, այլեւ հայեացքներու: Նիւթերու ցանկին հպանցող ակնարկ մը բաւարար է նկատելու համար, որ հոս յղացք մը, դպրոց մը կամ հանգանակ մը խնդրոյ առարկայ չեն, այլ՝ բեմ մը, կայք մը կանգուն պահելու առաջադրանքը, ուրկէ պիտի «պատատան» գտնեն Սփիւռքի եւ Հայաստանի լաւագոյն անուններէն մէկ քանին:

Եւ քանի որ «պատատանեալներու» մասին է խօսքը, թերեւս հանդէսի էջերը բանալու լաւագոյն ընտրութիւնը պէտք է նկատել քառակի աքսորեալ Աբրահամ Ալիքեանինը (Աղեքսանդրէթէն Պէյրութ, Պէյրութէն Հայաստան, Հայաստանէն Մոսկուա, արեւմտահայերէնէն արեւելահայերէն -- մասնակի վերադարձով--): Երեք տարի առաջ, հայրենի տաղանդաւոր բանաստեղծ մը կ'ըսէր ինծի, երբ բանաստեղծութեան վիճակի մասին կը զրուցէինք, թէ Ալիքեանի գրածները «չեն հասկացւում» (կ'երեւի ընդհանրացած կարծիք մըն է. տե՛ս «Յառաջ -- Միտք եւ Արուեստ»ի Դեկտեմբերի թիւը): Ըսողը բառ ամենայնի բթամիտ մը չէր, բայց անծանօթ կամ անսովոր բառերու գործածութիւնը ոչինչով կրնայ նսեմացնել գրական արժէքը (Վարուժան կարդացէ՛ք): Կոստան Զարեանէն ալ աւելի, կարծեմ Ալիքեանն է որ արեւելահայերէնի պարզութեան յաջողած է պատուաստել արեւմտահայերէնի փարթամութիւնը եւ կեանքի կոչել բառային հարուստ շերտ մը, որուն ընթերցումի առեն երբեք մտքէդ չանցնիր, որ անտեղի է կամ գիտական: Աւարտուն դասականութիւն մը, լեզուին հիւթը քամելու եւ արբենալու կեցուածք մը, որ երբեք չի նեղեր:

Ալիքեանին կը յաջորդէ Վազրիկ Բազիլը, որուն մէջ կարծես նշմարելի են (իբրեւ ազդեր, ոչ՝ հայելի) արեւելեան միստիկ քերթողութեան շողեր, յաջողութեամբ համադրուած արեւմտեան ներքնահայեաց կեցուածքի մը: Կարելի՞ է աւելցնել Տէրեանի ձեւական որոշ շունչ մը (Արեւելահայու անխուսափելի ակունք, նոյնիսկ հեռաւոր):

Պարոյր Սեւակի մահէն եւ Ռազմիկ Դաւոյեանի արուեստի նահանջէն ետք, ասպարէզը մնաց «երիտասարդ բանաստեղծներուն», միշտ չհասկցուած (այլեւս միջին սերունդ), եւ անոնց շուքին՝ երկրորդ սերունդի մը, զոր մարդ չի ճանչնար. քննադատները գրեթէ չեն զբաղիր անով, իսկ ընթերցողները վարժ չեն ինքնաբեղուղմի, նախորդէն աւելի «փակ» փորձառութեան մը: «Կայք»ի այս թիւը կը բերէ յաջորդաբար Արթուր Անդրանիկեանը (Բ. սերունդ) եւ Յովհաննէս Գրիգորեանը (Ա. սերունդ): Առաջինին քերթուածները կը մատնեն լեզուական ուշագրաւ մշակոյթ մը (ինծի յիշեցուցին Հրաչեայ Թամրազեանը), որ կը յաջողի մեղմացնել դիմացնական շեշտերու ազդեցութիւնը: Յովհաննէս Գրիգորեանը -- որուն մասին տե՛ս Ա. թիւին մէջ Գրիգոր Պըլտեանի հմտալից ուսումնասիրութիւնը -- անայլայլ կը պահէ իր քերթողութեան բոլոր տարրերը, յատկապէս առօրեական, կենդանի այդ շեշտը որ կայ շունի սակայն «իրապաշտ» կեցուածքի մը հետ («Մի գնա հեռու, որովհետեւ ճանապարհը ոչ մի տեղ չի վերջանում» կտորը կարծես Ռուբէն Հախվերդեանի մէկ երգը ըլլար):

Այնուհետեւ սփիւռքահայ չորս անուններ կը գտնենք. Վեհանոյշ Թեքեան, Գրիգոր Պըլտեան, Յարութիւն Պէրպէրեան եւ Վաչէ Օշական: Իւրաքանչիւրը իրրոյն աշխարհ մը ունի, եւ զիրենք քովքովի բերելը լաւագոյն օրինակն է ուղղութիւններու այն այլազանութեան որուն կ'ակնարկէի: Վեհանոյշ Թեքեանի երեւութապէս «աւանդական» այս քերթուածները, որոնք մեզի կուգան «Թոյն անմահութեան» շարքէն, խորքին մէջ կը տպաւորեն ո՛չ թէ նիւթով, այլ իրենց վայրագ ու լուսաթիթ յօրինումով, կարծես կը հաստատեն վերջին ուղենիշը, ուրկէ անդին արդէն կը սկսի միօրինակ կրկնութիւնը որուն վարժեցուցած են մեզի անհատնում ու անլի մասալներու վարպետները: Պըլտեանը կը հրամցնէ շարք մը «արձակ բանաստեղծութիւններ», որոնք կը փոխեն սեռի աւանդական հասկացողութիւնը (պէտք է կարդալ առաջին կտորը՝ «Ինչ որ կը կոչուի արձակ բանաստեղծութիւն»ը, գոնէ մասամբ հասկնալու համար բանն ինչումն է): Յարութիւն Պէրպէրեանի շարքը վկայակոչում մըն է անցեալին եւ «արեւելեան քաղաք»ին ուր մահուան սարսափը կը հրջի, պահելով միշտ իր թելադրականութիւնը, թէեւ կաղապարուած պատկերներու ներկայութիւնը մերթ նեղացուցիչ կը դառնայ: Վաչէ Օշականի «Դէպի կեանք»ը արդէն լոյս տեսած էր նոյնութեամբ «Հորիզոն»ի «Գրական Յաւելուած»ի Մարտ 1986 թիւին մէջ (բացառելով 3-րդ տողի «սատուած»ը, որ «Աստուած» եղած է, եւ դրաշարական մանր վրիպակներ կամ ուղղումներ):

Բանաստեղծութեան բաժինը կը փակուի թարգմանութեամբ. Մարկ. Նշանեան, այս հարցով մտահոգուող Սփիւռքի հազուագիւտ անուններէն մէկը, ներկայացուցած է Անտրէ տիւ Պուշէի «Նօթեր թարգմանութեան մասին» քերթուածէն հատուածներ, կարճ ներածութեամբ մը (որ պիտի ուզէի աւելի ընդարձակ ըլլար, քանի Պուշէն շատերու համար անծանօթ մըն է վստահաբար՝ Ֆրանսայէն դուրս): Այս գրութիւնը ծնունդ առած է Օսիփ Մանտըլշթամի «Ճամբորդութիւն դէպի Հայաստան»ի թարգմանութեան առիթով եւ գլխապտոյտ պատճառող «ճամբորդութիւն» մըն է լեզուներու ընդմէջէն:

Երկրորդ բաժինը ուսումնասիրութիւններ են. բոլորն ալ - եւ ամբողջութիւնը չեն անոնք -- պատրաստուած են Ընկերակցութեան հանդիպումներուն համար: Այս հանգամանքը պատճառ եղած է խօսակցական, յեղաստեղծական մակարդակի մը պահպանումին, թելադրուած՝ ելոյթներու բանաւոր բնոյթէն:

Անոնց ցանկը հետեւեալն է --

Հ. Լեւոն Զէքիեան. «Զուլալ եւ բանին վերադարձը «Շարունակելի»ին առիթով»

Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան. «Կրակէ շրջանակը»

Հիլտա Գալֆայեան -- Փանոսեան. «Զարեհ Խրախունի»

Արմէն Մութաֆեան. «Հայկական օփերան»

Զուլալ Գազանճեան. «Վարդան Անեցի եւ իր Ներբողը»:

Առաջին երկուքը Զուլալ Գազանճեանի «Շարունակելի» եւ Գրիգոր Պըլտեանի «Կրակէ շրջանակը Դանիէլ Վարուժանի շուրջ» հատորներու ներկայացումներն են, եւ պէտք է ըսել, թէ զոյգ հեղինակները կը ստիպեն ընթերցողը, որ փնտռէ եւ մխրճուի այդ գիրքերուն մէջ: Ի վերջոյ, ամէնէն հասարակ ճշմարտութիւնն է, որ գիրքի մը մասին կարդալէ զատ, պէտք է գիրքը կարդալ:

Նոյնը կիրարկելի է Հիլտա Գալֆայեան -- Փանոսեանի ուսումնասիրութեան մասին, որ սեղմ եւ ամբողջական ուրուագիծ մըն է Զարեհ Խրախունիի բանաստեղծութեան:

Ուսողացէտ Արմէն Մութաֆեանի պատմագիտական աշխատասիրութիւններուն մասին գիտէի, բայց չէի երեւակայեր զինքը հայկական երաժշտութեան ոլորտին մէջ. իր յօդուածը կը յայտնաբերէ լաւագիտակ անձ մը: Պիտի ուզէի, որ ան գրած ըլլար նաեւ խորհրդահայ նոր շրջանի օփերայի հեղինակներու մասին (կարծեմ Սփիւռքը ոչինչ տուած է այդ մարզին մէջ): Ինչ կը վերաբերի հայկական նիւթով օփերաներու, իր «Տիգրան Մեծ» վէպի վերջաւորութեան Հայկ Խաչատրեան կ'ըսէ, թէ 24 են հայազգի Տիգրանին նուիրուածները (ցանկն ալ կուտայ):

Գալով Զուլալ Գազանճեանի ուսումնասիրութեան, որ հմուտ ներածութիւն մըն է անծանօթ Վարդան Անեցիին, այս առիթով նորէն կը պարզուի 10-րդ դարուն յատկանշական երեւոյթ մը. աշխարհիկ շունչը որ կը փչէ մեր հոգեւոր գրականութեան մէջ: Նարեկացիի տաղերուն պէս, մարդ = Աստուած հաւասարութիւնը (էջ 105) կը խօսի ըմբոստ մը, որ կը բխի Հայ Եկեղեցւոյ իւրայատուկ նկարագիրէն. երկրի ու երկնքի ներդաշնակ միաձուլումը: Այդ միաձուլումը յանգած է լայնամտութեան, եւ ահա թէ ինչու նման «մեղանչումներ» եկեղեցական վարդապետութեան դէմ հաւատաքննական կեցուածքի մը դուռ չեն բացած: Ինչպէս սովոր ենք տեսնել մեր օրերուն, հաւատաքննութիւնը կը սկսի հոն ուր մտածելու ազատութիւնը կը հաւասար(ու)ի զերոյի:

Հեղինակը կը հրատարակէ նաեւ Անեցիի արեւմտահայերէն իր վերածումը, բնագրին դէմ յանդիման: Վարժուած ըլլալով վերջերս գրաբարէ ամէն «թարգմանութիւն» Երեւանէն սպասելու, այս աշխատանքը ընթերցողին կը յիշեցնէ մոռցուած սովորութիւն մը, կ'աշխուժացնէ լեզուն, աւելցնենք՝ յաջող ու տեղին փոխադրութեամբ: Ինծի կը թուի, սակայն, թէ կարգ մը բառերու պարագային կարելի էր անփոփոխ պահել գրաբար եզրերը, որոնք աշխարհաբարի մէջ նոյն նշանակութիւնը ունին («յորդառատ» -- յորդահոս, «զրոյց» -- զրուցատրութիւն, եւայլն):

Հատորը կ'եզրափակուի Արփի Թոթոյեանի պատրաստած 1988 -- 1990 տարեշրջաններու տեղեկագրով:

Այս արագ ու թռուցիկ թուարկումը յամենայնդէպս որոշ գաղափար մը կուտայ, թէ ի՞նչ է «Կայք»ը: Ինչպէս կ'ըսէ խմբագրական ծանօթութիւնը, այս տարեգիրքը կը հաստատէ «տրամախօսութիւն մը ... յանուն ոչ մէկ ա՛յլ բանի, քան՝ գրականութեա՛ն կիրքին»:

Քի՞չ բան է արդեօք, վտանգալից եւ սանձարձակ կիրքերով լեցուն այս ժամանակներուն, ակնկալել որ «Կայք»ը կարենայ ճամբայ շարունակել «գրականութեան կիրքին» սիրոյն, թէկուզ եւ այն բուռ մը մարդոց համար, որոնք կը փորձեն կանխել Սփիւռքի մտաւորական կեանքին եւ ստեղծագործական ազատութեան վրայ խաչ քաշելու արարքը:

Ամլութեան համատարած հով մը կը փչէ ամէնուրեք. «Կայք»ը այն տապանն է, ուր պատսպարուելու պէտք է երթան երկու վտանգուած կենդանատեսակներ՝ որակեալ հայ գրագէտը եւ անոր ծարաւ ընթերցողը:

Եւ այս «չնչին» ծառայութեան համար, կ'արժէ գուրգուրալ անոր վրայ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս -- Այրէս

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԴԺՈՒԱՐ ԱՆԿԻՒՆԱԴԱՐՁ ԱՆԳԱՐԱ-ԵՐԵՒԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ»

«Ճումհուրիյէթ»ի մէջ Ֆաթիհ Երլմազ Փետրուար 4-ին իր ակնարկը կը սեւեռէ Թուրքիա -- Հայաստան յարաբերութիւններու վրայ եւ երէկուան անցուդարձերուն լոյսին տակ, կը գրէ որ դժուար անկիւնադարձ մը կայ Անգարա -- Երեւան յարաբերութիւններու մէջ: Թղթակիցը գիտել կուտայ որ Հայաստանի պատուիրակները երէկ չկրցան յստակ պատասխաններ տալ Թուրքիոյ ակնկալութիւններուն, յայտնեցին թէ Հայաստան չէ հրաժարած ցեղասպանութեան պնդումներէն եւ գրաւոր երաշխաւորութիւն ալ չեն կրնար տալ թէ Հայաստան հողային պահանջներ չունի Թուրքիայէն: Այս դիրքորոշումը պատճառ պիտի դառնայ որ Թուրքիա քիչ մը եւս սպասէ Հայաստանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու համար:

Թուրքիոյ ու Հայաստանի միջեւ պաշտօնական բանակցութիւնները կատարուեցան Շէրաթոն պանդոկի մէջ: Թրքական կողմին կը նախագահէր Արտաքին Նախարարութեան Խորհրդական Էօզտէմ Սանպէրք, հայկական պատուիրակութեան ալ կը նախագահէր Հայաստանի Արտաքին Փոխ Նախարար Արման Նաւասարդեան: Ներկայ էին առաջին կողմէն Արտաքին Նախարար Հիքմէթ Չէթինի յատուկ խորհրդական Ֆարուք Լողօղլու, Մոսկուայի Աւագ դեսպան Վոլքան Վուրալ, հայկական կողմէն ալ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի խորհրդական Վահան Փափազեան:

Հայ պատուիրակութիւնը գիտել տուաւ որ Հայաստան այլեւս մաս կազմած է CSCE-ի համաձայնութեան, ուստի չի կրնար հողային պահանջներ ներկայացնել նոյն կազմակերպութեան անդամ Թուրքիոյ: Երբ թրքական կողմը ուզեց որ այս կէտը գրաւոր կերպով արձանագրուի, հայ պատուիրակները խուսափեցան տալէ:

Թրքական կողմը յիշեցուց նաեւ որ Հայաստանի Խորհրդարանի կողմէ 1990-ի Օգոստոսին ընդունուած Անկախութեան Հռչակագրին մէջ խօսուած է նաեւ «Արեւմտեան Հայաստանի» մը մասին: Թուրքիա այս խնդրին մէջ Հայաստանի դիրքը հարցուց, Հայերն ալ պատասխանեցին որ այդ Հռչակագիրը գրի առնուած է Հայաստանի CSCE-ի անդամակցութենէն առաջ:

Հայ պատուիրակները հակասական եւ անորոշ պատասխաններ տուին նաեւ ցեղասպանութեան հարցին մէջ, անոնք ըսին որ հանրային կարծիքը այնպիսի ճնշում մը ունի այս խնդրին վրայ, որ կարելի չէ այդ հարցը բարձի թողի ընել: Թուրքիա այս նիւթին շուրջ աւելի յստակ պատասխան ուզեց եւ պահանջեց որ ցեղասպանութեան հարցին շուրջ արձանագրութիւն կատարուի փաստաթուղթի վրայ, բայց Երեւան ժխտական պատասխան տուաւ այս առաջարկին:

Հայ պատուիրակները յայտնապէս կ'առաջարկէին Թուրքիոյ հետ դիւանագիտական յարաբերութիւններու ժամ առաջ ստեղծման համար համաձայնագիր մը ստորագրելու: Անոր փոխարէն թրքական կողմը գիտել տուաւ որ, համաձայնագրին ստորագրութենէն առաջ, տակաւին կարգ մը շփումներ անհրաժեշտ են զանազան մակարդակներու վրայ:

Հայ պատուիրակները յայտնեցին որ Արտաքին Նախարար Րաֆֆի Յովհաննիսեան այս օրերուն Թուրքիա գալ կը փափաքի: Այս առաջարկին վրայ թրքական կողմը որոշեց Րաֆֆի Յովհաննիսեանը Թուրքիա հրաւիրել որպէս Արտաքին Նա-

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՇՆՈՐՀԻԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻՆ

«Գայլերու հետ պարել»ու մասին խօսեցէք, անմիջապէս շատեր պիտի ըսեն թէ տեսած են այդ ժապաւէնը. սակայն այդ խորագիրը նաեւ գիրքի մը կը պատկանի: Տեսալսողական ներկայ դարուն շարժանկարին շնորհիւ է եւ ոչ թէ գիրքերու, որ հանրութիւնները կը ծանօթանան գրականութեան. նոյնիսկ ընթերցասէր մէկը այսօր միշտ ժամանակ չի գտներ 400 էջնոց վէպ մը կարդալու: Մինչդեռ երկու ժամ նստելով փոքր կամ մեծ պաստառին առջեւ, առանց կեդրոնացումի մեծ ջանքի, կը ծանօթանայ պատումին:

Անկէ պէտք չէ եզրակացնել թէ շարժանկարը վերջին յաղթականն է ու գիրքերը այլեւս ապագայ չունին: Բազմաթիւ պարագաներու մէջ երկուքն ալ իրարու փոխադարձ օգուտ կ՚ունենան: Գէշ հատոր մը կրնայ շարժանկարի նկատելի գործի մը վերածուիլ:

Գրական գործերը որպէս շարժանկարի նախանիւթ, գործածելու աւանդութիւնը արուեստի այս ճիւղին գրեթէ առաջին քայլերուն ժամանակակից է: 1902-ին Զոլայի մէկ վէպը վերածուած է ժապաւէնի: 1907-ին առաջին բախումը տեղի ունեցած է այս «առեւտուր»ին մարզին մէջ, Լ. Ուալէյս «Պէն Հուր» ժապաւէնին արտադրիչին դէմ դատ բացած է ու 25 հազար տոլար հատուցում ստացած, առանց իր արտօնութեան գործը չահագործուած ըլլալուն համար:

Ամերիկայի մէջ տարեկան հարիւր ժապաւէնի մէկ քառորդը նիւթը վէպերէ կ՚առնէ: Արտադրիչները միշտ հետաքրքրուած են վիպագիրներու գործերով, վստահ թէ նոր բաներ պիտի կարենան գտնել: Այս պրպտումը իր մասնագէտները ունի որոնք լրտեսներու պէս կը գործեն ժապաւէնի վերածելու յարմար գիրքեր որսալու համար:

Փնտռուածը գտնուելէ ետք կը մնայ բեմանիւթը գրելու գործը որուն ընթացքին որոշ փոփոխումներ, պատշաճեցումներ կ՚ըլլան. կը պատահի որ հեղինակը խուսափելու համար ձեւազեղծումներէ ինք ստանձնէ բեմանիւթը գրելու գործը: Գրականութենէն շարժանկարի աշխարհին այս փոխանցումները կրնան միլիոնատէր դարձնել կարգ մը վիպագիրներ: Գիրքեր կան որոնց համար վճարուած են 10 – 13 միլիոն Ֆրանքի նման գումարներ:

Վաճառքի ցանկերը գլխաւորող գործ մը ըսել չէ թէ անպայման զգայացունց յաջողութեան մը պիտի վերածուի մութ սրահներու մէջ: Այդ նպատակին համար է որ յաճախ պատշաճեցումներ կ՚ըլլան, յատկապէս պատումներուն վերջաւորութեան մասերուն մէջ: Ու բազմաթիւ հեղինակներ կը յօժարին այդ փոփոխութիւններուն, ի սէր ամենահզօր նիւթականին:

ՔԱՂՀԱՆ

խարար Հիքմէթ Չէթինի հիւրը, սակայն այս մասին տակաւին թուական մը չէ որոշուած:

Ուրիշ հարց մըն ալ, որ երէկ ծեծուեցաւ, սահմանային դուռը բանալու հարցն էր: Հայ պատուիրակութիւնը արդէն Թուրքիոյ յատուկ արտօնութեամբ մուտք գործած էր Մարգարայի սահմանային դռնէն, որ թէեւ գոյութիւն ունի, որ սակայն պաշտօնապէս չէ բացուած: Հայկական կողմը կ՚աճապարէ այդ դուռը ժամ առաջ բանալու համար, իսկ Թուրք դիւանագիտական շրջանակներու մօտ այն կարծիքը կը տիրէ, որ սահմանային դուռը կը բացուի այն ատեն միայն, երբ դիւանագիտական յարաբերութիւնները կը ստեղծուին: Այնուհանդերձ երէկուան բանակցութիւններու ընթացքին Թրքական կողմը դիտել տուաւ որ մօտ օրէն սահմանային դուռը կարելի պիտի ըլլայ օգտագործել Հայաստանի միջոցաւ Անկախ Հանրապետութիւններու Համաքականութեան ղրկելու համար այն օժանդակութիւնը, որուն մասին որոշում տըրուեցաւ անցեալները Ուաշինկթընի մէջ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑԸ

ՆԻՍ («Յառաջ»). -

Նիսի Հայ Տիկնանց Միութեան վարչութիւնը թէյասեղանի մը շուրջ համախմբեց իր գործօն անդամուհիները, ոմանք՝ երբեմնի, այլ սակայն միշտ պատրաստակամ աշխատանքի, տարեփակի, - 1991 -, Ընդհ. Ժողովի շրջանակին մէջ, Պարամեան համալիր, Շաբաթ, Փետրուար 8-ին:

Անմիջապէս ընդգծենք ակներեւ երկու կէտ: Ներկաներուն մէջ վերիվերոյ կէս առ կէսի համեմատութեամբ երէցներու կողքին նաեւ թարմ աւիւն ներարկող երիտասարդուհիներ: Տեղեկատուութիւն, հարցում, առաջարկ եւ, նոյնիսկ, քովընտի խօսակցութիւն՝ hայերէնով, բացումէն մինչեւ փակում: Ուրեմն, բառին լրիւ իմաստով հայաշունչ միջավայր: Այնուհետեւ, հիմնական մըտասեւեռում՝ քաղաքիս Միօրեան:

Այս մէկը, որ արդէն աւելի քան տասնամեակէ մը ի վեր օգտակար եւ օրինակելի ներկայութիւն դարձած է մեր համայնքին մէջ, 1991-ին (ուսումնական տարեշրջան, որ դեռ անշուշտ կը շարունակուի), կ՚արձանագրէ 51 աշակերտ-աշակերտուհի, անչափահաս: Վարչութեան քարտուղարուհի Տիկին Շաքէ Յակոբեան Գլտունի կարդացած տեղեկագրէն ներկաները գոհունակութեամբ հաստատեցին, թէ դասաւանդութիւնները՝ Հայերէն, Հայոց Պատմութիւն եւ Հայ Մշակոյթ, այլազան մակարդակի, կը կատարուին հինգ ուսուցչուհիներու կողմէ, կանոնաւոր կերպով ամէն Չորեքշաբթի: Անցեալ տարի, մինչ այդ գոյութիւն ունեցող հինգ դասարաններուն վրայ աւելցած է «պզտիկ» մը եւս, միայն Ֆրանսերէն խօսող աշակերտներու համար. դասաւանդութեան իբրեւ եղանակ կը գործածուին նաեւ տեսերիզ-սահիկներ: Դպրոցական կեանքը առաւել հետաքրքրական դարձնելու մտօք ցայսօր կազմակերպուած են արտադըպրոցական երեք ձեռնարկներ՝ այցելութիւն, պտոյտ եւ այլ:

Կարելիութեան սահմաններուն մէջ չէ անտեսուած նաեւ Միութեան բարեսիրական նկարագիրը, քանի այդ գծով հաւաքական այց մը ուրախութիւն պատճառած է Սէն-Ռաֆայէլի ՀՕՄ-ի պատըսպարեալներուն, եւ հոս ու հոն, այս կամ այն առիթներով օժանդակութիւններ կատարուած են ուր որ անկ է (օրինակ, նկատելի գումարի մը յատկացում Եկեղեցւոյ Օշական սրահի վերանորոգութեան ծրագիրին): Կարելի նպաստ նաեւ Ֆրանսական վարժարաններու քանի մը յառաջադէմ հայորդիներու, հայերէնի իմացութիւնը սատարելու նախապայման առաջադրութեամբ:

Միութեան վարչութեան նիւթական գործառնութեանց հաշուետուութիւնը կատարեց վարչութեան գանձապահուհին՝ Տիկին Լիւսի Ճէզվէճեան: Կը հաստատուի, թէ ներկայիս Միութեան գանձին մէջ կայ կլոր հաշուով 211.000 Ֆրանք, 55.000 Ֆրանքի յաւելեալ գումար՝ նախանցեալ տարուան վրայ:

Նկատելի հարցում - պատասխան: Ուսուցչական կազմի յատկացուած վճարումէն քիչ աւելի աշակերտները դպրոց բերելու եւ տուն հասցնելու ծախքը, ի հաշիւ Միութեան: Հարկադրութիւն, որովհետեւ, հակառակ որոշ ծնողքներու գիտակից - բարեացակամ վերաբերումին, աշակերտներու այսքան թիւ ապահովելու համար անհրաժեշտ է ստանձնել շատերու երթ ու դարձի ապահովութիւնը յատուկ ինքնաշարժերով:

Մանրանկար՝ սփիւռքեան համայնապատկերի:

Կը հետեւի, թէ հոյլ մը տիկիններ, անձնուիրաբար կը թիավարեն հոսանքն ի վեր: Որ, ինչպէս ըսուեցաւ աշխատանքներու նուիրուած տեղեկագրին մէջ, այսօր առաւել քան երբեք կենսական է հայ մնալու ճամբով «օգնել մեր նոր անկախութիւնը ստացած հայրենիքին»:

Գնահատանք, աւելի քան տասնեակ տարիներէ ի վեր յոյժ կարեւոր աշխատանքի մը նկատմամբ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԸ

Անարիւն Օգոստոսէ մը ետք Շաբաթ, 1991 Սեպտեմբեր 21-ին Փարիզի «Մշակոյթի Տուն»էն ներս, եռուն էր կեանքը:

Առոյգ ու ինքնավստահ քայլերով Ֆրանսական ամէնօրեայ դպրոց յաճախող մանուկը այդ օր տատամսումի մէջ էր կարծէք. անծանօթ՝ բայց ոչ օտար, վարանոտ՝ բայց ոչ վախկոտ կ՚ուղղուէր դէպի սրբութեան վերածուած հարազատ մը, դէպի՝ իր լեզուին, արմատները:

Նուազ հոգեխռով վիճակներ չունէին նաեւ միւս երկու կողմերը ծնողք թէ անձնակազմ, մին ուրախ էր, որովհետեւ ինքզինքն էր, որ կը գտնէր իր զաւկին մէջ, իսկ միւսը՝ գիտակից իր կատարած գործի վեհութեան ու խանդավառ՝ կըրկին աշխատելու եռանդէն, այս տարի եւս կը ստանձնէր դաստիարակիչ մարդու դժուարին դերը:

Այդ օր դպրոցի առօրեայէն ներս անիւը կը թաւալէր հեղասահ: Աւելի ուսումնասիրուած ու նախապէս որոշուած՝ կատարուած էին դասարանային բաժանումները. նկատի առնելով փոքրիկներու տարիքի ու գիտելիքներու մակարդակներու ենթաբաժանումները ու աշակերտներու թիւն ու այլազան տուեալներ եկած էին հաստատելու այդ մտահոգութիւններու ճշգրտութիւնը:

Այժմ Փարիզի Արշալոյս Թաղէօսեան մասնաճիւղի հայկական Միօրեայ Երկսեռ դպրոցը կը հաշուէ 80-է աւելի աշակերտ 7 տարբեր դասարաններով, որոնց կարգին նաեւ «Պաքալօրէա»յի քննութեան պատրաստուող թեկնածուներ, որոնք կը վայելեն խնամքը հոգատար անձնակազմի մը:

Իսկ ինչպիսին է կեանքը այդ կարճ երեք ժամերու ընթացքին պարզ, մտերմիկ, հայեցի, հետաքըքիր դէպի արուեստներն ու ձիրքերը: Փոքրերը հոն կը ստանան ո՛չ միայն չոր գիտելիքներ, այլեւ՝ կը մերձենան հայ պարին ու երաժըշտութեան, թատրոնին ու արուեստին, այլ խօսքով՝ դէպի գեղեցիկին:

Ու հակառակ իր սահմանափակ ժամերուն, հայ դպրոցը չէ մոռցած նաեւ մանկավարժական տուեալներով քալելու ուղին, ան ստեղծած է երախաներու այլ հետաքրքրութիւնները գոհացնող առիթներ, ինչպէս՝ այցելութիւն դէպի քաղաքապետարանի մանկամսուրը, փոքրերու համար, իսկ մեծերը, նոյն օրերուն, ըմբոշխնած են միջազգային արուեստի գըլուխ-գործոցներէն «Ռոմէօ եւ Ժիւլիէթ» պալէի երեկոյթը Փարիզի Օփերային մէջ:

Ապա՝ աւելի ուշ ընդունած է հայ կաղանդ պապան այս անգամ ծնողներու ընկերակցութեամբ, ուր փոքրերը ներկայացուցած են իրենց դողդոջը, գէթ քանի մը ամսուան աշխատանք, պարած, երգած, արտասանած ու գծած Այբուբենը կարծէք ազգային մանրանկարչութենէն առհաւօրէն ժառանգած այդ գանձը փոխանցելու միտումով:

Այս բոլորին կողքին, սակայն, միայն հրճուիլն ու անցնիլը անեղքայլ է ինքնին, որովհետեւ օրէնքն է քալել, թէեւ քաջ գիտենք տիրող դժուարին պայմանները բայց խոչընդոտները հարթելի են ու նըւաճումները եղած են միշտ կենարար:

ՍԵՒԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍՐԲԱԶԱՆ ԵՐԳԵՐ
ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ
ՏՊԱՐԱՆ «ՆՈՒՊԱՐ»
ԳԱՀԻՐԷ 1991

⁂

ՄԱՀԱՊԱՐՏԸ
Վէպ
ՆՈՒՊԱՐ ՋԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

Գալիֆորնիա, 1991

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնը այցելած են Յունուար 28-ին, Մոսկուայի քաղաքապետական Խորհուրդի հայ անդամներ՝ տոքթոր Հայկ. Զուլումեան եւ տոքթոր Անդրէ Տէկթիարեւ, որոնք Գանատա հրաւիրուած էին Սէնթ-Գաթրինզի Պրոք համալսարանին կողմէ կազմակերպուած միջազգային գիտաժողովի մը:

⁂

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ (Գալիֆորնիա) Սիթի Գոլէճի Սեքսըն սրահին մէջ, Յունուար 26-ին երգահանդէս մը տեղի ունեցած է յօգուտ Շամլեան Ազգային Վարժարանին, որ բարոյական եւ նիւթական յաջողութիւն արձանագրած է:

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 1-ին բացուած է Յակոբ Էկոյեանի գործերուն ցուցահանդէսը, հայ թէ օտար հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Արուեստագէտը մեծ գնահատանքի արժանացած է:

⁂

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ Սեքսըն Օտիթորիոմին մէջ, Փետրուար 2-ին տօնուած է Հ. Յ. Դ. 101-րդ տարեդարձը կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. արեւմտեան - Ամերիկայի Կեդրոնական Կոմիտէին, շուրջ 2000 հոգիի ներկայութեան: Հանդիսութիւնը բացուած է Դաշնակցութեան երթը ներկայացնող պատմական թուականներու յիշատակութեամբ, ապա հանդիսաւոր մուտք գործած են Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտները: Հանդիսավարը՝ Սեդօ Պօյաճեան յայտնած է որ գլխաւոր բանախօսը՝ Վահան Յովհաննէսեան չէր կրցած ներկայ ըլլալ, բայց իր ելոյթը լսուած է տեսերիզով: Սեդօ Պօյաճեան անդրադարձած է Հ. Յ. Դ. օրուան, որ հաշուետուութեան եւ յարգանքի օր է: Խօսած է նաեւ Հայաստանի եւ Արցախի դիմագրաւած ծանր դժուարութիւններուն մասին: Խօսք առած են Նշան Փիրումեան, Անի Կարիքեան (անգլերէն): Ցուցադրուած է «Հորիզոն» հեռատեսիլի ժամուն կողմէ պատրաստըւած ժապաւէն մը, որ կը ներկայացնէր Հայաստանի եւ Արցախի իրադարձութիւնները: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

⁂

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ առաջնորդարանը (Կիլիկեան Թեմ) այցելած է Հայաստանի «Գթութիւն» բարեսիրական կազմակերպութեան նախագահը՝ Խաչիկ Ստամպոլցեան, ուր զինքը եւ ընկերացողները ընդունած է Մեսրոպ Արք. Աշճեան: Խաչիկ Ստամպոլցեան ներկայացուցած է ընդհ. գիծերու մէջ Գթութեան նպատակը եւ գործունէութիւնը:

ՄԵՍՐՈՊ ՎՐԴ. ԱՍՈՂԼԵԱՆ ԿԱՐԳԱԼՈՅԾ

Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութեան անդամներէն Մեսրոպ Վրդ. Ասողլեան (կրօնաւորութեան անունով՝ Պետրոս Ասողլեան), իր անուղիղ կենցաղին հետեւանքով անպարտաճանաչ, վանական կարգապահութեան հանդէպ անտարբեր, արհամարհոտ իր ընթացքին համար բազմիցս խրատուած եւ ազդարարուած էր: Վերջին անգամ, Լուսարարապետ Գեր. Տ. Դաւիթ Արք. Սահակեան զգուշացուցած էր զինք որ իր կամակոր նկարագրին եւ անուղղայ ընթացքին պատճառով պիտի պարտաւորուի իր մասին պատիժ սահմանել:

Սուտ խօսելով եւ կեղծիքով, առանց Մատակարարի իր պաշտօնին հաշուետըւութիւնը եւ փոխանցումը կատարելու, Մեսրոպ Վրդ. Ասողլեան անյայտացած է, 1992 Փետրուար 3 թուականէն սկսեալ, եւ ցարդ ոչ մէկ բացատրական գրութիւն ստացած ենք իրմէ:

Տնօրէն Ժողովին հետ խորհրդակցելէ յետոյ, ներկայիս գիրով Մեսրոպ Վրդ. Ասողլեանը կարգալոյծ կը յայտարարենք, զրկելով զինք ձեռնադրութեամբ իրեն տրուած առանձնաշնորհումներէ, դասելով զինք աշխարհականաց կարգը, Պետրոս Ասողլեան անունով:

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Պատրիարք Երուսաղէմի

Փետրուար 9

(Շար.՝ Ա. էջէն)

Նական նման պատերազմ կը մղէ տարիներէ ի վեր: Այս վերջին պատմութիւնն ալ կը ձգտէր վարկաբեկելու Արաֆաթը, որպէսզի չընդունուի ժընեւ: Բուն նպատակն է, ըստ Պաղեստինցիներուն, ցրուել ուշադրութիւնը Իսրայէլի գործած չարչարանքներէն:

ԳԱՄՍԱԽՈՒՐԴԻԱՅԻ հետ, հոլանտացի լրագրողուհի մը կրցած է հարցազրոյց մը ունենալ «Կովկասի մէջ տեղ մը», քանի ծանօթ չէ իր ուր ըլլալը: Հարցազրոյցը լոյս տեսած է Լիպերասիոնի Փետ. 14-ի թիւին մէջ: Գամսախուրդիայի համար, ամէն բանի պատասխանատուն Ռուսաստանն է, որ ուզած էր պատժել Վրաստանը անկախութեան իր ձգտումին համար: Կ'ամբաստանուի նաեւ Շեվարնաձէ որ դրդիչն է բոլոր պատահածներուն: Գամսախուրդիա աւելորդ խսկ կը նկատէ փաստել քանի Շեվարնաձէ չի ծածկեր իր հրճուանքը: Եզրակացութեան մէջ, Վրաստանի պաշտօնազուրկ նախագահը կը հերքէ թէ արտասահման կրնայ պաղթել, ընդհակառակն, կը չեշտէ. - «ոչ մէկ տեղ երթալու միտք ունիմ: Հայրենիքս չեմ լքեր: Եթէ պիտի կործանի, հետը կը կործանիմ»:

ՁՄՐԱՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ Ֆրանսացիք կը շարունակեն իրենց յաղթական երթը: Փետ. 13-ին, երեք մետալ եւս (ոսկի, արծաթ, պրոնզ) ձեռք ձգեցին գեղասահական դահուկի եւ ալպեան բոնպիսէի մրցումներուն:

Ժ. Գ. ԿՕՏԷՆ ՓԱՔԱ--ի (Փրովանս -- Ալփ -- Քոթ տ'Ազիւր) շրջանային խորհուրդի նախագահը ընկերվարական իշխանութեան եւ իր մրցակից Պ. Թափիի մասը կը տեսնէ իր գրասենեակի անօրէնին մեղադրանքի տակ առնուելուն ու ձերբակալութեան մէջ կաշառակերութեան եւ այլ ամբաստանութիւններով:

ՍՈՒՐԲ -- ՎԱՂԵՆՏԻՆՈՍԻ (Վալանթէն) տօնը, Փետրուար 14--ին, սիրահարներու տօնն է, ինչպէս ծանօթ է: Կ'ըսուի թէ ծագում առած է սիրահարած եպիսկոպոսի մը սիրային պատմութենէն: 270--ին, Հռոմի մէջ, Վալանթէն Եպիսկոպոսը բանտարկուած է Գլօտ կայսեր հրամանով: Խուցէն սիրահարած է բանտապահին կոյր աղջկան որու տուած է տեսողութիւնը եւ չարչարուելէ առաջ, հրաժեշտի երկտող մը գրած է անոր, զոր ստորագրած է. -- «Քու Վալանթէնէդ»...: Անկէ ետք հռոմէացի սիրահարները սիրոյ տաղեր գրած են իրենց կնոջ ու աւանդութիւնը տարածուած է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարիամ Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Գուլումճօյեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քրիս Նեռիլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրայր Պասմաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Կարապետեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժաք Գիգիրեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակցեցան իրենց սուգին, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր եւ հօրեղբօր՝

ԳԷՈՐԳ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, որ պատահեցաւ փետրուար 2-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տիկին Լինտա Արելեանէ իր ամուսնոյն մահուան 20-րդ տարելիցին առթիւ եւ 400 Ֆր. (դպրոցին) Տիկին Աղաւնի Պարոնեանէ իր ամուսնոյն մահուան 8-րդ տարելիցին առթիւ:

**

Սէն - ժէռմի եւ շրջակայից Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Ծննդեան առթիւ խղպղինի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Տիկին Ալիս Հօփճանեան, Տարակօնեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Սեւան Խոտէմիչ, Պ. Ա. Խոտէմիչեան 100-ական Ֆր., Լօթէրպօն եւ Մէսճիեան ընտանիք 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յ. Եալիք, Խօզեան ընտանիք 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Պօյաճեան 220 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Համբարձում Եաղըր, Պ. Իսահակ Պիլկինեան 200-ական Ֆր., Պ. Բենիամին Պիրլին 400 Ֆր., Խօրտէքեան ընտանիք 300 Ֆր., Այրի Տիկին Մէժան 100 Ֆր. Կապոյտ Խաչին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը Պէլֆոնթէնի իր կայանին համար --Յուլիս եւ Օգոստոս -- կը փնտռէ՝ տնօրէնուհիներ, առաջնորդուհիներ եւ խոհարարներ:

**

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de Vacances de Bellefontaine — juillet et août — :
des Directeurs - Directrices, moniteurs - monitrices, cuisiniers.
Adresser vos candidatures au Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 Paris.

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

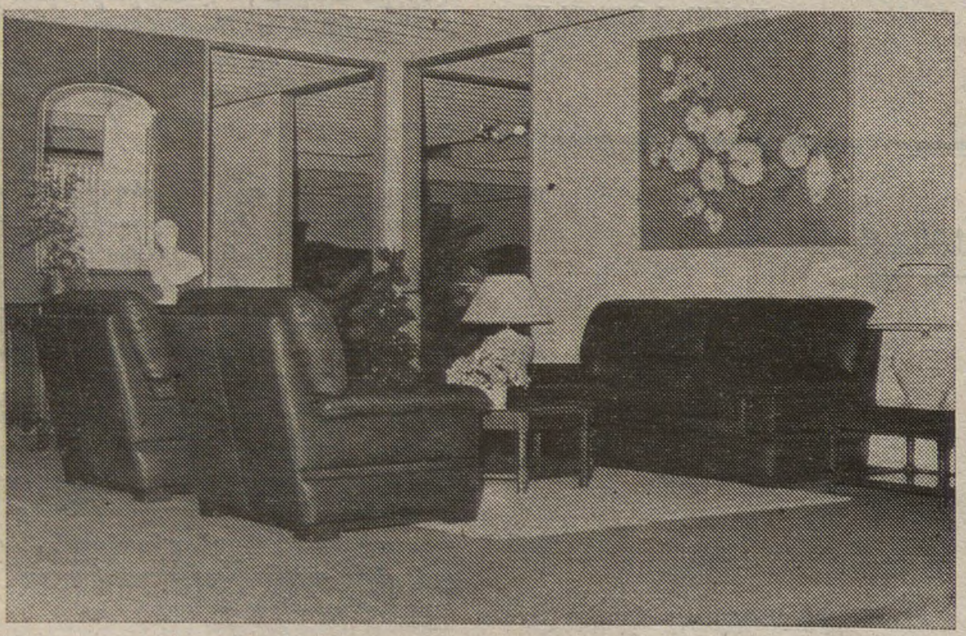

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

«ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ»ի
նոր երգապնակը DDD
SK 11000 en CD
նուիրուած՝
ԿՈՄԻՏԱՍԻ
եկեղեցական երգերու

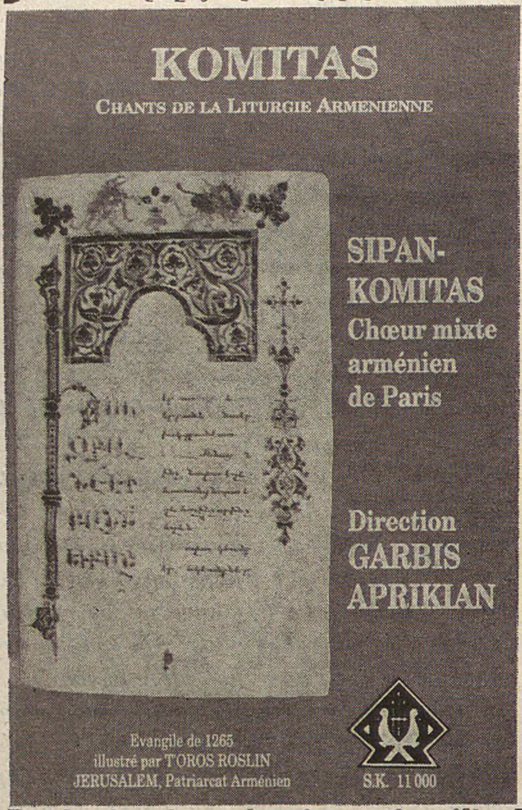

Փնտռել՝ երգչախումբի անդամներուն (17, rue Bleue — Paris 9e) ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի Հայ Մշակութային Տուներու եւ հայ գրավաճառներու մօտ:

COMMUNIQUÉ

DE L'ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE

L'élection des 35 membres laïcs de l'Assemblée des Délégués aura lieu le Dimanche 12 AVRIL 1992.

Les candidats devront se faire connaître par correspondance recommandée A. R. à l'Administrateur Judiciaire avant le 26 FEVRIER 1992, en précisant date de naissance et date d'adhésion à l'Association.

La liste définitive des candidats sera établie et publiée dans la Presse, à la Radio et dans les lieux de culte et de réunion à compter du 12 MARS 1992.

Les bulletins de vote seront à la disposition des membres de l'Association dans les lieux de culte et de réunion et au siège de l'Association à partir du Dimanche 15 MARS.

Les urnes seront déposées dans les cinq lieux de culte **suivants** :

— PARIS de 9h à 18h
— ALFORTVILLE de 10h à 14h
— ARNOUVILLE de 10h à 14h
— CHAVILLE de 10h à 14h
— ISSY LES MOULINEAUX de 10h à 14h

Les votants devront justifier être membres depuis plus d'un an et être à jour de leurs cotisations y compris 1992 (la mise à jour des cotisations devant être effectuée au 15 rue Jean Goujon à PARIS 8e avant le 11 AVRIL 1992 à 18h).

Les électeurs pourront voter par correspondance contenant leur bulletin de vote sous double enveloppe déposée chez / ou adressée à l'Administrateur Judiciaire au plus tard le 11 AVRIL 1992 (date de la poste faisant foi). Leur bulletin de vote devra être accompagné d'une attestation de paiement des cotisations établie par M. BAKERDJIAN, trésorier provisoire.

Les résultats seront proclamés par voie de presse et radio et dans les lieux de culte le 26 AVRIL 1992.

L'adresse de l'Administrateur Judiciaire est la suivante :

Me HENRI GONDRE
14, rue de Liège
75009 PARIS

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ՏՕՀՄԱՅԻՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը փետր. 19 եւ 26, Մարտ 4, 11 եւ 18 Չորեքշաբթի օրերը, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8--ին, կազմակերպած է դասախօսութիւններու շարք մը՝ յատկացուած հայ եկեղեցական, կրօնական եւ տոհմային աւանդութիւններուն, Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, Ռիւ Ժան - Կուժօն, Փարիզ, 8-րդ
Չորեքշաբթի, Փետրուար 19, երեկոյեան ժամը 8--ի առաջին դասախօսն է՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Իւրաքանչիւր դասախօսութիւն կը տեւէ շուրջ կէս ժամ, որուն կը հետեւի կէս ժամուան հարցազրոյց արծարծուած նիւթերուն շուրջ: Այս տեղի կ'ունենայ հիւրասիրութիւն:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ դասախօսութիւններու այս շարքին եւ հաղորդակից դառնալ գործնական եւ անհրաժեշտ աւանդութիւններու ծանօթացման:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille
LA SECTION JEUNE
organise une

Grande Nuitée Arménienne

DE LA SAINT - VALENTIN
SAMEDI 15 FEVRIER
à partir de 22 h
animée par «SOUREN» de Paris
ambiance arménienne
Prix 100 F (avec une boisson)

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՍԵՄԻՆԱՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր տասը միօրեայ դպրոցներու ուսուցիչներուն համար կը կազմակերպէ մանկավարժական սեմինար:

Բոլոր հայ դպրոցներու ուսուցիչները կրնան մասնակցիլ:

● Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել ժամը 19-էն 21՝
(1) 45. 84. 57. 18 թիւին:

SEMINAIRE PEDAGOGIQUE

Dimanche 23 Février à partir de 10 heures

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
9, rue du Cirque, 38200 Vienne

Avec :
Marie LOUSSARARIAN,
Loucine MALIKIAN,
Hélène MERDJANIAN

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կազմակերպած, մեծ մայրերու նուիրուած «Յարգանքի Օր»ը:
Մարտ 1, Կիրակի,
ժամը 15--ին Ս. Զըրպաչեան սրահը:

**

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը կը կազմակերպէ ճամբորդութիւն մը դէպի Հայաստան, Մայիսին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18

MARDI
18 FÉVRIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.735 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.735

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«Մենք Լոյս Ենք, Անոնք Խաւար»

Փետրուար 14-ի «Լիպերասիոն»ին մէջ որպէս նախկին խորհրդային Թրքական հանրապետութիւններուն պարագլուխ՝ Թուրքիոյ նուիրուած էջեր կային. քաղաքական փոփոխութիւններով ստեղծուած նոր իրադրութեան ու անկէ թելադրուած հաշուարկներուն մէջ Թրքական համաստեղութիւնը ոչ մէկ մարզ կ'արհամարհէ. քաղաքական, տնտեսական, զբօսաշրջական, առեւտրական, մշակութային ու այլ ազդակներու կարգին, չէ անտեսուած նաեւ լեզուականը. ի վերջոյ, Թուրքիոյ եւ ընդրոյ առարկայ Թրքախօս ժողովուրդներու կապին յայտարար խորհրդանիշը ու հիմնական գործօնն է ան :

Ու ինչպէս կը գրէ «Լիպերասիոն»ի յօդուածագիրը, Անգարա գործի մղած է արդէն այս կարեւոր լծակը : Ժամանակները փոխուած են ու Թրքական աշխարհը կը յայտարարէ թէ վերագտած է հասարակաց յլշողութիւնը որուն հիմնակէտն է լեզուն. Թրքերէնը :

Հասարակաց ըլլալով հանդերձ, ան կը կարօտի համատարրելու աշխատանքի մը. եթէ Ազերի մը ու Թուրքիացի Թուրք մը գրեթէ նոյն լեզուն կը խօսին ու առանց մեծ դժուարութեան կը հասկնան իրար, նոյնը չէ պարագան Միջին Ասիոյ ժողովուրդներուն համար : Անոնց լեզուն բարբառային նրբերանգներէ աւելի շեշտուած տարբերութիւններ ի յայտ կը բերէ, յատկապէս բաւական յղկուած ու արդիականացած Թուրքիոյ Թրքերէնէն : Պէտք է կարելի չափով փակել ճեղքերը, հնարաւոր առաւելագոյն միօրինակութիւն մը ձեռք ձգել որպէսզի հաղորդակցութեան շարունակականութիւնը խոչնդոտներու չհանդիպի : Այս առումով ամէնէն նշանակալից քայլը որուն հետեւած էինք նախանձի որոշ զգացումով մըն ալ, Ազրբէջանի այն որոշումն էր որով աւելի քան կէս դարու կիւրեղեան այբուբենը կը փոխանակուէր լատինականով : Այս որոշումն ու անոր գործադրութիւնը արդէն կարեւոր կէտ մը կ'արձանագրէր Թուրքիոյ համար, որ այս հանրապետութիւնը իր ազդեցութեան գօտիին մէջ առնելու լուռ մրցակցութեան մէջ էր Իրանի հետ : Ազերիներու այս որոշումին առթած նախանձը բոլորովին չեշտուած էր երբ գործին դժուարութեան ու տարողութեան մասին հարցնող լրագրողի մը անոնց մէկ իշխանաւորը պատասխանած էր .- «գիտենք թէ դժուար է. ահագին գիրք ու գրականութիւն ունինք այդ կէս դարէն. սակայն ժողովուրդի մը կեանքին մէջ մեծ բան չէ կէս դարը. ապագան աւելի կարեւոր է քան անցեալը ու անոր սիրոյն պէտք է տանիլ այս դժուարութիւնը. ի վերջոյ, կարեւորը ախտանշերու սրբագրութիւնն է, նոյնիսկ եթէ առիկա ընելու առիթը կը գտնենք յիսուն տարուան յապաղումով» :

Արդէն մշակուած է լատինական այբուբենին ադրբէջանական տարբերակը որ յառաջիկայ դասաշրջանէն պիտի ուսուցանուի վարժարաններուն մէջ : Նոյն երեւոյթը կը տեսնենք նաեւ Կիրգիզստանի մէջ : Մոլդովայի կակաուզ Թուրքերն ալ խրախուսուած են լատինական այբուբենին անցնելու պարագան ու կը սպասեն որ Մոլդաւ կառավարութիւնը վաւերացնէ իրենց որոշումը :

Արդար չէ՞ նախանձը որ կը յուշէ «մենք լոյս ենք, անոնք խաւար. մենք մշակոյթ ունինք, անոնք...» յանկերգը զոր այնքան կը սիրենք կրկնել տեղի կամ անտեղի ու մանաւանդ առանց ամօթի կամ գոնէ վերապահութեան նշոյլի մը :

Չնախանձի՞լ, չամչնա՞լ, երբ մերը ոչ իսկ մէկ այբուբենէն ուրիշի մը անցնելու հարց էր, այլ պարզապէս 70 տարի որպէս ուղղագրութիւն պարտադրուած խեղաթիւրութեան մը սրբագրութիւնը : Անկէ անդին նոյնն էին տուեալները. Հայաստան ալ ունէր 70 տարուան գիրք ու գրականութիւն եւ մանաւանդ անոնց տէր ու պաշտպան «մտաւորականներ» որոնք համոզուած թէ ժամանակավրէպ չըլլալու միակ պայմանը ուղղագրութեան անփոփոխ մնալն է, ոտքի ի բռին լծուած էին ամօթի մը յաւերժացումին :

Տունկայիներու զուգահեռին վրայ ա՛լ աւելորդ է նոյնիսկ անդրադառնալ Հայութեան երկու հատուածներուն մէջ բացուած խրամատը փակելու, ապագային կարելի չափով առողջ ժառանգութիւն մը ձգելու նման երկրորդական մտահոգութիւններու : Ի՞նչ կ'արժեն նմանութեան լեռներ, երբ միակ տարբերութիւն մը կը զօրէ գետնին հաւասարեցնելու մնացածը :

Այդ տարբերութիւնը կ'ամփոփուի հայրենասիրութեան այն տարբերակին մէջ որ կ'անցնի ճառ ու քարոզի ճախճախուտէն դուրս. անկեղծութեան, ուղղամտութեան ու քաղաքացիական արիութեան մեղմէ շատ հեռաւոր քարքարուտին մէջ :

Բայց, արդեօ՞ք անհեթեթ բան չէր սա զուգահեռը երբ ամէն ինչ այնքան յարմար է ու «սազական», անկախ Հայաստանի մէջ «Մեր հայրենիք թշուառ անտէր / մեր թշնամւոյն ոտնակոխ» երգող մտայնութեան... :

Ա. Թ.

ԱՐՑԱԽ

ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋԻՆ ԱՄԵՆԱՍԱՍՏԻԿ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՎՐԱՅ

ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ 6 ՄԵՌԵԱԼ — ԸՍՏ ԹԱՍ-Ի՝ 30 —

ԵՒ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ՈՒ ՔԱՐՈՒՔԱՆԴ ՇԷՆՔԵՐ

ԻՐԱՆ Կ'ՈՒԶԷ ՄԻՋՆՈՐԴԵԼ

Մինսկի ժողովը փաստեց անգամ մը եւս թէ ՀԱՊ-ը (Հասարակապետութիւն Անկախ Պետութեանց) չի յաջողիր միատարր ամբողջութեան մը պատկերը պարզել, գոնէ հիմնական եւ հասարակաց կարգ մը հարցերու շուրջ, ինչպէս օրինակ՝ բանակ : Արդարեւ Ռուսաստան չըկըրցաւ հասարակաց բանակի մը իր տեսակէտը պարտադրել, Ուկրանիա, Մոլդովա եւ Ազրբէջան բացարձակապէս մերժելով մասնակցիլ հաւաքական որեւէ պաշտպանութեան : Միւսները համաձայն էին եւ Մոնտի Թղթակիցը դիտել կու տար թէ Հայաստանի պարագային շատ բնական է, քանի ոչ մէկ շահ ունի հասարակաց ուժերու անհետացումէն, այս ուժերուն կը տիրապետեն «քրիստոնեայ» Ռուսերը եւ միայն անոնք կրնան զինքը պաշտպանել շատ լաւ զինուած Ազրբէջանի դէմ :

Խորքին մէջ, մասնաւոր պաշտպանութիւն մը չկայ եւ Շաբաթ օր իսկ (Փետ. 15) Երեւանէն բոլորովին հերքեցին, երբ հարց կու տայինք նոյն օրուան Մոնտի (Փետ. 16/17) երկու անգամ կրկնուած լուրին մասին, ինչ կը վերաբերէր ՀԱՊ-ի ուժերէն 11 զինուորի մահուան, լուրը զոր հաղորդած էր ադրբէջանական Տուրան գործակալութիւնը եւ որ պատճառ եղած կ'ըլլար Մութալիպովի եւ իր պատուիրակութեան Մինսկէն հապճեպ մեկնումին : Կը հաղորդուէր մեզի թէ լուրը բացարձակապէս սուտ է, Մութալիպով դեռ Մինսկ էր Ուրբաթ կէս գիշերին, երբ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան կը մեկնէր : Ազրբէջանցիներու մեղադրանքն այն էր որ այդ ուժերը (ՀԱՊ-ի) կը կռուին Հայերու կողքին եւ անոնց հետ յարձակած են ազերի երկու գիւղերու վրայ :

Երկուշաբթի առտու (Փետ. 17) այլ (ողբերգական) լուրերու կարգին, Երեւանէն կը հաստատէին մեզի թէ այդ լուրը բացարձակապէս սուտ էր եւ թէ ռուսական լրատուական աղբիւրներն ալ հերքած էին Կիրակի օր : Ազերիները այնպէս ներկայացուցած էին հարցը թէ հայ զոհերու մէջ 11 ռուս զինուորներ ալ կային, այդ ձեւով փաստելու համար թէ անոնք կը կռուին Հայերու հետ :

Իրան յայտարարած է թէ Փետ. 18-ին նախաձեռնարկ պիտի ըլլայ միջնորդութեան մը, Ազրբէջանի եւ Հայաստանի դիմումին ընդառաջելով, վերջ դնելու համար Ղարաբաղի կնճիռին : Արտաքին նախարարը՝ Վելայաթի Բաքու եւ Երեւան պիտի երթայ երկու Հանրապետութիւններու հրաւէրին վրայ, ապա ներկայացնէ հաշտութեան ծրագիր մը, յայտնած է պաշտօնական ԻՐՆԱ գործակալութիւնը :

***

Տագնապալի էր միշտ եւ աւելի քան երբեք չարաթավերջին Ստեփանակերտի վիճակը : Մինչեւ Շաբաթ արդէն (Փետ. 15) հասած լուրերը միայն անընդհատ ռմբակոծութիւններու կը վերաբերէին : Ուրբաթ օր աւելի քան 10 ալազան ինկած էր եւ բազմաթիւ հրդեհներ եւ մանաւանդ գրադներ, որոնք զանգուածային աւերում կը գործեն : Մեռած էին երկու կին՝ Ֆլորա Խաչատրեան եւ Վիկտորիա Զաքարեան, վիրաւորուած էր Նոնա Պօղոսեան : Ամբողջովին կամ մասնակի քանդուած են Անդրանիկ պողոտայի վրայ գտնուող բազմաթիւ շէնքեր :

Անոնք սակայն նուազ սաստիկ էին քան ինչ որ ծայր տուած էր Շաբաթէն Կիրակի (Փետ. 15/16) լուսնալիք գիշերը եւ կը շարունակուէր Երկուշաբթի առտու երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ (տեղական ժամով՝ 10.15) : Կը հաստատուէր թէ ծանրագոյն ռմբակոծութիւններն են որոնք տեղի կ'ունենան : Լիպերասիոն կը գրէր (Փետ. 17) թէ 20 մեռեալ կար, ԹԱՍ՝ (Ֆրանս - Էնֆօ) 30, իսկ մեզի ըսուեցաւ Երեւանէն թէ 6 մեռեալ կար ընդոյդ, բազմաթիւ վիրաւորներ, ոմանք շատ ծանր վիճակի մէջ, բայց, մեծաքանակ շէնքեր փլած էին եւ նկուղներու մէջ պատսպարուած շատ մարդիկ կային, որոնք կարելի չէր եղած տակաւին ազատել : Արդարեւ, պետական եւ այլ բազմաթիւ (20) շէնքեր քարուքանդ են եւ հրդեհներ ծագած են : Ռումբեր ինկած են նաեւ Մարտակերտի շրջանը, մէկ մեռեալ եւ մէկ վիրաւոր ալ հոն կայ :

Փրակայի ժողովին որոշուած յանձնախումբը -- Եւրոպայի ապահովութեան եւ գործակցութեան Համագումար -- (CSCE) -- երկու մասի բաժնուած հասած է, այսինքն կէսը Երեւան, միւս կէսն ալ Բաքու, ուրկէ Փետ. 17-ին պէտք է մեկնէին Ստեփանակերտ :

-- Մութալիբով յայտարարած է Կիրակի իրիկուն --Փետ. 16-- թէ որքան ալ պէտք է արիւն թափել կը թափեն, բայց, Ազրբէջանի մասնատումը չեն ընդունիր :

-- Ռուսիոյ Արտաքին նախարարը՝ Կոզիրեւ Հինգշաբթի, Փետ. 20-ին, Մոսկուա հրաւիրած է Հայերն ու Ազրբէջանցիները լուծում մը գտնելու համար : Իրաց այս կացութեան մէջ, Երեւան դեռ (Երկուշաբթի առտու) դրական պատասխան չէր տուած, առարկելով նաեւ թէ որեւէ խօսակցութեան Ղարաբաղն ալ պէտք է մասնակցի իր ներկայացուցիչով :

-- Ընդհարումներ եղած են նաեւ Կիրովաբադ զինուորներու եւ Ազերիներու միջեւ, երեք Ազերի մեռած է :

***

Լիբանանեան ընկերութեան մը մէկ օդանաւը որ Գերմանիայէն ճամբայ ելած էր Երեւան օժանդակութիւն հասցնելու համար, Թուրք մամուլին համաձայն (Փետ. 16) առանց արտօնութեան մտած է Թուրքիոյ օդային տարածքը. սաւառնորդը չէ անսացած նաեւ Թուրք օդուժէն տրըւած վար իջնելու հրամանին ու վառելանիւթի անբաւարարութեան պատրուակով շարունակած է ճամբան օգտուելով Անգարայի դանդաղկոտութենէն : Թուրքիա այն կասկածը կը սնուցանէ որ օդանաւը զէնք ու զինամթերք կը տանէր Երեւան : Թուրքիոյ պատկան մարմինները շփում հաստատած են Գերմանիոյ եւ Լիբանանի հետ, ճշդելու համար թէ սաւառնակը ինչ բեռցած էր եւ թէ ո՞վ, ո՞ր կազմակերպութեան կողմէ վարձուած էր ան :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԱԿ-Ի ԱՆԴԱՄ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 28-ԻՆ

Ապահովութեան Խորհուրդը պաշտօնապէս յանձնարարած է եօթը Հանրապետութիւններու՝ Հայաստան, Ղազախըստան, Կիրգիզստան, Մոլդովա, Ուզբեկստան, Տաճկստան և Թիւրքմէնստանի անդամակցութիւնը : Վրաստան չէ դիմած, իսկ Բելառուսիա եւ Ուկրանիա հիմնադիր անդամ են, ինչպէս Խորհ. Միութիւն, որու աթոռը կը գրաւէ Ռուսաստան : Փետ. 28-ին է որ ազգաժողովը վերջնապէս իր ծոցը կ'ընդունի այդ եօթը նոր Հանրապետութիւնները :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ որոշած է ի հարկին քննել բեռնատար կառքերը որոնք եւրոպական օժանդակութիւն պիտի տանին Հայաստան, Թուրքիայէն անցնելով : Այն պատրուակով որ 1988-ի երկրաշարժին օժանդակութիւն պիտակին տակ կարեւոր քանակութեամբ զէնք ու զինամթերք փոխանցուած է Հայաստան, Թուրքերը յայտնած են թէ կասկած ունենալու պարագային պիտի բանան ու քննեն բոլոր բեռնատարները, հակառակ որ գործողութիւնները պարզացնելու համար որոշուած էր հրաժարիլ այդ քննութենէն :

ԻՍՐԱՅԷԼ շուշացաւ փոխ-վրէժի դիմելու համար ի պատասխան պաղեստինեան խմբակի մը յարձակման Ուրբաթէն Շաբաթ լուսնալիք գիշերը, զինուորական կայանի մը դէմ (Թէլ-Աւիվէն 60 քմ. հիւսիս-արեւելք) եւ որու ընթացքին երեք զինուոր սպաննուած էր : Յաջորդ գի-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳՐԻԳՈՐ ՊԼՏԵԱՆ ԵՒ «ԿՐԱԿԷ ՇՐՋԱՆԱԿԸ Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՇՈՒՐՋ»

Գրիգոր Պլտեան սփիւռքահայ ժամանակակից ամէնէն հետաքրքրական բանաստեղծներէն ու գրավերլուծողներէն մէկն է, որուն ցարդ մշակած գրականութիւնը, թէ՛ իբրեւ քերթողութիւն եւ թէ՛ իբրեւ վերլուծութիւն, կը ներկայացնէ Սփիւռքի մէջ գրարուեստական մակարդակի ծայրայեղումը (մինչ Վահէ Օշականի գրականութիւնը կը մարմնաւորէ Սփիւռքի գրականութեան գոյապաշտական -- իմաստասիրական մակարդակի ծայրայեղումը):

Պլտեանի բանաստեղծութիւնը ո՛չ արեւմտահայ -- սփիւռքահայ «բանաստեղծական» լեզուի ընթացիկ կաղապարներուն եւ օրինաչափութիւններուն, ո՛չ ալ լեզուի քերականական կառոյցի մտահոգութիւններուն տուրք կուտայ, այլ կը գրուի իբրեւ «հակաքերթուած» լեզուական ամէն տեսակի կաղապարումի դէմ, ինչ որ կը նշանակէ նաեւ լեզուին վրայ բանող գաղափարաբանական -- ընկերաբանական զանազան ուժերու դէմ ըմբոստացում:

Իսկ անոր գրավերլուծական գրութիւնները ընդհանրապէս լուսարձակի տակ կ'առնեն ու կը վերլուծեն մեր գրականութեան ամէնէն զարտուղի դէմքերը (Ինտրա, Սարաֆեան), կամ ամէնէն աւելի ծանօթ թուացող մեծութիւններուն (Նարեկացի, Մեծարենց) վրայ կը սփռեն բոլորովին նոր դիտանկիւնէ բխող լոյս մը:

Ներկայիս Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան Նախագահի պաշտօնը վարող եւ համալսարանական բարձրագոյն վկայականներու տիրացած միջին տարիքի այս գրողը ցարդ հայերէնով հրատարակած է բանաստեղծական 5 ստեղծումներ -- «Տեղագրութիւն քանդուող քաղաքի մը համար» (1976), «Հատուածներ սենեակի մասին» (1978), «Հակաքերթուած» (1979, «Վայրեր» (1983), «Մանտրաներ» (1986), եւ գրավերլուծական երեք աշխատանքներ -- «Տրամ» (1980), «Գրիգոր Նարեկացի լեզուի սահմաններու մէջ» (1989) եւ «Կրակէ շրջանակը Դանիէլ Վարուժանի շուրջ» (1988):

***

Գրիգոր Պլտեանի «Կրակէ շրջանակը Դանիէլ Վարուժանի շուրջ» (1) վերլուծական հատորը յատկացուած է Վարուժանի բանաստեղծութեան ընթերցումին: Պլտեանի այս ընթերցումը ունի կրկնակ մեկնակէտ -- Վարուժանի հեթանոս աստուածներուն նուիրուած ներբողներու եւ ձօներու խումբը, որուն ընդմէջէն կը վերլուծուին «բանաստեղծական հեթանոսութեան» (տարազը կը պատկանի նոյնինքն Վարուժանի) նշանակութիւնն ու զսպանակը, եւ Եղեռնի փորձառութեան բացող Վարուժանեան քերթուածներու այլ խումբ մը, որուն պլտեանական ընթերցումը կը քննարկէ ոճիրին «ոճրագրութիւնը»:

Ընթերցումի ընթացքին կրկնակ մեկնակէտի թեմաները կը զարգանան՝ միանալով իրարու, եւ բանաստեղծական հեթանոսութիւնը կը դառնայ Եղեռնի հորիզոնին կազմակերպուող բանաստեղծական մտածում:

Ճիշդ է որ Վարուժան, ըլլալով մեծ աղէտի (1915) առաջին զոհերէն մէկը, չէր կրնար խօսիլ ուղղակի անոր մասին, սակայն, ինչպէս կ'ըսէ Պլտեան՝ «աղէտի քերթողական մը չի կրնար բաւարարուիլ զուտ պատմական տուեալներու զանազանութեամբ, քանակի, մեծութեան զատորոշումներով, որովհետեւ անիկա նկատի ունի տրամաստղական երեւոյթներ՝ քերթուած թէ վէպ, որոնք կրնան ծնիլ դէպքէ մը, դէմքերէ եւ որոնք իբրեւ լեզուական իրողութիւններ մտածելի են դէպքերէն որոշ անկախութեամբ մը» (2):

Արդարեւ, եղեռնի սպառնալիքն ու վախը, անոր մասնակի յայտնակերպումները, որոնք ներկայ են Վարուժանի արտադրութեան մէջ, կը նշեն աղէտալի ժամանակը, որ չէ սկսած որոշ թուականի մը եւ չաւարտիր ուրիշ թուականի մը: Վարուժանեան բանաստեղծութիւնը կը կազմաւորուի Եղեռնի հորիզոնին եւ կը պատկանի եղեռնեան ժամանակին, ժամանակի ոչ թէ պատմական, այլ բանաստեղծական առումով: Այդ բանաստեղծութիւնը աղէտալի ժամանակի բոլոր աւերումներէն ու քանդումներէն անդին՝ Եղեռնի հորիզոնին կը քանդակուի իբրեւ բանաստեղծական հեթանոսութիւն, որ արձագանգելով դէպքերուն, եղեռնը ընթեռնլի դարձնելով ու «ձայնընդլայնիչի մը նման» (3) ընդլայնելով անոր արձագանգը մեր մէջ, գուշակել կուտայ անժամանակը, որ այդ եղեռնեան դէպքերունը չէ:

***

Պարզելու համար, թէ ինչպէս Վարուժանի բանաստեղծական հեթանոսութիւնը կը դառնայ եղեռնի հորիզոնին կազմակերպուող բանաստեղծական մտածում, Պլտեան իր ընթերցումի «մուտք»ին նախ կը յիշատակէ 1914-ին «Մեհեան» ամսագրի հրատարակութեան օրերուն Վարուժանի եւ Կոստան Զարեանի միջեւ տեղի ունեցած վէճը եւ Վարուժանի լքելը ամսագրին խմբագրութիւնը, որուն մաս կը կազմէին Զարեանի կողքին Գեղամ Բարսեղեան, Ահարոն եւ Յակոբ Քիւֆէճեան (ապագայ Օշական):

Դէպի հեթանոսութիւն Վարուժանի վերադարձը քննադատելով Կ. Զարեան «Մեհեան»ի մէջ կը յարդարէ բանալէճ մը, ուր «հեթանոսական»ին կը հակադրէ «մեհենական»ը: Այս ուղղութեամբ խօսուն է «Մեհեան»ի 5-րդ համարին մէջ տպուած Զարեանի «Հեթանոսութի՞ւն» քրոնիկը, որ երեւակայական երկխօսութիւն մըն է մեհենականին (իմա՝ Զարեանի) եւ հեթանոսականին (իմա՝ Վարուժանի) միջեւ: Հոս էական նշանակութիւն ունի մեհենականի հետեւեալ արտայայտութիւնը, ուղղուած հեթանոսականին. «Ըսէք, նախնեաց այդ նախնական կրօնը, որ անտարակոյս ունէր իր գեղեցիկ ու համակրելի կողմերը, ի՞նչ կապ ունի արդի կեանքին հետ եւ մանաւանդ այն արուեստին հետ զոր մենք կը փնտռենք ու կը ցանկանք: Հեթանոսական շրջանէն յետոյ մարդկութիւնը ապրած եւ անցած է շատ ուրիշ շրջաններ, լի նոր տառապանքներով նոր յոյսերով, տարբեր ապրումներով եւ ձգտումներով, որոնք բնականօրէն ստեղծած են մեր մէջ աւելի նուրբ զգացութիւն, աւելի խորին մտային պահանջներ եւ տըւած են մեզի թափանցումներու, մտածելու կերպի նոր կարելիութիւններ» (4):

Այս հարցադրումը, թէ ի՞նչ կապ ունի Վարուժանի հեթանոսութիւնը, բանաստեղծակա՛ն հեթանոսութիւնը, բանաստեղծին ապրած «արդի կեանքին հետ», կը կազմէ զսպանակը Վարուժանի բանաստեղծութեան Պլտեանի այս ընթերցումին:

Նոյն «մուտք»ի բաժնին մէջ Պլտեան կը նշէ, որ հակառակ Վարուժանին հակադրուելու զարեանական տրամադրութեան, «Հեթանոս երգեր»ու հեղինակին բանաստեղծական հեթանոսութիւնը նըւազագոյն հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի Զարեանի «մեհենական» կեցուածքէն, որովհետեւ եթէ վերջինս «Մեհեան»ի 5-րդ համարի յիշեալ գրութեան մէջ կ'ըսէ.-- «Հելլենացիք ստեղծած են մեծ արուեստ, միայն, եթէ կը յիշէք, անոնց հեթանոսութիւնը առարկայական չէր. անոնց կրօնքը արդիւնք էր ստեղծագործ երեւակայութեան եւ աստուածներուն գաղափարն իսկ բանաստեղծութենէն ծնած էր ... Մեր ՄԵՀԵԱՆ-ը Սօսեաց անտառին մէջ չէ կառուցուած եւ գեղապանծ Անահիտին չէ նուիրուած: Մենք զայն նուիրեցինք արուեստին» (5), ապա նոյն հանդէսի առաջին համարին մէջ Վարուժանի կողմէ ստորագրուած մեհենական հանդանակին մէջ կը կարդանք.-- «Արուեստը խենթութիւն մըն է, եւ իբր այս, ան կը մնայ վեր յեղափոխութիւններէ, եւ յեղաշրջումներէ: Ինքն իսկ ըլլալով կրօնական մոլեռանդութիւն մը, վեր է նաեւ ամէն կրօնքէ: Տեղ մը որ կ'ուզէ ապրիլ պարտաւոր է ստեղծել: Մեհեան մը պէտք էր կանգնել: Մենք կ'ուզենք ծառայել անոր կառուցման» (6): Յստակ է, որ «Մեհեան»ի խմբագրութեան երկու անդամներն ալ արուեստը կը գերադասեն որեւէ կրօնքէ: Եթէ Զարեան արուեստը կը համարի կրօնքի եւ աստուածներու ծնուցիչ, ապա Վարուժան արուեստը կը դաւանի վեր ամէն կրօնքէ: Եթէ երկու կեցուածքներուն միջեւ կայ հեռաւորութիւն մը, այդ մէկը կը մնայ նուազագոյն տարողութեան մէջ:

Նշելէ ետք այս զոյգ կեցուածքներուն միջեւ «նուազագոյն հեռաւորութիւն»ը Պլտեան իր ընթերցումի ամբողջ տարածքին կը փորձէ պարզել, թէ ի՞նչ բովանդակութեամբ եւ ինչպէ՞ս Վարուժանի բանաստեղծական հեթանոսութիւնը կը բանի իր ժամանակակից կեանքի՝ այսինքն աղէտալի ժամանակի դէպքերու հորիզոնին:

«Առընթերագրումներ» գլուխին տակ պարզելէ ետք Վարուժանի «բանաստեղծական հեթանոսութիւն» յղացքին կապերը այլ ըմբռնումներու՝ Նիցչէի, դարավերջի գրական կարգ մը հոսանքներու, մխիթարեան աւանդութեան եւ յունական դասականութեան հետ, Պլտեան կը շեշտէ որ բանաստեղծական հեթանոսութիւնը Վարուժանի «խելապատակէն ծնող երեւոյթ մը» չըլլալով հանդերձ, սոսկական հաւաքում մըն ալ չէ եւ ամենակարեւորը՝ բանաստեղծական հեթանոսութիւնը բանաստեղծակա՛ն հարց մըն է: Վերադարձ հեթանոսութեան առաջադրանքը հեթանոսութեան վերադարձը չէ սոսկապէս: Եւ եթէ Վարուժան կ'ողբայ հին, հեթանոս աստուածներուն մահը եւ մարդուն իյնալը՝

«Գարշապարին տակ հսկայ
խուլ Աստուծոյ մը հրեայ»

կը ներկայացնէ փորձառութիւն մը ի՛ր ժամանակէն կը բնորոշէ ի՛ր ժամանակը: Մեռեալ աստուածներուն ոգեկոչումը իր հորիզոնին ու իր մեկնաբանութեան ըմբռնման մէջ ներկան ունի նկատի եւ «միայն ատիկա է Վարուժանի մտածումին սեւեռման կիզակէտը» (7): Վարուժան, որուն համար աստուածները ոչ այլաբանութիւններ, ոչ ալ սոսկական խորհրդանիշներ են, արուեստը եւ մասնաւորաբար բանաստեղծութիւնը շատ յատկանշական հետեւողականութեամբ մը կը մտածէ աստուածայինին հետ: Վարուժանի համար բանաստեղծութիւնը առընչութիւն մըն է աստուածներու վայրին հետ, կուգայ ու կը գրաւէ կրօնքին ու դիցաբանութեան տեղը, դառնալով իսկական կրօն մը: Հետեւաբար Վարուժանի հայրենասիրական քերթողութիւնը ամբողջովին կրուած է, թափանցուած է բանաստեղծական հեթանոսութենէն:

Սակայն ինչ որ բանաստեղծը ունի իր առջեւ, այսինքն՝ եղեռնը «վերկայելի չէ, պատկերելի չէ» (8): Այդ եղեռնը քերթուածին մէջ կը բանայ «վերկայացման տագնապ մը» (9): Պլտեան այս տագնապը կը մատնանշէ մասնաւորաբար Վարուժանի «Կիլիկեան մոխիրներուն» քերթուածին մէջ, ուր կը գտնենք հետեւեալ հատուածը.

Եւ հոն, դիմացն, ուր ահա արեւը
մայր կը մտնէ
Սեպ ժայռին դէմ խաչեր են եօթը
այրեր մերկանդամ,
Արիւնն իրենց մազերէն
(Օտարակա՛ն, կ'աղաչեմ,
Փակէ աչքերդ ու միայն եղիր
ձայնիս ունկնդիր)
Արիւնն իրենց ձեռքերէն
եւ ոտքերէն բեւեռուած
Հողին վըրայ կը վազէ
վիմուտներն այն ներկելով.
Կարծես մեկնող արեգակն
յուշիկ յուշիկ կ'ընկղմի
Մեծ աչքերուն մէջ իրենց՝
սարսափէն բաց մնացած:
Դահճապետներն հեռացեր են
խաւարին մէջ արդէն:
Խաղաղութիւն, ովսաննա
բարձունքներուն վրայ կարմիր...

Հոս յստակ է, որ երբ արեւը կ'ընկղմի մահուան հետ, պէտք է աչքերը գոցել: Որովհետեւ «պատկերի ժամանակը փակուած է» կ'ըսէ Պլտեան, եղեռնի պատկերացման կամ վերկայացման տագնապ մը կայ քերթուածին մէջ: Այստեղ գրականութիւնը կը գտնուի իր իսկ ոչնչացումին դիմաց: Վարուժանի քերթուածը կրակէ շրջանակի կեդրոնին:

Սակայն եղեռնի դիմակալութիւնը ողբերգութեամբ ու եղերերգութեամբ չաւարտիր Վարուժանի բանաստեղծութեան մէջ: Տարուած ներքին հարկադրանքէ մը, անհրաժեշտութենէ մը, բանաստեղծը կը դիմէ քերթողական ամէնէն դասական ու բարդ սեռին՝ դիւցազներգութեան: Վարուժանի ներքին այս հարկադրանքը, ներքին այս լարումը Պլտեան կը կոչէ գեղարուեստական սկզբունք, ըստ որուն, ամէն փորձառութիւն (ներառեալ եղեռնի «անփորձարկելի փորձառութիւն»ը) կը գոյաւորուի եւ կ'իմաստաւորուի երբ կը գրուի, այսինքն՝ երբ կը քերթուի, կը դառնայ գեղարուեստ: Վարուժանի մօտ այս սկզբունքը կը ձգտի հայրենիքի ամբողջացումը կամ ժողովուրդի հատուածումը յաղթահարելու դիւցազներգութեամբ: Երեք պզտիկ դիւցազներգութիւններու («Հովիւը», «Արմէնուհին», «Եիկիտ Տանէլ») եւ յարաբերաբար աւելի ընդարձակ դիւցազներգութեան մը (Հարճը») հեղինակ Վարուժանի համար դիւցազներգութիւնը կը կազմէ արուեստի սկիզբը: «Գեղարուեստը զէնքերու դրուագումով կը սկսի, -- կը գրէ ան իր նամակներէն մէկուն մէջ: -- Եւ այդ է միայն մեծ արուեստը. մինչեւ իր յաղթանակը (որ մարդէակին յաղթանակն է նաեւ) այդպէս պիտի ըլլայ անիկա» (11): Եւ որովհետեւ դիւցազներգութիւնը էապէս զէնքերու դրուագում է («Կ'երգեմ զէնքերն ու Մարդը» կ'ըսէ դիւցազներգակն Վիրգիլիոս), կը դառնայ այն որով արուեստը կը սկսի, այսինքն՝ այն որուն շնորհիւ արուեստը կը դառնայ արուեստ: Սկիզբը հոս ժամանակային սկիզբ մը չէ, որքան գոյաւորիչ, արուեստի գոյէն ինքնութիւն տուող դէպք: Իսկ Վարուժանի բանաստեղծական հեթանոսութիւնը կոչ մըն է դիւցազներգութեան, դիւցազներգական է էապէս:

ԽԱՉԻԿ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

«Գանձասար», Հալէպ

(1) -- Գրիգոր Պլտեան, «Կրակէ շրջանակը Դ. Վարուժանի շուրջ», տպարան Կաթողիկոսութեան Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Անթիլիաս, 1988:
(2) -- Նոյն, էջ 7:
(3) -- Նոյն, էջ 8:
(4) -- Նոյն, էջ 24:
(5) -- Նոյն, էջ 25, 26:
(6) -- Նոյն, էջ 26:
(7) -- Նոյն, էջ 107:
(8) -- Նոյն, էջ 138:
(9) -- Նոյն, էջ 144:
(10) -- Նոյն, էջ 144:
(11) -- Նոյն, էջ 225:

ՂԱՐԱԲԱՂ՝ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄԻՆ ՓՈՐՁԱՔԱՐԸ

ԷԼԷՆԱ ՊՈՆԷՐ

Սախարով գրած էր 1988-ին եւ տարի մը ետք կրկին հաստատած.-- «մեր հասարակաց տունը սկսանք կառուցանել տարօրինակ ձեւով մը. այսինքն՝ տանիքէն սկըսելով»: Այսօր Ղարաբաղը փորձաքարն է այն Համագործակցութեան զոր կը կառուցանենք մենք նոյն տարօրինակ ձեւով մը:

Արիւնը կը շարունակէ հոսիլ Ղարաբաղի մէջ: Համագործակցութեան անդամ Ատրպէյճանը, միւս անդամներուն չէզոք ակնարկին տակ, ձեռնարկած է «վերջնապէս կարգադրել» ղարաբաղեան հարցը ստալինեան սկզբունքը կիրարկելով. «հարցը կ'անհետանայ երբ անոր պատճառը դադրի գոյութիւն ունենալէ»: Ըսե՛նք ուրեմն.-- «Երբ ժողովուրդը անհետանայ, անոր հետ իր հարցն ալ կ'անհե-

տանայ»: Այսուհանդերձ հարցերը կը մնան: Նաեւ ժողովուրդները. Թաթարներ, Մեսխեթներ, Գերմանացիներ, Քալմուքներ, Չէչէններ, Քարաչայներ, Ինկուշներ, Պալքարներ, Քապարտաներ ... Թող ներուի ինծի եթէ ոմանք մոռցայ: Նոր սերունդները կը ժառանգեն այս հարցերը, ինչպէս չան կեանքը, յոյսի չգոյութիւնը եւ անձին հանդէպ յարգանքի պակասը որոնք առնչուած են անոնց:

Վերակառուցումը որ փուլ եկաւ իր ճարտարապետին հետ եւ որ անցեալ Օգոստոսին քիչ մնաց մեզ բոլորս ալ թաղէր իր փլատակներուն տակ, իսկապէս, ոչի՞նչ սորվեցուց մեզի: Այս առումով անկարող ենք դասեր քաղելու համար մեր իսկ փորձառութենէն, առանց խօսելու ուրիշներու փորձառութեան մասին: Մինչդեռ յայտնի իրականութիւն է որ դարակներու խորը թմբուած կնճռոտ հարցերը ժամանակի ընթացքին նուազ նեղացնող չեն դառնար:

Կը յիշէ՞ք առաջին համագումարը. «Հողը գիւղացիներուն», «Գործատուները բանուորներուն», «Ոսկին ու տարադրամը ապրանքի գնումներու»: Մինչդեռ եղածը գիներու ազատ արձակումը պիտի ըլլար ու շուկայի տնտեսութեան անցքը: Այսօր այլեւս ոչ ոսկի, ոչ ադամանդ, ոչ տարադրամ, ոչ հաց, ոչ հող, ոչ գործատուն կը գտնենք: Ոչ իսկ պետութի՛ւն մը...: Ես կողմնակից չեմ դատավարութիւններու շարքի մը, բայց կարեւոր է որ իւրաքանչիւր նախկին երեսփոխան անցեալի իր գործունէութեան մասին հաշուետուութիւն մը կատարէ: Ռուսական հեռատեսիլը ի զուր կը բազմապատկէ հեղնական ակնարկութիւնները, պարոն երեսփոխանները բնաւ չեն աճապարեր մոսկովեան իրենց յարկաբաժինները ձգելու եւ քաղաքագօրէի ներկայացուցիչներու պէտք կայ անոնց յիշեցնելու համար թէ հանրապետական յարկաբաժինները սեփական կալուած չեն — ասիկա հակառակ նոյնիսկ իրենց միաձայնութեամբ քուէարկածին—, այլ ընդերկրական նախկին սեփականութիւնը որ այսօր ամբողջ ժողովուրդին կը պատկանի: Տեղին է հաշիւ հարցնել անոնց որովհետեւ գանոնք լաւ կը ճանչնանք ու գիտենք թէ ինչ ըրած են տարի մը կամ երկու տարի առաջ: Առանց ատոր, այսօրուան երեսփոխանները առանց որ նշմարենք, մեզ պիտի գետեղեն անցեալի հանին մէջ: Արդէն ասիկա է պատահածը: Ո՞ւր են հողային օրէնքին պատժամիջոցները առանց որոնց ոչ մէկ բարեշրջում նպատակին կը հասնի: Ո՞ւր է մեր Սահմանադրութիւնը սիրելի ռուս քաղաքացիներ:

Ո՞ւր է Հասարակապետութեան իրաւական Ուխտը. առանց հիմերու կառոյց մըն է: Հասարակապետութիւնը պէտք է յենած ըլլար երկու սկզբունքներու. սահմաններու անփոփոխելի ըլլալուն — ինչ որ հաստատուեցաւ տեղծումի փուլին—, եւ ժողովուրդներու ինքնորոշման: Այս սկզբունքը որպէս իրաւական հիմ ծառայեց Խորհրդային Միութեան յաջորդած Անկախ Պետութիւններու ստեղծումին, սակայն հազիւ յայտնուած՝ այդ Պետութիւնները մոռցան սկզբունքը: «Բոլոր ժողովուրդները հաւասար Պետութեան մը իրաւունքը ունին, անկախ՝ իրենց բնակչութեան թիւէն եւ տարածքին մեծութենէն» (Ա. Սախարով): Երկու սկզբունքէն միայն առաջինը պաշտպանելով պիտի չվերապրինք, ոչինչ պիտի բարեշրջենք եւ արեւմտեան օժանդակութիւնը լափելէ ետք պիտի սկսինք իրար ուտել: Արդէն իսկ այդ է պարագան, եթէ դատենք Ղարաբաղով, Օսէթիայով, Դաղստանով, Ղրիմով, Կակաուզիայով եւ «միւսն ալ» այլ հողատարածքներով:

Գալով ինքնորոշման, ասիկա մեր Հասարակապետութեան յատուկ հարց մը չէ, այլ համաշխարհային բնոյթ ունի: Երկար ժամանակի պէտք պիտի չունենայ առաջնահերթ պարագայ մը դառնալու Հելսինքիի եւ Եւրոպական Ուխտերը ստորագրած երկիրներու մէջ, մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան նոր յղացքի մը սահմանումին ընթացքին: Ատոր փաստը Խրուաթիոյ եւ Սլովենիոյ ճանաչումն է Եւրոպական հասարակապետութեան կողմէ:

Ռուսաստանի եւ դաշնակցային (ինչպէ՞ս պէտք է կոչենք այսուհետեւ) հեռատեսիլները ամէն օր Ղարաբաղի մասին կը խօսին: Սակայն չեն յաջողիր յստակօրէն բացատրել թէ ասիկա երկու Պետութիւններու — Ազրպէյճանի ու Հայաստանի — պատերազմ մը չէ: Ո՛չ, Ազրպէյճան մղուած է ուղղակի իր պատերազմին, հետամուտ՝ բնաջնջելու Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան հայ բնակչութիւնը որ բացարձակ մեծամասնութեան կամքին թարգման հանրաքուէով մը անկախութիւն հռչակեց: Նոյն ատեն նախագահ Ելցին ՄԱԿ-ի բեմէն յայտարարեց թէ Ռուսաստան պատրաստ է մասնակցելու ՄԱԿ-ի խաղաղարար ուժին ու մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտնեց թէ անհրաժեշտ կը նկատէ այդ ուժերէն ղրկել Ղարաբաղ: Հայաստանի նախագահը Լեւոն Տէր — Պետրոսեան տարբեր բան չըսաւ Տավոսի մէջ: Մինչ այդ, նախագահ Մութալիբով կ'ընդունի անոնց ներկայութիւնը, վերջին ամիսներուն յայտարարելէ ետք թէ դէմ է «կնճիռին միջազգայնացում»ին: Ու Փրակայի ժողովը կը նախատեսէ դէտերու առաքումը Լեռնային Ղարաբաղ: Մխիթարիչ խաղաղեցումի ձեռնարկներ: Սակայն եւ այնպէս պատերազմը կը շարունակուի բնակչութեան դէմ, ինքնորոշման իրաւունքին դէմ որ Մարդու հիմնական իրաւունքներէն մէկն է: Կռիւի մարդ պատրաստելու արարքին վերջ չի տրուիր: Ազերի զինուորներու երկու խումբ Ֆիրուզայի մէջ (Թիւրքմէնստան) քանդելու վարժընթացներու կը հետեւին, չորս ուրիշներ Ֆերղանայի ու Տաշքենդի (Ուզբէկստան) հրթասայլի վարիչներու դպրոցն են ու տակաւին չեմ գիտեր քանին Բիշէքի մօտ Քիզիլ — Ասքէտի մէջ Պանֆիլովի բանակումի վայրը: Աւելի լաւ պիտի չըլլա՞ր եթէ Հասարակապետութեան յատուկ արագ հակադեցութեան ուժերու ստեղծումին ձեռնարկէինք: Ապա Հասարակապետութեան համար պարտաւորիչ յայտարարէինք Բ. սկզբունքը՝ ինքնորոշման իրաւունքը:

«ՆՈՒՎԷԼ ՏԸ ՄՈՍԿՈՒ»

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ԿԱՂԱՆԴԸ

Յունուար 26-ին, Կիրակի օր, Իսիի քաղաքապետարանի գեղեցիկ սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Միօրեայ Դպրոցի աշակերտութեան Կաղանդի հանդիսութիւնը, հովանաւորութեամբ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ կազմակերպութեամբ ուսուցչական կազմին, աշակերտութեան ծնողական մարմնին և մասնակցութեամբ դպրոցի եւ պարախումբի աւելի քան 100 աշակերտներու:

Ժամը երեքէն սկսեալ այդ հսկայական սրահին մէջ ներկայ էին 350 ծնողքներ ու կրթասէր բազմութիւն մը, ինչպէս նաեւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ եւ Հայրապետական Պատուիրակ Գերշ Արք. Նաղդաշեան, Իսիի երեսփոխան - քաղաքապետ Պ. Անտրէ Սանթինի, Քլամարի երեսփոխան - քաղաքապետ Պ. Ժան-Փիէռ Ֆուշէ եւ շրջանի միութեանց եւ կազմակերպութեանց զանազան ներկայացուցիչներ:

Բացման խօսքը կատարեց Ռ. Տէրվիչեան եւ յանուն աշակերտութեան ծնողական մարմնին ըսաւ թէ թէեւ ժամանակացոյցը անյարմար է -սրահին պակասի պատճառաւ- բայց աշակերտութիւնն ու ներկաները բոլորն ալ տակաւին լի են Նոր Տարուան եւ Ծննդեան սրբազան խորհուրդներով, որոնք իւրայատուկ իմաստ եւ նշանակութիւն կու տան մեր մարդկային կեանքին. հաւատարիմ մընալով միաժամանակ մեր նախնեաց սրբազան աւանդներուն:

Օր. Լուսին Առաքելեանի ղեկավարութեամբ ելոյթ ունեցան մանկապարտէզի ճուտիկները, որոնք յաջորդաբար մեկնաբանեցին հինգ արտասանութիւններ եւ երկու երգեր: Ի պատիւ Օր. Լուսինէին կարեւոր է չեշտել որ շատ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ կարողացած էր փոքրիկներու սիրտը սիրաշահիլ ու լաւ աշխատանք իրագործել:

Ապա ելոյթ ունեցաւ Քաջ Վարդան, Սասունցի Դաւիթ եւ Արա Գեղեցիկ դասարաններու աշակերտութիւնը ղեկավարութեամբ Տիկիններ՝ Հերմինէ Երիցեան-Ոսկանեանի, Արմինէ Գէորգեանի եւ Հռիփսիմէ Աֆարի, ու աշակերտները յաջորդաբար արտասանեցին 16 արտասանութիւններ նուիրուած Նոր Տարուան եւ Ծննդեան խորհուրդներուն, մայրութեան, հայրենիքի եւ լեզուի գաղափարաբանութեան: Մէջ ընդ մէջ երգուեցան «Լուռ գիշեր - սուրբ գիշեր», «Այսօր տօն է», «Զանգակներ-զանգակներ», «Կաքաւիկ», «Դպրոցական քայլերգ», ղեկավարութեամբ Հերմինէ Երիցեանի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Օրիորդ Անի Սվաճեանի: Այս բոլոր ելոյթներն ալ արժանացան բոլոր ներկաներու ծափերուն ու «պրաւօ»ներուն:

Յանուն աշակերտութեան ծնողական մարմնին, ֆրանսերէն լեզուով խօսք արտասանեց Տիկին Ս. Զիլեան, նախ շնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքապետին որ ինչպէս միշտ նման առիթներով, եկեղեցիին եւ դպրոցին կը տրամադրէ գեղեցիկ այս սրահները. եւ անդրադարձաւ «Մայրիկ» ֆիլմին, որ հայ մանուկներու եւ ընդհանրապէս բոլոր արուեստի եւ պատմութեան սիրահարներու մէջ յառաջացուցած հետաքրքրութեան ու գնահատանքին: Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Ա. Սանթինի որ ամէն անգամ սիրով ու դոհունակութեամբ ընդառաջելով հրաւէրին, մասնաւոր գնահատանքի խօսքեր ուղղեց հոգեւոր հովիւին ու հոգաբարձութեան՝ իրենց կատարած կրթական աշխատանքին համար, կրկին անգամ անդրադառնալով Իսիի ամէնօրեայ դըպրոցի շինութեան հարցին. հրաւիրեց Հայութիւնը որպէսզի իրականացնէ այդ շատ կարեւոր ձեռնարկը:

Փարիզի Հայոց Առաջնորդը իր օրհնութիւնը տալէ եւ պատասխանատուներուն գնահատական խօսքեր ընելէ վերջ ըսաւ. «Արդէն Եկեղեցիի եւ ի մասնաւորի հայ հոգեւորականի առաքելութեան մաս կը կազմէ հայեցի դաստիարակութիւն տալը, ուրեմն եւ դպրոց շինելը, կը հրաւիրեմ բոլոր անոնք որոնք նիւթապէս, բարոյապէս թէ հոգեպէս օգտակար կրնան ըլլալ, որպէսզի այս դըպրոցի գաղափարը մարմին առնէ»:

Վիճակահանութենէ եւ շատ կարճ դադարէ մը վերջ, Օր. Միշըլին Ասլանեանի ղեկավարութեամբ ելոյթ ունեցան պարախումբի փոքրերու, միջակներու եւ մեծերու բաժինները, որոնք յաջորդաբար կատարեցին հինգ պարեր: Օր. Միշըլին որ երկրաշարժի պատճառաւ միառ ժամանակ մեկնած էր Մայր Հայրենիք իր ամբողջական օժանդակութիւնը բերելու, իր վերադարձին շատ կարճ ժամանակամիջոցի մէջ կըցած էր իրագործել շատ գեղեցիկ ու լուրջ ծրագիր մը:

Միւռոն Վրդ. ուրախութեամբ չեշտեց որ 12 տարիներէ ի վեր Եկեղեցիի հովանիին տակ հարիւրաւոր մանուկներ եկած ու դաստիարակութիւն ստացած են, ի մասնաւորի չեշտելով հոգաբարձութեան կատարած անփոխարինելի աշխատանքը որ է, ամբողջութեամբ հոգալ Դպրոցի ծախքերը: Շնորհակալութիւն յայտնեց Պ. Գ. Պագըրճեանին, Պ. Կ. Ջրբաշեանին, Պ. Ն. Պարղուտեանին եւ բոլոր անոնց որոնք տարիներէ ի վեր օգտակար կ'ըլլան Դպրոցին ու աշակերտութեան: Ցաւ ի սրտի յայտնեց թէ հակառակ կատարուած աշխատանքին, տակաւին կան ծնողքներ որ նման օրերուն կը մոռնան իրենց զաւակները դպրոցի հանդէսին բերելու:

Կաղանդ Պապայի նուէրներու բաշխումէն վերջ, «Հայր Մեր»ով ու «Պահպանիչ»ով վերջ գտաւ Կաղանդի այս գեղեցիկ հանդիսութիւնը:

Մ. Վ. Ք.

LIVRES REÇUS

EGLISES ET GOUVENTS DU KARABAGH

J.-M. THIERRY

Catholicossat Arménien de Cilicie, Antélias - Liban, 1991.

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՕԳՈՍՏՈՍ — 1992

Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի խտացեալ դասընթացքը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 1 — 25 թըւականներուն: Դասընթացքը ունի հինգ հիմնական մակարդակներ՝ բացարձակ սկսնակներէ մինչեւ յառաջացեալներու: Քննութիւնները կը կատարուին Օգոստոս 25, Երեքշաբթի:

Դասերը տեղի կ'ունենան Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, օրական հինգ ժամ, առաւօտները: Դասերու ներկայութիւնը բացարձակապէս պարտադիր է: Արձանագրութեան սակը ո՛չ մէկ պարագայի փոփոխութեան կ'ենթարկուի եւ անգամ մը կատարուած վճարումը որեւիցէ պատճառով ետ չի դարձուիր:

Դիմումները նկատի կ'առնուին ըստ կարգի: Անհրաժեշտ է որ անձամբ եւ գրաւոր կատարուին նշելով միշտ հեռաձայնի թիւ մը: Ընդունելութեան անհրաժեշտ պայման է լրացուցած ըլլալ 18 տարեկանը:

Դասերէն դուրս կը կազմակերպուին այլեւայլ մշակութային ձեռնարկներ՝ որոնց մասնակցութիւնը ջերմօրէն կը յանձնարարուի: Կը կազմակերպուին նաեւ այցելութիւններ եւ զբօսապտոյտներ:

Արձանագրութեան սակն է՝ 630.000 (վեց հարիւր երեսուն հազար) իտալական լիրեթ կամ ատոր համապատասխանը օրուան սակին համաձայն. այս գումարին 280.000 (երկու հարիւր ութսուն հազար) լիրեթի բաժինը պէտք է կանխաւ վճարուի՝ յետ ստանալու ընդունելութեան գրաւոր պատասխանը՝ մինչեւ սահմանուած պայմանաժամը: Արձանագրութեան սակին մնացեալ մասը կը վճարուի մուտքի օրը:

Որեւէ չէք կամ փոխագիր պէտք է հասցէագրուի միայն հետեւեալ ձեւով՝

Associazione Padus - Araxes

եւ ղրկուի հետեւեալ հասցէին՝

Assoc. Padus - Araxes
c/o Dipt. Studi Eurasiatici- S. Polo 2035 - 30125 Venezia (Italia):

Բնակութեան սակն է՝ Համալսարանի Ուսանողատան մէջ ամսուան մը համար՝ 100.000 (հարիւր հազար) լիրեթ զոյգ կամ երեք հոգինոց սենեակի համար, 210.000 (երկու հարիւր տասը հազար) լիրեթ առանձին սենեակի համար. այս վերջիններուս թիւը սահմանափակ ըլլալով չի բաշխուիր անոնց ապահովումը:

Իւրաքանչիւր ճաշ կամ ընթրիք կ'արժէ 6.000 (վեց հազար) լիրեթ, տեղւոյն վրայ վճարելի:

Ժամանումի օրերն են՝ Օգոստոս 1 եւ 2, մեկնումի վերջնական պայմանաժամն է՝ Օգոստոս 30: Անոնք որ այս նշուած օրերէն առաջ կը հասնին կամ աւելի ուշ կ'ուզեն մեկնիլ՝ պէտք է անձամբ հոգան իրենց կեցութիւնը:

Հարկադրիչ պարագաներուն կարելի է հեռաձայնել Հ. Լեւոն Զէքիեանի հետեւեալ անձնական թիւով՝ (41) 52-07-737, առաւօտեան 8-էն 9 Իտալիոյ ժամով: Կը խնդրուի՝ լաւ ստուգել ժամերու տարբերութիւնը, բացակայութեան պարագային կրկին փորձել, չհեռաձայնել Վենետիկի Համալսարանի գրասենեակներուն:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՄԱԿԱԲՈՅԾՆԵՐԸ

Մեծն Բրիտանիոյ արքայական ընտանիքին նիւթական յատկացումները կրկին վէճերու նիւթ կ'ըլլան մամուլին մէջ. «Կուարտիըն» թերթը ճակատ յարդարած է մանաւանդ «մակաբոյծ ազգականներ»ու դէմ: Անոր համաձայն, գահը կը պահէ անօգուտ ու նոյնքան ճնշող արքայական ընտանիք մը, մինչ թագուհի մը, իշխան մը եւ իշխանուհի մը բաւարար են միապետութեան շարունակութեան համար: Ատոնցմէ դուրս մնացած պարագաները ուրեմն պէտք է աշխատին ինչպէս հասարակ մահկանացուներ: «Կուարտիըն»ի այս կեցուածքին դէմ «Թիը էքոնոմիսթ» ջերմ պաշտպան կը կանգնի գահակալներուն, հարց տալով թէ ինչու անոնք կ'ամբաստանուին տուրք չվճարելով, երբ Խորհրդարանը անկարող է որոշելու թէ Ռոլս — Ռոյսով արքայական ընտանիք մը կ'ուզէ թէ ոչ:

(Շար.՝ Ա. էջէն)

չերն խկ, Իսրայէլացիք կը յարձակէին Հարաւային Լիբանանի պաղեստինեան գաղթակայանի մը վրայ թռաններով։ 4 մեռեալ կար (մէկ կին եւ երեք երախայ) եւ տասը վիրաւոր։ Այսքանով չէր վերջանար սակայն եւ Իսրայէլ յարձակումի կ՚անցնէր կրկին Հարաւային Լիբանան, այս անգամ իրանամէտ Հէզպոլլահի դիրքերուն դէմ եւ կը սպաննուէր ընդհանուր քարտուղարը՝ Շէյխ Ապպաս Մուսաուի, կինը եւ զաւակներէն մէկը, ինչպէս նաեւ ուրիշներ։ Ընդհանուր ձեւով կ՚ըսուէր թէ տասը մեռեալ կայ եւ շուրջ 12 վիրաւորներ, 8-ը՝ ծանր վիճակի մէջ։ Երկուշաբթի, Փետրուար 17-ին համար ընդհանուր գործադուլ հռչակուած էր շրջանին մէջ։ Պաալպէքի բոլոր հեռատեսիլներն ու ձայնասփիւռները Գուրանէն հատուածներ կը սփռեն մինչ իսրայելեան օդուժը կը շարունակէր ռմբակոծումները։ Իսրայէլի Պաշտպանութեան Նախարարը յայտարարած էր հեռատեսիլէն որ յաջողութեամբ պսակուած այս յարձակումը՝ «ուղերձ մըն է ահաբեկչական կազմակերպութեանց», հասկցնելու համար որ «խնդիր չյարուցանեն Իսրայէլի Պետութեան հետ»։

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ բացուած է Տնտեսական Գործակցութեան Կազմակերպութեան վեհաժողովը, որուն կը մասնակցին նաեւ Ազրպէջան, Ուզպեկստան եւ Թիւրքմէնստան, ինչ որ կրնայ պատրաստել Կասպից ծովու հասարակաց Շուկայ մը։ 1985-ին այս կազմակերպութիւնը հիմնած էին Իրան, Թուրքիա եւ Փաքիստան։ Այս անգամ Ազրպէջան ներկայ է իր նախագահով (Մութալիպով), Ուզպեկստան Խորհրդարանի նախագահով, Թիւրքմէնստան՝ նախագահով։ Աշխատանքներուն կը մասնակցին նաեւ ՀԱՊ-ի (Համապետութիւն Անկախ Պետութեանց) երեք այլ Հանրապետութիւններ՝ Տաճկըստան, Ղազախստան եւ Կիրգիզիա։ Թեհրանի ձայնասփիւռը յայտնած է թէ այս կազմակերպութիւնը կրնայ «250 միլիոն բնակիչներու եւ 4 միլիոն քառակուսի քիլոմեթր իսլամական հասարակաց մեծ շուկայի մը վերածուիլ»։ Բացման նիստին ալ, Ռաֆսանճանի փափաք յայտնած է որ կազմակերպութիւնը կամուրջ մը ըլլայ աւելի հաւասարակշռուած տնտեսական կարգ մը հաստատելու համար։ Այս ամբողջին ետին կնճիռ մը կայ միշտ Իրանի եւ Թուրքիոյ միջեւ հակառակ փոխանակուած հասարակ տեղիք անոյշ խօսքերու՝ «Իրանի եւ Թուրքիոյ միջեւ աւելի գործակցութիւն կայ քան՝ մրցակցութիւն» (Վելայաթի)։ Մամուլը նոյն լեզուն չի գործածեր եւ կը քննադատէ Թուրքիան որ «քար մըն է Միացեալ-Նահանգներու ծառայութեան, պարտադրելու համար արեւմտեան օրինակը»։

ՆԻՍԻ ՔԱՆԹՈՆԱԼ (ընդհ. խորհրդատուներու) ընտրութեան առաջին շրջանին գլուխը հասաւ Ազգ. Ճակատի թեկնածուն ձայներու 39%-ով, իրեն կը յաջորդեն Իւ-Տէ-էՖ (15,8), էՌ-Փէ-էՌ (15%), ընկերվարական (12,1%), համայնավար (7,5)։ Ձեռնպահներու համեմատութիւնը 63,1% էր։ Ազգ. Ճակատի յառաջդիմութիւնը կը շեշտուի շրջանին մէջ, ինչ որ կը նշանակէ թէ մղուած պայքարը իրեն դէմ, արձագանգ չի գտներ։

ԺԸՆԵՒԻ մէջ, չորս օրուան բանակցութիւններէ ետք, ՕՓէՓ-ը (քարիւղ արտածող երկիրներու կազմակերպութիւն) խախուտ համաձայնութեան մը եկաւ 21 տոլարի բարձրացնելով տակառը (պարիլ 159 լիթր) եւ արտադրութիւնն ալ օրական 22·982 միլիոն պարիլի սահմանափակելով առաջարկուածէն 200 հազար աւելիով, Սաուտի-Արաբիա մերժելով շատ պակսեցնել իր արտադրութիւնը։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ նախագահը՝ Գարլոս Մէնէմ երեք օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Ֆրանսա։ Փարիզ ժամանեց Փետր. 17-ին, ան որ «Թուրքը» մկրտուած է Արժանթինցիներուն կողմէ, սուրիական իր ծագումին պատճառաւ։ Նպատակն է ամրապնդել Արժանթինի եւ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները։

ՁՄՐԱՆ Ողիմպիականներուն խանդավառ շաբաթէ մը ետք, Ֆրանսա յուսախաբ շաբաթավերջ մը ապրեցաւ. իր մէկ քանի յոյսերը (Ֆր. Փիքար, Տիւշէնէ) ի դերեւ ելան։ Ընդհ. դասաւորման գլուխն էր (Փետրուար 17) Գերմանիա 18 մետալով (7-7-4), ապա ՀԱՊ-ը (Համապետութիւն Անկախ Պետութեանց) 14 մետալով (5-4-5), Նորվեկիա 3-րդ է 10 մետալով (5-2-3), 5-րդ է Ֆրանսա Աւստրիոյ ետեւ, 7 մետալով (3-3-1)։

ՌԸԿՊԻի «5 ազգերու մրցաշարքին» Ֆրանսա ոչ միայն ծանր պարտութիւն մը կրեց, Փետրուար 15-ին, Փարք տէ Փրէնս Անգլիոյ 31 կէտերուն դէմ 13 կէտ միայն ձեռք ձգելով, այլեւ իր երկու խաղացողները 6 ամսուան համար պատժուեցան եւ Ազգային եւ միջազգային մրցումներու չեն կրնար մասնակցիլ։ Կիրակի օր իսկ, լոնտոնեան մամուլը շատ խիստ էր Ֆրանսացիներուն նկատմամբ, որոնք հասարակ վուայու կ՚որակուէին, մինչ ֆրանսական մամուլն ալ չէր ծածկեր իր դժգոհութիւնը ի տես վայրագ խաղարկութեան մը։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հրանդ Մարտիրոսեանի յիշատակին կը նուիրեն. -- Տէր եւ Տիկին Կրեկուար Փափազեան 500 Ֆր. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն), Տիկին Անահիտ Հ. Մարտիրոսեան 500 ֆրանք Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, 500 Ֆր. «Աշխարհ»ին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»էն։

***

Իր կնոջ՝ Մանուշակ Կարապետեանի մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ, Պր. Կիրակոս Կարապետեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

FORUMS ETUDIANTS U. G. A. B.

Objet :

— Donner des informations sur les écoles et les facs, les entreprises, les professions «in» et les filières.
— Apporter une aide à l'orientation et à l'insertion dans la vie professionnelle.
— Proposer des visites d'entreprises.
— Proposer des stages.

Forme :

Tous les mois sera invité :
— un chef d'entreprise ou un responsable de service qui présentera son entreprise, son métier et fera le point sur les débouchés.
ou
—des élèves et des professeurs qui présenteront leur école, avec leurs points de vue respectifs.

Fréquence :

Une fois par mois.

Conditions d'accès :

— Niveau Bac (Premières et Terminales) et plus, et débutants dans la vie active.
— Pour s'inscrire sur la liste des invités, il est impératif de retourner la fiche d'inscription *avant fin février*.

Prix :

Gratuit.

Date du premier forum:

18 Mars 1992.

Pour toute information et inscription, téléphoner au: 45 - 20 - 03 - 18.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը Պէլֆոնթէնի իր կայանին համար --Յուլիս եւ Օգոստոս -- կը փնտռէ՝ տնօրէնուհիներ, առաջնորդուհիներ եւ խոհարարներ։

***

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de Vacances de Bellefontaine — juillet et août — :
des Directeurs - Directrices, moniteurs - monitrices, cuisiniers.
Adresser vos candidatures au Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 Paris.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. -- Տէր եւ Տիկին Արմէն Պուտաքեան 600 Ֆր.։

LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE

12 - 14, rue Saint-Bazile - Marseille 1er

vous invite à une

RENCONTRE AVEC LA DELEGATION D'ACHTARAK

Simon GRIGORIAN, Député; *Toros BOYAGHDJIAN*, Maire d'Achtarak; *Gaguik ASATRIAN*, Président d'Uniservices (Chambre de Commerce d'Erevan); *Ara PETROSSIAN*, Musicien, Secteur culturel; *Edouard GHAZARIAN*, Responsable Secteur Agronomique

«LES PROBLEMES ACTUELS
DE LA REPUBLIQUE D'ARMENIE
ET DE LA SITUATION
AU KARABAGH»

Vendredi 21 Février à 21h précises

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

COMMUNIQUE DE PRESSE

La Croix Bleue des Arméniens de France, affrète un avion-cargo de 30 tonnes (Vol n° SU 930), à destination de *Erevan* (Arménie), dans le cadre de son action «*AIDE ALIMENTAIRE A L'ARMENIE ET AU KARABAGH*» et achemine des denrées de première nécessité (sucre, farine, huile, riz, céréales).

Le cargo partira :
le Mercredi 19 Février à 17 h 30 de Paris Charles-de-Gaulle 1.

La presse est invitée à s'informer sur place.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՍԵՄԻՆԱՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր տասը միօրեայ դպրոցներու ուսուցիչներուն համար կը կազմակերպէ մանկավարժական սեմինար։

Բոլոր հայ դպրոցներու ուսուցիչները կրնան մասնակցիլ։

● Յաւելեալ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել ժամը 19-էն 21՝
(1) 45. 84. 57. 18 թիւին։

SEMINAIRE PEDAGOGIQUE

Dimanche 23 Février à partir de 10 heures

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
9, rue du Cirque, 38200 Vienne

Avec :
Marie LOUSSARARIAN,
Loucine MALIKIAN,
Hélène MERDJANIAN

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Սէն -- Ժեռոմի եւ Շրջակայից Սուրբ Սահակ -- Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ պատարագ կը մատուցուի Փետր. 23, Կիրակի օր։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Եւրոպայի Կաթողիկոսական
Պատուիրակի Փոխանորդ
Մարսէյլի Հայոց

Սկիզբ ժամերգութեան առաւօտեան ժամը 9--ին։
Պատարագ 10--ին։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ՏՕՀՄԱՅԻՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը Փետր. 19 եւ 26, Մարտ 4, 11 եւ 18 Չորեքշաբթի օրերը, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8--ին, կազմակերպած է դասախօսութիւններու շարք մը՝ յատկացուած Հայ եկեղեցական, կրօնական եւ տոհմային աւանդութիւններուն, Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ

15, Ռիւ Ժան - Կուժոն, Փարիզ, 8--րդ

Չորեքշաբթի, Փետրուար 19, երեկոյեան ժամը 8--ի առաջին դասախօսն է՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Իւրաքանչիւր դասախօսութիւն կը տեւէ շուրջ կէս ժամ, որուն կը հետեւի կէս ժամուան հարցազրոյց արծարծուած նիւթերուն շուրջ։ Ապա տեղի կ՚ունենայ հիւրասիրութիւն։

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ դասախօսութիւններու այս շարքին եւ հաղորդակից դառնալ գործնական եւ անհրաժեշտ աւանդութիւններու ծանօթացման։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԷՆ -- ԺԵՌՈՄԻ Զ. Շանթ մասնաճիւղի վարչութիւնը Փետր. 22, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 14--ին ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Թաղիս Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Նարեկ Մշակութային Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի Հրանդ Մարտիրոսեանի մահուան առթիւ.--

Տէր և Տիկին Ժերար Փափազեան (Քանն) 500 Ֆր., Պր. Վարդան Մանկասարեան (Մոնմորանսի) 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան -- Փիէր Սէտէֆ (Սէն -- Կրասիէն) 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ա. Սօժի (Մոնմորանսի) 300, Տէր եւ Տիկին Սերժ Պապիկեան (Էրմոն) 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քէօթահլեան (Արնուվիլ) 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սերիք (Նէօյլի - Սիւր - Մարն) 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէր Թէրզեան (Տէօյլ) 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արել Փափազեան (Սօ) 200 Ֆր., Տիկին Անժէլէ Գէօրգոֆ (Սէն -- Ռաֆայէլ) 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆապրիս Ռուա (Պայի) 500, Օր. Ժագլին Քանարեան (Սէն -- Գլու) 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոլան Մարկոսեան (Էփինէ) 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կրեկուար Փափազեան (Փարիզ) 500 Ֆր., Տիկին Անահիտ Մարտիրոսեան 500 Ֆր.։

***

Կապոյտ Խաչի Սէն -- Ժեռոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Վարուժան Անտոնեանի մահուան առթիւ. -- Այրի Տիկին Արշալոյս Անտոնեան 300, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Զիլէքեան ընտանիք, Պր. Գեղամ Մարգարեան, Այրի Տիկին Մէժան 100--ական Ֆր., Ամալեան ընտանիք 200 Ֆր., Ծնունդի առթիւ Տիկին Մէժան 100 Ֆր.։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 19

MERCREDI
19 FÉVRIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 668 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.736 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.736

ԱՐՑԱԽ

ԶԱՐԴՈՒԵՑԷ՞Ք ԵՒ ԼՌԵՑԷՔ Կ'ԸՍԷ ԶՕՐ. ՇՊԻՏՉԵՆԿՈ

Մոսկուայէն այսպիսի բան մըն է որ ըսած է նախկին խորհրդային Դ. Բանակի շտապ ներկայացուցիչ՝ զօրավար Շպիտչենկօ, երբ Արցախի Նախարարաց Խորհուրդի նախագահը՝ Օլեգ Եսայեան, իրեն դիմած է որպէսզի եա մղէ ազրպէյճանական յարձակումները, առարկելով թէ գործողութեան ոչ մէկ հրահանգ ունի, աւելցուցած է թէ հայկական կողմը պէտք չէ հրահրէ ռմբակոծութիւնը...: «Արմէնփրէս»ի Փետրուար 17-ի այս լուրին կ'արձագանգէր նաեւ ԱՖՓ-ն («Լը Մոնտ», Փետրուար 18):

Ինչպէս գրեցինք արդէն, չորս օր է որ Ստեփանակերտի վրայ ռմբակոծութիւնը սաստկացած է: Երկուշաբթիէն Երեքշաբթի (Փետրուար 17 / 18) լուսնալիք գիշերը համեմատաբար հանդարտ եղած էր, բայց Շուշիէն եւ Ջանհասանէն գնդակոծութիւնները մեծ աւեր գործած էին արդէն մայրաքաղաքին մէջ եւ կային տասնեակ զոհեր եւ մեծ թիւով վիրաւորներ: Փլած շէնքերուն տակ կան բազմաթիւ մեռեալներ, կին եւ երախայ մեծ մասամբ:

***

Հայաստանի Արտաքին Նախարարութիւնը ազրպէյճանական յուշագիր մը ստացած է ուր կ'ըսուի որ հայկական աւազակախումբերու աննախադէպ խժդժութիւններուն պատճառով Ղարաբաղի եւ Հայաստանի սահմանակից շրջաններուն մէջ բախումները սաստկութեան գերագոյն աստիճանին հասած են: Այս կացութիւնը տեղ չի ձգեր ճգնաժամէն քաղաքական եղանակներով ելք գտնելու հնարաւորութեան:

Փետրուար 4-ի այս յուշագրին առթիւ Հայաստանի Արտաքին Նախարարութիւնը յայտարարած է թէ վերջին ամիսներուն հակառակ Ղարաբաղի դէմ սաստկացած յարձակումներուն, Հայեւազերի սահմանամերձ շրջաններուն մէջ կարելի կ'ըլլար համեմատական հանդիստ խրամբճակ մը պահել: Սակայն ազրպէյճանական տարածքէն կը շարունակուէին յարձակումները հայկական շրջաններու վրայ: Փետրուարի առաջին օրերը ազրպէյճանական դիրքերէ գնդակոծուած էին Կապանի եւ Տաւուշի բնակավայրերը: Այս բոլորը Հայաստան կը նկատէ զինքը ռազմական գործողութիւններու մէջ ներքաշելու ճգտում որպէսզի Ղարաբաղի ու Ազրպէյճանի հակամարտութիւնը ներկայացուի որպէս հայեւազերի բախում:

Հայաստանի Արտաքին Նախարարութիւնը լուրջ մտահոգութիւն յայտնած է այս երեւոյթին դէմ ու Ազրպէյճանի կոչ ըրած է պատշաճ պատասխանատուութիւնը ցուցաբերելու եւ միանալու Ղարաբաղի խնդիրը լուծելու քաղաքական ճամբաներու որոնումին:

***

Միացեալ - Նահանգներու դեսպանը, ի Երեւան, շատ հաւանաբար ըլլայ Նելըըն Լեծքի, որ արդէն նշանակուած է կառավարութեան կողմէ (պէտք է Ծերակոյտը վաւերացնէ):

63 տարեկան, Լեծքի պաշտօնեայ է Արտաքին Նախարարութիւնը, տասնամեակներէ ի վեր: Աշխատած է Թուրքիոյ եւ Միացեալ - Նահանգներու կառավարութեան հետ ցեղասպանութեան ճանաչման դէմ երբ Արմէնիըն խմբակը կը փորձէր Քոնկրէսը համոզել որ բանաձեւը քուէարկէ, կը թուի որ եթէ նոյնիսկ հակահայ մը չէ, Թուրքերու վստահութիւնը կը վայելէ:

***

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՓԵՏՐՈՒԱՐ 17)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այսօր Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ընդունեց Պրազիլիոյ Մոսկուայի դեսպանը որ իր երկրին նախագահին նամակը յանձնեց իրեն: Այդ նամակով Լեւոն Տէր - Պետրոսեան կը հրաւիրուէր ՄԱԿ-ի կազմակերպած շրջակայ միջավայրի պաշտպանութեան Ցունիսի համաժողովին: Նամակը կը յայտնէր նաեւ թէ Մոսկուայի դեսպանը կը նշանակուէր Հայաստանի մէջ Պրազիլիոյ գործերու ժամանակաւոր հաւատարմատար:

***

Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ընդունեց եւ զրոյց ունեցաւ Ամերիկայի արեւելեան թեմի առաջնորդ Խաժակ Եպիսկոպոս Պարսամեանի եւ անոր ընկերացող ամերիկեան հեռատեսիլի աշխատակիցներուն հետ:

***

Այս վերջինները ընդունուեցան նաեւ փոխ նախագահ, վարչապետ Գ. Յարութիւնեանի կողմէ: Զրոյցի ընթացքին շօշափուեցան ամերիկեան օժանդակութեան բաշխումի եւ առաջնորդարանին կողմէ Ստեփանաւանի շրջանին մէջ կատարուելիք շինարարութեան առնչուած հարցեր:

***

Պրազիլիոյ դեսպանը ընդունուեցաւ նաեւ Արտաքին Նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեանի կողմէ: փոխանակուեցան երկու երկիրներու միջեւ դեսպանութեան մակարդակով դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատելու մասին յուշագրեր:

***

ՋՐԱԷԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱՐՏԱԴՐԷ

Վերանորոգուելէ ետք, Ջերմուկի ջրաելեկտրակայանը, որ փակ էր քառորդ դար է, սկսած է վերարտադրել ելեկտրականութիւն: երրորդ բաժանումին ալ բացումով արտադրութիւնը կը կրկնապատկուի, կը հասնի 600 քիլօ-ուաթի:

***

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԸ ԱՐՑԱԽԻ ՄԱՍԻՆ

«Արմէնփրէս»ի Թղթակիցը Մոսկուայի մէջ տեսակցութիւն մը ունեցած է Թուրքիոյ դեսպան Վ. Վուրալի հետ, որ յայտնած է Թուրքիոյ դիրքորոշումը Արցախի հարցին առնչութեամբ: Դեսպանը նախ նշած է, որ Արցախի ներկայ ճակատումները ոչ Հայաստանի եւ ոչ ալ Ազրպէյճանի համար շահաւէտ են եւ թէ Թուրքիա պատրաստ է իր հաշտարար առաքելութիւնը կատարելու հարցը լուծելու համար, եթէ երկու կողմերը միասին դիմեն իրեն: Վուրալ եզրափակած է աւելցնելով թէ երկու հիմնական սկզբունքներ կրնան լուծել Արցախի հարցը: Առաջինը՝ ոչ մէկ ձեւով սահմանային փոփոխութիւն կատարելն է, իսկ երկրորդը՝ փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն նկատմամբ յարգանք ցուցաբերել:

***

ՎԱՌԵԼԱՆԻՒԹԻ ՆՈՐ ՅՈՅՍԵՐ

«Հայնաւթամթերք» միաւորման աշխատակիցները վերջին քանի մը օրերու ընթացքին յաջողած են Ռուսաստանի տարբեր քաղաքներէն 100 հազար թոն մազութ Երեւան առաքել, օրական 360 վակոնով: Շուրջ 120 հազար թոն ալ արդէն ճամբան է: Ժամանակին հասնելու պարագային Երեւան, քանի օրուան պաշար կ'ապահովէ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՈՍԿԻՆ

Հայաստանի դրամատան յանձնուած է առաջին կտոր ձոյլ ոսկին, 13 քիլօկրամնոց: Հարցումներու պատասխանելով Դրամատան նախագահ Ի. Իսահակեան ըսած է թէ ներկայիս ոսկիի ձուլումը կը շարունակուի Ռուսաստան, Հայաստան չունենալով անհրաժեշտ գործատուներ: Աւելցուցած է նաեւ թէ Հայաստանի ոսկին իր չնչին քանակով չի կրնար դրամի շրջանառութեան կայունացման երաշխիք մը դառնալ Հայաստանի համար: Մասնագէտներու կարծիքով Հայաստան այսօր կրնայ արտադրել տարեկան շուրջ երեք թոն ոսկի:

***

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Աշխատանքի եւ ընկերային ապահովութեան նախարարութեան մօտ ստեղծուած է նոր վարչութիւն մը, բազմաթիւ կեդրոններով, որու նպատակն է աշխատանք ապահովել անգործներուն, մասնագիտացնել եւ վերապատրաստել, որակը բարձրացնել անոնց: Վարչութիւնը կը զբաղի նաեւ գործազրկութեան նպաստի վճարման հարցերով:

«ՀԱՅԵՐՈՒ ՓԱՐԻԶԸ»

«Քոթիտիէն տը փարի» (Փետրուար 18) կարճ արձագանգ մը կուտար Հայկական Վաւերագրական Կեդրոնին կազմակերպած ցուցահանդէսին, որ կը շարունակուի մինչեւ Կիրակի, Փարիզի 9-րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահը:

ՔԱՐՈԼԱՅՆ ՔՈՔՍ ԵՒ ԶՕՐԻ ԲԱԼԱՅԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՆ

Անգլիոյ Լորտերու ժողովին փոխ - նախագահուհին որ անձնաջան աշխատանք կը տանի Ղարաբաղի դատին ի նպաստ եւ երկրէ երկիր ձայնը լսելի կը դարձնէ ականատեսի իր վկայութիւնները բերելով (քանի մը անգամ Ղարաբաղ եղած է) Փարիզ կուգայ Զօրի Բալայեանի հետ: Այս առթիւ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հաւաքոյթ մը տեղի կ'ունենայ, Ուրբաթ, Փետրուար 21-ին, ժամը 20.30-ին, Միւզէ Կիմէի սրահը, Փլաս տ'Իէնա, Փարիզ 16-րդ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ կացութիւնը բաւական ծանր է, Իսրայէլեան փոխ - վրէժի գործողութիւններէն ետք: Շէյխ Ապպաս Մուսաուիէն զատ, քանի մեռեալ կար: Հեզպոլլահին կրօնապետին յուղարկաւորութիւնը, որու մասնակցած են շուրջ յիսուն հազար հոգի, առիթ տուած է որ հակիսրայէլեան եւ հակարեւմըտեան լոզունգները բազմանան: «Անկցի՛ Իսրայէլ, անկցի՛ Ամերիկան, անկցի՛ Ֆրանսան» կը լսուէր թափօրի երկայնքին: Կը թուի որ հաշտութեան աշխատանքները եւ բանակցութիւնները խնդրոյ առարկայ դարձած են այլեւս եւ Պաղեստինցիք կը յայտարարէին Երեքշաբթի, Փետրուար 18-ին, որ պիտի չմասնակցին Փետրուար 24-ի բանակցութեանց, Ուաշինկթըն:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ միջեւ մթնոլորտը կրկին շատ լարուած է, որովհետեւ Կիեւի իշխանութիւնները երկրին բանակին կցած են հիւլէական ռմբաձիգ օդանաւերը: Ուկրանիա յայտարարած է Փետրուար 17-ին, որ այլեւս իր հակակշռին տակ կ'առնէ ռազմագիտական օդանաւային զօրաբաժին մը, որ ցարդ ՀԱՊ-էն (Հասարակապետութիւն Անկախ Պետութեանց) կախում ունէր: Ասիկա նոր ապտակ մը կը նկատուի ՀԱՊ-ի ապայակոյտին համար: Կը կարծուի որ Կիեւի այս արարքը պատասխան մըն է Մոսկուայի մէկ արարքին: Արդարեւ անցեալ շաբթու Մոսկուա Ուկրանիոյ զինուորական մէկ օդակայանէն վերցուցած էր վեց ռմբաձիգ օդանաւեր: Կրաւչուկ կը պահանջէր Ելցինէն որ վերադարձնէ:

ԳՈՐԲԱՉՈՎ, ամէն ամիս յօդուած մը պիտի ստորագրէ եւրոպական քանի մը թերթերու մէջ, որոնց կարգին «Լիպերասիոն»: Առաջին յօդուած մը լոյս տեսած է վերոյիշեալ օրաթերթին մէջ, Փետր. 18-ին: Խորհրդային նախկին ղեկավարը կը ջանայ պատասխանել սա հարցումին՝ Համայնավարութիւնը մեռա՞ծ է: Կ'ըսէ թէ այսօր, կրնայ պատասխանել թէ ինչ որ մեռած է ստալինեան օրինակն է, վարչակարգ մը որ կ'արհամարհէր ժողովրդավարութիւնը, մարդկային իրաւունքները, մարդուն տարրական կարիքները: Գորպաչով կը շեշտէ. - «Համոզուած եմ ուրեմն որ ստալինեան մոտէլը մեռած է: Կ'աւելցնէ՝ Փա՜ռք Աստուծոյ»: Ապա, կը բացատրէ որ ասիկա չի նշանակեր ընկերվարութեան մահը, ընկերվարական գաղափարականը միշտ կենդանի է:

ՁԵՒՍԻ բագինը քաղաքական վէճի մը պատճառ դարձած է Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ. առաջինը պնդելով որ Պերկամայէն գողցուած է ան, կը պահանջէ որ վերադարձուի. իսկ Գերմանացիները կը պատասխանեն որ ապարդիւն դիմում է ասիկա ու բագինը Գերմանիոյ նուիրուած է Ապտիւլհամիտի կողմէ եւ եթէ Թուրքիա կառավարական հարց դարձնէ զայն, իրենք կը հրապարակեն բոլոր փաստաթուղթերը: Պեռլինի Թանգարաններու ընդհանուր տնօրէնը նոյնիսկ քննադատած է Թուրքերը թէ լաւ չեն պահպաներ հնութիւնները ու արուեստի արժէքները կը գործածեն որպէս շինանիւթ: Գերմանացի տնօրէնը աւելցուցած է.- «այս կացութեան մէջ ինչպէ՞ս ձեզի կը յանձնենք պատմական արժէք ներկայացնող գործեր. նոյնիսկ, երանի թէ կարելի ըլլար ձեր երկրին միւս պատմական կոթողներն ալ մենք մեր պահպանութեան տակ առնէինք»:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայաստանի Հանրապետութեան» Յունուար 30-ի թիւին առաջին էջին վրայ տեղ տրուած է հարցազրոյցի մը որով կը բացուի մեր ոչ միայն այսօրուան, այլեւ անցեալի դժբախտութիւններուն գլխաւոր պատասխանատուին թղթածրարը: Այդ հարցազրոյցը խորագրուած է.– «Դասալքութիւնը դաւաճանութիւն է»: Եթէ աւելցնենք նաեւ թէ ան կատարուած է Հայաստանի զինուորական կոմիսար գնդապետ Լեւոն Ստեփանեանի հետ, յայտնի կը դառնայ թէ բանն ինչումն է:

Թերեւս զարմանալի թուի գնդապետ պաշտօնատարի մը գոյութիւնը Հայաստանի նման երկրի մը մէջ ուր սեփական զօրք, հրամանատարութիւն, գինամթերք հասկացութիւնները տակաւին նոր – նոր մաս կը կազմեն առօրեային. պատասխանելու համար հաւանական այս զարմանքին, տրուած են հետեւեալ տեղեկութիւնները. Լեւոն Ստեփանեան բարձրագոյն զինուորական կրթութեան տէր է. ծառայած է Թուրքիոյ, Իրանի սահմաններուն վրայ եւ Աֆղանստանի մէջ: Անցեալ տարի ընտրուած է երեսփոխան ու անդամակցած Պաշտպանութեան ու Ներքին Հարցերու մշտական յանձնաժողովին: Մասնակցած է Զինապարտութեան մասին Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքին մշակումին:

Զրուցավարը՝ Էլէոնորա Վարդանեան առաջին հարցումով նշդրակը կը զարնէ ուղղակի ցաւին կեդրոնին, խօսքի մղելով գնդապետ Ստեփանեանը որուն բառերը որեւէ ազգէ արժանապատուութեան տէր ոչ մէկ անհատ պիտի ուզէր լսած ըլլալ, որպէս իր:

Այդ առաջին հարցումը կը վերաբերի զինուորներու դասալքութեան երեւոյթին «վերջին տարուայ ընթացքում սովորական դարձած»: Անշուշտ աւելի չար ու չարչրկող է պատասխանը որուն միայն մէկ խրապաշտութեան բաժինը կը պատկանի գնդապետին: Ան նախ կ'անդրադառնայ Հայաստանի անկախութեան նախորդած շրջանին. «սկզբում մեր տղաները փախչում էին Հայաստանից դուրս գտնուող զօրամասերից եւ դա բացատրում էին բանակում տիրող սանձարձակութեամբ եւ ազգային հողի վրայ տեղ գտած հալածանքներով: Փախչում էին Հայաստան ու հաւաստիացնում որ ծառայելու են միայն նրա տարածքում, «ձգտում էին» վերականգնել աղէտի գօտին...»: Ընդունելի այս նախադրանքէն ետք պատասխանը կը հասնի ներկային. արդարեւ, ի՞նչ եղած է «միայն նրա տարածքում ծառայելու» պատրաստակամութիւնը երբ Դեկտեմբերի սկիզբին հրապարակուեցաւ Հանրապետութեան Նախագահին հրամանագիրը որով կ'ազդարարուէր որ մինչեւ տարեվերջ պատկան իշխանութեան ներկայանան զինուորական ծառայութեան տարիքի բոլոր դասակիցները: Այդ հրամանագրին դրդապատճառը կը բացատրէ Լեւոն Ստեփանեան հաւանօրէն ամօթի զգացումով ջնարակուած մեղմութեամբ որ նոյնիսկ անյարիր է զինուորական պաշտօնատարի կեցուածքին: Ան կ'ըսէ.– «Հիմա երբ եկել է իր ժողովուրդին ծառայելու ժամանակը, երբ Հայաստանը դարձել է Անկախ Պետութիւն եւ այդ անկախութիւնը պաշտպանելու համար իր որդիների կարիքն է զգում, զինուորական ծառայութիւնից խուսափելն ուղղակի յանցագործութիւն է»:

Մեղմ չէ՞ արտայայտութիւնը երբ ան կը պատմէ թէ Նախագահական հրամանագրէն ետք իրենք հաւաքած են բոլոր փախստականները, մօտ 600 հոգի...: Գոնէ այդքանով հարցը փակուէ՞ր...: Առաւօտուն կը տեսնեն թէ այդ մօտ 600-էն ամէնը ... 33 հոգի մնացած է «ժողովուրդին ծառայելու», «անկախութիւնը պաշտպանելու» համար: Ասոր վրայ կը ծրագրուի յատուկ կառոյցներ ստեղծել, զբաղելու համար նորագիրներով: Կարծէք այս միջոցառումը արդարացումի պէտք ունենար, զինուորական կոմիսարը կը բացատրէ.– «այս իրավիճակում այլ ելք չունենք: Դասալքութիւնն ուղղակի դաւաճանութիւն է, իսկ դաւաճաններին պէտք է դատել»:

Եթէ դաւանութեան զգացումը մինչեւ հոս չէ ընդհատած ընթերցումի թափը, կարելի է հետեւիլ զրոյցին շարունակութեան. «ի՞նչպէս անցաւ աշնանային զօրակոչը» հարցումին գնդապետը կը պատասխանէ. «հպարտանալու բան չկայ»: Ինչո՞ւ: Զօրակոչը մեծ բան չէր. կարելի չէ նորեր զօրակոչել երբ փախստականները կը մնան իրենց տան անկիւնը: Միայն քանի մը հարիւր նորեր կարելի եղած է զօրակոչի ենթարկել: Շարունակե՞լ...: «Սակայն շուտով նրանցից մի քանիսն էլ լքեցին զօրամասը: Եւ դա այսօր, երբ մենք սեփական զինուած ուժեր ենք ստեղծում, երբ Ղարաբաղում պատերազմ է, սահմաններում անհանգիստ է, երբ օր չի անցնում առանց մարտական ընդհարումների եւ պատանդներ վերցնելու: ... Եւ այս պայմաններում մեր տղաները փախչում են զօրամասերից, ինքնակամ զօրակոչի կէտեր գալու փոխարէն. չէ՞ որ այդպէս է ընդունուած երբ Հայրենիքը պաշտպանութեան եւ աջակցութեան կարիք է զգում»:

Ի՞նչ կը զգայ, կամ կը մտածէ, կամ կը յիշէ մարդ անկախութեան խանդավառութենէն անցնելով Հայաստանի զինուորական կոմիսարին խօսքերով իջած սառնորակ այս ջրցանին. երգի՞ն Կիկօ՞ն որուն մայրը այնքան դժբախտ է որ իր զաւակը փէտայի չեն արձանագրեր (վստահաբար, այնքան ուրիշներու հետ այս երգն ալ առաւելագոյնս այլանդակուած տարբերակով կ'երգեն նաեւ մեր փախստական «հերոս»ները, ո՛վ գիտէ ինչ վերացումով): Կարելի՞ է չանդրադառնալ Թոթովէնցի գրիչով պատմուած Անդրանիկի ցաւերուն ու ցասումին որոնք տեղ կը գրաւեն օրերէ ի վեր «Յառաջ»ի Գ. էջի սիւնակներուն մէջ: Ամօթի, նուաստացումի զգացումը ունենալէ ուրիշ ինչի՞ կը ծառայէ սակայն հաստատել թէ երէկ ալ նոյնն էր պատկերը. հայ երիտասարդը չէր ուզեր կռուիլ հայրենիքը պաշտպանելու համար: Առանց զօրակոչի շեփորին կամ նախագահական հրամանագրերու սպասելու, երէկ Սարդարապատի, այսօր Ղարաբաղի մէջ անհաւասար կռիւներով հող պաշտպանող, այդ հողին համար զոհուածներու բացառութիւնը ունինք, այո՛: Անոնց գոյութիւնը բաւարա՞ր է առաջիններուն պատճառած խռովքը վանելու: Եթէ նոյնիսկ մարդ ունենայ այս լաւատեսութիւնը, կարդալէ ետք գնդապետ Ստեփանեանի բառերը, դժուար է առանց խղճի խայթի շարունակել անէծք կարդալ մեր բախտին, աշխարհագրական դիրքին ու դրացիներու վայրագութեան. վերջապէս, ե՞րբ քաջութիւնը պիտի ունենանք «Հայրենիք – Ազատութիւն – Անկախութիւն» եռանկիւնով գերյագեցած մեր ճառերուն ու քարոզներուն անիծեալ օղակը խորտակելու. անոր մէջ հանգիստ բազմած մեր կամաւոր կուրութիւնը չէ՞ր ու չէ՞ մեր դժբախտութեան մէկ պատճառը, եթէ ոչ գլխաւորը:

Կարդալէ ետք ներկայի մասին լուրածը, կարելի չէ չխղճալ այն մեծամիտ արհամարհանքին զոր ունեցած ենք ու կ'ունենանք յաճախ – մարդ չի գիտեր ապաւինելով ո՛ր գերակայութեան – մեր գլխաւոր թշնամի նկատածին հանդէպ (յատկապէս կը բերեմ անոր օրինակը, որովհետեւ զուգահեռը ամէնէն ցայտուն տարբերութիւնը կը շեշտէ): Հայրենիքին համար զոհուելու հերոսութեան կեանքի՛ն մէջ ալ տեղ տուած Թուրքին կեցուա՞ծքն է աւելի բարեբար արդիւնք տուած, թէ զարգացած, մշակուած, քաղքենիացած մեր սիրասուններուն «զարգացումը» եւ «մշակոյթը». երբ յատկապէս առանք Թուրք զօրքերու դէմ Անդրանիկ մը առանձին ձգելու պատճառ կը դառնային երէկ, իսկ այսօր անկախ Հայաստանի ազգային բանակին հիմնաքարը կը գետեղեն աւազներու վրայ:

Անշուշտ միմիայն երիտասարդներու անփութութեամբ չի բացատրուիր երեւոյթը. ատիկա հետեւանքն է ընկերային ըմբռնումներու, կեցուածքի ու այլ ազդակներու: Լեւոն Ստեփանեանի «ժողովրդի շահերի ամենախիկական դաւաճանութիւն» կոչածը իր բացատրութեամբ կը հիմնուի «անպատժելիութեան մթնոլորտ»ին, «պատասխանատուութեան զգացումի կորուստով բթացած զգօնութեան», «թուլացած ինքնապահպանման բնազդին»: Աւելի՞ն. «տղաների ծնողները, որպէս կանոն, խրախուսում են նրանց փախուստը: Նրանք չեն մտածում որ պատերազմի դէպքում աւերուելու է ոչ միայն հարեւանի օջախը, այլեւ՝ իրենցը»:

Այս ամօթալի երեւոյթը չքացնելու համար յայտնի չէ թէ ի՛նչ միջոցառումներ կը ծրագրէ Հանրապետութեան զինուորական կոմիսարը. իր արտայայտութեան մէջ միայն կայ «անպատժելիութեան մթնոլորտ»ի ակնարկութիւն մը: Դաստիարակութեան, կրթութեան, քարոզչական ճամբաներով կարելի էր դարմանել կացութիւնը եթէ աճապարելու ստիպուած չըլլայինք. գիտակից հայրենասիրութիւն մը, հողի արժէքի ճանաչում, բաներ են որոնք սերունդներու հասակին չափերով կ'իրագործուին. ժամանակի մը մէջ երբ թշնամին ակնարկը, ատամները, ժանիքները խրած է արդէն հայկական հողին, ատեն չունինք սպասելու. կը մնայ պատիժի անբաղձալի միջոցը, խստութիւնը:

Եւ Հայաստանի մէջ ուր հեռատեսիլի – անմիտ ու ենթադրենք թէ իսկապէս նպատակաւոր – կատակի մը գրեթէ զինեալ ճնշումի մը սպառնալիքով պատասխան կը տրուի ու այդ «խիզախութեան» հեղինակը ամիս մը ետք իշխանութեան բարձրագոյն մէկ ատեանը կը գրաւէ, դժուար պէտք չէ ըլլայ պատժամիջոցներու դիմել:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԴԷՄՔԸ

ՍԵՓԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿՑԻ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

(ՀԱՏՈՒԱԾ)

Ռազմական ուղղաթիռը դժուարութեամբ պոկւում է թռիչքահարթակից, որն այս անգամ Ստեփանակերտի մարզադաշտն էր, եւ ուղղութիւն է վերցնում դէպի «մայր ցամաք»: Արցախում այսօր այդ անունով են կնքել Հայաստանը՝ այնքան մօտիկ ու այնքան հեռաւոր յոյս հողը, փրկարար հողը, որի հետ միաւորուելը Արցախահայի կեանքի ու պայքարի հիմնական իմաստն է: Մեքենայի մէջ հիւանդներ են ու վիրաւորներ՝ երեխաներ, ծերունիներ, կանայք, որոնք դարձել են ինքնիշխան Ադրբեջանի զանազան կարգի կեղծ ժողովրդավարական կուսակցութիւնների, ճակատների ու մեջլիսների միջնադարեան ռազմաշունչ ազգայնամոլութեան զոհը: Սակայն մահը շարունակում է հետապնդել իր «փախստականներին», յետեւից ուղարկելով աւտոմատային կրակահերթեր: Փամփուշտներից մէկը ճայթիւնով մխրճւում է օդ բարձրացած ուղղաթիռի կողի մէջ, սարսափի մատնելով ուղեւորներին: Բարեբախտաբար, ուղղաթիռը դիմացաւ թշնամու կրակին, իրեն վստահ պահեց նաեւ անձնակազմը: Այդ ռուս տղաները տոկացել էին աֆղանական սպանդի փորձութեանը: Թւում էր, թէ ժամանակը առմիշտ կախուել է օդում:

«Մեր ներքեւում Հայաստանն է», - շարժիչի հնդիւնի միջով ուղեւորներին հասաւ խցիկից հնչող ձայնը: Բոլորը խաչակնքեցին: Խաչակնքեցին նաեւ նրանց, ովքեր մնացին խոշտանգուած Արցախում՝ պաշտպանելու նախնիների հողի պատիւն ու արժանապատուութիւնը:

**

Ստեփանակերտ: 1992 թուականի Յունուար: Շաբաթներով ոչ էլեկտրականութիւն կայ, ոչ ջուր, ոչ հաց, ոչ ալիւր, ոչ էլ կապ արտաքին աշխարհի հետ: Ամառուանից չեն ստացւում վառելանիւթ, պարէն, շինանիւթ, մարդիկ աշխատավարձ չեն ստանում: Չկայ մի օր, որ գնդակոծում չլինի հրետանիով «Ալազան» հրթիռներով, չկայ մի օր, որ չըլինեն անմեղ զոհեր ու տուժածներ: Նման կարգի տեղեկութիւնների, ցաւօք, ընտելանում են, ընտելանում են այն բանին, որ Ղարաբաղում պէտք է զոհուեն, մնան քաղցած, հիւանդանան, այն բանին, որ Ղարաբաղցիները հնարաւորութիւն չունեն այցելելու իրենց հռչակած Հանրապետութեան սահմաններից դուրս գտնուող հարազատներին ու մերձաւորներին, նրանց կողքին լինելու ուրախութեան թէ տխրութեան պահերին: Ընտելանում են այն բանին, որ Արցախի մայրաքաղաքում հարսանիքներ չեն լինում, իսկ երեխաները ծնւում են վարչական շէնքերի խոնաւ ու խաւար նկուղներում:

Այն, ինչ այսօր տեղի է ունենում Լեռնային Ղարաբաղում, սոսկ պատերազմ չէ: Դա խաղաղ բնակչութեան նպատակամէտ բնաջնջում է, որին ընդունակ են միայն ստորագէն վախկոտները: Ադրբեջանական բանակը, որպէս կանոն, խուսափելով Արցախի ինքնապաշտպանութեան ուժերի հետ ուղղակի ընդհարումներից, որդեգրել է պատերազմին անպատրաստ քաղաքների ու գիւղերի հրետակոծումները, ջանալով միայն հնարաւորին չափ շատ Հայեր սպանել: Փորձառու աշխարհազօրայինն ու երկամեայ մանկիկը նոյն գինն ունեն:

«Երբ մեր տան կողքին պայթեց Շուշիից արձակուած արկը, փոքրիկ աղջիկս աղեկտուր ճչաց. «Հայրիկ, հայրիկ», - պատմում է մարդը, իսկ այժմ արդէն հանրապետական թերթի խմբագրի տեղակալ Արկադի Ղուկասեանը: - Ես նետուեցի դէպի երեխաս եւ նրան գիրկս առայ: Յետոյ, երբ վտանգն անցաւ, ես անսպասելիօրէն ինքս ինձ համար բացայայտեցի, որ աղջիկս առաջին անգամ բնազդաբար դաւաճանել էր «մայրիկ» բառին: Թշնամու արկը փոքրիկին մղել էր դէպի ուժը, որը պէտք է պաշտպանի նրան...»:

Երեխաները ապաւինում են ծնողներին, մեծահասակները՝ զէնքին եւ Աստծուն: Իսկ Հարեւան Հանրապետութեան քաղաքագէտները, խաղալով այդ երեխաների ճակատագրի հետ, տենչում են գերագոյն իշխանութեան աթոռները:

**

... Ստեփանակերտի Ցաղթանակի հրապարակ: Այստեղ վաղուց արդէն չեն եռում տասնեակ հազարաւոր մարդկանց հանրահաւաքային կրքերը, մարդիկ, որոնք հանդէս էին գալիս ԼՂԻՄ-ի եւ Հայաստանի միաւորման օգտին, քննադատում Ա. Վոլսկու յատուկ կառավարման Կոմիտէի գործունէութիւնը, դատապարտում ԽՍՀՄ Ներքգործնախարարութեան զօրքերի պատժիչ գործողութիւնները եւ Վիկտոր Պոլեանիչկոյի գլխաւորած հանրապետական կազմկոմիտէի՝ Լեռնային Ղարաբաղից Հայերին բռնի տեղահանելու յանցաւոր առաքելութիւնը: Ներկայումս այստեղ տագնապալի անդորր է տիրում, որը խախտւում է հրետանային արկերի պայթիւններով, աւտոմատային ու գնդացրային կրակահերթերով: Մօտակայքում 15 ռուբլով մսի, 6 ռուբլով խնձորի եւ 10 ռուբլով օղու վաճառք է կատարւում: Բայց Ստեփանակերտցիների մեծամասնութեան համար այս գներն էլ են անմատչելի: Մարդիկ պարզապէս փող չունեն, չունեն այդ սովորական արժեզրկուած ռուբլիները: Պաշարուած քաղաքի ներփակ տարածութեան մէջ գործում են պահանջարկի եւ առաջարկի սեփական օրէնքները: Ղարաբաղում էժան է գնահատւում նաեւ մարդկային կեանքը: Եղել են դէպքեր, երբ պատանդներին փոխանակել են մէկ - երկու թոննա վառելանիւթի հետ: Այստեղ ու այնտեղ տղամարդիկ փոքր խմբերով քննարկում են օպերատիւ իրադրութիւնը: Թեթեւացած նշում են, որ ինքնապաշտպանութեան ուժերին յաջողուել է այնուամենայնիւ ճնշել հակառակորդի կրակակէտերը Կրկժանում, Ջամիլում, Մեշալիում: Բաժին է հասնում նաեւ բարձրադիր Շուշիին: Սակայն Ստեփանակերտում էլ են շատ աւերածութիւնները: Նորոգման աշխատանքները ձգձգւում են շինանիւթեր չլինելու պատճառով: Մէկ-մէկ էլ խօսում են Վրաստանի դրութեան մասին, ուրախանում հերթական պետութեան կողմից Հայաստանի ճանաչման համար: Իսկ նրանց մօտով վշտահար լռութեամբ անցնում է եւս մի, արդէն սովորական դարձած, սգոյ թափօրը: Թաղում են տխրահռչակ «ալազանների» եւս մի զոհի:

Հարեւանների հետ մտքեր փոխանակել են իրենց թոյլ տալիս միայն նրանք, ով-

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԽՕՍՔ ԵՐԱԽՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

Ցարունակելով արտայայտել մեր հաբաշտ զգացումները, շնորհակալութեան խօսք կ'ուղղենք մեր տեղական եւ հայկական մամուլի ներկայացուցիչներուն եւ ի մասնաւորի Միջերկրականի մամուլի ակումբի նախագահ՝ Ժան Քեհեայեանին, որոնք լայն բացին իրենց թերթերու էջերը եւ մասնաւոր կարեւորութեամբ՝ ներկայացուցին Մայր Եկեղեցւոյ 60-ամեակը, լայն գնելով պատմական նոր արժէքին վրայ՝ որպէս գաղութիս եկեղեցա - ազգային կեանքի անկիւնադարձային եղելութիւն:

ԴԻՒԱՆ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

քեր կարողացել են գիշերը լուծել ջրի հարցը: Այն դոյլերով կրում են, որպէս կանոն, քաղաքի ծայրամասում գտնուող աղբիւրներից: Դոյլը լցնելու համար հարկ է լինում ժամերով հերթ կանգնել: Դա ամենեւին էլ անվտանգ չէ, քանի որ մարդկանց մեծ կուտակումների վայրերը թիրախ են դառնում թշնամու նշանառուների համար: Ամէնից ծանր է կանանց վիճակը: Տան հոգսերը ոչինչ են ադրբեջանական բանակի դէմ անհաւասար մարտերում կռուողների ճակատագրի համար գիշեր - ցերեկ ապրումների մէջ գտնուելու կողքին: Իսկ ցանկացած Ղարաբաղցու կեանքի թելը կարող է կարուել ամէն ակնթարթ:

**

...Անցաւ Ղարաբաղի հերոսական գիմադրութեան եւս մէկ օրը: Վրայ է հասնում գիշերը: Կանայք երեխաների հետ շտապում են մտնել նկուղները: Տղամարդիկ շարունակում են մնալ փողոցում, քանի որ գիշերը «ալազանները» լուսաւորում են եւ կարելի է ժամանակին խուսափել մահից: Նմանօրինակ հաշուարկները, սակայն, միշտ չէ, որ յաջողութեամբ են պսակւում: Դեկտեմբերեան մի օր, քաղաքի կենտրոնում գտնուող մի տան բնակիչներ, գիշերային երկնքում նկատելով իրենց մօտեցող «ալազանը», վազել էին դէպի շէնքի մուտքը: Հէնց այդտեղ էլ հարուածել էր մահաբեր արկը...

Այսպիսին է Ադրբեջանի սանձազերծած ազգայնական պատերազմի դէմքը:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
(«Արմէնֆրէս»ի սեփ. թղթ.)

Ստեփանակերտ - Երեւան
1992 Յունուար

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Պուշ-Տիւ-Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդի հրաւէրով Մարսէյլ կը ժամանէ, Չորեքշաբթի, Փետրուար 19-ին, Աշտարակ շրջանէն պատուիրակութիւն մը գլխաւորութեամբ՝ իր քաղաքապետին՝ Թորոս Պօյաճեանին, եւ նաեւ՝ երեսփոխան Սիմոն Կրիկորեանի, նուագախումբի ղեկավար Արա Պետրոսեանի, Գիւղատնտեսագէտ՝ Եդուարդ Ղազարեանի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան Առեւտրա - Արդիւնաբերական Պալատի Ինխեռվիս ընկերութեան նախագահ՝ Գաղիկ Աստուրեանի: Պատուիրակութիւնը կը մնայ մինչեւ Փետրուար 26:

Կեցութեան յայտագիրը կը նախատեսէ աշխատանքի ժողովներ Պուշ-Տիւ-Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդին հետ եւ մանաւանդ այցելութիւններ գիւղատընտեսական, ճարտարարուեստական, շինարարական ընկերութիւններուն եւ ձեռնարկութիւններու մօտ Մարսէյլ եւ նահանգի այլ քաղաքներու մէջ: Նոյնպէս այցելութիւն մը «Comex»ի կեդրոնը եւ Մարսէյլի նաւահանգիստը: Հանդիպում մը նաեւ Մարսէյլ - Փրովանսի Առեւտուրի եւ Ճարտարարուեստի սենեակը:

Կեցութեան աւարտին նախատեսուած է մեծ ընդունելութիւն մը Պուշ-Տիւ-Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդին նախագահին՝ Լիւսիէն Վիէկանի կողմէ Նահանգապետարանի պատուոյ մեծ դահլիճին մէջ, եւ ստորագրութիւնը «փրոթոքոլ»ի մը հաստատելով համատեղ գործակցութիւն, փոխանակութիւններ Պուշ-Տիւ-Ռոն նահանգի եւ Աշտարակի շրջանի միջեւ:

**

Իսկ, հայկական շրջանակէն ներս պատուիրակութիւնը հանդիպում մը պիտի ունենայ գաղութին հետ, Ուրբաթ, Փետր. 21-ին, ժամը 21-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Շաբաթ, Փետրուար 22-ին, երեկոյեան, ճաշի հիւրը պիտի ըլլայ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Մշակութային Կեդրոնի սրահին մէջ, Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջանային Խորհուրդին:

Եւ Երկուշաբթի, Փետրուար 24-ին, պատուիրակութիւնը կը հիւրասիրուի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան կողմէ:

**

Այս այցելութեան մանրամասն թղթակցութիւնը կուտանք ատենին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՕՍԷԹԻԱ

«Թող Հարաւային Օսէթիան անկախանայ ու կապուի Ռուսաստանի Դաշնակցութեան»: Այս փափաքը յայտնած է ինքնավար հանրապետութեան բնակչութիւնը, Յունուար 19-ին կատարուած հանրաքուէով: Այս արդիւնքը դժուար կացութեան կը մատնէ Ռուսաստանը: «Նիզավիսիմայա կազետա» հարց կուտայ թէ ան պիտի կրնա՞յ անգամ մը եւս խուսափիլ մաս կազմելէ կովկասեան կնճիռին: Ելցինի ազգայնականութեան հարցերու խորհրդական Գ. Ստարովոյտովայի համաձայն, ռուս ժողովրդավարները պէտք է դիրքորոշուին ու պատասխանեն հետեւեալ փափուկ հարցումին. պետական դերիշխանութեան յարգանքն ու հողային ամբողջականութիւնը աւելի՞ կարեւոր են, քան՝ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը: Եթէ Ռուսաստան մերժէ Հարաւային Օսէթիոյ կցումի առաջարկը, իր վրայ պիտի հրաւիրէ շանթերը անոնց որոնք կառավարութիւնը կը դատապարտեն այլ հանրապետութիւններու Ռուսերը լքած ըլլալու յանցանքով: Իսկ եթէ ընդունի, դաւաճանած պիտի ըլլայ նախկին Միութեան սահմաններուն անրոնաբարելի ըլլալու սկզբունքին որ Ալմա - Աթայի համաձայնութեան կէտերէն մէկն է:

**

ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Ռուսերը իրենց ականջներուն չեն հաւատար. Սահմանադրական ատեանը համարձակած է ջնջել Ելցինի ուքազներէն մէկը: Անիկա կը վերաբերէր գեր - նախարարութեան մը որ պիտի խմբէր ռուսական գաղտնի սպասարկութիւններն ու Ներքին նախարարութիւնը: Ինչպէս կը գրէր «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա» առաջին անգամն է որ արդարադատութիւնը ինքզինքը ցոյց կուտայ:

**

ՌՈՒԲԼԻՆ ԱՐԺԵՒՈՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ռուսական կեդրոնական դրամատան նախագահը յայտնած է թէ դրամի հրապարակին միջամտելու նպատակ ունի, որպէսզի արգելք ըլլայ ռուբլիին տեւական արժեզրկումին: Տարի մը առաջ մէկ տոլարը պաշտօնապէս վեց ռուբլի կ'արժէր, իսկ այսօր 200 ռուբլի է գինը: Ատով, 2000 քմ. հեռաւորութեամբ երթուդարձի «Աէրոֆլոթ»ի տոմս մը 2.35 տոլար է այսօր (13 ֆրանքէն պակաս): Ռուս արտածողները այսուհետեւ պարտին իրենց տարադրամին 10%-ը Կեդրոնական դրամատան ծախել. Նախագահը այդ գումարներով կը մտածէ առատութիւն բերել դրամի շուկային եւ այդպէսով արագօրէն զօրացնել ռուբլին: Դրամատան վարչութիւնը չափազանցուած լաւատեսութեամբ մը կը ծրագրէ 15 - 20 ռուբլիով սահմանափակել տոլարին գինը:

**

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԹՈՄԱԳԷՏՆԵՐԸ ՍԻՐԱՇԱՀԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ամերիկա կը պատրաստէ ծրագիր մը որ պաշտօններ պիտի պատրաստէ 2000 խորհրդային աթոմագէտներու համար, որպէսզի արգելք ըլլայ անոնց Լիբիոյ կամ Իրանի կողմէ օգտագործումին: Միացեալ - Նահանգներ կ'առաջարկեն իրենք վճարել այդ գիտնականներուն մէկ մասին աշխատավարձը որոնք պիտի աշխատին խորհրդային կորիզային զէնքերը փճացնելու գործին մէջ: Մնացածին համար ալ պաշտօններ պիտի գտնուին արեւմուտքի հետազօտական հիմնարկներուն մէջ:

**

ՆԱԽԿԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԹՈՇԱԿԱՌՈՒՆԵՐԸ

Երբ օրէ օր թշուառութիւնը աւելի կը սպառնայ երկրին բնակչութեան, թոշակառուները կը ջանան ուշադրութիւն գրաւել իրենց կացութեան վրայ. անոնց թոշակները կը շարունակեն մնալ 200 - 300 ռուբլի, գրեթէ անփոփոխ են գիներու աղատ ձգուելէն ի վեր, Կարգ մը ընկերութիւններ եւ տնտեսագէտներ այս երեւոյթին մէջ ընկերային խոր հարցի մը կայծը կը նշմարեն: «Իզվեստիա»յի համաձայն քաղաքագէտները ստիպուած պիտի ըլլան արագօրէն միջոցներու դիմելու, մեղմելու համար տագնապը: Սակայն հարցը կարգադրուած պիտի չըլլայ այնքան ատեն որ ընկերային ապահովութեան նախկին դրութիւնը չնորոգուի Ռուսաստանի մէջ: Ելցին կը նախատեսէ թոշակառուներու համար ոչ կառավարական հիմնադրամներ որոնց իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն ձեռնարկութիւնները, դրամատուները, արհմիութիւնները եւ անհատներ: Այլ հարց որ այդ ձեռնարկութիւնները որքան ի վիճակի են իրենցմէ յուսացուած յատկացումը ընելու:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԼԱՁՈՐ

ՏԱՐԵԳԻՐՔ ԴՊՐԵՒԱՆՈՒՑ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
1990 - 1991

Պիքֆայա, 1992

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՁԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

- Զինուոր մը եկած է եւ տասնապետի տոմսակ մը ունի բերդերէն մէկէն, - կ'ըսեմ Անդրանիկի:

Զինուորը ներս կու գայ, տոմսակը կը կարդամ Անդրանիկի:

«Փաշա',

Թուրք զինուորները մեր աջ թեւով, ձորի միջով մեր ետեւը կ'առնեն, ի՞նչ է ձեր հրամանը:

ԲԵՐԴԻ ՏԱՍՆԱՊԵՏ»

- Ոչ մի կրակ չբանան, - կը հրամայէ Անդրանիկ, - թո՛ղ անցնին:

Զինուորը կը մեկնի:

- Թուրքեր չեն, մեր զինուորներն են, որ այդ ձորով կը փախչին, - կ'ըսէ Անդրանիկ, - վա՜յ սրիկաներ: Անկարելի է, որ Թուրքերը այդ ձորով համարձակին քալել, Թուրքերը չորս տարուան պատերազմական փորձառութիւն ունին եւ այդ տեսակ բան չեն ըներ:

Ժամը գիշերուան 4 է: Անդրանիկ կը մեկնի ճակատ: Զինուորները բոլորն ալ փախած են:

Յանկարծ զինուորներ կ'երեւին:

- Ո՞վ էք դուք, - կը հարցնէ Անդրանիկ:

- Մենք ենք, փաշա, - կը ձայնեն անոնք:

- Քանի՞ հոգի էք:

- 41:

- Ո՞ր տեղացի էք:

- Մշեցիներ:

Այն 41 զինուորներն են, որ Անդրանիկ ղրկեց ճակատ:

- Միւս զինուորները ո՞ւր են, - կը շարունակէ հարցուփորձել Անդրանիկ:

- Գացին:

- Ո՞ւր:

- Փախան:

-- Դուք ի՞նչու չփախաք, - հարց կուտայ Անդրանիկ:

- Ձեր հրամանին կը սպասենք, փաշա, առանց ձեր հրամանին մենք արքայութիւն չենք մտներ:

- 41 հոգիով ոչինչ չէք կրնար ընել, դուք ալ գացէք քաղաք:

Քիչ մը անդին 4 զինուոր կը գտնէ Անդրանիկ:

- Ո՞վ է դուք:

- Զինուորներ ենք:

- Ո՞ր տեղացի էք:

- Շապինգարահիսարցի:

Անդրանիկի հայրենակիցներն են: Այդ ցուրտ, մութ եւ դաժան ամայութեան մէջ, թշնամի Թուրքը մէկ քանի քայլ հեռու, եւ այս չորս հոգին կեցած են դիմադրելու, միւսները բոլորն ալ գացած են, փախած են:

- Գացէ՛ք քաղաք, տղաքս, - կ'ըսէ Անդրանիկ հպարտ իր հայրենակիցներով:

Ահաւասիկ ճակատը մնացած զինուորներու թիւը:

Անդրանիկ կը դիմէ Կարսի դուռը, կասեցնելու համար զինուորները, բայց օգուտ չըներ: Անոր նպատակն է, պաշարել տալ զանոնք չորս պատերուն մէջ:

ԿԱՐՆՈՅ ՊԱՐԻՍՊԷՆ ԴՈՒՐՍ

Կարսի ճանապարհին վրայ, Կարնոյ պարիսպէն 15 վայրկեան հեռու, կարմիր խաչի փոքրիկ խրճիթի մը մէջ նստած ենք Անդրանիկի հետ:

Անդրանիկի զինուորները իր ոտքի դուլպաները կը չորցնէին, որովհետեւ թրջած էր եւ սկսած էր մսիլ:

Կը մօտենամ Անդրանիկին տխուր եւ յուսահատ:

- Ի՞նչ կը մտածես, Անդրանիկ, - կը հարցնեմ:

- Շատ բան կը մտածեմ, սիրելի՛ս, - կը պատասխանէ ինձ: - Թուրքերը գրաւեցին Կարինը, բայց յաղթուեցան, - կ'աւելցնէ անիկա:

Մտքիս մէջ կը ծիծաղիմ, բայց դարձեալ կ'աւելցնեմ:

- Ինչո՞ւ, ինչպէ՞ս, հայկական միջնաբերդը գնաց:

- Այո, հայկական միջնաբերդը գնաց, բայց Թուրքերն ալ կորսնցուցին իրենց ընդհանուր յաղթութիւնը: Ես չէի կարծեր, որ Թուրքերը այնքան անխելք կը գտնուին, որ փճացնեն իրենց Միջագետքի եւ Պաղեստինի ճակատները եւ զօրքեր թափեն այստեղ՝ կովկասեան արկածախնդրութեան մը համար: Թուրքերը պիտի յառաջանան, պիտի յառաջանան մինչեւ Բաքու, բայց յետոյ պիտի սկըսին նահանջել, որովհետեւ անգլիական եւ ֆրանսական բանակները պիտի մըտնեն Թուրքի սիրտը եւ պիտի դադրի պատերազմը, մինչ թրքական կովկասեան արկածախնդրութեան թեւը պիտի մնայ Թաթարներու մէջ պարտուած:

(Շար. 42)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Անահիտ Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկին Ռօլան Մարկոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արա Յակոբեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Կոճկուար Փափազեան հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ -- հօր՝

ՀՐԱՆԴ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Փետրուար 23, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE

12 - 14, rue Saint-Bazile - Marseille 1er

vous invite à une

RENCONTRE AVEC LA DELEGATION D'ACHTARAK

Simon GRIGORIAN, Député; *Toros BOYAGHDJIAN*, Maire d'Achtarak; *Gaguik ASATRIAN*, Président d'Unisevices (Chambre de Commerce d'Erevan); *Ara PETROSSIAN*, Musicien, Secteur culturel; *Edouard GHAZARIAN*, Responsable Secteur Agronomique.

«LES PROBLEMES ACTUELS
DE LA REPUBLIQUE D'ARMENIE
ET DE LA SITUATION
AU KARABAGH»

Vendredi 21 Février à 21h précises

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը կ'ողբայ ամէնուն սիրելի, վեթերան ընկերուհի՝ Սարա Աւոյեանի մահը եւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր զաւակներուն: Այս տխուր առթիւ փոխան ծաղիկի 500 Ֆրանք կը նուիրէ Հայաստան ձայնասփիւռին:

***

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պասմաճեան եւ Նեւոլեան ընտանիքներուն Գէորգ Պասմաճեանի մահուան առթիւ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը Պէլֆոնթէնի իր կայանին համար --Յուլիս եւ Օգոստոս -- կը փնտռէ՝

տնօրէնուհիներ, առաջնորդուհիներ եւ խոհարարներ:

***

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de Vacances de Bellefontaine — juillet et août — :

des Directeurs - Directrices, moniteurs - monitrices, cuisiniers.

Adresser vos candidatures au Conseil d'Administration :

17, rue Bleue — 75009 Paris.

SEMINAIRE PEDAGOGIQUE

Dimanche 23 Février à partir de 10 heures

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
9, rue du Cirque, 38200 Vienne

Avec :
Marie LOUSSARARIAN,
Loucine MALIKIAN,
Hélène MERDJANIAN

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Գեղամ Տէվէճեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Փետրուար 23, ժամը 11--ին Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ -- Ս. Յովհաննէս Մայր Եկեղեցին

13, rue du Perche — 75003 Paris

իրենց եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՎԱՀՐԱՄ ՏԷՎԷՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ ինչպէս նաեւ Գարեգին, Հայկանոյշ Լեւոն եւ Իւղաբեր Տէվէճեանի յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

***

Իր եղբօր յիշատակին, Պր. Գեղամ Տէվէճեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ANTENNE 2

Dimanche 23 février à 9 h 30 : ?
Une nouvelle église
à Deir - el - Zor.

CEREMOMIE D'ANNIVERSAIRE DE L'EXECUTION DU GROUPE MANOUCHIAN

L'Amicale des Anciens Résistants Arméniens fait appel à ses compatriotes d'assister nombreux à la cérémonie d'évocation du Souvenir des Martyrs du Groupe *Manouchian* exécutés le 21. 2. 1944 au Mont - Valérien.

Ils sont tombés pour la défense de la France et du Monde libre dont l'Arménie et leur sacrifice inspirera toujours les hommes en lutte pour la défense de la liberté, la justice et la paix.

Organisée par l'ANACR et l'UGEVRE cette cérémonie sera placée sous le parrainagede Monsieur le Secrétaire d'Etat aux Anciens Combattants. Y participeront aussi la Musique militaire et un piquet d'honneur.

Le dimanche 23 février à 11 heures au cimetière d'Ivry.

Le cortège partira à 10 h 45 à la sortie du M° Pte de Choisy.

LA GALERIE LES CENT
présente les œuvres

d'Evguenia Sarkssian
(Arménie)

"mémoire"

EXPOSITION
DU 12 AU 26 FEVRIER

Galerie Les Cent

8, rue de Jouy, 75004 Paris
tél. : 42 77 30 00

Ouverture du mardi au samedi de 14h à 18h30 ou sur rendez-vous.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԷՆ -- ԺԵՌՈՄԻ Զ. Շանթ մասնաճիւղի վարչութիւնը Փետր. 22, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 14--ին ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Թաղիս Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Թամար Սապունճեան եւ զաւակները՝ Լիտի եւ Ժիրայր իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱԶԳԻՆ ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ (1990, Փետրուար 19) կը նուիրեն --- 2000 Ֆր. Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, 2000 Ֆր. ԻՒՄԱՖ--ին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 2000 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ներկայացուցչական ժողովի 35 աշխարհական անդամներու ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ 1992, Կիրակի, ԱՊՐԻԼ 12-ին:

Թեկնածուները պարտին, 1992 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 26-էն առաջ, կրկնապէս ապահովագրեալ նամակով, իրենց թեկնածութիւնը յայտնել Դատական Յանձնակատարին նշելով իրենց ծննդեան թուականն ու Ընկերակցութեան իրենց անդամակցութեան տարին:

Թեկնածուներու վերջնական ցանկը պիտի կազմուի եւ հրատարակուի մամուլին մէջ, յայտարարուի ռատիոյով եւ պաշտամունքի վայրերուն մէջ, 1992 ՄԱՐՏ 12-էն սկսեալ:

Քուէաթուղթերը Ընկերակցութեան անդամներուն տրամադրութեան տակ պիտի ըլլան պաշտամունքի վայրերուն մէջ եւ Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ Կիրակի ՄԱՐՏ 15-էն սկսեալ:

Քուէատուփերը զետեղուած պիտի ըլլան պաշտամունքի հետեւեալ վայրերուն մէջ.

- ՓԱՐԻԶ՝ ժամը 9-էն մինչեւ 18
- ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14
- ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14
- ԱՌՆՈՒՎԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14
- ՇԱՒԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14

Քուէարկողները պարտին ապացուցանել իրենց աւելի քան տարիէ մը ի վեր անդամ եղած ըլլալու հանգամանքը, վճարած ըլլալ իրենց անդամատուրքը՝ 1992-ը ներառեալ (անդամատուրքերը վճարուած պէտք է ըլլան 1992 ԱՊՐԻԼ 11 ժամը 18-էն առաջ, 15 ռիւ Ժան Կուժոն ՓԱՐԻԶ 8-րդ): Քուէարկողները կրնան թղթակցութեամբ քուէարկել. քուէաթուղթը՝ զետեղուած կրկնակ պահարաններու մէջ, Դատական Յանձնակատարին պէտք է յանձնուի կամ անոր հասցէին ուղարկուած ըլլայ ամէնէն ուշ՝ մինչեւ 1992 ԱՊՐԻԼ 11 (Նամականիշին թուականը նկատի կ'առնուի): Քուէաթուղթին պէտք է կցուի անդամատուրքը վճարած ըլլալու հաստատագիր մը՝ առժամեայ գանձապահ Պ. ՊԱՏԻԸՐՃԵԱՆԻ կողմէ պատրաստուած:

Արդիւնքները պիտի հրատարակուին մամուլի եւ ռատիոյի միջոցաւ եւ պաշտամունքի վայրերուն մէջ՝ 1992 ԱՊՐԻԼ 26-ին:

Դատական Յանձնակատարին հասցէն է..

Me Henri GONDRE
14, rue de Liège
75009 PARIS

Հ.Բ.Ը.Մ. – ՄԱՐՍԷՅԼ

U.G.A.B.-MARSEILLE

organise

L'EXPOSITION
DU PEINTRE D'ARMENIE

MARDIROS BADALIAN

Exposition ouverte
du 14 au 21 Févier de 14h à 17h
au 327, Bd. Michelet — Marseille 9e

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23,
Զ. ԿԻՐԱԿԻ ՃԿՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ղեւոնդեանց քահանայից յառաջիկայ տօնին առիթով, այսօր, պատարագի ընթացքին հոգեհանգիստ կը կատարուի Փարիզի եւ շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ պաշտօնավարած վախճանեալ հոգեւորականներուն համար:

Կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագէն ետք, ժամը 13-ին, Փլեւսիի գերեզմանատան Եւրոպայի Առաջնորդներու Դամբանին առջեւ աղօթք կ'ըլլայ Վռամշապուհ Արք. Քիպարեանի, Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի եւ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի հոգիներուն համար:

Փարիզի եւ Շրջանի մէջ ծառայած վախճանեալ Առաջնորդներն ու Հոգեւորականները եղած են...

Վռամշապուհ Արքեպիսկ. Քիպարեան, Արտաւազդ Արքեպիսկ. Սիւրմէեան, Սերովբէ Արքեպիսկոպոս Մանուկեան, Գէորգ Արքեպիսկ. Իւթիւճեան, Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեան, Կոմիտաս վրդ. Սողոմոնեան, Սուքիաս վրդ. Պարոնեան, Հմայեակ Վարդապետ Պաղտասարեան, Յովհաննէս քհնյ. Հինքէրպէյէնտեան, Սահակ քհնյ. Իւթիւճեան, Կոմիտաս Քհնյ. Սկպեան, Բառնաբաս քհնյ. Խրնտամեան, Աբիսողոմ քհնյ. Թորոսեան, Մեսրոպ քհնյ. Մեսրոպեան, Վահան քհնյ. Խոյեան, Բարթող քհնյ. Թաղըմճեան, Գէորգ քհնյ. Դաւիթեան, Լեւոն քհնյ. Արսլանեան, Գարեգին քհնյ. Տէօվլէթեան, Մկրտիչ քհնյ. Արսլանեան, Գէորգ քհնյ. Նիզամեան, Ներսէս քհնյ. Գանճեան, Գրիգոր քհնյ. Ճէպէճեան, Յուսիկ քհնյ. Աղամեան, Վարդան քհնյ. Պաղտատլեան, Յարութիւն քհնյ. Ծօրթույեան, Ադդէ քհնյ. Փայլակեան, Եսայի քհնյ. Ալթունեան, Թովմաս քհնյ. Մինասեան, Մաշտոց քհնյ., Թիւֆէնկճեան, Պարգեւ քհնյ. Մէրճանեան:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Սէն -- Ժեռոմի եւ Շրջակայից Սուրբ Սահակ -- Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ պատարագ կը մատուցուի Փետր. 23, Կիրակի օր:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Եւրոպայի Կաթողիկոսական
Պատուիրակի Փոխանորդ
Մարսէյլի Հայոց

Սկիզբ ժամերգութեան առաւօտեան ժամը 9--ին:

Պատարագ 10--ին:

HAMASKAÏNE — PARIS
organise une

conférence - débat

«ENTRE LA MEMOIRE ET L'OUBLI»
Une étude anthropologique
des Arméniennes du Sud de la Jordanie
par ANNA OHANNESSIAN
le 26 Février à 20 h 30
à la Maison de la Culture Arménienne
«Salle Demirian»
17, rue Bleue — Paris 9e

ԴԷՊԻ ԼՈՆՏՈՆ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ճամբորդութիւն մը կազմակերպած է դէպի Լոնտոն, Ապրիլ 10 - 11 - 12-ին:

Մանրամասնութեան համար՝ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն..

43 -- 33 -- 88 -- 93

կամ՝

40 -- 11 -- 19 -- 33

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20

JEUDI 20 FÉVRIER 1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F — FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.

Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (սովորական առաքում) 1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.737 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 67e ANNÉE — No 17.737

ԱՐՑԱԽ

ԱԶԵՐԻ ԳԻՒՂԵՐ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ԳՐԱՒՈՒԻԼ

ՌՈՒՄԲԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Բանակէն առնուած երկու զինուորական թռչնորդ «չնորհիւ» Ազրբեջանցիք ռումբեր կը նետեն Ասկերանի շրջանի հայկական գիւղերու վրայ: Նախապէս հայ մարտիկները գրաւած էին ազերի Ղարադաղլու գիւղը, ուրկէ նաեւ կը ռմբակոծուէր Ստեփանակերտը: Արեւմտեան լրատուական աղբիւրները 22 մեռեալի մասին կը խօսէին. Երեւանէն Փետր. 19-ին, մեզի բսուեցաւ թէ ըստ իրենց տուեալներուն, Ազերիները 15 մեռեալ ունեցած են, 50 ազերի ալ իրենց զէնքերով գերի ինկած են, գիւղն ալ ազատագրուած է:

Ստեփանակերտը, սակայն, միշտ ռումբերու տարափին տակ է եւ «Ֆիկառօ» (Փետրուար 19) կը գրէր թէ աւելի քան 300 հրթիռ ինկած են, Երկուշաբթի Ստեփանակերտի վրայ: 15 բնակիչ մեռած է եւ քանի մը տասնեակ վիրաւոր կայ եւ զոհերու թիւը կ'աւելնայ, քանի կը մաքրուին փլատակները, որոնց տակէն դիակներ երեւան կը հանուին եւ անդամահատուած մարմիններ: Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւնները կոչ ըրած են Ապահովութեան Խորհուրդին: ԱՖՓ-ի համաձայն Մութալիբով երեք կէտերէ բաղկացած խաղաղութեան ծրագիր մը ներկայացուցած է.— Ա) Հրադադար. Բ) Բաքուի եւ Երեւանի միջեւ քաղաքական բնականոնացում: Գ) Լեռնային Ղարաբաղի «մշակութային ինքնավարութիւն»:

❖

Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Գործակցութեան ժողովին ղրկած յանձնախումբը, Երկուշաբթի օր Ղարաբաղ եղած է ու Երեքշաբթի, մէկ մասը Երեւանի, միւսը՝ Բաքուի ճամբով մեկնած են:

⁂

Ռուսաստանի հեռատեսիլը, Փետրուար 18-ին, արձագանգ եղած է սուրիական աղբիւրներու, ըստ որոնք բազմաթիւ Սուրիահայեր Ղարաբաղ գացած են կռուելու: Երեւան հերքում կը ներկայացնէր:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ («ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՓԵՏՐՈՒԱՐ 17)

ՀՀՇ-Ի ԽՐԱՒԱՐԱՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՀՇ-ի խրատարանական յանձնախումբը յայտարարութեամբ մը հրապարակած է Շարժումէն հեռանալու իր որոշումը, պատճառաբանելով կազմակերպութեան եւ անոր ղեկավարներուն վարած քաղաքականութիւնը, որ այլեւս չի համապատասխաներ որոշուած եւ նախադրուած սկզբունքներուն:

⁂

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Արցախի յանձնաժողովը Փետրուար 15-ին գումարած է խորհրդակցական ժողով, Արցախի վերջին իրադարձութեանց եւ անոր վերաբերեալ հարցերու մասին: Ժողովին մասնակցողները լսած են Հայաստանի երեսփոխան, ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի անդամ Համլէտ Գրիգորեանի, Ազգային Ապահովութեան գլխաւոր պատասխանատու Աշոտ Մանուչարեանի եւ Արտաքին Նախարարի Ա. տեղակալ՝ Արման Կիրակոսեանի զեկուցումները: Խորհրդակցութեանց մասնակցած եւ իրենց նկատառումները յայտնած են նաեւ նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան եւ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեան: Նախորդ օրուան Մինսկի հանդիպման արդիւնքներուն մասին եւս խօսած է հանրապետութեան նախագահը:

⁂

ՆՈՐ ԿԱՄՈՒՐՋ

Իրան իր այցելութեան ընթացքին Ր. Յովհաննէսեանի եւ իր պաշտօնակից Վելայէթիի միջեւ պայմանագիր ստորագրուած է Արաքս գետի վրայ կամուրջ մը կառուցանելու ուղղութեամբ: Կամուրջը, որու շինութիւնը կը սկսի մինչեւ մէկ ամիս, անկասկած Հայաստանի կարեւորագոյն ելքերէն մէկը կը դառնայ դէպի Մերձաւոր-Արեւելք եւ այլ շրջաններ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LES NOUVELLES DE MOSCOU»

«ՂԱՐԱԲԱՂԸ ՅԱԻՍ Է» ԿԸ ԳՐԷ ՎԱԶԳԷՆ Ա.

«Մոսկովեան Լուրեր»ու վերջին թիւին մէջ (Փետ. 18) երեք գրութիւններ կը վերաբերին Հայութեան եւ Ղարաբաղի:

Առաջինը յօդուած մըն է որու հեղինակն է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, խորագրուած «Սիրենք զմիմեանս»:

Վազգէն Ա. նախ կը յիշէ հետեւեալ երկխօսութիւնը.- «Օր մը, Բ. դարու վերջաւորութեան, քրիստոնեայ մը եւ հեթանոս մը կը վիճաբանէին, Աղեքսանդրիա: Հեթանոսը կը հարցնէ.- "Ինչո՞ւ Յիսուս այդքան ուշ եկաւ աշխարհ": Քրիստոնեան կը պատասխանէ.- "Յիսուս աշխարհ եկաւ երբ մարդկային անարդարութիւնը գագաթնակէտին հասած էր եւ միայն մահն ու դատաստանը կրնային վերջ մը դնել"» ու կ'աւելցնէ թէ յաճախ կը յիշէ այդ մարգարէական խօսքերը եւ պատճառներ կան ատոր համար: Արիւն հոսեցնող ազգամիջեան կռիւները չեն հանդարտիր, բարոյական անկումը կանոն մը դարձած է որ երթալով աւելի հաստատուն կերպով չրջապատին բարկութեան ու դատապարտումին առիթ կուտայ: Ե՞րբ հոգին պիտի անդրադառնայ իր փրկութեան անհրաժեշտութեան:

Վազգէն Ա., ապա կը ծանրանայ իրերօգնութեան, փոխադարձ սիրոյ վրայ առանց կրօնական խտրականութեան, յիշելով թէ երկրաշարժին ատեն տարբեր կրօնքի երկիրներ, ինչպէս Թուրքիա, Սուրիա, Իսրայէլ օգնութեան փութացին: «Համոզուած եմ, կ'ըսէ Կաթողիկոսը, որ բոլոր կրօնքները պէտք է խաղաղութիւն եւ համերաշխութիւն յորդորեն: ... Հայերը եւ Ազերիները կը պատերազմին Լ. Ղարաբաղ: Բարեբախտաբար այս բախումը կրօնական չէ» կ'ըսէ Վազգէն Ա. ու յօդուածին վերջաւորութեան, ուրիշ յիշատակում մը կ'ընէ.- «Պատերազմէն քիչ առաջ, Պուքրէշ Անրի Պերնշթայնէն թատերգութիւն մը տեսայ՝ "Յուդիթ", իր ամբարտաւան հերոսը Հողոփեռնէս, ինքզինքը կ'որակէ "աւերակներու ճարտարապետ" Երուսաղէմը քանդելու սպառնացող: Ներկայիս, նման բան մը կը տեսնենք երբ տաք գլուխներ ազգամիջեան կռիւներ կը հրահրեն, խոստանալով ձերբազատել այս կամ այն շրջանները անսանձելի ազգ. փոքրամասնութիւններէ: Այս "ճարտարապետներուն" վախճանը գէշ է...: Մարդկութիւնը կը յարգէ եւ կը մեծարէ համերաշխութեան ճարտարապետները որոնք քայլ առ քայլ խաղաղութեան եւ փոխադարձ հասկացողութեան օճախներ կը կառուցանեն: Ժողովուրդի մը կամքին *տիքթաթը* ուրիշ ժողովուրդի մը, բռնի ուժով իր ապրելակերպը պարտադրելու կամքը դժբախտութեան կը յանգին: ... Ղարաբաղը ցաւ է: Կիներ, երախաներ եւ անմեղ ծերունիներ կը սպաննեն հոն, մեր եկեղեցիները կը քանդեն...»:

⁂

«Ս. ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԷՄ»

Նոյն թիւին մէջ կայ այլ շահեկան յօդուած մը որ կը վերաբերի Ղարաբաղի պարզած պատկերին, դիտուած Ազրբեջանէն եւ որու կ'անդրադառնանք առանձին: Նոյն էջը «յետ-գրութեան» մըն ալ ունի ուր կը խօսուի Լիբանանցի վարձկաններու մասին, որոնք կը կռուին Ղարաբաղ եւ կը յիշուի որ երկու տարի առաջ սահմանային բազմաթիւ բռնարարումներ եղած էին, մանաւանդ Իրանի հետ եւ զէնքեր անցած էին Ազրբեջան: Խոմէյնի, ատենին խօսած էր «իսլամական Յեղափոխութեան արտածումին մասին» եւ Լիբանան ղրկած էր բազմաթիւ զօրագունդեր, որոնք պէտք է օգնէին Լիբանանցի շիիներուն: Պաալպէք տեղաւորուած, այս «պահակախումբերը» ջանացին իսլամացնել ամբողջ երկիրը: Վերջերս կը թուէր թէ քիչ մը մոռցուած են այս պարսիկ «պահակները», հիմա մէջտեղ ելած են Ղարաբաղ: Ազրբեջանի բնակչութիւնը շիի է եւ Թեհրանի կառավարութիւնը կը քաջալերէ շիի ծայրայեղները, յուսալով որ «իսլամական յեղափոխութիւն» մը ծագի այդ Հանրապետութեան մէջ: Թեհրանի մէջ այն համոզումը կայ որ Հայաստանի դէմ «Ս. պատերազմը» պիտի արագացնէ այդ գործընթացը: Այս լուրն ու մեկնաբանութիւնը ստորագրած է Անատոլի Շեստակով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ Փետ. 19-ին ձեռնարկեց նոր ճամբորդութեան մը, 8-րդ անգամ ըլլալով՝ Ափրիկէ: Նախ Տաքար (Սենեկալ), ապա յաջորդաբար՝ Կամպիա, Կինէիա: Յովհ.-Պօղոս Բ. կ'ուզէ երկխօսութիւն հաստատել Իսլամի հետ եւ պիտի տեսնուի մահմետական կրօնապետներուն հետ:

ՆԻՒ - ՀԱՄՇԱՅՐԻ մէջ սկսաւ ամերիկեան ընտրապայքարը և հանրապետականներու այս «նախնականներուն» ինչպէս մկրտուած են զտումի այս քուէարկութիւնները, Պուշ 57% ստացաւ, ինչ որ իր ակնկալածէն նուազ էր, մինչ իր մրցակիցը 41%-ի կրցաւ հասնիլ: Նախքան քուէարկութիւնը կ'ըսուէր թէ եթէ Փաթ Պըքանան (հանրապետական մրցակիցը) 35% կամ աւելի ստանայ, մտահոգիչ կ'ըլլայ Պուշի համար, որ այս արդիւնքէն ետք յայտարարած է թէ հասկցած է թէ ի՛նչ է անոր նշանակութիւնը: Իր պահպանողական մրցակիցը կը պայքարի «Ծորճ արքային» դէմ եւ իր նշանախօսքն է՝ Նախ Ամերիկան: Ակնարկութիւնը կը վերաբերի Ծոցի պատերազմին:

ՊՈՒՐՍԱՅԻ մէկ դատախազին դէմ է որ այս անգամ ոճրափորձ մը գործուած է Փետ. 18-ին: Դատախազը վիրաւորուած է, բայց վարորդն ու թիկնապահը մեռած են: Կը թուի որ կրկին Տեւ - Սոլի գործն է:

ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ մեծ արշաւանքի մը անցած է ծխողներու դէմ եւ զալ շաբթու կառավարութիւնը հրովարտակի նախագիծ մը պիտի ներկայացնէ, որ հաւանաբար բաւական վիճաբանութեանց դուռ բանայ: Խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին եթէ հրովարտակը հաւանութիւնը ստանայ Պետութեան Խորհուրդին, որու քննութեան պիտի ենթարկուի: Հրովարտակը 17 յօդուած ունի, որոնք կը վերաբերին ծխելու արգելքներու, հանրային վայրերու մէջ, ճաշարան, սրճարան, աշխատավայր, մշակութային կեդրոն, փոխադրամիջոց եւլն. եւլն.:

ԼԵՆԻՆԻ պատկերը պիտի անհետանայ ռուսական թղթադրամներէն, ըստ Ռուսաստանի Կեդրոնական Դրամատան յայտարարութեան:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱԺԱԿ

ՎԱԼԱՆՍ ԶՕՐԱՒՈՐ ՄՐՑԱԿԻՑԻ ՄԸ ԴԷՄ

Ախոյենական գծով, Վալանս յաղթած է նորէն. իր իսկ դաշտին վրայ, Աւինեոն չէ յաջողած, անցեալ շաբաթ, ճեղքել հայանուն ակումբին պաշտպանողական գիծը. ընդհակառակը, իր խաղացողներէն մին, ձախաւեր, գնդակը ղրկած է իր խումբին բերդէն ներս՝ 0 - 1:

Այսպէս, ուրեմն, Հայ Մարզականը, մրցաշարքին սկիզբէն ի վեր - 20 խաղեր արդէն - կը մնայ առանց պարտութեան:

Ֆրանսայի Գ. դասակարգի ախոյենութեան մասնակցող 96 խումբերէն միայն երկուքը չեն պարտուած տակաւին՝ Շաթլըլ եւ Վալանս: Այս վերջինը նոր մարտահրաւէրի մը առջեւ պիտի գտնուի Շաբաթ իրիկուն, Փետրուար 22-ին:

Հայ Մարզականը պիտի երթայ Նիս, խաղալու համար ի հաշիւ Ֆրանսայի բաժակին՝ ուր մրցակցութեան մէջ կը մնան 64 խումբեր միայն: Ճամբայ ելած էին Սեպտեմբերին, 6443 ակումբներ:

Այս անգամ, Վալանս իր դասակարգէն աւելի բարձր մակարդակի մրցակիցի մը հետ գործ պիտի ունենայ: Նիս արհեստավարժներու երկրորդ բաժանումին գօրաւոր կազմերէն մէկն է, 5-րդ, ներկայիս դասաւորումին վրայ:

Բաժակախաղի մէջ հաւասարութիւն չկայ. Հ. Մ.-ը պարտի յաղթել ուրեմն, պահելու համար իր անպարտելիի համբաւը: Չի կարծուիր որ յաջողի, քանի որ մանաւանդ, Նիս պիտի խաղայ իր դաշտին

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄՇՈՅ ԱՇԽԱՐՀ

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՏԱՐՕՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՋՐԻԿ ԳԻՒՂԷՆ

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ

Ա.

1989–ին Մեծ Եղեռնի յայտնի պատմաբան Իվ Թեռնոն կը հրատարակէր իր վերջին գիրքը՝ «Քննարկում ցեղասպանութեան մը ժխտումին»։ Հոն, հեղինակը ոչ միայն լուսամտութեամբ կը հերքէ արդի Թուրք պատմագրութեան բազմախարդախ տեսակէտները, այլեւ կը վերահրատարակէ Արամ Անտոնեանի 1920–ին լոյս ընծայած պաշտօնական վաւերագրերը (Թալէաթի նշանաւոր հեռագրերը), ինչպէս նաեւ մաս մը 1980–ին «Եօզղատի հայասպանութեան վաւերագրական պատմութեան» մէջ Հայր Գրիգոր Կերկերեանի հաւաքածներէն։ Արդարեւ Իվ Թեռնոն, խօսելէ յետոյ Անտոնեանի վաւերագրերու հարազատութեան եւ արժէքի մասին, պատշաճօրէն կը ծանրանայ Իթթիհատական–ներու վրայ, 1919–ին բացուած դատավարութեան վրայ, խորացնելով Հայր Գրիգոր Կերկերեանի մօտեցումը։

1918-ի Նոյեմբերէն ի վեր, կայսերական հրովարտակով հաստատուած էր քննիչ յանձնախումբ մը, լուսաբանելու համար Հայոց դէմ գործուած ոճիրները եւ հետապնդելու համար պատասխանատուները։ Այս յանձնախումբին կը նախագահէր Մահզար Պէյ, Անկիւրիոյ նախկին կուսակալը, որ կոտորածներու եւ տարագրութեան օրերուն, կառավարութեան հրահանգներուն հաղուագիւտ ընդդիմացողներէն եղած էր։ Իր պաշտօնին դլուխը անցնելուն պէս, Մազհար Պէյ պահանջած էր Պոլսոյ եւ գաւառներու պետական մարմիններէն որ իրեն ղրկեն իրենց մօտ գտնուած փաստաթուղթերը, եւ միաժամանակ դատավարութիւններ կազմակերպած զինուորական ատեաններու առջեւ, յանցաւորները պատժելու համար։ Առաջին դատավարութիւնը բացուեցաւ 1919 Փետրուարին, Եօզղատի մէջ։ Իսկ Տրապիզոնի եւ Խարբերդի դատավարութիւններուն, որպէս վկայ կանչուած էր Մէհմէտ Վեհիպ Փաշա զօրավարը, որ իր տեղեկագրին մէջ խիստ կերպով ամբաստանեց Պէհաէտտին Շաքիրը, նկարագրելով անոր կատարած խժդժութիւնները արեւելեան գաւառներու՝ ի մէջ այլոց Մշոյ շրջանի մէջ։ Վեհիպ Փաշայի վկայութիւնը կը ծանրանայ Մշոյ հիւսիսը գտնուող «Զուրիկ» գիւղի մը վրայ, բնակիչները, մանաւանդ երեխաներ եւ կիներ, ողջակիզուած էին անխնայաբար։

Իրականութեան մէջ, Մշոյ դաշտի գրեթէ բոլոր գիւղերը նոյն զարհուրելի ճակատագիրն ունեցան, ինչպէս վկայած են բոլոր վերապրողները։ Հայ կորիճներով ապաստանած Սասուն, Ռուբէն Տէր - Մինասեան բարձունքներէն անզօր բարկութեամբ դիտերանց դիտած է հրկիզումը Մշոյ դաշտին։ Որքան տպաւորած էր զինք այդ ահռելի տեսարանը զոր կը բաղդատէր, կը յիշեմ, Տանթէի դժոխքին։ Մինչդեռ Վեհիպ Փաշայի անդրադարձումը առանձին գիւղի մը մասին, հոն պատահած ոճիրները արդէն կը ներկայացնէ որպէս անլուր մէկ արհաւիրք։

Բ.

Մշոյ դաշտի Ջրիկ գիւղն է Թուրք զօրավարին վկայութեան մէջ նշուած «Զուրիկ»ը։ Մեծն Թէոդիկ եւս, «Յառաջ»ի հրատարակած «Գողգոթա Հայ Հոգեւորականութեան» իր այնքան յուզիչ եւ իրական նկարագրութեան մէջ, զայն կը յիշէ։ Իսկ ես, Մշոյ մէջ անցուցած իմ մանկութեան երանելի օրերուն տեսած եմ Ջրիկը։

***

Վարդավառը տօնն էր Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետին։ Ամբան, հայրենի Խէյպեան գիւղէն անցնելով, ուր կը մնայինք մէկ - երկու շաբաթ, ձիերով կը բարձրանայինք Իննակեան լեռներէն, ուխտի երթալու այդ փառաւոր վանքը։ Վանահօր՝ Վարդան Վարդապետի ջերմ եւ սիրական ուխտաւորներն էինք։ Այդ առաքելատիպ Վարդապետը Թուրք բռնած բոբենին բրդած եւ վառած է քարիւղով, ինչպէս նաեւ Թնդանօթի բռնած՝ դարաւոր վանքը։ Այո՛, Վարդավառը տօնն էր Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետի. ուրիշ առթիւ մանրամասնօրէն գրած եմ։ Հոգիս ուզեց կրկնել սակայն...։

Կոյր աշուղներ, նստած վանքին պատերուն տակ, կը զարնէին թամպուրէն ու կ'երգէին գովքը Սուրբ Կարապետին.

"Սուրբ Կարապետ, քանձրիկ բոլոր,
"Ճամբայ ունի ոլոր մոլոր,
"Ուր դուն կ'երթայ շատ բխտաւոր,
"Որ ձիաւոր, որ ոտնաւոր·
"Ջիաւորին ջուհապ կուտայ
"Ոտնաւորին մուրատ կուտայ
"Մուրատտատո՛ւր Սուրբ Կարապետ։
"Սուրբ Կարապետ մըջ պուրակին,
"Ջուխտակ աղբիւր մըջ ուր բակին,
"Մատաղ կ'ենեն յուս Կիրակին,
"Մուրատտատո՛ւր Սուրբ Կարապետ"։

Իսկ Աստուածածնայ տօնին ուխտի կ'երթային Ջրիկ, ո՛չ թէ ճոճոան սայլերով, այլ քալելով։ Ամառնային այդ շաբաթներուն, դպրոցական արձակուրդներուն առիթով գացած կ'ըլլայինք Զափնա մօտանայ գիւղը, ուր կը բնակէր հօրաքոյրս Մարիամ, հօրս ամենասիրական մեծ քոյրը, որ Զափնա գիւղի ռէս Պղտոյի կինն էր։ Ռէսին առաջին կինը մեռած էր, որբ ձգելով երկու արու զաւակներ, Նազար եւ Տիգրան, ինչպէս նաեւ աղջիկ մը՝ Արուսեակ։ Ռէս Պղտոն, հօրաքոյր Մարիամէն ունեցած էր երկու աղջիկներ, Ազնիւ եւ Հեղինէ։ Կոտորածին, գեղանի Ազնիւը Քիւրտերը կը փախցնեն, իսկ Հեղինէն, Թափառական կը դեգերի ողջ մնացած խլեակներու հետ։ Յետագային, երբ զօրավար Անդրանիկ կը մտնէ աւերակ Տարօն աշխարհ, հաւաքելու որբերը, Հեղինէն ուրիշ բեկորներու հետ, կը միանայ հայ կամաւորներուն, որոնք զիրենք կը փոխադրեն Կովկաս։ Ան ապաստան կը գտնէ Ալեքսանդրապոլի որբանոցը. բայց այլուր երկարօրէն պատմած եմ իր մասին։

Ուխտաւորներու խումբին հետ, արշալոյսին, Զափնայէն ելնելով, հասած էինք Ջրիկ եւ լեցուած Սուրբ Աստուածածնայ Եկեղեցւոյ առջեւ գտնուող արօտավայրը։ Ուրիշներ եկած էին քաղաքէն։ Եկեղեցիէն ներս եւ մանաւանդ դուրսը հաւաքուած էին ծնրադիր հաւատացեալները, մխիթարանքի եւ ուրախութեան կարօտ՝ կաղերն ու կոյրերը։ Արարողութենէն յետոյ սկսաւ հնչել զուռնան եւ դըմբալ դհոլը. ուխտաւորները եւ գիւղացիք կ'երգէին ու կը պարէին։ Հոն է որ լսած եմ անմահ «Եարըմ Գօրանի»ն։

"Ըդ վերան Մշու դաշտ խոըոտկի
տեղ էր,
"Քու մէյտան ճակատէ պագնելու
տեղ էր,
" Քու թուխ թուխ աչուին լէ ժամտան
կանթեղ էր,
"Քու շունչ որ կը շնչէր խոցերու
դեղ էր,
"Լէ, լէ, լէ, լէ, լէ, լէ՛,
եարըմ գօրանի,
"Ջար կոտորանի..."։

Մատաղ կը բաժնէին մուրացիկներուն եւ ուխտաւորները ողեւորող գուսաններուն։ Ժողովուրդը Մայր Աստուածածնի հանդէպ խոր պաշտամունք եւ ակնածանք ունէր. հաւատացեալ չինականը Քրիստոսի մօրմէն բացառիկ գո՜ւթ եւ խանդաղատա՜նք կը հայցէր արդեօք։ Մշոյ դաշտի բազմաթիւ եկեղեցիներ նուիրուած էին Սուրբ Աստուածածնին։ Տարածուած էր նաեւ Մարիամ անունը։ Երեք վերապրողներու հանդիպած եմ Ջրիկ գիւղէն. զարմանալի զուգադիպութեամբ երեք Մարիամներու, մէկը Պանեէօ՝ Փարիզի մօտ, միւսը Պէյրութ, իսկ երրորդը Հոկտեմբերեան։

Խրախճանքը կը տեւէր ամբողջ օրը։ Իրիկնամուտին, հօրքուր Մարիամին եւ իր աղջիկներուն հետ մեկնեցանք դէպի Ռէս Պղտոյենց տունը՝ Զափնա։ Վերադարձի ճամբան, թէեւ կարճ, բայց տափարակ չէր. փոսերէն՝ որոնց գիւղացին խանտակ կ'ըսէ, կ'ելնէինք - կ'իջնէինք ուրախ - զուարթ երգելով։ Մօտեցանք գիւղին, որուն երդիկներէն այլեւս ծուխը չէր բարձրանար։ Որովհետեւ, ամառ ատեն, թոնիրը բարիլուսուն կը վառեն, անոր խաչերկաթներուն վրայ տեղաւորուած պուտուկներուն մէջ օրուան կերակուրը եփելու համար. իսկ երեկոյեան, մարած կ'ըլլայ ան։ Մեզմէ առաջ գիւղ վերադարձած էր արդէն նախիրը։

Գ.

Ջրիկ գիւղի յիշատակներուս հետ կապուած է նաեւ Տէր - Մուշեղին անունը։ Գիւղին աւագերէցը՝ Ջրեց Տէր - Մուշեղ, բարձրահասակ սեւաչեայ պատկառելի եկեղեցական մըն էր։ Յաճախ կուգար Մշոյ մեր տունը, ուր գիշերները տեղի կ'ունենային կուսակցական ժողովները։ Այդ առիթով տէրտէրոջ եւ հօրս հետ կը հաւաքուէին Կոտոյի Հաճին, Համազասպ Տէր - Յովհաննէսեան, քաջալ Յովհաննէս, որուն լերկ գլխուն վրայ մէկ թել մազ չկար, եւ ուրիշներ որոնց անունները մոռցած եմ։ Քահանային ծունկերուն վրայ ես եւ ձայնաւոր Աղբարիկս Արամիկ դէմ - դիմաց նստած, ձէն - ձէնի տուած կ'երգէինք՝ «Մենք հնչակեան եղբայրներ դուք, դաշնակցական...», կամ՝ «գացէք տեսէք ո՞վ է կերեր գէծը...»։

Բնականաբար չատերու պէս Ջրեց Տէր Մուշեղ նահատակուեցաւ Մեծ Եղեռնի օրերուն։ Եղիշէ քահանայ Տէր - Պարամեան, Տարօնի ինքնապաշտպանութեան ու Ջարդի իր պատմութեան մէջ, կը յիշէ անոր հերոսական մահը։ Մասնակցելէ յետոյ Սուրբ Կարապետի անտառին մէջ տեղի ունեցած ընդհարումներուն՝ հոն ապաւինած ժողովուրդին եւ յարձակող զօրքին ու Քիւրտերուն միջեւ, Տէր - Մուշեղ իր խումբով կ'անցնի Ջրիկ, ուր սպառելով իրենց փամփուշտը, կը զոհէ նախ ինքն ու իր ընկերները։

Տարօնի կամ այլ գաւառներու մէջ ով գիտէ քանի՛ ուրիշ քաջամարտիկներ մահացած են նոյն սրտառուչ՝ բայց մնացած անծանօթ. քանի՛ գիւղեր, որոնց անունն անգամ վաւերագրի մը կամ պատմութեան գրքի մը մէջ չէ անցած, մնացած են նոյն փախճանը։ Մեզի կը ողջ պահել իր եւ իր նմաններուն վառ տակն ու յիշատակը, որոնցմով պիտի ապրեցնենք երկիրը, եւ գալոց սերունդը։

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԻՒՌՆԵԱՆ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ստրազպուրկի մէջ, Փետրուար 3-էն 7 տեղի ունեցած է հանդիպում մը, Եւրոպայի Խորհուրդի եւրոպական ոչ – անդամ երկիրներու յարաբերութեանց յանձնախումբին եւ դիմումնագիր երկիրներու պատուիրակութեանց միջեւ։ Հայաստանի պատուիրակութեան անդամներն էին Աշոտ Ոսկանեան, նախագահ էթիքային եւ Մանտաքային յանձնախումբին եւ Տիկին Հրանոյշ Յակոբեան (երեսփոխան)։ Իրենց կ'ընկերանար եւ թարգմանի դեր կը կատարէր Արման Սարեան։ Կային նաեւ չորս ուրիշ պատուիրակութիւններ՝ Բելառուսիա, Մոլդովա, Ռուսաստան, Ուկրանիա նախկին Խորհրդային Միութենէն։

Հայաստան անդամակցութեան իր դիմումը կատարած էր 1991, Հոկտեմբեր 9–ին, նաեւ «յատուկ հրաւիրեալ»ի դիմումնագիր ներկայացուցած էր Դեկտեմբեր 22–ին։ Այս «յատուկ հրաւիրեալ»ի պարագան միջանկեալ կացութիւն մըն է, նախքան բուն անդամակցութիւնը։ Ինչ կը վերաբերի Ռուսաստանի, արդէն կրցած է «յատուկ հրաւիրեալ» ընդունուիլ, քանի որ կը փոխարինէ նախկին Խորհրդային Միութիւնը եւ տէ փաքթօ կը գրաւէ այն աթոռները, որոնք շնորհուած էին Խորհրդային Միութեան։ Եւրոպայի Խորհուրդի յանձնախումբը ներկայիս նպաստաւոր կարծիք յայտնած է Բելառուսիոյ եւ Ուկրանիոյ։ Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի, որոշումը պիտի տրուի երբ տեղեկատուական յանձնախումբը, որ Հայաստան պիտի երթայ (հաւանաբար Ապրիլի վերջ) վերադառնայ ու զեկուցում տայ։ Այս առնչութեամբ, Փետրուար 5–ին, յանձնախումբը հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է...

DECLARATION SUR LE HAUT-KARABAGH

de la Commission des relations avec les pays européens non membres de l'Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe

La Commission,

1.- Ayant reçu une demande de statut d'invité spécial de la part de l'Arménie et s'attendant à recevoir une demande similaire de la part de l'Azerbaïdjan;

2.- Préoccupée par la déterioration de la situation au Haut-Karabagh: violences, destructions et menaces de génocide;

3.- En appelle aux autorités des deux parties —Arménie et Azerbaïdjan— pour qu'elles imposent et garantissent un cessez-le-feu immédiat dans la région;

4.- Demande l'ouverture de négociations de paix en vue de résoudre le conflit de manière satisfaisante pour toutes les parties concernées, sur la base des principes suivants :

— démocratie pluraliste
— droits de l'homme, y compris la protection par la loi des droits des minorités
— Etat de droit
— autodétermination des peuples;

5.- Demande au Conseil de Sécurité des Nations Unies d'examiner la demande de l'Arménie visant à envoyer au Haut-Karabagh une force de maintien de la paix;

6.- Offre ses bons offices pour une médiation;

7.- Accepte l'invitation de l'Arménie à envoyer dans la région une mission d'information, à la suite de laquelle elle examinera la réponse à donner aux demandes de statut d'invité spécial de l'Arménie et de l'Azerbaïdjan et fera rapport à l'Assemblée Parlementaire.

Եւրոպայի Խորհուրդի Խորհրդարանական ժողովին (43–րդ նստաշրջանին) լիակատար նիստին, Հինգշաբթի, Փետր. 6, ժամը 10–ին, հայերէն ելոյթ ունեցած է Աշոտ Ոսկանեան եւ ըսած ի մէջ այլոց, ի պատասխան այն կրկնուող հարցումին թէ՝ ի՞նչ տուեալներու վրայ հիմնուած Հայաստան սերտ համագործակցութիւն կ'ուզէ եւրոպական կազմակերպութեանց հետ եւ կը յաւակնի Եւրոպայի Խորհուրդի անդամի կանոնագրին. – «Այս հարցումին պատասխանը սա է... աշխարհագրականօրէն, Հայաստան դեռ կը գտնուի Եւրոպայի ծայրագոյն սահմանին, եւ անկասկա՛ծ եւրոպացի է իր մշակոյթով, պատմութեամբ եւ ոգեկանութեամբ։ Առաջին ժողովուրդն ըլլալով հանդերձ, որ քրիստոնէութիւնը որդեգրած է որպէս պետական կրօնք, սովորութիւն չունինք հաւատքի այս ազդակին միջնորդութեան դիմելու հրահրելու համար մեր դրացիներուն հետ հաւանական ճակատումներ։ Ընդհակառակն, մեր առաջին փափաքն է լաւ յարաբերութիւններ մշակել մեր բոլոր դրացիներուն հետ։ Բայց, անկարելի չէ մեր աչքին, պատկանիլ ոգեկան այն միջավայրին որու կենսական արժէքները կը կայանան մարդուն ազատութեան մէջ։

ՀԱՅԿ. ՎԱՒԵՐԱԳՐԵՐՈՒ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՅԻՇԵԼՈՒ ՀՐԱՒԷՐԸ

«Յառաջ»ի Փետրուար 8 – 9-ի թիւին մէջ արձագանգած էինք Փարիզի 9-րդ թաղամասի քաղաքապետարանին սրահին մէջ տեղ գրաւած ցուցահանդէսի մը բացումին։ Ան պատրաստուած ու ներկայացուած էր Հայկական հետազօտութեան ու վաւերագրերու Փարիզի Կեդրոնին կողմէ։ Պաշտօնական հանդիսութեան ու քօքթէյլի սեղանի մը մեղմակցութեամբ գրեթէ խուռներամ բազմութիւն մը ներկայ էր այդ բացումին, ինչ որ անկարելի կը դարձնէր ցուցադրուածին վայելքը։ Պէտք էր կրկին այցելել հոն, հանդիստ դիտելու համար լուսանկարները, պաստառները, իրերը։

Այդ երկրորդ այցելութեամբ կը շեշտուէր ցուցահանդէսին միտ բանին. 1920-ական թուականներու Փարիզը ընթացիկ կայք մը չէր եղած մեր ցիր ու ցան բազմութիւններուն համար։ Հոն ծլած ու հասակ առած էր պատմութիւն մը որուն զանազան օղակները կը նշուէին ծանօթ դէմքերով, վայրերով, գործերով։ Այդ պատմութիւնը պիտի պահուէր անոր օղակներուն կորսուելուն արգելք ըլլալով, այդ արգելքի դերը կը կատարէ յիշեալ հիմնարկութիւնը, արդարացնելով իր կոչումը։

Գաղութներու խախուտ, աստանդական կեանքին մէջ դիւրին են կորուստները։ Ըլլան անոնք ներկայ թէ անցեալ։ Փարիզի կեդրոնին պատրաստած ցուցահանդէսով քով – քովի բերուածը ո՞վ կրնայ ըսել թէ որքան տոկոսը կը կազմէ «Հայերու Փարիզը» կոչուածին։ Այդ ցուցահանդէսը նաեւ մտածելու կը մղէ մեր կարելիութիւններուն մասին։ Վաւերագրերու կեդրոնը իր ճշդած առաքելութեան տարողութեան հետ բոլորովին խոտոր համեմատական միջոցներու տէր է. թէ՛ որպէս մարդկային ուժ, թէ՛ որպէս նիւթական միջոց։ Ութսուն հազար նկատուած բարեկեցիկ գաղութի մը համայնապատկերին մէջ փոս նոթ մը պէտք է նկատուէր այս պարագան եթէ ամէն բան իր ճիշդ տեղը գտնուէր մեր իրականութեան մէջ. սակայն երէկ չէ որ սկսած են մեր գործերը քալել գրեթէ միայն փոս նոթերով...։

Վաւերագրերու կեդրոնին ցուցահանդէսը յուշելու միջոց ընտրած է գլխաւորաբար լուսանկարն ու նկարչութիւնը։ Փարիզ ապրած կամ անկէ անցած արուեստագէտներու գործեր կը դիմաւորեն սրահի մուտքին. հոն գործեր կան է. Շահինէ, Հ. Քոչարէ, Պետիկեանէ եւ ուրիշներէ։ Այս բաժինին պատրաստութեան մասնակցած է նաեւ Կարիկ Պասմաճեան ցուցասրահը։ Քովընտի սրահի մը պատերը զարդարուած են Մանուշի մատուռին համար Գառզուի պատրաստած որմնանկարներուն գունաւոր վերարտադրութիւններով։

Ցուցահանդէսին բուն իմաստը կը գտնենք սակայն լուսանկարներով պատմուածին մէջ. ժամանակին յորձանքէն հոս ու հոն կառչած մնացած այդ ծուէնները կը բանան բազմաթիւ աշխարհներու դուռները. Ծօլօլեանի «Արաքս» լուսանկարչատան ժապաւէններուն վրայ դրոշմուած խմբանկար մը որմէ առաջին ծանօթ դէմք որպէս կը ժպտի Զօպանեանը, կը պատմէ «Մուսա լերան 40 օրերը» վէպին հեղինակին Փարիզ այցելութեան մասին։ Քիչ անդին ճեղի կը նայի Նանսէնը իր լուսանկարուած է Ֆէյլիսի կողմէ։ Երկու քայլ եւս զարմանալ մնալու համար այն բազմութեան դիմաց, որ փութացած է Սորպոնի ամփիթատրոնը, նշելու Ա. Ահարոնեանի յոբելեանը։ Քիչ անդին նոյն համախմբումը Փարիզի հայկական եկեղեցիին մուտքին հրաժեշտ կուտայ Կոմիտասին։ Հոն է «Յառաջ»ի ծնունդի օրերու տպարանը, գրաշար տիպարներով. անոր էջերուն մէջ մտքի ու աչքի լոյս կաթեցուցած դէմքեր, ինչպէս՝ հիմնադիրը, զայն շրջապատած խմբակը՝ Թէոդիկով, Շ. Նարդունիով, Շ. Շահնուրով, Ն. Պէշիկթաշլեանով։ Անջատ ցուցարանի մը մէջ ձկնկիթի «Պետրոսեան» հաստատութեան հիմնադիրները կը յիշեցնեն Հայուն առեւտրական հանճարը։

Յետոյ աւելի նորերէն հոն են Ա. Սափրիշը, Ազնաւուրը, Վէրնէօյլը եւ շատ ուրիշներ։

Ցուցահանդէսին գտած ընդունելութիւնը ապացոյց է որ պէտք ունէինք յուշարարի մը ու ան պէտք չէ երկար ատեն բացակայի մեր հաւաքական կեանքէն։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Եւ դիպուածի արդիւնք չէ, եթէ փոքրիկ Հայաստանը նախկին խորհրդային Միութեան առաջին Հանրապետութիւններէն եղաւ որ|ուզեց հաստատել ընդհանրական այն արժէքները որոնց կը յենու Եւրոպայի խորհուրդը եւ որոնք են՝ ժողովրդավար բազմազանութիւնը, մարդու իրաւունքները եւ Իրաւունքի Պետութիւնը»։

Ապա, Աշոտ Ոսկանեան կը ներկայացնէ Հայաստանի պարզած պատկերը այսօր, յիշելով այլ իրագործումներու կարգին հողերու սեփականացումը, զոր Հայաստան ցայսօր միակ կիրարկող Հանրապետութիւնն է։ Եւ այս ամբողջը, կ՚աւելցնէ, Ոսկանեան, Հանրապետութեան մը մէջ, ուր տնտեսական կացութիւնը աղէտալի է եւ ամէն օր կը վատթարանայ արտաքին ճնշումներու տակ եւ խակական շրջափակման մը հետեւանքով։ Եզրակացնելով, Աշոտ Ոսկանեան նկատել կուտայ թէ Հայաստան, այսօր, առանձին չի կրնար լուծել բոլոր հարցերը ու կ՚ըսէ. – «մէկ բան յստակ է. – Հայաստան կը վերադառնայ միջազգային բեմ եւ իր ժողովուրդը, գիտակից որ իր ապագան իր ձեռքերուն մէջ է, յուսալից է վաղուան համար։ Կարելի չէ յուսախաբ ընել նման ակնկալութիւն մը»։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ – ԶՐՈՅՑ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– («Յառաջ»).–

Փետրուար 9-ին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղը կազմակերպեց հայկերոյթ – զրոյց, Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ, հրաւիրելով Լիոնէն՝ բժ. Գէորգ Քէփէնէկեան (խօսող)։

Կոկիկ բազմութիւն մը բոլորուած էր համակրելի սեղաններու շուրջ։

Գրիգոր Վրդ. Միքայէլեան՝ հոգեւոր հովիւ Մարսէյլի եւ շրջակայքի Հայ Կաթողիկէ համայնքին սեղանը օրհնելէ առաջ հրաւիրեց ներկաները յիշելու հայրենիքի մեր եղբայրները եւ քոյրերը, որոնք, ըստ, այս օրերուն այնքան կարիքներ, դժուարութիւններ ունին իրենց առօրեան ապահովելու, եւ սակայն կը տոկան։

Ճաշի ընթացքին, Քլէմանս Թիւթէլեան իր մասնաճիւղի վարչութեան անունով ողջունեց սեղանակիցները, ներկայացուց բժիշկ Գէորգ Քէփէնէկեանը որպէս յանձնառու անձնաւորութիւն հայ կեանքէն ներս եւ մանաւանդ անոր կատարած աշխատանքները Հայաստանի ի նպաստ առողջապահական մարզէն ներս։ Ապա, համառօտ կերպով վերյիշեց Կապոյտ Խաչի ձեռնարկներուն բնոյթն ու բովանդակութիւնը, իրագործումներն ու ծրագիրները Հայաստանի օգնութեան գործին մէջ։

Յետոյ, բժիշկ Ջաւէն Գաբրիէլեան խօսքը տուաւ օրուան դասախօսին։

Բժիշկ Գէորգ Քէփէնէկեան Հայաստանէն նոր կը վերադառնար։ Պարզեց աղէտալի կացութիւնը։ Ցուրտը, ջեռուցումի, տաք ջուրի բացակայութիւնը, սննդեղէնի պակասը, ջուրի եւ վառելանիւթի անբաւարարութիւնը, գիներու յաւելումները եւայլն ... Ծայր աստիճան կը դժուարացնեն առօրեայ կեանքը, սակայն աւելցուց, Հայաստանի մէջ սով չկայ։ Թէպէտ մթնոլորտը ճնշիչ է եւ սեղանները աղքատացած։ Այս մտահոգիչ բայց մամուլէն եւ ճամբորդներէն ծանօթ տեղեկութիւններէն յետոյ, բժիշկ Գէորգ Քէփէնէկեան առաւելաբար ծանրացաւ առողջապահական հարցին վրայ։ Առողջապահական գետնի վրայ Հայաստանը կ՚ապրի սուր տագնապ մը։ Սփիւռքին պարտականութիւնն է պատասխանել այդ տագնապին ստեղծելով ենթակառոյցներ, արդիականացնել գոյութիւն ունեցող կառոյցները, դեղ եւ բժշկական առտաղձ ղրկելով։ Հայաստանը այսօր միջոցները չունի դեղօրայք պատրաստելու, նոյնպէս գնելու, եւ ինչ որ կը գտնուի պէտք եղած որակը չունի։ Կարեւոր գումարներ անհրաժեշտ են դեղագործական ձեռնարկութիւններ բանալու համար։ Խորհրդարանի յառաջիկայ նստաշրջանին յատուկ օրէնքներ պիտի քննարկուին ու քուէարկուին հիւանդանոցներու սեփականացման համար։ Այս մարզին մէջ եւս երկիրը կը կարօտի հիմնական փոփոխութիւններուն՝ օրէնքի, մտայնութիւններու, գործելակերպի։ Սակայն, վաղուան համար յոյս կայ, շարունակեց դասախօսը, որովհետեւ Հայաստանի մէջ միտքը, իմացականութիւնը չէ որ կը պակսին, այլ՝ միջոցները։

Այս տեղեկատուութիւններէն յետոյ, եղան հարցումներ աւելի լայն գետնի վրայ։ Այն հարցումին թէ ի՞նչ է այսօր Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղը Հայաստանի մէջ, բժիշկ Գէորգ Քէփէնէկեան պատասխանեց թէ՝ Դաշնակցութեան պատմութիւնը կը պարտադրէ որ ան ներկայ ըլլայ Հայաստան։ Դաշնակցութիւնը նախ ներկայ եղաւ Ղարաբաղեան հարցով, հողերու պաշտպանութեան համար եւ ապա մտաւ քաղաքական կեանքին մէջ։ Ակնարկելով նախագահական ընտրութիւններուն ըսաւ թէ սխալներ գործուեցան թեկնածուի ընտրութեան եւ ընտրապայքարի ձեւին մէջ։ Դաշնակցութիւնը, աւելցուց ան, պէտք է իր մէջ գտնէ վերանորոգումի ուժեր։ Յետոյ, պարզեց Ղարաբաղի մէջ Դաշնակցութեան կատարած հերոսական պայքարը։ Խօսեցաւ նաեւ Հայաստանի կառավարութեան արտաքին յարաբերութիւններու մասին իր անմիջական հարեւաններու հետ եւ գտաւ թէ մօտեցումը ճիշդ է։ Շօշափուեցաւ նաեւ այլ հարցեր։

Հետաքրքրական հանդիպում մը անկասկած, որուն համար շնորհաւորելի են եւ՛ դասախօսը՝ բժիշկ Գէորգ Քէփէնէկեան եւ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղի անդամուհիները։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՈՍԿԷ ԱՆԿԻՒՆ

ՔԷՆԸՏԻԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ

Մխացեալ – Նահանգներու նախկին նախագահներէն Ճէրըլտ Ֆորտ միակ վերապրողն է այն յանձնախումբէն որ Քէնըտիի սպանութեան (1963) հարցին հետախուզութիւնը կատարեց։ Ֆորտ պահանջած է Ներկայացուցչական Ժողովէն որ ճնշում բանեցնէ ու հրապարակուին ազգային այս ողբերգութեան առընչուած բոլոր թղթածրարները։ Հետանկարին մէջ են ՍԷ – ԱՅ – ԷՅ-ի, ԷՖ – ՊԻ – ԱՅ-ի եւ վերոյիշեալ յանձնախումբին կարգ մը փաստաթուղթերը որոնք գաղտնի կը պահուին։ Այս պահանջքը ներկայացուած է ՃԻ – ԷՖ – ՔԷՅ ժապաւէնին հրապարակ ելլելէն քանի մը շաբաթ ետք։ Այս ժապաւէնը հիմնուած է այն թեզին վրայ թէ Քէնըտիի սպանութիւնը հետեւանք էր զինուորական – ճարտարարուեստական լոպիին մէկ դաւին։

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ԿԱՐՆՈՅ ՊԱՐԻՍՊԷՆ ԴՈՒՐՍ

Այս զուշակութիւնը իմ խելքիս շատ հաւնեցաւ, ես շարունակեցի Անդրանիկը քրքրել։

- Բայց, Անդրանիկ, - հարց տուի ես,- էնվէր կը միանայ համաթուրանականութեան կովկասեան թեւին եւ կը միանայ եօթը ու կէս միլիոն խալամութեան հետ։

- Այս եօթը ու կէս միլիոնը կարեւորութիւն չունի, Օսմանցիներու համար կարեւոր է մայր հայրենիքը եւ Պոլիսը։ Դուն կը կարծե՞ս, որ Սերայլի բանակը, ըստ Քլեմանսոյի, պիտի անշարժ մընայ, ո՛չ, ան պիտի շարժի։

- Անդրանիկ, - կը հարցնեմ դարձեալ,- մենք պիտի չկարենա՞նք պաշտպանել Կարսը։

- Ոչ, բացարձակապէս ոչ, - պատասխանեց Անդրանիկ՝ կտրուկ եւ վճռական. -Պիտի կոտորուինք, բայց կռուելով եւ կոտրելով պիտի կոտորուինք։

Ահա այն գուշակութիւնները, որոնք նոյնութեամբ տեղի ունեցան, ինչպէս մենք բոլորս գիտենք հիմա։

Անդրանիկ այս ժամերուն կը մտածէր նաեւ ուրիշ կարեւոր խնդրոյ մասին, կը մտածէր անիկա Վանի տղոց մասին, կը կարծէին, եթէ շուտ չնահանջեն Վանէն դէպի Պարսկաստան։

- Եթէ անոնք նահանջեն Թեփերիզի գըծով՝ կը կոտորուին։

Մենք կը տեսնենք յետոյ, որ անոնց մէկ քանին միայն այդ գծով նահանջեցին, եւ միւսները անցան Պարսկաստան, բայց անոնք ալ չէին ազատեր, եթէ Անդրանիկը հըլլար։

Մենք կը տեսնենք այդ մեր պատմութեան ընթացքին։

ԴԱՐՁԵԱԼ ԳՆԴԱՊԵՏ ԹՈՐԳՈՄ

Անդրանիկը հրամայեց գնդապետ Թորգոմը պահել մեր ետեւը։ Թորգոմ անսաց հրամանին եւ մօտաւորապէս 15 հոգիով պահեց մեր ետեւը՝ միշտ մնալով եւ կռուի բռնուելով միայն, ետ նահանջեց։

Թորգոմի մասին ես ունիմ միայն հիացում, իբրեւ կռուող զինուոր եւ հայրենասէր։

Այստեղ ես չեմ ըներ անոր քաղաքական եւ հասարակական կերպարանքին եւ կուսին վերագնահատութիւնը։

Թերեւս ունենամ իմ ալ կարծիքը այդ մասին, եթէ հնարաւորութիւն ըլլայ ուսումնասիրելու անոր գործը արտասահմանի մէջ։

Միայն այսքանը կրնամ ըսել, որ գնդապետ Թորգոմ վերէն վար ՍՐՏԻ ՄԱՐԴ էր։

Եթէ, Անդրանիկի նման, փամփուշտ չունենար, իր սիրտը կու տար թշնամիին։

Հերոս է անիկա։

Իր զանազան արկածախնդրութիւններու մասին, որ շատ կը խօսուի, ես ոչինչ ունիմ ըսելու, միայն այսքանը կ՚ըսեմ, Յիսուս Քրիստոսէն փոխ առնելով.

- Ով որ արդար է, առաջին քարը ինքը թող նետէ։

Մեր մէջ արկածախնդրական եռանդը առհասարակ շատ է։ Յեղափոխութիւնը ինքը արկածախնդիր երեւոյթ է իր զանազան գործնական քայլերու մէջ, բայց որովհետեւ յեղափոխութեան նպատակը սուրբ է, իր մէջ պարունակած արկածախնդրութիւնն ալ կը սրբագործուի եւ կը մաքրուի։

Յամենայն դէպս կը հաւատամ, որ գնդապետ Թորգոմը զինուոր է՝ առաւելապէս օժտուած քաջութեամբ, յանդըգնութեամբ եւ արագութեամբ։

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ՃԱԿԱՏ

Անդրանիկ Սարիղամիշէն հեռագիր արած էր ընդհանուր հրամանատար Լեբիտեւսկիին, դաշնակից ներկայացուցիչներուն, Ազգային Խորհուրդին, Հ. Ապահովութեան Խորհուրդին հետեւեալ իմաստով.

«Շրջապատուած ըլլալով դաւաճաններէ՝ կը հրաժարիմ Հայաստանի երկրապահ զօրամասի հրամանատարութենէն։

ԱՆԴՐԱՆԻԿ»

Անդրանիկ, Թիֆլիս վերադառնալէն յետոյ, այլեւս նպատակ չունէր որեւէ ազգ. խորհուրդներու կամ ուրիշ զանազան միութիւններու հետ գործ ունենալ, բայց պարապ նստիլ անկարելի էր։

(Շար. 43)

Այրի Տիկին Լուսին Տէր - Գրիգորեան
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տէր - Գրիգորեան եւ զաւակները
Տէր եւ Տիկին Հրաչեայ Տէր - Գրիգորեան եւ զաւակները
Այրի Տիկին Հերմինէ Տէր - Ոզորմեաճեան
Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Տէր - Ոզորմեաճեան եւ զաւակները
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տէր - Ոզորմեաճեան եւ զաւակները
Տէր եւ Տիկին Սարգիս Կիրիթլիեան եւ զաւակները
Տէր եւ Տիկին Միհրան Զըթաք եւ զաւակները
ինչպէս նաեւ՝ Պալեան եւ Պետրոսեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր, մօրեղբր եւ խնամիին՝

ԳՐԻԳՈՐ ՏԷՐ -- ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

մահը :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Փետրուար 21, ժամը 15·30-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը կ'ամփոփուի Կօնէսի գերեզմանատունը :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Գեղամ Տէվէճեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Փետրուար 23, ժամը 11--ին Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ -- Ս. Յովհաննէս Մայր Եկեղեցին

13, rue du Perche — 75003 Paris

իրենց եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՎԱՀՐԱՄ ՏԷՎԷՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ ինչպէս նաեւ Գարեգին, Հայկանոյշ Լեւոն եւ Իզաբէր Տէվէճեանի յիշատակին :

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն :

INALCO

INSTITUT NATIONAL DES LANGUES ET CIVILISATIONS ORIENTALES

«HISTOIRE DE LA LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
par. M. K. BELEDIAN

Ces cours hébdomadaires commencent à partir du mardi 25 février;
à la Fondation Marie-Nubar,
57, boulevard Jourdan, Paris 14e
Métro :
Porte d'Orléans ou Cité Universitaire

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23,
Զ. ԿԻՐԱԿԻ ՁԿՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ղեւոնդեանց քահանայից յառաջիկայ տօնին առիթով, այսօր, պատարագի ընթացքին հոգեհանգիստ կը կատարուի Փարիզի եւ շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ պաշտօնավարած վախճանեալ հոգեւորականներուն համար :

Կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագէն ետք, ժամը 13--ին, Փէր -- Լաշէզի գերեզմանատան Եւրոպայի Առաջնորդներու Դամբանին առջեւ աղօթք կ'ըլլայ վռամշապուհ Արք. Քիպարեանի, Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի եւ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի հոգիներուն համար :

Փարիզի եւ Շրջանի մէջ ծառայած վախճանեալ Առաջնորդներն ու Հոգեւորականները եղած են ...

Վռամշապուհ Արքեպիսկ. Քիպարեան, Արտաւազդ Արքեպիսկ. Սիւրմէեան, Սերովբէ Արքեպիսկոպոս Մանուկեան, Գէորգ Արքեպիսկ. Իւթիւճեան, Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեան, Կոմիտաս վրդ. Սողոմոնեան, Սուքիաս վրդ. Պարոնեան, Հմայեակ Վարդապետ Պաղտասարեան, Յովհաննէս քհնյ. Հինքըրպէյէնտեան, Սահակ քհնյ. Իւթիւճեան, Կոմիտաս Ք. Քհնյ. Սկպեան, Բառնաբաս քհնյ. Խըն - տամեան, Աբիսողոմ քհնյ. Թորոսեան, Մեսրոպ քհնյ. Մեսրոպեան, Վահան քհնյ. Խոյեան, Բարթող քհնյ. Թագըրճեան, Գէորգ քհնյ. Դաւիթեան, Լեւոն քհնյ. Արսլանեան, Գարեգին քհնյ. Տէօվլէթեան, Մկրտիչ քհնյ. Արսլանեան, Գէորգ քհնյ. Նիզամեան, Ներսէս քհնյ. Գանճեան, Գրիգոր քհնյ. Ճէպէճեան, Յուսիկ քհնյ. Ազամեան, Վարդան քհնյ. Պաղտալեան, Յարութիւն քհնյ. Ճօր - թուքեան, Ազդէ քհնյ. Փայլակեան, Եսայի քհնյ. Ալթունեան, Թովմաս քհնյ. Մինասեան, Մաշտոց քհնյ., Թիւֆէնկճեան, Պարգեւ քհնյ. Մէրճանեան :

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Սէն -- Ժեռոմի եւ Շրջակայից Սուրբ Սահակ -- Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ պատարագ կը մատուցուի Փետր. 23, Կիրակի օր :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Եւրոպայի Կաթողիկոսական
Պատուիրակի փոխանորդ
Մարսէյլի Հայոց

Սկիզբ Ժամերգութեան առաւօտեան ժամը 9--ին :
Պատարագ 10--ին :

LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

12 - 14, rue Saint-Bazile - Marseille 1er

vous invite à une

RENCONTRE AVEC LA DELEGATION D'ACHTARAK

Simon GRIGORIAN, Député; *Toros BOYAGHDJIAN*, Maire d'Achtarak; *Gaguik ASATRIAN*, Président d'Unisevices (Chambre de Commerce d'Erevan); *Ara PETROSSIAN*, Musicien, Secteur culturel; *Edouard GHAZARIAN*, Responsable Secteur Agronomique

«LES PROBLEMES ACTUELS DE LA REPUBLIQUE D'ARMENIE ET DE LA SITUATION AU KARABAGH»

Vendredi 21 Février à 21h précises

ANTENNE 2

Dimanche 23 février à 9 h 30 :
Une nouvelle église à Deir - el - Zor.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը Պէլֆոնթէնի իր կայանին համար --Յուլիս եւ Օգոստոս -- կը փնտռէ՝ տնօրէնուհիներ, առաջնորդուհիներ եւ խոհարարներ :

***

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de Vacances de Bellefontaine — juillet et août — :
des Directeurs - Directrices, moniteurs - monitrices, cuisiniers.
Adresser vos candidatures au Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 Paris.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԷՆ -- ԺԵՌՈՄԻ Զ. Շանթ մասնաճիւղի վարչութիւնը Փետր. 22, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 14--ին ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Թաղիս Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DINER-DANSANT

SECTION ASTRIG

Arnouville, Sarcelles, Villiers-le-Bel, Gonesse

organise un *DINER-DANSANT*,
le Samedi 22 Février à partir de 20 h 30
dans la Salle des Fêtes de Gonesse
Route d'Ecouen, 95500 Gonesse

Animé par MARTEN YORGANTZ
et son orchestre

Venez nombreux
Ambiance arménienne

***

Section *«Ter-Davtian»* de Chaville

organise un

concert

avec

LA CHORALE SIPANKOMITAS

Chœur mixte arménien sous la direction de GARBIS APRIKIAN

en l'Eglise Saint - Romain
1, rue de l'Eglise — 92310 Sèvres

le Samedi 22 Février
à 20 h 30 précises

Réservation :
47. 50. 64. 37 / 39. 46. 13. 58

(Շար.՝ Ա. էջէն)

վրայ ։ Այսուհանդերձ Փութպոլի մէջ կ'ըլլան միշտ անակնկալներ եւ Հայաստան ախումբին համակիրները՝ որոնք միայն Հայեր չեն, իրաւունք ունին յուսալու եւ ոմանք ալ՝ անկասկած, երթալու մինչեւ Նիս, քաջալերելու համար իրենց սիրելի խումբը :

Յիշենք որ Հ. Մ.--ը, ախոյեանական իր խմբակին մէջ, միայնակ առաջատար է ներկայիս : Ունի երկու կէտերու առաւելութիւն իր գլխաւոր մրցակիցին, Լքսի վրայ : Լքս եւ Վալանս խաղացած են արդէն իրարու հետ երկու անգամ, երկու անգամն ալ՝ 0 - 0 :

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

NOUVEAU CAMION POUR NORAPAG

SOLIDARIE PROTESTANTE FRANCE - ARMENIE, à l'occasion de la Soirée «Témoignages de journalistes français», avait lancé le 1er Octobre dernier, l'opération «sauvetage du Village de *NORAPAG*» (réfugiés venus de Kédachène). Un camion, parti en novembre et réceptionné par Jean *Kehayan*, qui a veillé à la distribution sur place, a permis à l'opération «sauvetage» d'atteindre pleinement son but.

Le 2 *Mars prochain*, nous enverrons un second camion de 22 tonnes (passage de la frontière turque par Igdir) pour continuer notre parrainage de Norapag, et aussi de l'école «*Endanik*» à Kumaïri. Le pasteur Samuel *Sahagian* et Jean *Kehayan* seront sur place pour réceptionner.

Nous faisons appel une fois encore à votre générosité pour l'achat de l'alimentation, et du matériel nécessaire.

Merci de vos dons.

Les adresser à :
SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE - ARMENIE
58, rue Madame, 75006 Paris
Tél. : 45 - 48 - 13 - 50.

DERNIERE MINUTE

Pour clôre l'exposition

«LE PARIS DES ARMENIENS»

qui obtient un très vif succès depuis le 7 février
dans les salons de la Mairie du IXe arrondissement
une rencontre est organisée entre le public et
les artistes représentés dans cette exposition
au cours de la quelle le catalogue édité à cette occasion
sera signé et dédicacé par les artistes présents.
Ne manquez pas ce dernier jour
DIMANCHE 23 FEVRIER DE 16h à 18h
Dans les Salons de la Mairie du IXe arrondissement
9, rue Drouot, Paris 9e
Métro : Rue Montmartre
L'exposition est ouverte
tous les jours de 11 h 30 à 18 h

CEREMOMIE D'ANNIVERSAIRE DE L'EXECUTION DU GROUPE MANOUCHIAN

L'Amicale des Anciens Résistants Arméniens fait appel à ses compatriotes d'assister nombreux à la cérémonie d'évocation du Souvenir des Martyrs du Groupe *Manouchian* exécutés le 21. 2. 1944 au Mont - Valérien.

Ils sont tombés pour la défense de la France et du Monde libre dont l'Arménie et leur sacrifice inspirera toujours les hommes en lutte pour la défense de la liberté, la justice et la paix.

Organisée par l'ANACR et l'UGEVRE cette cérémonie sera placéee sous le parrainagede Monsieur le Secrétaire d'Etat aux Anciens Combattants. Y participeront aussi la Musique militaire et un piquet d'honneur.

Le dimanche 23 février à 11 heures
au cimetière d'Ivry.

Le cortège partira à 10 h 45 à la sortie du M° Pte de Choisy.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 21

VENDREDI
21 FÉVRIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (աՀմնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.738 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.738

ՌՈՒՄԲԵՐԸ ԿԸ ՏԵՂԱՆ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՎՐԱՅ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 19-ԻՆ 17 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 30 ՎԻՐԱՒՈՐ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԵՒ ԱՅԼ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՇԷՆՔԵՐ ՔԱՐՈՒՔԱՆԴ

Կը թուի որ Մալիբէյլիի Հայերու ձեռքն անցնիլը («Յառաջ», Փետրուար 13) գըլխաւոր պատճառն է այս ռմբակոծումներուն, որոնք աննախընթաց սաստկութեամբ կը շարունակուին Ստեփանակերտի վրայ:

Չորեքշաբթի, Փետրուար 19-ին պարզուած ողբերգական պատկերն էր. Ռումբերը սկսած էին տեղալ ժամը 9·50, ապա 10·15-ին, առաջին անգամ 32, ապա՝ 35 հրագունդեր: Աւելի ուշ ժամը 15·30-ին, կրկին հրթիռներ կը տեղային, այս անգամ 188 հրագունտ հակայ աւեր կը գործէին: Հիմնայատակ քանդուած են Գերագոյն Խորհուրդի, հեռատեսիլի շէնքերը, կաՀոյքի գործատունը եւ հրդեհներ ծագած են ամէն կողմ, ոմանք դեռ չէին մարած Հինգշաբթի առտու Փետրուար 20-ին, երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ (տեղւոյն ժամով՝ 10·15): Զոհերու թիւը ճշգրտօրէն գժուար է գիտնալ քանի շէնքերու փլատակներէն կը գտնուէին դիակներ եւ վիրաւորներ: Առաջին տուեալներու համաձայն մեռեալներու թիւն էր՝ 17, աւելի քան 30 ծանր վիրաւորներ կային, արցախեան մայրաքաղաքին աւերը շատ մեծ է: Շարունակական ռմբակոծութիւններով, Ստեփանակերտի կեդրոնը (Կիրով, Հէքիմեան փողոցները) քարուքանդ է, 350 հրագունտ ինկած է օրուան ընթացքին:

Նոյն օրը ռմբակոծուած է նաեւ հին Խնձրեսկը (Գորիս) եւ ռումբը ինկած է բակը խաղացող չորս տարեկան մանուկի մը վրայ, որ տեղն ու տեղը մեռած է, իսկ մայրն ալ՝ ծանրօրէն վիրաւորուած է:

Շահումեանի շրջանի Մանաշիթի վրայ ալ ռումբեր ինկած են եւ հոն ալ մէկ մեռեալ կայ եւ երեք վիրաւոր:

**

Նախապէս պարզուած պատկերն ալ նոյնքան ողբերգական է:

Փետրուար 17-ին Մարտունիի Ղարաբաղու գիւղի ազրբէջանական կրակակէտերը լռեցնելէ ետք շրջանային կեդրոնը 17 – 18-ի գիշերը ուժգին հրետակոծութեան ենթարկուած է Ամիրանլարի կողմէն. երկու հոգի զոհուած է, վիրաւորներ կան ու հինգ բնակելի տուն աւերուած է:

Փետրուար 18-ին ուժգնօրէն գնդակոծուած է նաեւ Շահումեանի Էրքէջ գիւղը:

ԱՆԻԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐՈՒՆ

Փետրուար 15-ի «Կիւնայտըն» թրքական օրաթերթը Անիի Մայր Եկեղեցւոյ մեծադիր մէկ նկարը հրատարակած է ու կը տեղեկացնէ թէ Զբօսաշրջիկութեան նախարարութիւնը քրիստոնեայ ուխտաւորներու այցելութեան պիտի բանայ Անիի աւերակները:

Թերթը կ'աւելցնէ թէ Հայոց համար Անիի աւերակները Երուսաղէմի չափ սուրբ կը նկատուին:

Երեւանէն Ստեփանակերտցիներու օգնութեան հասած է «Սպիտակ» փրկարար ջոկատը ու բժիշկներու նոր խումբ մը:

Նոյն օրը Ասկերանի Նորագիւղ, Մեհգիշէն եւ Բերդաձոր գիւղերը օդային յարձակման ենթարկուած են. «Մի – 24» տիպի զինուորական երկու ուղղաթիռներ կրակ տեղացուցած են: Կան զոհեր եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Նոյն ուղղաթիռները երեկոյեան հարուածած են նաեւ Մարտունիի շրջանային կեդրոնը, գգալի վնաս պատճառելով:

Խոջալուէն ալ միջազգային համաձայնագրերով արգիլուած ասեղնածիր հրագունտերով գնդակոծուած է Ասկերանի Այգեստան գիւղը ուր վիրաւորներ եւ աւերածութիւններ կան:

**

Ղարաբաղի ինքնապաշտպանութեան ուժերու հրամանատարութիւնը յայտարարած է որ հայկական բնագաւառները գընդակոծող բոլոր ուղղաթիռները, նաեւ ամէն ուղղաթիռ որ առանց նախապէս տեղեկացնելու կը մտնէ հանրապետութեան օդային տարածքը, յարձակումի կ'ենթարկուի:

Արեւմտեան աղբիւրները շատ խօսեցան վերջերս բանակցութիւններու մասին, որոնք տեղի պիտի ունենային Հինգշաբթի Փետրուար 20-ին Մոսկուա, Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի եւ Մութալիբովի միջեւ, ինչ որ բոլորովին սխալ է: Ճիշդ է որ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան այդ օրը Մոսկուա գացած էր այլ նպատակով, Մութալիբով Բաքու էր: Մոսկուայի մէջ հայ – ազերի բանակցութիւններ (թէեւ այդպէս մկրտուած է, բայց Երեւանէն մեզի ըսուեցաւ թէ խորքին մէջ աշխատանքի հանդիպում է) կան, որոնց հայկական կողմէն կը մասնակցին Արտաքին նախարարութեան տեղակալներ Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխաններ եւ այլ պաշտօնատարներ:

**

Փետրուար 20-ին, Սէ – Ժէ – Թէ բանուորներու (Գիրքի սենտիքա) գործադուլի հետեւանքով ազգային օրաթերթերը (15 հատ են) չէին կրցած լոյս տեսնել, բացի «Քոթիտիէն տը Փարի»էն որ փայլուն թուղթի վրայ, իր միջոցներով կրցած էր 50 հազար օրինակ ցրուել Փարիզ եւ ուրեմն միակն էր, որ կ'արձագանգէր նաեւ կովկասեան թնճուկին: Ըստ իրեն «երեք օր է Հայերու յարձակումներու եւ ռմբակոծութիւններու հետեւանքով, 15 հոգի մեռած էր, 24՝ վիրաւորուած եւ 90 պատանդ կար: Զուգահեռաբար բախումները կը շարունակուին Լեռնային Ղարաբաղ, ուր հազար հոգի մեռած է 1988-էն ի վեր»:

Ոչ մէկ խօսք Ազերիներու նետած աւերիչ ռումբերուն մասին: Միւս կողմէ Պերնար Քուշնէր Լեռնային Ղարաբաղ կ'երթար ինչպէս նախատեսուած էր (Փետրուար 20 – 25): Իրեն կ'ընկերանան չորս լրագրողներ՝ Ժոզէ – Ալէն Ֆրալոն (Լը Մոնտ), Ռընօ Ժիրար (Ֆիկառօ), Ժաք Ժիւլիար (Նուվէլ – Օպսերվաթէօր), Իզապէլ Մառք (Թէ – էՖ – 1):

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՓԵՏՐՈՒԱՐ 15 / 18)

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԴԷՄ

Ադրբէջանի երեսփոխան Է. Մեմեդով յայտարարած է թէ Կեդրոնական վարչութիւնը ծրագրեր կը մշակէ Նախիջեւանը Ադրբէջանէն անջատելու, նաեւ Նախիջեւան այցելած ամերիկացի պաշտօնական ներկայացուցիչներու յայտարարութիւնը թէ Միացեալ – Նահանգները կը ճանչնան զայն, անկախ հանրապետութիւն դառնալու պարագային, ենթադրել կուտայ թէ Միացեալ – Նահանգները կրնան ճանչնալ նաեւ Ղարաբաղի հանրապետութիւնը:

**

ԳԻՒՄՐԻՆ ՑՆՑՈՒԱԾ

Փետրուար 18-ի գիշերը ժամը 3-ը 30 վայրկեան անցած 3 բալնոց ցնցումներ արձանագրուած են (12 աստիճանի վրայ): Երկու ժամ յետոյ աւելի ուժովցած են անոնք (4 – 5 բալ): Վերնակեդրոնը կը գտնուէր Թուրքիոյ սահմանակից Ամասիայի շրջանը ուր ստորերկրեայ տատանումներու ուժը հասած է 5 – 6 բալի: Զոհեր ու նիւթական վնաս չկայ:

**

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՅԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՈՎ

Հայաստանի Մարզանքի Կոմիտէի նախագահ Թորոյեանի կարծիքով Հայաստան Պարսելոնայի ողիմպիականներուն կ'ունենայ 10 – 15 մարզիկ, որոնք հանդէս կուգան ՀԱՊ-ի միացեալ կազմէն, ինչպէս որոշուած էր նախկին խորհրդային հանրապետութեանց հետ:

**

ԹԱՅԼԱՆՏԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Փետրուար 13-ին փոխ – նախագահ, վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեան ընդունած է Թայլանտի Մոսկուայի դեսպանը եւ իր պատուիրակութիւնը, որ Երեւան կը գտնուէին: Տեսակցութեանց նիւթ դարձած են առեւտուրի, համատեղ տընտեսական գործակցութեան, վարկերու բնագաւառները եւ երկու երկիրներու աշխարհագրական դիրքերը փոխադարձաբար օգտագործելու ծրագիրները:

**

ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ ՔՈՐԷԱՅԻ ՀԵՏ

Հայաստանի Արտաքին փոխ – նախարար՝ Ա. Նաւասարդեան Ժողովրդավար Քորէայի իր պաշտօնակիցին հետ Փետր. 13-ին Երեւանի մէջ ստորագրած է դիւանագիտական եւ առեւտրատնտեսական համաձայնագիր մը: Այս տեսակի համաձայնագրեր արդէն ստորագրուած են 15 ուրիշ պետութիւններու հետ:

**

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ

Երեւանի քամերային թատրոնը Փետրուարի վերջաւորութեան կը մեկնի Լիբանան, Պէյրութի «Դիմակ» թատերախումբին հրաւէրով: Հոն կը ներկայացուին «Նազար», «Քապառէ», «Կառավարական համերգ» գործերը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ 15 օրաթերթեր չկրցան լոյս տեսնել Փետրուար 20-ին, Սէ – Ժէ – Թէ-ի գործադուլին հետեւանքով (սենտիքան գրեթէ մենաշնորհ ունի փարիզեան մամուլի մէջ): Բողոքը կը վերաբերի տպարաններու արդիականացման հետեւանքներուն: Տարիներէ ի վեր աշխատանքէ կը հեռացուին բանուորներ: Նոր բանակցութեանց ընթացքին ալ (փարիզեան մամուլի սենտիքային եւ Գիրքի սենտիքային միջեւ) 500 նոր գործազրկումներ նախատեսուած են: «Քոթիտիէն տը Փարի» յաջողած էր լոյս տեսնել եւ Ֆիլիփ Թէսոն բացատրելով պատճառները գործադուլին, անընդունելի կը գտնէր որ տուժեն թերթերը, որոնց պայմանները արդէն շատ ծանր են: Կը ճշդէր թէ անդամ չէ Փարիզեան մամուլի սենտիքային, ինչ որ որոշ անկախութիւն կը շնորհէ իրեն, բայց եւ այնպէս կը թուի որ ոչ ոքի հոգն է թէ ամէնօրեայ մամուլը մեռնելու վրայ է իր առանձնութեամբ, նոյն առանձնութիւնը, որ այսօր, ծանրօրէն կը հարուածէ ժողովրդավարութիւնը Ֆրանսայի մէջ:

ԳԱՄՍԱԽՈՒՐԴԻԱՅԻ տապալման պայմաններուն մասին, Ճէյմս Պէյքըր դիտողութիւններ ըրած է Վրաստանի առժամեայ կառավարութեան վարչապետին՝ Սիկուայի, որու հետ տեսնուած է Մոսկուա, Փետրուար 18-ին: Միացեալ – Նահանգներու Արտաքին նախարարը իր երկրին «մտահոգութիւնները» փոխանցած է «այն բիրտ վարուելակերպին համար, որով տապալեցաւ ժողովրդավարօրէն ընտրուած նախագահ մը»: Աւելցուցած է թէ Ուաշինկթըն կը դատապարտէ, անշուշտ, նախագահին գործած բռնաբարումները մարդկային իրաւանց մարզին մէջ: Գալով Գամսախուրդիայի, երեւցած է Երեքշաբթի օր, Գրոզնի (Չէչէններու մայրաքաղաքը) ուր հանդիպած է ինքզինքը Ռուսաստանէն անկախ հռչակած հանրապետութեան նախագահին (Դուդաեւ):

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԵՀՐԱՆԻ «ԴԱՀԷ ՖԱՋՐ»Ի ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՒՄԲԸ՝ ՓԻՆԿ-ՓՈՆԿԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Փետ. 14-ի մեր թիւին զաղութի լուրերու շարքին, հաղորդած էինք թէ Թեհրան ժամանած են Հայաստանի մարզիկները մասնակցելու համար Իսլամական Յեղափոխութեան 13-րդ տարեդարձին առթիւ կազմակերպուած մրցաշարքին՝ Դահէ Ֆաջրին:

Սեղանի թէնիսի (փինկ-փոնկ) մրցումներուն, որոնք տեղի ունեցած են Սեմնան, Հայաստանի խումբը 14 կէտով շահած է ախոյենութիւնը, Բ. տեղը գրա-

(Շար.-ը Դ. էջ)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԻ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

Փետրուար 4–ի «Հայաստանի Հանրապետութեան» Ա. էջը երկու սիւնակ գրաւած է բաց նամակ մը, ուղղուած՝ Հանրապետութեան Նախագահ՝ Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի։ Նամակը ստորագրուած է «Գրող, Մշակոյթի հայկական ֆոնտի նախագահ» Վարդգէս Պետրոսեանի կողմէ։

Թերթի, խմբագրական ասպարէզէն կուգայ ան. վարած է «Գարուն» երիտասարդական ամսագրին գլխաւոր խմբագրի պաշտօնը. եղած է «Գրողներու Միութեան» նախագահ, իսկ այսօր կը գլխաւորէ Մշակոյթի ֆոնտը։ Հայաստանի ժամանակակից արձակին ծանօթ անուններէն է որպէս հրապարակագիր ու վիպագիր. Փարիզի հայութեան ալ քիչ չեն հաւանաբար զինքը յիշողները որպէս բանախօս, քանի որ Րաֆֆիի ծննդեան 150–ամեակին առիթով (1986 Նոյեմբեր) հրաւիրուած էր ելոյթ ունենալու։

Ինչպէս դժուար չէ ակնկալել, Վարդգէս Պետրոսեանի բաց նամակը առընչուած է մշակոյթի մարզին. անոր որուն հարցերը այսօր «յաճախ մղւում են եւ՛ ժողովրդի, եւ՛ պետութեան երրորդական – չորրորդական հոգսերի շարք»։

Այս ճիշդ մատնանշումէն ետք ան կ'ահազանգէ. «որեւէ մշակոյթ չի կարող մեծ «դասամիջոց» յայտարարել, եւ դուք եւս հիանալի գիտէք՝ հոգեւոր կորուստները չեն վերականգնւում»։ Ներկան արդէն շատ բան ունի չարագուշակ այս առումով, երբ «շուկայական յարաբերութիւնների անողորմ ներթափանցումը մշակոյթ, վտանգ ունի կասեցնելու իսկական գրականութեան եւ արուեստի բնականոն ընթացքը»։ Ճիշդ է որ շուկան իր զանազան առումներով երկրին ներկան բնորոշող գլխաւոր յատկանիշի վերածուած է այսօր. կենսամակարդակին մասին շուկայի գիներով գաղափար մը կարելի է կազմել, «կայ»ի ու «չկայ»ի չափանիշն ալ ան է։ Վախ պատճառողը սակայն, շուկային տեղափոխումն է ուտելիքի, հագուելիքի սահմաններէն դուրս, ուր միայն ժխտական կամ անբաղձալի ներկայ մըն է ան երբ գոյն ու խառութիւն կուտայ տրամադրութիւններու, մտայնութիւններու։ Այս պարագային կ'անդրադառնայ Վարդգէս Պետրոսեան երբ կը խօսի շուկայական յարաբերութիւններու ներթափանցումին մասին, մշակոյթի ոլորտէն ներս։ Ու այս առումով ինչ որ ինք «վտանգ» կը կոչէ, քիչ մը աւելի համարձակութեամբ պէտք է կատարուած իրողութիւն նկատել արդէն երբ «լոյս չեն տեսնի գրքեր, չեն բացուի ցուցահանդէսներ, չեն ստեղծուի հայկական ժապաւէններ, կը փակուին թատրոններ եւ թերթեր...» եւայլն։

Ու մեկնելով այս մտահոգիչ պատկերէն Վարդգէս Պետրոսեան ճար մը կ'առաջարկէ Հանրապետութեան Նախագահին.– «նման իրավիճակում ինձ երբ է թւում Հայ մշակոյթի համազգային հիմնադրամ գոյացնելու գաղափարը»։ Այս հիմնադրամը, ան գիտակից է թէ «հայ մշակոյթի բոլոր հոգսերը չէ որ կը դարմանի», բայց կը շեշտէ յատկապէս «նոր անունների եւ երեւոյթների ճանապարհը»։ Ծրագրին յաջողութեան համար պէտք է նախագահին հաւանութիւնն ու հովանաւորութիւնը որպէսզի «հայ մշակոյթի յայտնի գործիչների անունից կարելի լինի դիմել Հայաստանի եւ Սփիւռքի Հայութեանը, անհատ մեկենասների, հայ գործարար մարդկանց, ... բոլորին, ով «խուլ ու համր» չէ հայ մշակոյթի ապագայի նկատմամբ»։ Արտայայտելու համար իր հաւանութիւնը, նախագահը պէտք է կառավարութեան անունով յատկացում մը ընէ (մէկ միլիոն ռուբլի եւ 10–15 հազար տոլար, օրինակ) այս հիմնադրամին։ Անկէ ետք պետութեան հովանաւորութիւնն ունենալով եւ «զուգէ նաեւ նախագահի անձնական ուղերձով զինուած, հայ մտաւորականութեան աչքի ընկնող ներկայացուցիչներից մի քանիսը կարող են այցելել Սփիւռք, հիմնադրամի ստեղծմանը ներգրաւելով սփիւռքահայութեանը»։ Անկէ անդին Վարդգէս Պետրոսեանի «բաց նամակ»ը կը շարունակուի հիմնադրամով կատարուելի գործերու թիւումով եւայլն։

Հայաստանի վերջին մեծ փոփոխութիւններու աղմուկին մէջ արդարեւ շատ անտեսուած մարզ մը եղաւ մշակութայինը. անտեսումին լուրջ անդրադարձումներն իսկ յապաղումով կ'ըլլան։ Այս առումով ուշագրաւ է Վարդգէս Պետրոսեանի նամակը. նոյնիսկ հիմնադրամի առաջարկը։ Ճիշդ է որ հանճարներ, տաղանդներ չեն ստեղծուիր դրամով, բայց կարելի է շատ բան ընել անով, մարզը բարեփոխելու համար։ Տեղին է այս գումարը գոյացնելու համար նաեւ Սփիւռքի մասնակցութեան դիմելու առաջարկը. ի վերջոյ, ազգային ու մանաւանդ միջազգային գետնի վրայ Հայաստանի անունով նշուելիք ամէն յաջողութիւն պիտի տարածուի հայկական Սփիւռքին ալ վրայ։

Այս բոլորին մէջ կայ սակայն թերեւս դրամէն աւելի կարեւոր ազդակ մը որ բացակայ է մեր իրականութենէն. Հայաստանի այս պակասը ո՛չ նախագահի հովանաւորութեամբ, ոչ դրամով, ոչ ալ ուրիշ բանով կարելի է դարմանել։ Մշակոյթի մարզը ձեռք առնելիք, զայն բարեփոխելու կարողութեան տէր, նոր մտայնութիւն ու արժեչափ կերտելու հզօրութեամբ զինուած մտաւորական տարրն է այդ բացականն։ Վերակառուցումին առաջին հովերով երբ ամբողջ խորհրդային աշխարհը տարիներով դարակներու ամէնէն խոր անկիւնները պահուած գործեր արեւու լոյսին բերաւ, մենք միայն դիտող մնացինք այդ երեւոյթին։ Գրական հրապարակը մնաց «պաշտօնական» գրողներու տիրապետութեան տակ. անոնք երբեմն երեւոյթները փրկելու նմանող քայլեր առին, բայց յետոյ տեսնելով որ առիթը անհրաժեշտ չէր Հայաստանեան իրականութեան մէջ, ամենայն հանգստութեամբ վերադարձան իրենց նախկին դիրքերուն ու կեցուածքին։ Անտարբեր՝ այն մեծ կարելիութեան որուն իբրեւ թէ սպասած էին եօթը տասնամեակ, հրապարակը ողողեցին նախկինէն ալ անորակ էջերով, հատորներով։ Արուեստի մտահոգութիւնը իսկապէս ունեցող բացառութիւնն ալ իրեն մինչ այդ պարտադրուած լռութիւնը նկարագիր դարձուցած, այս անգամ լռեց կամովին։ Ու երկուքէն ստեղծուած պարապին մէջ յաճախ արուեստէն, տաղանդէն, ժողովրդական մտահոգութիւններէ բոլորովին տարբեր նախասիրութիւններ բազմեցան առօք–փառօք. ամէնէն մեծ թիւով աթոռները, թերթերու ամէնէն լայն սիւնակները անոնք գրաւեցին, բոլորովին չեշտելով մտաւորական բացակայութեան պատճառած ցաւը։

Այս պայմաններուն մէջ ի՞նչ ուժերով, ո՞ր հեղինակութիւններով դիմում պիտի ըլլայ յատկապէս Սփիւռքին որ մասնակցի Հայաստանի մշակութային կեանքի վերելքին. եթէ այդ դիմումը պիտի ըլլայ Հայրենիքի սիրոյ, փարումի աւանդական հիմերուն վրայ, կրնայ անշուշտ գումարի մը զգացական լարերը թրթռացնել ու որոշ յաջողութեան մը հասնիլ։ Սակայն եթէ մշակոյթը որպէս հասարակաց արժէք ու ստացուածք կը ծրագրուի յանձնել ընդհանուրին գուրգուրանքին ու տիրութեան, պէտք է տրուին նաեւ անհրաժեշտ երաշխիքներ. այն մասին թէ «մի քիչ փող ուղարկեցէ՛ք»ի մտայնութեան մէջ վերջապէս փոխուած բաներ կան ու կոչերու ետին կեցած է գիտակից, անկեղծ ու արի մտաւորականութիւն մը։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

Սուրիահայ նամականի

ԱՐՈՒԵՍՏԱԲԱՆՈՒՀԻ ՄԱՆԻԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ՇԱՐՔԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ՀԱԼԷՊ. – («Յառաջ»). – Հայաստանի արուեստի շրջանակներուն մէջ հանրածանօթ անուն մը եղող Տիկին Մանիա Ղազարեան շուրջ երեք ամիսներէ ի վեր կը գտնուի Հալէպ, հրաւէրովը Բերիոյ Թեմի Ազգ. Առաջնորդարանին։

Արուեստաբանուհիին սոյն այցելութեան նպատակն է վերծանել ու դասաւորել Քառասնից Մանկանց Մայր Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ գտնուող նորաշէն «Զարեհեան Գանձատան» (նախկին Սուրբ Աստուածածին մատուռ) հնաւանդ իրերն ու սպասները եւ պատրաստել զանոնք ծանօթացնող գունաւոր ալպոմ մը, յար եւ նման Մայր Աթոռի հովանաւորութեամբ հրատարակուած «Էջմիածնի Գանձեր» ալպոմին։

Տիկին Ղազարեան ծնունդով Թիֆլիսեցի է։ 1941–էն ի վեր կ'ապրի Երեւան, աւարտած ըլլալով տեղւոյն գեղարուեստական – Թատերական հիմնարկը։ Երկար տարիներ աշխատած է Հայաստանի Պետական Պատկերասրահին, ապա Գիտութիւններու Ակադեմիայի արուեստի Ինստիտուտին մէջ, իբրեւ աւագ – գիտաշխատող ու նաեւ՝ որպէս կիրառական արուեստի բաժնի վարիչ։ Ունի հրատարակուած բազմաթիւ մենագրութիւններ, որոնք առաւելաբար կը շօշափեն 17 – 19–րդ դարերու հայ կերպարուեստի ու կիրառական արուեստի այլազան երեսները։

Հալէպ կեցութեան իր հիմնական առաքելութեան կողքին, առիթէն օգտուելով, Տիկին Մանիա Ղազարեան դասախօսութիւններու շարք մը հրամցուց հանրութեան Յունուար 20 – Փետրուար 2, Արամ Մանուկեան Ժող. Տան «Լեւոն Շանթ» սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ՝ Համազգայինի։

Արուեստաբանուհիին ընտրած թեմաները եղան, յաջորդաբար.–

Ա) – Արցախի հայկական արուեստի գանձերը. – Արցախի տարածքը հին դարերէն ի վեր եղած է մշակոյթի վառարան մը։ Հայ միտքն ու բազուկը այնտեղ թողած են հսկայ ժառանգութիւն մը, որուն պահապանները ըլլալու վիճակուած ենք մենք, ժամանակակիցներս։ Գորգագործութեան, ասեղնագործութեան եւ բրուտագործութեան կողքին, Արցախցիք ունեցած են վարպետ քանդակագործներ եւ քարտաշներ (յիշել՝ խաչքարերու արուեստը) ու արհեստավարժ ոսկերիչներ։ Արուեստի ստեղծագործական բոլոր մարզերուն մէջ Արցախցիք պահպանած են ինքնայատուկ ոճ մը։

Բ) – Հայկական գորգեր. – Գորգագործութեան արուեստը իր խոր արմատները ունի Հայաստանի մէջ։ Պարսկաստանէն ետք, որ Միջին Արեւելքի գորգագործութեան նահապետն է, Հայաստան կը գրաւէ ինքնայատուկ տեղ մը։ Միջին դարու օտար աղբիւրներ բազմիցս յիշատակած են հայկական գորգը ու զայն պանծացուցած՝ իր վառ գոյներուն, աշխատուածքին, գործածուած ներկի եւ թելի որակին եւ զարդարանքներու ճոխութեան համար։ Համբաւաւոր եղած են յատկապէս Սեբաստիոյ, Կեսարիոյ եւ Կիլիկեան շրջանի հայկական գորգերը, որոնց համար յաճախ օգտագործուած է Որդան կարմիր ներկը։ Ներկայիս, Հայաստան ունի արհեստավարժ գորգագործներ, որոնց աշխատանքին համադրումը կը կատարէ «Հայգորգ» միաւորումը, պետական հովանաւորութեամբ։

Գ) – Արուեստի ըմբռնողութիւնը Մ. Խորենացիի «Պատմութեան» մէջ. – Խորենացի շրջագայած ըլլալով երկրէ – երկիր՝ մեզի փոխանցած է ո՛չ միայն Հայաստանի, այլեւ շրջակայ երկիրներու մասին արժէքաւոր տեղեկութիւններ։ Քաղաքաշինութեան, ճարտարապետական կառոյցներու, քանդակագործութեան եւ նոյնիսկ՝ գեղանկարչութեան եւ կիրառական արուեստի մասին Խորենացի ունի հետաքրքրական տեսութիւններ, որոնց ընդմէջէն ի յայտ կուգայ արուեստի տարբեր ընագաւառներու մէջ իր ունեցած խոր հասկացողութիւնը։

Դ) – Հայաստանի Հանրապետութեան մշակոյթը (1918 – 1920). – Մինչեւ 20–րդ դարու առաջին քսանամեակը, Երեւանը եղած է յետամնաց քաղաք մը, միայարկ տուներով եւ սակաւաթիւ բնակչութեամբ։ 1918–ին երբ ծնունդ կ'առնէր Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը, կառավարութեան ձեռնարկած դրական առաջին քայլը՝ երկիրը խճողած գաղթականութեան աշխատանք ապահովելու որոշումն էր, ինչ որ վերականգնումն իսկ էր հայ արհեստներուն եւ ապահովումը՝ անոնց անխափան զարգացման։

Հակառակ կարճատեւ իր կեանքին, Հանրապետութիւնը հետամուտ եղաւ երկրի մշակութային վերելքին, հիմնեց Հայաստանի Անդրանիկ համալսարանը, խթան հանդիսացաւ հայ արուեստագէտներուն (Ալ. Թամանեան, Յ. Կոջոյեան եւայլն), կազմակերպեց անոնց գործերու ցուցահանդէսը ու մշակութային աւանդներու զարգացման գործընթացը փոխանցեց յետագային յառաջացած Խորհրդային Հայաստանին։

Ե) – Միջնադարեան իրերու գեղարուեստական արժանիքները. – «Միջնակ իրեր» ըսելով կը հասկնանք բոլոր այն սպասներն ու անօթները, որոնք կը գործածուին Եկեղեցիներու մէջ։ Հայ Եկեղեցին հարուստ է այդ իրերով ու հին դարերէ ի վեր անոնց տուած է արուեստի «ինքնութիւն» մը։ Տաճարներու մէջ ներկայիս գործածուող բազմաթիւ սկիհներ, բուրվառներ, խնկամաններ, խաչեր, ջահեր, միւռոնի կաթսաներ եւ եկեղեցական ասեղնագործ զգեստներ յայսօր հիացումի առարկայ են ու արժանի՝ թանգարանային ցուցադրութեան։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՔԷՕԼՆ քաղաքը ունենալով որպէս կեդրոն, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի յատուկ կոնդակով, (Յունուար 31) հռչակուած է կազմաւորումը Գերմանիոյ Հայոց եկեղեցական ինքնուրոյն թեմի եւ Գաբրիէլ Վրդ. Պեքճեանն ալ նշանակուած թեմական առաջնորդ կանոնական բոլոր իրաւասութիւններով։ Այս առընչութեամբ Գերմանիոյ Հայ Համայնքներու վարչութեանց ներկայացուցիչները Քէօլնի մէջ ժողով գումարած էին Դեկտեմբեր 25–ին եւ դիմած Վազգէն Ա.–ի։

***

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ, Յունուարի վերջ իր մահկանացուն կնքած է Յարութիւն Մութաֆեան, որ բեղուն գործունէութիւն ունեցած է գաղութին մէջ։ Ծնած էր 1910–ին Ունիա (Թուրքիա) ուրկէ աքսորի շրջանին մօրը հետ յաջողած է Պոլիս ապաստանիլ։ Լոնտոն կը հաստատուի, 1946–ին, ուր կը հիմնէ առեւտրական միջազգային ընկերութիւն մը։ 1963–ին քանի մը ընկերներու հետ հիմնադիրներէն եղած է Լոնտոնի Հայ Տան։ Գործօն մասնակցութիւնը բերած է նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ.–ի տեղւոյն կազմին եւ 1975–էն 1988 վարած է մասնաճիւղին վարչութեան ատենապետութիւնը։

***

ՊԱՔԸՐԳԻՒՂԻ իր բնակարանը տանող ճամբուն վրայ, կառքի արկած մը ունեցած է եւ սրտաճմլիկ պայմաններու մէջ մեռած է երիտասարդ՝ Իգնա Տուրմազ, սիրուած դէմք մը, որ գործօն մասնակցութիւն կը բերէր տեղւոյն հանրային կեանքին։ 30 տարեկան, Իգնա Տուրմազ, շրջանաւարտ էր Պէզճեան Վարժարանէն, կ'անդամակցէր Պէզճեան Սանուց Միութեան եւ այլ մարմիններու։

***

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 2–ին պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Պէզազեան վարժարանի հիմնադիր՝ Պօղոս Պէզազեանի յիշատակին։ Արարողութեան աւարտին հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է, որուն ընթացքին գեղարուեստական բաժին մը գործադրուած է, խանդավառ ճառ մըն ալ արտասանած է Թաղական խորհուրդի ներկայացուցիչ՝ տոքթ. Արամ Ֆընտըք։

ԱՌ Ի ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «ԱՐՄԵՆԻԱ» ՍԻՆՖՈՆԻԿ ՆՈՒԱԳԱԽՄԲԻ ԿՈՂՄԻՑ

Ինչպէս շատերին յայտնի է, մեր նուագախումբը մասնակցելու էր 1992 թ. Ալպէրվիլի ձմեռային ողիմպիական խաղերի համերգային ծրագրին: Հրաւէրի վերջին թելեքսը նուագախմբի 60 երաժիշտների համար ստացել էինք դեռեւս անցեալ տարուայ Սեպտեմբերին: Շատ աւելի վաղ սկսել էին նախապատրաստական աշխատանքները: Երկշաբթեայ հիւրախաղերի համար համերգային հինգ ծրագրեր էին պատրաստել, այդ թւում նաեւ երգչախմբերի եւ մենակատարների հետ: Համերգները ղեկավարելու էին նուագախմբի նախագահ, ֆրանսիացի ղեկավար Իվ Քերոլի եւ իմ կողմից: Իվ Քերոլն այս ընթացքում երեք անգամ եկաւ Հայաստան աշխատելու համար նուագախմբի հետ, պատրաստելու ողիմպիական խաղերի ընթացքի համերգային ծրագիրը: Նրա ղեկավարութեամբ տրուեցին բարեգործական համերգներ, համերգ՝ նուիրուած Հայաստանի անկախութեան հանրաքուէին եւ այս ամէնը՝ անշահախնդիր: Համերգներից մէկից յետոյ լրագրողի այն հարցին, թէ սինֆոնիկ երեք նուագախումբ ունեցող Հայաստանի համար արդեօ՞ք անհրաժեշտ էր «Արմենիա»ի հիմնադրումը, Իվ Քերոլը պատասխանեց, թէ - «Մենք Արա Պետրոսեանի հետ ցանկանում ենք երեք միջակ որակի նուագախմբերի փոխարէն ստեղծել մէկ հրաշալի նուագախումբ, որը միջազգային բարձր որակով ու պատուով կը ներկայացնի ձեր ժողովրդին, նրա մշակոյթը եւ անկախութեան վերածնունդը աշխարհի առջեւ»: Իսկ որ «Արմենիա»ն արդարօրէն ճանաչում գտաւ, մասնագէտների ուշադրութեանն ու բարձր գնահատանքին արժանացաւ՝ վկայում են նրա մասին եղած բազմաթիւ յօդուածները, հաղորդումները եւ որ չափազանց կարեւոր ենք համարում՝ լսարանի ընտրանի հասարակութիւնը: Դրա լաւագոյն ապացոյցներից է նաեւ ամերիկահայ ճանաչուած դաշնակահարուհի Լիւսի Իշխանեանի եւ Նիւ-Եորքի «Ջուլիարդ» երաժշտական մեծահամբաւ ակադեմիայի ռեկտոր Պրիւս Մըք Քոմպիի հիացական կարծիքը ու նուագախմբի հետ համագործակցելու նրա հեռանկարները:

Նուագախումբը, որ պետական հովանաւորութիւն չունի եւ իր գոյութիւնը պահպանում է արուեստասէր մեկենասների շնորհիւ մեծ դժուարութեամբ, դիմեց վարչապետ Վազգէն Մանուկեանին, Երեւանի քաղաքապետ Համբարձում Գալստեանին: Ինձ եւ Իվ Քերոլին երկուստեք օգնութեան եւ հովանաւորութեան խոստումներ եղան: Թւում էր, թէ որեւէ արգելք չի կարող խափանել «Արմենիա»ի մասնակցութիւնը Ալպէրվիլում: Յայտնի պատճառներով վարչապետը չըկարողացաւ կատարել իր խոստումը: Մեզ անյայտ պատճառներով մինչեւ օրս չի կատարել իր խոստումը քաղաքապետ Համբարձում Գալստեանը: Ի հարկէ մեծ հարուած էր մեզ համար օդանաւի տոմսերի սղացումը, որ մէկ անձի համար 2.000 ռուբլուց դարձել էր 47.000 ռ.: Սա մէկ երաժշտի 10 տարուայ աշխատավարձի չափն է, եթէ ի հարկէ օդով սնուեն: Միւս կողմից Մոսկուայի ֆրանսիական հիւպատոսարանը մէկ անձի վիզա ձեւակերպելու համար պահանջում է 200 Ֆր.: Նուագախմբի համար սա հսկայական մի գումար էր, որ չկար: Հայաստանի ծանր վիճակը եւս իր դերն ունեցաւ: Այսօր Հայաստանում վառելանիւթ չկայ, որ ջեռուցուեն բնակարանները, հիմնարկները: Մեր սրահում ջուրը սառչում է ջրամանի մէջ եւ անհնար է աշխատել: Աւելին, երաժշտական գործիքների համար ցածր ջերմաստիճանը կործանիչ է: Եւ այսպէս, պատճառներ ու հանգամանքներ, որոնք հնարաւոր չդարձրին նուագախմբի մասնակցութիւնը ողիմպիական խաղերի համերգային ծրագրին: Ամենացաւալին այնուամենայնիւ այն էր, որ կառավարութեան կողմից հասկացողութեամբ չընդունուեց այս հիւրախաղերի կարեւորութիւնը նախ եւ առաջ մեր նոր Հանրապետութեան ճանաչման տեսանկիւնից եւս: Թերեւս միայն Արտաքին գործոց նախարարութեան եւրոպական բաժնի պատասխանատու, ֆրանսահայ ճանչցուած դէմք Քրիսթիան Տէր-Ստեփանեանն էր, որ զգալով միջազգային, մշակութային այս կարեւոր իրադարձութեան տապալումը, հրաւիրող կողմին անյարմար ու անհեթեթ վիճակի մէջ գցելը, իրավիճակը շտկելու համար փորձեր, դիմումներ արեց, որն աւաղ անարդիւնք մնացին:

Մենք համաձայն չենք այն մտքին, որ դժուար ժամանակներում մշակոյթը պէտք է կանգ առնի: Երբեք: Մշակոյթի ուժն է, որ պիտի օգնի դուրս գալ ծանրագոյն վիճակներից՝ չկորցնելով մարդկային էութիւնը: Եւ ժողովուրդն էլ ամենածանր ժամանակներում պիտի կարողանայ փրկի իր մշակոյթը եւս ու կառավարութիւններն էլ պիտի օգնեն դըրանում ժողովրդին: Այլապէս մենք կը կորցնենք մեզ:

Մեր նուագախումբն այսօր ծանր վիճակում է գտնւում: Գուցէ ծիծաղելի է, սակայն այսօր մեր նուագախմբի գոյութեան համար անհրաժեշտ է ընդամէնը ամիսը 1.000 տոլար, որը աշխարհի ամենացածր վարձատրուող սինֆոնիկ նուագախմբի երաժշտի ամսական աշխատավարձի մէկ երրորդ մասն է միայն: Այսինքն մէկ երրորդ երաժշտի աշխատավարձով կարելի է պահել այսօր մի ամբողջ նուագախումբ, սակայն... Նուագախումբն իր կոչմանը ծառայելու համար ներքին մեծ ուժ ու հաւատամք ունի: Այն նախ եւ առաջ հովանաւորի ու առաջին հերթին՝ պետական հովանաւորութեան կարիք ունի: Առջեւում շատ ուրիշ հրաւէրներ ու պայմանագրեր կան: Աւելացնեմ, որ նուագախումբը մեծապէս ափսոսում է հիւրախաղերի խանգարման համար: Այն հնարաւորութիւն կը տար մեր ժողովրդի երախտագիտութիւնը յայտնելու ֆրանսիական ժողովրդին, ֆրանսահայ գաղութին մինչեւ օրս ցուցաբերուող օգնութեան համար: Մենք առիթ կ'ունենայինք մեր արուեստով շնորհակալ լինել մեզ սքանչելի գործիքներ նուիրած բարերարներին: Յուսանք, որ Յուլիսին առիթ կ'ունենանք հանդիպելու, համերգներով հանդէս գալու Ֆրանսիայում եւ ապա Իսլանտիայում:

«Արմենիա» նուագախմբի
հիմնադիր եւ ղեկավար
ԱՐԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

3 Փետրուար 1992 թ.
Երեւան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ
ԺԱ.

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Իսթանպուլ, 1991

ՈՃՐԱՑԻՆ ԱՐԱՐՔՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ամէն նախատեսութիւն ոճրային արարքներու աղէտալի աճի մը մասին կը խօսի. ամէնէն չեշտուած ժամանակաշրջանը կը նկատուի գարունէն տարեվերջ ու 1993-ի սկիզբը: Այդ սաստկացումը կրնայ այնպիսին ըլլալ որ կարգապահութեան դրութիւնը չկարենայ իր դերը կատարել ու գոհանայ միայն դէպքերը արձանագրելով: Իսկ այդ անկարողութիւնը միայն պիտի ծառայէ չարագործները քաջալերելու:

Այսօր ՔԱ-Կէ-Պէ-ն այլեւս չէ այն ինչ որ էր անցեալին, Իսկ հանրային նախարարութիւնը մէկ օրէն միւսը քաղաքական խաղերու թուղթ դառնալու վտանգին ենթակայ է: Ատոնցմէ դուրս դատախազին ամէնէն հատու «զէնքը» իր գրիչն է: Դատարանն՞երը. պատմութիւնը ցոյց կուտայ որ դատաւորները երբեք չարագործներու այնքան բացայայտ ու սաստիկ ճնշումներուն ենթարկուած չէին, որքան այսօր: Կացութիւնը քիչ մը կը յիշեցնէ յիսունական թուականներու Իտալիան:

Կը մնայ Ներքին Նախարարութիւնը. ան ալ ներկայի վերիվայրումին մէջ կը տեսնէ քաղաքազօրքի շարքերուն աստիճանական ամայացումը:

Միւս կողմէ չարագործութիւնը մինչեւ այսօր անյայտ չափերու կը հասնի. ոչ միայն գործօն խմբակներու թիւն ու չարագործութեան սարսափազդու բնոյթը կ'աւելնան, այլեւ նոր երեւոյթներ կը յայտնուին. մէջտեղ կ'ելլեն չարագործներու նորանոր խումբեր որոնք կը բաղկանան նախկին զինուորականներէ, քաղաքազօրքի շարքայիններէ, ՔԱ-Կէ-Պէ-ի պաշտօնեաներէ. ու ամէնէն դժուարն է անոնց դէմ պայքարը: Կազմակերպումի կարճ շրջանէ մը ետք խորհրդային մաֆիային մարդիկը ոճրային բազմազգ արհմիութիւններու դրութեան մաս պիտի կազմեն:

Անյուսութեան ընդհանուր մթնոլորտը պիտի աւելցնէ նաեւ թիւը մարդասպանութիւններու որոնք կը նկատուին «առանց դրդապատճառի»: Կան անշուշտ ապսպրովի մարդասպանութիւնները. վարձու ոճրագործներ ճարելու գրասենեակներ բացուած են. կ'ուզէ՞ք մրցակից մը, սիրահարէ մը, հակառակորդէ մը, ձեր կնոջմէն, զոքանչէն կամ ամուսինէն փրկուիլ. դիւրին է, միայն պէտք է գինը վճարել: Անշուշտ պէտք մտածել կարելի ճարերու մասին. ամէնէն օգտակարը կը թուի բոլոր ատեաններուն միասնական աշխատանքը:

Զօրքին նախկին պաշտօնատարները կարելի է կրկին պաշտօնի կոչել ոչ ազգային տնտեսութեան մարզին մէջ ուր ընելիք շատ բան չունին, այլ Ներքին Նախարարութեան շրջանակին մէջ: Սակայն ոչ ստիպելով. նախընտրելի այն է որ ատոր մտնեն ինքնաբերաբար, օրինակ՝ հմայուելով յարկաբաժինի մը հեռանկարէն: Ատիկա պիտի պարտադրէ բնակարաշինութեան լուրջ թափ մը:

Ենթադրելով որ ամէն բան լաւագոյնս կազմակերպուած ըլլայ, երեք - հինգ տարի պէտք է ծրագիրը իրագործելու համար:

Այս առաջարկները անշուշտ մէկ մասն են չարագործութեան հարցին կարելի լուծումներուն: Ամէն բանէ առաջ հիմնականը տնտեսութեան կայուն հանգամանք մը տալու եւ օրէնքը յարգելու պարտաւորութիւնն է:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ՃԱԿԱՏ

Հայաստանի Ապահովութեան Խորհուրդը զանազան անգամներ ստիպեց Անդրանիկին երթալ ճակատ, որքան զինուորով եւ ինչ դասաւորումով, որ ինքը կ'ուզէր:

Անդրանիկ յայտարարեց, որ կ'երթար ճակատ, պայմանով, որ պիտի ենթարկուի միայն զեներալ Նազարբեկեանի:

Բոլորը համակերպեցան:

Ռուսահայ Ազգային Խորհուրդը սկսաւ դարձեալ ինթրիկներ լարել Անդրանիկի դէմ:

Անդրանիկի մեկնումը կ'ուշանար:

Եւ ոչ ոք կրնար պատճառը հասկնալ:

Հայաստանի Ապահովութեան Խորհուրդի նախագահը՝ Վահան Փափազեան, գացած էր Երեւան, անոր տեղը առժամապէս գրաւած էր Պարոյր Լեւոնեան, երիտասարդ, համակրելի եւ բաւական քաղցրախօս եւ խորամանկ դաշնակցական մը, որ շատ կը յարգէր եւ կը սիրէր Անդրանիկը:

Անիկա յայտնեց, որ Ազգային Խորհուրդը հակառակ էր Անդրանիկի ճակատ մեկնելուն:

Անդրանիկ խնդրեց Պարոյր Լեւոնեանէ, որպէսզի այդ փաստը գրաւոր կերպով տայ:

Լեւոնեան տուաւ:

Երկրորդ օրը «Հայկաշէն»ի խմբագրութիւնը թուղթիկով հրատարակեց Թիֆլիսի մէջ:

Այդ ատեն Լեւոնեան ապշած եւ զղջացած եղաւ այդ փաստը տալուն համար:

Ազգային Խորհուրդը տեղի տուաւ եւ Անդրանիկ մեկնեցաւ Ալեքսանդրապոլ:

Անդրանիկի հետ մեկնեցաւ նաեւ Սիբիրական վաշտը:

Այս վաշտը կը կոչուէր Սիբիրական, որովհետեւ եկած էր Սիբիրէն, ռուս սպաներու ղեկավարութեամբ յատկապէս Անդրանիկի հրամանատարութեան տակ կռուելու: Զինուած էին անոնք, լաւ մարզուած, եռանդուն, անկեղծ եւ կռուի ընդունակութիւններով օժտուած: Անոնց միացաւ Օդեսայէն եկած մէկ քանի տասնեակ:

Խումբը պիտի վերակազմուէր Ալեքսանդրապոլի մէջ եւ պիտի լրանար Սմբատի զինուորներով:

Սմբատը նահանջեց Պիթլիսի մօտերքէն Ալաշկերտի գծով, հասաւ Իգդիր ու Երեւան եւ պատրաստ էր գալու, միանալու Անդրանիկին:

Անդրանիկ մեկնեցաւ:

Մենք մէկ քանի հոգիով մնացինք Թիֆլիս, մէկ քանին չունէին պէտք եղած վըճռականութիւնը մեկնելու դէպի Ալեքսանդրապոլ:

Հայաստանի Ապահովութեան Խորհուրդի մէջ սկսած էին խլրտումներ՝ գըլխաւորապէս Անդրանիկի շուրջը:

Բոլորն ալ համակիր էին Անդրանիկին, բայց մէկ քանին չունէին պէտք եղած վճռականութիւնը կռուելու համար Ազգային Խորհուրդին դէմ:

Անդրանիկի հանդէպ գործելու պատճառը Անդրանիկն ինքն էր:

Անդրանիկ յանցանքներ ունի, որոնք իր հետ դարձած են միս ու ոսկոր եւ մինչեւ իր մահը պիտի երթան իր հետ:

Այդ յանցանքներէն մէկն է իր չափազանց անկեղծութիւնը:

Ազգային Խորհուրդի մէկ քանի անդամները չէին ուզեր, որ Անդրանիկ դարձեալ մտնէր բանակին մէջ, որովհետեւ անիկա կարող էր անկեղծ գնահատումներ ընել: Իսկ Ստեփան Մամիկոնեան կը պնդէր, որ Թուրքերը կրնային շատ գրգռուիլ Անդրանիկի ներկայութեամբ:

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԴՐԴՈՒՄ ՄԸ

Անդրանիկի մեկնելէն մէկ քանի օր յետոյ, երբ կը պատրաստուէի մեկնիլ իր մօտ, յանկարծ Ապահովութեան Խորհուրդէն մէկը կու գայ եւ մեզ կը կանչէ ստիպողաբար:

Կ'երթանք երեք հոգով, Լեւոն Թիւթիւնճեան, Ներսէս Դշխոյեան եւ տողերս ստորագրողը:

Պարոյր Լեւոնեան եւ Աւետիս Թերզիպաշեան գրեթէ արցունքն աչքերուն՝ կը յայտնեն մեզի, որ Ազգային Խորհուրդը Կարսէն ստացած է երեք հեռագիր, որ կը ծանուցանեն թէ Անդրանիկը, առանց զեներալ Նազարբեկովի հրամանին անսալու, եկաւ Կարս եւ կը հաւաքէ թրքահայ զօրքերը, որոնցմով միայն կարելի եղած է Կարսի բերդերը պաշտպանել: Սկսած է արիւնալի եղբայրասպան կռիւ թրքահայ եւ ռուսահայ զինուորներու միջեւ, կը հեռագրեն ի սէր հայրենիքի եւ ի սէր Աստծոյ Անդրանիկը հեռացնել Կարսէն:

(Շար. 44)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Ժորժէթ Փամպուքեանի մահուան քառասունքին առթիւ հետեւեալ նուէրները եղած են Սէն - Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ միջոցաւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ. -- Փամպուքեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան 100 Ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ. -- Փամպուքեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յովսէփեան 200--ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան 100 Ֆր.:

Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ. -- Փամպուքեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Միրաքեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գանթարճեան 400 Ֆր., Ոմն՝ 100 Ֆրանք:

ANTENNE 2

Dimanche 23 février à 9 h 30 : ?

Une nouvelle église
à Deir - el - Zor.

Mardi 25 Février à 20 heures
MATCH DE GALA
LUTTE
CRETEIL / ARMENIE
AU BENEFICE DE PERCE-NEIGE
Palais des Sports «Robert Oubron»
à CRETEIL
Renseignements au 42. 07. 15. 74

(Շար. Ա. էջէն)

ւած է Իրան (13 կէտ), 3-րդ հասած են Միացեալ Իշխանապետութիւնները (11):

***

Ազատ ոճի ըմբշամարտի մրցումներուն Հայերը բազմաթիւ յաղթանակներ տարած են: Օրինակ՝ 48 քկ. քաշային չարքին Արմէն Մկրտչեան 9 - 6 յաղթած է Ջաւադ Հաբիբլին, ապա 5 - 2 Մոհամադռեզա Սաֆայիին, 57 քկ.ի՝ Անուշաւան Սահակեանը իր սուրիացի մրցակիցին, 68 քկ.ի՝ Արայիկ Գէորգեանը 12-4 իրանցի մրցակցին ապա 7-3՝ բելառուս մրցակցին, 82 քկ.ի՝ Եղիշէ Կարապետեանը 6-3 Մորմէնիի, 90 քկ.ի՝ Յովհ. Զաքարեանը 3-1 Թուրք մրցակցին:

Ընդհ. դասաւորման մէջ յունահռոմէական ոճի հայ ըմբիշները շահած են երեք ոսկի մետալ (Ստեփան Սարգարեան, Աշոտ Ալեքսանեան, Յուլակ Եղիշեան), իսկ ազատ ոճի մէկ արծաթ (Յովհ. Զաքարեան) եւ մէկ պրոնզ (Արայիկ Գէորգեան) ձեռք ձգած են:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՄԲԻՇՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱ Կ'ԱՅՑԵԼԵՆ

Օտ նահանգի Բարքասոն քաղաքին մէջ տեղի կ'ունենայ ըմբշամարտի միջազգային մրցաշարք, Փետ. 21-էն 23, աւելի քան 20 երկիրներու մասնակցութեամբ: Կը մասնակցին նաեւ Հայաստանի լաւագոյն ըմբիշները, հակառակ Հայաստանի ներկայ դժուար պայմաններուն: Անոնք հանդէս կուգան եռագոյնով եւ ազգային փառերգով:

Հայաստանի կազմը ազատ եւ յունահռոմէական ոճի ըմբիշներով կը մասնակցի Բարքասոնի այս միջազգային մրցաշարքին, որմէ ետք կու գայ Փարիզ. Վիլժուիֆի մէջ դարձեալ կը մասնակցի միջազգային մրցաշարքի մը, ապա Բրէթէյլի մէջ հանդիպում կ'ունենայ Ֆրանսայի «միջ-ակումբային» ախոյեան Իւ. ԷՍ. Բրէթէյլի հետ, որու կազմին մէջ են հայաստանցի երկու ըմբիշներ՝ Ստեփան Սարգսեան եւ Ռուտիկ Յարութիւնեան, իբր օտար մարզիկներ:

Այլապէս գնահատելի ուրիշ կէտ մըն ալ այն է, որ հայաստանցի մարզիկները իրենց դժուարութիւնները մէկդի ձըգած, ընդառաջած են իրենց եղած դիմումին, ընդունելով մրցումներուն հասոյթը բոլորովին տրամադրել անկար երախաներու «Փերս - Նէժ» միութեան, որ կը ներկայացուի հանրածանօթ դերասան, - անցեալին ըմբիշ - Լինօ Վանթուրայի այրիին կողմէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱՆՎ. -- Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեան 200 Ֆր.:

***

ՊՌՈՆ. -- Զարեհ Բեհլիվանեան 200 Ֆր.:

HERITAGE

Héritage, toute personne alliée à une famille PARSEGHIAN ou KACHIAN est priée de se mettre en relation avec :

ETUDE COUTOT-ROEHRIG
21, boulevard Saint-Germain
75005 Paris (FRANCE)

en précisant la référence du dossier N° 23.787.

FORUMS ETUDIANTS U. G. A. B.

Objet :

— Donner des informations sur les écoles et les facs, les entreprises, les professions «in» et les filières.
— Apporter une aide à l'orientation et à l'insertion dans la vie professionnelle.
— Proposer des visites d'entreprises.
— Proposer des stages.

Forme :

Tous les mois sera invité :
— un chef d'entreprise ou un responsable de service qui présentera son entreprise, son métier et fera le point sur les débouchés.
ou
—des élèves et des professeurs qui présenteront leur école, avec leurs points de vue respectifs.

Fréquence :

Une fois par mois.

Conditions d'accès :

— Niveau Bac (Premières et Terminales) et plus, et débutants dans la vie active.
— Pour s'inscrire sur la liste des invités, il est impératif de retourner la fiche d'inscription *avant fin février.*

Prix :

Gratuit.

Date du premier forum:

18 Mars 1992.

Pour toute information et inscription, téléphoner au: 45 - 20 - 03 - 18.

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ Երեքշաբթի, Փետրուար 25, Սրբոց Ղեւոնդեանց տօնին առիթով պատարագ կը մատուցուի, նախագահութեամբ՝ Մարսէյլի Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ.

Կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱԺԱՐԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութիւն ժամը 9.30:
Պատարագ ժամը 10--ին:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Սէն -- Ժեռոմի եւ Շրջակայից Սուրբ Սահակ -- Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ պատարագ կը մատուցուի Փետր. 23, կիրակի օր:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԼՐԷՃԵԱՆ
Եւրոպայի կաթողիկոսական
Պատուիրակի փոխանորդ
Մարսէյլի Հայոց

Սկիզբ ժամերգութեան առաւօտեան ժամը 9--ին:
Պատարագ 10--ին:

INALCO

INSTITUT NATIONAL DES LANGUES ET CIVILISATIONS ORIENTALES

«HISTOIRE DE LA LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
par. M. K. BELEDIAN

Ces cours hébdomadaires commencent à partir du mardi 25 février;
à la Fondation Marie-Nubar,
57, boulevard Jourdan, Paris 14e
Métro :
Porte d'Orléans ou Cité Universitaire

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԷՆ -- ԺԵՌՈՄԻ Զ. Շանթ մասնաճիւղի վարչութիւնը Փետր. 22, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ ժամը 14--ին ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Թաղիս Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ եւ ճշդապահ ըլլալ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 23,
Զ. ԿԻՐԱԿԻ ՅԿՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ղեւոնդեանց քահանայից յառաջիկայ տօնին առիթով, այսօր, պատարագի ընթացքին հոգեհանգիստ կը կատարուի Փարիզի եւ շրջանի Եկեղեցիներուն մէջ պաշտօնավարած վախճանեալ հոգեւորականներուն համար:

Կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագէն ետք, ժամը 13--ին, Փէռ-Լաշէզի գերեզմանատան Եւրոպայի Առաջնորդներու Դամբանին առջեւ աղօթք կ'ըլլայ Վռամշապուհ Արք. Քիպարեանի, Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի եւ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի հոգիներուն համար:

NOUVEAU CAMION POUR NORAPAG

SOLIDARIE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE, à l'occasion de la Soirée «Témoignages de journalistes français», avait lancé le 1er Octobre dernier, l'opération «sauvetage du Village de *NORAPAG*» (réfugiés venus de Kédachène). Un camion, parti en novembre et réceptionné par Jean *Kehayan*, qui a veillé à la distribution sur place, a permis à l'opération «sauvetage» d'atteindre pleinement son but.

Le 2 *Mars prochain*, nous enverrons un second camion de 22 tonnes (passage de la frontière turque par Igdir) pour continuer notre parrainage de Norapag, et aussi de l'école «*Endanik*» à Kumaïri. Le pasteur Samuel *Sahagian* et Jean *Kehayan* seront sur place pour réceptionner.

Nous faisons appel une fois encore à votre générosité pour l'achat de l'alimentation, et du matériel nécessaire.

Merci de vos dons.

Les adresser à :
SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE - ARMENIE
58, rue Madame, 75006 Paris
Tél. : 45 - 48 - 13 - 50.

ՅԱՐԳ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Փարիզեան Շրջանի

կազմակերպուած՝
Սկաուտներուն, Գայլիկներուն, Արենոյշներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ

Նոր եւ խնամուած Յայտագիր

Հայկական պարեր եւ երգեր • Զաւեշտներ եւ ներկայացումներ
Սկաուտական կեանքի եւ ճէմպօրիի ներկայացումը:

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 29, ժամը 14.30-ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e

Մուտք՝ 70 Ֆր. -- Պիւֆէ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DINER-DANSANT
SECTION ASTRIG

Arnouville, Sarcelles, Villiers-le-Bel, Gonesse

organise un *D I N E R - D A N S A N T*
le Samedi 22 Février à partir de 20 h 30
dans la Salle des Fêtes de Gonesse
Route d'Ecouen, 95500 Gonesse

Animé par MARTEN YORGANTZ
et son orchestre

Venez nombreux
Ambiance arménienne

***

Section «*Ter-Davtian*» de Chaville

organise un

concert

avec

LA CHORALE
SIPANKOMITAS

Chœur mixte arménien
sous la direction de GARBIS APRIKIAN

en l'Eglise Saint - Romain
1, rue de l'Eglise — 92310 Sèvres

le Samedi 22 Février
à 20 h 30 précises

Réservation :
47. 50. 64. 37 / 39. 46. 13. 58

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22-23

SAMEDI-DIMANCHE
22-23 FÉVRIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.739 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.739

ԱՐՑԱԽ

ՀՐԱԴԱԴԱ՞Ր, Ի՞ՆՉ ՀՐԱԴԱԴԱՐ

40 ՀՐԱԳՈՒՆԴ ԵՒՍ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՎՐԱՅ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20-ԷՆ 21-Ի ԳԻՇԵՐԸ

"LIBERATION" : *LE «NO PASARAN» DES PARTISANS ARMENIENS*

"LE FIGARO" : *LES EXTREMISTES DONNENT LE TON*

Հինդշաբթի, Փետրուար 20-ին, ինչպէս գրած էինք «աշխատանքի հանդիպում» մը տեղի կ'ունենար Մոսկուա Ազերիներու եւ Հայերու միջեւ: Մինչ սկիզբը, տեղակալներու եւ պաշտօնատարներու հանդիպման խօսք կար, յետադային Արտաքին նախարարներն էին (Րաֆֆի Յովհաննէսեան եւ Հիւսէյին Սադըքով) նաեւ Ռուսաստանի (Անդրէյ Կոզիրեւ) որոնք դէմ-դէմ նիստ կը գումարէին: Հինդշաբթի, Փետր. 20-ին համատեղ զեկոյց մը կը ստորագրէին կոչ ընելով որ անմիջական հրադադար մը կիրարկուի, նաեւ բացուին ճամբաները (հաղորդակցութեան բոլոր միջոցները, երկաթուղի եւայլն) թոյլ տալու համար որ հասնի մարդասիրական օժանդակութիւնը: Հայաստան միշտ կ'ուզէ սակայն ՄԱԿ-ի կամ ՀԱՊ-ի (Հասարակապետութիւն Անկախ Պետութեանց) խաղաղապահ ուժեր: Եյցին ալ տրամադրութիւն յայտնած է հանդիպելու հայ եւ ազերի ղեկավարներու վերջ տալու համար արիւնահոսութեան:

Այդ հրադադարի կոչէն ետք է, Հինդշաբթիէն Ուրբաթ լուսնալիք գիշերը, որ ժամը 22-էն 23, 40 հրադունդ եւս նետուած է Ստեփանակերտի վրայ:

Բանակցութիւններ տարուած են նաեւ Ազդամի եւ Ղարաբաղի միջեւ գերիներու յանձնումին համար: Հայերու պահանջն է որ երկաթուղիի ճամբան բացուի այդ ազերի գերիներու փոխարէն:

**

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ

Փետրուար 19-ի երեկոյեան Ազրբէջանի Ալիպէյլի գիւղէն կրակ բացուած է Տաւուշի շրջանի Այգեպար եւ Մովսէս գիւղերուն վրայ: Պատասխան կրակ բացուած է ու հրաձգութիւնը տեւած է մինչեւ կէս գիշեր:

**

Փետրուար 20-ին ալ Նախիջեւանի Սադարակ գիւղի կողմէն գնդակոծուած է Արարատի շրջանի Երասխաւանը: Հրաձգութիւնը անմիջապէս դադրած է պատասխան կրակոցներէն ետք:

**

Նոյն օրը ազրբէջանական Շէֆիք եւ Ձէյվա գիւղերէն չարունակուած է հայկ. Ղարաչինար գիւղի գնդակոծումը:

**

Դ. ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Փետրուար 20-ին Արցախեան շարժումին Դ. տարեդարձին օրը ԱԻՄ-ը հանրահաւաք կազմակերպած էր Ազատութեան հրապարակին վրայ. կը մասնակցէր նաեւ Երիտասարդական միութեան «Վրիժառուներ» կազմակերպութիւնը: Ժողովուրդը հաւաքուած էր նաեւ Ղարադաղլու գիւղին ադատագրումին զոհուած Եդ. Մելքումեանին, Սերգէյ Գրիգորեանին ու Արթիւր Գոգորեանին վերջին հրաժեշտ տալու:

Ելոյթ ունեցողները Ռաֆիկ Համբարձումեան, Իշխան Զաքարեան, Պարոյր Հայրիկեան եւ ուրիշներ քննադատեցին իշխանութիւնները, պահանջեցին Ղարաբաղի հանրապետութեան անկախութիւնը ճանչնալ, Գերագոյն Խորհուրդի նոր ընտրութիւններ կատարել, նաեւ Սահմանադիր ժողովի եւ Ազգային բանակի ստեղծումը արագացնել, համահայկական զօրակոչ յայտարարել:

Նոյն այս տարեդարձին առթիւ, Ուրբաթ, Փետրուար 21-ին ալ միթինկ մը կազմակերպած էր ՀՀՇ-ն:

ՄԱՄՈՒԼ

Փետրուար 21-ին «Լիպերասիոն» երկու էջ նուիրած է Ղարաբաղի, վերի խորագրին տակ. -- «Հայ պարտիզաններու "պիտի չանցնին"ը»: Յատուկ թղթակիցը՝ Տիւիէ Ֆրանսուա Ղարաբաղ գացած է եւ ապրած այս վերջին օրերու ողբերգութիւնը եւ հարազատ նկարագրութիւն մը կուտայ, ծանրանալով սքրէսի ախտաբանական վիճակներուն վրայ, որոնք աւեր գործած են մաշեցնելով մանուկներու ջիղերը: Թղթակիցը կը խօսեցնէ տարաբախտ բնակիչներ, կիներ, մայրեր, բժիշկներ: Ահաւոր է Ստեփանակերտի հիւանդանոցին պարզած պատկերը, քաղաքի մը մէջ ուր հանդարտութիւնը կը տիրէ միայն ժամը 12-էն 17, թոյլ տալով որ ժողովուրդը ջուր ճարէ անվերջանալի հերթերէ ետք աղբիւրի մը առջեւ: Կը խօսին նաեւ մարտիկներ, վճռական ու առելալաւ Ազերիներու նկատմամբ: Տիւիէ Ֆրանսուա հանդիպած է նաեւ Վազգէն Մանուկեանի, որ կը հաստատէ թէ Ղարաբաղի հարցը, Հայերը ուզած են միշտ քաղաքականօրէն լուծել եւ թէ խորհրդային «կեդրոնը» բնաւ չօգնեց: Վազգէն Մանուկեան կը յիշէ Ստալինի մէկ խօսքը. - «Ուր որ մարդ մը կայ հարց մը կայ: Մարդը մէջտեղէն վերցուցէք, հարցն ալ կը վերնայ», ու Նախկին վարչապետը կ'աւելցնէ. Ազերիները նոյն մտայնութիւնը ունին Ղարաբաղի նկատմամբ:

«Լիպերասիոն»ի այս շահեկան թղթակցութեան աւելի երկարօրէն կ'անդրադառնանք առանձին:

**

Նոյն օրուան «Ֆիկառօ»ն ալ բաւական տեղ կուտայ Ղարաբաղի ու առաջին առաջին յստակ պատկեր մը կը ներկայացնէ. «Ազերիները կը խօսին Ղարաբաղի մասին, մայրաքաղաք՝ Խանկէնդի, Հայերը՝ Արցախ կ'ըսեն, մայրաքաղաք Ստեփանակերտ» աւելցնելով թէ այն օրէն երբ քրիստոնեայ եւ մահմետական կը կռուին, անուններու շուրջ անգամ չեն համաձայնիր: Թերթին Մոսկուայի թղթակիցը կ'ակնարկէ Արտաքին նախարարներու հանդիպումին, ու կը յիշէ թէ պատրանքներ չունենալով հանդերձ, ՀԱՊ-ի զինեալ ուժերու պետը առաջարկած էր «խաղաղութեան ուժ» մը ղրկել ազերի յարձակումներու թիրախ դարձած այդ շրջանը: Առաջարկը անմիջապէս ընդունած էր Րաֆֆի Յովհաննէսեան, բայց, պարզ ձեռքի շարժումով մը մերժուած ազերի իր պաշտօնակիցին կողմէ: Երկու կողմերն ալ, կ'ըսէ յօդուածագիրը, ծայրայեղներն են որոնք կը վճռեն ըլլալիքը ու կը բացատրէ նաեւ Մութալիբովի դժուարութիւնները, նաեւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի որու համար կը գրէ. «Ապահով չէ որ նախագահը կատարելապէս կը հակակշռէ քաղաքական իր զինակիցները»:

Ամէն վայրկեան, կռիւները կրնան տարածուիլ: Բաքու կ'ամբաստանէ Երեւանը որ զօրք կը համախմբէ սահմանագլուխը: Ու քննարկելէ ետք վտանգաւոր կացութիւնը որ կը տիրէ Ղարաբաղ, թղթակցութիւնը սապէս կը վերջացնէ. - «Երեւանն ու Բաքուն իր վերջին շրջապտոյտին երկու հանդրուանները ըլլալով Մ. - Նահանգներու Արտաքին նախարարը ընդունեցաւ գրաւարկին կարեւորութիւնը...: Արդէն Թուրքիան կը զգուշացնէ արեւմուտքը որեւէ դիրքորոշման դէմ, քանի ան համակրութիւն ունի քրիստոնեայ Հայաստանի հանդէպ: Գալով Իրանի, ինքզինքը որպէս միջնորդ կը ներկայացնէ, հետապնդելով անկասկա՛ծ առիթ մը իր ազդեցութեան ծաւալումին նախկին Խորհրդային Միութեան մէջ»:

«LA LIBRE BELGIQUE»

Փետրուար 20-ի թիւին մէջ, Բորիս Տումանով շահեկան վերլուծում մը կ'ընէ հարցականի տակ դնելով իր խորագիրը՝ «Ամբողջակա՞ն պատերազմ, Ղարաբաղ»:

Լրագրողը նախ կը պարզէ կացութիւնը, հասնելու համար Ազրբէջանի անդիջող դիրքին դրդապատճառներուն եւ Մութալիբովի «դատած» առիթին խաղալու համար արեւմուտքի հետ: Տավասի մէջ ան ըսեր է. - «Արեւմուտքը գիտէ որ որեւէ պարագայի Հայաստանը կորսնցնելու վտանգը չունի, բայց որեւէ ատեն Ազրբէջանը ձեռքէ կրնայ երթալ, ինչպէս Ալժերիան»...: Ու Մութալիբովի յոյսը Թուրքիոյ օրէ օր աւելի բացայայտ նեցուկն է: Ան Տէմիրէլի բերնով բաւ որ անտարբեր չի մնար ի տես՝ «Անդրկովկասի մէջ հաւանական պատերազմի մը»: «Մտահոգիչ յայտարարութիւն Հայերու

(Շար.ը Դ. էջ)

«LES NOUVELLES DE MOSCOU»

ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Տրամաբանականը ան պիտի ըլլար որ նոր Հասարակապետութիւնը իր ստեղծումի պահէն իսկ վերջ տար հողային փոխադարձ պահանջներու հարցին: Այդպէս չեղաւ. հարցը յետաձգուեցաւ միայն: Այսօր, անկախացած Պետութիւնները կործանած խորհրդային կայսրութենէն աւելի քան երեք տասնեակ սահմանային կարգաւորելի հարց ժառանգեցին: Անոնցմէ տասնեակ մը յատկապէս վտանգաւոր են ու կրնան պատերազմի մը վերածուիլ, ինչպէս պարագան է Ղարաբաղի:

Նոյն երեւոյթը յայտնուած է փլուզող այլ կայսրութիւններու պարագային ալ. նախ կ'ըլլայ հարցին լուռ խմորումը. այդ փուլին տնտեսական կամ քաղաքական պատճառներ գոյութիւն չեն ունենար հարցը շօշափելի դարձնելու համար: Կացութիւնը կը հրահրի երբ վիճելի հողամասին վրայ մետաղի հանքեր գտնուին, երբ նոր ղեկավարներ պատրուակ փնտռեն դանոնք օգտագործելու: Քաղաքական դէմքեր յայտարարութիւններ կ'ընեն ու հայրենասիրական գրութիւններու տարափ մը ծայր կուտայ մամուլին մէջ: Ատոր կը հետեւին երկու-երեք ճակատումներ -- լաւագոյն պարագային դիւանագիտական, յոռեգոյնին՝ սահմանային -- ու հարցը մարմին առած է:

Միջազգային հանրութիւնը ուշադիր կ'ըլլայ որ հակադիր կողմերէն մէկը առաւելութիւն ձեռք չձգէ: Խնդրոյ առարկայ հողամասին բնակչութիւնն ալ իրաւունք չունի վիճող կողմերէն մէկուն դէմ զինեալ պայքար մղելու, որովհետեւ միջազգային իրաւունքի մէջ տեղ չունի: Այս պարագային, երկու դարու փորձառութեան տուեալներով, ամէնէն ազդեցիկ միջամտութիւնը միջազգային իրաւարարութիւնն է: Անոր շնորհիւ որոշ կրնճիռներ կարելի կ'ըլլայ հարթել ոչ միայն օրէնքի, այլեւ երբեմն արդարութեան սկզբունքի հիման վրայ:

Միջազգային իրաւագիտութիւնը կը յանձնարարէ լուծում փնտռել վիճելի երկիրներուն անդամագրուած շրջանային կազմակերպութեան մէջ: Ասոր զուգահեռ կարելի է միշտ դիմել նաեւ Լահէի միջազգային ատեանին: Եթէ պայքարող կողմերը ատեանին անդամ են, անոր վճիռները պարտաւորիչ են ու անառարկելի: Եթէ չյարգուին, ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը իրաւունք ունի պարտաւորեցնող միջոցներու դիմելու:

Հետաքրքրական է որ գրեթէ բոլոր որոշումները զանց կ'առնեն գոյութիւն ունեցող սահմաններու սրբագրութեան պարագան: Անկախ Պետութիւններու Հասարակապետութեան անդամ երկիրները պէտք է խուսափին տարածքային հարցերը հանրաքուէով կարգադրելու նպատակէն. նախ, անոր արդիւնքները ճանաչում պիտի չգտնեն, եթէ ան կողմերու համաձայնութեամբ կատարուած չըլլայ. երկրորդ, համաշխարհային փորձառութիւնը ցոյց կուտայ թէ հանրաքուէով ոչ մէկ հարց չը լուծուի:

Այսուհանդերձ, ի վերջոյ պէտք է լուծում մը գտնուի նման հարցերու համար: Ի՞նչ ընել: Ի՞նչպէս ճշդել թէ ով է իրաւունք ունեցողը:

Համաշխարհային կարծիքը կը նախընտրէ այն սկզբունքը որով կողմերէն մէկը կրնայ պահել այն ամէնը որուն տէրն է արդէն: Ասիկա կը նշանակէ թէ ազատութեան հռչակումի պահուն գոյութիւն ունեցող սահմանները անփոփոխելի են:

Սահմանային փոփոխութեան դէմ կարեւոր այլ իրաւական պատճառաբանութիւն մը հողային ստացուածքի ոչ բացայայտ ճանաչումն է. ասիկա կը նշանակէ հետեւեալը. «դուք այսօր հողային պահանջք կը ներկայացնէք, սակայն մինչեւ այսօր այդ մասին ոչինչ յայտնած էիք, հակառակ անոր որ խնդրոյ առարկայ տարածքը տարիներէ ի վեր դրացի Պետութեան մը տիրակալութեան տակն էր»:

Նախկին Խորհրդային Միութեան ժառանգութիւնը վարելու կոչուած ղեկավարները պէտք է բաւական լաւ իւրացնեն, մանաւանդ որ Հասարակապետութիւնը առաջնահերթ կը նկատէ միջազգային իրաւունքը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Փարիզի հայ բժիշկներու խմբաւորումը նոր չէ. գաղթերու առաջին տարիներուն «Հայ Բժիշկներու Միութիւն» մը քով — քովի բերած է 1920-ական թուականներու հայ բժիշկները. այսօրուան Միութիւնը կարելի է կերպով մը անոր շարունակութիւնը նկատել:

Ֆրանսահայ բժիշկներու ներկայ միութիւնը հիմնուած է 1973-ին, 80 – 100 հոգինոց խմբաւորումով մը որ կը գլխաւորուէր բժիշկներ՝ Ս. Սիմոնեանի, Մ. Տէր-Վիչեանի եւ դեղագործ Հ. Խապալեանի կողմէ: Իսկ այդ շուրջ 100 հոգինոց խմբակը կը բաղկանար բժիշկներէ, դեղագործներէ ու ատամնաբոյժներէ:

Միջոց մը եւս ԻՒՄԱՖ – Ֆրանսը Փարիզէն զատ մասնաճիւղեր կ'ունենայ նաեւ Լիոն եւ Մարսէյլ:

Այսօր Փարիզեան թեւը ունի 200 արձանագրուած անդամ որոնց մէջ կան նաեւ հիւանդապահներ, հոգեբոյժներ, ատամնաբոյժներ, քինէզիի մասնագէտներ եւայլն: Ունի 200 այլ բժիշկներ եւս որոնք արձանագրուած չըլլալով հանդերձ պարբերաբար կապ կը պահեն Միութեան հետ: Կը հրատարակուի եռամսեայ մը (ֆրանս.) որ մեծ մասով յատկացուած կ'ըլլայ գիտական յօդուածներու. տեղ կը գտնեն նաեւ Սփիւռքի լուրեր: Ներկայիս խմբագիրն է բժիշկ Ս. Սիմոնեան:

Այս բոլորին մասին կը տեղեկացնէ Միութեան նախագահը բժիշկ Գէորգ Արզարեան որ 1981-ին հաստատուած է Փարիզ. ծնած է Պոլիս ու հոն աւարտած բժշկական ուսումը. հոս մասնագիտացած է անէսթէզիի ճիւղին մէջ: 1981-էն ի վեր անդամ է Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան, իսկ Հայաստանի երկրաշարժէն ի վեր գործնապէս մասնակցած է տարուած աշխատանքին: Մաս կազմած է բժիշկներու այն խմբակին որ Հայաստան մեկնեցաւ ֆրանսական առաջին օդանաւով. անկէ ի վեր տարին երեք – չորս անգամ կը կրկնէ նոյն ճամբորդութիւնը:

***

Հ. – Ի՞նչեր եղած են Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութիւն մը հիմնելու առաջնորդող ազդակները:

Պ. – Միութիւնը գլխաւոր երկու նպատակ կը հետապնդէ. առաջինը արհեստագիտական մարզն է, իսկ երկրորդը հայ գաղութին ու այսօր յատկապէս Հայաստանի կարելի օգնութիւնը ցոյց տալու մտահոգութիւնը: Անկէ զատ, Միութիւնը ամէն տարի կրթաթոշակներ կը յատկացնէ բժշկական հայ ուսանողներու. այս տարի հինգ ուսանող ունինք:

Հ. – Գիտենք թէ միութեան վերջին տարիներու գործունէութեան մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ Հայաստանի մէջ ու Հայաստանի համար տարուած աշխատանքը: Երկրաշարժը՞ եղաւ ատոր դրդապատճառը:

Պ. – Ոչ. աւելի առաջ արդէն կապեր հաստատուած էին. առաջին քայլը հոնկէ առնուեցաւ ու իւրոլոկ բժիշկ Ազաճանեան Փարիզ ու Լիոն գտնուեցաւ 1987-ին: Համկցած էինք որ Հայաստանի պէտք է բաժին հանենք մեր արհեստագիտական տեղեկութեններէն, փորձառութենէն ու թէքնիքէն: Երկրորդ քայլը առնուեցաւ երբ մեր անդամներէն բժիշկ Գէորգ Քէփէնէկեան գնաց Երեւան: Երկրաշարժը թափ տուաւ այս յարաբերութեան. ապէտէն ետք շուրջ 50 անդամներ գացին հոն աշխատելու եւ կապերը աւելի սերտացան:

Այսօր Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարն է Արա Բաբլոյեան որ իրեն պաշտօնակատար նշանակած է բժիշկ Գ. Քէփէնէկեանը Ֆրանսայի ու Եւրոպայի համար:

1988-էն ի վեր տարբեր մասնագիտութիւններու տէր քսան բժիշկ հրաւիրեցինք հոս որպէսզի 1 – 4 ամսուան վարժընթացներու մասնակցին:

Հ. – Ի՞նչ կրնաք ըսել առողջական գետնի վրայ Հայաստանի ամենամեծ պահանջքին մասին:

Պ. – Ամէնէն մեծը մաքրութեան ըմբռնումի պակասն է. կը ջանանք որ եկածները տեսնեն թէ հոս որքան մաքուր է եւ երբ հոն կ'երթանք, կը նկատենք որ կը ջանան նոյնը ընել իրենք եւս:

Բժշկական տարրին համեմատութիւնը բարձր է երկրին մէջ, սակայն ոչ անոնց որակը: Լաւագոյններէն մենք կ'ընտրենք մեր հրաւէրեալները. առաւելագոյն չափով երիտասարդներ կ'ընտրենք որպէսզի երկար ատեն օգտակար ըլլալու առիթ ունենան:

Հ. – Կ'երթա՞ք նաեւ Ղարաբաղ:

Պ. – Այո. հոն աւելի գէշ է վիճակը. հիւանդանոցները հիւանդանոցի չեն նմանիր ու այսօր մարդիկ բոլորովին ուրիշ մտահոգութիւններ ունին. առաջին հերթին կը մտածեն պաշտպանութեան մասին:

Հ. – Ի՞նչ եղած է Ամարասի դեղարանը:

Պ. – Առաջին մասը սկսած է աշխատիլ. բայց երկրորդ մասը ուր չիճուկները պիտի պատրաստուէին, կարելի չեղաւ աւարտել: Մեր վերջին պարահանդէսէն գոյացած 220 հազարի գումարը այդ ծրագրին յատկացուցինք, մնացածն ալ Կապոյտ Խաչը խոստացաւ ամբողջացնել: Երբոր չինութիւնը աւարտի, նախնիւթերը հոնկէ ղրկելու պայմանով կարելի պիտի ըլլայ տեղւոյն վրայ 10 – 12 տեսակ դեղ պատրաստել:

Հ. – Ի՞նչ ծրագիրներ ունիք Հայաստանի համար:

Պ. – Այս տարի բժիշկներու երեք խմբակ ղրկեցինք Երեւան, Գիւմրի եւ Ղարաբաղ: Ապրիլ 22-ին Կիրովականի մէջ բազմարուժարանի մը բացումը պիտի կատարենք որ պիտի ունենայ ատամնաբուժական, ընդհանուրի եւ քինէզիի բաժիններ. ամէն ամիս մէկ - երկու բժիշկ պիտի երթայ մեր միութենէն. մէկ տարուան ցանկը լեցուած է արդէն ուր Ամերիկայէն ու Գանատայէն բժիշկներ ալ կան: Անոնք պիտի աշխատին թէ հիւանդբուժելով եւ թէ տեղւոյն վրայ ուժերու պատրաստութեամբ:

Սեպտեմբերին Երեւանի Էրեբունի հիւանդանոցին մէջ պիտի բանանք սկանջ – կոկորդի բաժին մը, ՍՕՍ Արմէնիի հետ, առիկա նոյնը պիտի ըլլայ Թուլուզի հիւանդանոցին փրոֆէսէօր Կարապետեանի բաժնին: Ղեկավար բժիշկը արդէն չորս ամիս աշխատած է հոս ու կրկին պիտի գայ. մնացածին համար մրցումով մը պիտի ընտրենք լաւագոյն տարրերը:

Նոյն հիւանդանոցին մէջ, կրկին ՍՕՍ Արմէնիի հետ, ծննդաբերութեան, Նորածիններու մասնաւոր խնամքի բաժին մըն ալ պիտի բացուի Սեպտեմբերին, գանկլինագրութեան (էքօկրաֆի) սպասարկութեամբ մը:

Ազնաւուրի կազմակերպութեան հետ համատեղ ծրագիր մըն ալ ունինք Գթութեան Երեւանի հիւանդանոցին համար: Հոն պիտի հաստատենք վերահասութեան, ստամոքսի հիւանդութիւններու, օրթոփէտիի բաժին մը. Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութիւնը երեք տարի հոն բժիշկ պիտի ղրկէ ու ընդհանուր վերահսկողութիւնը կատարէ:

Հ. – Կապեր ունի՞ք այլ երկիրներու նման միութիւններուն հետ:

Պ. – Մօտիկ կապեր ունինք Ամերիկայի, Գանատայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Սուրիոյ, Իրանի մեր պաշտօնակիցներուն հետ:

Հ. – Յուլիսի ձեր համագումարը բոլ բոլի պիտի բերէ բոլորը:

Պ. – Այո, 400 – 600 հոգի կը յուսանք ունենալ Յուլիս 16 – 19: Համագումարը որուն նախագահն է բժիշկ Ս. Սիմոնեան, երկու մաս պիտի ունենայ. գիտական զեկուցումներու մասը ու հայկական, Սփիւռքի հարցերու բաժինը:

Հ. – Աշխատանքի բաժանում մը կը կատարուի՞ զանազան միութիւններուն միջեւ:

Պ. - Այո. Համաշխարհային հայ բժիշկներու քարտուղարութիւն մը հաստատուած է Պէյրութի մէջ որ կեդրոնի դեր կը կատարէ: Տարեկան մէկ – երկու հանդիպումով կը համակարգենք մեր աշխատանքը:

Հ. – Վերադառնալով Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան, ի՞նչ եկամուտ ունիք ձեր ծրագիրները իրագործելու համար:

Պ. – Գլխաւորը անդամավճարներն են, յետոյ նուիրատուութիւնները. հիմա մարդիկ կամաց - կամաց կը գիտակցին թէ ծաղկեպսակի փոխարէն աւելի օգտակար գործ է միութեան նուիրել: Կայ նաեւ տարեկան մեր պարահանդէսին հասոյթը որ ամէն տարի որոշ ծրագրի մը կը յատկացուի:

Մարտ 2-ին օրինակ, Ազնաւուրի կազմակերպութիւնը օդանաւ մը պիտի ղրկէ ուր 12 թոն դեղի տեղ յատկացուած է մեզի. կարելի առաւելագոյնը ղրկելու, անհրաժեշտ դեղերը ապահովելու համար դրամահաւաքի սկսած ենք. Լիոնի մեր մասնաճիւղը 200 հազար, Փարիզը 100 հազար հաւաքած է, բայց բաւարար չէ: Առիթէն օգտուելով կը խնդրեմ որ եթէ փափաքողներ ըլլան իրենց չէքերը ղրկեն UMAF-ի անունով հետեւեալ հասցէին.

U M A F
11, avenue de Verdun
94410 Saint - Maurice

– Շնորհակալութիւն եւ յաջողութիւն:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Թ.

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Գրեց՝ ԹՈՒՐԻԿ

Հայաստան աշխարհը ունի շատ մը գաւառներ, որոնք բնաւ իրարու չեն նմանիր իրենց բնակչութեամբ, սովորոյթով, հագուստ կապուստով, երգերով, կերակուրներով, օդով, լեռ ու ձորով, նուագով ու պարով, լեզուով, նոյնիսկ իրենց դէմքով ու գոյնով:

Գաւառներ կան որոնց բնակիչները չոր գլուխ են, կան որ կակուղ գլուխ, կան որ գոյնով մութ են, կան ալ որ մաքով մութ:

Մինչեւ այսօր, այդ գաւառները ուսումնասիրուած չեն. մեր նոր սերունդը բան մը չի գիտեր իր կորսնցուցած հայրենի գաւառներէն: Անհրաժեշտ է գրի առնել անոնց առանձնայատկութիւնները ի գիտութիւն գաղութահայ նոր սերունդին եւ ի գիտութիւն ապագայ բանասէրներուն:

ԿԱՐԻՆ

Սկսինք Կարինէն (Էրզրում): Կարին անունը եթէ Ք-ով գրուէր, շատ աւելի ճիշդ կ'ըլլար. որովհետեւ իրապէս Քարին նստած քաղաք մըն է: Ունի երկու եղանակ միայն, ամառ եւ ձմեռ. եթէ ձմեռը ութ ամիս տեւէր, «Այս տարի ձմեռը թեթեւ եղաւ» կ'ըսէին: Բարեխառն գօտիի բոյսերէն հոն կ'աճէին միայն շողգամ, կաղամբ, պղուէսի մորթ, սաթլիճան, սոխպղին եւ փոքր ցաւ: Կարինը ունէր կենսուրախ եւ զուարթ ժողովուրդ, որուն կէսէն աւելին ճառախօսելու սաստիկ հավէս ունէր: Եթէ հինգ հոգի միասին տեսնէին, աթոռի մը վրայ կ'ելլէին եւ «սիրելի հայրենակիցներ»ով կը սկսէին: Լահանայ թուրշիի ջուրը իրենց գինին էր. խմողը պարելու կ'ելլէր: Պարը ժառանգական էր, որմէ կը վարակուէր երախան դեռ չծնած: Կ'ըսեն թէ երկրաշարժներու տեւական ցնցումներն էին, որ պարել կը սորվեցնէին երախային:

Կարնեցիին երաժշտական ճաշակն ալ զարգացած էր: Այդ զարգացման մէջ մեծ դեր ունեցած էին չարան չարան եղան սայլերու ճռճռոցները, որոնք գիշեր ցերեկ կ'երգէին պատուհաններու եւ դռներու առջեւ:

Եթէ Թորթումի եւ Կիմիշխանէի պտուղները չըլլային, Կարնեցին ազգային պտուղ պիտի յայտարարէր իր պատուական շողգամը, որը թուրշի կ'ըլլար, կենդանիներու կեր կ'ըլլար եւ որպէս շատ յարգի պտուղ նուէր ալ կը ղրկուէր:

Կարնեցին առհասարակ կնամեծար ալ էր, բայց եթէ շատ կարեւոր պատճառով մը կինը ծեծել կ'ուզէր՝ չէր յաջողեր, որովհետեւ փայտ չկար:

Ազգային կերակուր չունէր, սովորաբար կ'ուտէին տիկի պանիր, թոնիրի փաշլա եւ կաղամբէ թթու: Կը պարծենար իր ձմեռով, Սանասարեան դպրոցով եւ շողգամով: Հարսնիք կ'ընէին գլառինէթով, պարերգով եւ ճակնդեղի կարմիր ջրով:

Արտածում չունէին, կը ներածէին Թորթումէն պտուղ, Խնուսէն հօտաղ, Քղիէն փայտ եւ չիրիշ:

Մտքով շատ դրական մարդիկ էին, գործով բացասական, երկրէն ներս վաճառականութիւն եւ քէյֆ կ'ընէին, իսկ երկրէն դուրս փոստպանութիւն: Եթէ Ռուսաստան անօթի չմնաց՝ Կարնեցի փոստպաններու շնորհիւ էր:

ՔՂԻ

Քղի (Թուրիկին հայրենիքը). – Իր անունին մի նայիք, շատ լաւ տեղ է, կորսուած խոր ձորերու եւ բարձր լեռներու մէջ: Քարտէսին վրայ չկայ. երկրախոյզները երկար փնտռտուքներով գտած են զայն: Եթէ դաշտ ունենար շատ բարեբեր պիտի ըլլար: Լեռնային արտադրութիւն ունի, քիչ մը՝ ցորեն, շատ գայլի մորթ, բազում ջորի եւ չիրիշ: Այս վերջինը կ'արտածէ աշխարհի բոլոր կողմերը, որպէս փակցնելու եւ միացնելու նիւթ: Քղեցին եթէ համերաշխ եւ միացեալ է, կը պարտի այդ իր չիրիշին:

Կը ներածէ Բալուէն չոր թութ, Երզնկայէն վարժապետ, Էրզրումէն գլուխ շաքար, Խարբերդէն օճառ եւ Տէրսիմէն աւազակ:

Ունի վեց ամիս ձմեռ, երկու ամիս գարուն, երեք ամիս ամառ եւ մէկ ամիս աշուն: Ընտանի կենդանիներու կարգին կարելի է դասել նաեւ գայլը, որ ձմեռը գիւղերը կ'իջնէ, ամառը լեռները կ'ելլէ, առանց հաց ու ջուր ուզելու մէկէն մը:

Քղեցին 15 տարեկանին կ'ամուսնանայ, 17-ին պանդուխտ կ'երթայ, 21-ին ետ կուգայ, տուն կը շինէ, ջորի մը կ'առնէ, դրամը կը հատնի եւ կրկին կ'երթայ: Ետ դառնալը այլեւս բախտին կապուած է:

Քղեցիին խոհալն է՝ կին մը եւ ջորի մը. մնացեալը պերճանք է: Իր երկրին մէջ երկրագործ կամ խաշնարած է: Ամերիկայի մէջ՝ գործաւոր, Պոլիս՝ փաշաներու տունը այվազ, այսինքն ծառայ (փաշաներու տունէն թոցուցած ոսկեղէն եւ արծաթեղէն ամանները կը կազմեն Քղեցիին հարստութիւնը):

Հարսանիքը բազմածախք է եւ չորս օր կը տեւէ: Դրամ չունեցողը աղջիկը կը փախցնէ եւ տէրտէրի մը էօլչէք մը ըմպելու կոյգ տալով կը պսակուի անաղմուկ:

Անգրագէտ մարդ չկայ Քղիի մէջ. ամէնն ալ նամակ կրնան գրել, բայց շատերը նամակին հետ պէտք է երթան կարդալու համար գրուածը: Գինեմոլ չեն, բայց եթէ պատահմամբ օղի խմեն վեց ամիս վերջ խելքերնին գլուխնին կուգայ: Քղեցիներու կերակուրին նախագահը՝ գավուրմայով փիլաւն է, ատենապետը՝ մեղրով փոխինդը, քարտուղարը՝ թանով ճաշը, գանձապետը՝ սխտորով մածունով քալաճաշը, իսկ անդամները սերը, մածունը, պանիրը, թանը եւ թանապուր: Քղեցիին կերած ապուրներուն տեսակները շատ են:

ՄՈՒՇ

Մուշ. – Այս գաւառին կէսը դաշտային է, կէսը լեռնային: Կէսը մշակուած, կէսը խոպան: Բնակիչներուն կէսը հայ է, կէսը քիւրտ, կէսը մշակ է, կէսը դաւ-պէկ: Կէսը յեղափոխական է, կէսը տեղափոխական:

Մուշի դաշտին շուրջ, պատի պէս շարուած են բարձր լեռներ եւ կատարներ, որոնք արգելք կ'ըլլան նոր գաղափարներու եւ նոր մտքերու մուտքին. այդ

պատճառաւ ալ Մշեցին մնացած է աւանդապաշտ եւ նորութեան թշնամի։

Դաշտային մասը շատ բարեբեր է։ Կ'արտադրէ ցորեն, գարի եւ յեղափոխական։ Լեռնային մասը անբերրի է․ կ'արտադրէ կորեկ, սիսեռ եւ փէտայի։

Մուշ գաւառին մէջ, պտուղը շատ սուղ է, ցորենը շատ աժան․ ոչխարը սուղ է, մարդը աժան։ Ոչխարներուն մէջ հիւանդը կը մորթեն, իսկ մարդոց մէջ առողջը։

Գրի Գիւտը Մուշէն է, բայց ժողովուրդը շատ չի գործածեր։ Կարդալ սորվողը տէրտէր կ'ըլլայ, նամակ գրել ուզողը տէրտէրին քով կը վազէ։

Մշեցին ամէն բան կրնայ ըլլալ, տէրտէր, վարդապետ, մշակ, գրագէտ, արհեստաւոր, մուրացկան, բայց ոչ վաճառական եւ փաստաբան։ Ծկուն չեն, հինգ օր սոտա ջուրի մէջ դրէք, նոյնը կը մնան, չեն կակուղնար։

Անուններն անպատճառ օ-ով կը վերջանայ եւ երկվանկ է․ Գրգո, Մկրո, Սադո, եւայլն։ Բազմավանկ անուն չունին, Սենեքերիմ, Արտաւազդ, Վռամշապուհ անունները խնայողութեան դէմ կը նկատեն։ Պարոն, Տիար, Մեծայարգ տիտղոսներուն շատ հակառակ են․ անոնց տեղ կը գործածեն տօ՛ լաօ, տօ՛ գուաօ։

Եթէ կենդանիներու մէջ հիւանդութիւն իյնայ, ամէն օր հերիսա կ'ուտեն, այլապէս կերածնին չոր թան, փոխինդ, ճաճրդ եւ թանապուր կ'ըլլայ։

Բնութեամբ աղմկարար են, իսկ զգացումով շիտակ։ Վառելիքնին աթար է․ կերակուր կ'եփեն աթարով, լուացք կ'ընեն աթարով, կը լոգնան աթարով, թոնիր կը վառեն աթարով։ Կարծեմ ատոր համար է որ գոյներնին քիչ մը թուխ կ'ըլլայ։ Տաւուլ-զուռնայով եւ յեղափոխական երգերով հարսնիք կ'ընեն։

Մուշը կ'արտածէ ցորեն, կանկառի ճիւթ, Սուրբ Կարապետի նշխար եւ փէհլիվան։

Վ Ա Ն

Վան․-- Այս քաղաքը Վանայ ծովուն վրայ (բանուկ) նաւահանգիստ մըն է, շինուած գեղեցիկն Շամիրամի ձեռամբ, եւ բարեզարդուած ... Սուլթան Համիտի կողմէ։

Բնակիչները յարմարող, նորութիւններու սիրահար են, նոր մտքեր, նոր գաղափարներ անմիջապէս կ'իւրացնեն։ Յեղափոխութիւն եթէ քարոզուի, յեղափոխական կ'ըլլան, պահպանողականութիւն քարոզուի, պահպանողական կ'ըլլան, անիշխանութիւն քարոզուի, անիշխանական կ'ըլլան, իսկ եթէ կղերականութիւն քարոզուի, անմիջապէս վարդապետ կը ձեռնադրուին։

Վանեցի մանուկը մանկապարտէզի մէջ յեղափոխական է, նախակրթարանի մէջ խմբագիր կ'ըլլայ, վերջին դասարանին մէջ արդէն երեսփոխան ըլլալու մասին կը մտածէ։

Վանեցին իր երկրին մէջ շատ լաւ ոսկերիչ է, Պոլիս կ'երթայ աշճի կ'ըլլայ, Եգիպտոս՝ լաւ վաճառական, Ամերիկա՝ լաւ բանուոր, Հայաստան՝ լաւ գրագէտ, իսկ Ռուսաստան՝ լաւ չեկիստ։

Ընդունակ եւ ճարպիկ ժողովուրդ մըն է Վանեցին։ Ամէն բանի տակէն կ'ելլէ, գետը նետես ետ կու գայ, ծով նետես երես կ'ելլէ, կարծես մանթառ կլլած է, բարձրութենէ մը վար նետես ոտքի վրայ կը մնայ, այդ անշուշտ իր գլխուն ծանրութենէն է։

Վանեցիները շատ ուժեղ ստամոքս ունեցած են եւ ունին։ Շամիրամը մարսեցին, Ուրարտացիները մարսեցին, հրէական գաղութ մըն ալ մարսեցին․ այս վերջինները միայն եղան իրենց սնունդ տուողը կարծեմ։

Լաւ վաճառական են եւ լաւ արհեստաւոր․ իրենց շինած մէկ բուրվառը կրնան ծախել որպէս հինգ հազար տարուան հնութիւն։ Դուռերնին միշտ բաց է, բայց երբ ճաշի կը նստին, կը գոցեն։ Այս սովորութիւնը փոխ առած են Հրեաներէ՞ն, թէ Կեսարացիներէն, լաւ չեմ գիտեր։ Կը պարծենան Խրիմեան Հայրիկով, տառեխ ձուկով եւ իրենց անճկելի լեզուական շեշտով։ Հ․ գիրը չունին, հայ կամ հաց չեն կրնար ըսել, խայ, խաց կ'ըսեն, որմէ կարելի է հետեւցնել թէ ազդուած են եբրայերէնէն։

Հողը բարեբեր է, կ'արտադրէ խաղող, գինի, սիկառէթի տուփ եւ տեսարան՝ ազատ սիրոյ։ Մտքով իշխանական են, իսկ գործով՝ անիշխանական։

Վանը, ապագային Հայաստանի մտաւորական կեդրոնը դառնալուն ամէն մարդ կը հաւատայ։

(Շար․ 1)

1943

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿ. ԼԻՈՆԷՆ

ՌԱՏԻՕ -- ԱՐՄԷՆԻ--Ի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փետրուար 1-ին, հինգ հարիւր հոգիներու ներկայութեան տեղի ունեցաւ Ռատիօ -- Արմէնիի պարահանդէսը։ Մարք Վալէն Փրանսական, եւ Վարանի «Նայիրի» հայկական նուագախումբերը ստեղծեցին ջերմ մթնոլորտ, հակառակ ցուրտին որ կը տիրէր սրահին մէջ ջեռուցումի խանգարման պատճառաւ։

Վիճակահանութեան դրուած էին արժէքաւոր նուէրներ։

Ռատիօ - Արմէնիի ի նպաստ կազմակերպուած այս երեկոյթը անցաւ շատ յաջող։ Բայց անիկա միշտ պէտք ունի համակիրներու օժանդակութեան իր գոյութիւնը շարունակելու համար։

Տ․ ԵՒ Հ․ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Երեքշաբթի, Փետրուար 4-ին, Փափազեան Վարժարանի խնամակալութիւնը գումարեց իր հերթական նիստը։ Այս ժողովի ընթացքին գանձապահը ներկայացուց այն ծախքերու նախահաշիւը զոր դպրոցը պարտի վճարել 1991 -- 1992 տարուան ընթացքին Լիոնի Եկեղեցւոյ վարչութեան։

Տնօրէնուհին յայտարարեց թէ 1992 -- 1993 կրթական տարեշրջանին համար սահմանափակ տեղի պատճառաւ արձանագրութիւնները արդէն փակուելու վրայ են։ 100 դիմումնագրի վրայ միայն 80 աշակերտ կարելի պիտի ըլլայ ընդունիլ։

Նախակրթարանի Գ․ դասարանը կը բացուի յառաջիկայ Սեպտեմբերին եկեղեցապատկան շէնքէն դուրս եկեղեցւոյ ճիշդ դիմացը գտնուող շէնքի մը մէջ․ վարձու առնուած է 105 քառակուսի մեթր տարածութեամբ գետնայարկ մը։

Ի Խ Մ Ա Ֆ

Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութիւնը մասնակցութեամբ Լիոնի Ս․ Յակոբ Եկեղեցւոյ, Հայ Բարեգործական Միութեան, Տիկնանց, Կապոյտ Խաչի եւ այլ կազմակերպութիւններու ի նպաստ Հայաստանի վիրաւորեալներուն, պարահանդէս մը կազմակերպեց Փետրուար 8-ին երեկոյեան Սէն Սիր Օ Մոն տ'Օրի մէջ։ Հոծ բազմութիւն մը լեցուցած էր հանդիսասրահը։ Յաջող երեկոյթ մը․ Հանգանակուած գումարի արդիւնքը շատ հաւանաբար ԻԽՄԱՖ-ը ի մօտոյ հաղորդէ հանրութեան։

ՇԱՐՎԻԷՕ

ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Փետրուար 16-ին, Կիրակի, Ս․ Նշան Եկեղեցին լեցուած էր բազմութեամբ մը, որ եկած էր յարգելու եկեղեցւոյ բարերարին եւ իր կնոջ յիշատակը, անոնց մահուան Ա․ տարելիցին առթիւ։ Ծերպրայիլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի ոգեկոչումը նախ կատարուեցաւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցին Փետրուար 2-ին։

Օրուան պատարագիչն էր Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, որ նաեւ քարոզեց անդրադառնալով ողբացեալ բարերարներուն, որոնց գլխաւոր բարերարութիւնը եղած է Ս․ Նշան Եկեղեցւոյ եւ կից սրահին կառուցումը։ Նման անձեր քիչ են եւ այսօր չկան, ուրեմն զաւակները պէտք է շարունակեն քալել նոյն ճամբէն, որպէսզի նման ազնիւ գործեր միշտ կատարուին։ Տեղւոյն հոգեւոր հովիւն ալ՝ Վրթանէս Ա․ Քահանայ Տէրտէրեան իր կարգին ոգեկոչեց Պահատուրեան ամոլը, անոր բարի գործունէութիւնը աւելցնելով թէ Ծպրայիլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի կորուստէն ետք, զաւակները նոյն ոգիով կը շարունակեն սատարել Եկեղեցւոյ։

Արարողութիւններու աւարտին, Ազգ․ Միութեան Ճ․ Պահատուրեան սրահին մէջ, Պահատուրեան զաւակներու կողմէ հիւրասիրութիւն մը եղաւ շուրջ 150 հոգիի, սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը Ուրբաթ, Փետր․ 14-ին երեկոյեան ժամը 8·30-ին գումարեց իր տարեկան ընդհանուր անդամական ժողովը Ազգային Տան սրահին մէջ։

Ժողովը Տէրունական աղօթքով բացաւ Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, ապա խօսքը տալով նախագահ Պր․ Ռիչար Կազարեանի, այս վերջինը սկսաւ կառավարել ժողովը հետեւեալ օրակարգով․-

-- Ընթերցում բարոյական տեղեկագրի։

-- Ընթերցում նիւթական տեղեկագրի։

-- Ընտրութիւն ընտրողական յանձնախումբի։

Բարոյական տեղեկագիրը ի միջի այլոց կու տար հետեւեալ հետաքրքրական պատկերը․ - Մկրտեալներ՝ 50 Լիոնի մէջ, 8-ը՝ Սէն - Թիէթիէն, 6՝ Շարվիօ - Ֆոն - տը - Շէրիւ, Վալանս՝ 37, Կրընոպլ՝ 1, Տէսին՝ 17։ Ամուսնացեալներ՝ Լիոն, Վիէն, Ֆոն - տը - Շէրիւ, Վալանս, Կրընոպլ, Տէսին ընդամէնը՝ 47 զոյգ, որոնց 21-ը խառն ամուսնութիւն է։ Իսկ 113 է մահացութեան թիւը վերոյիշեալ քաղաքներէն ներս։

Տեղեկագիրներու վաւերացումէն յաջորդեց Ընտրողական Յանձնախումբի ընտրութիւնը։ Համաձայն կանոնագրութեան, ընտրողական յանձնախումբը պէտք է բաղկանայ հինգ հոգիէ։ 16 թեկնածուներու վրայ գաղտնի քուէարկութեամբ ձայներու մեծամասնութեամբ ընտրուեցան հետեւեալները․ -- Պ․Պ․՝ Գեղամ Կանանեան, Լեւոն Մարկոսեան, Արամազդ Ալեքի - Աւետեան, Արթիւր Պամէն եւ Օր․ Փասքալ Կոստանեան։

Ընտրողական Յանձնախումբը Ազգային Միութեան վարչական ընտրութիւնը կազմակերպելու պայմանաժամ ունի տարւոյս մինչեւ Յունիս 30։

ՀԱՅՈՒ ՀՈԳԻՆ

Գեղարուեստասէրներու հաւաքականութիւն մը բերնէ բերան լեցուցած էր, Երկուշաբթի, Փետրուար 17-ին Վիլէօրպանի Ժերար Ֆիլիփ հանդիսասրահը, երեկոյեան ժամը 8·30-ին։ Արտասանող Ալէն Գարէ Հայ բանաստեղծներէ՝ Վարուժան, Տէրեան, Թէքէեան, Դուրեան, Պըլտեան, փունջ մը քերթուածներ մեկնաբանեց ֆրանսերէն լեզուով։ Սրինգով իրեն կ'ընկերանար Ռոմանէն՝ Արամ Նազարեան, որ գլխաւորողն է նաեւ այս յայտագրին տարիներէ ի վեր։ Երաժշտական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին կիթառիստ՝ Ժիլ Կոյա, ջութակահար՝ Շնորհիկ Նազարեան, երգով հանդէս եկաւ նաեւ Միշէլ Տարումեան։ Բանաստեղծութիւններ մեկնաբանուեցան նաեւ պարոն Գորին Թաշճեանի եւ Ժիրայր Մաթիլեանի կողմէ։ Կանանչ թուղթով բաժնուած թռուցիկներուն վրայ գրուած էր․ - Յարգանք Հայ ժողովուրդին որ գիտէ երաժշտութեան, պարի եւ բանաստեղծութեան շունչով ապրիլ յաւերժօրէն։

ԼՐԱՏՈՒ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԴՐԴՈՒՄ ՄԸ

Ապահովութեան Խորհուրդի միակ յոյսը մեզ վրայ է, որ կարող ենք երթալ եւ Անդրանիկը հեռացնել Կարսէն։ Մենք կարող էինք, այո՛, Անդրանիկը հեռացնել Կարսէն, որովհետեւ Անդրանիկը կը հաւատար մեր անկեղծութեան։ Տարիներու գործիչները իրաւամբ իրենց վարկը կորսնցուցած էին ժողովուրդի եւ Անդրանիկի առջեւ։

Անդրանիկ տարիներու գործիչներուն արժէքը գիտէր։

Լեւոն Թիւթիւնճեան, Ներսէս Դշխոյեան եւ ես հեւիհեւ վազեցինք մեր տուները․ առինք մեր ճամպրուկները եւ փութացինք դէպի կայարան, որպէսզի կարենայինք բռնել առաջին գնացքը։

Մեկնելէ առաջ մենք խմբագրեցինք հեռագիր մը Անդրանիկին։ Հեռագիրը կը յիշեմ գրեթէ բառացի կերպով․

«Գեներալ-մայոր ԱՆԴՐԱՆԻԿԻՆ,

Ի սէր հայրենիքի եւ ի սէր մեր նահատակ ժողովուրդի պատճառ մի ըլլաք եղբայրասպան կռիւի։ Կը խնդրենք դուրս գալ Կարսէն։

ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ, ԴՇԽՈՅԵԱՆ, ԹՈԹՈՎԵՆՑ»

Այս հեռագիրը ուղարկուեցաւ Անդրանիկին Հայաստանի Ապահովութեան Խորհուրդի ձեռքով։

Կարս երթալու համար պէտք էր առանձին արտօնութիւն վերցնել Ազգային Խորհուրդէն։ Պարոյր Լեւոնեան եւ Աւետիս Թերզիպաշեան մեզի գիր տուին, որպէսզի ելլէինք Ալեքսանդրապոլ եւ այնտեղի Ազգային Խորհուրդի մասնաճիւղէն արտօնութիւն ստանայինք։

Կայարան երթալու ատեն մեր կառքը բախեցաւ ելեկտրական թրամուէյին եւ կիսով ջախջախուեցաւ, մեզի բան մը չեղաւ, մենք անմիջապէս վարձեցինք ուրիշ կառք մը եւ հասանք կայարան՝ գնացքին երկու րոպէ մնացած։

Ճանապարհին մենք լուրջ մտածումի մէջ էինք։

Կը մտածէինք, թէ ինչպէս պիտի խօսէինք Անդրանիկի հետ, ինչպէս պիտի մօտենայինք կռուի բռնուող թրքահայ զինուորներուն, որպէսզի դադրեցնէինք արիւնալի ներքին պատերազմը։

Շատ ալ վտանգաւոր քայլ էր մեր քայլը, որովհետեւ ըստ հեռագրի, զօրքերը կատղած էին եւ դժուար պիտի ըլլար մօտենալ։

Մենք կը ճամբորդէինք հայ զինուորներու վակոնով, հետերնիս կային ուրիշ 50 զինուորներ։ Այն ատեն աւելի վտանգուած էր Սաղախլու կայարանը՝ պաշարուած ըլլալով Թաթարներէ։ Մենք Սաղախլուէն անցած ատեննիս դիրքեր բռնեցինք, որպէսզի հակառակ պարագային կարենայինք դիմադրել։

Սաղախլուն անցանք անվտանգ։ Մենք հասանք Ալեքսանդրապոլ միւս օրը կէսօրին։

Անմիջապէս իջանք վար, վազեցինք Հայոց Առաջնորդարանը, որպէսզի իմանայինք Հայոց Ազգային Խորհուրդի տեղը։

Երբ Առաջնորդարանին մօտեցանք, ես տեսայ Անդրանիկի զինուորներէն մէկը՝ դրան առջեւ։

- Յարութի՛ւն, -- մօտեցայ իրեն, - ինչո՞ւ այստեղ ես։

- Ո՞ւր պիտի ըլլամ, - պատասխանեց Յարութիւնը, - Փաշան ուր ես ալ հոն։

- Անդրանիկը այստե՞ղ է, - հարցուցի։

- Այո, - պատասխանեց։

- Ճիշդ հիմա ո՞ւր է, - հետաքրքրուեցայ։

- Վերն է հիմա, - յարեց Յարութիւնը։

(Շար․ 45)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

համար, Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան կրնայ խորհիլ թէ արդեօ՞ք Ղարաբաղը չի գոհուի՞ր Թուրքիոյ ապագայ հակիրանեան առաքելութեան կեդրոնական Ասիա» կ'եզրակացնէ Տոմանով։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼ պատժական գործողութեան ձեռնարկեց հարաւ Լիբանանի մէջ, անգամ մը եւս անցնելով «պահովութեան գօտին» որ հաստատած էր։ Բախումներէն երկու խորայելցի զինուոր սպաննուած է եւ աւելի քան 25 զոհ կայ (մեռեալ թէ վիրաւոր) բնակիչներուն մէջ, որոնք խուճապահար սկսած են գաղթել հազարներով։ Իսրայէլ կը խոստովանի թէ չէր սպասեր նման դիմադրութեան մը Հէզպոլլահի չիի ուժերուն կողմէ։ Ուրբաթ, Փետրուար 21-ին, իսրայելեան ուժերը քաշուած էին եւ հանդարտութիւնը վերահաստատուած էր։

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ընտրութիւններու Վառի նահանգին իր ցանկին համար, Պերնար Թափի ի վերջոյ մէկը դասւ յանձին Տանիէլ Հէչթէրի, Ալէն Պոնպարի եւ Պերնար Քուշնէրի մերժումէն ետք։ Էնէրժի-Միւտ մկրտուած իր այս ցանկին երրորդ դէմքն է դերասանուհի Միլէն Տըմոնժօ եւ 7-րդը՝ Էնրիքօ Մասիաս։ Մարսէյլի քաղաքապետը յայտարարեց թէ ցանկ պիտի չներկայացնէ։

ՊԱՊԸ արտակարգ խանդավառութեամբ ընդունուած է Սենեկալի քրիստոնեաներուն կողմէ, երբ Տաքար հասած է։ Օդակայանը զինքը ընդունած են երկրին մահմետական նախագահը եւ կառավարութեան ամբողջական կազմը։ Յովհ. - Պօղոս Բ. կ'ուղէ խաղաղութեան պատգամաբերն ըլլալ մահմետական եւ քրիստոնեայ բնակչութիւն ունեցող ափրիկեան այս Պետութեանց մօտ։

ՄԻՍԱՔ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆԻ խումբին ի յիշատակ յուշարձան մը կառուցանած են Արնուվիլ - լէ - Կոնէսի համայնավարները եւ որուն բացումը կը կատարուի Շաբաթ, Փետ. 22, ժամը 16-ին; Ներկայ կ'ըլլան Փերնան Կրընիէ, Արսէն Զաքրեան, Ռընէ Անտրիէօ եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ եւ դիմադրականներ։

ՊՈԼՍՈՅ Առեւտրական Սենեակին մէջ տեղի ունեցած ռումբի պայթում մը երկու հոգիի մահուան ու տասնեակ մը վիրաւորներու պատճառ եղած է։ Արարքը ոչ մէկ կազմակերպութիւն ստանձնած ըլլալով հանդերձ, հաւանական կը նկատուի որ ծայրայեղ ձախ Տէվ - Սոլի գործն է։

ՎԱՀԷ ԿՈՏԷԼԻ նոր հատորին --OV-- քրոնիկ մը նուիրած է Ալէն Պոսքէ (Քոթիտիէն տը Փարի, Փետ. 21), ուր գնահատական տողերով կ'արտայայտուի ռոմանտ Զուիցերիոյ այս բանաստեղծին մասին, ծանրանալով անչուշտ այս նոր գրքոյկին վրայ։

-ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ-

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Փետրուար 25, տօն է Սրբոց Ղեւոնդեանց Քահանայից

Այսօր, ժամը 10--ին, պատարագ կը մատուցուի։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Փետրուար 27, տօն է Սրբոց Վարդանանց Զօրավարացն Մերոց՝ Հազար երեսուն եւ վեց վկայիցն, որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին (451 Թուականին)։

Այսօր անուանակոչութեան տօնն է ՎԱԶԳԷՆ Ա. Սրբազնագոյն Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց։

Ժամը 10--ին պատարագ կը մատուցուի։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Փետրուար 27, տօն է Վարդանանց Զօրավարացն Մերոց 1036 վկայիցն։

Այս առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10--ին, պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Շրջանային Խորհուրդը, կը հրաւիրէ գաղութիս բոլոր Հայերը ներկայ գտնուելու՝ Աւարայրի ճակատամարտի (451 Թուականին) տարեդարձին նուիրուած կրօնական եւ աշխարհիկ բացառիկ հանդիսութեանց, որոնք տեղի պիտի ունենան՝ Հինգշաբթի, Փետրուար 27։

Հովանաւորութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ
Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Յայտագիր.--

Ժամը 16--ին, հանդիսաւոր պատարագ՝ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

Կը պատարագէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ
Երգեցողութեամբ՝
Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի
Ղեկավարութեամբ՝
Խաչիկ Երմաղեանի

Ժամը 18--ին՝ հանդիսաւոր հաւաքոյթ՝ Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ։

Խօսք պիտի առնէ՝ Վարդանանց Խորհուրդի շուրջ՝
ՓՐՈՖ. ՌՈՊԷՐ ՏԷՐ – ՄԵՐԿԵՐԵԱՆ

Ապա տեղի կ'ունենայ պատշաճ հիւրասիրութիւն։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. -- Պետական արտօնութեամբ, բոլոր Հայերը՝ դպրոցական, աշխատաւոր թէ պաշտօնեայ, այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ կարենալու համար բերել իրենց մասնակցութիւնը կրօնա -- ազգային պարտականութիւններուն։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ՏՈՀՄԱՅԻՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Բ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայ եկեղեցագիտական, կրօնական եւ տոհմային աւանդութիւններու շուրջ դասախօսութիւններու շարքին երկրորդը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Փետրուար 26, Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ

15, rue Jean Goujon — Paris 8e

երեկոյեան ժամը ճիշդ 8--ին։

Կը դասախօսէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յիշեցնենք, թէ իւրաքանչիւր դասախօսութիւն կը տեւէ շուրջ կէս ժամ, որուն կը հետեւի կէս ժամուան հարցադրոյց արծարծուած նիւթերուն շուրջ։ Ապա տեղի կ'ունենայ հիւրասիրութիւն։

Առաջին դասախօսութեան ստեղծած հետաքրքրութիւնը նկատելով գրաւական մը, կրկին կը հրաւիրենք ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ եւ դառնալ հաղորդակից՝ հայկական եւ քրիստոնէական աւանդութիւններու ծանօթացման։

La MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

a le plaisir de vous informer du

Jumelage

ALFORTVILLE / ACHTARAK

Monsieur RENE ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville
et la MUNICIPALITE

organisent une réception offficielle en l'honneur de la délégation de la *Région d'ACHTARAK*
— République d'Arménie —
conduite par
Monsieur HOVANNES SOUKIASSIAN
Président du Comité Exécutif de la Région d'ACHTARAK

le Mardi 25 Février à partir de 20 h
au Palais des Sports
Rue de Rome — ALFORTVILLE

Parmi les autres manifestations :
le Dimanche 23 Février à 12 h 45
Dépôt de gerbes
au Monument au Génocide Arménien
Place Carnot — ALFORTVILLE

ՓՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Պուլվար Օտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ Երեքշաբթի, Փետրուար 25, Սրբոց Ղեւոնդեանց տօնին առիթով պատարագ կը մատուցուի, նախագահութեամբ՝ Մարսէյլի Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ.

Կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութիւն ժամը 9.30։
Պատարագ ժամը 10--ին։

A R M E N F A X

COMMUNIQUÉ

A l'occasion de la mission de Bernard Kouchner au Haut Karabagh du 20 au 25 Février, *ARMENFAX* a réalisé un dossier complet intitulé «Le drame du Karabagh» qui a été remis à Bernard Kouchner et aux 4 journalistes qui l'accompagnent.

Ce dossier est disponible sur demande. Téléphoner à *ARMENFAX* au : 46. 41. 06. 15.

ՄԵԾ-ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը կազմակերպած է մեծ մայրերը մեծարելու հանդիսութիւն մը, Կիրակի, Մարտ 1, ժամը 15--ին Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Ջրբաշեան սրահը։

Գեղարուեստական յայտագիր։

Ծոխ Թէյասեղան, պատրաստուած՝ յանձնախումբի տիկիններուն կողմէ։

Սիրով կը հրաւիրուի գաղութի ամբողջ հայութիւնը, յարգելու համար մեծ մայրերը։

Մուտքը ազատ է։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը Պէլֆոնթէնի իր կայանին համար --Յուլիս եւ Օգոստոս -- կը փնտռէ՝ տնօրէնուհիներ, առաջնորդուհիներ եւ խոհարարներ։

**

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son Centre de Vacances de Bellefontaine — juillet et août — :

des Directeurs - Directrices, moniteurs, monitrices, cuisiniers.

Adresser vos candidatures au Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 Paris.

Meubles **Ghazarian**

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille **tél. : 42. 89. 27. 47**

" Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն "

HAMASKAÏNE - PARIS

organise un
CONCOURS-PHOTO
pour amateurs

Sujet :

«L'Arménité par une photo»

1er prix : Billet A/R Paris - Londres.
Date limite pour envoi de photos : 31 Mars 1992

Adresse :
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris

— *Renseignements* : 48. 24. 63. 89.
Tous les Samedis de 15h à 16 h 30
(Sauf vacances scolaires).

**

HAMASKAÏNE — PARIS
organise une

conférence - débat

«ENTRE LA MEMOIRE ET L'OUBLI»
Une étude anthropologique
des Arméniennes du Sud de la Jordanie
par ANNA OHANNESSIAN
le 26 Février à 20 h 30
à la Maison de la Culture Arménienne
«Salle Demirian»
17, rue Bleue — Paris 9e

I N A L C O

INSTITUT NATIONAL DES LANGUES ET CIVILISATIONS ORIENTALES

«HISTOIRE DE LA LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
par. M. K. BELEDIAN

Le mardi à 18 heures
à la Fondation Marie-Nubar,
57, boulevard Jourdan, Paris 14e
Métro :
Porte d'Orléans ou Cité Universitaire

Ces cours hebdomadaires commencent à partir du mardi 25 février;

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 25

MARDI
25 FÉVRIER
1992

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ ։ 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

LE NUMERO : 5,00 F

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.740 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.740

ԱՐՑԱԽ

ՌՈՒՄԲԵՐԸ ԿԸ ՏԵՂԱՆ

ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ՆԱԵՒ ՀԱՊ-Ի ՈՒԺԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԱԶԵՐԻՆԵՐԸ ԱՂԴԱՄԷՆ ԱԼ ԿԸ ՌՄԲԱԿՈԾԵՆ

Պ. ՔՈՒՇՆԷՐ ԲԱՔՈՒԷՆ ԵՐԵՒԱՆ ԱՆՑԱՒ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՄՏԱՀՈԳ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Ղարաբաղի վերջերու լուրերը միշտ մտահոգիչ են եւ Երկուշաբթի առտու Երեւանէն կը հաղորդէին որ Շուշիէն զատ, Ազրպէյճանցիք յաջողած էին գրաւուած հրթիռները ձեռք ձգել նաեւ Աղդամի շրջանը, ուրկէ բուռն կերպով կը ռմբակոծեն Ասկերանի շրջանը։ Շաբաթ եւ Կիրակի Ասկերանի եւ Ստեփանակերտի ռմբակոծութիւններու հետեւանքով բնակչութեան մէջ 6 մեռեալ կայ, երկու տասնեակ վիրաւորներ, բայց ինչ որ աւելի ծանրակշիռ բնոյթ տուաւ կացութեան չարաթալերջին ՀԱՊ-ի ուժերու զոհերն էին։ Արդարեւ, Կիրակի առտու (փետրուար 23) 80 գրադ հրթիռներ եւ հրազնդեր ինկած են Ստեփանակերտի մօտ ՀԱՊ-ի բանակի 366-րդ զօրաբաժնին զօրանոցին վրայ մէկ մեռեալ եւ 10 վիրաւոր կար, բայց, երկու ծանր վիրաւորներէն մէկն ալ, սպայ մը մեռաւ աւելի ուշ։ Այս արարքը աւելի ջղագրգռած է զինուորականները, որոնք սպառնալիքէն հրաման կը պահանջեն քանդելու համար ազերի արձակարանները։ Արեւմտեան մամուլը եւ մեկնիչները ընդհանրապէս շատ ծանրակշիռ կը նկատէին այս վերջին պատահարը, որ կրնայ պատերազմի ընդհանրացման մեկնակէտի վերածուիլ։

Զօրավար Վ. Պատրիկեւ, Կովկասի զինուորական շրջանի հրամանատարը բուռն բողոք մը ներկայացուցած է Ազրպէյճանի, պահանջելով յանցապարտներու պատիժը, անգամ մըն ալ շեշտելով թէ բանակը «ոչ մէկ դեր» կը խաղայ հայ-ազերի բախումներու մէջ։ Բաքուի կարծիքով ՀԱՊ-ի ուժերը զօրավիգ են Հայերուն։

Կիրակիէն Երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը համեմատաբար հանդիստ անցած էր Ասկերանի շրջանը եւ Ստեփանակերտ։

Բայց, նախորդ օրերուն ալ յարձակումները չէին դադրած, այսպէս Փետր. 21-ին, մինչեւ ուշ ատեն Շուշիէն եւ Ջանհասանէն հրթիռներ նետուած էին Ստեփանակերտի վրայ։

Փետրուար 21-ին ազրպէյճանական շրջաններէ լայնածաւալ յարձակում գործուած էր Մարտակերտի Արծուաշէն, Կարմիրաւան, Մարաղա, Հացաւան եւ Քաջաւան գիւղերուն վրայ։ Հայկական հակահարուածը ետ մղած էր Ազերիները որոնք զգալի կորուստներ ունեցած էին. հայկական այս գիւղերուն բնակիչներուն միջեւ մեռեալներ կամ վիրաւորներ չկային։

Յարձակում գործուած էր նաեւ Խոջալուէն Ասկերանի Բերքաձոր գիւղին վրայ. ազերի զինեալներու նպատակն էր Եւլախ-Նախիջեւան կազմուելիք մէջ կայանը ձեռք անցընել։ Գրոհը ետ մղուած էր մինչեւ Խոջալու ուրկէ այնուհետեւ սկսած էր հրետակոծութիւնը Նորագիւղ, Նախիջեւանիկ, Լուսաձոր, Դահրաւ հայկական գիւղերուն։ Ինքնապաշտպանութեան հայկական ուժերը պատասխան կրակ բացած էին Խոջալուի կրակակէտերը ոչնչացնելու համար։

Փետրուար 22-ին մարտեր կը մղուէին Մարտունիի Վէյսալլի ազրպէյճանական գիւղին մօտակայքը։

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄՈՒՄԸ

Փետրուար 22-ին Գերագոյն Խորհուրդը եւ Նախարարներու Խորհուրդը դիմում մը յղած են ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարին, Ապահովութեան Խորհուրդին, Ընդհ. Ժողովին, Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Գործակցութեան Ժողովին, աշխարհի երկիրներու ղեկավարներուն եւ կառավարութիւններուն, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի, ուր բողոք կը յայտնուի որ Արցախի Ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքին շնորհիւ ստեղծուած հանրապետութիւնը ոչնչացնելու միտող ազրպէյճանական դիտաւորութիւնը պատշաճ արձագանգ չի գտներ։

Դիմումով նշուած է որ միայն վերջին երեք օրուան մէջ Ստեփանակերտի բնակիչներէն մեծ մասով կիներ ու երախաներ, աւելի քան 100 հոգի մահացած կամ վիրաւորուած են։ Ամբողջովին քանդուած կամ հրկիզուած են աւելի քան 90 տուն եւ վարչական շէնք։

Այս բոլորին զուգահեռ փաստեր կան որ Ազրպէյճանի կը յանձնուի եւ հոն կը յափշտակուի մեծ քանակութեամբ արդիական զէնք որոնց մէկ մասը զանգուածային ոչնչացման զէնքեր են։

Դիմումը կ'աւարտի հետեւեալ նշումով. «Ազրպէյճան պատերազմ հռչակած է Արցախի Հանրապետութեան եւ անոր Գերագոյն Խորհուրդն ու կառավարութիւնը իրենք զիրենք զերծ կը նկատեն հաւանական հետեւանքներու պատասխանատուութենէն. անոնք կը յայտարարեն որ խաղաղ բնակչութեան պաշտպանութեան համար իրենց ձեռնարկելիք միջոցները լիովին արդարացուած կ'ըլլան բոլոր տեսակէտներէն»։

Դիմումին հեղինակները միջազգային համայնքէն կը պահանջեն անյապաղ միջամտել, Ազրպէյճանը հարկադրել որ դադրեցնէ իր յարձակումները, առով կանխելով հարցին համատարած ծաւալումը։

**

Ֆրանսայի մարդասիրական գործունէութեան նախարարը՝ Պերնար Քուշնէր, որ Ուրբաթ օր Բաքու էր, Շաբաթ եւ Կիրակի Երեւան կը գտնուէր, ուրկէ Երկուշաբթի օր կ'ուզէր Ստեփանակերտ անցնիլ, բայց, ըստ մեր առած տեղեկութեանց Երկուշաբթի առտու, կարելի պիտի չըլլար, որովհետեւ օդը շատ գէշ էր, առատօր քանակութեամբ ձիւն տեղացած էր Երեւանի վրայ ալ եւ ոեւէ օդաչու չէր ուզեր Ստեփանակերտ երթալու փառքը աչք առնել այդքան գէշ օդով։

**

Փետրուար 25-ին Մոսկուա կը մեկնէին Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան եւ Խորհրդարանի նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեան։ Առաջինը, Չորեքշաբթի օր, Փետրուար 26-ին Հելսինքի պիտի անցնէր ստորագրելու համար Եւրոպայի Գործակցութեան եւ Ապահովութեան Համաժողովի (CSCE) անդամակցութեան ծրագիր-կանոնագիրը։ Ծանօթ է որ այս նոր անունը կրող կազմակերպութիւնը նախկին Հելսինքիի համաձայնագիրն է, քանի հոն գումարուած էր առաջին ժողովը։ Վերջինը տեղի ունեցաւ Փրակա, ուր պաշտօնապէս մասնակցեցաւ Հայաստան յանձին իր Արտաքին նախարարին։

Բաբգէն Արարքցեան Մոսկուայի մէջ կը մասնակցի ՀԱՊ-ի Խորհրդարաններու նախագահներու ժողովին։ Կը վերադառնան Երեւան, Հինգշաբթի օր։ Նոյն օրը կը ժամանէ Իրանի Արտաքին նախարարը՝ Վիլայաթի։

ՄԱՄՈՒԼ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22

Շաբաթ օր, «Ֆիկարօ» թերթին մէկ անյշան անկիւնը «վրիպակ» մը հրատարակած էր ճշդելու համար, որ նախորդ օրը Ղարաբաղի յօդուածին կցուած նկարին տակ սխալմամբ գրուած էր թէ գաղթականները կը փախին հայկական «ռմբակոծութենէ մը ետք», պէտք է ըլլար՝ «յարձակումէ մը ետք»։

«LE SOIR»

Պելժիական ծանօթ օրաթերթը հարցազրոյց մը հրատարակած է Ազրպէյճանի նախարարապետ՝ Հասան Հասանովի հետ, որու ընթացքին նոյնիսկ լրագրողը կ'ամբաստանուի որ իր հարցումները կ'ընէ «թերի եւ հայանպաստ ձեւով»։ Ճշդելէ ետք թէ կրօնքը Պետութենէն անջատուած է եւ Ազրպէյճան մահմետական է ինչպէս Պելժիա՝ կաթոլիկ, Հասանով կը պատասխանէ սա հարցումին. «Ի՞նչ յարգանք Հայերուն հանդէպ։ Ձեր բանակը քաղաքացիական պատերազմի ձեռնարկած է Հայերու դէմ, որոնք մեծամասնութիւն են Ղարաբաղ»։ «Քաղաքացիական պատերազմ չէ։ Պարզապէս՝ պատերազմ է։ Վերջ դնելու համար, պէտք է որ հայկ. Պետութեան ահաբեկչական զօրքերը քաշուին ազրպէյճանական հողամասէն։ Այն ատեն անմիջապէս կը քաշենք Ներքին նախարարութեան մեր ուժերը։ Ազրպէյճան մէկ քառակուսի մեթր չի գրաւեր հայկ. հողամասէն, մինչ անոնք տեղաւորուած են ազերի հողամասին 4000 քառակուսի քմ.-ին վրայ, ոչ միայն Ղարաբաղ»։

Կարելի է ամէն ինչ կարգադրել, կ'ըսէ Ազերին, պայմանաւ որ յարգուի Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութիւնը, որու մաս կը կազմէ Ղարաբաղը։ Ու երբ պելժիացի լրագրողը կ'ըսէ. «պէտք չէ՞ նկատի առնել Հայերու մտավախութիւնները։ Ձեզ միշտ «Թուրքերը» կ'անուանեն 1915-ի Թուրք պոկրոմներու յիշատակով», Հասանով շատ կը բարկանայ. «Նշանակալից է որ հարցումը տրուիք անճիշդ եւ հայանպաստ ձեւով։ Աշխարհի թողուց որ ինքզինքին պարտադրուի պատկերը Հայերու՝ յաւիտենական զոհ ցեղասպանութեան եւ միայն այդ աչքով կը նայի Ազերիներուն։ ... Պատերազմը կրօնական բնոյթ չունի, բայց քրիստոնեայ զօրակցութիւնը՝ այո՛։ Ի՞նչպէս, այսօր կրնաք կապ հաստատել Ազերիներու եւ ուրիշ Պետութեան մը մէջ՝ Օսմանեան Կայսրութեան, պատահածին, 80 տարի առաջ։ Քոհլ պատասխանատո՞ւ է Հիթլերի։ Միթերան պէ՞տք է Պոնափարթի տէր ըլլայ Մոսկուա...»։ Լրագրողը չի մոռնար անշուշտ Սումգայիթը, որ 80 տարուան պատմութիւն չունի։ Հասանովի համար գրգռութիւն էր։ Իսկ այսօր Հասանովի համար ռուսական զօրքերը կը միջամտեն եւ զէնք ալ կը հայթայթեն «հայկ. ահաբեկչական զօրքերուն»։

«LA LIBRE BELGIQUE»

Լուատեղեակ Բորիս Տումանով կը խորհի թէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի եւ Բ. Ելցինի դէմ առ դէմ տեսակցութիւնը Հինգշաբթի օր (Փետ. 20) նիւթ ունեցած է Ղարաբաղի հարցը եւ Լ. Տէր-Պետրոսեան փորձած է համոզել Ելցինը, որ Ռուսաստան հրաժարի իր սպառողական վիճակէն։ Ելցինի խորհրդատուն ալ, Տիկին Ստարավոյտովա, բացէ ի բաց յայտնած է որ Ղարաբաղի անկախութիւնը կրնայ երաշխաւորուիլ Ռուսաստանի հովանաւորութեան ներքեւ։ «Մի անգամ ընդմիշտ Ռուսաստանը պէտք է դիրքը ճշդէ, չահեր ունի՞ թէ ոչ Անդրկովկաս, իսկ եթէ ոչ վերջնապէս կը հրաժարի՞ այդ շրջանէն, աչք ունեցողներուն ձգելու համար» կ'աւելցնէ Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան տիկինը։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 24

«LE FIGARO»

LE NAGORNY-KARABAGH PLONGE DANS LA GUERRE

Թերթին յատուկ թղթակիցը՝ Ռընօ Ժիրար Երեւան է։ Միայն մէկ լաւ լուր կը գտնէ 1988-էն ի վեր տեւող այս թաքուն պատերազմին մէջ, միջազգային զանազան յանձնախումբերու ժամանումն ու հետաքրքրութիւնն է։ Քուշնէր Բաքուի մէջ մէկ ձայն լսած է կրկին, նոյն յանկերգը՝ Հայաստան կը ջանայ միջազգայնացնել զուտ ներքին հարց մը, միայն մշակութային ինքնավարութիւն եւ մարդկային իրաւունքներու յարգանք կարելի է նկատի առնել Մութալիբովի համար։ Երեւանի մէջ, Քուշնէր ուրիշ ձայն մը լսած է, Ղարաբաղի վարչապետը՝ Օլեգ Եսայեան բոլորովին անկարելի կը նկատէ որեւէ վարչական միացում Բաքուի, բայց կ'ընդունի հրաժարիլ Հայաստանի հետ կցումէ մը։ Թերթին թղթակիցը անդրադառնալով Հայաստանի աշխարհագրական դիրքին, կը հասկընայ Տէր-Պետրոսեանի ջանքերը բարի դրացնութեան ու հարց կու տայ ի՞նչ դեր կրնայ խաղալ Ֆրանսա։ Առայժմ Քուշնէր կը փորձէ «մարդասիրական օգնութեան գօտի» մը ստեղծել, ինչ որ բաւական բան է, քանի ցամաքի ճամբով ոչ մէկ կառք Հայաստանէն Ստեփանակերտ կ'երթայ։

«LE QUOTIDIEN DE PARIS»

L'ARMENIE ET L'AZERBAïDJAN AU BORD DE LA GUERRE

Թերթը մտահոգութիւն կը յայտնէ վերջին դէպքերու առթիւ եւ կ'ըսէ թէ Հայերը կրնան տարուիլ գրաւելու այն նեղ գօտին (Լաչին) Քրտերէ բնակուած, որ կը բաժնէ Հայաստանը Ղարաբաղէն։

«L'HUMANITE»

RISQUE DE GUERRE AU CAUCASE

Համայնավար պաշտօնաթերթն ալ կը ծանրանայ Ազերիներու ռմբակոծութեանց վրայ եւ կ'արձագանգէ Ղարաբաղի Խորհրդարանի կոչին ՄԱԿ-ի։

Ինչպէս այլ օրաթերթեր, Իւմանիթէ ալ կը յիշէ թէ Մութալիբով Ուրբաթ օր հրովարտակ մը ստորագրած է որ զօրակոչի կ'ենթարկէ 20-էն 40 տարեկան պահեստի զինուորները։

«LIBERATION»

Միակն էր որ քանի մը տողով մէկ-երկու լուր կու տար, առանց առանձին բաժին մը յատկացնելու։ Բայց, հարկ եղածը ըրած էր Ուրբաթ օր։

Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտն ալ ընդհանուր

(Շար.ը Դ. էջ)

«LES NOUVELLES DE MOSCOU»

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԷՆ

ԱՂԴԱՄ

Ամէն բան կը փաստէ թէ Աղդամը Ղարաբաղի սահմանագծին վրայ է. մզկիթին մէջ, նախորդ օրը գտնուած երկու մարմիններու յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կը պատրաստեն մարդիկ. այդ դիակներուն ինքնութիւնը ճշդուած չէ որովհետեւ դէմքերը խոշտանգուած են: Կեդրոնական հրապարակին վրայ ամէն օր գաղթականները կը հաւաքուին ու կ'անիծեն Հայերը, մոսկովեան մամուլը որ ծախուած է թշնամիին. օգնութիւն կը պահանջեն Աղդամի իշխանութենէն (պաշտօնական տուեալներով չուրջ վեց հազար գաղթական կուտակուած է հոն):

Փողոցներուն մէջ զինուորական բաճկոններով երիտասարդներ կը շրջին, բայց ոչ ոք, ոչ ալ իրենք գիտեն թէ ինչ են. ոստիկա՞ն, կամաւո՞ր, թէ ազգային բանակի զինուոր: Քիչ զինամթերք տեսանք հոն. միայն զրահապատ երեք կառք, որոնցմէ մէկը կը դիմէր դէպի նորոգութեան վայրը:

Աղդամ լաւագոյն դիրքը ունեցող կէտն է Ղարաբաղի ազրպէյճանական գիւղերը պարէնաւորելու համար: Սակայն երկար ատենէ ի վեր ճամբաները փակուած են եւ շարժավարները կը վախնան Հայերու դետեղած ականներէն ու քննութեան պահակակէտերէն: Ուղղաթիռներու թռիչքները ընդհատուած են Յունուար 28-էն ի վեր երբ Մի-8 մը վար առնուեցաւ Շուշիի մօտ: Մինչ այդ իւրաքանչիւր օդաչուի 4000 ռուբլի կը վճարուէր, բայց այսօր կը մերժեն մեկնիլ ինչ որ ալ ըլլայ առաջարկուած գումարը:

Բաքուի իւրաքանչիւր թաղամաս իր հովանաւորութեան տակ առած է Ղարաբաղի ազրպէյճանական բազմաթիւ գիւղեր: Ձեռնարկութիւններու մէջ հաւաքուած գումարները զէնք գնելու գործածուած են: Պարէն բեռցած բեռնատարները Շուշի երթալու համար, որ միայն քանի մը տասնեակ քիլոմէթր հեռու է Աղդամէն, հինգ հարիւր քմ.նոց շրջան մը կ'ընեն, անցնելով Ֆիզուլիէն ու Լաչինէն:

ՇՈՒՇԻ

Գիշերները Շուշին պաշարուած է. վտանգաւոր են ճամբաները: Օրուան ընթացքին Բաքու-Շուշի հանրակառքը սննդամթերք ու զէնք կը փոխադրէ:

Բոլոր նոր եկողներուն ցոյց կուտան այն տունը որ կարկուտի դէմ գործածուած «Ալազան» թնդանօթներու արձակած գնդակներով վնասուած է: Ուրիշ աւերածութիւն չտեսանք քաղաքին մէջ:

Խանութներուն մէջ ազրպէյճանական թէյի տուփեր, պահածոյ ձիթապտուղ, ալիւր, քիլօկրամը 30 ռուբլիի կարագ: Ամէն օր հաց կը բերեն: Բնակիչները կը գնեն ինչ որ գտնեն, այն վախով որ յաջորդ օրը պարէնաւորումը կրնայ չհասնիլ:

Քաղաքը հոսուն ջուրի ու ջեռուցումի դժուարութիւն ունի: Ջուրը, օրինակի համար, Լաչինէն կուգայ կամ քաղաքին շրջակայքի հորերէն: Շուշին կազով կը տաքնայ: Կազուղին Հայերու հակակշռին տակ է, բայց կազը անարգել կը հասնի Շուշի, որովհետեւ նոյն ճամբով կազ կը ստանայ նաեւ Ստեփանակերտը: Ելեկտրականութիւնը մէջընդմէջ կը սպառի որովհետեւ ելեկտրասիւները քանդուած են:

Շուշին կը վայելէ նաեւ բնութեան պաշտպանութիւնը. քաղաքը երկու կողմէն ցից ժայռերով շրջապատուած է: Ոչ խրամատ փորելու հարկ կայ, ոչ ալ հրասայլերու դէմ պատնէշներ պատրաստելու: Երբ ուզեցինք որ մեզ յառաջապահ դիրքերը առաջնորդեն, մարդիկը իրենց ուսերը թօթուեցին. քաղաքը յատուկ պաշտպանութեան համակարգ չունի. երբ կրակոցներ լսուին, կը վազեն ու որպէս պատասխան քանի մը անգամ կը կրակեն, այն վստահութեամբ որ թշնամին 300 մեթր բարձրութեամբ ժայռերն ի վեր պիտի չմագլցի:

Շուշիի շրջանին մէջ քանի մը գիւղեր ամբողջովին պաշարուած են. Խոջալու, Մալիբէյլու անոնցմէ են: Ձայնասփիւռի կապով հաստատեցինք թէ տասնեւմէկ ռուս զինուոր կար հոն:

ԼԱՉԻՆ

Շուշիէն վերադարձանք նոյն ճամբով, անցնելով Լաչինէն: Ան դրացի է Հայաստանի Գորիսի շրջանին: Սահմանին վրայ տարիէ մը ի վեր հանդարտութիւն կը տիրէ. բան մը որ գրեթէ անհաւատալի է ներկայի կացութեան մէջ:

Եթէ հաւատ ընծայուի Լաչինի ոստիկանապետ Սալիմովի խօսքերուն, ատիկա կը բացատրուի ազրպէյճանական կոնեակին բացառիկ որակով: Հայկական շրջանին ոստիկանապետներուն հետ փառաւոր ճաշէ մը ետք, ան կը վճռէ որ սահմանին վրայ մղուած պատերազմը պիտի չլուծէ Ղարաբաղի հարցը. թո՛ղ Երեւան ու Բաքու համաձայնին իրենց միջեւ, իրենք կը սպասեն...: Սալիմով իր հայ գործակիցին տասը լիթրնոց տակառիկ մը կոնեակ կը նուիրէ ու հարցը վերջնապէս կը փակուի:

Սալիմով կը վստահեցնէ թէ համաձայնութիւնը լիովին կը յարգուի...:

ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Երբ Մոսկուայէն կը մեկնէինք, կը մտածէինք թէ զօրաբաժիններ պիտի տեսնենք ազրպէյճանական մայրաքաղաքին մէջ ու հեռատեսիլէն ամէն ժամ զինուորական գործողութիւններու լուրերը պիտի տրուին: Սակայն ոչինչ. Բաքու ոչինչով կը նմանի պատերազմող երկրի մը մայրաքաղաքին: Կոնեակ ու շամփանեը կը ծախուի հոն, քաղաքապետարանին աւելածուները փողոցները կը մաքրեն, տեսոյցներու սրահները միշտ լեցուն են ու բախտախաղի մեքենաներուն առջեւ հերթերը կ'երկարին: Այս մանրամասնութիւնները մեր աչքին զարկած պիտի չըլլային եթէ բոլոր թերթերու խորագիրները նոյն յանկերգը չունենային. «Պատերազմ ... պատերազմ ... պատերազմ ազրպէյճանական հողատարածքին վրայ»:

Ինչ որ տեսանք Ղարաբաղի մէջ, մեզի թոյլ չի տար հաստատելու թէ երկու պետութիւններ հոն անողորմ պատերազմ մը կը մղեն: Այլ, ինչպէս անցեալին, կէռիլլայի պայքար մը ծաւալած է որ ամէն օր զոհեր կը խլէ, գիւղեր կը հրկիզէ, աւելցնելով ապաստանեալներու թիւը:

«Ղարաբաղեան խուճապ»ը որ վերջին շաբթուան տեղ գտաւ մամուլին մէջ, հաւանաբար Հայաստանի ու Ազրպէյճանի միջեւ հոգեբանական մարտին գագաթնակէտը կը նշէ:

Ազրպէյճանի կառավարական շրջանակները միշտ ուզած են քարոզչութեան մարզին մէջ հասնիլ Հայաստանի. գործնապէս լծուած են այդ ջանքին: Կը տարածեն ամէն տեղ հայ թշնամիի մը պատկերը որ վախ կը պատճառէ իր համաշխարհային տարողութեամբ: Հայկական Սփիւռքը անհամար հիմնադրամներ ունի, Մոսկուայի մէջ կայ հայկական լոպին (Շահնազարով, Պոնէր-Ալիխանեան, Ստարովոյտովա եւ ուրիշներ), ընդանուցի վարձկանները որոնք Ղարաբաղի մէջ կռիւներու կը մասնակցին (հոս նշենք որ ոչ ոք վարձկան սեւամորթ մեռեալ տեսած է Կրկժանի մօտ, որուն մասին շշուկներ կը շրջին):

Ազրպէյճանի քաղաքականութեան գլխաւոր գիծը այն պայքարն է որ կը մղուի նախագահ Մութալիբովի ու անոր յայտնի կամ թաքուն թշնամիներուն միջեւ: Այս պայքարին մէջ ղարաբաղեան հարցը խաղաքար մըն է: «Այնքան ատեն որ այս Հանրապետութիւնը Մութալիբովի կողմէ ղեկավարուի, Ղարաբաղի խնդիրը լուծումի մը պիտի չյանգի երբեք» կը յայտարարէ Ժող. Ճակատի փոխ-նախագահը Նիյազի Իպրահիմով: Ճակատը կ'ամբաստանէ նախագահը որ անշարժութեան մատնած է ազգային բանակի ջոկատները որոնց մեծամասնութիւնը զօրավիգ է Ժող. Ճակատին: Ազրպէյճանի փոխ-վարչապետը նոյնիսկ պահանջեց որ պայքարելու համար ամբողջական ապալրատուութեան դէմ, Հանրապետութեան շահերը ներկայացուին օտար այն բոլոր պետութիւններուն կողմէ, որոնք անոր անկախութիւնը ճանչցած էին:

Իր կարգին Մութալիբով իր ընդդիմադիրները կ'ամբաստանէ իշխանութեան տենչով ու Նախիջեւանի ղեկավարին՝ Հայտար Ալիեւի հետ դաւեր հիւսելով: Ատով, նախագահը կ'ակնարկէ նախ անոր զօրավիգ ուժերու. քաղաքներու բնակչութեան, Բաքուի աւանդական «ընտրանի»ին եւ Հանրապետութեան ոչ ազերի բնակիչներուն:

**

Ազրպէյճանի համար դժուար պիտի ըլլայ Ղարաբաղի հարցը կարգադրել, այնքան ատեն որ անզիջողութիւնը նկատուի ազգային դատին հաւատարմութեան ապացոյց մը եւ իշխանութեան պայքարին մէջ որպէս պատճառաբանութիւն մը:

ԱՆՏՐԷՅ ՔՈԼԵՍՆԻՔՈՎ
ՄԻԽԱՅԻԼ ՇԷՎԷԼԵՒ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Գրեց՝ ԹՈՒՐԻԿ

ԿԻՒՐԻՆ

Կիւրին. -- Այս քաղաքը Հայաստանի կենսական տարածութենէն դուրս կը գտնուի, բնակիչները հայախօս Հայեր ըլլալով, Հայաստանի մանտան ընդունուած են:

Կ'ըսեն թէ Սենեքերիմ թագաւորը, երբ արեւելքէն արեւմուտք ուզած է գաղթել Հայաստանի բոլոր քաղաքներէն հաւաքած է ամէնէն չոր գլուխ ջորեպանները եւ անոնց յանձնած է փոխադրութեան գործը, յետոյ զանոնք բնակեցուցած է այդ հեռու ինկած վայրին մէջ: Այս պատմութեան գործը, վաւերականութիւնը կէս բերնով, կը հաստատեն ծանօթ Կիւրինցիներ, եւ կը պնդեն որ Փոքր Ասիոյ ամբողջ «Թրանսփոռ»ի գործը երկար ատեն Կիւրինցիներու ձեռքը մնացած է:

Կիւրինը Սեբաստիոյ գլխաւոր քաղաքը ըլլալով, իր ներածումները Սեբաստիայէն ... գետի միջոցաւ կ'ընէ, ծովի մասին գաղափար չունին. իրենց մօտակայ պզտիկ գետին ծով կ'ըսեն, որմէ կարելի է հետեւցնել որ ... դպրոցին մէջ աշխարհագրութեան դաս չունին:

Օդը չոր է եւ պաղ, չորութիւնը ազդած է մարդոց, բայց պաղը ո՛չ. հոն շատ չեն աճիր թութ, խաղող, նարինջ, որոնք թաց ու խոնաւ երկիրներու բոյսեր են, բայց առատօրէն կ'աճին, սիսեռ, տապ, ընկոյզ, չոր գլուխ մարդ եւ ... թռչող այծ: Հողը քիչ է, ատոր համար ալ զօռը տուած են գօտեգործութեան, որը հասցուցած են կատարելութեան: Թուրք գիւղացին, քիւրտ աշիրէթը, լազ մաքսանենգը, յոյն թուլումպաճին, հայ քաղքըցին, ստիպուած են Կիւրինցիին դիմել ... գօտեպնդուելու համար:

Կիւրինցին ուսումնասէր ալ է. ունի դպրոց, ուր կ'ուսուցանեն պատմութիւն, պօստաճի գողութիւն, թուաբանութիւն, գօտեգործութիւն եւ հայերէն գրաբար. աշխարհաբարը դուրսը կը սորվին: Պօստաճի գողը ազգային ջորեպան կ'ըլլայ, իսկ գօտեգործը վաճառական: Հայերէն կը համրեն մինչեւ յիսունը. անկէ անդին Թուրքերէն. այսպէս՝ եթմիշը հինգ, սէքսէնը չորս, տօղսանը մէկ եւայլն:

Կիւրինցիին յամառութիւնը ժառանգական է, եւ առակի կարգ անցած. եթէ անգամ մը աթարին գաթա ըսէ ալ՝ ետ չի դառնար, ըսածը հաստատելու համար, եթէ ձեռքը առնէ շօշափէ եւ տեսնէ որ աթար է, կրկին կ'ըսէ. -- «Տօ՛, չուտուի ալ նէ իշտէ գաթա՛ է»:

Ներքին խնդիրներու շուրջ միշտ անհամերաշխ են, գլուխ կոտրելու չափ, բայց երբ դուրսեցիի հետ խնդիր ունենան, մէկ կտոր կը դառնան: Հայկական պար ու պարերգ շատ ունին, կարծեմ Սվազցիներէն առած են, տեղը գօտի տալով: Կ'արտածեն նախշուն գօտի եւ առատ վաճառական, Փոքր Ասիոյ որեւէ գիւղի կամ քաղաքի մէջ կրնաք Կիւրինցի վաճառական գտնել, եթէ փնտռէք:

ԿԵՍԱՐԻԱ

Կեսարիա. -- Այս քաղաքը հակառակ ճամբայէ դուրս եւ անծանօթ տեղ մը ինկած ըլլալուն, շատ ծանօթ է իր բնակչութեամբ եւ պաստրմայով:

Ուսկի՞ց եկած են Կեսարացիները եւ ուրկէ՞ իւրացուցած իրենց ունեցած յատկութիւնները, ոչ ոք գիտէ: Շատ բան գրուած ու խօսուած է իրենց մասին: Ներկուած էչ ծախելնին, պանիրը շիշի մէջ դնելով դուրսէն քսելով կամ նայելով ուտելնին՝ ամբողջ գրականութիւն մը ստեղծած է, բայց մոռցուած բաներ կան, որոնք աւելի ճիշդ կը բնորոշեն Կեսարացին եւ կը կազմեն անոր արժանիքը:

Նախ երկիրը առանց մշակուած ըլլալու կ'արտադրէ՝ ձմեռուկ, չաման, սխտոր եւ մեծահարուստ: Մեծահարուստները առհասարակ քարիւղ կը հոտին, փոքրահարուստները՝ սխտոր:

Ասոնք եկեղեցիներուն մէջ գրաբար կ'աղօթեն, դպրոցներու մէջ աշխարհաբար կը կարդան, իսկ շուկայի մէջ եւ տունը Թրքերէն կը խօսին: Ամէն բանի մէջ յառաջադէմ են. երկրին մէջ կը յառաջդիմեն եզան սայլով, իսկ երկրէն դուրս՝ շոգեկառքով. եթէ տեղ մը հասնիլ ուզեն ... հրեայէ մը աւելի արագ կը հասնին:

Ամէն կեսարացի գրպանին մէջ կամ սէնսէն ունի կամ օտըֆօլօն ... իր խօսակիցը անհանգիստ չընելու համար չամանի հոտէն:

Դպրոցին մէջ աշակերտը առաջին տարին կը սորվի թուաբանութիւն, ամէնէն պզտիկն ալ գիտէ թէ չորս անգամ չորսը քսան կ'ընէ, երկուք ալ ձեռք կայ 24, երկու ոտքն ալ կը հաշուէ առանց ըսելու: Երկրորդ տարին կը սորվի պաստրմայի պատրաստութիւնը, գովելը եւ ծախելը, իսկ երրորդ տարին արդէն կ'ուսումնասիրէ հարուստ երկիրներու աշխարհագրութիւնը:

Ազգային յատկութիւններին խնայողութիւնն է. շատ կանուխ կ'ամուսնանան ... սուրճը դուրս չխմելու համար: Աղքատ խնամելը կ'ատեն, բայց Աղքատախնամին կը վճարեն, զայն աւելի խնայողական գտնելով:

Շատ բան ունին պարծենալու, բայց առաջնութիւնը կուտան պաստրմային եւ Տրդատ Եպիսկոպոս Պալեանին:

Վաճառականութեան ամէն տեսակը ուսումնասիրած են, բանախօսն ալ խօսք վաճառական կը հաշուեն, բայց վնասոյ տեսակէն, ատոր համար այդ ճիւղը չեն մշակեր:

Կեսարացին վաճառականութեան կը սկսի պաստրմայով, կը բարձրանայ պախալութեան, կը մտնէ մանիֆաթուրայի եւ գործավաճառութեան սահմանները ու գործը կը վերջացնէ Ազգին խոշոր կտակ մ'ընելով:

(Շար. 2)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ ԵՒ ԱՐՑԱԽ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— («Յառաջ») .—

Կիրակի, Փետրուար 16–ին, Մարսէյլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Անի Մշակութային Կեդրոնի Ժան Ալպաճեան սրահը լեցուած էր հաւատարիմներու բազմութեամբ մը լսելու համար Փարիզէն հրաւիրուած երիտասարդ եւ ծանօթ մըտաւորական, արուեստի պատմաբան՝ Պատրիկ Տօնապետեանը:

Դասախօսութեան նիւթն էր՝ Վարդանանք, սակայն նիւթը եղաւ՝ Արցախը: Միթէ Ղարաբաղի ժողովուրդի պայքարը նոր Աւարայր մը չէ՞:

Այս կապն է որ մի քանի օրինակներով բացատրեց Պոմոնի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ վեր. Ժոէլ Միքայէլեան իր բացման խօսքին մէջ, ու հաստատեց հատուած մը կարդալով Մարկոսի Աւետարանէն.- «...ով որ կ՚ուզէ իմ ետեւէս գալ, իր անձը պէտք է զոհէ...», հատուած մը որ մեկնաբանեց ըսելով՝ «Հայ քրիստոնեայ ըլլալ կը նշանակէ հրաժարիլ անձնական փառքերէն եւ զոհուիլ վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց»: Այդ էր որ ըրին Վարդանանք 451 թուականին:

Նոյն պայքարն է որ կը մղէ Ղարաբաղի հերոսական ժողովուրդը, այսօր:

Իր կարգին, դասախօսը եւս բացատրեց թէ Աւարայրը կը ճառագայթէ մեր ամբողջ պատմութեան վրայ քանի խորհըրդանիշ է՝ զոհողութեան, խղճի ազատութեան պայքարի, հայրենի հողի պաշտպանութեան եւ ամբողջականութեան: Աւարայրով սկսաւ հայ ժողովուրդի գոյութեան պայքարը, շարունակուեցաւ դարերով եւ այսօր եւս կ՚արտայայտուի Արցախով. Արցախը ըլլալով խօսուն օրինակ մը այն ոգիին որ Վարդան եւ իր զինակիցները անմահացուցին:

Այս նախաբանէն յետոյ, Պատրիք Տօնապետեան երկու մասերու բաժնեց իր դասախօսութիւնը. Նախ, հպանցիկ ակնարկով մը գծեց Արցախի պատմութիւնը: Ներկայացուց աշխարհագրութիւնը բնագիտական, պատմական եւ քաղաքական քարտէսներով եւ բացատրեց տեղական ցեղերու, բնակչութիւններու մակընթացութիւնները, փոփոխութիւնները, խառնուրդները: Հին դարերէն մինչեւ միջնադար, մինչեւ ռուսական աշխարհակալութիւնը եւ արդի շրջանը ցոյց տուաւ թէ Արցախէն՝ որպէս Մեծ Հայքի 10–րդ նահանգ ինչպէս ընթացած է պատմութիւնը հասնելու համար այսօրուան 4388 ք. ք.ի բարձր Ղարաբաղի ինքնավար շրջանին: Իսկ, Բ. բաժնին մէջ, դասախօսը լուսարձակումներով պատկերացուց հայկական ներկայութիւնը այդ հողերուն վըրայ պատմական յուշարձաններու, մշակութային, ճարտարապետական կոթողներու, վանքերու, արուեստի արտայայտութիւններու ընդմէջէն մանաւանդ 12–րդ, 13–րդ դարերուն՝ Գանձասարի Կաթողիկոսանիստ վանքով, Դադիվանքով (1214), Հաւիճա վանքով (1241 – 46), Շուշիի Մայր տաճարով, խաչքարերով որոնց արուեստը հասած էր գագաթնակէտին, գորգերով, մանրանկարչութեամբ եւայլն...:

Պատրիկ Տօնապետեան յստակ եւ հըմուտ կերպով ներկայացուց Արցախը, այսօրուան Ղարաբաղի պատմութիւնը:

Կը հրաւիրենք եւ ջերմապէս խորհուրդ կու տանք մեր ընթերցողներուն ծանօթանալու եւ կարդալու Պատրիկ Տօնապետեանի եւ Գլօտ Մութաֆեանի հատորը՝ «Արցախ, Ղարաբաղի պատմութիւնը» (*) նուիրուած անցեալի պատմութեան եւ այսօրուան կացութեան Լեռնային Ղարաբաղի մէջ:

Պ. Տօնապետեան իր եզրակացութեան մէջ վերյիշեց Ա. Սախարովի խօսքերը.- «Հայաստանի համար Ղարաբաղը վերապրումի հարց մըն է, իսկ Ադրբեջանի համար վարկի հարց մը»: 20–րդ դարու, այս վերջին տարիներուն Ղարաբաղի պայքարը, աւելցուց դասախօսը, Հայ ժողովուրդի մեծ դատերէն մին է: Ղարաբաղէն է որ սկիզբ առաւ 1988–ին ազգային վերազարթնումը: Ղարաբաղի Հայերուն պայքարը 20–րդ դարու Աւարայր մըն է, շարունակեց ան, որ հակառակ այսօրուան դժուարութիւններուն, ձախողութիւններուն, սպառնալիքներուն պէտք է վաղը վերածուի յաղթանակի:

Դասախօսութենէն առաջ, Հրանդ Կիւզելեան երգեց մի քանի կրօնա – ազգային երգ – շարականներ՝ նուիրուած Վարդանանցի, ինչպէս՝ «Նորահրաշ Պսակւոր», «Երկնաւոր Թագաւորիդ», «Թէ Հայրենեաց Պսակաւոր» եւայլն...: Իսկ դասախօսութեան աւարտին, վեր. Ժոէլ Միքայէլեան աղօթքով փակեց ձեռնարկը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(*) Artsakh, Histoire du Karabagh.
Patrick Donabédian
Claude Mutafian
(Préface de Gérard Chaliand)
Ed. Sevig Press.

ԱՆՏԱՆԵԼԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՎ ՀԱՆՃԱՐԵՂ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԸ

Միքէլանճէլօ Պուօնարոթի ծնած է 1475, Մարտ 6–ին Քափրէզէ, Ֆիրէնցէի մօտերը: Փոքր տարիքին կը յանձնուի քարտաշ ընտանիքի մը, ուր կը սորվի արհեստը:

Ան տասներեք տարեկան է եւ փոխտ այս արհեստը շատ չի խանդավառեր զինք: Կ՚որոշէ միանալ գծագրիչ Տոմենիքօ Կիրլանտաճօյի, որմէ կը բաժնուի երկու տարի վերջ, մեկնելու համար Մետիչիներու պալատը, ուր Լօրան տը Մէտիչի հիմնած է տեսակ մը դպրոց երիտասարդ արուեստագէտներու համար: Միքէլանճէլօ հոն կը վարակուի արձանագործութեան ախտէն: Ան կը շրջի ամբողջ Իտալիան յայտնաբերելու համար լաւագոյն մարմարները. կը ստեղծէ Փիէթան, ապա՝ Դաւիթի հսկայ արձանը, որ կը դառնայ Ֆիրէնցէ քաղաքի զինանշանը:

Գրպանները դատարկ, Հռոմ կ՚ապրի խրճիթներու մէջ, աւելի ՝ճիշդ կ՚ապաշխարէ, քանդակելու համար մարմարեայ կտորները: Յուլիանոս Բ. պապը անոր կ՚ապսպրէ 20 արձաններ իր դամբարանին համար եւ մէկ ալ պրոնզէ արձանիկ մը, որ անհետացած է այսօր: Նաեւ, 1506–ին, անկէ կը խնդրէ Սիքստինեան մատրան նկարչական եւ այլ աշխատանքները կատարել: Միքէլանճէլօ կը դժկամակի, քանի որ ոչ պրոնզը եւ ոչ ալ նկարել կը սիրէ: 1508–ին Պապը անոր կը յանձնէ 500 տուքա, որպէսզի աշխատանքները սկսի: Ռաֆայէլ 5000 տուքա ստացած է Վատիկանի պալատին սենեակները նկարազարդելու համար: Միքէլանճէլօ Ֆիրէնցէէն օգնականներու ալ գործակցութեամբ կը սկսի աշխատանքները: Ան սաստիկ բծախնդիր է եւ ոչ ոք կը համարձակի որեւէ բանի ձեռնարկել առանց իր հաւանութեան: Առաջին նկարազարդումները՝ «Նոյեան գինովութիւնը», «Ջրհեղեղը»», «Նոյեան զոհաբերումը», ամբողջ իր գործերն են: Յետոյ, կ՚որոշէ այլեւս առանձին աշխատիլ: Կը սկսի գծել երկու մեթր բարձրութեամբ հսկայ դիմանկարներ եւ 1510–ին վերջապէս կ՚աւարտէ աշխատանքին կէսը: Յուլիանոս Բ. Պապը կու գայ այցելութեան, յանպատրաստից: Կը տեղեկացնէ բացումը անմիջապէս կատարելու իր որոշումը, որուն Միքէլանճէլօ զոռալով կը պատասխանէ.- «Միայն այն ատեն, երբ վերջացնեմ»: «Միայն երբ վերջանա՞յ» կը գայրանայ նաեւ Պապը եւ հարուած մը կու տայ արուեստագէտին իր ասայով: Միքէլանճէլօ լուռ կը մնայ, կը պատրաստուի եւ կը վերադառնայ Ֆիրէնցէ, սաստիկ վշտացած: Պապը կը ստիպուի ներողութիւն խնդրել իրմէ եւ զիջիլ բացումի թուականը՝ միայն նորոգութեանց լրիւ վերջաւորութեան, այսինքն՝ 1512 Հոկտեմբերին:

Միքէլանճէլօ Պուօնարոթի, իր ժամանակներու Հռոմի ամէնէն վաւերական գծագրիչ-արձանագործ-ճարտարապետը եղած է նկարագրի առումով:

Ան քանդակած է նաեւ շուրջ վեց մարմարեայ արձաններ. Ս. Պետրոս տաճարի խորանի «Վերջին դատաստանը» ինք է որ իրագործած է, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ յատակագծեր, որոնց կարգին Կապիտոլ հրապարակի հռոմէական պալատը, հռոմէական Ծերակոյտը: Ունի նաեւ բազմաթիւ գծագրութիւններ, բանաստեղծութիւններ:

Երբ 1564ին հրաժեշտ կու տար կեանքին, իր մօտ միշտ կը գերակշռէր այն համոզումը, որ արձանագործութիւնը արուեստներու ազնուագոյնն է:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ բարձրագոյն Դատական Խորհուրդի անդամ ընտրուած է իրաւաբան՝ Մելքոն Մելքոնեանը, 48 տարեկան: Բարձրագոյն դատական մարմինը կը բաղկանայ 25 անդամներէ, որոնց 11–ը կը նշանակուին երկրին դատաւորներուն, դատախազներուն կողմէ, 11–ը կը նշանակուին Խորհրդարանին կողմէ, միւս երեքը անդամ են իրենց պաշտօնի բերմամբ: Մ. Մելքոնեան 11 ընտրուածներու մէջն է:

***

ՎԱՌՆԱՅԻ մէջ վերակազմուած է Հ. Մ. Ը. Մ.–ը 47 տարիներու ընդմիջումէ ետք: 20 գայլիկներ եւ աւելի քան 20 երիտասարդներ մտած են Հ. Մ. Ը. Մ.–ի շարքերը, Դեկտեմբերի վերջ:

***

ՓԼՈՎՏԻՒԻ Հայ Մշակոյթի Տունը, Փետրուար 1–ին, բազմաթիւ Հայեր հաւաքուած են տօնելու համար «Զօրավար Անդրանիկ» Երիտասարդական Միութեան 2–րդ տարեդարձը: Ցայտագիրը սկսած է «Եան Շօ» երգիծական պատկերներով: Միութեան ղեկավար՝ Սահակ Զալըկեան ծանրացած է Միութեան նուաճումներուն վրայ, գլխաւորաբար հրատարակած «Վահան» շաբաթաթերթին: Հանդիսութեան եկած են նաեւ Ռուսէէ եւ այլ քաղաքներէ:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Փետրուար 7–ին տեղի ունեցած է Քեպէքի Հայ բժշկական ընկերակցութեան անդամական ընդհանուր ժողովը: Վարչական ընտրութիւններու կողքին, օրակարգի նիւթ եղած են կազմակերպչական աշխատանքներ եւ Հայաստանի օգնութիւնը: Ժողովականները նորընտիր վարչութեան պարտականութիւն տուած են ծրագիր – կանոնագրի մը նախագիծը պատրաստել եւ զայն ներկայացնել արտակարգ ընդհանուր ժողովին առ ի քննարկում եւ վաւերացում: Հայկ. բժշկական Համաշխարհային յանձնախումբի ղեկավար ժողովին ներկայացուցած է Հայաստանի եւ Արցախի բժշկական օգնութեան աշխատանքներու կազմակերպման եւ համադրումի ուղեցոյց մը ըստ որուն աշխատանքները պիտի տարուին մասնագիտացած յանձնախումբերի դրութեամբ:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Փետրուար 9–ին տեղի ունեցած է ՀՕՄ–ի օրուան տօնակատարութիւնը, որու ներկայ եղած են աւելի քան 300 հոգի: Հանդիսավար՝ Սիրվարդ Խաչատուրեանի բացման խօսքէն ետք, խօսք առած են Արփի Ասլանեան (մասնաճիւղի ատենապետուհին), Հուրի Նաճարեան (Շրջ. վարչութեան կողմէ), Գէորգ Զարչափեան (Հ.Յ.Դ. Ս. Թէհլիրեան Կոմիտէ) եւ Ռուբինա Փիրումեան: Գործադրըւած է գեղարուեստական բաժին մը:

***

ՍՊԱՀԱՆԻ մէջ, Փետրուար 7–ին ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է Դահէ Ֆաջրի առթիւ հայ, հրեայ եւ զրադաշտական համայնքներու նախաձեռնութեամբ: Բեմ բարձրանալով, Սպահանի հաւաքական աղօթքի պետ՝ Այաթ. Թահերի ըսած է.— «Մենք երբեք չենք կարող անտեսել փոքրամասնութիւններու եւ ի մասնաւորի Հայերու դերը մեր յեղափոխութեան եւ երկրի վերելքին մէջ»: Խօսած են նաեւ Ա. Բաղումեան եւ ուրիշներ:

***

ԹԵՀՐԱՆԻ Արարատ մարզաւանին մէջ, Փետրուար 7–ին Հայ Մշակութային Արարատ կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ եւ քոյր միութիւններու մասնակցութեամբ մեծ շուքով տօնուած է իսլամական յեղափոխութեան 13–րդ տարեդարձը, հովանաւորութեամբ թեմին առաջնորդ՝ Արտակ Արք.ի: Բացումը կատարուած է պետական փառերգի ունկնդրութեամբ: Ելոյթ ունեցած է Հ.Մ.Ա.Կ.–ի կեդրոնական վարչութեան նախագահ Թոմիկ Սարուխանեան, ապա մասնաւոր գնահատանքի արժանացած են անցեալ տարեշրջանի հայ լաւագոյն մարզիկները: Ուղերձ մը կատարած է Արտակ Արք. որու պարսկերէն թարգմանութիւնը կարդացուած է, յետոյ խօսք առած են Պ. Վարդանեան (պարսկերէն), Ասղարզադէ եւ զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ:

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԴՐԴՈՒՄ ՄԸ

Ապշած եւ ուրախացած՝ իրարու երես նայեցանք մենք:

- Երեւի վերադարձեր է, - ըսաւ Դշխոյեանը:

- Շատ լաւ է ըրեր, որ վերադարձեր է, յարեց Թիւթիւնճեանը:

Ես ձայն չհանեցի եւ փութացի վեր: Իսկապէս Անդրանիկը վերն էր:

- Բարեւ, Զօրավա՛ր:

Անդրանիկ չպատասխանեց:

Բարկացած էր:

- Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է պատահեր, որ մեր բարեւը չէք առներ: - Իմ մտքէս անգամ չէր անցներ, որ Անդրանիկը ստացեր է հեռագիրը, որովհետեւ հեռագիրը Կարս հասնելուն՝ անիկա անկէ դուրս ելած ըլլալու էր:

- Եկէ՛ք, նստեցէ՛ք եւ բացատրեցէ՛ք ձեր տուած անիմաստ հեռագիրը, - խօսեցաւ Անդրանիկ:

Ես հազիւ բերանս բացած էի, երբ անիկա ընդմիջեց եւ շարունակեց.

- Դուք ինչո՞ւ եւ ի՞նչ միամտութեամբ ինձ կը խնդրէք Կարս երթալ:

- Զօրավար ներեցէ՛ք, մենք քեզի չենք խնդրած Կարս երթալ, ընդհակառակն, խնդրած ենք Կարսէն հեռանալ, - բացատրեցի ես:

- Ա՛յ, տղայ, Մեսրոպ սրբազանը կանչեցէք:

Մեսրոպ Սրբազանը Թիֆլիսի նախկին առաջնորդն էր եւ այն ատեն կը գտնուէր Ալեքսանդրապոլ:

Սրբազանը մեր հեռագիրը մէջտեղ բերաւ եւ նորէն մեր ներկայութեան թարգմանեց այնպէս, ինչպէս մենք խմբագրած էինք, բայց սրբազանը աւելցուց.

- Որովհետեւ Կարսէն հեռանալը անհասկնալի էր, մենք այնպէս եզրակացուցինք, որ դուք կը հեռագրէք Անդրանիկին Կարս երթալ:

- Մենք հեռագրած էինք Անդրանիկին Կարսէն հեռանալ, - պատասխանեցինք երեքս միասին:

- Այստեղ խնդիր մը կայ, կեցէք տեսնենք, - կեցուց խօսակցութիւնը Անդրանիկ եւ ինձ դառնալով ըսաւ. - Դուն տակաւին այսքան շուտ պիտի չգայիր, ինչո՞ւ եկար, եւ դուք ինչո՞ւ եկած էք, -հարցուց ինձ եւ ընկերներուս:

Մենք բացատրեցինք խնդիրը:

Անդրանիկ եւ սրբազանը ապշեցան մընացին:

- Անդրանիկը տակէ դուրս ելած չէ, - պատասխանեց Մեսրոպ սրբազանը:

- Ընդհակառակն, - աւելցուց Անդրանիկ, - եթէ ես մտիկ ընէի Նազարբեկեանին, պէտք էր հիմա գտնուէի Կարս՝ իմ զօրքերով:

Մենք արդէն հասկցանք, որ հիւսուած էր սարսափելի դրդում մը:

Անդրանիկի մասին հեռագրուած էր Նազարբեկեանի, որ կու գայ 1000 զինուորներով, զինուած եւ զգեստաւորուած եւ պիտի վարէ իր խումբը, իր հրամանատարութեան տակ:

Նազարբեկեանը առնելով այս հեռագիրը, անմիջապէս հեռագրած էր ճամբու վրայ գտնուող Անդրանիկին. «1000 տղայով շարունակել ճանապարհը մինչեւ Կարս»:

(Շար. 46)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

ձեւով կ՚արձագանգէր, առանց յատուկ մեկնաբանութեան :

**

Ուրբաթ, Փետրուար 21-ին, ՀՀՇ-ի նախաձեռնութեամբ է որ միթինկ մը տեղի կ՚ունենար, Ազատութեան հրապարակը : Ելոյթ կ՚ունենային Աշոտ Պաղտասարեան, Դաւիթ Շահնազարեան (Արցախի մասին), Բարգէն Արարքցեան եւ եզրափակումը կը կատարէր Լեւոն Տէր-Պետրոսեան :

**

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՑՈՅՑԸ

«Բանակի Օր»ուան տօնին առթիւ ցոյց մը տեղի ունեցաւ, Կիրակի, Փետր. 23-ին Մոսկուա կառավարութեան եւ Ելցինի դէմ : Շուրջ 5000 Ստալինականներ եւ գեղապաշտականներ փորձած են մօտենալ Կրեմլինի, բայց, ապահովութեան ուժերը բռնութեամբ ետ մղած են : Ելցին «Խորհրդային ծովուժի եւ զինեալ ուժերու օրը» վերածած էր «Հայրենիքի պաշտպաններու օր»ուան, բայց այս անգամ ամէնէն բուռն ցոյցին առիթ տուաւ : «Դաւաճան», «Փաչիստ», «գործատուները՝ բանուորներուն, ոչ՝ մաֆիային», «Ժողովուրդը կ՚ուզէ ձեռք առնել իշխանութիւնը» լսուող լոզունգներն էին : Գալով Ելցինի ծաղկեպսակ մը կը դնէր Անծանօթ Զինուորի շիրիմին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՌԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ համաձայն չեն Պերնառ Թափիի ցանկին, որուն գլուխը անցաւ պատրաստ հաղուստի ծանօթ վաճառականը՝ Տանիէլ Հէչթէր եւ առանձին ցանկ մը կը ներկայացնեն : Բացէ ի բաց չարտայայտելու համար թէ դէմ է Պերնառ Թափիի բռնած ընթացքին, կուսակցութեան բանբերը՝ «ընթացուցիչ» կ՚որակէ Վառի դաշնակցութեան կուսակցական ցանկը :

ՆԻՍԻ Քանթոնալ ընտրութիւններու երկրորդ շրջանին Իւ -- Տէ -- էՖ-ի թեկնածու տիկինը՝ Մարի -- Ժանն Մէրսիէ միայն 88 ձայնի առաւելութեամբ յաղթեց

Ազգ. Ճակատին, ապահովելով ձայներու 50,06%-ը ընդդէմ 49,03%-ի : Այս երեւոյթը բաւական մտահոգիչ է, քան Ֆրանսիայի (ընդհ. խորհրդատուներու) ընտրութիւնները ամբողջ երկրին մէջ տեղի կ՚ունենան Մարտ 22-ին եւ այս յաղթանակը առժամեայ է :

ԱԼՊԵՐՎԻԼԻ ձմրան Ժ-Զ. Ողիմպիականները վերջ գտան Փետրուար 23-ին, ընդհանուր գոհունակութեան մէջ, մանաւանդ Ֆրանսացիներուն համար, որոնք կազմակերպչական դեանի վրայ դրական հաշուեկշիռ մը ունէին, եթէ նոյնիսկ նիւթական բեռը շատ ծանր էր : Ընդհ. դասաւորման գլուխն է Գերմանիա 26 մետալով (10 ոսկի, 10 արծաթ, 6 պրոնզ), կը յաջորդէ ՀԱՊ-ը 23 մետալով (9, 6, 8), ապա՝ Նորվեկիա 20 (9, 6, 5), Աւստրիա 21 (6, 7, 8), Միացեալ -- Նահանգներ 11 (5, 4, 2), Իտալիա 14 (4, 6, 4), Ֆրանսա 9 (3, 5, 1), եւայլն, եւայլն : Երկու վերջիններն են մէկական պրոնզ մետալով՝ Սպանիա եւ Հիւսիսային Քորէա :

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ մրցանակները, որոնք Ֆրանսայի «Օսքար»ներ են եւ մկրտուած են՝ Սեզար, քանի արձանագործն է որ փոքրիկ արձանիկ մը ստեղծած է որպէս մրցանակ, շնորհուեցան Փետրուար 22-ին : Մեծ յաղթականն էր՝ «Աշխարհի բոլոր առաւօտները» ֆիլմը, որ եօթը մրցանակի արժանացաւ (ֆիլմ, բեմադիր, երաժշտութիւն, իգական Բ. դեր, նկարահանում, ձայն, յարդարում) : Լաւագոյն դերասանուհին նկատուեցաւ Ժանն Մոռօ (Ծեր կինը որ կը քալէր ծովուն մէջ), լաւագոյն դերասանը՝ Ժաք Տիւթրոն (Վան Կոկ) :

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ.Մ.--Ը
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱԺԱԿԷՆ
ԴՈՒՐՍ ԿԸ ՄՆԱՅ

Վալանսի Հայ Մարզականը Ֆրանսայի բաժակի 32--րդ աւարտականներուն, արհեստավարժ երկրորդ դասակարգէն իր զօրաւոր մրցակից՝ Նիսի խումբէն 0 -- 1 պարտուելով դուրս մնացած է բաժակի խաղերէն :

Տիկին Ժաքլին Անուշեան, զաւակները՝ Ֆրանք եւ Սանտրին,
Տիկին Տալիթա Պօյաճեան
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ փեսային՝

ԱՐՄԱՆ ԱՆՈՒՇԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 17--ին, 52 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Փետր. 25, ժամը 13.45--ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցին :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

Րաֆֆի Ուշագլեան,
Մինա եւ Լիզ,
Շալճեան ընտանիքը (Մարսէյլ)
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ-ի

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 23ին, 96 տարեկանին :

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները՝ մեր յաջորդ թիւով :

«ՅԱՌԱՋ» -- Մեր ցաւակցութիւնները Ուշագլեան եւ Շալճեան ընտանիքներուն :

ANTENNE 2

Lundi 2 Mars à 22 h 40

Les 40 jours
du Moussa Dagh

d'après l'œuvre de *FRANZ WERFEL*
Rélisation : *SARKY MOURADIAN*
Production : *JOHN KURKDJIAN*

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Երեքշաբթի Փետրուար 25,

Տօն Սրբոց Ղեւոնդեանց Քահանայիցն

Ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովուրդին կը ծանուցուի թէ ըստ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ օրացոյցին, տօն է Սրբոց Ղեւոնդեանց Քահանայիցն եւ այս առթիւ պատարագ կը մատուցուի ժամը 10--ին յիշելու համար Ղեւոնդեանց Քահանայիցն նահատակութիւնը :

Արարողութեան կը նախագահէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի
փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջանի

մասնակցութեամբ՝ Ռոն -- Ալփի հոգեւոր դասին :

Հ.Բ.Ը.Մ.-ՓԱՐԻԶ

ՀԱՄԵՐԳ

Հայաստանի Հնագոյն Ննչական Նուագարաններու
«ՏԿԶԱՐ» Պետական Համոյթը
ղեկավարութեամբ՝
Կարէն Միրզոյեանի
կը ներկայացնէ
Հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական մեղեդիներու, երգերու եւ պարերու բացառիկ ծրագիր մը՝
(Կոմիտաս -- Գուսան Շերամ -- Ջիվանի -- Շիրին -- Շահէն)

Մեներգիչներ՝ Հենրի Սիմոնեան, Արմէն Ալոյեան, Ռաֆայէլ Քարամեան եւ Արտաշէս Հայրեան : Կիրակի, Մարտ 1, ժամը 16.30, Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին մէջ
118, Քուրսէլ փողոց -- Փարիզ 17--րդ
Տոմսերու մասնակցութիւն՝ 80 Ֆր.
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Հ. Բ. Ը. Մ.--ի կեդրոնը
45 -- 20 -- 03 -- 18
թիւին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Կարոյտ Խաչի Կրենոպլը - Սէն - Մարթէն տ՚Էռի Անի մասնաճիւղը կ՚ողբայ Տիկին Ծիածնիկ Զատիկեանի մահը (Վալանս Փետրուար 17) եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ իր երկու աղջիկներուն :

RENCONTRE - DEBAT
SUR LA REFORME ECONOMIQUE
EN ARMENIE
avec la participation exceptionnelle de nombreux responsables du gouvernement
organisé par
le Comité des Etudiants
de la Maison d'Arménie
57, boulevard Jourdan, Paris 14e
Mardi 25 Février à 20 h 30

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ՏՈՀՄԱՅԻՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Բ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայ եկեղեցագիտական, կրօնական եւ տոհմային աւանդութիւններու շուրջ դասախօսութիւններու շարքին երկրորդը տեղի կ՚ունենայ Չորեքշաբթի, Փետրուար 26, Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15, rue Jean Goujon — Paris 8e
երեկոյեան ժամը ճիշդ 8--ին :

Կը դասախօսէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յիշեցնենք, թէ իւրաքանչիւր դասախօսութիւն կը տեւէ շուրջ կէս ժամ, որուն կը հետեւի կէս ժամուան հարցազրոյց արծարծուած նիւթերուն շուրջ : Ապա տեղի կ՚ունենայ հիւրասիրութիւն :

Առաջին դասախօսութեան տեղծած հետաքրքրութիւնը նկատելով գրաւական մը, կրկին կը հրաւիրենք ժողովուրդը ներկայ գտնուիլ եւ դառնալ հաղորդակից հայկական եւ քրիստոնէական աւանդութիւններու ծանօթացման :

La MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
a le plaisir de vous informer du

Jumelage
ALFORTVILLE / ACHTARAK

Monsieur RENE ROUQUET
Député-Maire d'Alfortville
et la MUNICIPALITE
organisent une réception offficielle en l'honneur de la délégation de la *Région d'ACHTARAK*
— République d'Arménie —
conduite par
Monsieur HOVANNES SOUKIASSIAN
Président du Comité Exécutif de la Région d'ACHTARAK
le Mardi 25 Février à partir de 20 h
au Palais des Sports
Rue de Rome — ALFORTVILLE

Dans le cadre de ses activités culturelles la Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne présente :

UN GRAND SPECTACLE
DE MUSIQUE, DANSES ET CHANTS FOLKLORIQUES ARMENIENS
avec
L'ENSEMBLE NATIONAL D'ARMENIE

Degsar

qui nous fera revivre l'ambiance d'antan des noces arméniennes à l'aide des instruments traditionnels arméniens dehol, duduk, zourna.
36 exécutants sous la direction de M. MIRZOYAN
Vendredi 28 février à 20 h 30
au Centre Culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola, Villeurbanne
Prix des places : 70 F (-25 ans : 60 F)
Renseignements : 78 94 37 36 après-midi.

soirée artistique
au profit de l'Ecole
TEBROTZASSERE
Sous la haute présidence
d'HENRI VERNEUIL
le Samedi 29 Février à 20 h 30
à la *Salle Voltaire* — 22, rue Voltaire, 94140 Alfortville
Avec l'aimable participation de :
GRICHA — Sarkis BOGHOSSIAN — DUO ZEPUR
Danse Arménienne — Art martial arménien HAY DJAMPA
Krikor HAMEL — Ensemble KOTCHNAK
Yervant NAJARIAN
et les enfants de *Tebrotzassere*
★ BUFFET ● TOMBOLA *avec de gros lots* ★
●
Participation aux frais : 150 F.
●
Organisé par les associations :
ACAF, Association Culturelle des Arméniens de Férikeuil
CHAGHGAB, Association Compatriotique des Arméniens de Turquie
Les Anciens du Lycée *GUETRONAGAN*
Surp Khatch *TEBREVANK*
avec le soutien de l'Ecole *SAINT-MESROB* d'Alfortville

Pour les réservations téléphoner à :
Lucie Coiffure — 46 44 50 75 *Hagop Ardic* — 46 38 15 17
Klag Ghazarian — 46 44 71 65 (après 20 h)

Les points de vente :
- *Epicerie Hay Ararat* — Alfortville — 43 76 27 62
- *Atlantic Electronique* — Alfortville — 48 93 42 69
- *Epicerie Eniz* — *Clamart* — 46 45 27 52
  Arnouville-les-Gonesse — 39 85 08 91
- *Epicerie Markar* — Paris 10e — 42 06 92 66
- *Epicerie Spitag 2* — Arnouville-les-Gonesse — 39 87 37 50

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 26

MERCREDI
26 FÉVRIER
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.741 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNÉE — No 17.741

ԱԶԵՐԻՆԵՐԸ ԿԸ ԳՐԱՒԵՆ ԱՂԴԱՄԻ ՀԱՊ-Ի ԶԻՆԱՆՈՑԸ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԶԻՆԱՄԹԵՐՔՈՎ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 25-ԻՆ, Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՉԷՐ ՄԵԿՆԱԾ ՀԵԼՍԻՆԿԻ

«Ֆիկարօ»ի հարցազրոյցը նախագահին հետ.-

«ARMENIE : Le Président veut éviter la guerre»

Խիստ մտահոգիչ էին Երեքշաբթի առտու (Փետրուար 25) Երեւանէն մեր առած լուրերը : Արդարեւ Երկուշաբթի օր, Ազրպէյճանցիք գրաւած էին Աղդամ գտնուող ՀԱՊ-ի (Նախկին Խորհրդային Միութեան) զինամթերքի կովկասեան պահեստները եւ անմիջապէս գետեղած ռազմագիտական չորս տարբեր կեդրոններ՝ Շուշի, Աղդամ, Ֆիզուլի եւ Ղուբաթլի : Առաջին երեք վայրերուն թիրախը եթէ Ղարաբաղն է, Ղուբաթլին ուղղակի Հայաստանի «կը նայի» : Այս ծանրակշիռ լուրը այնքան կը մտահոգէր Երեւանի իշխանութիւնները, որ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան կը հրաժարէր Մոսկուա եւ Հելսինքի մեկնելէ (ինչպէս գրած էինք երէկ) : Այս ձեւով, Ազերիները ձեռք ձգած են մեծաքանակ զինամթերք, 4 - 5 հրթիռարձակ (գրադ), հսկայ քանակութեամբ փամփուշտ եւայլն, եւայլն : Նոյն օրը Աղդամէն կատարուած ռմբակոծութենէ մը մէկ Հայ մեռեալ կար :

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

Երեքշաբթի (Փետրուար 25) «Ֆիկարօ» առաջին էջէն կը սկսէր (նկարով մը) իր թղթակցին (Ռընօ Ժիրար, որ կ'ընկերանար Պերնար Քուշնէրի) հարցազրոյցը նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի հետ, որ կը շարունակուէր 5-րդ էջը գրեթէ ամբողջութեամբ եւ երկրորդ մեծ նկարով մը : Նախագահը կը շեշտէ որ ամէն ինչ պիտի ընէ առաջքն առնելու համար պատերազմին եւ թէ Հայաստան մեծ ակնկալութիւններ ունի Ֆրանսայէն երաշխաւորելու համար իր անկախութիւնը : Հակիրճ կերպով ներկայացնելէ ետք Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի կենսագրականը, լրագրողը չի խուսափիր որեւէ հարցումէ, ոչ միայն Ղարաբաղի վերաբերեալ, այլեւ՝ ուրիշ փափուկ հարցի մը՝ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններուն :

Լեւոն Տէր - Պետրոսեան, որ դէպքերու բերմամբ անկասկա՛ծ, բաւական ջուր խառնած է իր գինիին (Միացո՛ւմ, միացումը հին յիշատակներ են այլեւս) կը ծանրանայ միայն Ղարաբաղի բնակչութեան ինքնորոշման իրաւունքին վրայ : Ղարաբաղը իր անկախութիւնը հռչակեց, Հայաստան պիտի օգնէ իրեն որ այդ որոշումը պահպանէ : Ինչո՞ւ Հայաստան չի ճանչնար այդ անկախութիւնը, նախագահը կը բացատրէ ...

«Բայց, եթէ պաշտօնապէս ճանչնանք «Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը», մեզ կրնան ամբաստանել միջամտութեան, նոյնիսկ գրաւումի համար : Կը ջանանք այնպէս ընել որ միջազգային հասարակութիւնը ճանչնայ, այդ նպատակով խօսակցութիւններ կը տանինք» : Նախագահը, հակիրճ պատասխաններով, շուրջը անուններ տալ : Զինուորական գետնի վրայ, կ'ըսէ թէ Հայաստան ազգային բանակ չունի, միայն սահմանապահ ջոկատներ կան ; Չի նախատեսեր բանակի մը կազմութիւնը, միայն ազգ. փոքր պահակախումբ մը կը բաւէ : Այժմ 8000 զինուոր կայ նախկին խորհրդային բանակէն, այդ թիւը պէտք է 20.000-ի բարձրացնել : Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններ ստեղծելու համար, երկուստէք նախապայման պէտք չէ ըլլայ : Լեւոն Տէր - Պետրոսեան զգոյշ է իր պատասխաններուն մէջ եւ այն իրողութիւնը որ Հայաստան անդամակցած է Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Գործակցութեան Ժողովին (ԱԷ - ԷԱ - ԱԷ - Ը) կը նշանակէ որ ճանչցած է Թուրքիոյ ներկայ սահմանները : Ուրիշ, առայժմ, թող կուտայ ըսելու թէ Թուրքիա եւ Իրան չէզոք չեն մնացած, թէեւ կ'ընդունի որ Ազրպէյճանի հանդէպ համակրութիւն կայ որոշ շրջանակներու մէջ եւ թէ նոյնիսկ զէնք անցած է Թուրքիոյ ճամբով : Ֆրանսայէն կ'ակնկալուի որ իր կշիռը օգտագործէ միջազգային բեմին վրայ անկախութեան պայմանները երաշխաւորելու համար : Կրկին վերադարձ մը կը կատարուի Ղարաբաղ եւ այս անգամ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանին ըսել կը տրուի սա խօսքերը (ի պատասխան լրագրողին Ղարաբաղի ծայրայեղներուն վերաբերող հարցումին) . - «Անշուշտ տարակարծութիւններ ունինք : Լեռնային Ղարաբաղի ղեկավարները չեն ուզեր լսել իսկ Ազրպէյճանի կազմին մէջ մնալ որեւէ ձեւով : Այդ ծայրայեղութիւնը կը բացատրուի Ազերիներու իսկ ծայրայեղութեամբ, որոնք ոչինչ կ'ուզեն զիջիլ : Գալով ինծի պարզապէս առաջարկեցի, քանիցս, հին կանոնագրին վերադառնալ՝ ինքնավար մարզ Ազրպէյճանի Հանրապետութեան ծոցը : Դեռ տարի մը առաջ Լեռնային Ղարաբաղի պատասխանատուները համաձայն էին : Բայց, իմ կարծիքս չի բաւեր, հարկ է գլխաւորաբար խնդրոյ առարկայ բնակչութեանց հաւանութիւնը» :

Անուղղակի տարօրինակ կը թուի նման «խոստովանութիւն» մը (եթէ թարգմանական սխալ չկայ, բայց, նախագահն ալ ֆրանսերէն գիտէ քանի նման «retour à la case départ» մը պիտի նշանակէր պարզապէս թէ չորս տարի է բոլորովին աւելորդ եւ անտեղի պայքար մը տարուեր է, սկսելով Ղարաբաղ Կոմիտէէն ... :

«Մոնտ»ի մէջ ալ, Պ. Քուշնէրի ընկերացող այլ թղթակից մը՝ Ժողէ - Ալէն Ֆրալոն գրութիւն մը ունի Բաքուէն եւ կ'արձագանգէ Մութալիպովի եւ ազերի տեսակէտներուն, որոնց անմիջական նպատակը կը թուի Ղարաբաղի մէջ վերահաստատել «զինուորական հաւասարութիւն մը» :

**

ՀԱՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսան եղաւ քաներորդ երկիրը որ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատեց Հայաստանի հետ : Փետրուար 24-ին այդ մասին համաձայնագիր ստորագրուեցաւ Արտաքին Նախարար՝ Ր. Յովհաննիսեանի ու Մարդկայնական օգնութեան Ենթանախարար՝ Պ. Քուշնէրի միջեւ : Ապա տեղի ունեցաւ մամուլի ասուլիս որուն ընթացքին Պերնար Քուշնէր առանձին մտահոգութիւն արտայայտեց Ղարաբաղի մէջ մարդու իրաւունքներու ոտնահարման երեւոյթներուն մասին . ան համոզում յայտնեց նաեւ որ Ղարաբաղի հարցը կարելի է լուծել միայն եւ միայն քաղաքական ուղիներով, որոնց որոնումը Ֆրանսական կողմը կը նկատէ իր կարեւորագոյն առաքելութիւնը :

Նախորդ օրը Պերնար Քուշնէր ընդունուած էր Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի եւ Բաբգէն Արարքցեանի կողմէ : Ան տեղեկացուց որ արդէն օժանդակութեան սաւառնակ մը դեզորայք փոխադրած է Հայաստան, որուն մէկ մասը պէտք է յատկացուի Արցախի : Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան երախտագիտութեամբ նշեց Ղարաբաղցիներու իրաւունքներուն պաշտպանութեան, երկրաշարժէն տուժածներուն համար Ֆրանսայի կառավարութեան եւ տարբեր կազմակերպութիւններու ձեռնարկած քայլերը :

Փետրուար 24-ին Պերնար Քուշնէրի գլխաւորած պատուիրակութիւնը ընդունուեցաւ նաեւ փոխ - Նախագահ, վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեանի կողմէ :

**

ԱՐՑԱԽ

366-րդ գունդի հրամանատարութիւնը նախագահ Ելցինի եւ Համարակապետութեան զինուած ուժերու հրամանատար Շապոշնիկովի տեղեկացուցած են Ստեփանակերտի ծանր կացութեան, անընդմէջ հրետակոծութիւններու, բանակի պահակակէտերէն զէնքի յափշտակման նպատակով Ազերիներու գործած յարձակումներուն մասին : Այդ յափշտակումները վերջին երկու օրերուն յաճախակի դարձած են Ազրպէյճանի ամբողջ տարածքին վրայ :

**

Փետրուար 24-ին Ստեփանակերտը չէ հրետակոծուած : Այր մարդիկը 366-րդ գունդի զինուորներուն հետ մաքրած են փլատակները, դուրս բերելով վիրաւորներն ու դիակները : Քաղաքի շինութիւններուն եւ բնակելի շէնքերուն կէսէն աւելին ամբողջութեամբ կամ մասնակի կերպով աւերուած են :

Փետրուար 23-ին ինքնապաշտպանութեան ջոկատները յաջողած են ոչնչացնել Շուշիի կրակակէտներէն մէկը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՈՐԻՍ ԵԼՑԻՆ կրկին աշխարհ կը բերէ տխրահռչակ Գեպէուն, ստեղծելով «պետութեան իրաւագիտական ղեկավարութիւն» մը (Գասուդարստվիէօ Պրավովիէ Ուպրավլինիէ), որ կը մտահոգէ այն մտավախութեամբ թէ միայն սկզբնատառերով կրնայ չսահմանափակուիլ նմանութիւնը : Արդարեւ, պատրաստուած օրինագիծը կը նախատեսէ, օրինակ, որ «Ռուսաստանի շահերուն դէմ որեւէ արարք» կրնայ եօթը տարի բանտարկութեան դատապարտումի պատճառ ըլլալ : Նիկոլայի Ֆեդերով շատ խիստ յօդուած մը ստորագրած է այս առընչութեամբ «Ռոսսիսկայա Գազետա»ի մէջ, քանի երբեմնի Գեպէուն ալ ստեղծուած էր պայքարելու համար «այն արարքներուն դէմ որոնք կը գործուին միջազգային յեղափոխութեան եւ ընկերվարութեան կառուցման շահերուն դէմ» :

ԳԱՄՍԱԽՈՒՐԴԻԱՅԻ կողմնակիցները երկաթուղային կամուրջ մը, որ Թիֆլիսը Մոսկուայի կը կապէ օդը հանած են :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՆԿՈՒՄԸ ՄՕՏ Է»

Փետրուար 25-ի թուրք մամուլէն «Թէրճիւման» եւ «Միլլիյէթ» առաջին էջի խորագիրներով կ'արձագանգէին Ղարաբաղի անկումը : Երկու թերթերն ալ կը տեղեկացնեն որ հայկական զինեալ խումբեր Համարակապետութեան ուժերու հետ բուռն յարձակման անցած են գրաւելու համար Լաչինի շրջանը : Նոյն աղբիւրներուն համաձայն Ազրպէյճանի նախագահին բաները յայտարարած է որ ազերի գիւղերը թիրախ առած այս շարժումը ծրագրուած էր Ելցինի եւ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի վերջին հանդիպումին ընթացքին :

«Միլլիյէթ» «Ղարաբաղը իյնալու մօտ» խորագրով կ'արձագանգէ Բաքուի «Ազատութիւն» ձայնասփիւռի կայանին լուրերուն ուր ըսուած է թէ Ղարաբաղի մէջ Հայերու դիմադրող միակ կէտ Շուշին մնացած է ու եթէ օժանդակութիւն չհասնի, քաղաքը եւս պիտի իյնայ Հայերու ձեռքը : Ձայնասփիւռը զէնքի օժանդակութեան կոչ ուղղած է բոլոր թրքական հանրապետութիւններուն :

Թերթը կ'աւելցնէ նաեւ թէ Համարակապետութեան ուժերու սպայակոյտը եւ Հայաստանի կառավարութիւնը հերքած են Ազրպէյճանի այս կարգի լուրերը : Կեդրոնական ուժերու Կովկասի հրամանատարութիւնն ալ բողոքած է Ազրպէյճանի դէմ որ կը ջանայ զինուորները միջամուխ դարձնել ազգային բախումներու :

Հայաստանի կառավարութեան յայտարարութեան ամսին ալ կ'ըսուի թէ Ազրպէյճան կ'ամբաստանուի սխալ տեղեկատուութիւն կատարելու եւ առով միջազգային հանրային կարծիքը մոլորեցնելու յանցանքով :

**

Արդարեւ, հայկական յարձակումներու այս պարագան երբ ուղեցինք ստուգել Հայաստանեան աղբիւրներէ, տեղեկացանք թէ Ազրպէյճան զինեալ յայնածաւալ իր գործողութիւններուն կ'ընկերացնէ նաեւ քարոզչական ու ապատեղեկատուական արշաւ մը . Համարակապետութեան ու հայկական միացեալ ուժերու յարձակումը Լաչինի վրայ եւայլն բոլորովին յերիւրածոյ է ու նպատակ ունի հանրային կարծիքին առջեւ արդարացնելու ազրպէյճանական գործողութիւնները :

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20)

ԿԱԶԻ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒՄ

Վերջին կէս ամսուան ընթացքին Վրաստանէն հասնող կազը 1 միլիոն խորանարդ մեթր յաւելումով հասած է օրական 4,5 միլիոն խորանարդ մեթրի, ինչ որ դեռ չի հասնիր խոստացուած 5 միլիոն խորանարդ մեթրի : Անհրաժեշտ է Հայաստանի

(Շար.ը Դ. էջ)

ԷՋԵՐ ԾԱՒԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆԷՆ

ՇՐՋԱՆ ՄԸ ԻՐ ՅՈՅԶԵՐՈՎ ԵՒ ՏԵՆԴԵՐՈՎ

(«Ազդակ» երիտասարդ շաբաթաթերթ)

... Երկար տեւած էին վիճաբանութիւնները՝ անունի, խմբագրութեան եւ ուղղութեան մասին: Վիճողներէն մէկն էր ողբացեալ Դեւը (Թադէոս Խաչմանեան) որ Թիֆլիսէն Պոլիս եկած էր իբրեւ թղթակից Կովկասեան թերթերու: Բնիկ Սեբաստացի եւ աշակերտ Ղալաթիոյ Նախակրթարանին, 1895 – 96-ի ջարդերէն վերջ Կովկաս գացած եւ բոլորովին փոխուած էր: Համբաւ կը վայելէր իբրեւ կրակոտ հռետոր, մանաւանդ ռուսերէն աստնախօսութեանց համար:

Դեւը իբրեւ անուն կ'առաջարկէր «Կրակ» որ քիչ մը խորթ երեւցաւ մեզի: Ես դէզ մը անուններ շարեցի եւ կարծեմ կանգ առի «Մուրճ»ին վրայ: «Ազդակ»ը Գեղամին գիւտն էր, – բառ մը զոր չէի սիրած, իմաստն ալ աղէկ չհասկնալով: Ի վերջոյ համաձայնեցանք:

Եւ արդէն պատրաստ էր ճակատը – Շաբաթաթերթ գրական, հասարակական, քաղաքական: Համակիրողներ՝ Է. Ակնունի, Ա. Ահարոնեան, Ա. Եարճանեան, Ռ. Զարդարեան, Ս. Զաւարեան, Յ. Շահրիկեան, Փիլէա Քիլեան: Խմբագիրներ՝ Գ. Բարսեղեան, Տիկին Զապէլ Եսայեան, Վ. Թաթուլ: Շ. Միսաքեան: 1908 Դեկտեմբեր 16 – 29: Ա. տարի, թիւ 1:

Խմբագրութեան համար, երեքս համաձայն էինք արդէն – Գեղամ Բարսեղեան, Վ. Թաթուլ եւ ես: Զապէլ Եսայեանը առաջարկեցինք իբրեւ ծանօթ գրագիտուհի, թէեւ մեր սերունդին չէր պատկաներ ո՛չ դաւանանքով, ո՛չ ալ խառնուածքով: «Համակիրողներ»ու չքախումբն ալ շարած էինք հետեւողութեամբ եւրոպական թերթերու, գոյն եւ ուժ տալու համար մեր շարժումին: Չէ՞ որ անծանօթ «պլան – պէք»ներ էինք:

Ո՛չ որեւէ վճարում կար, ո՛չ ալ աթոռ: Այս վերջինը տառապէս: Իբրեւ խմբագրատուն պիտի ծառայէին «Արծիւ» ժողովրդական գրավաճառանոցը, որ փողոցէն կը բաժնուէր սեմով մը եւ խեղճուկրակ տպարան մը, ուր, ի հարկին, աթոռ մը կը ճարէին գրաշարին քով, ձեռագիր հացնելու կամ փորձ սրբագրելու համար մարմարին վրայ:

Ուղղութի՞ւնը, – առաջին թիւին համար, երկար որոճալէ, գրել - աւրելէ, յոտել - յղկելէ վերջ հրատարակուեցաւ ճախրասլաց յայտարարութիւն մը, որմէ քանի մը հատուածներ կ'արտագրեմ առարեւ իբրեւ նմոյշ լեզուի եւ դաւանանքի: Իբրեւ ժամանակի նշան.

– «Յեղափոխութիւնը մեր ետին, եւ Յեղափոխութիւնը մեր առջեւ:

«Ահաւոր, դիւցազնական ու կարմիր Յեղափոխութիւնը Երէկի՝ որու միջոցին Երիտասարդութիւնը իր թանկագին ուժին լիութեանը մէջ այնքան գեղեցիկ ու այնքան պատմական դեր մը ունեցաւ եւ տարբեր միջոցներով, տարբեր պայմաններու տակ, անխուսափելի Յեղափոխութիւնը վաղուան, որու ընթացքին կը հաւատանք դարձեալ թէ Երիտասարդութեան վիճակուած է իր գործը շարունակել:

« ... Այո՛, դէպի Աշխատանք, դէպի իսկական Վերածնունդ:

« Այո՛, եւ դարձեալ Երիտասարդութիւնը՝ իր առողջ եւ աւշալիր կեանքով, յաւիտենական գաղափարին կարմիր դրօշակն ի ձեռին:

« ... Առանց յաւակնութիւնն ունենալու՝ դերազանց յանձնառութիւններու գործադրումին, «Ազդակ» պիտի ըլլայ մէկ չեշտը նոյնադզաց, նոյնախոհ Երիտասարդութեան մը, օրկան մը որ պիտի ուզէ Նոր Օրերու մուտքին առջեւ լուսաղձայներու եւ ազմուկներու զանազանութեան մէջ Երիտասարդ Խօսքը հնչեցնել», եւայլն:

Նոյն թիւին մէջ բաժիններն ալ ճշդուած էին: Մէկ խօսքով «Ազդակ»ը պիտի դառնար օրկան մը «Պայքարի եւ Գրականութեան», համաձայն շաբաթաթերթի մը պայմաններուն:

Հակառակ այս եւ ուրիշ բոցավառ ու ճոռոմաբան արտայայտութեանց, «Ազդակ» իր առաջին քայլերը նետեց տարիկ – տարիկ, ատրիճանաբար վիրիբելու եւ կրակ տեղալու համար:

Անդրանիկ թիւը եղաւ տժգոյն ծաղկեփունջ մը զանազան յօդուածներու, առաջինը՝ Փիլէա Քիլեանէ, որ Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակման առթիւ Պոլիս եկած էր (հայ երիտասարդութեան, ֆրանսերէն եւ հայերէն դէմ դիմաց): Երկրորդը՝ (Միութիւն)՝ Պէտէրխանզատէ՝ Ահմէտ Սիւրէյա պէյի ստորագրութեամբ: Արտատպում մը՝ Է. Ակնունիէ (Փրօ Արմենիա): Մնացեալ բովանդակութիւնը կազմած էին խմբագիրները. - բանաստեղծութիւն, գրախօսական, թատրոն, ընկերային շարժում, քաղաքական կեանք եւայլն 16 էջ:

Անողոք իրականութիւնը լախտի պէս կը ճնշէր խմբագրութեան վրայ: Թէեւ շաբաթաթերթ, «Ազդակ» ստիպուած էր օրագրի մը դերն ալ կատարել, հանրային կարծիք վարել, քանի որ չկար ուրիշ օրկան՝ միեւնոյն հասկացողութեամբ: Ուրեմն բոլոր թիւերուն մէջ կը տիրապետէր հանրային - քաղաքական մտահոգութիւնը: Մանաւանդ որ, դեռ նոր կը կազմաւորուէր սահմանադրական կարգուսարքը, ազգային թէ պետական կեանքի մէջ: Պէտք էր հետեւիլ, վերլուծել, դարնել կամ ոգի ներշնչել:

Իբրեւ տնարօյս, նորափետուր ընկերվարականներ, շատ կը վախնայինք որ յանցանք մը գործած կ'ըլլանք, եթէ բան մը փախցնենք ընկերային շարժումէն, կամ անոր հակառակ բան մը ալենք:

... Ո՜րքան թղթակցութիւններ, ինքնագիր եւ թարգմանածոյ յօդուածներ ու ատանաւորներ՝ ընկերվարութեան, նոյնիսկ անիշխանական եւ առհասարակ ընկերային շարժումներու մասին (Կրապոտկին, Բակունին, Ժան Կռավ): Մինչեւ անգամ հայերէնի թարգմաներ էինք «Էնթէրնասիոնալ»ը - Աշխարհամարտի Երգը, Մայիս 1-ի առթիւ:

... Առ հասարակ թարմութիւն, ոգի եւ ըմբոստ գիծ մը կը փնտռէինք թարգմանութեանց մէջ անգամ: Ասոր համար ալ, նախապատուութիւն կու տայինք ըսկանտինաւեան, այլ մանաւանդ ռուսական գրականութեան, - այս վերջինը իմ նախասիրութիւնս էր. – Կորքի, Չեխով, Անտրեյեւ եւայլն: Նիցչէն ալ շատ ոգեւորած էր մեզ, «Այսպէս խօսեցաւ Զրադաշտ»ով: Բանաստեղծ ընկեր մը Շահէն Յովհաննէսեան, որ յետոյ Ամերիկա մեկնեցաւ թարգմանած էր սկանտինաւեան բանաստեղծ Հէլկեր Տրախմանի հոյակապ քերթուածը, «Անգլիացի Ընկերվարականներ». դեռ յիշե՞մ Վեռհառնի «Թիարաններ», Մեթերլինկի «Անմեղներու կոտորածը» եւ «Բռունցքին փառքը», Օսկըր Ուայլտի «Դատաստանատունը» եւ «Իմաստութիւն Սորվեցնողը» (թարգմ. Մ. Մեծարենց), ու վերջապէս Ու. Հուիթմընի սքանչելի «Ողջո՜յն Աշխարհին»ը ուր Հայերն ալ իրենց տեղը ունին..

« ... Դուք մտախոհ Հայ, որ կը խորհրդածէք Եփրատի մէկ գետակին մօտ: Դո՛ւք որ Նինուէի աւերակները կը դիտէք, դո՛ւք որ Արարատն ի վեր կը բարձրանաք»:

Տիրող մթնոլորտը, ամէն բանի հասնելու պահանջը, ո՛չ թոյլ կու տային, ո՛չ ալ տրամադրութիւն կը ձգէին լայնօրէն ծառայելու գրականութեան: Մնաց որ կարճ տեւեց «Ազդակ»ի կեանքը, - ո՛չ իսկ մէկ տարի (41 թիւ): Եւ սակայն ինչ որ կրցաւ տալ այդ պայմաններուն մէջ, մինչեւ այսօր ալ կը պահէ իր ինքնուրոյն արժէքը:

Այսպէս, «Ազդակ»ի միջոցաւ էր որ Դ. Վարուժան կը ծանօթանար լայն հասարակութեան, իր հեթանոս բանաստեղծութեանց կցելով մարտաշունչ նամակներ: Ողբացեալ բանաստեղծը այն ատեն Պելժիա կը գտնուէր, իբրեւ ուսանող եւ իր առաջին առաքումը եղաւ «Վահագն»ը.

Ո՜վ ատուածն իմ հայրերուս...

Այնուհետեւ գրկեց «Արեան Ցայթանակը», «Դիւցազնի մը սուրին», «Կիլիկեան Մոխիրներուն», «Վիրաւորը», «Պատուէր» եւ «Գիրքերուն մէջ»: Այս վերջինը գրած ատեն Պոլիս էր արդէն եւ 1909 Սեպտեմբերին մեկնեցաւ իր ծննդավայրը, Բրգնիք: Իր առաջին նամակը որ նոյնպէս հրատարակուեցաւ, կը յայտնէր ջերմ խանդավառութիւն՝ «Ազդակ»ի հրատարակութեան առթիւ: Երկրորդը, գրուած Կիլիկիոյ տաք, արիւնազանգ մոխիրներուն ազդեցութեան տակ, կ'արտայայտէր ո՛չ միայն խոր յուզում այլ եւ ընդվզում:

« ... Լուրերը այնքան գէշ ազդած են վրաս՝ որ կը ցաւիմ Ատանա չգտնուելուս (երկու տող կախման կէտ՝ խմբագրութեան ձեռքով) Կովկասի հայ – թաթարական ընդհարումները օրինակ մեզի: Եթէ այդ ոճով շարժինք, խուժանը ինք պիտի գայ մեզ եղբայրութիւն քարոզելու: Կռապաշտ է խուժանը. բոցին առջեւ միայն կը խոնարհի»:

Եւ ինչ խոր հաւատք, ապագայի մասին..

« ... Բայց Հայը պիտի ապրի՛, հակառակ դահիճներուն եւ հակառակ իր առիծի աչքին տակ բուսած կորեկին: Հայը պիտի ապրի ժողովուրդներու սիրազօդ շղթային մէկ ոսկի օղակն ըլլալու համար: Ա՛յս է մեր բոլորիս յոյսը զոր մուրճով կռեցինք, ինչպէս մեր պապերէն մէկուն նիզակը՝ որ նպատակին կը դիմէր օդին եւ արեւուն մէջ երգելով»:

Մէկ տարի վերջը լոյս կը տեսնէր երիտասարդ բանաստեղծին առաջին գիրքը Պոլսոյ մէջ, «Ցեղին Սիրտը», իբրեւ Գ. հատորը «Մատենաշար Ազդակ»ի:

Նոյնպէս տեւական աշխատակից մը դարձաւ միւս տարաբախտ բանաստեղծը, Ռ. Սեւակ, որ կը գրէր Լօզանէն, նախ շարք մը, «Զհասկցուածները», յետոյ ուրիշ կտորներ: Երիտասարդ բժիշկն ալ իր կարգին ըմբոստ աղաղակ մը կ'արձակէր Կիլիկիոյ ջարդին առթիւ (1909 Ապրիլ) իր «Ուսանողի նամակներ»ով.–

«Գոնէ սա յուսահատեցուցիչ, ծայրայեղօրէն յոռետես, ջլատ, տրտում դամբանականները չգրէին: Անոնք որ մեռան, գիտակցօրէն, դիւցազնօրէն, անոնք ո՛չ արցունքի պէտք ունին, ո՛չ վարձու կեղծ լալկաններու, ո՛չ խրատի: Դամբանականները պէտք է կարդալ դամբանական խմբագրողներու գլխուն: Ժողովուրդները ինքնապահպանութեան, ցեղին շարունակութեան պայքարի՛ն բնազդը ունին» (1909 Յունիս 5, թիւ 23):

Երկուքին միտքէն կ'անցնէ՞ր արդեօք թէ իրենք ալ մաս պիտի կազմէին յաջորդ ողջակէզին, յանուն ցեղին շարունակութեան պայքարին...

Սխրամանթօ միայն մէկ ոտանաւոր կըցաւ տրամադրել, պարզապէս անոր համար որ արդէն կը պատրաստէր Ա. հատորը «Մատենաշար Ազդակ»ի, Կիլիկիոյ կոտորածին անմիջական ազդեցութեան տակ, «Կարմիր Լուրեր Բարեկամէս» (Հրատ. 1909 Սեպտեմբերին):

Մեծարենցի ոգին ալ կը սաւառնէր «Ազդակ»ի վրայ:

Տարաբախտ երիտասարդը մեռած էր Սահմանադրութեան հռչակումէն քանի մը օր առաջ, եւ մենք խանդավառութեամբ փնտռեցինք հրատարակելի նիւթեր իր ձեռագիրներուն մէջ: Վերջին ամիսներուն երբ այցելութեան կ'երթայինք, Միսաքն ալ յեղափոխական խառվք մը կը մատնէր, կարդացած ըլլալով քանի մը գաղտնի թերթեր, – Դրօշակ, Ռազմիկ, եւայլն: Առանց ատոր ալ արդէն բաւական բան գիտէր հայկական տառապանքի մասին, իբրեւ գիւղի զաւակ: Այնպէս որ չզարմացանք, երբ իր թուղթերուն մէջ գտանք ըմբոստ «Երգ» մը, հինգ տուն: Այն ատեն զոյգ ըրած էինք վերջին տունը.

Քո՛յր, մօտեցուր իմ ձեռքին
Աստուածաքրոցն հրրացան,
Ձի ամէն բան ինձ կրկին
Կը յիշեցնէ վրէժն արեան...

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Գրեց՝ ԹՈՒՐԻԿ

(Գ. եւ վերջ)

ԱՅՆԹԱՊ

Այնթապ. – Այս քաղաքը Կիլիկեան Հայաստանի մաս կը կազմէ: Ունի հոծ հայութիւն, որոնք ի ծնէ զարգացած եւ բանդէտ կ'ըլլան: Այնթապցի երախան ծնած օրը 10 տարեկանի խելք ունի, երբ 10 տարեկան կ'ըլլայ, 20 տարեկան սովորական Հայու մը խելքը կ'ունենայ:

Սուրզարանութիւնը կ'ըսէ թէ Այնթապցիք առանց «այն»ի բառ չեն ունենար, որով կարելի է ըսել թէ Անթապ է եղեր իր նախնական անունը, որը երեք նշանակութիւն ունի.– Զթափուելիք, թափ չունեցող եւ հոն թափուած:

Այս երեք նշանակութիւնն ալ կը յարմարի իրեն, որովհետեւ մէկ մասը Այնթապցիներուն չթափուելիք է եւ արժէքաւոր, մէկ մասը թափ չունեցող եւ բուհեր, մաս մըն ալ հոն եկած թափուած են հեռաւոր կամ մօտաւոր շրջաններէն. Ուրֆայէն, Կիւրինէն, Մարաշէն, Քիլիսէն եւայլն:

Թուական չի գործածեր Այնթապցին, եթէ մէկը դէպք մը պատմելու ըլլայ, «Տօքթոր Շէփըրթէն էվէլ կամ սօնրայ» ըսելով կը սկսի:

Տօքթոր Շէփըրթի առենէն երկու զորաւոր փաստով հաստատուած է, որ Այնթապցին թունդ Հայ է: Առաջինը՝ իրենց բարեւն է, որ բացառութիւն ըլլալով հայերէն է. բարե՛ւ աստուբարին: Երկրորդը՝ իրենց մականունի «եան» մասնիկն է: Այսքան ալ եթէ չըլլար, բարեխիղճ վըկաներու պէտք պիտի ըլլար...:

Զբաղումնին մանուսագործութիւն է, որու շնորհիւ, ինքնաբաւ, բարեկեցիկ եւ բիս պօղազ են. նաթլախ քէպապին եւ միջով քիւֆթէին խիղը եթէ շրթունքներէն վար չվազէ, ախորժակով չեն ուտեր:

Հայերէն Ծ. Խ. Ց. գիրերը չեն ուզեր գործածել: Ինչ ալ ընես ծով չեն ըսեր, սով կ'ըսեն: Ցաւին սաւ կ'ըսեն:

Շատախօս չեն, բայց կիրակնօրեայ զբաղումի մաս կը կազմէ, առանց ջուրի օղին եւ բամբասանքը, որոնց մէզէն անպատճառ կծու չիք քիւֆթէն կ'ըլլայ:

Զմեռ ատեն տաքնալու համար թոնիր կը մտնեն, ուր կը սորվին ձեռքով ... խօսելու արհեստը:

Այնթապցիին համար արգիլուած է ... Այնթապցիի աղջիկ առնել՝ օտար սովորութիւններ ներս չբերելու համար, ... օտարին աղջիկ կու տան, իրենց սովորութիւնները տարածելու նախանձախնդրութեամբ:

Այնթապ կ'արտածէ առատ մանուսա պէքմէզ, փստաքան, ֆըստըխ եւ պատուելի, հին սերունդը մանուսաի եւ ռուհի... է, իսկ նորերը մտաւորական եւ ազգային...:

ՈՒՐՖԱ

Ուրֆա. – Այս քաղաքն ալ Հայաստանէն դուրս կը գտնուի: Ան ուզեց որ Հայաստանի կենսական տարածութեան մէջ մտնէ եւ մասնաւոր խնդրագիր ալ գրկեց Ազգային Ժողովին: Սակայն մերժուեցաւ անծանօթ պատճառներով:

Լաւատեղեակ անձեր կ'ըսեն թէ Ուրֆացիներու պարլին հայ ըլլալը կասկածէ դուրս է, բայց օտար ազգերու թեւութիւնները ունին: Ժամանակին Հայր Աբրահամի ամարանոցը եղած է Ուրֆան, ուր քալած, նստած եւ ներկիլէ ծխած տեղերը դեռ կը մնան:

Երկիրը բարեբեր է. կ'արտադրէ նուռ, չամիչ, պատուելի եւ որր: Ամէն տեսակ արհեստաւոր ունի, բայց քէպապին կը գերազանցէ բոլորը: Գեղարուեստական է Ուրֆայի քէպապը:

Ուրֆան կարելի է կոչել նաեւ որբաքաղաք. հոն որբանոց ունի Ամերիկացին, Գերմանացին, Տանըմարքացին եւ Զուիցերիացին: Միշտ ենթակայ եղած է պատուելիներու արշաւանքին:

Ուրֆացին շատ ամօթխած է. ... իր կնոջը կնիկս է չըսեր, այլ մեր «քիւ... թօէքէն»ը կ'ըսէ:

Բարեկամիս մէկը կ'ըսէր թէ, ... լաւ է բնաւ անուն չունենալ, քան Ուրֆացիներու պէս բաղադրեալ եւ երկար...

կանի անուններ ունենալ․ Եկեղեցւոյ մէջ տէրտէրը ծանուցում կ՚ընէ այսպէս --- «Խչքերթողենց Արուշը, դէլխեղղողենց վանէսը, կոմծեծողենց Գէվուշը, ոտպթափողենց Խութուշը Առաջնորդարան թող գան լուգումլի գործի մը համար»:

Կերակուրնին, Կիրակի՝ մոռէֆ չիյքճօփքէ, Երկուշաբթի՝ եաճի եուվարլաֆ, Երեքշաբթի՝ լուխլուխուն ֆէօփքէ, Չորեքշաբթի՝ լեհմէճուն, Հինգշաբթի՝ պիպերով տօլմա, Ուրբաթ՝ պատինճանով ֆէպապ, իսկ Շաբաթը՝ բաղնիքի եւ լուացքի օր է:

Եւրոպական պարը կը նկատեն ամօթ․ հայկականն ալ չեն գիտեր․ այդ պատճառով պարի դէմ են:

Կը պարծենան Ս․ Սարգիս վանքով, Հայր Աբրահամի աղբիւրով եւ որբ պահող պատուելիներով: Քաղաքին մէջ Ուրֆացին իբէէ էնթէրիով աղա է, քաղաքէն դուրս արհեստաւոր:

Զգացումով թունդ Հայ են, կենցաղով ... քրիստոնեայ: Զհանուած անկողին կը մտնեն․ Կիրակի եկեղեցի երթալու համար, թուալէթնին կ՚ընեն ... Շաբաթ օր:

ԽԱՐԲԵՐԴ

Եթէ Քարբերդ ըլլար իր անունը աւելի կը պատշաճէր, որովհետեւ անընկեր լեռան մը վրայ մէկ մինակ նստած է: Իր շրջապատը դաշտային է եւ շատ բերրի․ հոն կ՚աճին ամէն տեսակ բոյսեր եւ պտղատու ծառեր․ տանձ, խնձոր, աչքի ցաւ, ծիրան, սալոր եւ բողոքական:

Խարբերդցին բնութեամբ շատ հանդարտ, հեզահամբոյր եւ մեղմ է․ կատարեալ քրիստոնեայ․ բնաւ չի բարկանար մինչեւ որ տանձ չըսես իրեն:

Անունին աւետարանական կ՚ըլլայ․ Մելքոն, Գասպար, Պաղտասար, Աւետիս Սեդրակ, Յարեթնազով, Յովհաննէս, Պետրոս, Սիմոն, Մատթէոս, Մերկերիոս: Ասոնց մէջ ամէնէն սիրուած անունը Պաղտասարն է, որմէ անբաժան է «աղա» տիտղոսը:

Տարազնին, ցերեկ ատեն էնթէրի փըպուճ կ՚ըլլայ․ իսկ գիշերը՝ լայն ու երկար շապիկ մը, որուն կէճէլիկ կ՚ըսեն:

Ազգային կերակուրնին «միջով քիւֆթէն» է, ամէն Կիրակի պիտի ուտեն, որպէս ազգային պարտականութիւն: Լուռ օրեր կ՚ուտեն թութի պէքմէզ․ կճօլճուկի խաշ, փէռչէնճի լաhանայ, եղէգի պամիա եւ Ամերիկայի դրամ:

Խարբերդցին կը պարծենայ իր խասուտով, կճօլճուկով եւ Սահակ Վեհափառ Կաթողիկոսով: Հարսանիք կ՚ընեն կարմիր գինիով, ջութակով եւ շարքիներով: Կ՚արտածեն չոր թութ, վարժապետ, խասութ եւ փրոֆէսէօր: Երկրին մէջ կը դրացին բողոքականութեամբ եւ «պորտընկեցութեամբ», երկրէն դուրս վաճառականութեամբ եւ Ամերիկայով: Զգացումով բանաստեղծ եւ բուհճի են: Մտքով դրական եւ օգտակար մարդիկ են: Կը ներածեն պատուելի, դաւառներէն աշակերտ եւ Ամերիկայէն տոլար չէք: Ամերիկան կը հաշուեն իրենց երկրորդ հայրենիքը եւ ամէն տարի կ՚արտածէին հոն աճող բնակչութեան ... երիտասարդ մասը:

ՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Հայ հասարակութեան թերեւս ծանօթ չըլլայ Գերմանիոյ մէջ գործող հայ երաժիշտներու փաղանգը, որուն մաս կը կազմեն մեծ երգչուհի Լուիզա Պօղոսեանը՝ դասատու Շթութկարթի Երաժշտանոցի, մեծահամբաւ թաւջութակահար Անդրէ Նաւարրայի սան՝ Կարպիս Աթմաճեանը՝ դասատու Ֆրայպուրկի Երաժշտանոցին մէջ, նոյն Երաժշտանոցի դասատու աշխարհահռչակ ջութակահարուհի՝ Կիմ Քաշքաշեան (միայն վերջերս գերման մամուլը դրուատանքով կ՚արտայայտուէր անոր մասնակցութեամբ պատրաստուած եւ Շոստակովիչի վերջին՝ թիւ 147 սոնաթը պարունակող խիտ սալիկին մասին), Քուլենկամփֆ մրցոյթի առաջին թափնեկիր երիտասարդ մեծատաղանդ ջութակահար Նիկողայոս Մադոյեան եւ ուրիշներ:

Այս փաղանգին անզուգական տարրերէն մէկն է՝ հայ հօրմէ եւ ռուս մօրմէ ջութակահարուհի Իզապէլլա Պետրոսեանը: Ան, երբեմնի սանուհին Դաւիթ Օյստրախի, քանի տարիներէ ի վեր կ՚ապրի Համպուրկի մէջ եւ իր համերգներուն զուգընթաց կը դասաւանդէ տեղւոյն երաժշտանոցին մէջ: Տարբեր միջազգային մրցոյթներու դափնեկիր այս հրանալի արուեստագիտուհիին մասին գովասանքով արտայայտուած են նոյնինքն Դաւիթ Օյստրախ, Եէհուտի Մենուհին, Րաֆայէլ Քուպելիք, Քօրնկոլտ եւ ուրիշ վարպետներ: Նոյնքան գմայլելի են յայտնի երաժշտական քննադատներու անոր կատարողական արուեստին նուիրած տողերը:

Իզապէլլա Պետրոսեան վերջերս Հանովրի մօտակայքը գտնուող Պատ Նեննտորֆի այսպէս կոչուած դղեակին մէջ հանդէս եկաւ (կ՚արժէ յիշել որ նոյն տեղը երկու տարիներ առաջ յաջող ելոյթ մը ունեցած էր հայրենի երգահան Եդուարդ Սադոյեան) բարդ յայտագրով մը․ Պախի սի-մինէօր սոնաթը, Փականինիի թիւ 9, 13, 14, 20 եւ 23 քափրիսները, Լատիսլաւ Քուփքովիչի (այս վերջինը կազմակերպիչն է Պատ Նեննտորֆի երաժշտական համերգաշարին) թիւ 1, 2, 3 եւ 4 քափրիսները, Պախի ֆա -- մինէօր փարթիթան:

Հասուն արուեստագիտուհին հմայեց բոլորս, նամանաւանդ Պախի փարթիթայի վերջին մասի՝ Շաքոնի արտակարգ կատարմամբ: Նաեւ առոր համար էր որ տեղւոյն մամուլը երեկոյթը կ՚որակէր իբրեւ «Պատ Նեննտորֆի դղեակին մէջ տեղի ունեցած ամենադեղեցիկ համերգներէն մէկը»:

Ուրիշ մէկ տաղանդի մը՝ 22--ամեայ Արա Մալիքեանի մասին քանի մը անգամներ արտայայտուելու առիթը ունեցած ենք: Անոր վերջերս Հանովրի բժշկական համալսարանի նուագախումբին հետ տուած համերգը անգամ մը եւս եկաւ հաստատելու որ ան կրնայ մեծ ապագայ ունենալ իր առջեւ՝ եթէ լաւ էմփրեսարիօներու հովանաւորութեան տակ ըլլայ: Իր Պէթհովընի ջութակի համանուագի կատարումը այն աստիճանի գգլիչ էր որ ունկնդիրները յաւարտ համերգի, հրաժարելով չափաւոր արտայայտուելու եղանակներէն նախընտրութիւն տուին յոռնկայս ծափահարութեան, այս արտակարգ գնահատանքի հեղհեղէ աւելի տարածուած գտնող եւ Ամերիկայէն մեր կողմերը եկող ձեւին: Ակամայ յիշեցի իր ուրիշ մէկ համերգին առթիւ քննադատի մը յարմար տեսած խորագիրը․ Խանդավառութիւնը չափ ու սահման չէր ճանչնար:

Արա Մալիքեան արդէն իսկ հինգ մրցոյթներու դափնեկիր է եւ իբրեւ մենակատար ելոյթներ ունեցած է Պուտափեշտի, Պելկրատի, Ժընեւի եւ Պամպերկի նուագախումբերու հետ:

ՐԱՖՖԻ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆԻ
ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ․ ԺՈՂՈՎԸ

Կանխաւ ծանուցուածին համաձայն, Ուրբաթ, Փետրուար 14-ին, երեկոյեան ժամը 8․30--ին գումարուեցաւ Եկեղեցւոյս Ազգային Միութեան Ընդհանուր Ժողովը:

Նորվան Եպիսկոպոսի աղօթքով ժողովը բացուելէ ետք, ատենապետ՝ Պր․ Ռիչար Կազարեան ողջունեց ժողովականները: Այնուհետեւ կարդացուեցան վարչութեան բարոյական եւ նիւթական տեղեկագրերը: Այս ընթերցումներէն յետոյ մի քանի անդամներու կողմէ եղան որոշ տեղի եւ անտեղի քննադատութիւններ: Ասկէ վերջ համաձայն կանոնագրութեան 9--րդ յօդուածին, տեղի ունեցաւ Ընտրողական Յանձնախումբի ընտրութիւնը խաղաղ մթնոլորտի մէջ եւ կատարեալ կարգապահութեամբ: Ներկաներ ձայներու մեծամասնութեամբ եւ գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրեցին հինգ հետեւեալ ազգայինները ---

Պր․ Գեղամ Կանանեան, Պր․ Լեւոն Մարկոսեան, Պր․ Արամազդ Ապետի -- Աւետեան, Պր․ Արթիւր Պասմէճ, Օր․ Փաւքալ Կոստանեան, որոնք 1992 տարւոյ առաջին կիսամեակին մէջ պիտի կազմակերպեն Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ․ Առաք․ Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութեան ընտրութիւնը:

Ժողովը փակուեցաւ փոխանորդ Սրբազան Հօր Պահպանիչով եւ Տէրունական աղօթքով:

ԴԻՒԱՆ
Լիոնի Ս․ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ
Ազգային Միութեան Վարչութեան

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան սրահին մէջ, Փետր․ 8 -- 10, Արա Աւետիսեան ցուցահանդէս մը ներկայացուցած է, նուիրուած գեղանկարիչ Օննիկ Աւետիսեանի (հայրը), Ալ․ Սարուխանի (քեռայրը) քանդակագործ Արա Սարգսեանի (կնքահայրը): Նկարներով, վերարտադրութիւններով, բնօրինակներով (Սարուխանի պարագային) ոգեկոչուած է երեք արուեստագէտներու յիշատակը:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 6--ին, կազմակերպութեամբ Հայ աւետարանական առաջին Եկեղեցւոյ, դասախօսութիւն մը տուած է ծանօթ գիտնական՝ տոքթոր Գնէլ Դուրեան նիւթ ունենալով՝ «Հայաստան իր անկախութեան սեմին, մեծ ակնկալութիւններ, աննախընթաց վտանգներ», շուրջ 500 հոգիի ներկայութեան:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Հ․ Յ․ Դ․ Ս․ Թէհլիրեան Կոմիտէին Փետրուար 6-ին, ասուլիս մը տեղի ունեցած է Հ․ Յ․ Դ․ Հայաստանի Կեդր․ Կոմիտէի անդամ Վահան Յովհաննիսեանի այցելութեան առթիւ: Զեկուցաբերը ներկայացուած է հանդիսավարը՝ Սիլվա Զարչաֆեան: Ապա, Վահան Յովհաննէսեան խօսած է Հայաստանի եւ Արցախի մասին:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի «Համազգայինի» Յ․ Մանուկեան գրադարանի սրահին մէջ, Փետրուար 7--ին, դասախօսութիւն մը տուած է Տիկին Պերճուհի Փիրումեան նիւթ ունենալով՝ «Հայ եւ հրեայ պատմական աղէտներու անդրադարձը երկու ազգերու գրականութեան մէջ»:

**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հ․ Բ․ Ը․ Մ․--ի «Ալեք Մանուկեան» մշակութային կեդրոնի մէջ, Փետրուար 9--ին տեղի ունեցած է «Մատլէն Սահակեան» արտասանական մրցումը, 450 հանդիսականներու ներկայութեան: Աւանդական այս մրցումին կը մասնակցին տեղւոյն Ս․ Խաչ Ազգային Վարժարանի, Ս․ Սահակ եւ Ս․ Մեսրոպ շաբաթօրեայ Վարժարանի եւ Արփի Միսաս ուսումնարանի աշակերտներ: Մրցումին մասնակցած են 45 աշակերտներ՝ բաժնուած 3 դասակարգի (15--ական):

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԴՐԴՈՒՄ ՄԸ

Անդրանիկ զօրքը թողած էր վակոններու մէջ եւ եկած էր Ալեքսանդրապոլ, Նազարբեկեանը տեսնելու եւ ըսելու, թէ ինք հազար զինուոր չունի եւ ամէն բանով պակաս է, իսկ եթէ Նազարբեկեանը կ՚ուզէ, կը շարունակէ ճանապարհը, միայն թէ 1000 զինուորի արդիւնքներ չակնկալէ:

Նազարբեկեանը խնդրած էր դուրս գալ Ալեքսանդրապոլ եւ լրացնել 1000-ը: Այդպէս ալ եղած էր:

Միասին նստած, խորհրդակցած էին ռազմաճակատի դրութեան մասին:

Գեներալ Նազարբեկեան Անդրանիկի հեռագրելէ յետոյ՝ հեռագրած էր նաեւ Կարս՝ տեղի զինուորական իշխանութեան, որ Անդրանիկը կու գայ եւ պիտի մեկնի ռազմաճակատ՝ իր կարգադրութեամբ:

Այնտեղի Ազգային Խորհուրդը ուրիշ բան չէր, բայց եթէ Հայ Զինուորական Միութիւնը:

Այս մարդիկը ուրախացած էին, որ Անդրանիկին կրցան դուրս հանել ընդհանուր զինուորական գործէն բայց հիմա, երբ Անդրանիկը դարձեալ երեւան կու գար եւ աւելի ուժեղ ձեւով՝ մտածած էին դրդում սարքել:

Ահա Թիֆլիսի Ազգային Խորհուրդի ստացած երեք հեռագիրներու զաղտնիքը:

Ես կ՚ըսեմ, որ Անդրանիկ այս անգամ աւելի ուժեղ կերպով երեւան կու գար, որովհետեւ պիտի ունենար մէկ բատալիոն զինուոր եւ այնպիսի անկեղծ եւ հայրենասէր խմբաւորումով, որ այլեւս դաւաճանութիւնները, էնթրիկները եւ քսութիւնները պիտի չկարենային մուտք գտնել Անդրանիկի ռազմական ընտանիքէն ներս: Անիկա պիտի կենար թշնամիի դէմ դիմաց իր բուռ մը քաջերով՝ խլելով հերոսութեան թափիններ:

Հիմա մեր ընթերցողները կրնան եզրակացնել արինալի եղբայրասպանութեան հեռագիրներու ամբողջ կեղտոտ միջոցը:

Մենք այդ երեկոյ գացինք մեր մէկ ուրիշ ընկերոջ՝ Հնչակեան Եդուարդ Զափուրեանի մօտ եւ քնացանք չոր տախտակներու վրայ:

Երեքս միասին խորհրդակցեցանք՝ երթալ եւ տեսնել գեներալ Նազարբեկեանը:

Առաւօտ տուն եկանք: Անդրանիկին յայտնեցինք մեր միտքը, անիկա ալ համաձայնեցաւ: Նախքան գեներալ Նազարբեկեանի մօտ երթալը, մենք ուրիշ հեռագիր մը խմբագրեցինք եւ ուղարկեցինք Թիֆլիս՝ Հայաստանի Ապահովութեան Խորհուրդին:

«Մենք գտանք Անդրանիկը Ալեքսանդրապոլ: Անիկա չէ գացած Կարս երբեք: Նազարբեկեանի կարգադրութեամբ պիտի երթայ Կարս զօրքը լրացնելէ յետոյ»:

Զօրավարը կը պահանջէ հեռագիրներու պատճէնը ուզել Ազգային Խորհուրդէն:

ՄԵՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԶՕՐ․ ՆԱԶԱՐԲԵԿԵԱՆԻ ՀԵՏ (*)

- Ընդհանուր հրամանատարը ձեզ կը սպասէ, - ըսաւ թիկնապահ մը նախասենեակ գալով եւ մեզ առաջնորդելով զօրավարին մօտ:

- Հայաստանի Ապահովութեան Խորհուրդի պատուիրակները, - ծանոյց բարապանը:

Մտանք ներս:

Զօրավարը մեզ ընդունեցաւ իր գրասեղանին առաջ, ոտքի եւ ձեռքի շարժումով հրաւիրեց նստիլ իր մօտ:

Մենք նստանք:

Անմիջապէս ներս մտաւ զինուորական միութեան նախագահը՝ տեղակալ - հարիւրապետ՝ Թահմազեան - դաշնակցական, տեղ առաւ մեզ մօտ, եւ իբրեւ թարգման, զօրավարը գրեթէ հայերէն չէր գիտեր, պատրաստուեցաւ մեր խօսքերը թարգմանելու:

Մենք բացատրեցինք մեր այցելութեան նպատակը, թէ ինչպէս նախորդ իրիկունը, Հ․ Ա․ Խորհուրդը մտահոգ էր տագնապալից կացութեան, Ազգ․ Խորհուրդի վայնասուններէն շփոթած, Կարսի վըտանգումին, զինուորներու ըմբոստացման, Անդրանիկի երեւակայական խառնակչութեան, թէ ինչպէս որոշեր էր հըհրաժարիլ եւ մեր պնդումին վրայ համաձայներ էր սպասել մեր առաքելութեան արդիւնքին․ յետոյ անցանք մեր Ալեքսանդրապոլ հանդիպելուն, Զօր․ Անդրանիկի քաղաքը գտնուիլը պատահմամբ լսելնուս ... Եւ ըսինք, թէ մեր առաքելութեան գործը այժմ փոխուած է, եւ մեր պարտքն է լուծել գործած մեքենայութեան հանգոյցը:

(*) Այս գլուխը ես կ՚արտատպեմ Լեւոն Թիւթիւնճեանի «Կեանքը Կովկասի մէջ» անտիպ գիրքէն:

(Շար․ 47)

Րաֆֆի Ուշագլեան,
Մինաս եւ Լիզ,
Շալճեան եւ Պօյաճեան ընտանիքները (Մարսէյլ)
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ-ի

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 23ին, 96 տարեկանին։

Թաղումը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Փետրուար 26-ին։ Ողբացեալին փափաքին համաձայն մարմինը ուղղակի տունէն գերեզմանատուն կը փոխադրուի։ Հաւաքուիլ բնակարանը՝

137, rue du Fbg. Poissonnière

Չորեքշաբթի, ժամը 13·45-ին, ուրկէ թափօրը կը մեկնի Փանթէն - Փարիզէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Հ.Բ.Ը.Մ.-ՓԱՐԻԶ

ՀԱՄԵՐԳ

Հայաստանի Հնագոյն Ճնչական Նուագարաններու
«ՏԿԶԱՐ» Պետական Համոյթը
ղեկավարութեամբ՝
Կարլէն Միրզոյեանի
կը ներկայացնէ
Հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական մեղեդիներու, երգերու եւ պարերու բացառիկ ծրագիր մը՝
(Կոմիտաս -- Գուսան Շերամ -- Ջիվանի -- Շիրին -- Շահէն)
Մեներգիչներ՝ Հենրի Սիմոնեան, Արմէն Ալոյեան, Ռաֆայէլ Քարամեան եւ Արտաշէս Հայրեան։ Կիրակի, Մարտ 1, ժամը 20-ին՝
TLP Déjazet - 41, bd. du Temple, Paris
Տոմսերու մասնակցութիւն՝
80 - 100 Ֆր.
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Հ. Բ. Ը. Մ.--ի կեդրոնը
45 -- 20 -- 03 -- 18
թիւին։

Dans le cadre de ses activités culturelles la Maison de la Culture Arménienne de Villeurbanne présente :

UN GRAND SPECTACLE

DE MUSIQUE, DANSES ET CHANTS FOLKLORIQUES ARMENIENS
avec
L'ENSEMBLE NATIONAL D'ARMENIE

Degsar

qui nous fera revivre l'ambiance d'antan des noces arméniennes à l'aide des instruments traditionnels arméniens dehol, duduk, zourna.

36 exécutants sous la direction de
M. MIRZOYAN
Vendredi 28 février à 20 h 30
au Centre Culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola, Villeurbanne
Prix des places : 70 F (- 25 ans : 60 F)
Renseignements : 78 94 37 36 après-midi.

(Շար.՝ Ա. էջէն)

արդիւնաբերութեան աշխատանքին համար նուազագոյն հինգ միլիոն խորանարդ մեթր։ Ներկայ մատակարարումը կը բաւականացնէ կենցաղային կարիքները եւ տասնեակ մը ձեռնարկութիւններ։ Իսկ Ատրպէյճան Ղազախէն վերջ փակած է Լաչինի կաղամուղը, մատակարարումը բոլորովին դադրեցնելով։

**

МԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ս. Պետերբուրգի մէջ տեղի ունեցած ՀԱՊ--ի ծանրաբարձութեան երիտասարդական ախոյեանութեան յաջող ելոյթ ունեցած է Երեւանէն Արմէն Խաչատրեան։ Ան բարձրացուցած է 310 քկ. եւ միայն անձնական քաշի պատճառով ախոյեանութիւնը զիջած է նոյն ծանրութիւնը բարձրացնող իր ռուս մրցակցին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.-- Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, վավա Սարգիս Խաչատուրեանի մահուան ութերորդ տարելիցին եւ Նուարդ Ասլանեանի յիշատակին։

ՄԵԾ-ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը կազմակերպած է մեծ մայրերը մեծարելու հանդիսութիւն մը, Կիրակի, Մարտ 1, ժամը 15--ին Մայր Եկեղեցւոյ Ս. Զրբաշեան սրահը։

Գեղարուեստական յայտագիր։

Ճոխ թէյասեղան, պատրաստուած՝ յանձնախումբի տիկիններուն կողմէ։

Սիրով կը հրաւիրուի գաղութի ամբողջ հայութիւնը, յարգելու համար մեծ մայրերը։

Մուտքը ազատ է։

La MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

En présence de M. René ROUQUET
Député - Maire d'Alfortville
Membre de la Mission Diplomatique conduite par M. Bernard KOUCHNER de retour du Karabagh

Les Institutions, Organisations et Associations arméniennes d'Alfortville reçoivent

L'ASSOCIATION CHENE

Le Vendredi 28 Février à 20 h 45
à la M. C. A.

Interventions
Projection film vidéo
Projection diapositives

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
Tél. : (1) 43. 76. 55. 89

ANTENNE 2

Lundi 2 Mars à 22 h 20

Les 40 jours du Moussa Dagh

d'après l'œuvre de *FRANZ WERFEL*
Rélisation : *SARKY MOURADIAN*
Production : *JOHN KURKDJIAN*

LE CENTRE CULTUREL SAINT - MESROB
vous invite à écouter
le Jeudi 27 Février à 20 h 45
UNE

CONFERENCE RELIGIEUSE

sur
LE CONCILE DE CHALCEDOINE ET L'EGLISE ARMENIENNE
donnée par le R. P. Joseph KELEKIAN
Curé de la Paroisse Arménienne Catholique de Paris

LE CENTRE CULTUREL SAINT - MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° *Cardinal Lemoine ou Monge*
—— Entrée libre ——

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Գէորգ Պասմաճեանի մահուան առթիւ.-- Տէր եւ Տիկին Վրէժ Նետելեանէ, Տէր եւ Տիկին Հրայր Պասմաճեանէ, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Նետելեանէ 500-ական Ֆր., Տիկին Մարիամ Նետելեանէ 200 Ֆր.։

soirée artistique

au profit de l'Ecole

TEBROTZASSERE

Sous la haute présidence
d'HENRI VERNEUIL
le Samedi 29 Février à 20 h 30
à la *Salle Voltaire* — 22, rue Voltaire, 94140 Alfortville
Avec l'aimable participation de :
GRICHA — Sarkis BOGHOSSIAN — DUO ZEPUR
Danse Arménienne — Art martial arménien HAY DJAMPA
Krikor HAMEL — Ensemble KOTCHNAK
Yervant NAJARIAN
et les enfants de *Tebrotzassere*

★ BUFFET ● TOMBOLA *avec de gros lots* ★

●

Participation aux frais : 150 F.

●

Organisé par les associations :
ACAF, Association Culturelle des Arméniens de Férikeuil
CHAGHGAB, Association Compatriotique des Arméniens de Turquie
Les Anciens du Lycée *GUETRONAGAN*
Surp Khatch *TEBREVANK*
avec le soutien de l'Ecole *SAINT-MESROB* d'Alfortville

Pour les réservations téléphoner à :
Lucie Coiffure — 46 44 50 75 *Hagop Ardic* — 46 38 15 17
Klag Ghazarian — 46 44 71 65 (après 20 h)

Les points de vente :
- *Epicerie Hay Ararat* — Alfortville — 43 76 27 62
- *Atlantic Electronique* — Alfortville — 48 93 42 69
- *Epicerie Eniz* — *Clamart* — 46 45 27 52
  Arnouville-les-Gonesse — 39 85 08 91
- *Epicerie Markar* — Paris 10e — 42 06 92 66
- *Epicerie Spitag 2* — Arnouville-les-Gonesse — 39 87 37 50

-ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ-

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Փետրուար 27, տօն է Սրբոց Վարդանանց Զօրավարացն Մերոց՝ Հազար երեսուն եւ վեց վկայիցն, որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին (451 Թուականին)։

Այսօր անուանակոչութեան տօնն է ՎԱԶԳԷՆ Ա. Սրբազնագոյն Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց։

Ժամը 10--ին պատարագ կը մատուցուի։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Փետրուար 27, տօն է Վարդանանց Զօրավարացն Մերոց 1036 վկայիցն։

Այս առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10--ին, պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Շրջանային Խորհուրդը, կը հրաւիրէ գաղութիս բոլոր Հայերը ներկայ գտնուելու՝ Աւարայրի ճակատամարտի (451 Թուականին) տարեդարձին նուիրուած կրօնական եւ աշխարհիկ բացառիկ հանդիսութեանց, որոնք տեղի պիտի ունենան՝ Հինգշաբթի, Փետրուար 27։

Հովանաւորութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ
Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Յայտագիր.--

Ժամը 16--ին, հանդիսաւոր պատարագ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

Կը պատարագէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ
Երգեցողութեամբ՝
Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբի
Ղեկավարութեամբ՝
Խաչիկ Երկմալեանի

Ժամը 18--ին՝ Հանդիսաւոր հաւաքոյթ Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ։

Խօսք պիտի առնէ՝ Վարդանանց Խորհուրդի շուրջ՝
ՓՐՈՖ. ՌՈՊԷՐ ՏԷՐ -- ՄԵՐԿԵՐԵԱՆ
Ապա տեղի կ'ունենայ պատշաճ հիւրասիրութիւն։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. -- Պետական արտօնութեամբ, բոլոր Հայերը՝ դպրոցական, աշխատաւոր թէ պաշտօնեայ, այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ կարենալու համար բերել իրենց մասնակցութիւնը կրօնա -- ազգային պարտականութիւններուն։

LA GALERIE LES CENT
présente les œuvres

d'Evguenia Sarkssian

(Arménie)

"mémoire"

EXPOSITION
prolongée jusqu'au 14 Mars
Galerie les Cent
8, rue de Jouy, 75004 Paris
tél. : 42 77 30 00
Ouverture du mardi au samedi de 14h à 18h30 ou sur rendez-vous.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՅՈՒՆԻՍ 14-ԻՆ
Կոնէսի Հանգստեան Տան մէջ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 27

JEUDI
27 FÉVRIER
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.742

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

67e ANNÉE — No 17.742

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ ԱԴՐԻԱԿԱՆԷՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Հայեւթուրք յարաբերութիւններու նոր ոլորտը յատկապէս Սփիւռքի մէջ թափ առած է Թուրքիոյ համաթրքական ախորժակներուն առնչուած վէճերու: Խորհրդային Միութեան քայքայումով չեզոքացած կարեւորութիւնը Թուրք ղեկավարութեան կը թելադրէ՞ նոյն երազը զոր ունէր դարասկիզբին: «Այո՛, անշուշտ, ոչինչ կրնայ փոխուած ըլլալ անոնց մտայնութեան մէջ յատկապէս այսօր երբ պայմանները այնքան նպաստաւոր են» կ'ըսեն ոմանք. ուրիշներ կը պնդեն թէ Միջին Ասիոյ Թուրք հանրապետութիւններուն անկախացումն ու Անգարայի յառած ակնարկները այնքան ալ ուրախանալիք կողմ չունին Թուրքիոյ համար:

Այս մասին տեղին է հաւանաբար ունենալ Թուրք ղեկավարութեան կարծիքը. վարչապետ Ս. Տէմիրէլ Արտահանէն պատուիրակութեան մը ընդունելութեան ընթացքին ակնարկելով Կովկասի հանրապետութիւններուն անկախացումով Թուրքիոյ հիւսիսակողմը բացուած նոր աշխարհին, ըսած է. — «Ադրբէջան, Հայաստան, Վրաստան ... ճիշդ է որ իրենց միջեւ հարցեր ունին, բայց կը խաղաղին: Միջին ասիական հանրապետութիւններ՝ Ուզբէկստան, Թիւրքմէնիստան, Կիրգիզստան, Ղազախստան, Տաջիկստան ... անոնցմէ շատեր իրենց աչքը յառած են մեզի: Դուները պիտի բացուին: Ներկայիս, իրականութիւնն այն է որ իր սահմանները անփոփոխ մնալով հանդերձ, Թուրքիա մեծցած է: Այսինքն, երեւան եկած է Թուրքիա մը որուն մէկ ծայրը Ադրիականի կպած է, միւսը կը հասնի մինչեւ Չինական պարիսպ: Աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել թէ ստեղծուած է թրքական աշխարհ մը: Կովկասի ցեղախումբերէն ոչ մէկը կը մոռնանք. բոլորն ալ մեր եղբայրներն են: Այդ աշխարհին աչքի լոյսն է Թուրքիա: Այս կացութենէն դժգոհներ պիտի ըլլան. անոնց չար աչքերուն ափ մը հող կարենալ նետելու համար պարտաւոր ենք պահպանել մեր միասնութիւնը»:

Խօսելով Արտահանի մասին եւս, Սիւլէյման Տէմիրէլ ըսած է թէ այն 40 տարուան ընթացքին երբ քաղաքը ռուս մնաց Թուրքիոյ քարտէսէն, ամբողջ ժողովուրդը արցունք թափեց. սակայն այլեւս լալու նպատակ չունին, հիմա ուրիշներ պիտի լան:

Դժբախտութիւնը հոն է որ Թուրքիոյ վարչապետին արտայայտութիւնները մեր վէճերուն վերջ տալու զօրութիւնը չունին. համաթրքական ախորժակներու թէզը պաշտպանողները կրնան շարունակել փաստ բերելով Ադրիականէն Չինաստան երկարելու փառասիրութիւնը. իսկ միւսները կրնան ծանրանալ «անփոփոխ սահմաններ»ու նշումին վրայ:

Խականը ի վերջոյ մեզի համար վէճին շարունակուիլն է:

Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԵՐԵՒԱՆ

ՔՈՒՇՆԷՐ ԳՆԱՑ, ՎԷԼԱՅԱԹԻ ԵԿԱՒ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ԴՌՆՓԱԿ ՆԻՍՏ

ԱՐՑԱԽ

ՄԻՇՏ ՌՈՒՄԲԵՐ, ՄԻՇՏ ՄԱՐՏԵՐ, ՄԻՇՏ ՋՈՀԵՐ

Երեքշաբթի, Փետրուար 25-ին, Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի նախագահութեան տակ Գերագոյն Խորհուրդի դռնփակ նիստ մը գումարուած է, որ տեւած է 3-ուկէս ժամ (19-էն 22.30) նուիրուած միայն Ղարաբաղի բարդ կացութեան, որու հետեւանքով, ինչպէս գրեցինք, Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան հրաժարեցաւ Հելսինքի երթալէ:

— Պէրնար Քուշնէր Երեւանէն ալ չկրցաւ Ստեփանակերտ անցնիլ, աննպաստ օդին պատճառաւ եւ վերադարձաւ Փարիզ: Չկրցաւ հաստատել նաեւ մարդասիրական այն գօտին, որ իր նպատակն էր: Երեքշաբթի իրիկուն Թէ-էֆ-1 կայանի լրատուութեան բաժնին մէջ, նկարներ տրուեցան այս առնչութեամբ, հոգ չէ թէ Փուավր-տ'Առվոր իր «նախաբանին» մէջ ներկայացուց Ղարաբաղը՝ «ադրբեջանական հողաշերտ մը Հայաստանի հողամասին մէջ...»:

Իրանի Արտաքին նախարարն ալ՝ Վէլայաթի Չորեքշաբթի իրիկուն, Փետրուար 26-ին, Երեւան կը ժամանէր: Ծանօթ է որ Իրան կ'ուզէ միջնորդի դեր խաղալ:

**

Արցախ 4 մեռեալ եւս կար, երբ լուրեր կ'առնէինք Չորեքշաբթի առտու (Փետր. 26), եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Ստեփանակերտը միշտ ռումբերու թիրախ էր, գոհերը նուազ էին այն պատճառաւ որ բնակիչները այլեւս գիւղեր գացած են ապաստան գտնելու: Շատ բուռն մարտեր կը շարունակուին շրջանին մէջ:

Փետրուար 24-ի իրիկունը Մոսկուայի ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը հաղորդած են թէ ՀԱՊ-ի զինեալ ուժերու հրամանատարը՝ մառեշալ Շապոշնիկով հրահանգած է Ստեփանակերտ գտնուող 366-րդ զօրագունդին ոչնչացնել կրակակէտերը եթէ քաղաքի ռմբակոծութիւնները շարունակուին:

Կը թուի թէ արդէն իսկ գործադրութեան անցած են, քանի որ ըստ Բաքուի Շուշիի ռազմակէտերը ռմբակոծուած են ՀԱՊ-ի ուժերուն կողմէ:

Բոլորը — արեւմտեան մեկնիչները — չեն ծածկեր իրենց լուրջ մտահոգութիւնը, մանաւորաբար Ազգամի ՀԱՊ-ի զինամթերքի գրաւումէն ետք: «Մոնտ» կ'արձագանգէր Ռոյթըրի եւ ԱՖՓ-ի հեռագրալուրերուն, որոնք մանրամասնութիններ կուտային այս մասին:

Կիրակիէն Երկուշաբթի լուսնալիք գիշերն է որ Ազերիները ձեռք ձգած են ՀԱՊ-ի պատկանող մեծաքանակ զինամթերքը (Ազգամի մօտ) եւ առեւանգած են պաշտօնեաները: ՀԱՊ-ի վրայ յարձակումները կը բազմանան վերջին օրերը:

**

Արտաքին նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան Նիւ-Եորք կը մեկնի, ուր Մարտ 2-ին պաշտօնապէս ՄԱԿ-ի անդամ կը դառնայ Հայաստանը, Ազգաժողովի նիստին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(25 Février)

ELENA BONNER : *LE MASSACRE DES ARMENIENS*
«ԵԹԷ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ ՉՊԱՇՏՊԱՆԷ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ...»

Ֆիկառօ-ի այս թիւին մէջ, ուր լայն տեղ գտած էր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ հարցազրոյցը, որու արձագանգեցինք մեր նախորդ թիւով, լոյս տեսած է նաեւ յօդուած մը, զոր ստորագրած է Էլէնա Պոնէր:

Ինչպէս իր բոլոր գրութիւններուն մէջ, հոս ալ Էլէնա Պոնէր չի ծամծմեր իր խօսքերը, անգամ մը եւս կը յիշէ Ստալինի գծած քարտէսը, ըստ «բաժանէ՛ ու տիրեսցես» սկզբունքին, նշելով Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի պարագաները, որպէս ցայտուն օրինակներ:

Է. Պոնէր կը յուսայ որ միջազգային յանձնախումբերու առաքումը Ղարաբաղ, առաջքը կրնայ առնել ցեղասպանութեան: Բայց, կը շեշտէ թէ պէտք է նկատի առնել որ հիմնական ոչ մէկ լուծում կրնայ գտնուիլ Ղարաբաղի եւ նոյնանման այլ հարցերու, առանց Եւրոպայի Համաբակապետութեան ժողովրդավար բոլոր երկիրներուն վճռական քաղաքականութեան եւ ՄԱԿ-ի ճանաչման ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքին, երբ ան կը յենու ժողովրդավար հանրաքուէի մը վրայ, ինչպէս Ղարաբաղի պարագան է:

Ու Սախարովի այրին կ'եզրակացնէ. — «Եթէ Արեւմուտքը չպաշտպանէ Լ. Ղարաբաղի Հանրապետութեան գոյութեան իրաւունքը, ստալինականութիւնն է որու զօրավիգ կը կենայ ի վերջոյ, ինչ որ ալ

ՊՈՒԼԿԱՐ ԼՐԱԳՐՈՂՈՒՀԻ ՍՎԵՏԱՆԱ ՊԱՍԿԱԼԵՒԱ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Պուլկարական հեռատեսիլի այս քաջարի լրագրողուհիին անունը ծանօթ է, գոնէ անոնց որոնք կը հետեւին Արցախեան ողբերգութեան եւ կը յիշեն թէ իր շնորհիւ է որ ի վերջոյ ազատ արձակուեցաւ Հայ լրագրող մը՝ Վարդան Յովհաննիսեան, որ ձերբակալուած էր Գետաշէն, անցեալ ամրան:

Շնորհիւ Սոլիտարիթէ Փրոթեսթանթ Ֆրանս — Արմենիի, ան քանի մը օրուան համար կրցաւ Փարիզ գալ եւ ժամանումին յաջորդ օրն իսկ, Երեքշաբթի, Փետրուար 25-ին, «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ հարցազրոյց մը ունեցանք իրեն հետ:

Նոյն օրը, հանդիպում մըն ալ ունեցաւ «Անթէն 2» (Ժորժ Պորթոլիի եւ Քարին Փերթիւի հետ), որ, սկզբունքով, մէկ վայրկեան տեւող նկարներ պիտի սփռէր (Ս. Պասկալեւայի մէկ ֆիլմէն):

Ինչ որ Սվետանա Պասկալեւա կը պատմէ, սուր եւ ուժիմ դիտորդի բերած իր վկայութեամբ, Շահումեանի գիւղերու մարտերէն ու տեղահանութենէն թէ Շուշիի բանտի իր այցելութենէն, աւելի քան ցնցիչ է:

Մարտ 3-ի եւ 4-ի մեր թիւերով կուտանք այս խիստ շահեկան հարցազրոյցը:

ըլլան իր քաղաքականութեան գործնականապաշտ արդարացումները»:

«LE MONDE»

(26 Février)

Լոյս ընծայած է նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ Երեւան կատարուած հարցազրոյցը, որ չի տարբերիր Ֆիկառօ-ի նոյն առաւօտ հրատարակածէն: Ըստ երեւոյթին առանձին հարցազրոյցներ տեղի չեն ունեցած այլ՝ մամուլի ասուլիս մը ենթանախարար Պ. Քուշնէրի ընկերացող լրագրողներուն հետ:

«LES TEMPS MODERNES»

(Février)
LES 40 JOURS DU MUSA DAGH
«UNE LITTERATURE D'ENQUETE»

Տիկին Ռայա Գոհէն, որ պատմութեան դասատու է Թել-Ավիվի համալսարանը, ստորագրած է խիստ շահեկան յօդուած մը «Թան Մոտերն» պարբերականին Փետրուարի թիւին մէջ, կարճ ներածականով մը, զոր ստորագրած է Փիէր Վիտալ-Նաքէ: Կ'անդրադառնանք առանձին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

15.000 (20-25.000 ըստ կազմակերպիչներու) լիսէի աշակերտ եւ ուսանող կէսօրին Փարիզի փողոցները գրաւեցին, Փետրուար 25-ին, բողոքելու համար ժոսփէնի բարեփոխման դէմ, որու պարզապէս հրապարակէն վերնալը կը պահանջեն: Առարկութիւնն այն է որ դասումի աւելի ծանրակշիռ դրութիւն մը կը ստեղծուի: Նախարարը կը փորձէ ժամանակ շահիլ եւ յետաձգեց ծրագրին քննութիւ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԷՋԵՐ ՃԱՒԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆԷՆ

ՇՐՋԱՆ ՄԸ ԻՐ ՅՈՅԶԵՐՈՎ ԵՒ ՏԵՆԴԵՐՈՎ

(«Ազգակ» երիտասարդ շաբաթաթերթ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Աւելի վերջը կուգար Ահարոնը, որ արդէն անուն մը շինած էր «Անահիտ»ի մէջ դեռ Վենետիկէն, ինչպէս Վարուժանը իր առաջին հատորով, «Սարսուռներ»:

Գալով արձակ արտադրութեանց, «Ազգակ»ով շողաց թիւ 5-էն իսկ Յակոբ Տէմիրճեան որ յետոյ պիտի դառնար քաջածանօթ Մնձուրին, կը սկսէր պատմուածքով մը, «Հին Օրեր» գիւղական կեանքէ շարք մը որ շարունակուեցաւ այնուհետեւ մինչեւ իր գիւղ վերադառնալը (Արմտան):

Այդ օրերուն քանի՜ հոգի լաած կ'ըլլային Սուլթանախնամ Սթամպոլին մէջ, ժողովրդական երգեր, օրինակ՝ մեռելի մը վրայ.

Լացէ՛ք մարեր, լացէ՛ք քուրեր,
խօս մարդ չկայ որ չէ մեռեր
... Այս գիշեր ես դուրս ելայ,
ողորմուկ ձայն մի կուգար,
Ցածցայ ու ականջ դրի որդեկիս
ձայնն էր կուգար:

Եւ դեռ քանի՜ այսպիսի երգեր Յակոբ Տէմիրճեանի հայրենի պատկերներուն մէջ, ամօթխած ու թրթռուն ինչպէս ինք:

Իր առաջին բարեւը «Ազգակ»ին կուտար միւս Յակոբն ալ՝ պարզապէս Օշականը:

Թղթատարը պատմուածք մը կը յանձնէր. — «Պառաւին Անէծքը», փակագծի մէջ՝ գիւղի կեանքէ, տակն ալ՝ աննշան ստորագրութիւն մը Յակոբ Քիւֆէճեան:

Գիւղի կեանք, նոր աշխատակից, — դըլխուս վրայ: Բայց կը վայլէ՞ր, երիտասարդ, արդիական, շարաթաթերթի մը մէջ տեղաւորել սա գռեհիկ մականունը, — Քիւֆէճեան: Եւ Յակոբն ալ կոզովը նետելով իբրեւ ստորագրութիւն դրինք մէկ բառ, — Գեղջուկ (1909 Օգոստոս 28, Թիւ 35):

Իրմէ յօդուած մը եւս երեւցաւ «Ազգակ»ի վերջին թիւին մէջ (1909 Հոկտեմբեր 16), «Նօթեր ռուսահայ գրականութեան վրայ», այս անգամ իր իսկ անուն — մականունով: Ու երբ մտերմացանք, երբ գրեթէ ամէն շաբթու Սէօլէօզէն Պոլիս կ'իջնէր եւ գրատուն կամ խմբագրատուն կը հանդիպէր՝ Ֆրանսերէն գիրքեր եւ պարբերականներ, մասնաւորապէս «Մերքիւր տը Ֆրանս» տանելու եւ կարդալէ վերջ վերադարձնելու համար, Քիւֆէճեան արդէն չալկած էր գրական բազմակողմանի կողով մը, այնքան բիրտ եւ ինքնուրոյն ու անսպառ:

Ցիչէ՞ մեւս աշխատակիցները: Բայց «Ազգակ»ի պատմութիւնը չէ որ կ'ընեմ, այլ փորձ մը շրջանին միջավայրը, մթնոլորտը, հեւքը պարզելու:

Թող արձանագրած ըլլամ շարք մը անուններ ալ մասնաւորապէս անոնք որ դացին ու չեկան, - Է. Ակնունի, Ռ. Զարդարեան, Յ. Շահրիկեան (Ատոմ), Բ. Շահպազ, Մարգպետ, Վրթանէս Փափազեան, Ֆէրիտ Ճէմիլ (Տիգրան Ծամհուր, Ամսէեան), Յակոբ Շահպազեան, Տիգրան Եսայեան (Զապէլ Եսայեանի ամուսինը, նկարիչ եւ անիշխանական), Գրիգոր Եսայեան, Լեւոն Խաճանեան եւայլն, իսկ ողջերէն Վ. Փափազեան (Կոմս), Գասպար Իփէկեան, Յակոբ Տէր — Յակոբեան, Մկրտիչ Պարսամեան, Վտարանդի, Բեռնի (Սիմոն Յակոբեան), Եղ. Գօլանճեան, Ասլան Շիրակունի (Մարտիրոս Յարութիւնեան), Վաթան (Ղ. Մելոյեան), Զիթունի, Զարխի Ֆալաք, եւայլն:

- Ճիշդ է որ զանազան պարտադրումներ զգալի տեղ մը կը բռնէին «Ազգակ»ի էջերուն մէջ:

Նիւթի՞ սո՞վ: Ընդհակառակն: Մենք մեզի շրջանակ մը կազմած ըլլալով, միշտ որոշ գիծ ու գոյն եւ անկախ գետին փնտռելով, բաւական դժուարահաճ էինք, եթէ ոչ ամբարտաւան, եւ ամէն գրագէտի կամ խմբագրի բարի եկար չէինք ըսեր: Հայրենիքի կտորներ կ'արտատպէինք նախ իրենց՝ հեղինակներուն թելադրութեամբ, յետոյ՝ կանխորոշ ծրագրով մը, — հրատարակութիւններ կային որոնք արտասահմանի մէջ տպուած ըլլալով, բոլորովին անծանօթ էին մեր հասարակութեան: Ուրեմն, կ'արժէր որ մեր ընթերցողներն ալ կարդային, ճաշակէին ինչպէս եթէ նոր գրուած ըլլային:

Թերթին շուրջ փոթորիկը պայթեցաւ 7-րդ թիւէն, երբ ազդանշանը տուինք հակղերական, նոյնիսկ հակակրօնական պայքարի մը, մասնաւոր խորհրդակցութեամբ:

Համաձայն տրուած որոշման, 1909 Փետրուար 6-ին Գեղամը կը ստորագրէր «Սեւ փորձանքը», ազդարարելով. — «Հնչած է մահավճիռներու ժամը»: Ես ալ «Սեւ Թաթը» — «Ո՛րքան գգուեցինք ու համբոյրներով տաքցուցինք զայն»:

Զուգադիպութեամբ մը, նոյն թիւին մէջ կ'երեւար նաեւ Վարուժանի «Վահագն»ը, այնքան հեթանոսական տրամադրութեամբ:

Ո՛չ միայն «ձահիճը շարժուեց» ինչպէս կ'ըսէին այն ատեն, այլ եւ մեր աւագ ընկերները, համակիրներն ու հովանաւորները դառնօրէն գանգատեցան որ պառակտում կը սերմանենք: Մասնաւորապէս վրդովուած էր մեր սիրելի Զաւարեանը եւ կը պահանջէր իր անունը վերցնել համակրողներու ցանկէն: Մօտաւորապէս կը յիշեմ իր դիտողութիւնը.

— Եթէ կարծում էք որ նոր բան էք ասում, յեղափոխական խօսք, շատ էք սխալւում. էդ պայքարը սա նուագն քառասուն տարուայ պատմութիւն ունի մեր մէջ...

Կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ կը գրէին կամ կ'ընէին հակառակորդները:

Մթնոլորտը եռթալով պղտորեցաւ: Թերթը պատռողներ եղած էին շոգենաւին մէջ, փառողներ ժամուն բակը: Բողոքի նամակներ հասան դաւառէն ալ:

... Այնուհետեւ ուրիշ պայքարներ ալ ունեցանք «Մեր խօսք»ով — խմբագրական — Սամուլի բաժինով եւ մասնաւոր յօդուածներով: Ներելի՞ էր նահանջել «Հայկական Շէրիաթ»ին առջեւ: «Յեղափոխութիւնը մեր ետին եւ Յեղափոխութիւնը մեր առջեւ»:

Աւագ ընկերները մեծ մասով կը պնդէին որ սրբենք իրենց անունները: Ս. Զաւարեան գրաւոր ալ յայտնած էր իր բողոքը: Իբրեւ միջին ճամբայ, ստիպուեցանք հետեւեալ ազդը հրատարակել 1909 Ապրիլ 24-ին (Թիւ 17):

«Փարատելու համար զանազան թիւրիմացութիւններ, միանգամ ընդ միշտ կը յայտարարենք թէ «Ազգակ» կը հրատարակուի Դաշնակցական ընկերներու անհատական նախաձեռնութեամբ, բայց կազմակերպական — պաշտօնական հանգամանք չունի»:

Քանի մը ամիս վերջը, երբ Վանի «Նոր Սերունդական» շարժումին պատմութիւնն ալ սկսեր էինք հրատարակել, նորէն տրտունջ: Այլեւս վերցուցինք համակրողներու ցանկը եւ 1909 Օգոստոս 7-էն սկսեալ ճակատը կ'երեւար «Երիտասարդ Շաբաթաթերթ», գրական եւ հասարակական: (Այս խառնածին բառը, «հասարակական» որ մինչեւ հիմա կը գործածուի մեքենաբար եւ որու վրայ խաչ քաշեր եմ 1920-էն ի վեր, մեր գլուխը դամուած էր կովկասեան թերթերէն իբրեւ համազօր «սոցիալ»ի (ընկերային):

Ազատամարտը լոյս տեսած էր արդէն (1909 Յունիս), տիրապետելով հրապարակին: Իբրեւ պայքարի թերթ՝ «Ազգակ»ը այլեւս անիմաստ կը դառնար: Իբրեւ զուտ գրական թերթ ալ դժուար էր շարունակել: Գեղամը «Ազատամարտ»ին անցած եւ խրած էր սեւ աշխատանքի մէջ. ես կլանուած՝ հրատարակչական — կուսակցական գործով:

ՄԸՄՄՈՒԼ

ՀԱՅ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ «Ո՛Զ»Ը

Թիթեղէ տուփի մը մէջ զետեղուած մոմը կը պլպլայ. գետնայարկը բոլորովին կը մութնայ. վառօդին ծուխը պարուկաձեւ քուլաներով կը ծաւալի: Մարդիկ աւելի կը կծկուին: Ականջ կը դնեն. դուրսը նոր պայթում մը ծայր տուած է: Մարդիկ իրենց շունչը բռնած կը սպասեն անշնչելի մթնոլորտի մը մէջ որ վախով ծանրացած է: Յանկարծ ապաստարանը արձագանգ կուտայ անհանդուրժելի աղաղակներու որոնք կը զարնուին գետնայարկին սառած պատերուն:

«Մահուան անցքը զգացին» կ'ըսէ անյայտ տարիքով, պեխաւոր, առատմնաթափ կին մը, որ վհուկի մը կը նմանի: Այրի մըն է, Շահումեան կը կոչուի. ծանրաքայլ, իր չո՛րհագո՛ւրկ մարմինը կը բերէ լոյսին: Կը հիւսէ. առողջ միակ ձեռքը արագ շարժումներով բուրդին թելը կը փաթթէ ձողին վրայ որուն շարժումները կը գեկավարուին միւս ձեռքէն դաստակին ծայրը մնացած մասով: Հինգ ամիս առաջ հրթիռի մը պայթումով փլած է տունը այն առաջին կռիւներուն որոնք հայ անկախականները դէմ յանդիման բերին Բաքուի աղերի իշխանութեան: Անոր ծերուկ ամուսինը փլատակներէն դուրս չէ եկած: Իսկ Շահումեանի այրին Ստեփանակերտ մնացած է:

«Ո՞ւր պիտի երթայի» հարց կուտայ առանց շարակամութեան, հակառակ որ զաւակները Երեւան հաստատուած են: «Ես հոս ծնած եմ. ամուսինս հոս մեռաւ: Թաղուեցաւ իր նախնիներուն քով. ես ալ հոս պիտի թաղուիմ» կը բացատրէ:

Ինչպէս հազարաւորներ որոնք չորս ամիսէ ի վեր թիրախ են Ազերիներու գրնդակոծումներուն, Շահումեանի այրին գետնայարկի իր անկիւնէն կը հեռանայ միայն արեւուն ելլելու կարճատեւ պահերուն: Փամփուշտի տարափը այնպէս կը թուի որ խորհրդաւոր կանոններու կը հպատակի. օրական հանդարտութեան ժամն է կէսօրէն մինչեւ ժամը 17, երբ հետզհետէ աւելի հազուադէպ դարձած ջուրը քաղաք կը մտնէ: Ամայի մայթերուն վրայ դոյլեր եւ պահածոյի տուփեր իւրաքանչիւր բնտանիքի տեղը կը նշեն այն անվերջանալի հերթին մէջ որ կը դիմէ աղբիւրին վտիտ ջուրին: Ջուրին զտումի կայանը չի գործեր ինչպէս ելեկտրաստղրիչները կամ ջեռուցումը:

Տնտեսական անգիծող շրջափակում մըն ալ աւելի կը ծանրացնէ պատերազմին հետեւանքները: Ուժանիւթի պակասէն Ղարաբաղ հարկադրուած փակած է գործատունները: Հացագործները իրենց ալիւրը բնակիչներուն բաժնած են: Վառելանիւթը կտրօնով կը տրուի միայն մարտիկներուն եւ առաջնային կարեւորութիւն ներկայացնող քանի մը հաստատութեան: Ստեփանակերտի հիւանդանոցը վիրաւորները կը խնամէ ընդհանուր չգոյութեան մէջ: Մայրանոցը որ քանդուած էր հրթիռի մը պայթումով, Խորհրդարանին գետնայարկը տեղափոխուած է: Պրինա Մարուսեան՝ բժշկապետուհին օրը չորս — հինգ ծննդաբերութիւն ընել կուտայ: Աւելի յաջողութիւն մըն է ծուխերու մէջ մնացած այդ վայրին համար որ հազիւ թէ տաքցած է անձոռնի ու քմահաճ վառարանով մը որուն մէջ հիւանդապահուհի մը ծննդաբերող կիներուն բերած փայտերը կը թխէ: Անոնք պարտին նաեւ իրենք հայթայթել իրենց ծննդաբերութեան համար անհրաժեշտ ջուրը:

Աշխատանքի սենեակը մերկ լամպով մը կը լուսաւորուի. հոսանքը կուգայ Խորհրդարանին ելեկտրարտադրիչէն: Բըժշկուհին կը բացատրէ սակայն թէ ծընընդատուն կը գործէ միայն արտակարգ կացութիւններու համար. մնացածը, բընականոն ծննդաբերութիւնները տան մէջ կը կատարուին: Զաւակը ծնելէ ետք մայրերը 24, կամ առաւելագոյն 48 ժամ կը պահուին, մինչդեռ բնականոն պայմաններու մէջ անոնք շաբաթ մը հիւանդանոցը կը մնային: Այսօր անձկութիւններու պատճառած ախտաբանական վիճակները բազմապատկուած են. մէկուկէս ամսուան մէջ հինգ վիրաբոյժներէ եւ երկու տասնեակ դայեակներէ բաղկացած անձնակազմը խաղաղութեան շրջաններու մէկ տարուան մէջ տեսնուածին չափ վիժումներու եւ մանկական մահերու ականատես եղած է:

Արտաքին աշխարհի հետ Ստեփանակերտի կապը քանի մը ուղղաթիռներ են որոնք ամէնէն անհրաժեշտ սննդանիւթերը կը բերեն: Մատի վրայ համբուող ուղղաթիռներ գրեթէ ամէն օր կը մեկնին Երեւանէն, մեծ վտանգներ աչք առնելով ու թռչելով ադրբեջանական հողին վրայէն: Խիզախ օդաչուներ առանց բարակը փընտռելու, ծանրաբեռնուած իրենց ուղղաթիռներով կ'անցնին ձիւնապատ գագաթներու վերեւէն: Ցիսուն քմ.ի չափ միջոց մը կը կտրեն ազերի նշանառուներու մշտական վտանգին ենթարկուած: Հակառակ սառեցնող քամիին, հայ մարտիկները բաց պատուհանէն իրենց զէնքերը դուրս պարզած բռնած, կը հակադարձեն ամենափոքր կրակոցի:

Արամ եւ Փետայիներու իր խումբը քալաշնիքովներով զինուած, հոն են. նաեւ հազուադէպ ճամբորդներ: Տարօրինակ հակասութիւն մը կը նշմարուի Երեւանէն Ղարաբաղը պաշտպանելու փութացած երիտասարդ այս կամաւորներուն զուարթութեան եւ անընդմէջ մտահոգուած տեղացիներուն կեցուածքներուն միջեւ: Առաջինները կ'ընտրեն իրենց ուղին, տեղացիները կը դիմագրաւեն վիճակ մը: Սակայն բոլորն ալ նոյն եռանդը կը ցուցաբերեն երբ ուղղաթիռը վերջապէս կ'իջնէ ցեխոտ հողին վրայ որ գիրենք կը միացնէ:

Ստեփանակերտէն 40 քիլոմեթր դէպի հիւսիս, Գոլատակ գիւղակին դաշտերը որպէս օդակայան կը ծառայեն. Արամ 32 տարեկան մօրուսաւոր երիտասարդ մը որ թատրոնի բեմադիր է, հրամանատար է առանց աստիճանի: Ծինգէ բաճկոնակին վրայէն հագուած է լեռնականի բաճկոն մը: Խաչիկ վարդագոյն վերնազգեստի մը վրայէն կապած է փամփուշտակալը, իսկ Սամուէլ հպարտօրէն կը շարժէ ամերիկեան զինուորական քասքէթ մը: Գնդացիրով մը եւ քաղաքաղօրքէն առնուած արձանակով մը զինուած երիտասարդ այս ռատիկանը հպարտութեամբ կը ձաւազայթէ երբ կը խօսի մօտալուտ ձակատումներու մասին, մինչ վիրաւորները կը փոխադրեն:

«Պատերազմ մը միակ ճշմարտութիւն մը կ'ունենայ» կ'ըսէ Արամ, զինեալ մէկու մը համար բացառիկ պայծառամտութեամբ. «չեմ կարծեր որ Ազերիները բոլորն ալ անասնացած են. բայց այս պատերազմը մենք չարծարծեցինք: Կրօնքի պատերազմ մը չէր մեր մղածը, ոչ իսկ ցեղային պայքար մը. ժողովուրդի մը իր հողին վրայ ապրելու իրաւունքը կը պահանջենք միայն»: Խաչիկ կ'ըսէ թէ ծայրայեղական մըն է ինք. «տուէք ինծի Ազերիի կամ Թուրքի անուն մը որ մարդկութեան մշակոյթին բան մը տուած ըլլայ» կ'ըսէ ան, լայն ժպիտով մը թուելով ադրբեջանական կոտորածները:

ՏԻՏԻԷ ՖՐԱՆՍՈՒԱ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵԹԷ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ Կ'ՈՒԶԷ ԿՇՏԱՆԱԼ...

Երկու տարիէ ի վեր արդէն Ուրալեան շրջանին մէջ կը գործեն աւելի քան 1400 անկախ ագարակապաններ, որոնք 45 հազար հեկթար հող կը շահագործեն: Անոնց արտադրութիւնը կրկնապատիկ եռապատիկն է կոլխոզներու եւ սովխոզներու: Այսուհանդերձ, տեղական իշխանութիւնները լաւ աչքով չեն դիտեր զանոնք. անոնցմէ շատեր դատարանի փորձառութիւնը ունեցած են. տակը կը նըպաստէ հողային բարեշրջումի օրէնքին թերի կողմերը: Օրինակ, տակը համաձայն կոլխոզներու եւ սովխոզներու հողը պէտք է բաժնուի ծիծաղելիօրէն փոքր չափերով. ամէն անձի մէկ հեկթարէն նուազ: Մինչդեռ շրջանին մէջ ամէն մարդ գիտէ թէ շահութաբեր աշխատանք կատարել անկարելի է առանց նուազագոյն 1 հեկթար հող ունենալու: Ու արդէն այս կարգադրութիւնն ալ կը միտի ստիպել որ հողամշակները խմբուին ու կոոպերատիւներ կազմեն, վերադառնելով իրենց նախկին տնօրէնները:

Աւելի անորոշ է այն գիւղացիներուն վիճակը որոնք հողեր վարձած են: Մեծամասնութիւնը ոչ մէկ փաստաթուղթ ունի թէ օրինաւոր վարձակալն է այդ հողակտորին: Տեղական իշխանութիւններու յետին նպատակն է կոլխոզներու, սովխոզներու կէս — աւատապետական իրավիճակը վերականգնել նոր հանդեր-

ձանքով. այս պատճառով ալ կարելի նեղ պայմանները կը ստեղծեն հողի վարձակալներուն համար, որպէսզի անոնք միշտ իրենց կարօտ դիրքի մէջ գտնուին: Ոչ մէկ դրամատնային վարկ կը ստանան անոնք եւ ոչ մէկ օրէնքի պաշտպանութիւնը կը վայելեն: Տոկոսներու համեմատութիւնները ոչ թէ օրէ օր, այլ՝ ժամէ ժամ կ'աւելնան ու հասած են արդէն 30%–ի: Շատ մը շրջաններու մէջ գրեթէ անկարելի է փոխառութիւն կատարել:

Պարզ դիպուածի մը արդիւնք չէր որ կոլխոզներու, սովխոզներու տնօրէններն ու Հողային ճարտարարուեստի Կոմիտէն համաժողով մը ունեցան այն օրերուն երբ կամայի շրջանին անկախ հողամշակներուն երկրորդ համագումարը տեղի կ'ունենար:

Անոնք նպատակ ունին պետական ձեռնարկութիւններու եւ կոոպերատիւներու արտադրութիւնը միաւորելու եւ այդպէսով փրկելու հողային անտեսութեան նախկին կառոյցները:

Ասոր քով, տարօրինակ է որ ագարակպանները ստանձնելու պարտաւոր ըլլան ճամբաներու շինութիւնը, կոլխոզներու եւ սովխոզներու կողմէ աւերուած գիւղերու վերականգնումը: Տարի մը առաջ երեք միլիոն ռուբլի խոստացուած էր անոնց չարժումին. բայց ոչինչ տրուեցաւ. խոստացուած էր նաեւ ամէն մէկ հողամշակի 50 հազար ռուբլի, սակայն տակաւին կը սպասեն անոնք:

Շրջանի հողամշակները մեծ յոյսեր չունին անշուշտ շրջանային ու ազգային պիւտճէներէն. աւելի կը վստահին Հողամշակներու ռուսական հիմնադրամին որմէ արդէն յատկացումներ կատարուած են. անոնք կը մտածեն այդ հիմնադրամին մէկ մասնաճիւղը ունենալ իրենց շրջանին մէջ, յետագային գայն վերածելու համար հողամշակութեան դրամատան:

Միանալու հրամայականը կը թելադրուի նաեւ գործիք, կազմածներ ճարելու դժուարութենէն. շատեր բաւարար նիւթականը չունին. միւս կողմէ շատ անտեսուած է շրջանը գործիքով ու անհրաժեշտ միջոցներով օժտելու գործը: Այս կացութեան մէջ, անկախ ագարակպանները անցեալ տարի դիմած են արտասահմանեան ձեռնարկութեան մը ու 400 տրակտոր ձեռք ձգած. բայց վարչարարութեան բարդութեան պատճառով գործը յապաղեցաւ: Այս դժուարութիւնները պատճառ եղած են որ տեղացիները մտածեն տեղւոյն վրայ շինել իրենց պէտք եղած գործիքները:

Հողամշակներու շրջանային ընկերակցութեան նախագահը կ'ըսէ թէ յաճախ իրենց կ'ուղղուի հետեւեալ հարցումը. պիտի կարենա՞ն սնուցանել շրջանի բնակչութիւնը: Ինք կը պատասխանէ որ եթէ մարդիկ օգնեն իրենց փոխանակ իւրաքանչիւր քայլին խոչընդոտներ յարուցանելու, ինչպէս եղած է գրեթէ միշտ, կրնան երեք տարիէն բնակչութիւնը կերակրելու դիրքին հասնիլ: Սակայն եթէ հողամշակները ստիպուին իւրաքանչիւր դժուարութեան դէմ առանձին պայքարելու, այդ ժամանակը պիտի վերածուի տասը տարուան:

ԴԱՇՏԷ ԴԱՇՏ

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ «Ֆերահեան» վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Փետր. 9-ին, աւելի քան 500 հոգիի ներկայութեան ներկայացուած է «Անկախութեան երթը անցեալին ու այժմ» նիւթը: Ձեռնարկին բացումը կատարած է Ռոզին Շահկալդեան: Ապա՝ Սոնա Զէյթլեան խօսք առած է նիւթ ունենալով՝ «Անկախութեան ձրգտումը հայ ժողովուրդի մօտ»: Բանախօսած է նաեւ փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան որ համեմատական ակնարկ մը նետած է անցեալի եւ այսօրուան անկախութիւններու միջեւ գծելով հետեւեալ պատկերը.– Ա.– 1918–ին մեր կամքէն անկախ մենք պարտադրուած էինք անկախութեան ճանապարհը բռնելու, մինչ այսօր Հայաստան ինք հարթեց ճամբան դէպի անկախութիւն: Բ.– Հայերը, այսօր եւս, օրինաւոր կերպով հասան անկախութեան, եւ անոր յաջորդող հանդրուաններուն: Գ.– Այսօր եւս բնական հարստութիւններէ զուրկ լեռնաշխարհ մը ունինք, առանց չահաբեր ձեռնարկութիւններու: Դ.– Այսօր եւս փոքր տարածութիւնով եւ նուազագոյն բնակչութեամբ փոքր հանրապետութիւն մըն ենք, եւ կը գտնուինք Ատրպէյճանի եւ Վրաստանի պէս ընդարձակ եւ մեծ թիւով բնակչութիւն ունեցող հանրապետութիւններու միջեւ: Ե.– Անցեալին մեր ղեկավարները Դուրսէն եկան Երեւան, ոչինչէն սկսելու համար գործը: Այսօր ալ նոյնը կը կրկնուի: Զ.– Ա. Խատիսեան եւ Ռուբէն Տէր–Մինասեան քաղաքական տարբեր մօտեցումներով կը նայէին Երկրի աշխատանքին, առաջինը՝ գզոյշ վարուելակերպին, իսկ երկրորդը բռնատիրութեան հաւատալով: Այսօր ալ հայրենիքը նմանօրինակ գործելաձեւերու երկընտրանքին մէջ է: Է.– 1918–ին, Արեւմտահայաստանէն բազմահազար գաղթականներ կային Հայաստանի մէջ: Այսօր եւս Հայրենիքը լեցուն է Ղարաբաղէն, Լենինականէն, Ատրպէյճանէն եկած հայ գաղթականներով: Ը.– 1918–ին Ղարաբաղը Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ չէր, այսօր ալ չէ: Թ.– Դարասկիզբին մենք ապաւինած էինք Արեւմուտքին, այսօր դարձեալ անոր ապաւինած ենք, իսկ Միացեալ–Նահանգներ Կովկասի դուռները բացած են Թուրքիոյ: Դասախօսութենէն ետք եղած են հարցումներ: Վերջին խօսք առնողը եղած է Զօրի Բալայեան:

**

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ իր գրասենեակին մէջ, Հ.Յ.Դ. Արեւմտեան–Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբը Փետրուար 8–ին մամլոյ ասուլիս մը կազմակերպած էր օգտուելով Զօրի Բալայեանի ներկայութենէն: Գրասենեակի վարիչ տնօրէնը՝ Պերճ Կարապետեան ներկայացուցած է Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի անդամը, որ իր խօսքի սկիզբը յիշած է թէ ինք Ամերիկայի մէջ առաջին անգամ խօսած է Ղարաբաղի մասին դեռ 1985–ին, ապա անցած է ներկայ իրավիճակին եւ նկարագրած կացութիւնը:

**

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ «Մերտինեան» վարժարանը, Յունուար 31–ին ճաշով մը պատուած է վարժարանի հոգաբարձութեան երբեմնի ատենապետ՝ Սեպուհ Թաշճեանը՝ որ վերջերս Հայաստանի ուժանիւթի եւ վառելանիւթի նախարար նշանակուած է: Հայ աւետարանական համայնքի զաւակ, Սեպուհ Թաշճեան ծնած է Երուսաղէմ եւ յաճախած տեղւոյն Թարգմանչաց Վարժարանը, նախքան Միացեալ–Նահանգներ փոխադրուիլը 1956–ին: Ճաշին ջերմ մթնոլորտին մէջ, հանդիսավարը՝ Զաւէն Խանճեան խօսքը տուած է վերապատուելի Գարլ Աւագեանի: Նորընտիր նախարարին կենսագրութիւնը ներկայացուցած է իր եղբայրը՝ Գրիգոր Թաշճեան, հուսկ խօսք առած է Սեպուհ Թաշճեան, որ անդրադարձած է Հայաստանի վառելանիւթի եւ ուժանիւթի տագնապին եւ անկէ ծագած դժուարութիւններուն:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ԼՈՍ–ԱՆՃԸԼԸՍ, 1992

Լոս–Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի գրասենեակի մէկ հաղորդագրութենէն կը պարզուի թէ Վենետիկի Մխիթարեան Հայկական Ակադեմիային եւ Լոս–Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկին կողմէ կազմակերպուած 1992–ի «Հայագիտական Դասընթացքները» տեղի պիտի ունենան Օգոստոս ամսուան ընթացքին, ղեկավարութեամբ Տաճատ Վրդ. Եարտըմեանի, որ Գործադիր–Վարիչն է նաեւ Լոս–Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկին:

Հաղորդագրութիւնը կը ճշդէ որ փափաքողները այժմէն իսկ պէտք է արձանագրուին յիշեալ դասընթացքներուն: Դիմում կրնան կատարել 17 տարեկանէն վեր ուսանողներ, ուսուցիչ–ուսուցչուհիներ եւ ոեւէ՛ չափահաս անձ, որ կը ցանկայ Հայագիտական Ուսումներու նուիրուիլ կամ հայագիտական իր հմտութիւնը զարգացնել:

Մխիթարեան Հայագիտութեան Լոս–Անճըլըսի այս եզակի դասընթացքը կը բովանդակէ չորս տարիներու համապարփակ ծրագիր մը, որ կ'ընդգրկէ Հայ Ժողովուրդի Նիւթական, Իմացական եւ Կրօնական Մշակոյթի գրեթէ բոլոր մարզերը:

Հայագիտութեան այս դասընթացքներու լրիւ ծրագիրը յաջողապէս բոլորող անձերուն՝ պիտի յանձնուի Մխիթարեան Հայագիտական Վկայականը, կնիքով եւ ստորագրութեամբ վաւերացուած Վենետիկի Մխիթարեան Հայկական Ակադեմիայի Նախագահէն եւ Լոս–Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի Վարիչ–Տնօրէնէն:

Յաւելեալ մանրամասնութիւններ եւ արձանագրութեան դիմումնագիրներ ստանալու համար՝ դիմել խկոյն Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի Կեդրոնատեղի գրասենեակին ...

(818) 546–1967

առաւօտեան ժամը 9–էն երեկոյեան՝ 6:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴ՝ ԱՐԱՄ ԱՐՔ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Լիբանանի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Արամ Արք. Քէշիշեան Ժընեւի Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի կեդրոնին մէջ, Յունուար 22–էն 25–ին աշխատանքային շարք մը հանդիպումներ ունեցաւ Ե. Հ. Խ.ի ընդհանուր քարտուղարին, բաժանմունքներու տնօրէններու եւ զանազան յանձնախումբերուն հետ՝ որպէս ատենապետ Ե. Հ. Խ.–ին: Սրբազան Հայրը նաեւ ատենապետեց Հայաստանի եւ Արցախի հարցերով զբաղող յատուկ յանձնախումբի ժողովին եւ կատարեց անհրաժեշտ թելադրութիւններ:

Ընդառաջելով Ժընեւի Էնթիւթի Էքիւմէնիքի հրաւէրին Արամ Արքեպիսկոպոս դասախօսութիւն մը տուաւ Էքիւմէնիք շարժումը այսօր, նիւթին շուրջ: Էքիւմէնիք եւ Աստուածաբանական բարձրագոյն ուսմանց այս հանրածանօթ կեդրոնին մէջ Արամ Արք. քանի տարի առաջ շուրջ վեց ամիս մասնակցած էր սեմինարներու:

Ժընեւ իր կեցութեան ընթացքին, Արամ Արքեպիսկոպոս երկար հանդիպում մը ունեցաւ Հայաստանի Արտաքին գործոց նախարար Րաֆֆի Յովհաննիսեանին հետ: Խորհրդակցութեանց նիւթ դարձաւ Ղարաբաղի այժմու կացութիւնը, Հայաստան–Սփիւռք փոխ–յարաբերութեանց սերտացումը եւ եկեղեցիներու համաշխարհային խորհուրդի ճամբով Հայաստանի եւ Ղարաբաղի տնտեսական ու քաղաքական նոր օգնութիւն կատարելու կարելիութիւնները:

Արամ Արքեպիսկոպոս նաեւ տեսակցութիւններ ունեցաւ զուիցերական Եկեղեցիներու Խորհուրդի ատենապետին հետ, լուտերական եկեղեցիներու համաշխարհային խորհուրդի ընդհանուր քարտուղարին եւ Եւրոպական Եկեղեցիներու ընդհանուր քարտուղարին հետ:

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ ԼԻԲԱՆԱՆԻ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՄԵՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԶՕՐ. ՆԱԶԱՐԲԵԿԵԱՆԻ ՀԵՏ

– Զօրավար, – ըսինք մենք, – Ազգ. Խորհուրդը յայտնեց Ապահովութեան Խորհուրդին, թէ ընդհանուր հրամանատար զօրավար Նազարբեկեան կը հեռագրէ մեզ, թէ «Անդրանիկ առանց իմ հրամանիս Սիբիրեան(*) գունդը եւ 70 000 փամփուշտ առած մեկնեցաւ Կարս»:

– Ես այդպիս հեռագիր չեմ տուած, – ըսաւ ընդհանուր հրամանատարը: – Այդ հեռագիրը ինծի տուած է Թիֆլիսէն Բեժանբեկը, եւ ես պատասխանեցի, թէ այդ եղած է իմ գիտութեամբս եւ հեռագրեցի միւս կողմէ, ճանապարհին՝ զօր. Անդրանիկին, թէ իր առած զօրքովը եւ ռազմանիւթով մեկնի Կարս... Բեժանբեկի հեռագիրը հոս է, – աւելցուց զօրապետը եւ դառնալով Թարգմանին. – Գտէ՛ք այդ հեռագիրը, տուփէին մէջ, դիմացի սեղանին վրայ պէտք է ըլլայ:

Դաշնակցականը ելաւ տեղէն, գնաց ցոյց տրուած սեղանին վրայ, հարեւանցի փնտռտուք մը ըրաւ եւ հեռագիրը «չըգտնելով», եկաւ տեղը նստաւ:

Զօրավարին աչքը տկար էր եւ այս նորութիւնները չէր տեսներ:

– Զօրավա՛ր, – ըսինք մենք այն ատեն, – ինչպէս կ'ըլլայ, որ գնդապետ Բեժանբեկը զօրավարի մը, այն ալ իր պետին համար կրնայ գործածել «առանց իմ հրամանիս» խօսքը. զինուորական կարգապահութեան տեսակէտէն տարօրինակ կը թուի մեզ այդ:

«Թարգմանը» չթարգմանեց մեր խօսքերը նոյնութեամբ եւ տարբեր բաներ ըսաւ...

Մենք չերկարեցինք հարցը:

– Իսկ Կարսի բերդակալին հեռագի՞րը, Զօրապետ:

: Այդ մասին ձեր քննութիւնը պէտք է կատարէք բերդապետին եւ Միշային մօտ: Ես երբեք տեղեկութիւն չունիմ...

– Այո, Զօրապետ, մենք պիտի երթանք Կարս, այդ մեքենայութեան աղբիւրը գտնելու յոյսով: Սակայն մէկ բան ցանկալի եւ անըմբռնելի կը գտնենք, դո՛ւք Զօրապետն էք, դո՛ւք էք հայկական ճակատի ընդհանուր հրամանատարը, ինչպէ՞ս կրնայ ըլլալ, որ մեր միակ բերդաքաղաքը՝ Հայաստանի հոգին, Կարսը կը վտանգուի, եւ հայկական բանակի ընդհանուր հրամանատարը տեղեկութիւն չունենար... Բերդին հրամանատարը, պատասխանատու զինուորականը, իր սպարապետին չի տեղեկացըներ այդ վտանգը անմիջապէս եւ Թիֆլիս՝ Ազգ. Խորհուրդին կը հեռագրէ... Այսքան անլուր երեւոյթ մենք չենք կարող երեւակայել:

«Թարգմանը» իր աթոռին վրայ ինքզինքը անհանգիստ կը զգար. ստիպուած քանի մը բառերով թարգմանեց մեր խօսքերուն իմաստը:

– Մինչեւ այսօր կու գայ Ալեքսանդրապոլ, դուք իրմէ կը տեղեկանաք. ես այդ մասին ոչինչ գիտեմ, – կրկնեց Զօրավարը, եւ ինքն ալ ձանձրացած, թարգման–քոնթրոլէօրի խեղաթիւրած թարգմանութիւններէն, դարձաւ մեզ եւ աղճատ ու գեղեցիկ հայերէն մը փորձելով՝ ըսաւ.

– Ես շատ ուրախ եմ, որ ինձ մօտ գալու հետաքրքրուեր են ներկայացուցիչները... Դուք Անդրանիկի մտերիմներն էք. Սովէտ Ապարանիի (Ապահովութեան Խորհուրդի) լիազօրներն էք... Ես շրջապատուած եմ Վայեննի Սայուզից (Զինուորական Միութիւն), որոնց վրայ իմ զինուորները, դժբախտաբար, վըստահութիւն չունին... Իմ ուժը, իմ զօրքը Թրքահայ է... Թրքահայ զօրքը ո՛ր փրոնտը պէտք է պաշտպանէ, պէտք է ինձ մօտ տեսնէ իր ներկայացուցիչներին. ես խնդրեր էի Սովէտ Ապարանիից ուղարկել ինձ մօտ մի ներկայացուցիչ... Ինձ տակաւին գոհացում չէ տըրուած. ինձ առանձին էք թողած... Ես խնդրում եմ՝ մնաք ինձ մօտ եւ ինձ հետ աշխատէք պահել զօրքը: Երբ զօրքը տեսնէ իր վստահութիւնը վայելող մարդիկ, որ ինձ հետ շրջում են իր մէջ եւ համոզում պահել իրանց դիրքը, նրա տրամադրութիւնը կը բարձրանայ, նրանք բոլորը սիրում էին Անդրանիկին... Կարծում են, որ ռուսահայ սպաները իրանց համար լաւ չեն: Ես շատ տխրում եմ զգում ինձ: Ինձ համար դժբախտ բան է ... յաղթական ռուս զօրքին հրամայել եւ հայ զօրքը իր հայրենիքին համար չկարողանալ ոգեւորել: Ես առանձին ոչինչ եմ կարող: Մի մարդ առանձին ոչինչ է կարող: Նուիրուած և վստահութիւն վայելող մարդիկ չկան: Ռուսահայ զօրքի համար մենք ունինք կոմիսար Դրոն, իսկ Թրքահայ զօրքը, որ մեր ուժի հոգին է, իրան օտար է զգում իր պետերի մէջ...

(Շար. 48)

(*) Սիբիրեան գունդը կը մնար մեր Թիֆլիսի պահեստի զօրքին իբրեւ մասը: Սիբիրեան կը կոչուէր այդ գունդը, որովհետեւ Սիբիրի թրքահայ գերի զինուորներէ կազմուած էր: Թիֆլիսի մեր պահեստին հրամանատարն էր գնդապետ Բեժանբեկեան (Վ. Թ.):

(Շար.՝ Ա. էջէն)

նը, բայց չըրաւեց: Հանդարտ ցոյցը վեր-ջաւորութեան միջադէպերու տեղի տուաւ, ինչպէս միշտ, խումբ մը «խառնակիչ-ներու» պատճառով:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ 1% յաւելում կրած է Յունուարին, Ֆրանսայի մէջ, 27.200 յաւելեալ անգործներով:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ երեք նոր անդամներ եկան փոխարինել երեք ուրիշներ, որոնց շրջանը լրացած էր: Առաջին անգամ ըլլալով կին մը կը մտնէ ինը «իմաստուններու» խորհուրդին մէջ: Զինքը նշանակեց Ազգային Ժողովի Նախագահը, միւս երկուքը՝ Ծերակոյտի եւ Հանրապետութեան Նախագահները:

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն — Հ Ե Ռ Ա Տ Ի Պ — Փ Ա Ր Ի Զ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՓԵՏՐՈՒԱՐ 21 / 24)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան ընդունեցաւ Թուրքիոյ պատուիրակութիւնը, Փինանսներու Նախարարին գլխաւորութեամբ: Ան ըսաւ որ Թուրքիոյ կառավարութիւնը պատրաստ է լուրջ համագործակցութիւն ունենալու Հայաստանի հետ, բոլոր բնագաւառներուն մէջ: Հայաստանի Նախագահը պատասխանեց որ վերջերս կը վերարծեն արտաքին երկիրներու հետ յարաբերութիւններու հանդէպ, թէ առայժմ նպատակայարմար է թերեւս ստեղծել հայ -- թուրքական յանձնախումբ երկկողմանի յարաբերութիւններու ծրագիր մշակելու համար:

Նոյն օրը Թուրքիոյ պատուիրակութիւնը ընդունուեցաւ նաեւ Գագիկ Յարութիւնեանի կողմէ:

ղահանման կը յաջորդէ անոնց Ղարաբաղէն տեղահանումը եւս, որուն ի նպաստ կը գործեն Մոսկուայի հայկական լոպին, երեսփոխանուհի Գ. Ստարավոյտովա եւ Նույկին, եւ որ ռուս մտաւորականութեան «Ղարաբաղ» Կոմիտէն Ռուսաստանը կը մղէ դէպի տարածքային կնճիռ: Դիմումին մէջ չեշտուած է նաեւ Ռուսաստանի Ազրպէյճանի միջոցով ունեցած կապերը Միջին Արեւելքի, Թուրքիոյ, Իրանի եւ մահմետական աշխարհի հետ, զոր կրնայ կորսնցնել Ղարաբաղի հարցին իր բռնած դիրքին պատճառով:

Նոյն դիմումը մեկնաբանելով Ռուսիոյ «Ղարաբաղ» Կոմիտէի նախագահներէն Վ. Օսկոցկի ըսած է թէ այս դիմումնագիրը միակողմանի չահեր հետապնդող վերջնագիր մըն է, անընդունելի, եւ խակական մարդասիրական քայլ էր Յունուարի սկիզբի հայ եւ ազերի մաուորականներու կոչը:

**

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԿԱՊԵՐ

Փետրուար 21--ին Մոսկուայի Հայաստանի ներկայացուցչութեան մէջ Հայաստանի եւ Քորէայի միջեւ դիւանագիտական յարաբերութեան հաստատման նախնական պայմանագիր ստորագրուեցաւ:

Նոյն օրը նման պայմանագիր ստորագրուեցաւ նաեւ Հայաստանի ու Մոնղոլիոյ միջեւ:

**

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՌՈՒՍԵՐՈՒՆ ԿՈՉԸ

Ազրպէյճանի Ռուսերը կոչ ըրած են Բ. Ելցինի, որ Ռուսաստան աջակցի Ազրպէյճանին: Այս առիթով Ազեր Խալիլով կը պնդէ թէ Ազերիներու Հայաստանէն տե--

**

ԿԱՄՈՒՐՋԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այս օրերուն կը սկսի Մեղրիի շրջանին մէջ Արաքս գետի վրայ կառուցուելիք կամուրջին շինութիւնը, որ Հայաստանը կը կապէ Իրանի: Ան կ'աւարտի աշնան:

**

ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ
ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ
ԴԻՄՈՒՄԸ

Ընդառաջելով Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին, Ժընեւի Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը հեռագրով մը դիմած է ՄԱԿ--ին, բողոքելով Արցախի մէջ շարունակուող բռնութեան եւ վտանգաւոր իրադրութեան դէմ:

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

ՀԱՅ ԸՄԲԻՇՆԵՐԸ
ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Երեքշաբթի, Փետրուար 25-ին, Բրէթէյլի մէջ Հայաստանի ըմբիշները եւրոթ կ'ունենային Ֆրանսայի ախոյեան Իւ. էՍ. Բրէթէյլի դէմ. այս բարեկիրական մրցումները, որոնք կազմակերպուած էին յօղուտ «Փէրս - Նէժ» միութեան, Հայաստանի կազմին յաղթանակով պսակուած են 7 - 4 արդիւնքով: Յունահռոմէական ոճին յաղթական հանդիսացած է Լեւոն Ջուլֆալակեան երկու անգամ՝ 10 - 6 եւ 9 - 8, իսկ Մուրատ Սարգըսեան (90 քկ.), Վահան Մարգարեան (57 քկ.), Սասուն Էքշտեան (52 քկ.) եւ Ռուբէն Գրիգորեան (62 քկ.), նոյն ոճին մէջ, պարտուած են իրենց մրցակիցներէն: Հայաստանի մարզիկները շատ աւելի յաջող արդիւնքներ ձեռք ձգած են ազատ ոճի խաղերուն ուր յաղթանակած են Ստեփան Սարգսեան (68 քկ.) 6 - 1, Գնէլ Մէջլումեան (52 քկ.) 15 - 9, Կարօ Սիմոնեան (62 քկ.) 9 - 8, դարձեալ Ստեփան Սարգսեան՝ 13 - 5, եւ Ռուտիկ Յարութիւնեան (90 քկ.) ջախջախիչ արդիւնքով 23-14:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Արմենուհի Մուրատեանի մահուան առթիւ Գալուստեան ընտանիքէն 1000 Ֆրանք, Տիկին Զապէլ Տէր -- Յովհաննէսեանէ 500 Ֆր., Ստեփան Ցակոբեանէ 500 Ֆրանք:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 77-րդ տարեդարձի տօնատակարութիւն Մարտ 29, Կիրակի, ժամը 13--ին ճաշով, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ:

Մանրամասնութիւններ յետագային:

Mercredi 4 Mars

à l'initiative de

SOLIDARITE PROTESTANTE
FRANCE - ARMENIE

une S O I R E E

aura lieu sous la présidence de

GEORGES BORTOLI

et avec la participation de journalistes français.

Prochainement d'autres détails.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Սեւրին Քըվըրեան եւ զաւակը,

Տէր եւ Տիկին Վահէ Ճագմատարեան եւ զաւակները

կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 1, ժամը 11-ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցին

13, rue du Perche — 75003 Paris

իրենց եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՃԱԶՄԱՏԱՐԵԱՆԻ

մահուան (Գահիրէ) քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

A N T E N N E 2

Lundi 2 Mars à 22 h 20

Les 40 jours du Moussa Dagh

d'après l'œuvre de *FRANZ WERFEL*

Rélisation : *SARKY MOURADIAN*

Production : *JOHN KURKDJIAN*

LE CENTRE CULTUREL
SAINT - MESROB

vous invite à écouter
le Jeudi 27 Février à 20 h 45

UNE

CONFERENCE RELIGIEUSE

sur

LE CONCILE DE CHALCEDOINE ET L'EGLISE ARMENIENNE

donnée par le R. P. Joseph KELEKIAN

Curé de la Paroisse Arménienne Catholique de Paris

LE CENTRE CULTUREL
SAINT - MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine ou Monge

—— Entrée libre ——

- Ճ Ա Շ -
ՄԵԾ-ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ
ԱՌԹԻՒ

Կապոյտ Խաչի Սէն Ժէրոմի «Զ. Շանթ» մասնաճիւղի վարչութիւնը կը կազմակերպէ ճաշ մը Մեծ-մայրերու Օրուան առթիւ Կիրակի, Մարտ 1, ժամը 13-ին Թաղին Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Հ.Բ.Ը.Մ.-ՓԱՐԻԶ

Հ Ա Մ Ե Ր Գ

Հայաստանի Հնագոյն Շնչական Նուագարաններու
«ՏԿԶԱՐ» Պետական Համոյթը
ղեկավարութեամբ՝
Կարէն Միրզոյեանի
կը ներկայացնէ
Հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական մեղեդիներու, երգերու եւ պարերու բացառիկ ծրագիր մը՝
(Կոմիտաս -- Գուսան Շերամ -- Ջիվանի -- Շիրին -- Շահէն)

Մեներգիչներ՝ Հենրի Սիմոնեան, Արմէն Ալոյեան, Ռաֆայէլ Քարամեան եւ Արտաշէս Հայրեան: Կիրակի, Մարտ 1, ժամը 20-ին՝

TLP Déjazet - 41, bd. du Temple, Paris

Տոմսերու մասնակցութիւն՝
80 - 100 Ֆր.

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Հ. Բ. Ը. Մ.-ի կեդրոնը
45 -- 20 -- 03 -- 18
թիւին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ եւ Ալիս Պչաքճեան իրենց զաւկին՝ Յարութիւն Պչաքճեանի կսկծալի մահուան ի յիշատակ հետեւեալ նուէրները ըրած են. -- 500 Ֆր. Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ եկեղեցւոյ, 500 Ֆր. Լիոնի Փափազեան վարժարանին, 500 Ֆր. «Քաթրա»յին, 500ական Ֆր. ալ «Կամք»ի, «Աշխարհ»ի եւ «Յառաջ»ի:

HAMASKAÏNE - PARIS

organise un
CONCOURS-PHOTO
pour amateurs

Sujet :

«L'Arménité par une photo»

1er prix : Billet A/R Paris - Londres.
Date limite pour envoi de photos : 31 Mars 1992

Adresse :
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris

— *Renseignements* : 48. 24. 63. 89.
Tous les Samedis de 15h à 16 h 30
(Sauf vacances scolaires).

—— R E G L E M E N T ——

— Sujet : Exprimer l'Arménité à travers une photo.
— Coucours ouvert aux amateurs.
— Définir en quelques lignes le sujet de la photo.
— Format et traitement libres.
— 3 photos maximum par participant.
— Envoi des photos avant le 31 mars 1992 à la Maison de la Culture Arménienne : 17, rue Bleue — 75009 Paris
— Remise des prix le 11 Avril 1992 et exposition les 11 et 12 Avril 1992.
— Autorisation écrite du participant de passation de droit d'auteur à Hamaskaïne avec le droit de publication.
— Jury composé de 2 peintres, 2 photographes et un historien.
— 1er prix : 1 billet A/R Paris-Londres.
— 2ème prix : 1 bon d'achat pour accessoires photos.
— 3ème prix : 1 livre d'art.
— 1 film couleur sera offert à chaque participant.

La MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

En présence de M. René ROUQUET
Député - Maire d'Alfortville
Membre de la Mission Diplomatique conduite par M. Bernard KOUCHNER de retour du Karabagh

Les Institutions, Organisations et Associations arméniennes d'Alfortville reçoivent

L'ASSOCIATION CHENE

Le Vendredi 28 Février à 20 h 45
à la M. C. A.

Interventions
Projection film vidéo
Projection diapositives

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
Tél. : (1) 43. 76. 55. 89

ՄԵԾ-ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը կազմակերպած է մեծ մայրերը մեծարելու հանդիսութիւն մը, Կիրակի, Մարտ 1, ժամը 15--ին Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Զրբաշեան սրահը:

Գեղարուեստական յայտագիր:

Ճոխ թէյասեղան, պատրաստուած՝ յանձնախումբի տիկիններուն կողմէ:

Սիրով կը հրաւիրուի գաղութի ամբողջ հայութիւնը, յարգելու համար մեծ մայրերը:

Մուտքը ազատ է:

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 28

VENDREDI
28 FÉVRIER
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.743 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.743

ԱՐՑԱԽ

— ԽՈՋԱԼՈՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՁԵՌՔ Կ'ԱՆՑՆԻ, 7 ԶՈՀ, 80 ԳԵՐԻ

— ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

— ՎԷԼԱՅԱԹԻ ԵՐԵՔ ՕՐՈՒԱՆ ՀՐԱԴԱԴԱՐ ՊԱՐՏԱԴՐԵՑ

— ՔՈՒՇՆԷՐ.- «ԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ՉԷ ՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ԿՐԿԻՆ ՄԵՌՆԻՆ»

Զորեքշաբթի, Փետրուար 26-ին, երկու գլխաւոր լուրեր կը ղրաղեցնէին մեդիաները Ղարաբաղի ծանրակշիռ կացութեան կապակցութեամբ:

Նախ, ցերեկուան մօտ կը հաղորդուէր, որ ֆրանսական կառավարութիւնը Նախարարաց Խորհուրդի հերթական իր նիստին, Արտաքին Նախարար՝ Ռոլան Տիւմայի բերնով ներկայացուցած էր չորս կէտերէ բաղկացեալ «խաղաղութեան փրկութեան կանխարգելիչ ծրագիր» մը, որու մանրամասնութիւններուն վրայ կը ծանրանանք առանձին:

Ապա, Ա.Ֆ.Փ.-ն (ֆրանսական մամուլի գործակալութիւն) կը հաղորդէր «Հայկական յաղթանակ մը» եւ այս որակումն իսկ խրախուսիչ էր շրջանի մը մէջ, ուր իրերայաջորդ ողբերգական լուրերը ճնշիչ ազդեցութիւն մը գործած են Սփիւռքի Հայերուն վրայ: Արդարեւ Խոջալուի անկումը, Զորեքշաբթի առաւօտ (Փետր. 26) իսկական յաղթանակ մըն էր, քանի Ստեփանակերտի հիւսիս — արեւելք գտնուող այդ գիւղն է նաեւ որ կը ռմբակոծուէին Ստեփանակերտն ու հայկական գիւղերը: Անոր ծայրամասին կը գտնուի նաեւ Ստեփանակերտի օդակայանը, որ Ազերիներու ձեռքն էր: Մարտերը շատ բուռն եղած էին Երեքշաբթիէն Զորեքշաբթի առաւօտ, երբ հայկական ջոկատները կը յաջողէին տէր դառնալ ռազմագիտական այս կարեւոր գիւղին: Դժբախտաբար զոհ կ'երթային եօթը Հայ մարտիկներ: 80 Ազերիներ գերի կ'իյնային: Նոյն օրուան ընթացքին չէին դադրած Ազրբէջանցիներու յարձակումները եւ ռմբակոծութիւնները եւ Ստեփանակերտ քաղաքին զոհեր կան, ճշգրիտ տուեալներ կարելի չէր եղած ունենալ (ծանօթ է որ մեծաքանակ ձիւնը արգելք եղած էր նաեւ, առջի օր, ինքնաթիռներու Քուշների ուղեւորութեան Երեւանէն Ստեփանակերտ): Աղդամէն ալ Ազերիներու յարձակումները լայնածաւալ էին եւ մեծ ուժերու մասնակցութեամբ, մինչ Զորեքշաբթի օր, եւ կը յաջողէին գրաւել բարձունք մը Ասկերանի վրայ: Յարձակումները կատարուած էին նաեւ Թռանիներով:

«Արմէնփրէս» կը հաղորդէր նաեւ թէ Ստեփանակերտէն ստացուած հաւաստի լուրերու համաձայն Ազրբէջանցիք գրաւած են անդրկովկասեան զինուորական շրջանի, Սումգայիթէն ոչ շատ հեռու գտնուող ռազմական պահեստներ: Հոն կը գտնուի նաեւ զինուորական օդային ուժերու կայաններէն մէկը: Դեռ աւելին, Ազրբէջանի հարաւը գտնուող Լենկորան քաղաքը շրջապատուած է եւ հոն գտնուող զինեալ գունդն ալ (ՀԱՊ-ի, նախկին խորհրդային) վերջնագիր ստացած է զէնքերը յանձնելու, մինչ «Արմէնփրէս»ի համաձայն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Փետրուար 26-ին, Նախարարաց հերթական նիստէն ետք, կառավարութեան բանբերը՝ Ժաք Լանկ կը յայտնէր մամուլի թղթակիցներուն թէ Ֆրանսա, նախաձեռնարկ էր «խաղաղութեան փրկութեան կանխարգելիչ ծրագրի» մը Ղարաբաղի համար, զոր Ռոլան Տիւմա ներկայացուցած էր նիստին: Յաջորդ առաւօտ իսկ յայտարարութեան եւ չորս կէտերէ բաղկացած ծրագրին ամբողջ բնագիրը ծանօթ չէր մամուլին: Եւ օրաթերթերը միայն առաջին կէտին վրայ կը ծանրանային, որ կը վերաբերէր Պերնար Քուշների հաստատելիք «մարդասիրական գօտիին»:

Աւելի ուշ, Ա. Ֆ. Փ. կուտար ամբողջական բնագիրը, որ կը սկսի սա ներածականով...

«Լեռնային Ղարաբաղը — ուր կռիւը — որու ծաւալումին վախը կայ — արդէն աւելի քան 1000 մեռեալ պատճառած է, լեռնային շրջան մըն է, որ մաս կը կազմէր Հայաստանի, մինչեւ իր կցումը Ադրբեջանի, Ստալինի օրով, 1923-ին: Այս հողաշերտը, որ 80% Հայերով բնակուած է, կը տարածուի 4.400 քառակուսի քիլոմեթրի վրայ (այսինքն՝ Ադրբեջանի 5%-ը) եւ կը հաշուէ 170.000 բնակիչ:

«Դեկտեմբեր 10-ին, բնակիչները հանրաքուէով արտայայտուեցան անկախութեան ի նպաստ: Յունուարի սկիզբը, Լեռնային Ղարաբաղ դիմում կատարեց օրպէսզի ճանչցուի ՄԱԿ-էն եւ ՀԱՊ-էն: Սեպտեմբերին ժելեզնովոդսկի համաձայնութիւնը ապարդիւն մնաց: Փետր. 20-ին, Մոսկուայի հրադադարի հրահանգը Արտաքին նախարարներու կողմէ, Կոզիրեւի նախաձեռնութեամբ, չյարգուեցաւ: Եւրոպայի Գործակցութեան եւ Ապահովութեան ժողովի (ՍԷ — ԷՍ — ՍԷ Ը) մէկ պատուիրակութիւնը գնաց տեղւոյն վրայ: Եւրոպական խորհրդաժողովը որոշեց պատուիրակութիւն մը ղրկել: Բնակիչները կը տառապին զրկուած ըլլալով ամէն բանէ, որպէս հետեւանք Ադրբեջանի պարտադրած շրջափակումին եւ բախումներէ ծագում առած անկայունութեան:

«Փետրուարի կէսերուն Միացեալ — Նահանգներու Արտաքին նախարարը՝ Ճէյմս Պէյքըր գնաց եւ տեսնուեցաւ երկու նախագահներուն հետ: Խաղաղութեան առաքելութիւն մը ստանձնած է Իրանի Արտաքին նախարարը՝ Վէլայաթի: Մութաղիբով յայտարարած է թէ իր երկրին համար, Իրան գլխաւոր միջնորդն է»:

Այս ներածականին կը յաջորդեն ծրագրին չորս կէտերը...

« — Մարդասիրական գօտիի հաստատում ինչպէս նախատեսուած էր եւ Պերնար Քուշնէր պիտի մեկնի այդ նպատակաւ, Մարտ 3-էն 6:

— Տեղւոյն վրայ դրկել անձնաւորութիւններ եւ խորհրդարանականներ Եւրոպական Համայնքի Հասարակապետութենէն:

— Հաշտարար եւ բարենպատակ առաքելութիւն ՍԷ — ԷՍ — ՍԷ — Ը-ի կողմէ եւ հարցին ստանձնումը (բուն բառն է՝ սէզին) բախումները կանխող Վիէննայի կեդրոնի կողմէ առ ի գործադրութիւն 12-ներու ներքին եզրակացութեան մը, որոշուած Լիզպոն Փետրուար 17-ին եւ որ չէր հրապարակուած օգտագործելու համար Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Գործակցութեան ժողովին (ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը) նախատեսած գործելակերպերը:

— Մաղթանք որ ՄԱԿ-ի Ապահովութեան խորհուրդը, կը շեշտէ երկխօսութեան շարունակուելուն կարեւորութիւնը այն պահուն, հաւանաբար Մարտ 2, երբ կ'ընդունուին Հայաստանն ու Ադրբեջանը»:

Ֆրանսական այս ծրագիրը կ'ենթարկուէր Եւրոպայի Հասարակապետութեան 12 անդամներուն:

Նոյն օրը, Փետրուար 26-ին, Պերնար Քուշնէր սա յայտարարութիւնը կ'ընէր ֆրանսական մամուլի գործակալութեան. —

«ԱՄԷՆ ԻՆՉ ՊԷՏՔ Է ՓՈՐՁԵԼ ԱՌԱՋՔՆ ԱՌՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՃԱՐԱՇՈՒՔ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ՄԸ: ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆԻԼ ՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ԿՐԿԻՆ ՄԵՌՆԻՆ ԵՒ ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ԵՐԵՒԱԿԱՅԵԼ ԱՄԲՈՂՋ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ (էքլաթըման)»:

***

Ուաշինկթընի մէջ ալ, Փետր. 26-ին, Արտաքին Նախարարութեան բանբերը՝ Ռ. Պուչըր յայտարարած է յանուն կառավարութեան. — «Շատ մտահոգ ենք բիրտ ուժի ծաւալումէն: Կոչ կ'ընենք որ բարի կամեցողութեան բանակցութիւններով լուծուի, գործադրութեամբը Կոզիրեւի Փետրուար 20-ի զեկոյցին»: Ամերիկեան կառավարութիւնը կը քննադատէ շրջափակումը այնպիսի պահի մը երբ ամբողջ աշխարհ կ'օգնէ Հայաստանի:

ՄԱՄՈՒԼ — ՓԵՏՐՈՒԱՐ 27

«LE FIGARO»

Ֆրանսայի միջամտութեան լուրը կուտայ: Կ'աւելցնէ թէ Ռուսաստան ալ չորս հանգրուանով ծրագիր մը ունի, առանց մանրամասնութիւն տալու: Լոյս ընծայած է նաեւ յօդուած մը Ժան Բեհայեանէ, ուր մարսէյլցի լրագրողը ընտրական (հայու — Ֆրանսա) յետին մտքեր կը տեսնէ Ռոլան Տիւմայի այս յապաղած նախաձեռնութեան մէջ, չի ծածկեր իր դառնութիւնները կրկնուած խոստումներու նկատմամբ, որոնք վաղորդայն չեն ունեցած (Վիլնիւսի եւ Լենինականի դրպրոցը) եւ յայտնութիւն մը կ'ընէ, որ գլխաւոր կէտն է իր գրութեան: Կ'ըսէ թէ Արտաքին Նախարարութեան ընդհանուր քարտուղարը (ճամբու դրուած, Հայաշի հարցով) Ֆր. Շէռ մեծ հայասէր մըն է, որ վերջին տարիներուն շատ փորձած է — ապարդիւն կերպով — Ռ. Տիւմայի ու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱԶԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ազրբէջանի Խորհրդարանին Արտաքին գործերու Յանձնախումբին նախագահը Իսա Կամպարով մամուլի ասուլիս մը տուաւ Փարիզի Մամուլի ակումբին մէջ Փետրուար 26-ի երեկոյեան:

Շուրջ 40 հոգի ներկայ էր լսելու ազերի խորհրդարանականը, որուն մամուլի հաղորդագրութեան ընթերցումը կատարուեցաւ հարցումներու բաժինէն առաջ: Հոն ներկայացնելէ ետք Ազրբէջանի անկախութեան գործընթացը, շուրջ 90 երկիրներու կողմէ ճանաչումը, դրացիներու հետ լաւ յարաբերութիւն մշակելու մտադրութիւնները եւլն., ամէնէն ընդարձակ մասը յատկացուած էր Ղարաբաղի հարցին: Ան ամէնէն ծանրակշիռ խնդիրն էր նորանկախ Պետութեան:

Ղարաբաղի հարցը ըստ ազերի խորհրդարանականին, ծագում կ'առնէր Հայաստանի Ազրբէջանի ուղղուած հողային պահանջքէն. հայ ահաբեկիչներու զինեալ արարքներուն Թատերաբեմ էր մարզը, մինչ Ազրբէջան ոչ փափաքած էր ոչ ալ հրահրած բախումները որոնք արդէն պատերազմի բնոյթը առած էին:

Վերջաւորութեան որպէս լուծում կ'առաջարկուէր հայ բնակչութեան մշակութային ինքնավարութիւն եւ տեղական ինքնակառավարման իրաւունք տալ:

Ի. Կամպարով որ նաեւ հիմնադիրներէն մէկն է Ազրբէջանի Ժողովրդական Ճակատին, կրկնեց ազրբէջանական յայտնի տեսակէտները թէ աշխարհը կը լսէ միայն հայկական պնդումները, թէ Սումգայիթի ջարդարարներուն մէջ եղած է նաեւ Հայ մը, եւլն.:

Այն հարցումին թէ Ազրբէջան պիտի արտօնէ՞ մարդկայնական օժանդակութեան Ֆրանսայի կողմէ առաջարկուած նրբանցքը, Կամպարով պատասխանեց թէ ինք տասը օրէ ի վեր երկրէն դուրս կը գտնուի եւ տեղեակ չէ պաշտօնական տեսակէտին, բայց իր կարծիքով այդ օժանդակութիւնը պէտք է հակակշռուի Ազրբէջանի կողմէ, որովհետեւ երկրաշարժէն ետք Հայերու օգնութեան պիտակով օդանաւեր զէնք ու զինամթերք կրեցին Հայաստանի:

Ազերի խորհրդարանականը որպէս հայեւազերի յարաբերութիւններու բնականոնացման պայման կը նկատէ հետեւեալ կէտերը.

— Հայաստան պէտք է Ազերիներուն վերադարձնէ նախապէս Քեարքի կոչուած հողամասը (ներկայիս՝ Տիգրանաշէն) որ կը գտնուի իր տարածքին վրայ:

— Պէտք է ջնջուի Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին 1989 Դեկտեմբեր 1-ի որոշումը որով Հայաստան - Արցախ միացեալ Հանրապետութիւն հռչակուած էր:

— Երկկողմանի տեսակցութեան օրակարգին նիւթ պէտք է ըլլայ գաղթականներու վերադարձի հարցը:

— Համաձայնագիր մը ստորագրուի երկու երկիրներու փոխ-յարաբերութիւններուն մասին:

Մամուլի ասուլիսը որ տեւեց աւելի քան երկու ժամ, ամբողջովին ծանրացաւ Ղարաբաղի խնդրին վրայ. այնքան որ աւարտելէ առաջ ազերի պատմաբան խորհրդարանականը եւս դրեթէ ափսոսանքով անդրադարձաւ այս կէտին. ըսաւ թէ երկու ժամուան ընթացքին ոչ մէկ հարցում ուղղուած էր Ազրբէջանի տնտեսական, քաղաքական կամ այլ մարզերուն մասին: Ան ըսաւ թէ սիրով պիտի ընդառաջէ նման այլ հանդիպումներու եւս որոնց ընթացքին կը յուսայ ուղղակի Ազրբէջանի վերաբերող հարցումներու ալ պատասխանելու առիթը գտնել:

ԵՍ ՄԻ ՔԱՅԼ ԴԷՊԻ ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ տարուայ Հոկտեմբեր ամսին, «Երեկոյեան Երեւան»ի էջերում ես հանդէս եկայ մի յօդուածով, որտեղ մասնաւորապէս խօսել էի մեր ազգային մշակոյթի կազմակերպուած եւ հետեւողական ոչնչացման մասին: Այդ տողերը ես գրել էի աւելի շատ որպէս հնարաւոր ելք այն վիճակի, որի մէջ գտնւում էինք բոլորս անցած աշնանը: Այնուհետեւ, ընթերցողներից ոմանք տարակուսանք, դժգոհութիւն եւ նոյնիսկ վրդովմունք յայտնեցին՝ ասելով, որ այդ ամէնը ժամանակաւոր դժուարութիւններ են, որ յանուն մեծ (՞) գործի կարելի է եւ որոշ շրջան «նման բաները» աչքաթող անել եւ այլն: Ողջունելով ընթերցողներիս էնտուզիազմը, ես փորձում էի նրանց ապացուցել, որ անտարբերութիւնը արուեստի եւ գրականութեան հանդէպ վաղ թէ ուշ յանգեցնելու է մշակոյթի ոչնչացման, եւ որ նման ելքը կանխատեսելու համար պէտք չէ մեծ իմաստուն լինել, պատմութիւնն արդէն նման դասեր մեզ շատ է տուել, որ առնուազն պէտք է գոնէ չկորցնել յիշողութիւնը:

Ինչ որ է, ես կը գերադասէի, որ իմ մռայլ կանխատեսումները բնաւ չիրականանային, որ իրաւացի լինէին ընթերցողները: Սակայն մշակոյթի ոչնչացման առաջին եւ լուրջ քայլն արդէն արւում է, ըստ որում արւում է նրբին ռազմավարութեան բոլոր կանոններով, որն ասում է՝ եթէ ուզում ես որեւէ բան աշխարհի երեսից վերացնել, ապա ոչ միայն տակն, եղածը պիտի բնաջնջես, այլեւ պիտի փակես նորը ստեղծելու բոլոր ճանապարհները եւ միջոցները: Այսպիսով, ոչնչացւում է հայ մշակոյթի հիմնական բաղադրիչը, տանող ուժը՝ գիրքը: Ոչնչացւում է թէ՛ թիկունքից, թէ՛ ճակատից. արդէն երեք ամիս է կանգնած են տպարանները, եւ ոչ մի տող չի շարւում, ոչ մի էջ չի տպագրւում, ոչ մի գիրք լոյս չի տեսնում: Հանրապետութեան գրքի շուկան առաջիկայ երեք - չորս ամսուայ ընթացքում նոր ապրանք (հայերէն լեզուով) չի ունենալու: Այս աղէտի պատճառները մեզ յայտնի են՝ շրջափակում եւ էներգետիկ ճգնաժամ, չնայած միեւնոյն պատճառները չեն խանգարել, որպէսզի հայկական տպարանները, ռուսերէնով, լոյս աշխարհ բերեն Մարիօ Պիւզոյի հանրաճանաչ վէպը, Սավինկովի տեռորիստական փորձափոխանակութիւնը եւ այլ պահանջարկ ունեցող «գրականութիւն», դարձեալ ռուսերէն: Դրական առումով սա նշանակում է, որ մասնաւոր տարերքը թշնամական շրջափակումն էլ կը յաղթահարի, մնում է որ այն աւելի, խելացի նպատակների վրայ օգտագործուի եւ ոչ թէ Հայաստանը դարձնի տասնամեակների հնութիւն ունեցող երկրորդական գրքերի սպառող: Այսպէս թէ այնպէս, թիկունքից հարուածը հասցուած է:

Սակայն ամենազօրաւորը ճակատից հասցուած հարուածն է: Այստեղ գործում են ուղղակի, գրքերը հաւաքում են եւ ոչնչացնում: Ճիշդն ասած, անցած տասնամեակների ընթացքում մեզ արդէն ընտելացրին գիրք ոչնչացնելու երեւոյթին: Ճիշդ է, դրանք Ստալինի ատելի գրքերն էին (որոնք, ի դէպ, այսօր, «ձեռքի վրայ» պատկառելի գներով վաճառւում են), յետոյ ոչնչացուեցին Նիկիտա Խրուշչովի կանաչակազմ հատորները, նրան անմիջապէս յաջորդեց մարքսիզմի պարականոն դասական Մաօ-Ցէ-Դունի կարմիր քառահատորեակը (ի գիտութիւն ունեցողների՝ բուկինիստները մեծ սիրով կ՚ընդունեն): Եկան ութսունական թուականները, եւ ԽՍՀՄ երկրի մակուլատուրային պաշարները միանգամից բազմապատկուեցին երանայիշատակ գենսեկ Լէոնիտ Իլյիչի երկասիրութիւններով (ի դէպ, նրա եռապատումն ով ունի՝ թող պահի, «գրական» այդ գլուխգործոցների ապագան չափազանց վարդագոյն է): Ոչնչացուեցին նաեւ քաղբիւրոյի անդամների հաստափոր հատորները՝ Սուսլովից մինչեւ Հէյդար Ալիեւիչ... Եւ այսպէս, մեզ համար սովորական դարձաւ անցեալի հետ (մանաւանդ ատելի) մեր հաշիւները մաքրել ոչնչացնելով՝ լինի գիրք, արձան, ֆիլմ, թէ պարզապէս փողոցի անուն... Գրախանութներում այլեւս չեն երեւում ԽՍՀՄ առաջին եւ վերջին պրեզիդենտի հատորները, մի՞թէ այդքան շուտ վաճառուեցին:

Թւում էր, թէ վերջին գենսեկի հեռանալու հետ պիտի հեռանայ նաեւ գիրք ոչնչացնելու մոլուցքը, եւ քանի որ այլեւս գենսեկ չկայ եւ նորն էլ հազիւ թէ լինի, ապա յոյս էինք տածում, թէ ընտիր թղթի հսկայական զանգուածն այլեւս չի գնայ քաղաքական տխմարաբանութիւնների վրայ: Բայց աւր ու տես, որ չարաչար սխալուել ենք. թէ՛ ոչնչացնելու, թէ՛ տխմարաբանութիւններ տպագրելու մոլուցքն է մնացել, եւ սրանց հիմա առաջնորդում է ամենագլխաւոր փող շահելու մոլուցքը: Ճշգենք. փող շահելը լաւ բան է, եթէ արւում է խելացի քաղաքակիրթ ձեւերով եւ ոչ թէ ընչաքաղց, քեասիր մարդու նեղ տեսադաշտով եւ ի վնաս մեր մարդկային ու ազգային արժանապատուութեան, մինչդեռ այն, ինչ հիմա կատարւում է Երեւանի գրախանութներում, կարելի է որակել միայն մէկ բառով՝ ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԻՒՆ:

Ոչնչացւում են գրքեր, որոնց հեղինակները ոչ մի կապ չունեն քաղաքականութեան հետ, իսկ եթէ կան այդպիսիք, ապա հատուկենտ: Մտէք այսօր Երեւանի գրախանութները եւ կը նկատէք գրքերի սարեր: Դրանց մէջ գուցէ կան հնացած, անպէտք գրքեր: Ասենք՝ դասագրքեր, տեխնիկական որոշ գրականութիւն, մարքսիզմ - լենինիզմի ոգով «յագեցած» պրոպագանդիստական պրակներ (ի միջի այլոց, դրանց հեղինակներից ոմանք այսօր «ազգանուէր» գործունէութիւն են ծաւալել), կան պարզապէս վրիպած գրքոյկներ, որոնք ոչ մի դէպքում չպիտի լոյս տեսնէին եւ այլն: Իրար վրայ դարսուած այս գրքերը հէնց տեղում կազմահանւում են, կազմը առանձին է դրւում, իսկ պարունակութիւնը՝ թուղթն առանձին: Լաւ, ենթադրենք, թէ այս գրքերն իսկապէս մակուլատուրա պիտի դառնան, քանի որ բացարձակապէս ոչ մի արժէք չունեն: Մանաւանդ որ ընտրութիւնը կատարւում է հետեւեալ ձեւով՝ ոչնչացւում են մինչեւ 1985 թ. լոյս տեսած եւ առ այսօր չվաճառուած գրքերը: Անթերի փաստարկ է, եւ ահա այս ցուցակի մէջ են ընկել նաեւ հետեւեալ հեղինակները. Լեւ Տոլստոյ, Լէոնիտ Անդրէեւ, Վասիլի Պելով, Սպենդիարեանի հատորները, Մանուկ Աբեղեանի ութերորդ հատորը, «Կոմիտասական» ժողովածուի երկրորդ հատորը, «Բանբեր Մատենադարանի» 14-րդ պրակը, «Սփիւռքահայ գրականութիւն - 85» տարեգիրքը, գրականագիտական, արուեստաբանական բազմաթիւ գրքեր: Մի խօսքով, բոլոր այն գրքերը, որոնք լոյս են տեսել մինչեւ 1985 թ. եւ չեն վաճառուել: Եւ վե՛րջ: Իսկ թէ ինչ կարող է լինել այդ ցուցակում՝ կարեւոր չէ: Ի դէպ, այդ ցուցակը առաջիկայ մէկ-երկու տարում կարող է համալրուել փայլուն անուններով. Յակոբ Մնձուրի, Շահան Շահնուր, Համաստեղ, Երուանդ Օտեան՝ այն էլ «Փանջունի»ով, Լեւոն Շանթ, Լէօ, Րաֆֆի եւ այլն ... Նշուած հեղինակների հատորներն արդէն 3-4 տարի է լոյս են տեսել եւ չեն վաճառւում: Ի՞նչ է լինելու սրանց ճակատագիրը, ազգային մակուլատուրայի ֆոնդը պիտի հարստացնե՞ն...

Անշուշտ, այս փառահեղ անունները հրաշալի արդարացւում են մէկ-երկուսի համար, որոնք իրենց վրիպած հատորները տպել են զանազան ճնշումների եւ մութ գործարքների միջոցով: Նրանց անունը չենք տալիս, որպէսզի չհերոսացնենք, թէ ոչ պիտի յոխորտան, թէ մեզ էլ Տոլստոյի եւ Աբեղեանի հետ միասին ոչնչացնում են, ի վերջոյ հիմնական մեղաւորները նրանք չեն եւ, կարծում եմ, մեղաւոր չկայ: Բնաւ մեղաւոր չէ հրատարակչութիւնը, որ, ասենք, 30.000 տպաքանակով, վերջապէս, տպագրել է քսաներորդ դարի մեծագոյն արձակագիրներ Մնձուրուն կամ Շահնուրին, մեղաւոր չէ եւ ընթերցողը, որին ինչպէս հարկն է, չեն մատուցել այդ գրքերը, չեն նախապատրաստել նման գրականութիւն ընթերցելուն: Այո, դիւրամարս հայրենասիրական քարոզներից յետոյ Շահնուրը, անգամ Մնձուրին, կարող էին բարդ թուալ: Եւ յետոյ՝ ո՞վ է ասել, թէ գիրքը մէկ շաբաթում, ամենաշատը մէկ ամսում եթէ չսպառուեց, ուրեմն պէտք է ոչնչացուի: Մեր գրավաճառները թող ուսումնասիրեն Արեւմուտքի փորձը: Ես յիշում եմ այսպիսի դէպք. քսան տարի առաջ, ընկերներիցս մէկը, Փարիզի մի գրախանութում, պատուիրեց գերմանացի փիլիսոփայ, գրականագէտ Կասիրերի գիրքը՝ լոյս տեսած 1927 թուականին: Փարիզից հեռախօսով զանգել էին Միւնխէն եւ մէկ շաբաթ յետոյ այնտեղից ստացել հատորը, որը քառասուն տարուց աւելի պահեստում սպասել էր իր պատուիրատուին:

Սակայն մեր կարճատես գրավաճառները գերադասում են բռնել ոճրագործութեան ճամբան, որպէսզի լրացնեն թղթի նուազող պաշարները: Չափազանցութիւն չկայ, քանզի Տոլստոյ եւ Լէոնիտ Անդրէեւ, Աբեղեան ու Սպենդիարեան ոչնչացնելը յանցագործութիւն է: Նախ, ես վստահ չեմ, թէ թղթի պաշարներն այդպէս աւելի էժան կը համալրուեն, դա շատ կասկածելի թուաբանութիւն է: Բայց եթէ նոյնիսկ մի պահ ենթադրենք, թէ նման ճանապարհով թղթի կամ այլ համարժէքի մեծ ծաւալ ենք ձեռք բերելու, ապա ոչ մի դէպքում չի կարելի այս բարբարոսութիւնը թոյլ տալ, քանզի սա նշանակում է ձեռք բարձրացնել ազգային եւ նոյնիսկ մեր Հանրապետութեան միջազգային հեղինակութեան վրայ: Անձամբ ես արհամարհանքով եւ արգահատանքով կը նայեմ այն երկրին ու այն ժողովրդին, որն օրը ցերեկով իր ազգային արժէքներն է ոչնչացնում: Ոչ մի շահ չի կարող արդարացնել այս արարքը: Սա լոկ թղթի զանգուած չէ, սա մշակոյթ է, սա արժանապատուութիւն է եւ պատասխանատուութիւն: Եւ եթէ մենք այսօր հպարտանում ենք Մշոյ «Ճառընտիրը» փրկող սասունցի կանանց հերոսութեամբ, ապա մեր որդիները պիտի կարմրեն այս ամօթալի թուաբանութեան համար: Քանի դեռ ժամանակ կայ, պէտք է վերջ տալ այս բարբարոսութեանը եւ յատկապէս վերջ տալ «կլէպ փախցնողի» հոգեբանութեամբ նայել մեր մշակոյթին:

... Անցեալ, թէ նախանցեալ տարի էր, երբ մեր տնտեսական պատուիրակութիւնը փորձել էր փոխշահաւէտ առեւտրի բանակցութիւններ սկսել մեր հարաւարեւմտեան հարեւանի հետ, ապա այնտեղ միայն երկու բան էին պահանջել՝ մակուլատուրա եւ մետաղի ջարդօն: Որքա՛ն լաւ գիտեն նրանք մեզ... Իսկ բացառուա՞ծ է, որ վաղը կամ միւս օրը մեզնից կաշի ուզեն, եւ մեր «գործարար» մարդիկ չգտնեն անսպառ աղբիւրը: Ուզում եմ յուշել միանգամից՝ Մատենադարանի մագաղաթները, հորթի հիանալի կաշի, ջնջում ես վրայի երկաթագիրը, որպէս հումք տալիս նոյն հարեւան երկրին եւ այնտեղից բերում «Թուրպօ» հրաշալի ծամօնը: Ծամէք ու մոռացէք գիր - գրականութիւն, այդպէս աւելի հեշտ կը լինի ապրելը:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹՕՓՉԵԱՆ

«Երեկոյեան Երեւան», Փետրուար 17

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ «Ո՛Չ»Ը

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սումգայիթը մշտանորոգ անուն մըն է. 1988 Փետրուար 28--ին խորհրդային զինուորական բեռնակառքեր ազերի նորակոչներու իրենց բեռը պարպեցին այս քաղաքը. ու երիտասարդ զինուորները յարձակեցան հայ գաղութին վրայ, անոնցմէ ետք անցնելով Ռուսերուն: Պաշտօնական թիւր 31 մեռեալ է: Հետաքննութիւնը իրական թիւր 350--ի մօտ ցոյց կու տայ: Գորբաչովի շրջապատը կը մերժէ պահպանողականներու դրդումներուն եւ ՔԱ--ԿԷ--ՊԷ--ի դերին վերաբերող վարկած մը: Հայ եւ ազերի ծայրայեղականները գոյն պատասխանատու կը նկատեն նոր մարտավարութեան մը կիրարկումով. ուզած էր ցեղային ճակատումը հրահրել, աւելի դիւրութեամբ բեկանելու համար ազգայնական շարժումները: Կոտորածները կը ծաւալին Շամխոր, Ազգամ, Կիրովաբադ: Բաքուի մէջ կացութիւնը կը լարուի. Հայերը որոնք բազմաթիւ սերունդներէ ի վեր հոն կայք հաստատած են, տասնեակ հազարներով կը լքեն քաղաքը: Շատեր ապաստան կը գտնեն Ղարաբաղի լեռներուն վրայ որոնք կը ձեւացնեն բնական ամրոց մը, պատմական բերդաքաղաք մը. հոն կը դիմեն տանելով միայն իրենց ոխը, թարմ ատելութիւն մը: Փոխադարձութիւնը շուտով ադրբեջանական տեղահանութեան մը ծայր կու տայ:

«Խաղաղութիւնը պիտի գա՞յ օր մը» կը գոչէ հառաչելով Լենա Աւանիսեան: Իր ետին տունն է որուն վրայ «Ալազան» մը ինկած է գիշերը: Չորս մանչուկներ որոնք իրարու սեղմուած են գետնայարկը անկողնի մը մէջ, չեն հաւատար թէ չեն մեռած: Իրենց գլխուն վերեւ ձեղունը կքած է: Մուտքի յարկը եւ առաջին յարկը անյայտացած են, հոն ձգելով միայն շէնքին կմախքը ու եղեւնի փայտէ շինուած զինանշան մը: Առանց պատի շրջանակի մը ծխնիին վրայ մնացած կիսատ դուռ մը կը շարժի յամրաբար:

Լենա անգամ մը արդէն կորսնցուցած է ամէն բան. կը պատմէ.- «1990 Յունուար 29--ին միայն վերարկուս առի ու զաւակներուս հետ հեռացայ Բաքուէն: 40 տարիէ ի վեր հոն կ՚ապրէի ու յարաբերութիւնները լաւ էին Ազերիներու հետ մինչեւ Սումգայիթ: Անկէ ետք ամէն բան խենթեցաւ, դարձաւ իսկական մղձաւանջ մը: Ա՛լ չէի դիմանար: Հոս եկայ ու հիմա ամէն բան կը վերսկսի»:

Ստեփանակերտի ադրբեջանական թաղն ալ աւելի լաւ վիճակ մը չի պարզեր: 7000 բնակիչները խոյս տալ սկսած էին արդէն 1988 Հոկտեմբերին: «Կը վախնային փոխադարձութենէ» կը բացատրէ ծերունի մը. «ոչ մէկ Ազերի սպաննուեցաւ բայց ճիշդ է որ Հայերը շատ դիւրագրգիռ էին»: Այդ գիւղին պայքարը չորս տարի տեւեց եւ անցեալ Յունուարի կէսին աւարտեցաւ հայկական յաղթանակով մը:

Իկոր 17 տարեկան, Բաքուէն ապաստանեալ մըն է եւ արդէն պայքարի վեթերան մը: Անհունօրէն թախծոտ աչքերով կը յիշէ «Ազերի լաւ բարեկամներ»: «Հիմա, կ՚ըսէ ան, բոլորն ալ կ՚ատեմ»: Ճամբան նախ Հայաստան տարած է զինքը, սակայն երկրաշարժէն ետք Կրկժան եկած ու խառն գօտիին մէջ հաստատուած: «Երբ Ազերիները զինուորներ բերին Շուշի, ես ալ կամաւոր արձանագրուեցայ, ազատութիւնս պահպանելու համար»:

Նախկին վարչապետ Վազգէն Մանուկեան այսօր կ՚ամբաստանէ Մոսկուան, որուն պատասխանատուութիւնը հսկայական է այս հարցին մէջ: «Ուզեցինք միշտ, այս շրջանի խնդիրը քաղաքականօրէն լուծել. երկար ատեն դիմադրեցինք կեդրոնին ճնշումներուն, որքան Հայաստանի մէջ Կոմիտէն, նոյնքան Ազրբեջանի Ժողովրդական ճակատը: Մէկն ու միւսը անկեղծօրէն կը հաւատայ թէ Ղարաբաղը «պատմական իր հողն է» կը բացատրէ ան»: Կեդրոնին քայքայումը չօգնեց հարցին լուծումին: Ազրբեջան անկախացաւ 1991 Օգոստոս 30--ին, հաստատելով որ Ղարաբաղի ալ կը վերաբերէր նոյն որոշումը: Սեպտեմբեր 2--ին, խորհրդային Սահմանադրութեան հիմով որ ինքնավար հողամասերու իրաւունք կու տայ իրենց գերիշխանութիւնը պահպանելու, իր կարգին Ղարաբաղ եւս անկախութիւն կը հռչակէ: Սակայն հայեւ-ազերի բախումի մը արգելք ըլլալու համար կը լքուի Հայաստանի կցումի հարցը: Իսկ Բաքու մաս մը հող իսկ ձգելու մտադիր չէ: Դեկտեմբերին խաղաղութեան փակագիծ մը ետք, երբ Ելցին կը ջանար կազմել անկախ պետութիւններու իր Համարակապետութիւնը, պատերազմը վերսկսաւ: Մեկնելով անկախ Ազրբեջանէն, խորհրդային զօրքը ձգեց կամ ծախեց իր ծանր զինամթերքին մեծ մասը՝ քաջալերուած այս անսպասելի նուէրէն,

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՖՐԷԶՆՈՅԻ Ս. Երրորդութիւն Մայր եկեղեցւոյ հրաւէրով իր սրահին մէջ, փետրուար 2-ին, Լոս-Անճըլըսի Երուանդ Օտեան թատերախումբը ներկայացուցած է Ժիրայր Անանեանի «Իմ տունը քո տունը չէ» թատերգութիւնը, որ մեծ յաջողութիւն գտած է:

Բաքուի կառավարութիւնը պիտի փորձէ զինուորական ճամբով լուծել Ղարաբաղի հարցը:

Ցարձակողականը սկսաւ փետրուար 1-ին: Գլխաւոր հարուածը ստացաւ Ասկերանը որ լեռներու ստորոտը թառած բերդաքաղաք մըն է: Հայերը յուսահատութեան ուժով կը դիմադրեն իրենց ձեռքը պահելու համար ռազմավարական այդ կէտը: Մէջնադարեան երկար պարիսպով որ կը փակէ կիրճերուն ճամբան, Ասկերան Ղարաբաղի մուտքի դուռն է:

Այսօր ճակատը Աղդամի անծայրածիր դաշտին ու քաղաքին մօտն է. առաջին արուարձանները հրայաններու հասողութեան մէջ են արդէն, անմշակ դաշտերու եւ գետնին հաւասարած գիւղակներու եւին: Ազարականերէ մնացած հիմեր կը նշմարուին դիտակով: Յետոյ Ազերիներու թնդանօթներուն սպառնալի գիծն է. հայկական բարձունքներու վրայ ամենափոքր խլրտումը պատասխան կը ստանայ հրթիռի մը արձակումով:

Ճակատային յարձակումներու իրենց ձախողութենէն ետք Ազերիները միայն թեթեւ բախումներու եւ ռմբակոծումներու հետամուտ կ'ըլլան: Հայերը կացութիւնը ձեռք առած են: Անցեալ շաբաթ ամբողջ երեք գիշեր անոնք յարձակում գործեցին Մալիբէյլի գիւղին վրայ ուր «Ալազան» հրթիռները զետեղուած էին. գիւղը վերջապէս ինկաւ փետրուար 12-ին: Մեծ եղաւ խանդավառութիւնը. ապաստարանները պարպուեցան ու ժողովուրդը գնաց ողջունելու իր մարտիկները: Նոյն շաբաթավերջին Ազերիները Շուշիէն կրկին կրակ բացին առաջին անգամ «գրադ» հրթիռները գործածելով: Այդ օրերուն շուրջ հարիւր հրթիռ արձակուեցաւ Ստեփանակերտի վրայ ուր երկու տասնեակ մարդ մեռաւ կամ վիրաւորուեցաւ: Այդ օրերուն էր որ առաջին անգամ դրահապատ ուղղաթիռներ ալ գործածուեցան Ասկերանի դէմ:

Վազգէն Մանուկեան կ'ըսէ. – «Ստալին կ'ըսէր. «Հոն ուր մարդ մը կայ, խնդիր մը կայ: Մէջտեղէն վերցուցէք մարդը, խնդիրը ալ կը դադրի գոյութիւն ունենալէ»: Ազերիներն ալ նոյն մտայնութիւնը ունին Ղարաբաղի մասին»:

«Բաքուի իշխանութիւնը կը խորհի Ղարաբաղը պարպել, փախուստի մղելով բնակչութիւնը: Սակայն ատիկա սխալ հաշիւ է, որովհետեւ Հայերը պիտի շարունակեն դիմադրել. ուրեմն, պէտք է բանակցիլ: Ահա մեր դիմադրութեան նպատակը: Մենք նոյնիսկ եթէ ուզենք չենք կրնար Ազրբէջանը դրաւել: Պատրաստ ենք կռիւը դադրեցնելու, անմիջապէս որ բանակցութիւնները սկսին» կը բացատրէ Ղարաբաղի երիտասարդ նախագահը Արթիւր Մկրտչեան: Ան սակայն համոզուած չէ որ Ազերիները բանակցելու ամենափոքր տրամադրութիւն կը յայտնեն: Ան կը շարունակէ. – «Առաջ զանազան կէտերէ յարձակում կը գործէին մեզ ցրուելու համար: Յետոյ իրենց յարձակումները կեդրոնացուցին աշխարհագրականօրէն դժուար պաշտպանելի կէտերու վրայ: Հիմա, օգտուելով իրենց զինամթերքէն, մեզ հեռուէն կը ռմբակոծեն»:

Անշուշտ ՄԱԿ-ի ուժերու արագ միջամտութիւն մը շատ յարմար պիտի ըլլար. սակայն «անոնք կը հասնին մինչ երբ շատ ուշ է արդէն» կ'ըսէ հառաչանքով մը, նախագահին մէկ խորհրդականը: Մինչ այդ, ֆետայիները անգամ մը եւս կը դիմեն Խոջալուի ճակատը որ ազերի կուսակումի այլ կէտ մըն է: «Արտաքին ոչ մէկ օժանդակութեան պիտի սպասենք, կ'ըսէ Արամ. Հայերուս Գողգոթան է Ղարաբաղը. մեր խաչը զոր տանձին պէտք է տանինք: Եւ պիտի տանինք»:

ՏԻՏԻԷ ՖՐԱՆՍՈՒԱ

ՔԱՐՈԼԱՅՆ ՔՈՔՍ ԵՒ ԶՕՐԻ ԲԱԼԱՅԵԱՆ ՓԱՐԻԶԷՆ ԱՆՑԱՆ

Ուրբաթ, Փետրուար 21-ին, Փարիզի Կիմէ Թանգարանի սրահին մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հանդիպում մը կազմակերպած էր Լորտերու Ժողովի փոխնախագահուհի Տիկին Քարոլայն Քոքսի եւ Արցախի երեսփոխան Զօրի Բալայեանի հետ:

Երեկոյթը բացաւ Օր. Շ. Մարուխեան անդրադառնալով թէ ան նշումն է արցախեան շարժումին 4-րդ տարեդարձին, Արցախը որ այսօր կ'ապրի ճգնաժամային պահեր: Ապա, հայերէն խօսք առաւ Տիկին Հիլտա Զոպոյեան որ ընդհանուր ակնարկ մը նետեց Կովկասի ներկայ կացութեան, ֆրանսական խոհեմ քաղաքականութեան, զոր հետեւանք նկատեց գաղութին կրաւորական դիրքին:

Հանդիսականներու ուշադրութեան եւ հետաքրքրութեան գլխաւոր առարկան էր Տիկին Քարոլայն Քոքսը, որու անունը եթէ ցարդ շատ ծանօթ էր, անձը՝ դեռ անծանօթ կը մնար Փարիզի հայութեան եւ թերեւս լաւագոյն էր որ այդպէս ալ մնար, քանի վերջին շրջանին այնքան համակրութիւն ստեղծած էր Արցախէն Հայաստան ու Սփիւռք եւ այնքան մեծ էին մեր ակնկալութիւնները, որ իր շատ ընթացիկ, չըսելու համար՝ տափակ ելոյթը չէր կրնար յուսախաբութիւն չպատճառել: Տիկին Քոքսի գլխաւոր առաւելութիւնն այն է որ կը բախէ միջազգային ատեաններու դուռները տարածելու համար արցախեան դատը: Այլ խօսքով, նախընտրելի է որ իր այդ առաքելութիւնը շարունակուի անընդհատ, քանի մեզի՝, այսինքն անոնց որոնք տեղեակ են եւ կ'ապրին արցախեան ամէնօրեայ տագնապը, մասնաւոր նորութիւն մը չբերաւ, պարզեց ամբողջ ժողովուրդի մը ողբերգութիւնը, դժոխքի վերածուած գեղեցիկ բնութիւնը, զրկանքները, հիւանդանոցին վիճակը, եւայլն, եւայլն:

Բաւական դժուարութիւններով եւ քանի մը ձախող փորձերէ ետք, ներկայացուեցաւ ժապաւէն մը արցախեան կեանքէն:

Զօրի Բալայեան նախ հրաւիրեց հանդիսականները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել զոհերու յիշատակը, յետոյ խօսեցաւ պարզուած կացութեան մասին, չեշտելու համար թէ Հայրենիքը կարելի չէ փրկել խօսքով, լոզունգով, երեկոյթով, այլ միայն՝ զէնքով: Հայրենիքի հարցը կը լուծուի Ղարաբաղ: Զօրի Բալայեան ծանրացաւ Տիկին Քոքսի եւ իր տարած աշխատանքներուն վրայ, իրենց ունեցած հանդիպումներուն քաղաքական օտար դէմքերու հետ, Ամերիկա եւ Եւրոպա:

Եզրափակիչ խօսքը արտասանեց Շաւլ Փափազեան պատմական հակիրճ ակնարկ մը նետելով արցախեան շարժումին վրայ եւ շնորհակալութիւն յայտնելով երկու բանախօսներուն իրենց վկայութեանց համար: Եղան նաեւ քանի մը հարցումներ ներկաներուն կողմէ:

Թերեւս նախընտրելի է չանդրադառնալ կազմակերպչական թերիներու, բայց աւելորդ չէ կը խորհինք կարգ մը մատնանշումներ, որոնց առաջքը կարելի էր առնել: Օրինակ՝ Թարգմանիչի ձախող ընտրութիւն մը (անգլերէնէ ֆրանսերէն, Տիկին Քոքսի համար), ժապաւէնին նախապէս չփորձուիլը եւայլն, եւայլն: Ըստ երեւոյթին չէր նախատեսուած նաեւ խուռներամ բազմութիւն մը եւ սրահը (360 տեղ) փոքր եկաւ ու շատեր, դժգոհ վերադարձան: Պարզ է որ Տիկին Քոքսի անունն էր որ այդքան հետաքրքրութիւն ստեղծած էր, քանի շատ կը հրճուինք երբ օտարներ կը բարեհաճին մեզմով զբաղիլ, թէկուզ յուսախաբ ըլլալու համար:

Ա. Մ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏՐԱԿԻՆԻԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԻ ԿԵԱՆՔ

ՔԱՆՆ — («Յառաջ»). – Նորընտիր վարչական կազմի մասնակի փոփոխութեան (հրաժարական եւ նոր անդամի ընտրութիւն) մը հետեւանքով, ուշացումով կը գրուին այս հակիրճ տողերը՝ Տրակինիանի եւ շրջակայքի Հայերու Բարեկամականի տարեկան Ընդհ. Ժողովի մասին, Յունուար 26:

Բարեկամականի 1991 տարեշրջանի գործունէութեան տեղեկագիրը կը կարդայ նախագահուհի Տիկին Պալեան-Գուտցի: Ստորեւ արձանագրելի կէտեր.–

– Նախ վրդովում «անտարբերութիւն» կոչուած վարակի նկատմամբ: Ընդունելի՞ է, որ օրինակ անցեալ տարուան Փետր. 10-ի Ընդհանուր Ժողովը յետաձգուելով դառնայ Արտակարգ Մարտ 17-ին, պարզ այն պատճառով, որ առաջինին կարելի չէր եղած ապահովել ձայներու անհրաժեշտ թիւը, նոյնիսկ լիազօրագիրներու միջոցաւ, որպէսզի Ընդհանուր Ժողովի գումարումը օրինական նկատուի: (Ի դէպ, այս անգամ 73 անդամներու վրայ 42 ձայն՝ լիազօրագիրներով):

– Ծննդեան եւ Զատկի առիթներով պատարագ Տրակինիանի:

– Բողոքի հեռագիր՝ յղեալ Վաւ նահանգի բարձրաստիճան անձերու՝ Լեռնային Ղարաբաղի (Արցախ) Հայ խաղաղ բնակչութեան դէմ ի գործ դրուած սանձարձակ բռնութիւններուն համար, այսպէս կոչուած ազերի խաժամուժին ձեռքով: Խնդրանք ձայն բարձրացնելու եւ դատապարտելու:

– Նախորդ տարիներուն նման անցեալ Ապրիլ 24-ին, նախաձեռնութեամբ Բարեկամականին, կ'ոգեկոչուի Ապրիլեան Եղեռնի յիշատակը Ժորժ Քլեմանսօ կիսանդրիին առջեւ: Ապա՝ Թափօր առաջնորդութեամբ Տրակինիանի եւ Թարսի քաղաքապետներուն: Ուղղութիւն՝ դէպի Մեռեալներու Յուշարձան:

– Գործակցութիւն Թուլոնի Ապրիս Ակումբի հետ: (Օրինակ՝ տարեկան պաշտահանդէսի շահը կը տրամադրուի այս վերջինոյն, իբրեւ նիւթական օժանդակութիւն Հայաստանէ ժամանած անկեալ – հաշմանդամ երախաներու բժշկական խնամքի):

– Տարեվերջին պատգամաւորութիւն մը ներկայ կը գտնուի եւ կը մասնակցի Արցախի հարցին նուիրուած վիճաբանական ասուլիսի մը՝ կազմակերպուած ԻԷՐ-ի քաղաքապետարանին կողմէ, ԷՍ – 0 – ԷՍ Արմէնիի առաքելութեան առթիւ: Կը մասնակցին տեղացի Ֆրանսացի անձնաւորութիւններ:

– Հետեւողական դիմումներու շնորհիւ արդէն իսկ կ'ապահովուին դասարաններ՝ Երկուշաբթի եւ Չորեքշաբթի, հայերէնի դասաւանդութեան համար: Առաջինը՝ երէցներու (ցայժմ՝ ութ հոգի) եւ անչափահասներու (ցայսօր՝ հինգ երախայ): Ուսուցչուհի՝ Թամար Կարմիրեան, օգնական՝ Նուարդ Թաշճեան:

Նիւթական հաշուետուութիւն: Մուտք կլոր հաշուով՝ 61.000: Ելք վերիվերոյ՝ 68.000 Բայց՝ շուրջ 7 հազար Ֆրանք:

Վարչութեան նոր կազմն է երեք տարուան ժամանակաշրջանի մը համար, – Տիկին Մարլէն Պալեան-Գուտցի (նախագահուհի), Միշէլ Խաչատուրեան (փոխ-նախագահ), Եդուարդ Գարապիլիքեան (քարտուղար), Վահէ Պօղոսեան (փոխ-քարտուղար), Օր. Անայիս Ջիւմպիւլեան (գանձապահուհի), Տիկիններ՝ Օտէթ Գարապիլիքեան (փոխ-գանձապահ) եւ Իրէն Աճէմեան (արտաքին յարաբերութիւններ):

Կարեւոր առաջադրութիւն: Կեանքի կոչել փոքր երգչախումբ մը: Ի դէպ, արդէն իսկ տեղի կ'ունենան պարախումբ կազմելու սահմանուած վարժութիւններ:

Ահաւասիկ տարեշրջանի մը գործունէութեան գլխաւոր երեսները, ցանցառ թիւ ներկայացնող տարտղնուած, մեկուսացած համայնքի մը:

Կը մնայ մեզի մաղթել աշխատանքի առաւել եռանդ ու կորով:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԵՏ

Փետրուար 20-ին Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ընդունեցաւ Միացեալ-Նահանգներու Երեւանի ժամանակաւոր հաւատարմատարը, այս վերջինին խնդրանքով: Քննարկուեցան երկու երկիրներու առեւտրատնտեսական կապերը սերտացնելու համար գործնական քայլերու առնչուած հարցեր: Շօշափուեցաւ շրջանին մէջ կայունութեան հաստատման խնդիրը:

***

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԴԻՏՈՐԴ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 18-ին Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ընդունեցաւ Եւրոպայի Ապահովութեան եւ գործակցութեան ժողովին դիտորդ յանձնաժողովը, Չեխոսլովաքիոյ փոխ նախագահին գլխաւորութեամբ: Հանրապետութեան նախագահը խօսելով Հայաստանի մինչեւ այսօր ապարդիւն մնացած նախաձեռնութիւններուն մասին, Ղարաբաղի հարցին համար ներկայացուց փոխ զիջումներու նոր առաջարկներ. անոնց հիմնականը հրադադարն է եւ բնակչութեան ապահովութեան համար գործօն համակարգի մը ստեղծումը, որոնց կը հետեւին բանակցութիւնները. Հայաստան պէտք չէ այդ ընթացքին որպէս կողմ հանդէս գայ, որովհետեւ ան միայն կրնայ նպաստել համաձայնութիւններու իրագործումին եւ կողմնակից է որեւէ լուծումի որ կը գոհացնէ Լեռնային Ղարաբաղի բնակչութիւնը:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան մերժեց լրատուական որոշ միջոցներու փորձերը որոնք Արցախի հարցը կը ներկայացնէին որպէս Ազրբէջանէն հողային պահանջք, ազգ. հակամարտութիւն կամ կրօնական բախում: Ան շեշտեց թէ ազգերու ինքնորոշման իրաւունքի հարց է եղածը:

Յանձնախումբին նախագահը Շվարցընպէրկ տեղեկացուց որ իրենք լուրջ եզրակացութիւններ կը պատրաստեն եւ յոյս յայտնեց որ կարճ ատենէն կարելի կ'ըլլայ Ղարաբաղի կացութիւնը կայունացնել:

Յանձնախումբը նոյն օրը հանդիպում ունեցաւ նաեւ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բաբգէն Արարքցեանի հետ:

***

ՄՇՏԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Երեւանէն փրոֆ. Էմիլ Գաբրիէլեան եւ բժշկական գիտութեանց դոկտոր Սերգէյ Ակորով Նիւ-Եորք տեղի ունեցած անօթաբաններու միջազգային ընկերութեան հերթական նիստին ընտրուած են մշտական անդամներ գիտական խորհուրդին:

***

ԴԷՊԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՇՈՒԿԱՅ

Երեւանի քիմիական գործարանի հիմնական արտադրատեսակներէն լեմոնաթթուի արտադրութեան ծաւալումը հնարաւորութիւն ստեղծած է նաեւ արտադրութեան, յատկապէս դէպի սկանտինաւ երկիրներ, ուր պահանջքը մեծ է: Այդ նպատակով Սպիտակի մէջ կը կառուցուի նոր արտադրամաս: Յայտնաբերուած է նաեւ միրգերու վերամշակման թափօնները օգտագործելու հնարաւորութիւն, որ դուրսէն նախանիւթ բերելու հոգերը կը փարատէ:

Ազգականներն ու բարեկամները
ցաւով կը ծանուցանեն
ԱՐՏԱՇԷՍ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆԻ
(Ծնած՝ Եոզկաթ, 1907)
մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 24-ին:
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Փետրուար 28, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէն - Փարիզէնի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

99, Bd. Jean-Jaurès — 92100 Boulogne

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արման Խարբութեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Խարբութեան եւ զաւակները, Սէմէրճեան եւ Տըժան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 1, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօր, մեծ - մօր, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝
ՏԻԿԻՆ ԶԵՓԻՒՌ ԽԱՐԲՈՒԹԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Սէմէրճեան)
մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

SOLIDARITE PROTESTANTE
FRANCE - ARMENIE

REUNION REMISE

Suite au nouveau départ de la mission humanitaire de B. Kouchner au N. Karabagh, la réunion prévue pour le 4 Mars à l'initiative de Solidarité Protestante France-Arménie (voir notre édition d'hier) est remise à une date ultérieure, les journalistes prévus devant repartir avec la mission Kouchner (dès le 3 Mars).

Une nouvelle date sera communiquée ultérieurement.

ANTENNE 2

Lundi 2 Mars à 22 h 20

Les 40 jours du Moussa Dagh

d'après l'œuvre de FRANZ WERFEL
Rélisation : SARKY MOURADIAN
Production : JOHN KURKDJIAN

(Շար. Ա. էջէն)

չաղրութիւնը հրաւիրել «Ղարաբաղ Թըղթածրարին վրայ»:

Մնաց որ, թող յետին ընտրական նպատակներ ըլլան Ֆրանսայի ընկերվարական իշխանութեան այս նախաձեռնութեան մէջ: Կարեւորն այն է որ ռեւէ մէկուն ՇԱՀ ներկայացնենք, վասնզի մեր ահւ աչքերը եւ արդար դատը ոչինչի կը ծառայեն...:

- ՃԱՇ -
ՄԵԾ-ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կապոյտ Խաչի Սէն Ժէրոմի «Զ. Տանք» մասնաճիւղի վարչութիւնը կը կազմակերպէ ճաշ մը Մեծ-մայրերու Օրուան առթիւ Կիրակի, Մարտ 1, ժամը 13-ին Թագին Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Յաղթական հերոսամարտի 77-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւն Մարտ 29, Կիրակի, ժամը 13-ին ճաշով, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ:
Մանրամասնութիւններ յետագային:

«LIBERATION»

Ֆրանսական ծրագրին լուրէն դատ հրատարակած է իր Թղթակցին - Տիտէ Ֆրանսուա - գրութիւնը, որ տեղական - ղարաբաղեան - կացութեան պատկերը կը պարզէ անգամ մը եւս (առաջինը՝ 6ո փաստերն, թարգմանաբար ներկայացուցինք երէկուան եւ այսօրուան թիւերով):

soirée artistique

au profit de l'Ecole

TEBROTZASSERE

Sous la haute présidence
d'HENRI VERNEUIL
le Samedi 29 Février à 20 h 30
à la *Salle Voltaire* — 22, rue Voltaire, 94140 Alfortville
Avec l'aimable participation de :
G R I C H A — Sarkis B O G H O S S I A N — D U O Z E P U R
Danse Arménienne — Art martial arménien H A Y D J A M P A
Krikor H A M E L — Ensemble K O T C H N A K
V I C K E N — Yervant N A J A R I A N
et les enfants de *Tebrotzassere*
★ BUFFET ● TOMBOLA *avec de gros lots* ★

Participation aux frais : 150 F.

Organisé par les associations :
ACAF, Association Culturelle des Arméniens de Férikeuil
CHAGHGAB, Association Compatriotique des Arméniens de Turquie
Les Anciens du Lycée GUETRONAGAN
Surp Khatch TEBREVANK
avec le soutien de l'Ecole SAINT-MESROB d'Alfortville

Pour les réservations téléphoner à :
Lucie Coiffure — 46 44 50 75 *Hagop Ardic* — 46 38 15 17
Klag Ghazarian — 46 44 71 65 (après 20 h)

Les points de vente :
- *Epicerie Hay Ararat* — Alfortville — 43 76 27 62
- *Atlantic Electronique* — Alfortville — 48 93 42 69
- *Epicerie Eniz* — Clamart — 46 45 27 52
  Arnouville-les-Gonesse — 39 85 08 91
- *Epicerie Markar* — Paris 10e — 42 06 92 66
- *Epicerie Spitag 2* — Arnouville-les-Gonesse — 39 87 37 50

Հ.Բ.Ը.Մ.-ՓԱՐԻԶ

ՀԱՄԵՐԳ

Հայաստանի Հնադոյն Ծնչական Նուագարաններու
«ՏԿՁԱՐ» Պետական Համոյթը
ղեկավարութեամբ՝
Կարլէն Միրզոյեանի
կը ներկայացնէ
Հայկական ժողովրդական եւ աշուղական մեղեդիներու, երգերու եւ պարերու բացառիկ ծրագիր մը՝
(Կոմիտաս — Գուսան Շերամ — Ջիվանի — Ծիրին — Տահէն)
Մեներգիչներ՝ Հենրի Սիմոնեան, Արմէն Ալոյեան, Ռաֆայէլ Քարամեան եւ Արտաշէս Հայրեան: Կիրակի, Մարտ 1, ժամը 20-ին՝
TLP Déjazet - 41, bd. du Temple, Paris
Ծախքերու մասնակցութիւն՝
80 - 100 Ֆր.
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Հ. Բ. Ը. Մ.-ի կեդրոնը
45 - 20 - 03 - 18
թիւին:

«LE QUOTIDIEN DE PARIS»

«Ոչ ոք այլեւս տէրն է կացութեան» չակերտաւոր կը խորագրէ թերթը, որ ընթացիկ լուրէն դատ, կացութեան վերլուծում մը կը հրատարակէ, զոր թերթին համար ըրեր է Ջօրի Բալայեան եւ որու խօսքն է այդ խորագիրը:

«L'HUMANITE»

Ամէնէն կարճ լուր տուողն էր, Հինգշաբթի առտու. կ'արձագանգէր միայն ծաք Լանկլի յայտարարութեան՝ ֆրանսական ծրագրին վերաբերեալ:

«LE MONDE»

Զորեքշաբթի իրիկուն չէր հասցուցած ֆրանսական ծրագրին լուրը:

«LA LIBRE BELGIQUE»

(26 / 2)

Բորիս Տումանով ծանր պատկեր մը կը գծէ եւ կ'անդրադառնայ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի նահանջողական դիրքաւորման Ղարաբաղի նկատմամբ (տես հարցազրոյցը ֆրանսական մամուլի թղթակիցներուն, որոնց անդրադարձանք Փետ. 26-ի մեր թիւով), շեշտելով թէ Հայաստանի նախագահը՝ քաղաքական իր զիջումներու կարողականութեան ծայրագոյն կէտին հասած է: (Ընդգծումը մեր կողմէ):

⁂

Հինգշաբթի առտու Երեւանէն մեր առած այլ լուրերու կարգին, ինչ կը վերաբերէր ազերի յարձակումներուն - Ասկերանի շրջանին վրայ, տեղեկացանք թէ երեք մեռեալ կար:

⁂

— Իրանի Արտաքին նախարարը յաջողած է, ինչպէս ըսինք, երեք օրուան հրադադար մը ձեռք ձգել, որ կը գործադրուէր Հինգշաբթի (Փետ. 27) առաւօտեան 9-էն: Վէլայաթի նոյն օրը Ստեփանակերտ հասած էր Բաքուէն եւ իրիկունը կ'անցնէր Երեւան:

ՅԱՐԳ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Փարիզեան Շրջանի

կազմակերպուած՝
Սկաուտներուն, Գայլիկներուն, Արենոյշներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ

Նոր եւ խնամուած Յայտագիր
Հայկական պարեր եւ երգեր ● Զաւեշտներ եւ ներկայացումներ
Սկաուտական կեանքի եւ ճէմպօրիի ներկայացում:

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 29, ժամը 14.30-ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e

Մուտք՝ 70 Ֆր. — Պիւֆէ

FORUMS ETUDIANTS U. G. A. B.

Objet :
— Donner des informations sur les écoles et les facs, les entreprises, les professions «in» et les filières.
— Apporter une aide à l'orientation et à l'insertion dans la vie professionnelle.
— Proposer des visites d'entreprises.
— Proposer des stages.

Forme :
Tous les mois sera invité :
— un chef d'entreprise ou un responsable de service qui présentera son entreprise, son métier et fera le point sur les débouchés.
ou
—des élèves et des professeurs qui présenteront leur école, avec leurs points de vue respectifs.

Fréquence :
Une fois par mois.

Conditions d'accès :
— Niveau Bac (Premières et Terminales) et plus, et débutants dans la vie active.
— Pour s'inscrire sur la liste des invités, il est impératif de retourner la fiche d'inscription *avant fin février.*

Prix :
Gratuit.

Date du premier forum:
18 Mars 1992.

Pour toute information et inscription, téléphoner au: 45 - 20 - 03 - 18.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 29
SAMEDI 29 FÉVRIER 1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.744 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.744

ԱՐՑԱԽ

ՎԷԼԱՅԱԹԻԻ ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ ՉԻ ՅԱՐԳՈՒԻՐ

ԱԶՐԲԷՋԱՆՑԻՔ ԲՈՒՌՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻ ԱՆՑԱՆ ԱՍԿԵՐԱՆԻ ՎՐԱՅ

ՄԻՇՏ ԶՈՀԵՐ ԵՒ ԿՈՉԵՐ...

Փետրուար 27-ին եւ 28-ի առտուն ալ, մամուլի գործակալութիւնները եւ Երեւանէն ուղղակի առած մեր լուրերը կը հաստատէին թէ հրադադարը (72 ժամուան) զոր Վէլայաթի փորձած էր պարտադրել չի յարգուիր։ Ազերիները բուռն յարձակումներու անցած են եւ կը մեղադրեն Հայերը ըսելով թէ անոնք սկսած են եւ Հայերն են որոնք խզած են հրադադարը, ինչ որ չի համապատասխաներ իրողութեան, ինչպէս կը պարզուի նաեւ օտար գործակալութեանց հեռագրալուրերէն։ Փետրուար 27-ին իսկ, Փարիզի մետխանեըը կ'արձագանգէին Ազերիներու ծաւալուն յարձակման մը Ասկերանի վրայ եւ կը խօսէին 100 մեռեալի եւ 250 վիրաւորի մասին, առանց ճշդելու ազգութիւնը։ Ուրբաթ առաւօտ մեր առած լուրերու համաձայն, այդ թիւերը տրուած էին Ազրբէջանցիներու կողմէ եւ կը վերաբերէին իրենց կորուստներուն, բայց կը թուի հաստատուած բան մը չէ։ Հինգշաբթի օր, «Արմէնփրէս» հետեւեալը կը հաղորդէր այդ մասին...

Փետրուար 27-ի ցերեկը կատաղի մարտեր տեղի ունեցան Նախիջեւանիկ գիւղին շուրջը ուր Ազերիները նաեւ օդային յարձակումներ գործեցին։ Պատասխան կրակով վնասուած է ուղղաթիռներէն մէկը եւ հարկադիր վայրէջք կատարած։ Ազրբէջանցիները կը շարունակեն իրենց ձեռքը պահել Նախիջեւանիկի մօտակայ բարձունքներէն մէկը ուրկէ անընդմէջ կը կրակեն գիւղին վրայ։ Կէսօրէն ետք բախումները ընդհատուած են. հայկական կողմէն մէկ զոհ կայ եւ մէկ վիրաւոր։

Փետրուար 28-ին, Երեւանէն տեղեկացանք նաեւ թէ Աղդամը, որ Ղարաբաղէն դուրս է եւ Ազրբէջանի հողամասին մաս կը կազմէ «գրաւուած է» Մութալիբովի հակառակորդներու կողմէ, ինչ որ աւելի ծանրակշիռ բնոյթ կուտայ ընդհանուր կացութեան։

Փետրուար 27-ի գիշերը Երեւան հասած էր Պարսկաստանի Արտաքին նախարարը՝ Վէլայաթի, որ չէր կրցած նոյն օրը Ստեփանակերտ երթալ, ինչպէս նախատեսուած էր եւ Բաքուէն ուղղակի Երեւան անցած էր։

Միջազգային բեմերուն վրայ մտահոգութիւնը մեծ է եւ զանազան կազմակերպութիւններ կոչեր կ'ընեն եւ կը փորձեն նախաձեռնութիւններ ալ ձեռք առնել։

Այսպէս Կարմիր Խաչի Միջազգային Կոմիտէն համոզեր է Բաքուի իշխանութիւնները եւ արտօնութիւն առեր որ Ղարաբաղի մէջ մարդասիրական գործողութիւններու ձեռնարկէ։ Այդ նպատակաւ Բաքու էր Փետրուար 16-էն 25։ Այս հաւանութիւնը ձեռք ձգելէ ետք, այդ գործողութիւններուն պիտի ձեռնարկէ 2-3 շաբաթէն, ըստ երեւոյթին ստիպողական բան մը չկայ...։

Փրակայի մէջ ալ, ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ն նիստ գումարած էր եւ ան ալ ծրագիր մը պատրաստած է, որու մանրամասնութիւնները չէին հրապարակուած յաջորդ առտու ալ (Փետրուար 28) բայց, կարգ մը աղբիւրներու համաձայն հիմնուած էր ֆրանսական ծրագրին վրայ եւ կը նախատեսէր -- Ա) կրկին զարկ տալ Ռուսաստանի եւ Ղազախստանի հաշտարար փորձերուն։ Բ) Հաստատել խորհրդակցական յանձնախումբ մը հինգ երկիրներով (Ռուսաստան, Ղազախստան, Թուրքիա, Հայաստան եւ Ազրբէջան)։ Գ) Արգելք զէնքերու վրայ։ Դ) Գերիներու փոխանակում Չեխոսլովաքիոյ հովանաւորութեան ներքեւ, քանի ան է ներկայիս ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի հերթապահը։ Չեխ նախագահն ալ Տիէնսթպիր կոչ մը ըրած է հրադադարի։

Փետրուար 27-ին Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը կոչով մը դիմած է հայ սպաներուն որ վերադառնան Հայաստան, մասնակցելու հայկական բանակի ստեղծումին, Ազրբէջանի կողմէ Հայաստանի սպառնացող պատերազմին դէմ։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

«AIMER L'ARMENIE»

Ֆիկառօ լայն տեղ կու տար Փետրուար 28-ին Ղարաբաղի եւ լուրերէն զատ, 2րդ էջի «տեսակէտներ»ու բաժնին մէջ, հայանպաստ իր յօդուածներով ծանօթ՝ Փաթրիք Վաժման, խիստ շահեկան գրութիւն մը ստորագրած է Հայաստանէն վերադարձին։ Չի հասկնար նաեւ Ֆրանսայի վարանոտ դիրքը եւ իր եզրակացութեան մէջ, յայտնելէ ետք թէ Հայ չէ, կ'ըսէ թէ պիտի չուզէր որ օր մը Ազրբէջանի Ներքին նախարարը Բաքուի պատերուն վրայ զետեղէ իր հեռաւոր նախորդներէն մէկուն հանրագիրը, ուր կարելի էր կարդալ.- «Ճիհատ կը հռչակենք Թուրքերու ցեղակից բոլոր ժողովուրդներու միասնականութեան համար Պոլսէն Հնդկաստան։ Բայց, նախապէս պէտք է բնաջնջել հայ ցեղը, գլխաւոր խոչընդոտ մեր նպատակին»։

**

Լիպերասիոն եւ Իւմանիթէ կարճ արձագանգներ կու տային, բայց երկուքն ալ կը հաստատեն թէ Ազերիները յարձակողականի անցած են, նոյնը կը խորագրէր «Քոթիտիէն», աղբիւրն է նախկին ԹԱՍ, ԻԹԱՐ գործակալութիւնը, որ կ'աւելցնէ նաեւ թէ շատ զոհ կայ։ Նոյն թուականը կրող Մոնտն ալ առաջին էջէն իսկ կ'անդրադառնար Ղարաբաղի համար խաղաղութեան նախաձեռնութիւններուն։ Սոֆի Շիհապէն զատ, Ժոզէ-Ալէն Ֆրալոն կը խօսի այն զինուորներուն մասին (նախկին խորհ. բանակի) որոնք կը ջանան փախիլ Ղարաբաղէն, ուր Հայերը կրնան բռնի զիրենք կռուողներու մէջ առնել։

**

«LE SOIR», «LA LIBRE BELGIQUE»

Երկու թերթերն ալ լայն տեղ կու տան։

Պելժիական կարեւոր այս օրաթերթը՝ Լը Սուար (Փետ. 27) երկար թղթակցութիւն մը լոյս ընծայած է։ Ռոժէ Ժոպ Ստեփանակերտ եղած է. նկարագրութիւնը թէ յատկանշական է, թէ ողբերգական։ Կ'անդրադառնանք առանձին։ Նոյն օրուան Լիպր - Պելժիքի մէջ, Բորիս Տումանով կը ծանրանայ գլխաւորաբար Իրանի միջնորդութեան վրայ։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Փետրուար 26-ի Թուրք մամուլը լայն տեղ կու տար Ղարաբաղի հարցին։ Նիւթին ծաւալուն ներկայացումով, խնդրին մասին կը տրուին զանազան ոլորտներու յատկանշական կեցուածքները։ Անոնք կը ներկայանան հարուստ տարբերակումներով։

Նիւթին ամէնէն լայն տեղը յատկացուցած է «Թէրճիւման» օրաթերթը որ ծանօթ է ազգայնամոլ ու յետադիմական գիծով. հոն, նախ որպէս լրատուութիւն կ'ըսուի թէ Հայերը կը հպարտանան ազրբէջանական գիւղերու աւերումներով, Ազրբէջանցիներու սպանութիւններով եւայլն, եւ թէ հայկական ձայնասփիւռը կը գովաբանէ հայեւիրանական բարեկամութիւնը։ Տեղեկատուութեան մաս կը կազմէ նաեւ այն լուրը թէ Հայաստան հետաքրքրուած է Լեհաստանի զինական ճարտարարուեստով ու կը ծրագրէ զինամթերք գնել անկէ։

Թերթին չեչտուած հակահայ տրամադրութեան զուգահեռ կեցուածքով Ֆահիր Արմաօղլու «Հայաստանի հարցը» խորագրուած յօդուածով մը կ'ըսէ թէ Հայաստան հակառակ Թուրքիոյ բարի տրամադրութեան խնդրայարոյց կեցուածք մը կը ցուցաբերէ եւ թէ կը վիրաւորուի, տեսնելով որ Թուրք զօրաբաժիններու «Ձմեռ 92» ռազմափորձերը կը զուգադիպին հայեւռուս գործակցութեամբ կատարուած Ազերիներու կոտորածներուն։ Սակայն, յօդուածին վերջաւորութեան ազգայնական ոճով կ'ըսուի... «Հայաստան պէտք է ըմբռնէ կէտ մը, Կովկասը այլեւս շրջան մը չէ որուն հանդէպ Թուրքիա անտարբեր պիտի մնայ։ Չէ նաեւ շրջան մը ուր Հայաստան սանձարձակ պիտի գործէ, անձնատուր՝ իր փափաքներուն։

Ըսենք նաեւ թէ արտաշրջանային ազդակներով, այսուհետեւ Հայաստան թեկնածու է Թուրքիոյ համար "հարց" մը դառնալու։ Չմոռնանք որ Հայաստանի Արտաքին նախարարը Ամերիկայէն հասած ամերիկահպատակ մէկն է։ Իսկ Ֆրանսա

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՀ ՏԻՐԱՆ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ

Փետրուար 26-ին Փարիզի մէջ իր մահկանացուն կնքած է գաղութին հին դէմքերէն՝ Տիրան Ոսկերիչեան, որու անունը կապուած է առաւելաբար դիմադրական շարժումին, որու գործօն մասնակցութիւն բերած է։

Ծնած Տիգրանակերտ, ութսունի սեմին, ողբացեալը վերջին տարիներուն նախագահն էր Հայ նախկին ռազմիկներու կամաւորներու եւ դիմադրականներու Միութեան։

Ազատագրման կռիւներուն բերած է կարեւոր օժանդակութիւն մը, գլխաւորաբար Նիմ քաղաքի ազատագրման կռիւներուն։ Մաս կազմած է Մանուշեան խումբին, գործակցած է Ազնաւուրներու հետ, որոնց միշտ մտերիմ կը մնար եւ քանիցս փորձած է Շառլ Ազնաւուրի գլխաւորութեամբ Սփիւռքահայ Համազգային Մարմին մը կազմել։ Արդարեւ, որքան ալ ծանօթ ըլլար որպէս համայնավար, գիտակցութիւնն ունէր գործուած սխալներուն եւ միշտ ջատագով էր համերաշխութեան։ Իր կեանքը եւ մանաւանդ դիմադրական գործունէութիւնը պատմած է առանձին հատորով մը՝ «Արձակագէնի մը յուշերը» խորագրուած։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԵՌՈՒԻՆ ՍՈՒՐԲԸ

Կա՞յ աւելի օգտակար բան քան արտատպումը թերթէ թերթ։ Ի՜նչ հզօր գործօն՝ ի սփիւռս ազգի պահպանմա՜ն ու միացմա՜ն համար։

Արտատպումին այս դրական կողմը նկատի առած՝ չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ որոշ խմբագիրներ բարդոյթներ ունին անոր հանդէպ։ Մէկը միւսէն կանոնաւորապէս կը մկրատէ, վերստին շարելու հարց ալ չկայ, զայն լուսատիպ կը տպէ։ Երբեմն մկրատը հեղինակին անունը կը կտրէ կը հանէ -- այդ անկարեւոր անձնաւորութեան -- մերթ ալ լրագրողը կը մոռնայ աղբիւրը յիշատակելու։ Մասնաւոր դիտաւորութիւն տեսնելու չէ հոս։ Դիպուած է, կը պատահի, չէ՞։ Կը պատահի նաեւ, որ մկրատուած յօդուած մը թղթածրարի մը մէջ տարիներով քնանայ։ Նման կ'ըլլայ գինիի որ որքան հիննայ այնքան կ'ազնուանայ, կ'ըսեն։ Օր մըն ալ անսպասելի կերպով դուրս կը հանուի թմբիրէն, կը մտնէ նոր շրջադարձի մը մէջ, աշխարհի միջօրէականին վրայ, երբեմն դեգերելով ալ Մայր Հայրենիք։ Կը յիշեմ կարդացած ըլլալ յօդուած մը, որ իր յղացման տեղը հասեր էր քանի մը տարի վերջ եւ իր երկրորդ հրատարակութեամբ փոխեր էր միայն աղբիւրն ու պատկանելիութիւնը...։ Առանց նուազագոյն լիֆթինկի։

Նորագոյն նորութիւնը կը պարտիմ «Աշխարհ»ին։ Անցեալ շաբթուան թիւին մէջ գտայ ու կարդալով լափեցի Արփի Թոթոյեանի մէկ յօդուածը, արտատպուած Գահիրէի «Արեւ»էն։ Աղբիւրը պարկեշտօրէն նշուած էր։ Բթամիտ ըլլալով՝ պահ մը մտածեցի որ գոյութիւն ունի նոյնանուն յօդուածագիր մը։ Ուրախացայ ալ քիչ մը, հասկնալի պատճառով։ Բայց կարճատեւ եղաւ հրճուանքս, երբ նշմարեցի հնարքին նորութիւնը։ Յօդուածը պարզապէս մեկներ էր Փարիզէն, հասնելու համար Գալիֆորնիայի կողմերը, անկէ անցեր՝ Միջին -- Արեւելք եւ փարիզ իր վերջին հանգրուանէն առաջ հիւրընկալուէր էր «Արեւ»էն։ Հո՛ն ստացեր էր [illegible] իրաւունք։

Իսկապէս շա՜տ նուրբ էր այս ճամբան որ յաջողեր էր անցնիլ Արեւէն։

Ո՞վ չէ ճաշակած տարաշխարհիկ այն պտուղները որոնց գոյնն ու անունը հեռաւոր աշխարհներ կ'ոգեկոչեն քաղքցիի մեր աչքերուն, եւ կը կարծենք որ իսկապէս անոնք կուգան այդ հեռաւոր աշխարհներէն։ Էր երբեմն, կը հաւատայի խաբկանքին, մինչեւ այն օրը երբ ձայնասփիւռը բացաւ աչքերս. տարաշխարհիկ պտուղներուն մեծ մասը կուգան եղեր մեր ջերմանոցներէն ... Կարեւորը այն չէ՞ սակայն, ստամոքսային տեսանկիւնէ դիտած, որ կը թուին հեռուներէն գալ։ Հեռունե՜ր, հեռունե՜ր, ո՜րքան քաղցրակա՜ն էք։

Հեռուին սուրբը, կ'ըսէր մեծ մայրիկս, զօրաւոր կ'ըլլայ։ Ան չէ՞ որ ծանօթն ու դրացին, մարսուածն ու կարդացուածը կը հրաշագործէ որպէս հեռաւոր ու նոր, նորագիտ ու անտիպ։ Ահա արուեստ մը, որ կրնանք դնել աշխարհի հաւատալիքներու կարգին։

ԳՐԻԳՈՐ

ՎԱՂԸ

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (169) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.-

Ճաշակեցէ՛ք ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ
Հայախօս Ռեմպօ ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ
Ռեմպոյէն թարգմանութիւններ
«Paris s'éveille» FR. MESTOUDJIAN

ԵՐԲ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻՆ ԴՌՆԵՐՆ ՅՈՒՍՈՅ

Հայաստանէն վերադարձող շատ շատերու համար տպաւորութիւններու, յուշերու պատումին մէջ անդանցանելի գլուխ մը կ'ըլլայ «Զուարթնոց»ը. Երեւանի օդակայանն է ան ուր հաղիւ ոտք դրած, յաճախ արեւածագի մանիշակագոյնով քօղարկուած արարատեան ուրուագիծ մը «բարի գալուստ» կը մաղթէ Փարիզէն հոն հասած Հայերու: Այդ «բարի գալուստ»ին տեղծած ալեկոծումը սակայն կը շարունակուի մինչեւ օդակայանի շէնքին մուտքը. անկէ ներս նետուած առաջին քայլով զգացական այդ խռովքը տեղը կը ձգէ զարմանքի, անհամբերութեան, ընդվզումի, ցասումի, կամ բոլորին միատեղ: Առաջին տեսնուածը անկազմակերպ, անկանոն, գրեթէ անիշխանական մթնոլորտ մըն է որուն միակ նպատակը կրնար ըլլալ գգջումի զգացումը արթնցնել բոլոր հասնողներուն մէջ...: Այլապէս անհասկնալի է չփոթը, իրարանցումը որ կը տիրէ օդակայանին մէջ: Ամէն բան ամէնէն բարդ, ամէնէն երկար, տաժանելի ձեւով ծրագրուած ըլլար կարծէք: Ոչ ոք, անշուշտ, արեւմտեան օդակայաններու հանդստաւէտ պայմաններն ու գործնականութիւնը փնտռելու չափ միամիտ է. այդ բոլորը նիւթական մեծ միջոցներու կը կարօտին, իսկ առկա արդէն լայնօրէն բաւարար է մեր ունեցածով գոհանալու չափ իմաստուն ըլլալու: «Զուարթնոց»ի պարագային խնդիրը այն է որ այդ իմաստութիւնն ալ անհարկի չափազանցութեան... քանի որ ճամբորդներուն կը հարկադրուի գոյութիւն ունեցող կարելին ալ մոռնալ:

Երբեմն Փարիզ – Երեւան երթին չափ կամ աւելի երկար կը տեւէ շէնքին մուտքի եւ ելքի դռներուն միջեւ մնացած քանի մը մեթրնոց միջոցէն անցքը. մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ որ այդ երկու կէտերուն միջեւ ինկած միջոցը առաւելագոյնս երկարելու համար ոչինչ անտեսուած է Երեւանի օդակայանին մէջ, անցագրի ստուգումէն մինչեւ ճամպրուկները - եթէ հասած են-, գտնել ու ելքի դուռան հասնելու պահը: Ու թէեւ երեւանեան ամենափոքր կեցութիւն մը իսկ շատ շուտով կը մոռցնէ մուտքի Գողգոթան, սակայն մեկնումի պահը կը ներկայանայ համբերութեան, ջիղերու տոկունութեան նոյն անմաչ փորձաքարով: Կարծէք երեւանեան, կամ հայաստանեան չարաճճի, տասնօրեակը «Զուարթնոց»ի սեմին եա կ'առնեն իրենց բոլոր առածը ու կը մնաք նոյն անկանոնութեան, անկէ բխած դայրոյթին, ցաւին, անբացատրելի մտերմութեան մէջ: Սանդուխներէ վեր, վար պէտք է քաշկռտել պայուսակ, ճամպրուկ, համբերութիւն, հանդուրժելու անսպառ պաշեստ. տակաւին, լռելու համար ամբողջ կացութեան, քմահաճ կարգադրութիւններու եւ կիրթ Արեւմուտքէն հասած բաղդատութեանց ճարպիկ աչքբացերու դիմաց որոնք որպէս թէ պարտականութիւնը ունենային խիղ լեցնելու եզածին վրայ: Օդակայան մուտքէն մինչեւ օդանաւին մեկնումի ազդանշանը երբեմն երկար ժամեր տեւող այդ քաշքշուքը կրնայ որպէս վերջաբան ունենալ սապէս արտայայտութիւն մըն ալ որ անկինէ մը ականջիդ կը հասնի ամբողջ թոհուբոհին մէջ. «առաւօտեան ժամը երեքին ամէնէն առաջ մաֆիային մարդիկը եկան բազմաթիւ ճամպրուկներով եւ հանգիստ մը անցան ներս. ոչ բան հարցնող եղաւ, ոչ ալ փնտռող»: Հաւատալ – չհաւատալու երկընտրանքէն մինչեւ ամէնէն քմածին հակադեցութիւնը ունենալու ազատ էք այլեւս, անգամ մը մտնելէ ետք օդանաւէն ներս:

Այս անդրադարձները բերաւ «Երեկոյեան Երեւան»ի Փետրուար 12-ի թիւէն հարցազրոյց մը. ան խորագրուած է «Լաւ նախաձեռնութիւնը «Զուարթնոց»ի փակուղում»: Այդ հարցազրոյցը ընելու մղուած է թերթին խմբագրութիւնը երբ Երեւան – Ստամպոլ – Մոսկուա գիծի խումբ մը ուղեւորներ խմբագրատուն գացած են իրենց գայրոյթը թափելու: Այդ գայրոյթը մարմին առած է օդակայանը տիրող բարքերէն: Ի՞նչպէս չըլլայ երբ այդ մարդիկը «Սերվիսաուրկիդ» ձեռնարկութենէն գնուած տոմսերը իրենց ձեռքը, մնացած են «Զուարթնոց»ի մէկ անկիւնը, մինչ օդանաւը Երեւանէն մեկնած է առանց ուղեւորներու, պարապ: Եւ թերթին հարցազրոյցը, կատարուած Մելսիդա Աղեկեանի կողմէ, այս առեղծուածը հասկնալու նպատակ ունի. զրուցավարը կը դիմէ յիշեալ ձեռնարկութեան տնօրէն Արթիւր Կարապետեանի: Ան կը բացատրէ թէ այդ օդուղին ամիս մը գործելէ ետք փակման եզրին է այսօր: Ինչո՞ւ: «Եթէ համառօտենք, ապա միակ պատճառը դրամաշորթութեան այն մթնոլորտն է որ տիրում է «Զուարթնոց» օդանաւակայանում»:

Յետագայ բացատրութիւններով Արթիւր Կարապետեան աւելի կը պարզաբանէ օդակայանը փակուղիի վերածող ազդակները. Յունուար 13-ին երբ առաջին երթը տեղի պիտի ունենայ, ուղեւորներու ստուգումի պահուն կը տեսնուի որ 42-ի փոխարէն 60 հոգի կայ օդանաւին մէջ: Երբ բացատրութիւն կը պահանջեն, կ'ըսուի որ «նրանք տարբեր ճանապարհներով են մտել ինքնաթիռ եւ անպայման պէտք է հասնին Մոսկուա»: Ու կը հասնին: Օդուղին տէրերը որոնք նաեւ օդանաւր վարձողներն են, չեն գիտնար թէ որուն թոյլտուութեամբ եւ ինչպէս այդ 18 հոգին օդանաւ մտած էին:

Յունուար 22-ին «դրամաշորթութեան մթնոլորտ»ը այլ երանգով կը ներկայանայ. «մեր աշխատակիցներից մէկին մօտեցաւ օդանաւակայանի ինչ որ աշխատակից եւ պահանջեց տոմսերի արժէքի կէսը՝ հակառակ դէպքում խոստանալով «լուրջ դժուարութիւններ եւ արգելքներ»: Եւ այդպէս էլ եղաւ»:

Յաջորդին «օդանաւակայանի ինչ որ աշխատակից»ը կը վերածուի ուղղակի օդակայանի պետի պաշտօնակատար Սամուէլ Վարդանեանի. ան «բացէ ի բաց յայտարարեց որ թոյլ չի տայ որպէսզի մեր զբօսաշրջիկները մեկնեն մեր իսկ վարձակալած ինքնաթիռով»: Սակարկութիւնները, վէճերը պատճառ կ'ըլլան որ մեկնումը ուշանայ այնքան որ ուղեւորները չկրնան նոյն օրը Մոսկուա մեկնիլ ու գիշերեն Ստամպոլ:

Երբ կարելի չըլլար հարցը տեղւոյն վրայ կարգաւորել, ճամբորդական ընկերութեան պատասխանատուները կը դիմեն Քաղաքացիական օդային գիծերու գլխաւոր վարչութեան: Հոն իրենց կ'առաջարկեն պայմանագիր կնքել, ըստ որուն պէտք է օդակայանին վճարեն ծախուած տոմսերու 10 տոկոսը, հակառակ որ Ստամպոլի օդային գիծերու ջոկատը արդէն կը վճարէ սպասարկութեան համար: «Զուարթնոց»ի վարիչներուն կողմէ տեղծուած արհեստական դժուարութիւններն ու արգելքները որոնք բոլորովին քըմահաճ բնոյթ ունին, ըսել կուտան Արթիւր Կարապետեանի. «Մոսկուայի Բիկովօ օդանաւակայանում ի տարբերութիւն «Զուարթնոց»ի, մեր ուղեւորները շատ աւելի լաւ են սպասարկւում, այն էլ անվճար»:

Գործը հոն կը հասնի որ իրենց ձեռնարկած գործէն շահ չունենալէ զատ, եթէ որոշեն գայն գոցել, մէկ միլիոն ռուբլի վնաս պիտի ունենան:

Թերթին խմբագրութիւնը այս հարցազրոյցին ընկերացուցած է հետեւեալ նըշումը. – «Հանրապետութիւնը սննդամթերքներով, լայն սպառման ապրանքներով եւ նիւթական այլ արժէքներով ապահովելու տեսակէտից պակաս կարեւոր չէ նաեւ քաղաքացիների, յատկապէս գործարար մարդկանց շփումները այլ քաղաքների կամ պետութիւնների գործընկերների հետ: Դրա համար առնուազն պէտք է կարողանալ ցանկացած ժամանակ Երեւանից դուրս գալ եւ վերադառնալ»:

Բայց «Զուարթնոց»ի դրամաշորթութեան մթնոլորտը կերտողները կը հասկնա՞ն այդ «պէտք է»ներէն. կամ պիտի զանուի՞ տակաւին անոնց հասկցնող ուժը որպէսզի բացուին դռներն յուսոյ...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԻՐՔԵՐԸ ՄԵՐ ԱՆՑԵԱԼԸ ԿԸ ԲԵՐԵՆ ՄԵԶԻ

Մօտաւորապէս ամիս մը առաջ, Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ, ուրիշ հեղինակներու կարգին, ես ալ գիրքերս պիտի ստորագրէի գրասէրներու համար: Սրահէն մուտք գործած էի անհանգիստ հոգեվիճակով: Հետաքրքրուողներ, եկողներ պիտի ըլլայի՞ն: Մեզի ծանօթ սակաւաթիւ գրասէր բարեկամներէ զատ, որոնք արդէն ունէին մեր գիրքերը, ո՞րոնք պիտի գային հետաքրքրուելու մեր գիրքերով, կամ պարզապէս ծանօթանալու մեզի հետ, պարզապէս զրոյց մը ունենալու մեզի հետ:

Անհանգստութեան զգացումս շուտով փարատեցաւ, որովհետեւ տեսայ որ սրահը տակաւ լեցուիլ սկսաւ երէց կամ երիտասարդ գրասէրներով: Անոնք սրահէն մուտք կը գործէին ու անմիջապէս կը սկըսէին հետաքրքրուիլ այն գիրքերով, որոնք կը ցուցադրուէին երկար սեղանի մը վրայ, սրահին ճիշդ կեդրոնը: Յետոյ գիրքեր կ'ընտրէին անոնցմէ եւ կ'երթային հեղինակներուն մօտ, ստորագրել տալու համար զանոնք: Ուրիշներ ալ իրենց տունէն կը բերէին նախապէս գնուած գիրքեր, զորս մակագրել պիտի տային անոնց հեղինակներուն:

Առանց չափազանցութեան ըսեմ, որ աւելի քան մէկուկէս ժամ, անդադար գիրք մակագրեցի: Ընդհանրապէս երիտասարդներ էին անոնք, ուսանողներ, աշակերտներ, որոնք իրենց ուսուցիչին թելադրութեամբ եկած էին եւ որոնք քաղաքավար մերձեցումով գիրքերէս մէկը կամ միւսը կ'երկարէին: Երբ իրենց անունը կը հարցնէի, կը պատասխանէին ցած ու երկչոտ ձայնով: Կը մակագրէի, եւ իրենց անուան տակ յաջողութեան մաղթանք մը կ'աւելցնէի: Անոնք գիրքը կ'առնէին շնորհակալութեամբ, երկու քայլ անդին կ'երթային ու անմիջապէս կը բանային առաջին էջը, հետաքրքրութեամբ տեսնելու համար թէ ի՞նչ գրած էի իրենց համար:

Ամբողջ մէկուկէս ժամ մակագրեցի մեծ թիւով գիրքեր ու շարունակ մտածեցի: Այս երիտասարդները պիտի կարդայի՞ն արդեօք այդ գիրքերը: Ուսուցիչ բարեկամ մը, կարծես կռահելով գլս մտահոգող հարցումը, կը պատասխանէր.– «պիտի կարդան, որովհետեւ այս գիրքերուն համար դրամ վճարեցին»:

Անտարակոյս մեզի համար սրբութիւն մը կայ ուսանողի մը կողմէ գիրքի իբր փոխարժէք վճարուած դրամին մէջ: Այդ դրամը իր նիւթական արժէքէն հազարապատիկ աւելի բարձր բարոյական արժէք ունի: Հեղինակ մը կրնա՞ր այդ դրամը միացնել գրպանի միւս դրամին, կրնայ անոր նայիլ որպէս պարզապէս դրամ: Չի կրնար: Եւ հեղինակ մը, մանաւանդ Հայ հեղինակ մը, որքան ալ փորձառու ու տարիքոտ ըլլայ, որքան ալ բազում գիրքեր հեղինակած ու վաճառած ըլլայ, չի կրնար չտպաւորուիլ այն երիտասարդներէն, որոնք իրեն կը մօտենան եւ կը խնդրեն որ գիրք մը մակագրէ իրենց:

Տէրը վկայ է, որ այդ օր քանի քանի անգամ ուզեցի կանգնիլ ու սեղանին վրայ դրուած բոլոր գիրքերս նուիրել այդ երիտասարդներուն: Բայց տակաւ օրուան կարգախօսին դէմ կ'ըլլար: Օրուան նպատակն էր երիտասարդները վարժեցնել գիրք գնելու, վարժեցնել որ իրենց գըրպանի դրամէն բաժին յատկացնեն Հայ գիրքին:

Երբ ժամկէտը վերջացաւ ու սրահը պարպուիլ սկսաւ, գացի ու նայեցայ սեղանին վրայ դետեղուած գիրքերուս: Անոնց միջեւ կային նաեւ այն քանի մը գիրքերէս մէկական օրինակ, որոնք սպառած էին եւ որոնք հոն դրուած էին որպէս պարզապէս նմոյշ:

Տարօրինակ յուզում մը զգացի գիրքերուս նայելով: Անոնք գիս եա, շատ եա կը տանէին ժամանակին մէջ: Հոն կային գիրքեր, որոնք գրուած էին երեսուն, քառասուն տարի առաջ: Գրուած էին, երբ սա սրահը լեցնող երիտասարդներէն ո՛չ մէկը ծնած էր: Այդ գիրքերուն մէջ յաւերժացած էր երեսուն, քառասուն տարի առաջուան ապրումներէս ու մտածումներէս ամբողջ աշխարհ մը: Այդ գիրքերը կ'ապրեցնէին այն նուիրումն ու սէրը, զոր այդքան կանուխէն ունեցած էի մեր գրականութեան նկատմամբ: Այդ գիրքերէն իւրաքանչիւրը իր պատմութիւնը ունէր, իր տեղը ունէր անցեալի կեանքիս մէջ: Իւրաքանչիւրին կողքի գծագրութիւնը, իւրաքանչիւրին խորագիրը, իւրաքանչիւրին թուղթն ու տպագրութիւնը առանձին վէպ մըն էր ինծի համար, բովանդակութենէն անկախ:

Նայեցայ այդ գիրքերու թուականներուն եւ ես ինծի հարց տուի, թէ այդ թուականները ի՞նչ նշանակութիւն կրնային ունենալ այն երիտասարդներուն համար, որոնք քիչ առաջ գիրք մը մակագրել կուտային ինծի: Անոնք կրնայի՞ն անդրադառնալ այն մեծ փոթորիկին, զոր այդքան հեռու մնացած թուական մը կրնար տեղծել հեղինակի մը ներաշխարհին մէջ:

Քիչ վերջ կազմակերպիչները հաւաքեցին աւելցած գիրքերը ու զանոնք տեղաւորեցին տուփերու մէջ: Ես այդ գիրքերուն նայելով, կը մտածէի թէ որքա՜ն երկար կեանք ունին գիրքերը:

Բ. Հ.

ԼԷՅՏԻ ՔՈՔՍ ԵՒ ՋՕՐԻ ԲԱԼԱՅԵԱՆ ՊՈՆԻ ՄԷՋ

Փետրուար 19 եւ 20 թուականներուն Գերմանիոյ մայրաքաղաք Պոն կը գտնուէին Անգլիոյ Լորտերու ժողովին փոխնախագահուհին Լէյտի Քարոլայն Քոքս եւ Ջօրի Բալայեան, ընկերակցութեամբ այսպէս կոչուած Քրիստոնեայ Միջազգային Համերաշխութեան մէկ ներկայացուցիչին:

Փետրուար 19-ին հիւրերը Հեսընի եւ Թիւրինկընի երեսփոխաններուն հետ՝ Հեսընի ներկայացուցչութեան մօտ միաքերու փոխանակութիւն ունեցան: Յաջորդ օրը հանդիպումներ նախատեսուած էին Գերմանիոյ Խորհրդարանի փոխ – նախագահուհի Ռէնաթէ Շմիթի եւ փոխ – նախագահ Հանս Քլայնի հետ: Հիւրերը տեսակցեցան նաեւ ԷՍ – Փէ – Տէ-ի զարգացման քաղաքականութեան հարցերու բանբեր փրոֆէսէօր Հաուխերի եւ Խորհրդարանի արտաքին քաղաքականութեան յանձնախումբի նախագահ Տոքթոր Շթերքենի եւ նաեւ Գերմանիոյ մէջ գործող եւ դեռ իրենց հին անուանումը կրող գերմանեւխորհրդային ընկերութիւններու առենապետ Էյլերի հետ: Բոլոր ժամադրութիւններուն ներկայ էր ԷՍ – Փէ – Տէ-ի երեսփոխան Շփերլինկ:

Իրիկուան հիւրերը կարգ մը հայկական միութիւններու ներկայացուցիչներու, կարեւոր կարգ մը անձնաւորութիւններու հետ, ի շարս այս վերջիններուն՝ Գերման Խորհրդարանի մարդկային իրաւունքներու եւ մարդասիրական օգնութեան ենթայանձնախումբի ատենապետ Ֆօկըլ (Ցէ – Տէ – Ու), ԷՍ – Փէ – Տէ-ի համանուն ժողովի ատենապետ Պինտիկի, նոյն կուսակցութեան արտաքին քաղաքականութեան բանբերի Ֆօկթի, Եւրոխորհրդի հայաստանեան հարցերու տեղեկաբեր Ֆուհլի եւ այլ երեսփոխաններու հետ տեսակցելու առիթը ունեցան:

Տեղի ունեցաւ նաեւ մամուլի ասուլիս, որուն հայ, գերման, ռուս եւ թուրք մամուլը ներկայ էր: Լէյտի Քոքս լուսանկարներով եւ այլ մանրամասնութիւններով ներկայացուց Լեռնային Ղարաբաղի ողբալի վիճակը՝ ամէն մարզի մէջ եւ կոչ ըրաւ Նախագահ Մութալիպովին որ ան թոյլատրէ մարդասիրական կազմակերպութիւններու ազատ մուտքը Լեռնային Ղարաբաղ:

Տիկին Ք. Քոքս որ հինգ անգամներ գտնուած է վերոյիշեալ շրջանը – միայն այս տարուան Յունուար ամսուան ընթացքին երկու անգամներ-, նշեց որ իրենք կրցած են Հայերու քով գտնուող ազերի պատերազմական գերիները տեսնել, բայց նոյնը չէ եղած Շուշիի մէջ գտնուող Հայ գերիներու պարագային: Անկաշկանդ լրատուութիւնը միակ միջոցն է հարցին միակողմանի ներկայացման դէմ, ընդգծեց Լ. Քոքս: Ըստ երեւոյթի իր գործունէութիւնը արդէն իսկ անհանգիստ կ'ընէ Ազրպէյճանի իշխանութիւնները, քանի որ իր եւ իր համակիրներուն վերջին անգամներուն արտօնագիր չէ տրուած սոյն շրջանին համար եւ անոնք ստիպուած ուրիշ միջոցներով մուտք գործած են հոն:

Ներկաներու մէջ կարծիքներու որոշ տարբերութիւն կար Թուրքիոյ այս հարցին մէջ խաղալիք դերին մասին: Ջօրի Բալայեան կ'առարկէր որ Թուրքիա իբրեւ 1921 թուականի Կարսի եւ Մոսկուայի պայմանագիրը ստորագրող պետութիւն այս հարցին մէջ հեռու է չէզոք ըլլալէ, իսկ երեսփոխան Շփերլինկ – այս վերջինը միայն վերջերս վերադարձած էր գինքը Բաքու եւ Երեւան տանող ճամբորդութենէ մը – այն կարծիքը յայտնեց որ Թուրքիա կրնայ նման դեր մըստանձնել:

ՐԱՖՖԻ ՔԷՉԱՊՃԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ ՈՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆ

Թօրինոյէն գրող մը կʼըսէ --- վեներական ախտերու անյայտացումէն ի վեր արուեստ գոյութիւն չունի: Արտայայտութիւնը կը վերաբերի հաւանօրէն գրականութեան կամ նկարչութեան մարզին: Երաժշտութեան մէջ ստեղծագործութեան ու առողջութեան կապը հաղուադէպօրէն անդրադարձ գտած է:

Երաժիշտներու առողջութեան մասին «Երաժշտութիւն եւ բժշկութիւն» խորագրուած գիրքի մը մէջ կը տրուին մեծ երգահաններու առողջական թղթածրարները:

Ծորճ Կէրշուին հերաթափութենէ յուսահատած, սկսած էր ծծողներով ու օդահան սարքով մը շինուած մեքենայ մը գործածել. Ֆրանց Շուպէրթ մէկուկէս դար առաջ հանրատուներու մէջ այնքան դաշնակ նուագած էր որ ի վերջոյ սիֆիլիզէ վարակուեցաւ. խեղճ Պախն ալ հարցեր ունէր. կը տառապէր իր քաքարաքբին պատճառով, իսկ Թոքերը ծուխի սիւներու վերածուած էին:

Նորերու մէջ ամէնէն յատկանշականը կը նկատուի Գարայեանի պարագան. ան համերգներու ընթացքին բժշկական փորձարկումներու կʼենթարկուէր. տեսնուած է որ իր սրտի զարկերուն ընթացքը կը հետեւէր հնչիւններու փոփոխութիւններուն:

Երաժիշտներուն մէջ մէկէ աւելի է թիւը անոնց որոնք կը գլուշնային օդի հոսանքէն ու խոնաւութենէն: Ծանօթ երգիչ Մարիօ Տէլ Մոնաքօ Սան - Ֆրանսիսքոյի մէջ նոյնիսկ պանդոկի սենեակին ծորակի ծակը խցած է, վախնալով խոնաւութենէն: Ուրիշ երգիչ մը Տի Ստեֆանօ թեքնոլոժիի զոհ մը կը նկատէր ինքզինք: 60-ական թուականներուն կառուցուած իր վիլլային մէջ ջեռուցումի դրութիւնը զետեղուած էր տախտակամածին տակ. իսկ տախտակամածը ծածկուած էր նայլընէ շինուած գորգով մը: Գետնէն բարձրացող ջերմութեան հետ ան կը շնչէր անդադար այդ նայլընին փոշին ինչ որ կը ցամքեցնէր անոր կոկորդը ու կը վնասէր ձայնին: Այն ատեն ան որ հարկադրուած էր վերջ տալու Սքալայի երգահանդէսներուն ու ձայնագրող ընկերութեան հետ կնքուած պայմանագրերուն:

Ճոսիլիօ Լէնոնէ 91 տարեկան բժիշկ մըն է ժամանակին խնամած է Հռոմի օփերային երգիչներն ու պարուհիները, անոնց կարգին՝ Թէնոռ Ճագոմօ Լաուրին Վոլփին. «ան միշտ գրեթէ սառած ձեռքեր ունէր, հետեւանք արիւնի անկանոն շրջագայութեան», կʼըսէ ան, յետոյ կը շարունակէ -- «կը յիշեմ Գալլասն ալ որուն բարեկամն էի. ամիսներով տառապեցաւ երիկամերի մը պատճառով, մինչեւ որ օր մը ստիպուեցաւ օփերա մը կէս ձգել ու հիւանդանոց փոխադրուիլ. ատկէ զատ, առողջութեան կարեւոր հարց չէ ունեցած»:

Առողջութեան պատճառաւ չարչրկուած մըն է նաեւ Պէթովէն. հակառակ որ մարմինը բաւական առողջ էր, իր խլութիւնը դարմանելու համար այլազան միջոցներու կը դիմէր. պէտք է նշանել կաթեցնէր ականջներուն մէջ, Դանուբի ջուրով լոգանք առնէր (ոմանք կը պնդէին թէ ջուրը տաք պէտք է ըլլար, ուրիշներ՝ պաղ), դեղահատեր կլլէր եւայլն:

Ամէնէն յատկանշականը սակայն, Փականինիի օրագրութենէն առնուած 1836 մայիսեան շաբթուան մը պատկերն է. ան կը գրէ. -- «Երկուշաբթի՝ լուծողական, Երեքշաբթի՝ հանգիստ, Չորեքշաբթի՝ լուծողական, Հինգշաբթի՝ հանգիստ, Ուրբաթ՝ փսխելու դեղ, Շաբաթ՝ հանգիստ, Կիրակի՝ լուծողական»:

ԲԱՂՀԱՆ

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Հ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ ԵՒ ՎԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ԱԼԱԹՈՆԻ ՀԻՒՐԵՐԸ

Փետրուար 17-ին, Նիւ - Եորքէն Պոլիս ժամանած են «Արմէնիըն Ըսէմպլի»ի նախագահը՝ Հրայր Յովնանեան, որու կʼընկերանայ փաստաբան Վան Գրիգորեան: Այս առթիւ, «Մարմարա»ի խմբագրութեան անդամներէն՝ Գէորգ Յակոբեան հարցազրոյց մը ունեցած է: Յիշենք որ անցեալին ալ («Յառաջ»՝ Դեկտ. 5 / 9) Գէորգ Յակոբեանն էր որ այս նոյն «գործակցութեան» առթիւ հարցազրոյց մը ունեցած էր Ալաթոնի հետ: Ծտորեւ «Մարմարա»ի հարցազրոյցը (Փետրուար 18) ---

**

Ինչպէս ծանօթ է, Հրայր Յովնանեան եւ Թուրքիոյ Ալարքօ Հիմնարկութեան վարչութեան նախագահ՝ Իզաք Ալաթոն անցեալ Նոյեմբերին Նիւ - Եորքի մէջ հանդիպում մը ունեցած էին ու ծրագրած էին Տրապիզոնի մէջ Հայաստանի համար ազատ գօտի մը հաստատել, ուրկէ դէպի արտաքին աշխարհ պիտի արտածուէին Հայաստանի եւ ամբողջ Միջին Ասիոյ Հանրապետութիւններուն ապրանքները: Այս ծրագրին իրականացման համար վերջերս Մոսկուայի մէջ հանդիպում մը կայացած էր ու անպաշտօն ձեւով կազմուած էր միատեղ ընկերութիւն մը Յովնանեան եւ Ալաթոնի ընկերութիւններու մասնակցութեամբ:

Հրայր Յովնանեան Թուրքիա եկած է ո՛չ միայն պետական ու կառավարական շրջանակներէ այս ծրագրին իրագործման համար աւելի մանրամասն եւ լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալու համար, այլ նաեւ տեղւոյն վրայ անձամբ քննելու՝ Տրապիզոնի, Էրզրումի ու Ալիճան - Մարգարայի սահմանային ճամբու կացութիւնը:

Պր. Յովնանեան եւ ընկերակիցը Իսթանպուլ ժամանելէ վերջ անմիջապէս ժողով մը գումարեց Պր. Իզաք Ալաթոնի հետ: Ժողովէն վերջ «Մարմարա»ի խմբագրական կազմէն Գէորգ Պ. Յակոբեան նոյն գիշեր, իրենց ժամանումէն անմիջապէս վերջ, կարճ հարցազրոյց մը ունեցած է Պր. Յովնանեանի հետ: Հարցազրոյցին ներկայ գտնուած է նաեւ Պր. Վան Գրիգորեան:

ՀԱՐՑՈՒՄ. -- Պր. Յովնանեան գլխաւորաբար իʼնչ նպատակով է, որ Թուրքիա կը ժամանէք:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. -- Նախ ըսեմ, թէ ես, թէեւ նախագահն եմ Հայկական Համագումարին, բայց Թուրքիա եկած չեմ այդ հանգամանքով, այլ՝ եկած եմ անպաշտօն կերպով, պարզապէս իբրեւ գործարար մարդ, իբրեւ հիւրը՝ Պր. Իզաք Ալաթոնի: Ես Թուրքիա եկած եմ Հայաստանի կառավարութեան կողմէ թելադրուած ուղղութեան վրայ, Պր. Ալաթոնի հետ մեր ունեցած նախկին տեսակցութիւնները աւելի գործնական փուլի մը մէջ դնելու համար: Մենք պիտի տեսակցինք ու մօտէն պիտի լսենք նաեւ Թուրքիոյ կառավարութեան կողմէ մեր այս ծրագրին մասին կիրարկելի քաղաքականութիւնն ու ստացուած տպաւորութիւնները: Ինչպէս գիտէք, մեր ընկերութիւնը շատ մեծ դրամագլուխ պիտի դնէ այս ծրագրին իրագործման համար:

Մինչեւ հիմա մենք անպաշտօն ձեւով ծրագիրներ մշակած էինք: Բայց հիմա կʼուզենք այս ծրագիրը իրականացնել եւ պաշտօնապէս գործի ձեռնարկել:

Հ. -- Թուրքիոյ կառավարական շրջանակներու հետ ձեր տեսակցութիւններէն իʼնչ արդիւնք կʼակնկալէք:

Պ. -- Մեր այս ծրագիրը, բաւական մեծ ձեռնարկ մըն է, եւ մենք կʼուզենք այս ձեռնարկը իրականացնել ո՛չ միայն Հայաստանի առեւտրական եւ տնտեսական շահերուն համար, այլ Թուրքիոյ, ու նաեւ Միջին Ասիոյ հանրապետութիւններու տնտեսական զարգացման համար: Ինչպէս գիտէք, Միջին Ասիոյ հանրապետութիւններու Թուրքիոյ հետ գործակցութեան աշխարհագրական տեսակէտէ ամենայարմար ճամբան Հայաստանի վրայով կʼանցնի: Օրինակ, ծրագիր մը կայ. Ազրպէյճան կʼուզէ իր քարիւղի խողովակը Հայաստանի վրայով Սեւ Ծով երկարել: Եթէ նոյն խողովակը Վրաստանի վրայով Սեւ Ծով բերէ, իր ծախսը առնուազն տասնապատիկ կʼաւելնայ: Այնպէս որ Հայաստան ու Ազրպէյճան պէտք է սեղան նստին ու հարթեն իրենց միջեւ ծայր տուած անհամաձայնութիւնները:

Գալով Թուրք կառավարութեան հետ մեր տեսակցութեան նպատակին, ես պիտի ուզեմ տեսնել կառավարութեան այս ծրագրին մասին տրամադրութիւնները: Ես պիտի փափաքիմ, որ կառավարութիւնը գլխ վստահեցնէ, թէ Հայաստանի Թուրքիոյ վրայ գտնուող սահմանային բաները միշտ բաց պիտի մնան ու մեր ծրագիրը, քանի որ միայն առեւտրական բնոյթ ունի, միշտ պիտի գործէ երկու երկիրներու տնտեսական զարգացման ի նպաստ:

Հ. -- Ալաթոնի հետ ձեր համատեղ ընկերութեան համաձայնութիւնը պաշտօնական բնոյթ ստացա՞ծ է ու ե՞րբ գործի կրնաք սկսիլ:

Պ. -- Մենք այսօր քիչ առաջ ժողով մը գումարեցինք Իզաք Ալաթոնի եւ իր գործընկեր Պր. Իւզէյիր Կարիհի հետ: Մեր գործակատար՝ Վան Գրիգորեան, իրեն հետ բերած է պայմանագրութիւն մը, որուն յօդուածները քննուեցան այս ժողովի ընթացքին: Առայժմ կան քանի մը մանր մանրամասնութիւններ, այս համաձայնագրին կապակցութեամբ: Կը յուսամ, թէ այսօր վերջնական ձեւ պիտի ստանայ մեր պայմանագրութիւնը:

Վաղը (այսօր) Անգարայի մեր տեսակցութիւնները վերջնական ձեւ պիտի տան մեր Տրապիզոնի ազատ գօտիի ու նաւահանգիստի կառուցման ծրագրին:

Հ. -- Վերջերս մամուլի մէջ խնդրոյ նիւթ դարձաւ Տրապիզոն - Էրզրում երկաթուղիի գիծ մը կառուցանելու ծրագիր մը՝ ձեր այս գործակցութեան գծով: Կարելի՞ է այս մասին տեղեկութիւն տալ:

Պ. -- Այո՛, ճիշդ է, որ այս ծրագիրն ալ խնդրոյ նիւթ դարձաւ մեր տեսակցութիւններու ընթացքին: Բայց առ այժմ վերջնական ձեւ չէ ստացած: Ինչպէս գիտէք, այս մէկը շատ բազմածախս ծրագիր մըն է: Եթէ Թուրք կառավարութիւնն ալ այս ծրագրին մասին ներդրում ընելու պատրաստ ըլլայ, այդպարագային կարելի է իրագործել նման ձեռնարկ մը:

**

Ամերիկահայ գործարար Հրայր Յովնանեան եւ փաստաբանը Վան Գրիգորեան Փետրուար 19-ին լայն քննութիւններ կատարեցին Տրապիզոնի մէջ ու փնտռեցին Տրապիզոնի նաւահանգիստին մէջ ազատ գօտի մը հիմնելու կարելիութիւնները: Պր. Յովնանեան այս քննութիւններէն վերջ պաշտօնապէս որոշեց իրականացնել ծրագիրը:

Հրայր Յովնանեան ու Վան Գրիգորեան իրենց քննութիւնները աւարտելով անցան նախ Էրզրում, յետոյ Ըգտըր:

Միւս կողմէ Ալարքօ Հոլտինկի ու Հրայր Յովնանեանի կողմէ հիմնուած ընկերակցութիւնը իր վերջին ձեւը ստացած է եւ այս մասին երկու կողմերը ստորագրած են համաձայնագիր մը: Նորակազմ ընկերակցութիւնը անուանուած է ԱԼՓՈՐԹ:

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՄԵՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԶՕՐ. ՆԱԶԱՐԲԵԿԵԱՆԻ ՀԵՏ

- Զօրավա՛ր, մենք կը ցաւինք, որ միակ մարդը, որ կարող էր փանդալառել ու դէպի մահ ու դէպի յաղթանակ մղել հայ զօրքը, այսօր տխմար միջոցներով հեռացուած է այսպիսի ճգնաժամային րոպէին. մենք ձեր խօսքերէն շատ բան հասկցանք, ու այն, ինչ որ հասկցանք, մեզ սարսափ կʼազդէ...

Վահան Թոթովենց, որ վերի խօսքերը արտասանողն էր, շարունակեց, փորձելով ռուսահայերէն խօսիլ, ուղղակի հասկցուելու համար Զօրավարէն, եւ չէշտակի ակնարկ մը նետելով Պ. Թարգմանին.

- Պ. Զօրավա՛ր, մեծ աղէտ է էս պահուս, որ անարգ խաղերով չէզոքացուած է միակ մարդը՝ Անդրանիկը, որ ձեր փափաքած դերը կարող է կատարել: Այս րոպէին ինչո՞ւ համար է, որ մենք եկած ենք ձեզ մօտ... Փաստը թարմ է, գաղթ ընտրեալները շարունակում են ձեր իսկ աչքի առաջ, մենք զրադւում ենք մի սոսկ եղելութեամբ, որին համարձակուած են խառնել եւ ձեր անունը, զօրավա՛ր, այս ժողովուրդը երեսունհինգ տարի երգած է իր ազգային հերոսը, մի ժողովուրդի ոգին իր ժողովրդական-ռազմական երգերն են, դուք չէք գտներ մի երգ, որին մէջ ժողովրդական երազը, իղձը, փառքի եւ ձգտումի յուզմունքը անձնաւորուած չըլլի Անդրանիկի մէջ, կարելի՞ է առանց վնասելու ազգին, Անդրանիկը հեռացնել իր ժողովուրդին ծառայելու գործէն, ըսելով, թէ նա խմբապետ է, նա զինուորական չէ, նա զօրքը ղեկավարել չի գիտեր... Մենք վերին աստիճանի ղառնացած ենք այս իրողութեան համար եւ վերջիվերջոյ վատ կը լինի մեր ժողովուրդին համար:

Զօր. Նազարբեկով թարգմանին դիմեց, որպէսզի թարգմանէ Թոթովենցի խօսքերը:

Պ. Թարգմանը, իր կոկորդը սեղմուած զգաց եւ երկու բառով կմկմաց ռուսերէն.

- Անդրանիկը, - կʼըսէ պարոնը, - օգտակար կրնայ ըլլալ եւ լաւ չէ, որ հեռու կը պահուի:

- Պարո՛ն, բառ առ բառ թարգմանէ ըսածս, - ըսաւ Թոթովենց:

Թարգմանը քանի մը բառ եւս կմկըմաց:

- Ճիշդ թարգմանէ, պարո՛ն Բարութեկ, կատարէ պարտքդ, - կրկնեց Թոթովենց իր սովորական կարուկ լեզուով:

Զօրավարը միջամտեց, ըսելով.

- Ես հասկցայ ձեր ըսածը, ճիշդ է, ես չեմ ուզում խմբապետներ, - ես նէ խաչու խմբապետ, նրանք կանոնաւոր կռուի համար օգտակար չեն, բանակը պէտք է լինի բանակ իր հրամանատարական ստորակարգութեամբ, խմբապետութիւնը կը փանդարէ տխիրլինը, բայց Անդրանիկը տարբեր է, Անտրօնիկʼ նի՛ խմբապետ, Անտրօնիկ գեներալ, նա գեներալ է, նա զինուորական է, նրան ես ճանաչում եմ իբրեւ հանճարեղ զինուորական՝ Դիլմանի ճակատամարտից... Ես դարձեալ խնդրում եմ՝ մնաք ինձ մօտ, պարոններ, իբրեւ ներկայացուցիչներ եւ իբրեւ մարդիկ, որոնք Անդրանիկին մօտ են:

- Մենք ներկայացուցիչներ ենք եւ պատուիրակներ միայն ծանօթ խնդրին համար, մենք իրաւասութիւն չունինք մնալու ձեզ մօտ իբրեւ Ապահովութեան Խորհուրդի ներկայացուցիչներ, բայց այնքան ատեն, որ մենք հոս ենք, լիովին ձեր տրամադրութեան տակ ենք, ինչով որ օգտակար կրնանք ըլլալ:

- Եթէ Զօր. Անդրանիկ համաձայնի մընալ իմ ընդհանուր սպայակոյտին մօտ իբրեւ Թրքահայ զօրքի կոմիսար, եւ դուք ալ լինիք միասին, ես մեծ ուժ ստացած պիտի ըլլայի, - ըսաւ զօրավարը:

- Մենք կը հաղորդենք Զօրավարին այդ, ըսինք մենք:

- Իմ ծրագիրս է, - ըսաւ Նազարբեկեան, որ առայժմ, Զօր. Անդրանիկ 1000 զինուորով մեկնի Մերտենկ կամ Ախալքալաք, որովհետեւ այդ կողմերէն մեր թիկունքը վտանգուած է:

Մենք իրարու երես նայեցանք, Ապահովութեան Խորհուրդի եւ Անդրանիկի գաղտնի ծրագիրն էր անցնիլ Պարսկաստան եւ միանալ անգլիական ուժերուն:

- Կը յայտնենք իրեն, - ըսինք մենք:

Նազարբեկեան խոր հառաչանքով մը սկսաւ նոր ցաւի մը գաղտնիքները յայտնել:

-Զօրքը լաւ դասալիք կʼըլլայ, Վանի պլոքի 2000 հոգիէն մնացած է միայն 20 հոգի, Էրզրումի պլոքէն, որ 1000 հոգի էին, մնացած են միայն 200 զինուոր, ցաւը այն է, որ զէնքերը իրենց հետ կը տանին: Ռուսահայերու զօրահաւաք յայտարարեցի, եւ զէնք չկայ, որ զինեմ զանոնք, ռազմանիւթ չկայ կռուելու համար, մեր զինապահեստները դատարկ են, յուսահատական է վիճակը, խնդրեմ այս դասալքութեան առաջքը առնէք:

Պ. Թարգմանը մեծ գոհունակութեամբ թարգմանեց այս խօսքերը:

(Շար. 49)

Այրի Տիկին Զարուհի Խաչերեան (ծնեալ՝ Ոսկերիչեան),
Տէր եւ Տիկին Արման Արծրունի,
Պր. Ժիրայր Խաչերեան,
Օր. Պէլլա Խաչերեան,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՏԻՐԱՆ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ
(Տիգրանակերտցի)

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 26-ին, 78 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Մարտ 3, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսսի գերեզմանատունը։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գէորգ Ուշագլեանի յիշատակին, «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն Տիկին Հայկուհի Շալճեան եւ ընտանիքը 1000 ֆրանք, Պօյաճեան ընտանիք 500 Ֆր.։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

«ՇԷՆ»Ի ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը կ'ընդունի «Շէն» Միութիւնը ներկայացնելու իր գործունէութիւնը Հայաստանի եւ Արցախի մէջ, Շաբաթ, Փետր. 29, ժամը 20.45-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ «Տէքմիրեան սրահը»։

Մուտքը ազատ է։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՏԷՅՐ-ԷԼ-ԶՕՐ

«ՄԵՐ ՊԱՊԵՐՈՒ ԳԱՂԹԱԾ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ ՀԵՏՔԵՐՈՎ»

Փարիզ - Դամասկոս - Հալէպ - ՏԷՅՐ-ԷԼ-ԶՕՐ - Փարիզ

PELERINAGE A DEIR-EL-ZOR

A l'occasion de la commémoration du 77ème anniversaire du Génocide arménien de 1915
l'*Association «G A I D Z» Nor Seround*
organise un voyage sur le thème :
«UNE SEMAINE SUR LES TRACES DE L'EXODE DE NOS ANCETRES»
Paris — Damas — Alep — DEIR-EL-ZOR — Paris
26 Avril — 2 Mai (une semaine et plus)

Une semaine séjour + avion, A/R Prix : 6000 FF.

Pour tous renseignements, réservations et programme détaillé, appeler :
Tél. : (1) 42 39 08 54 — 48 78 88 70 — 46 06 97 68 — 48 31 01 03

SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél.: 78.60.13.66 Fax: 78.60.92.26.

SABERATOURS
31, Rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél.: 42.61.51.13 Fax: 42.61.94.53

VOUS PROPOSENT

VOL DIRECT EN CHARTER
PARIS - EREVAN - PARIS

DEPART ALLER ET RETOUR :
TOUS LES MERCREDIS

Nous consulter pour les conditions d'utilisation

PRIX PAR PERSONNE :	**4 600 FFR**
Réduction enfant de 02 à 12 ans —50% soit	2 300 FFR
Réduction bébé de 0 à 02 ans —90% soit	460 FFR
Frais de visa en supplément	

Ce prix (comprenant le vol uniquement) est réservé aux détenteurs de visas d'invitation et de passeport soviétique.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Վասպուրականի Ցեղասպան Հերոսամարտի 77-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւն Մարտ 29, Կիրակի, ժամը 13-ին ճաշով, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ։

Մանրամասնութիւններ յետագային։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՈՑ ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ իրիկունները ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի.

Չորեքշաբթի, Մարտ 4
Քարոզիչ՝ ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Մարտ 11
Քարոզիչ՝ Ներսէս Ծ. ՎՐԴ. ՊԱՊՈՒՃԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Մարտ 18
Քարոզիչ՝ ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Մարտ 25
Քարոզիչ՝ ՄԻԻՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Ապրիլ 1
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Ապրիլ 8
Քարոզիչ՝ ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ -- ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ՏՕՀՄԱՅԻՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Գ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած դասախօսութիւններու շարքին երրորդը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Մարտ 4, Եկեղեցւոյ «Նուրիհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ 15 Բիւ ժան Կուժօն, Փարիզ 8-րդ երեկոյեան ժամը ճիշդ 8-ին։

ՏՕՆԵՐ ԵՒ ՕՐԵՐ՝
ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅ, ԼԱՏԻՆ ԵՒ ՕՐԹՈՏՈՔՍ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ»

նիւթին շուրջ։

Կը դասախօսէ՝ Մեթր Սարգիս Պալեան։

Կէս ժամ տեւող դասախօսութեան կը հետեւի կէս ժամուան հարցազրոյց դասախօսութեան արծարծած նիւթերուն շուրջ։ Ապա տեղի կ'ունենայ հիւրասիրութիւն։

Կը կատարուի նաեւ դասախօսութեան ֆրանսերէն ամփոփումը։

Մուտքը ազատ է։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

ԴԷՊԻ ԼՈՆՏՈՆ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ճամբորդութիւն մը կազմակերպած է դէպի Լոնտոն, Ապրիլ 10 - 11 - 12-ին։

Մանրամասնութեան համար՝ հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.

43 -- 33 -- 88 -- 93

կամ՝

40 -- 11 -- 19 -- 33

(Շար.՝ Ա. էջէն)

որ մեծագոյն ճեցուկներէն է հայ դատին, յիշեցնենք որ առջի օր դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատեց Հայաստանի հետ։ Անկէ ետք Հայաստան Արեւմուտքի հովանաւորութիւնը պիտի վայելէ. պիտի կորճի Արեւմուտքին, ինչ որ «վրդովումի» մշտական պատճառ պիտի ըլլայ Թուրքիոյ համար»։

Նոյն մտայնութիւնը կը ցոլացնէ «Մէյտան» թերթէն արտատպում մըն ալ որ ստորագրուած է Թահա Աքեօլի կողմէ. «Ղարաբաղեան հարց...» խորագրուած այդ էջը կը կրկնէ մարզին պատկանելութեան մասին Թուրքեւազերի ծանօթ տեսակէտը, Հայաստանի յաւառ կեցուածքը եւայլն ու կ'ըսէ -- «Հայեւազերի բախումներու ծաւալումին դէմ, կարելի չէ յուսալ որ Թուրքիա անտարբեր մնայ. առիկա՝ թէ՛ իր ապահովութեան մտահոգութեամբ եւ թէ Ազերիներու հետ արմատական կապերու պատճառով»։

Որպէսզի Ղարաբաղի կնճիռը կովկասեան պատերազմի մը չվերածուի, ինչ որ ամբողջ աշխարհին մեծ լարում կը պատճառէ, Թահա Աքեօլ հետեւեալ պայմանը կ'առաջարկէ -- «Պէտք է վերջ դնել հայկական շփացածութեան. ատոր համար ալ ինչպէս Տէմիրէլ ըսած էր, Արեւմուտքը պէտք է ետ կենայ Հայերը քաջալերող կեցուածքներէ։ Պէտք է սանձուի հայկական խելագարութիւնը»։

Որպէս միայն խաղաղութեան մը պայման, լրագրողը կ'առաջարկէ ներկայ սահմաններու ճանաչում, կամ խաղաղ պայմաններու մէջ սահմանային արդարութիւններ ու որպէս այդ, ան կ'ըսէ -- «Ազերիները հրաժարելով Ղարաբաղի հայկական խիտ բնակչութեան շրջաններէն, կրնան առաջարկել ատոր փոխարէն որ Ադրբեջանի մաս կազմէ 30 քիլոմեթրնոց այն գօտին որով բաժնուած է Նախիջեւանէն»։

Թերթին նոյն թիւին մէջ տեղ տրուած է տակաւին Ազերիներու այն պնդումներուն թէ Իրան զէնքի օժանդակութիւն կը ղրկէ Հայերուն, որովհետեւ վերապահութիւններ ունի Ադրբեջանի հանդէպ որ լատինական այբուբենը փոխցնելով աւելի Թրքամէտ դիրքորոշում ունեցաւ։ Նաեւ որպէսզի Ատրպատականի Ազերիները չարժման չանցնին, Իրան կը նախընտրէ դրացի ունենալ տկար Ադրբեջան մը։

***

Ծայրայեղ ազգայնական պարագլուխ Ա. Թիւրքեշ եւս Խորհրդարանին մէջ մամուլի ասուլիս մը կատարելով ըսած է ի միջի այլոց -- «Թուրքիա չի կրնար հանդիսատես մնալ երբ ոտքի կոխան կ'ըլլան Ադրբեջանի հողերը»։

Թերթը կ'արձագանգէ տակաւին Ք. Քոքսի եւ Զ. Բալայեանի շրջապտոյտին որուն ընթացքին Թուրքիա կ'ամբաստանուի Ադրբեջանի ռազմական օգնութիւն կատարելով. անոնք ներկան որպէս պատրուակ կը չհաղորդեն արծարծելու համար դարասկզբին Թուրքիոյ կողմէ կատարուած կոտորածները։

***

Նոյն թուականի «Միլլիյէթ»ը հրատարակած է հարցազրոյց մը Պիւլէնտ Էճէվիթի հետ. անոր վարչապետութեան շրջանին է որ տեղի ունեցած էր Թրքական ուժերու կողմէ Կիպրոսի գրաւումը։ Հարցազրոյցին վերջին մասը կը վերաբերի Հայաստան -- Ադրբեջան հարցին։ Պ. Էճէվիթ կը պատասխանէ թէ Թուրքիա թէ՛ Հայաստանի եւ թէ Նախիջեւանի սահմանակից ըլլալով, ձգտուած կացութենէն ու պատերազմէն վրդովուած կը զգայ։ Կացութիւնը ծանր կը նկատէ յատկապէս անով որ Ադրբեջանի արեւելեան մասին ու Նախիջեւանի միջեւ աշխարհագրական կապ չկայ. այն հողակտորը որ Ստալինի նպատակաւոր կարգադրութեամբ Հայաստանի ձգուած է, բաժնած է Ադրբեջանը։ Եւ յատկապէս եթէ բախումները տարածուին նաեւ Նախիջեւանի, Թուրքիա չի կրնար անտարբեր մնալ։

Էճէվիթ կ'անդրադառնայ նաեւ Թուրքիոյ միջնորդութեան պարագային. կ'ըսէ, եթէ առիկա կարելի ըլլայ, Թուրքիա կողմերը կրնայ համոզել ջանալ երկու երկիրներուն նպաստաւոր սահմանային արդար սրբագրութիւն մը կատարելու։ Ու հոս «արդար»ը կը պարփակէ «յատկապէս Ադրբեջանի արեւելեան մասին ու Նախիջեւանի միջեւ աշխարհագրական կապին հաստատում»ը...։

Էճէվիթ կը բացատրէ թէ այդ կապը չհաստատուելու պարագային, Միջին Ասիոյ երկիրներուն ու Ադրբեջանի Թուրքիոյ հետ կապը Իրանի վրայով հաստատել պէտք պիտի ըլլայ. Իրան այդ դիրքութիւնը կ'ընծայէ, սակայն առիկա պիտի նշանակէ որ Միջին Ասիայէն, Ադրբեջանէն Թուրքիա երկարող կազմուելիք, երկաթուղիին ու ցամաքի ճամբաներուն բանալին պիտի գտնուի Իրանի ձեռքը եւ յայտնի չէ թէ այդ կարեւոր խաղաքարը ան ինչ ձեւով պիտի արժեւորէ։ Այս պատճառով, Էճէվիթ Թուրքիան պարտաւոր կը նկատէ Հայաստանն ու Ադրբեջանը հաշտեցնելու ջանքը կատարելու։

Ինչպէս կը տեսնուի այսքանէն, Թուրք շրջանակները սկսած են չեշտել այն պարագան որ սա կամ նա պայմանին մէջ Թուրքիա չի կրնար կամ պէտք չէ անտարբեր մնայ հայեւազերի բախումներու հանդէպ։ Ցատկալէս «Թէրճիւման»ի պընդումները որոնք բազմաթիւ սխնակներ գրուած են, ընթերցող զանգուածին մօտ որոշ մտայնութեան մը նախապատրաստական աշխատանքին կը նմանին, ինչ որ կը յիշեցնէ Կիպրոսի գրաւումին նախորդող շրջանը։

Թերթին նոյն օրուան թիւին մէջ «Ճումհուրիյէթ» օրաթերթէն արտատպուած գրութիւն մըն ալ -- «Հայաստան եւ Իսրայէլ» -- կը շօշափէ նոյն նիւթը, թէեւ բաւական տարբեր մօտեցումով մը։

Շահին Ալբայ Հայաստանը Իսրայէլի նմանցնող Թրքական տեսակէտին համաձայն չէ. ոչ Հայաստան Իսրայէլի կարողականութիւնը ունի, ոչ ալ Թուրքիա համեմատելի է պատակտուած արաբական երկիրներու հետ։ Հայաստան քաղաքական, տնտեսական, ռազմագիտական եւ այլ բոլոր տեսանկիւններէն մեծ կարօտութեան մէջ է. շատ մը տեսակէտներէ պէտք ունի Թուրքիոյ որպէս վստահելի դրացի, որպէսզի կարենայ ոտքի մնալ ու բարգաւաճիլ։

«Ճումհուրիյէթ»ի քրոնիկագիրը ապա զանազան պարագաներու նշումով ցոյց կուտայ թէ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ անլուծելի հարցեր չկան։ Հայաստան յայտարարեց թէ Թուրքիայէն հողային պահանջք չունի. բնական բան է որ Թուրքիա այս մասին դրաւոր հաւաստիք ուզէ։ Հայաստանի իշխանութիւնը կ'ըսէ թէ ցեղասպանութեան հարցը ոչ թէ քաղաքական անձնաւորութիւնները, այլ պատմաբանները կը հետաքրքրէ. իսկ Թուրքիոյ հանրային կարծիքը տակաւին պատրաստ չէ հաշուեյարդար կատարելու այդ թուականի հայկական տեղահանութեան մասին. ուրեմն, այս նիւթը արգելք պէտք չէ յարուցանէ յարաբերութիւններու զարգացումին։

Շահին Ալբայ Արեւմուտքի հայկական լոպիին հակաթուրք, թշնամական կեցուածքն ու ԱՍԱԼԱ-ն չէզոքացնելու ամէնէն ազդեցիկ ճամբան կը նկատէ Հայաստանի հետ լաւ յարաբերութիւններու մշակումը։ Թուրքիա ոչ թէ օտարանալով, այլ մօտենալով կրնայ ազդեցութիւն ունենալ Հայաստանի վարելիք քաղաքականութեան վրայ։ Մինչ Թուրքիա շատ իրաւացի կերպով կը պահանջէ Արեւմուտքէն հաւասար վերաբերում ցոյց տալ Հայաստանի ու Ադրբեջանի հանդէպ, ինք եւս պարտի նոյն կեցուածքը ունենալ։ Եւ բարեբախտաբար կառավարական մակարդակի վրայ այնպէս կը թուի որ կ'իշխէ ճիշդ ու տրամաբանական ըմբռնում մը։